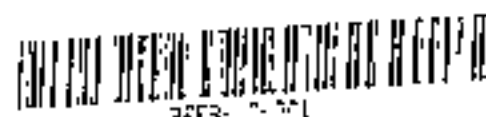

सं. १२०३

म. ग्रं. सं. ठाणे

विषय काव्य ४४०

सं. क्र. ३६६

REFB: 0001

REFBK-0000155

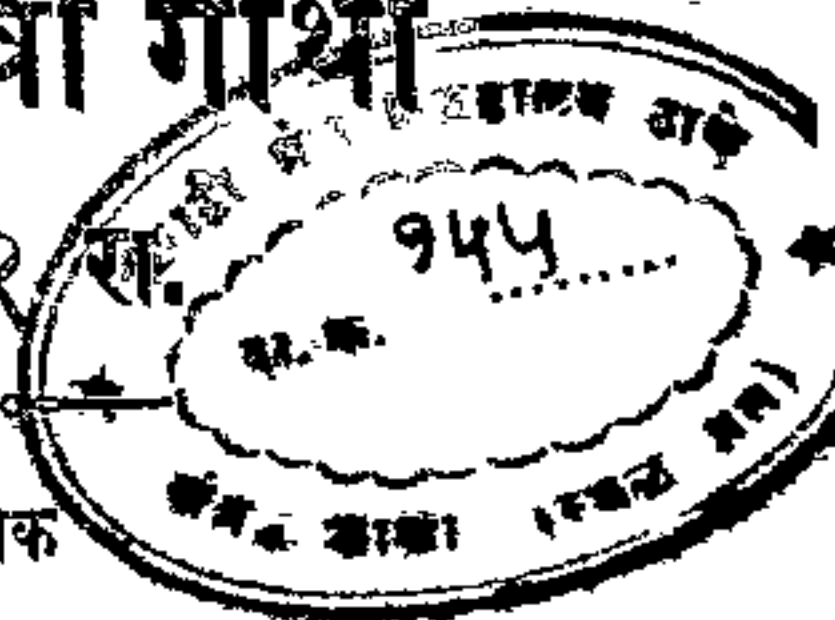
श्रीसयाजीविजयाचे वर्गणीदारांस सन १९०४ सालची भेट.

श्री

तुकारामाची गाथा

भाग २

प्रकाशक

दामोदर सांवळाराम आणि मंडळी,

मुंबई आणि वडोदरे

मुंबई.

REFBK-0000155

“इंदुप्रकाश” छापखान्यांत छापिला.

सन १९०३ डिसेंबर.

किंमत रुपये १-१२-०

ह्या प्रथासंबंधाने सर्व हक्क प्रकाशकार्ता आपणाकडे ठेविले आहेत.

प्रस्तावना.

—००१३५००—

श्री तुकारामाच्या अभंगांच्या गाथेचा हा दुसरा भाग सूत्रजनांपुढें सादर करित आहोंत. श्री सयाजीविजय पत्राच्या वर्गणीदारास दरसाल सुमारे दीडशेंपासून दोनशें पानांच्या कादंबरीची भेट देण्याची वहिवाट आज कित्येकवर्षांपासून चालू आहे तिगस्तसालीं आमच्या कित्येक वर्गणीदारांनी अशी सूचना केली कीं, कादंबरी वगैरेसारखी पुस्तके एकवेळ वाचल्यानंतर त्यांचा पुढें फारसा उपयोग होत नाहीं करितां धार्मिक पुस्तकाची भेट वर्गणीदारास देण्याची योजना केल्यास, तसल्या ग्रंथाचा तितका अधिक प्रसार होऊन अनायासे लोकांजवळ धार्मिक ग्रंथांचा सग्रहही होईल ही सूचना आह्मांसही मान्य झाली; व प्रारंभा, सर्वमान्य अशी तुकारामाच्या अभंगांची गाथाच वर्गणीदारांस भेट देण्याचा विचार आह्मी ठरवून गुदस्तसालीं गाथेच्या पहिल्या भागाची भेट दिली व यदा हा दुसरा भाग देण्यांत येत आहे.

दीड रुपयासारख्या अल्प वर्गणींत इतके मोठे पत्र देऊन शिवाय दीडशें दोनशें पृष्ठांचें पुस्तक देणें हेंच मुळीं पुष्कळ साहसाचें होतें. आजपर्यंत एकाही मराठी पत्रानें अशा प्रकारे पुस्तकांच्या भेटी आपल्या वर्गणीदारास दिल्या नाहींत; आणि वास्तविक पाहता आज आमच्या मराठी पत्रांची स्थिति इतकी निकृष्ट आहे कीं, वसूल होणाऱ्या वर्गणींत पत्राचा खर्चही भागणें पुष्कळास मुष्किलीचें होत आहे, अशा स्थितीत गाथेसारख्या मोठ्या ग्रंथाची भेट देण्याचें धाडस करणें हें स्वाभाविकतःच पुष्कळ आश्चर्याचें आणि जोखमेचें आहे, असें कोणीही विचारी मनुष्य तेव्हांच कबूल करील परंतु मुद्रणकलेच्या साहाय्यानें जितक्या सवलतीनें मराठी ग्रंथांचा प्रसार करितां येईल तितका करण्याचा आमचा निश्चय असल्यामुळे, असल्या भेटी देण्याचेही आह्मां हल्ली धाडस केलें आहे, त्याचें चीज करणें केवळ वर्गणीदारांवर अवलंबून आहे. सर्वशक्तिमान प्रभु आमच्या हातून हें काम दरसाल निर्विघ्न शेंवटास नेवो, इतकीच आमची विनंती आहे.

ही गाथा सरकारी प्रतीवरहुकूम बारीक टाईपात छापून एकाच भागांत प्रसिद्ध करण्याचा मूळारंभी आमचा विचार ठरला होता. परंतु आमचा हा विचार कित्येक मंडळीस कळवितां, त्यांनीं आह्मांस वेगवेगळ्या प्रकारच्या सूचना केल्या, त्या सूचनांत बऱ्याच विचाराच्या अशा पुढील सूचना आह्मांस आढळून आल्या.

१. टाईप अगदीं बारीक न वापरतां धोडा ठळक असा वापरावा.
२. अभंगांचीं प्रकरणें पाडून तीं होतील तितकीं शिस्तवार लावाचीं
३. आजपर्यंत प्रसिद्ध झालेल्या गाथा एकत्र करून त्यात जे पाठभेद आढळतील त्यांच्या टिपा घाव्या.
४. एकाच अर्थाचे असे कित्येक प्रतींतून दुबार अभग झाले आहेत ते कमी करावे.
५. तुकारामाचे असे जे अभग प्रचलित गाथेशिवाय इतर ठिकाणीं सापडतील त्यांचा यांत समावेश करावा.
६. भाषेत नवीन पद्धतीचा फेरफार न करता मूळांत असेल तशी भाषा ठेवावी.
७. शेंवटां कठीण शब्दांचा विस्तृत कोश जोडावा.

येणेंप्रमाणें व्हा सात सूचना आह्यांस विशेष अगत्याच दिसल्या व त्याप्रमाणें ज्ञांच्या गाथेंत आह्या सुधारणा करण्याचा प्रयत्न केला आहे. तो कितपत सिद्धीस आला हें पाहण्याचें काम वाचकांचें आहे. कित्येकांच्या दृष्टीने यात आणखी विशेष सुधारणा करण्यासारख्या असल्याचें दिसून आल्यास त्यांनीं त्या कळविण्याची कृपा रावी ईशेच्छेने दुसऱ्या आवृत्तीचा योग आल्यास त्यावेळीं त्याचा उपयोग करू, व हिलेल्या उणिवा भरून काढण्याचा प्रयत्न अवश्य करूं.

कै. वे. शा. सं. भास्कर रानाराम शास्त्री यांनीं गाथेंतील अभगांचा क्रम लावून प्रमाणें तयार करून ठेविलीं होती, परंतु त्यातील पुष्कळ कर्चे काम व्हावयाचें राहिलें; ते काम, शास्त्राधुवाच्या मूळ हतुनुरुप श्रीमति सौ काशीबाई हेरलेकर यांनीं लक्ष-क व कळकळीनें करून दिलें याबद्दल प्रकाशक त्याचे अत्यंत आभारी आहेत.

पहिल्या भागात राहिलेलीं सर्व प्रकरणें यांत आलीं असून शिवाय कान्होबा, रामेश्वर, निळोबा, घामन, मोरोपत, गोपाळधुवा इत्यादि वेगवेगळ्या साधूनी व कवीनी श्री गुराम महाराजासमधानें प्रसर्गी केलेल्या कविता मिळवतील तितक्या मिळवून घेतल्या हे तसेच तुकारामाचें चरित्र, सूची आणि कठीण शब्दांचा कोशही शेवटी जोडला आहे. पूर्वी बचन दिल्याप्रमाणें हा दुसरा भाग पूर्ण होऊन वर्गणीदारांच्या सेवेत येऊन करता आला, याबद्दल परमेश्वराचे आम्ही अत्यंत आभारी आहोंत. व ही अल्प-सूत्रजन गोड करून घेतील अशी भाशा आहे.

अनुक्रमणिका.

विषय	अभंग.	पृष्ठं.
उपदेशपर अभंग.	२३०८	५४१
अद्वैतपर अभंग	३४८६	७८८
स्थितिपर अभंग.	३८३१	८६०
प्रासगिक अभंग.	४२४९	९४५
तुकोबावर सद्गुरुकृपा	४२४९	
तुकोबास कविता करण्याविषयी दृष्टांत	४२५३	
कवित्वाचा निषेध व त्याचा परिहार.	४२५६	
ज्ञानेश्वर महाराजांनीं एका धरणेकरी ब्राह्मणास तुकोबा- कडे पाठविलें होतें त्याविषयीं अभंग.	४२८४	
धरणेकन्यास उपदेश	४२९२	
धरणेकन्यानें अभंग व नारळ टाकून दिल्याबद्दल ज्ञाने- श्वर महाराजांस पत्र	४३०३	
वाराणसीस यात्रा चालली त्यावेळीं दिलेलें पत्र.	४३०८	
वारकरी परत येईपर्यंत मनाची स्थिति.	४३४७	
वारकरी परत आल्यानंतरचे अभंग.	४३६६	
अनघडसिद्धाच्या शब्दानें रामेश्वरास झालेला दाह या अभंगानें समला	४३७७	
वितामणी देवाशीं तुकोबाचे भाषण.	४३८६	
एक ब्रह्मचान्याचा निषेध	४३९१	
तुकोबास त्यांच्या वीचें कठोर भाषण	४४०३	
तुकोबाच्या वीस उपदेश.	४४१०	

विषय.	अभंग.	पृष्ठ.
शिवाजीराजांनीं तुकोबास इतमाम पाठविला त्या वेळचे		
अभंग	४४२१	
शिवाजीस केलेला उपदेश	४४३०	
परचक्र वेढा पडला त्या वेळचे अभंग.	४४३१	
भेलेलें मूल जिवत होण्याविषयीं देवास प्रार्थना. ...	४४३४	
तुकोबाचे अंगावर उन पाणी घातलें त्या वेळचा अभंग.	४४३६	
विषयसुखप्राप्त्यर्थ. एक स्त्री तुकोबाकडे गेली त्या		
वेळचे अभंग	४४३७	
सतांनीं तुकोबास विचारलें कीं, तुझास वैराग्य कसें		
झालें त्याचें उत्तर	४४४१	
पक्षी दाणे टिपांत असता तुकोबास पाहून उडाले त्या-		
भुलें खेद झाला तो अभंग	४४४४	
दत्तावर अभंग.	४४४५	
पदे.	४४४७	
निर्वाणाचे अभंग	४४५१	
कान्होबाचे अभंग.	४४७७	९९८
रामेश्वरभटादिकांचे अभंग	४५६९	१०२६
निळोबाचे अभंग	४५७६	१०२९
वामनकृत तुकारामाची स्तुति	४५७७	१०३९
मोरोपतकृत तुकारामाविषयीं आर्या	४५७८	१०३०
गोपाळबुवांचें पद.	४५८०	१०३४
आरती व नामावळी.	४५८१	१०३४
विठ्ठलनाथकृत पद व तुकारामाष्टक.	४५८३	१०३५

तुकारामाच्या अभंगांची गाथा.

भाग दुसरा.

उपदेशपर अभंग.

॥ २३०८ ॥

जोडोनियां धन उत्तम वेव्हारें । उदास विचारें वेच करी ॥ १ ॥
उत्तमचि मती तो एक पावेल । उत्तम भोगील जीव खाणी ॥ २ ॥
परउपकारी नेणें परनिंदा । परस्त्रिया खदा बहिणी माया ॥ ३ ॥
भूतदया गार्हपशूचें पालन । तान्हेल्या जीवन वधामाजी ॥ ४ ॥
शांतिरूपें नव्हे कोणाचा वाईट । वाढवी महत्त्व वडिलांचें ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे हेंचि आश्रमाचें फळ । परमपद बळ वैराग्याचें ॥ ६ ॥

॥ २३०९ ॥

परानिया नारी माडलीसमान । मानिलिया धन काय वेचे ॥ १ ॥
न कवितां परनिंदा परद्रव्यअभिलाष । काय तुमचें यास वेचे सांगा ॥ २ ॥
बैसलिये ठायीं ह्मणतां रामराम । काय होय भ्रम ऐसें सांगा ॥ ३ ॥
संतांचे वचनीं मानितां विश्वास । काय तुमचें यास वेचे सांगा ॥ ४ ॥
खरें बोलतां कोण लागती सायास । काय वेचे यास तुमचें सांगा ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे देव जोडे याचसाठीं । आणीक ते आटी न लगे कांहीं ॥ ६ ॥

॥ २३१० ॥

आलिया संसारा उल्ल वेग करा । शरण जा उदारा पांडुरंगा ॥ १ ॥
देह हें देवाचें धन कुवेराचें । तेथें मनुष्याचें काय आहे ॥ २ ॥
बेता बेवविता नेता नेवविता । येथें याची सत्ता काय आहे ॥ ३ ॥

निमित्याचा धनी केला असे प्राणी । माझे माझे हणोनि व्यर्थ गेला ॥ ४ ॥
तुका हणणे कां रे नाशवंतासाठी । देवासर्वे आटी पाडितोसी ॥ ५ ॥

॥ २३११ ॥

सांगतो तरि तुह्मी भजा रे विठूला । नाही तरि गेला जन्म वांचां ॥ १ ॥
करितां भरोवगी दुरावसी दुरी । भवाचिये पुरीं वाहावसी ॥ २ ॥
कांहीं नलगे एक भावचि कारण । तुका हणणे आण विठूलाची ॥ ३ ॥

॥ २३१२ ॥

अरे गिळिलें हो संसारें । कांहीं तरि राखा खरें । दिला करुणाकरें ।
मनुष्यदेह सत्संग ॥ १ ॥ येथे न घलीं न घलीं आड । संचितसा शब्द
नाड । उठाउठीं गोड । बीजे बीज वाढवा ॥ २ ॥ केले तें क्रियमाण । जाले
तें संचित हण । प्रारब्ध जाण । उरवरित उरले तें ॥ ३ ॥ चित्त खोटे चा-
लीवरि । रोग भोगाचे अंतरीं । रसने अनावरी । तुका हणणे हुंग वाहे ॥ ४ ॥

॥ २३१३ ॥

मालाच आयुष्य वंचुनियां जाय । पूर्वपुण्यें होय लाभ थाचा ॥ १ ॥
अनत जन्मांचे शेवट पाहातां । नर देह हातां आला तुझ्या ॥ २ ॥
कराल ते जोडी येईल कार्याली । ध्यावें विठूलासी सुखालागीं ॥ ३ ॥
सांचलिया धन होईल ठेवणें । तैसा नारायण जोडी करा ॥ ४ ॥
करा हरिभक्ती परलोकीं ये कामा । सोडवील यमाप सोनियां ॥ ५ ॥
तुका हणणे करा आयुष्याचें मोल । नका वेचूं बोल नामेविण ॥ ६ ॥

॥ २३१४ ॥

लाभ जाला बहुतां दिसीं । लाहो करा पुढें नासी । मनुष्यदेहा ऐसी ।
उत्तम जोडी जोडिली ॥ १ ॥ घेई हरिनाम सादरें । भरा सुखाचीं
भांडारें । जालिया व्यापारें । लाहो हेवा जोडीचा ॥ २ ॥ घेउनि
माप हातीं । काल मोवी दिक्कस राती । चोर लाग घेती । पुढें तैसें

पळावें ॥ ३ ॥ हित सावकासें । ह्मणे करीन तें पिसें । हातीं काय
पिसें । तुका ह्मणे नेणसी ॥ ४ ॥

॥ २३१५ ॥

कैसें असोनि ठाडके नेणां । दुःख पावाल पुढिले पेणा ॥ १ ॥
आतां जागें रे भाई जागें रे । चोर निजल्या नाडूनि भांगे रे ॥ २ ॥
आतां नका रे भाई नका रे । आहे गांठी तें लुटवूं लोकां रे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एकांच्या घायें । कां रे जाणोनि न धरा भये ॥ ४ ॥

॥ २३१६ ॥

बहुत सोसिलें मागें न कळतां । पुढती काय आतां अंध व्हावें ॥ १ ॥
एकाचिये अंगीं हें ठेवावें लावून । नये भिन्न भिन्ना चांचपडों ॥ २ ॥
कोण होईल तो ब्रह्मांडचाळक । आपणचि हाक देइल हाके ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दिलीं चेतवूनि सुनीं । कौतुका वांचूनि नाहीं स्थळ ॥ ४ ॥

॥ २३१७ ॥

आतां उघडी डोळे । जरी अद्यापि न कळे । तरी मातेचिये खोळे ।
दगड आला पोटासी ॥ १ ॥ मनुष्यदेहा ऐसा निध । साधिली ते
साधे सिद्ध । करूनि प्रबोध । संत पार उतरले ॥ २ ॥ नाव चंद्र-
भागे तीरीं । उभी पुंडलीकाचे द्वारीं । कट धरूनियां करीं । उभा-
उभी पालवी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे फुकासाटीं । पारीं घातली या
मिठी । होतो उठाउठी । लवकरीच उतार ॥ ४ ॥

॥ २३१८ ॥

येऊनि नरदेहा झांकितील डोळे । बळेंचि अंधळे होती लोक ॥ १ ॥
उजडासरसी न चलती वाट । पुढील बोभाट जाणोनियां ॥ २ ॥
बहु केरे आले सोसोनि बोळसा । पुढें नाहीं ऐसा लाभ मग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जाऊं सादावीत वाट । भेटे तरी भेटो कोणी तरी ॥ ४ ॥

॥ २३१९ ॥

विषयाचें सुख एथें नाटे गोड । पुढें अवघड यमदंड ॥ १ ॥
 मारिती तोडिती-झोडिती निष्ठुर । यमाचे किंकर बहुसाल ॥ २ ॥
 अस्त्रिपत्रीं तरुव-खैराचे इंगळ । निघतील ज्वाळ तेलपाकीं ॥ ३ ॥
 तप्तभूमीवरि लोळविती पाहीं । अग्निस्तंभ बाहीं कवळविती ॥ ४ ॥
 ह्मणऊनिया तुका येतो काकुलती । पुरे यातायाती गर्भवास ॥ ५ ॥

॥ २३२० ॥

देह मृत्याचें भातुकें । कळों आलें कवतुकें ॥ १ ॥ काय मानियेलें सार ।
 हेंचि वाटतें आश्चर्य ॥ २ ॥ नानाभोगांचीं संचितें । करुनि ठेविलें
 आइतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कोडीं । उगवूं न सकती वापुडीं ॥ ४ ॥

॥ २३२१ ॥

कां रे तुह्मी निर्मळ हरिगुण गान्ता । नाचत आनंदरूप वैकुंठासी
 जाना ॥ १ ॥ काय गणिकेच्या याती अधिकार सोठा । देखी अजा-
 मेळ ऐसी नेलीं वैकुंठा ॥ २ ॥ ऐसे नेणों मार्गें किती अनंत अपार ।
 पंच महादोषी पातकां नाहीं पार ॥ ३ ॥ पुत्राचिया लोभें नष्ट ह्मणे
 नारायण । कोण कर्तव्य तुका ह्मणे त्याचें पुण्य ॥ ४ ॥

" - - -

का रे न भजसी हरी । तुज कोण अंगीकारी ॥ १ ॥ होइल यम-
 पुरी । यमदंड यातना ॥ २ ॥ कोण जाली लगवग । काय करिसि
 तेंथें मग ॥ ३ ॥ कां रे भरला ताठा । करिती वोज नेतां वाटा
 ॥ ४ ॥ तोंडा पडिली खिळणी । जिव्हा पिदिती वोढूनि ॥ ५ ॥
 कां रे पडिली जनलाज । कोण सोडवील तुज ॥ ६ ॥ लाज भरीं
 ह्मणे तुका । नको वांयां जाऊं फुका ॥ ७ ॥

॥ २३२३ ॥

कां रे नाठविसी कृपाळु देवासी । पोसितो जनासी एकला तो ॥ १ ॥
 बाळा दुधा कोण करितें उत्पत्ती । वाढवी श्रीपति सर्वे दोन्ही ॥ २ ॥
 फुटती तरुवर उष्णकाळमासी । जीवन त्यांसी कोण घाली ॥ ३ ॥
 तेंपें तुझी काय नाही केली चिंता । राहे त्या अनंता आठवूनि ॥ ४ ॥
 तका ह्मणे ज्याचें नाम विश्वंभर । त्याचें निरंतर ध्यान करीं ॥ ५ ॥

॥ २३२४ ॥

देवाचें भजन कां रे न करीसी । अखंड हव्यासी पीडतोसी ॥ १ ॥
 देवासी शरण कां रे न वजवे तैसा । बक मीना जैसा मनुष्यालागीं ॥ २ ॥
 देवाचा विश्वास कां रे नाही तैसा । पुत्रस्नेहें जैसा गुंतलासी ॥ ३ ॥
 कां रे नाही तैसी देवाची हे गोडी । नागवूनि सोडी पत्नी जैसी ॥ ४ ॥
 कां रे नाही तैसे देवाचे उपकार । माया मिथ्या भार पितृपूजना ॥ ५ ॥
 कां रे भय वाहासी लोकांचा धाक । विसरोनि एक नारायण ॥ ६ ॥
 तुका ह्मणे कां रे घातलेंसें वायां । अवघें आयुष्य जाया भक्तिविण ॥ ७ ॥

॥ २३२५ ॥

रामनाम हाचि मांडिला दुकान । आहे वानोवाण घ्यारे कोणी ॥ १ ॥
 नका कोणी करूं घेतां रे आळस । वांटतों तुझांस फुकाचें हें ॥ २ ॥
 संचितासारखें पडे, त्याच्या हाता । फारसें मागतां तरी न ये ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आक्षी सांढविलें सार । उरलिया थार विचारितां ॥ ४ ॥

॥ २३२६ ॥

बहुतां जन्मां अंतीं । जोडी लागली हे हातीं ॥ १ ॥ मनुष्यदेहा ऐसा
 ठाव । भरीं पांडुरंगीं भाव ॥ २ ॥ बहु केला फेरा । यें सांपडला
 थारा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाणे । ऐसे भले ते शाहाणे ॥ ४ ॥

॥ २३२७ ॥

भवसागर तरतां । कां रे करीतसां चिंता । पैल उभा दाता । कटीं

कर ठेवुनियां ॥ १ ॥ त्याचे पार्यीं घाला मिठी । मोल नेधे जगजेठी ।
भावा एकासाठीं । खांदां वाहे आपुल्या ॥ २ ॥ सुखें करावा संसार ।
परि न संडावे दोन्ही वार । दया क्षमा घर । चोजवीत येतील
॥ ३ ॥ भुक्तिमुक्तीची चिंता । नाहीं दैन्य दरिद्रता । तुका ह्मणे
दाता । पांडुरंग वोळगिल्या ॥ ४ ॥

॥ २३२८ ॥

कोणें तुझा सांग केला अंगीकार । निश्चिति त्वां थोर मानियेली ॥ १ ॥
कोणें ऐसा तुज उपदेश केला । नको या विठ्ठला शरण जाऊं ॥ २ ॥
तेव्हां तुज कोण घालील पाठीसी । घासील भूमीसी वदन यम ॥ ३ ॥
कारे नागवसी आयुष्य खातो काळ । दिसेंदिस वळ क्षीण होतें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे थासि सांगा कोणी तरी । विसरला हरी मायबाप ॥ ५ ॥

॥ २३२९ ॥

हरीच्या जागरणा । जातां कां रे नथे मना ॥ १ ॥ कोठें पाहासाल
तुटी । आयुष्य वेचे फुकासाठीं ॥ २ ॥ ज्यांची तुज गुंती । ते तों मोक-
लित्ती अंती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वरा । लाभ काय तो विचारा ॥ ४ ॥

॥ २३३० ॥

दुःखाचे डोंगर लागती सोसावे । ऐसें तव ठावें सकळांसीं ॥ १ ॥
कांहीं न करिती विचार हिताचा । न करिती वाचा नामघोष ॥ २ ॥
भोग कळों येतो मागिल ते जन्म । उत्तम मध्यम, कनिष्ठ ते ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें झांकितील डोळे । भोग देतेवेळे येइल कळों ॥ ४ ॥

॥ २३३१ ॥

बुद्धीचा पालट घरा रे कांहीं । मागुता नाहीं मनुष्यदेह ॥ १ ॥
आपुल्या हिताचे न होती सायास । गृहदारा आस धनवित्त ॥ २ ॥
अत्रचितें निधान लागलें हें हातीं । भोगावी विपत्ति गर्भवास ॥ ३ ॥

यानें जावें पुढें ऐसोंचि कारण । भोगावें पतन नरकवास ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे धरीं आठव या देहीं । नाहीं तरि कांहीं वरें नव्हे ॥ ५ ॥

॥ २३३२ ॥

ह्मणतां हरिदास कांरे नाहीं लाज । दीनासी महाराज ह्मणसी हीना ॥ १ ॥
काय ऐसें पोढ न भरे ते गेले । हालविसी कुले सभेमाजी ॥ २ ॥
तुका ह्मणे पोढें केली विटंबना । दीन जाला जना कीं व भाकी ॥ ३ ॥

॥ २३३३ ॥

ह्मणसी नाहीं रे संचित । न करीं न करीं ऐसी मात ॥ १ ॥ लाहो घेई
हरिनामाचा । जन्म जाऊं नेदीं साचा ॥ २ ॥ गळा पडेल यमफांसीं ।
मग कैचा हरि ह्मणसी ॥ ३ ॥ पुरलासादीं देहाडा । ऐसें न ह्मणें न
ह्मणें सूढा ॥ ४ ॥ नरदेह दुबळा । ऐसें न ह्मणें रे चांडाळा ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे सांगों कितो । सेकीं तोंडीं पडेल माती ॥ ६ ॥

॥ २३३४ ॥

समश्रुळित असता वाचा । घोष न कैरीं कां नामाचा ॥ १ ॥ कां रे
बैष्णव नव्हेसी । कवण्या दंभें नागवलासी ॥ २ ॥ हरि हरि ह्मणतां
लाजसी । गर्वें फुगोनि चालसी ॥ ३ ॥ तारुण्यें उताणा । पुंसेविण बांडा
सुना ॥ ४ ॥ जालेंसि महिमेचें वेडें । नाचों लाजसी दिंडीपुढें ॥ ५ ॥
अळंकारांच्यानि बळें । वंचलासी तुळसीमाळें ॥ ६ ॥ कैसा सकुमार
जालासी । ह्मणसी न टकें एकादशी ॥ ७ ॥ स्नान न करिसी आंधोळी ।
विभुति न लाविसी कफळीं ॥ ८ ॥ वरिवरि न्याहाळिसी त्वचा । उपेग
नाहीं मांसाचा ॥ ९ ॥ पद्मनाभी विश्वनाथ । तुका अमून रडत ॥ १० ॥

॥ २३३५ ॥

देहीं असोनियां देव । वृथा फिरतो निर्देव ॥ १ ॥ देव आहे अंतर्गामी ।
व्यर्थ हिंडे तीर्थप्राप्ती ॥ २ ॥ नाभी मृगाने कस्तुरी । व्यर्थ हिंडे

बनांतरीं ॥ ३ ॥ साकरेचें मूळ ऊंस । तैसा देहीं देव दिसै ॥ ४ ॥
दुधीं असतां नवनीत । नेणें तयाचें मथित ॥ ५ ॥ तुका सांगे मूढजना ।
देहीं देव कां पाहाना ॥ ६ ॥

॥ २३३६ ॥

कां रे दाटोन होतां वेडे । वेद आहे तुहांपुढें ॥ १ ॥ ज्यासि पाठ नाहीं
पोद । करी त्रैलोक्याचा घोंट ॥ २ ॥ तुमची तुहां नाहीं सोय । कोणाचें
बा काय जाय ॥ ३ ॥ तुका गातो नार्मीं । तेथें नाहीं तुह्मी आह्मी ॥ ४ ॥

॥ २३३७ ॥

ऐसे सांडुनियां धुरे । किविलवाणी दिसां कां रे । कामें उर भरे ।
हातीं नुरे मृत्तिका ॥ १ ॥ उदार हा जगदानी । पांडुरंग अभिमानी ।
तुळसीदळ पाणी । चिंतनाचा भुकेला ॥ २ ॥ न लगे पुसावी चाकरी ।
कोणी वकील ये घरीं । त्याचा तो चाकरी । पारपत्य सकळ ॥ ३ ॥
नाहीं आडकाठी । तुका ह्मणे जातां भेटी । न बोलतां मिठी । उगीच
पार्थी घालावी ॥ ४ ॥

॥ २३३८ ॥

कां रे दास होसी संसाराचा खर । दुःखाचे डोंगर भोगावया ॥ १ ॥
मिष्टान्नाची गोडी जिव्हेच्या अगरीं । मसक भरल्यावरी स्वाद नेणे ॥ २ ॥
आणीकही भोग आणिकां इंद्रियाचे । नाहीं ऐसे साचे जवळी काहीं ॥ ३ ॥
रूप दृष्टि धाय पाहातां पाहातां । न घडे सर्वथा आणि तृष्णा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे कां रे नाशिवंतासाठीं । देवासर्वें तुही करितोसी ॥ ५ ॥

॥ २३३९ ॥

गोले पळाले दिवस रोज । काय ह्मणतोसि माझे माझे ॥ १ ॥ सळे
धरोनि बैसला काळ । फांको नेदी घटिका पळ ॥ २ ॥ कां रे अद्यापि
न कळे । केश फिरले कान डोळे ॥ ३ ॥ हित कळोनि असतां हातीं ।

तौडों पाडोनि घेसी माती ॥ ४ ॥ तुज ठाडकें मी जाणार । पाया
शोधोनि बांधिसी घर ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे वेगें । पंढरिराया शरण रिघें ॥ ६ ॥

॥ २३४० ॥

आयुष्य वेचूनि कुटुंब पोसिलें । काय हित केलें सांग बापा ॥ १ ॥
फुकाचा चाकर जालासी काबाडी । नाहीं सुख घडी भोगावया ॥ २ ॥
दुर्लभ मनुष्यजन्म कष्टें पावलासी । दिला कुटुंबासी कामभोग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसें आयुष्य नासिलें । पाप तें सांचिलें पतनासी ॥ ४ ॥

॥ २३४१ ॥

माझे ह्मणतां याला कां रे नाहीं लाज । कन्या पुत्र भाज धन वित्त ॥ १ ॥
कोणी सोडवी ना काळाचे हातींचे । एकाविणें साचें नारायणा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे किती सांगावें चांडाळा । नेणें जीवकळा कोण्या जीतो ॥ ३ ॥

॥ २३४२ ॥

करूनि जतन । कोणा कामा आलें धन ॥ १ ॥ ऐसें जाणतां जाणतां ।
कां रे होतोसी नेणता ॥ २ ॥ प्रिया पुत्र बंधु । नाहीं तुज यांशीं
संबंधु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका । हरीविण नाहीं सखा ॥ ४ ॥

॥ २३४३ ॥

कां रे माझीं पोरें ह्मणसील ढोरें । मायबाप खरें काय एक ॥ १ ॥ कां रे
गेलें ह्मणोनि करिसी तळमळ । मिथ्याचि कोल्हाळ मेलियाचा ॥ २ ॥
कां रे माझे माझे ह्मणसील गोत । नो संडेविती दूत यमाहार्ती ॥ ३ ॥
कां रे मी वळिया ह्मणविसी ऐसा । सरणापाशीं कैसा उचलविसी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे न धरीं भरंवसा कांहीं । वेगीं शरण जाई पांडुरंगा ॥ ५ ॥

॥ २३४४ ॥

धन मेळवूनि कोटी । सर्वे नये रे लंगोटी ॥ १ ॥ पानें खाशील उदंड ।

अंती जासी सुकल्या तोंडें । पलंग न्याहाल्या सुपती । शेवटीं गोवण्या
सांगाती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राम । एक विसरतां श्रम ॥ ४ ॥

॥ २३४५ ॥

नित्य उठोनियां खायाचीच चिंता । आपुल्या तूं हिता नाठवीसी ॥ १ ॥
जननीचे पोटीं उपजलासि जेव्हा । चिंता तुझी तेव्हां केली तेणें ॥ २ ॥
चातकां लागूनि मेघ नित्य वर्षे । तो तुज उदास करील केवीं ॥ ३ ॥
पक्षी वनचरें आहेत भूमीवरि । तयालागीं हरि उपेक्षीना ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे भाव धरून राहें चितीं । तरि तो श्रीपति उपेक्षीना ॥ ५ ॥

॥ २३४६ ॥

एक शेरा अन्ना चाड । येर वाजगी वडवड ॥ १ ॥ कां रे तृष्णा वाढ-
विसी । बांधवूनि मोहपाशीं ॥ २ ॥ औट हात तुझा जागा । येर सिण-
सी वाजगा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे श्रम । एक विसरतां राम ॥ ४ ॥

॥ २३४७ ॥

एक मन तुझ्या अवध्या भाडवला । वांटितां तें तुला येई कैसें ॥ १ ॥
ह्मणउनि दृढ धरीं पाडुरंग । देहा लावीं संग प्रारब्धाचा ॥ २ ॥
आणिका संकल्पा नको गोऊं मन । तरीच कारण साध्य होय ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसें जाणावें उचित । तरी सहज स्थित्ते येईल कळों ॥ ४ ॥

॥ २३४८ ॥

मैत्र केले महाबळी । कामा न येती अंतकाळीं ॥ १ ॥ अर्धी घे रे
रामनाम । सामा भर्गी हा उत्तम ॥ २ ॥ नाहीं तरी यम । दांत खातो
करकरा ॥ ३ ॥ धन मेळविलें कोडी । काळ घेतल्या न सोडी ॥ ४ ॥
कामा न ये हा परिवार । सैन्य लोक बहु फार ॥ ५ ॥ तंववरी
मिरविसी बळ । जंव आला नाहीं काळ ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे बापा ।
चुकवीं चौण्याशींच्या खेपा ॥ ७ ॥

पाठभेदः—१ स्थित.

॥ २३४९ ॥

सोइरे धाइरे दिल्या घेतल्याचे । अंत हे काळींचें नाहीं कोणी ॥ १ ॥
सख्या गोत्रवहिणी सुखाचे संगती । मोकलुनी देती अंतकाळीं ॥ २ ॥
भापुलें शरीर आपणा पारिखें । परावीं होतील नवल काई ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां सोड यांची आस । धरीं रे या कास पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ २३५० ॥

आलें धरा येच पेंठे । पुढें सागुतें न भेटे ॥ १ ॥ होसी फजीती वरपडा ।
लक्ष चौज्यासीचे वेढां ॥ २ ॥ नाहीं कोणाचा सांगात । दुःख भोगितां
आघात ॥ ३ ॥ एका पाडलाची वाट । कोणा सांगावा बोभाट ॥ ४ ॥
जुंतिजेसी घाणां । नाहीं मारिल्या करुणा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे हित
पाहे । जोंवरि हें हार्तीं आहे ॥ ६ ॥

॥ २३५१ ॥

देवाचिये चाडे प्रमाण उचित । नये वांटूं चित्त निषेधासी ॥ १ ॥
नये राहों उभें कसमळापाशीं । भुंकतील तैसीं सांडावीं तीं ॥ २ ॥
तुका ह्मणे क्षमा सुखाची हे रासी । सांडूनि कां ऐसी दुःखी व्हावें ॥ ३ ॥

॥ २३५२ ॥

भक्तिभावं करीं बैसोनि निश्चित । नको गोवूं चित्त प्रपंचासी ॥ १ ॥
एक दृढ करीं पंढरीचा राव । मग तुज उपाव पुढिल सुचे ॥ २ ॥
नको करूं कांहीं देवतापूजन । जप तप ध्यान तेंही नको ॥ ३ ॥
मानिसील झणी आपलिक कांहीं । येर झार पाहीं न चुके कदा ॥ ४ ॥
येसे जन्म किती पावलासी देहीं । अज्ञूनि कां नाहीं कळली सोय ॥ ५ ॥
सोय धरीं आतां होय पां सावध । अनुभव आनंद आहे कैसा ॥ ६ ॥
सहज कैसें आहे तेथींचें तें गुज । अनुभवं निज पाहे तुकीं ॥ ७ ॥
तुका ह्मणे आतां होई तूं सावध । तोडीं भवबंध एका जन्में ॥ ८ ॥

॥ २३५३ ॥

हरीविण जिणें व्यर्थचि संसारीं । प्रेत अळंकारीं मिरवत ॥ १ ॥
 देवाविण शब्द व्यर्थचि कारण । भांड रंजवण सभेसि गा ॥ २ ॥
 आचार करणें देवाविण जो गा । सर्पाचिया अंगा मृदुपण ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे काय बहु बोलों फार । भक्तीविण नर अभाग्य कीं ॥ ४ ॥

॥ २३५४ ॥

भक्तीवीण जिणें जळो लाजिरवाणें । संसार भोगणें दुःखमूळ ॥ १ ॥
 बीस लक्ष योनि वृक्षांमाजी घ्याव्या । जलचरीं भोगाव्या मवलक्ष ॥ २ ॥
 अकरा लक्ष योनि किड्यांमाजी घ्याव्या । दशलक्ष भोगाव्या पक्ष्यांमध्ये ॥ ३ ॥
 तीस लक्ष योनि पशूंचिये घरीं । मानवाभीतरीं चार लक्ष ॥ ४ ॥
 एकएक योनी कोटि कोटि फेरा । मनुष्य देहाचा वारा मग लागे ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे तेव्हां नरदेह नरा । त्याचा मातेरा केला मूढें ॥ ६ ॥

॥ २३५५ ॥

पायां लावुनियां दोरी । भृंग बांधिला लेंकुरीं ॥ १ ॥ तैसा पावसी बंधन ।
 मग सोडवील कोण ॥ २ ॥ गळां बांधोनियां दोरी । वानर हिंडवी
 घरोघरीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाहें । रीस धांपा देत आहे ॥ ४ ॥

॥ २३५६ ॥

नरदेह वाया जाय । सेवीं सदुरुचे पाय ॥ १ ॥ सांडोनियां अहंभाव ।
 घरीं भक्ती पूर्वीं देव ॥ २ ॥ थोराचिये वाटे । जातां भवशोक आटे ॥ ३ ॥
 प्रल्हादाते तारी । तुका ह्मणे कंठीं घरीं ॥ ४ ॥

॥ २३५७ ॥

सोसें बहुगर्भवासीं । मेलों असो उपवासीं । नाहीं सखीं ऐसीं । तेथें
 कोणी भेटलीं ॥ १ ॥ करीं करीं रे स्वहित । देह तंव हे अनित्य । नाहीं दिलें
 चित्त । सोडवूं मोहापासोनि ॥ २ ॥ पाळी तोंडींचिया वासें । तेंचि होय अ-
 नारिसं । ज्या नव्हे ऐसें । खेदी परि सोडवीना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धनमानें ।
 माझ्या बाटलों मीपणें । नाहीं दिला जनें । देखों लाभें हा लाभ ॥ ४ ॥

॥ २३५८ ॥

काळ जवळिच उभा नेणां । घाली झांपडी खुंटी कामां ॥ १ ॥ कैसा
हुशार सावध राहीं । आपुला तूं अपुले ठायीं ॥ २ ॥ काळ जवळिच
उभा पाहीं । नेदि कोणासि देऊं कांहीं ॥ ३ ॥ काळें पुरविली पाठी ।
वरुषें झालीं तरी साठी ॥ ४ ॥ काळ भोंवताला भोंवे । राम येऊं
नेदी जिव्हे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे काळा । कर्म मिळतें तें जाळा ॥ ६ ॥

॥ २३५९ ॥

दिकचि यां नाहीं संसारसंबंधा । तुटेना या बाधा भवरोगाची ॥ १ ॥
तांतडींत करीं ह्मणऊनि तांतडी । साधिली ते घडी सोनियाची ॥ २ ॥
संकल्पाच्या बीजे इंद्रियांची चाली । प्रारब्ध तें घाली गर्भवासीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बीजे जाळुनी सकळ । करावा गोपाळ आपुला तो ॥ ४ ॥

॥ २३६० ॥

मृगजळ दिसे साचपणा ऐसें । खोटियाचें पिसें ऊर फोडी ॥ १ ॥
जाणोनि कां करा आपुलाले घात । विचारा रे हित लवलाहीं ॥ २ ॥
तुका ह्मणे शेखी इमशान तोंवरी । संबंध गोबरी अंगिसवें ॥ ४ ॥

॥ २३६१ ॥

आठवे देव तो करावा उपाव । यर तजा वाव खटपटा ॥ १ ॥
होई वा जागा होई वा जागा । वाउगा कां गा सिणसील ॥ २ ॥
जाणिवेच्या भारें भवाचिये डोहीं । बुडसी तों कांहीं निघेसि ना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देवा पार्वसील भावें । जाणतां तें ठावें कांहीं नव्हे ॥ ४ ॥

॥ २३६२ ॥

भवाचिया संगें वहुच नाटिले । कळिकाळें पाडिलें तोंडघसीं ॥ १ ॥
तया भवसंगें गुंतलासी वांयां । धन पुत्र जाया भुळें नको ॥ २ ॥

पाठभेदः—१ करावें गोपाले आपुले भाट.

जे जे घडी जाय ते ते काळ खाय । प्राण्या तरणोपाय काय केला ॥३॥
तुका ह्मणे करीं सर्वही तूं त्याग । अर्पीं हें सर्वांग जगदीशीं ॥ ४ ॥

॥ २३६३ ॥

अन्नाच्या परिमळें जरि जाय भूक । तरि कां हे पाक घरोघरीं ॥१॥
आपुलालें तुह्मी करा रे स्वहित । वाचे स्मरा नित्य राम राम ॥ २ ॥
देखोनि जिवन जरि जाय तान । तरि कां सांठवणं घरोघरीं ॥ ३ ॥
देखोनियां छाया सुख न पवीजे । जंव न बैसीजे तया तळीं ॥ ४ ॥
हित तरी होय गातां अईकतां । जरि राहे चित्ता दृढ भाव ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे होसी भावेंचि तूं मुक्त । काय करिसी युक्त जाणिवेचि ॥६॥

॥ २३६४ ॥

सदैव तुह्मां अवघें आहे । हातपाय चालाया ॥ १ ॥ मुखीं वाणी
कानीं कीर्ति । डोळे मूर्ति देखाया ॥ २ ॥ अंध बहिर ठकलीं किति
मुकीं होतीं पांगुळें ॥ ३ ॥ घरास आगि लावुनि जागा । न पळे तो
गा वांचे ना ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जागा हिता । कांहीं आतां आपुल्या ॥५॥

॥ २३६५ ॥

आपुलिया आंगें तोडी मायाजाळ । ऐसें नाहीं वळ कोणापार्शीं ॥१॥
रांडापोरें त्याग करी कुटुंबाचा । नावरे हे वाचा आणि मन ॥ २ ॥
हर्षामर्ष जों हे नाहीं जों जिराले । तोंवरी हे केले चार त्यांनीं ॥३॥
मुक्त जालों ऐसें बोलें जाये मुखें । तुका ह्मणे दुःखें बांधला तो ॥४॥

॥ २३६६ ॥

काळोर्खा खाऊन कैवाड केला धीर । आपुलिया हितें जाले जनामध्ये
शूर ॥ १ ॥ का रे तुह्मी नेणां कां रे तुह्मी नेणा । अल्पसुखासाठीं
पडशी विपतीचे घाणा ॥ २ ॥ नाहीं ऐसी लाज काय त्यापें आ-

गळें । काय नव्हे केलें आपुलिया वळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरी सुख
अवघेंचि वरें । जतन करुन हीं आपुलाळीं होरें ॥ ४ ॥

॥ २३६७ ॥

न लगे घावा जीव सहजचि जाणार । आहे तो विचार जाणा कांहीं ॥ १ ॥
मरण जो मागे गाढवाचा बाळ । बोलिजे चांडाळ शुद्ध त्यासी ॥ २ ॥
तुका ह्मणे कई होईल स्वहित । निधान जो थीत टाकूं पाहे ॥ ३ ॥

॥ २३६८ ॥

वांटा घेई लवकरि । मागें अंतरसी दुरी । केली भरोवरी । सार नता आ-
णिकि ॥ १ ॥ ऐसीं भांवावळीं किती । काय जाणों नेणों किती । समय
नेणती । माथां भार वाहोनि ॥ २ ॥ नाहीं सरिलें तोंवरी । धांव घेई वेग
फरीं । घेतलें पदरीं । फावलें तें आपुलें ॥ ३ ॥ फट लंडी ह्मणे तुका ।
एक न साहावे धका । तरिच था सुखा । मग कैसा पावसी ॥ ४ ॥

॥ २३६९ ॥

देवाचे ह्मणोनि देवीं अनादर । हें मोठें आश्रधे वाटतस ॥ १ ॥
आतां येर । जना ह्मणावें तें कई । जया भार डोई संसाराचा ॥ २ ॥
त्यजुनी सार अभिमान सांटा । जुलूम हा मोटा दिसतसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे अळस करुनियां साहे । बळें कैसें पाहें वांयां जाती ॥ ४ ॥

काय एकां झालें तें कां नाहीं ठावें । काय हें सांगावें काय म्हूण ॥ १ ॥
देखतील डोळां ऐकतील कार्णी । बोलिलें पुराणीं तेंही ठावें ॥ २ ॥
काय हें शरीर साच कीं जाणार । सकळ विचार जाणती हा ॥ ३ ॥
कां हें कळों नये आपुलें आपणा । बाळत्व तारुण्य वृद्धदशा ॥ ४ ॥
कां हें आवडलें प्रियापुत्रधन । काय कामा कोण कोणा आलें ॥ ५ ॥
कां हें जन्म वांयां घातलें उत्तम । कां हे रामराम न ह्मणती ॥ ६ ॥

काय भुली यांसी षड्ढी जाणतां । देखती मरतां आणिकांसी ॥ ७ ॥

काय करिती हे बांधळिया काळें । तुका ह्मणे वळें वज्रपाशीं ॥ ८ ॥

॥ २३७१ ॥

वाटे या जनाचें थोर वा आश्चर्य । न करिती विचार कां हिताचा ॥ १ ॥

कोण दम ऐसा आहे यांचे पोटीं । येईल शेवटीं कोण कामा ॥ २ ॥

काय मानुनियां राहिले निश्चिती । काय जाव देती यमदूतां ॥ ३ ॥

कां हीं विसरलीं मरण बापुडीं । काय यांसी गोडी लागलीसे ॥ ४ ॥

काय हातीं नाहीं करील तयासी । काय जालें यांसी काय जाणो ॥ ५ ॥

कां हीं नाठविती देवकीनंदना । सुटाया बंधनापासूनियां ॥ ६ ॥

काय मोल यासी लागे धन वित्त । कां हें यांचें चित्त घेत नाहीं ॥ ७ ॥

तुका ह्मणे कां हीं भोगितील खाणीं । कां त्या चक्रपाणी विसरलीं ॥ ८ ॥

॥ २३७२ ॥

पडिली हे रूढि जगा परिचार । चालविती वेव्हार सत्य म्हूण ॥ १ ॥

मरणाची कां रे नाहीं आठवण । संचिताचा धन लोभ हेवा ॥ २ ॥

देहाचें भय तें काळाचें भातुकें । घासूनि तें एकें ठेविलेंसे ॥ ३ ॥

तुका ह्मणे कांहीं उघडा रे डोळे । जाणोनि अंधळे होऊं नका ॥ ४ ॥

॥ २३७३ ॥

ह्मणसी होऊनी निश्चिंता । हरूनियां अवधी चिंता । मग जाऊं एकां-

ता । भजन करूं ॥ १ ॥ संसार संभ्रमें आशा लागे पाठीं । तेणें जीवा

साटी होईल तुझ्या ॥ २ ॥ सेकीं नाडसील नाडसील । विषयसंगें भ-

वधा नाडसील । मागुता पडसील भवडोहीं ॥ ३ ॥ शरीर सकळ

मायेचा बांधा । यासी नाहीं कधीं अरणूक ॥ ४ ॥ करिती तडातोडी

आंत बाह्यात्कारीं । ऐसे जाती चारी दिवस वेगीं ॥ ५ ॥ मोलाची

घडी जाते बांधांविण । न मिले मोल धन देतां कोडी ॥ ६ ॥ जागा

होईं करीं हिताचा उपाय । तुका ह्मणे हाय करिसी मग ॥ ७ ॥

॥ २३७४ ॥

इच्छेचें पाहिलें । डोळीं अंतीं मोकलिलें ॥ १ ॥ यांचा विश्वास तो काई । ऐसें
विचारुनि पाहीं ॥ २ ॥ सुगंव अभ्यंगें पाळितां । केश फिरले जाणतां ॥ ३ ॥
पिंड पाळितां ओसरे । अवघी घेऊनि मार्गें सरे ॥ ४ ॥ करितां उपचार ।
कोणां नाहीं उपकार ॥ ५ ॥ अल्प जीवन करीं । तुका ह्मणे साधीं हरी ॥ ६ ॥

॥ २३७५ ॥

एक पाहातसां एकांचीं दहनें । सावध त्या गुणें कां रे नव्हा ॥ १ ॥
मारा हाक देवा भय अटाहासें । जंव काळाऐसें जालें नाहीं ॥ २ ॥
मरणांची तंव गांठोडी पदरीं । जिणें तोंचि वरि माप भरी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे धिंग वाहाती मारग । अंगा आलें मग हालें नेदी ॥ ४ ॥

॥ २३७६ ॥

हरि हरि तुह्मीं ह्मणारे सकळ । तेणें मायाजाळ तुटइल ॥ १ ॥
आणिका नका कांहीं गावाळाचे भरी । पडों येथें थोरी नागवण ॥ २ ॥
भावे तुळसीदळ पाणी जोडा हात । ह्मणावा पतित वेळोवेळां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे हा तंव कुपेचा सागर । नामासार्ती पार पाववील ॥ ४ ॥

॥ २३७७ ॥

कें पाहारे जीवनें कें नसें तुला ॥ १ ॥ जैमी जैमी वेळ पडे । तैसें तैसें
होणें घडे ॥ २ ॥ कें भोज्य मानापरी । कें कोरड्या भाकरी ॥ ३ ॥ कें बसावें
वहनीं । कें पार्यां अन्हवाणी ॥ ४ ॥ कें उत्तम प्रावर्णे । कें वसनें तीं जीणें ॥ ५ ॥
कें सकळ संपत्ती । कें भोगणें विपत्ती ॥ ६ ॥ कें सज्जनाशीं संग । कें दुर्ज-
न्हाणी योग ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे जाण । सख दुःख तें समान ॥ ८ ॥

॥ २३७८ ॥

सकळिकांच्या पायां माझी विनवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतलें ॥ १ ॥
अहो श्रोते वक्ते सकळही जन । नरें पारखून बांधा गांठी ॥ २ ॥

कोटिलें भांडार धन्याचा हा माल । मी तंव हाभाल भारवाही ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे चाली जाली चहूं देशीं । उतरला कसीं खरा माल ॥ ४ ॥

॥ २३७९ ॥

अरे हें देह व्यर्थ जावें । ऐसें जरी तुज व्हावें । द्यूतकर्म मनोभावे ।
सारीपाट खेळावा ॥ १ ॥ मग कैचें हरिचें नाम । निजेलिया जारा
राम । जन्मोजन्मींचा अधम । दुःख थोर साधिलें ॥ २ ॥ विषय-
सुखाचा लंपट । दासीगमनीं अतिधीट । त्या तेचि वाट । अधोगती
जावया ॥ ३ ॥ अणिक एक कोड । नरका जावयाची चाड । तरी
संतनिंदा गोड । करीं कवतुकें सदा ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसें । मना लावी
रामपिसें । नाहीं तरी आलिया सायासें । फुकट जासी ठकोनी ॥ ५ ॥

॥ २३८० ॥

नका घालूं दुध जयामध्यें सार । ताकाचे उपकार तरी करा ॥ १ ॥
नेदा तरी हें हो नका देऊं अन्न । फुकाचें जीवन तरी पाजा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे मज सगुणाची चाड । पुरवा कोणी कोड दुर्बळाचें ॥ ४ ॥

॥ २३८१ ॥

आतां तरी पुढें हाचि उपदेश । नका करूं नाश आयुष्याचा ॥ १ ॥
सकळांच्या पायां माझे दंडवत । आपुलालें चित्त शुद्ध करा ॥ २ ॥
हित तें करावें देवाचें चिंतन । करूनियां मन एकविध ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे लाभ होय तो व्यापार । करा काय फार शिकवावें ॥ ४ ॥

॥ २३८२ ॥

ऐकें रे जना । तुझ्या स्वहिताच्या खुणा । पंढरीचा राणा । मनामाजी
स्मरावा ॥ १ ॥ मग कैचें रे बधन । वाचे गातां नारायण । भवसिंधु
तो जाण । येचि तीरीं सरेल ॥ २ ॥ दास्य करील कळिकाळ । वंद

तुटेल मायाजाळ । होतील सकळ । रिद्धिसिद्धी हाणियारीं ॥ ३ ॥
 सकळ शाखांचें सार । हें वेदांचें गळहर । पाहातां विचार । हाचि
 करिती पुराणें ॥४॥ ब्राह्मण क्षत्रिय वैश्य शूद्र । चांडाळां आहे अ-
 धिकार । बालें नारीनर । आदिकरोनि वेद्याही ॥५॥ तुका ह्मणे अ-
 नुभवे । आह्मी पाडियलें ठावें । आणीकही देवें । सुख घेती भाविकें ॥६॥

॥ २३८३ ॥

न करीं तळमळ राहें रे निश्चळ । आहे हा कृपाळ स्वामी माझा ॥१॥
 भविनाश सुख देईल निर्वाणीं । चुकतील खाणी चौन्याशीच्या ॥२॥
 आणिकिया जीवा होईल उद्धार । तेही उपकार घडती कोटि ॥ ३ ॥
 आहिक्य परत्रीं होसील सरता । उच्चारीं रे वाचा रामराम ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे सांडीं संसाराचा छंद । मग परमानंद पावसील ॥ ५ ॥

॥ २३८४ ॥

साधकाची दशा उदास असावी । उपाधि नसावी अंतर्बाही ॥ १ ॥
 लोलुपता काय निद्रेतें जिणावें । भोजन करावें परमित ॥ २ ॥
 एकातीं लोकातीं स्त्रियांशीं वचन । प्राण गेल्या जाण बोलों नये ॥३॥
 संग सज्जनाचा उच्चार नामाचा । घोष कीर्तनाचा अहर्निशीं ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे ऐशा साधनीं जो राहे । तोचि ज्ञान लाहे गुरुकृपा ॥ ५ ॥

॥ २३८५ ॥

निर्वाहापुरतें अन्नआच्छादन । आश्रमासी स्थान कोपी गुहा ॥ १ ॥
 कोठेंही चित्तासी नसावें बंधन । हृदयीं नारायण सांढवावा ॥ २ ॥
 नये बोलों फार बैसों जनामधीं । सावधान बुद्धी इंद्रियें दमी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे घडी घडीनें साधावी । त्रिगुणाची गोवी उगावूनि ॥ ४ ॥

॥ २३८६ ॥

सर्वस्वा मुकावें तेणें हरि जिंकावें । अर्थ प्राण जीवें देहत्याग ॥ १ ॥
 मोह ममता माया चाड नाहीं चिंता । विषयकंदुवेथा जाळूनियां ॥ २ ॥
 लोकलज्जा दंभ आणि अहंकार । करूनि मत्सर देशधडी ॥ ३ ॥
 शांति क्षमा दया सखिया विनडनी । मूळ चक्रपाणी धाडी त्यांसी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे याती अक्षरें अभिमान । सांडूनियां शरण रिघें संतां ॥ ५ ॥

॥ २३८७ ॥

आशा हे समूळ खाणोनि काढावी । तेव्हांचि गोसावी व्हावें तेणें ॥ १ ॥
 नाहीं तरि सुखें असावें संसारीं । फजिती दुसरी करूं नये ॥ २ ॥
 आशा मारूनियां जयवंत व्हावें । तेव्हांचि निघावें सर्वातूनि ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जरी योगाची तांतडी । आशेची बीजणी करीं आधीं ॥ ४ ॥

हित व्हाव तरी दंभ दुरी ठेवा । चित्तशुद्धि सेवा देवाची हें ॥ १ ॥
 आवडी विठ्ठल गाईजे एकांतीं । अलभ्य ते येती लाभ घरा ॥ २ ॥
 आणीकां अंतरीं न द्यावी वसति । करावी हे शांती वासनेच ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे बाण हाचि निर्वाणीचा । वाचगी हे वाचा वेचूं नये ॥ ४ ॥

करूनिया शुद्ध मन । नारायण स्मरावा ॥ १ ॥
 सिंधु । भवबंधू तोडोनियां ॥ २ ॥ तेथें सरे ॥ तरीच हा तरिजे
 बीज तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लवणकळी । पडत शुद्ध साचें । अंतराचें
 जळीं तें होय ॥ ४ ॥

॥ २३९० ॥

वैसोनि निवांत शुद्ध करीं चित्त । तथा सुखा
 वेऊनि अंतरीं राहिल गोपाळ । सांयासाचें फुलतपार नाहीं ॥ १ ॥
 न वैसलिया ॥ २ ॥

राम कृष्ण हरि मुकुंद मुरारि । मंत्र हा उच्चारीं वेळोवेळां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसें देईन मी दिव्य । जरी होइल भाव एकविध ॥ ४ ॥

॥ २३९१ ॥

नये वांटूं मन । कांहीं न देखावें मित्र ॥ १ ॥ पाय विठोवाचे
चितीं । असों द्यावे दिवसराती ॥ २ ॥ नये काकुळती । कोणा यावें
हरिभक्ति ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साई । करील कृपेची विठाई ॥ ४ ॥

नलगे देशकाळ । मंत्रविधानें सकळ । मनेंचि निश्चळ । करून क-
रुणा भाकावी ॥ १ ॥ येतो बैसलिया ठाया । आसनें व्यापी देव-
राया । निर्मळ ते काया । अधिष्ठान तयाचें ॥ २ ॥ कल्पनेचा
साक्षी । तरि आदरेंचि लक्षी । आवडीनें भक्षी । कोरडें धान्य मट-
मटां ॥ ३ ॥ घेणें तरि भाव । लक्षी दासांचा उपाव । तुका ह्मणे
जीव । जीवीं मेळविल अनंत ॥ ४ ॥

सत्य आठवितां देव । जातें भेंव पळोनि ॥ १ ॥ नलगे कांहीं करणें
चिंता । धरी सत्ता सर्व तो ॥ २ ॥ भावें भाव राहे पायीं । देव तें
संनिध ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कृष्णनामें । शीतळ प्रेम सर्वासी ॥ ४ ॥

॥ २३९४ ॥

कायावाचामनें जाल्ल विष्णुदास । काम क्रोध त्यास बाधीतना ॥ १ ॥
विश्वास तो करी स्वामीवरी सत्ता । सकळ भोगिता होय त्याचें ॥ २ ॥
तुका ह्मणे चित्त करावें निर्मळ । येऊनि गोपाळ राहे तेंथें ॥ ३ ॥

॥ २३९५ ॥

तेचि करीं मात । जेणें होइल तुझें हित ॥ १ ॥ काय बडबड अ-
मित । सुख जिह्वारीं सिणविसी ॥ २ ॥ जो मुळव्याधी पीडिला ॥

त्यासी देखोन हांसे खरजुला ॥ ३ ॥ आरथकरी सोसी । त्यासि
हांसे तो आळसी ॥४॥ क्षयरोगी ह्यणे परता । सर रोगिया तूं आतां
॥ ५ ॥ वडस दोहीं डोळां वाढले । आणिकां कानें कोंचें ह्यणे ॥६॥
तुका ह्यणे लागों पायां । शुद्ध करा आपणियां ॥ ७ ॥

॥ २३९६ ॥

धोडें परी निरें । अविट तें घ्यावें खरें ॥१॥ घ्यावें जेणें नये तुटी ।
बीज वाढे बीजा पोटीं ॥ २ ॥ चित्त ठेवीं ग्वाही । आणिकांशीं चाड
नाहीं ॥ ३ ॥ आपलें तें हित फार । तुका ह्यणे खरें सार ॥ ४ ॥

॥ २३९७ ॥

नम्र जाला भूतां । तेणें कोंडिलें अनंता ॥ १ ॥ हेंचि शूरत्वाचें अंग ।
हरी आणिला श्रीरंग ॥ २ ॥ अवघा जाला पण । लवण सकळां
कारण ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे पाणी । पाताळें तें परी खणी ॥ ४ ॥

॥ २३९८ ॥

एका गा ए अवघे जन । शुद्ध मन तें हित ॥ १ ॥ अवघा काळ
नव्हे जरी । समयावरी जाणावें ॥ २ ॥ नाहीं कोणी सर्वें येता ।
संचिता या वेगळा ॥ ३ ॥ बरवा अवकाश आहे । करा साहे इं-
द्रियें ॥ ४ ॥ कर्मभूमी ऐसा ठाव । वेवसाव जाणावा ॥ ५ ॥ तुका
ह्यणे उत्तम जोडी । जाती घडी नरदेह ॥ ६ ॥

॥ २३९९ ॥

कठिण नारळाचें अंग । बाहेरी भीतरीं तें चांग ॥ १ ॥ तैसा करी
कां विचार । शुद्ध कारण अंतर ॥ २ ॥ वरि कांटे फणसफळा ।
माजि अंतरीं जिव्हाळा ॥ ३ ॥ ऊंस बाहेरी कठिण काळा । माजी
रसाचा जिव्हाळा ॥४॥ मिठें रुचविलें अन्न । नये सतंत कारण ॥५॥

॥ २४०० ॥

चुकलिया ताळा । वाती घालुनि वैसे डोळां ॥ १ ॥ तैसें जागे करीं
चित्ता । कांहीं आपुलिया हिता ॥ २ ॥ निक्षेपिलें धन । तेथें गुंत-
लेंसें मन ॥ ३ ॥ नाशिवंतासार्दीं । तुका ह्मणे करिसी आटी ॥ ४ ॥

॥ २४०१ ॥

उचित जाणावें मुख्य धर्म आधीं । चित्तशुद्ध बुद्धी ठायीं स्त्रीरें ॥ १ ॥
न घलावी धांव मनाचिये ओढी । वचन आवडी संताचिये ॥ २ ॥
अंतरीं या राहे वचंनाचा विश्वास । न लगे उपदेश तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

॥ २४०२ ॥

संसाराचा माथां भार । कांहीं पर न ठेवीं ॥ १ ॥ भक्तीची ते जाती
ऐसी । सर्वस्वासी मुकावें ॥ २ ॥ भिक्षा आणि वेवसाव । काला
करितो गाढव ॥ ३ ॥ करुनि वस्ती बाजारीं । ह्मणवी कासया
निस्पृही ॥ ४ ॥ प्रसादा आडुनि कवी । केले तूप पाणी तेवीं ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे होई शूर । किंवा निसुर मजुर ॥ ६ ॥

॥ २४०३ ॥

उभय भाग्यवंत तरीच समान । स्थळीं समाधान तरीच राहे ॥ १ ॥
युक्तीचें गौरव नसतां जिह्वाळा । सांचवणी जळा परी नाश ॥ २ ॥
लोखंडा परीस ज्ञानिया तो शठ । नांवाचा पालट दगड स्वरा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे अवघे विनोदाचे ठाव । एकात्मक भाव नाहीं तेथें ॥ ४ ॥

॥ २४०४ ॥

कंथा प्रावर्ण । नव्हे भिक्षेचें तें अन्न ॥ १ ॥ करीं यापरी स्वहित ।
विचारुनि धर्म नीत ॥ २ ॥ देऊळ नव्हे घर । प्रपंच परउपकार ॥ ३ ॥
विधिसेवन काम । नव्हे शब्द रामराम ॥ ४ ॥ इत्या क्षत्रधर्म । नव्हे
निष्काम तें कर्म ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे संती । करुनि ठेविली आइती ॥ ६ ॥

॥ २४०५ ॥

डोळ्यामध्ये जैसे कणु । अणु तेहि न समाये ॥ १ ॥ तैसें शुद्ध करीं
हित । नका चित्त वाटवूं ॥ २ ॥ आपल्याचा कळवळा । आणिका बाळा-
वरि न ये ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बीज मुडा । जैसा चाडा पिकाच्या ॥ ४ ॥

॥ २४०६ ॥

करणें तें हेंचि करा । नरका अघोरा कां जातां ॥ १ ॥ जयामध्ये ना-
रायण । शुद्ध पुण्य तें एक ॥ २ ॥ शरणागतां देव राखे । येरां वाखे
विनाचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लीन व्हावें । कळे भावें वर्म हें ॥ ४ ॥

किती रांडवडे । घालूनि व्हाल रे वापुडे । संसाराचे भिडे । कासा-
वीस झालेती ॥ १ ॥ माझ्या स्वामी शरण रिधा । कृपाळुवा पांडुरंगा ।
ठेवी अंगसंगा । विश्वासियां जवळी ॥ २ ॥ कांहीं न मागतां भलें ।
होइल तेंचि काम केलें । नसावें आथिलें । कांहीं एका संकल्पें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भाव । पाववील ठायाठावा एकविध जीव। रेतिविया जेनेमि। ॥ २ ॥

सत्य आह्मां मनीं । नव्हों गावाळाचे धनी ॥ १ ॥ ऐसें जाणा रे सकळ ।
भरा शुद्ध टांका मळ ॥ २ ॥ देतो तीक्ष्ण उत्तरें । पुढें व्हावयासी बरें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बरें घडे । देशोदेशीं चाले कोडें ॥ ४ ॥

॥ २४०९ ॥

काय धोविलें वाहेरी । मन मळलें अंतरीं । गादलें जन्मवरी । असत्य
काटें काटलें ॥ १ ॥ सांडी व्यापार दंभाचा । शुद्ध करीं रे मन वाचा ।
तुझिया चित्ताचा । तूच ग्वाही आपुळा ॥ २ ॥ पापपुण्यविटाळ देही ।
भरितां न विचारिसी कांहीं । काय चाचपसी मही । जी अखंड सोंवळी
॥ ३ ॥ कामक्रोधा वेगळा । ऐसा होई कां सोंवळा । तुका ह्मणे
कळा । गुंडून ठेवीं कुसरी ॥ ४ ॥

॥ २४१० ॥

निवडावे खडे । तरी दळण वोजें घडे ॥ १ ॥ नाहीं तरि नासोनि
जाय । कारण आळस उरे हाय ॥ २ ॥ निवडावें तर्ण । सेतीं करावें
राखण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नीत । न विचारितां नव्हे हित ॥ ४ ॥

॥ २४११ ॥

भय नाहीं भेव । अनुतार्पीं नव्हता जीव ॥ १ ॥ जेथें देवाची तळ-
मळ । तेथें काशाचा विटाळ ॥ २ ॥ उच्चारितां दोष । नाहीं उरों देत
लेख ॥ ३ ॥ नक्त हाणे निज । होय आवडी मिश्रित ॥ ४ ॥

॥ २४१२ ॥

काय तो विवाद असो भेदाभेद । साधा परमानंद एका भावें ॥ १ ॥
निघोनि आयुष्य जातें हातोहात । विचारीं पां हित लवलाहीं ॥ २ ॥
तुका ह्मणे भावभक्ति हे कारण । नागवी भूषण दंभ तोचि ॥ ३ ॥

॥ २४१३ ॥

जेणें घडे नारायणीं अंतराय । होत वाप माय वर्जावीं तीं ॥ १ ॥
येर प्रिया पुत्र धना कोणा लेखा । करिती तीं दुःखा पात्र शत्रु ॥ २ ॥
प्रल्हादें जनक विर्भाषणें बंधु । राज्य माता तिंदु भरतें केली ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सर्व धर्म हरिचे पाय । आणीक उपाय दुःखमूळ ॥ ४ ॥

॥ २४१४ ॥

हो का पुत्र पत्नी बंधु । त्यांचा तोडावा संबधु ॥ १ ॥ कळों आलें
खश्याळसें । शिवों नये लिपो दोषें ॥ २ ॥ फोडावें मडकें । मेलें लेखीं
घायें एकें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणें त्यागें । विण चुकीजेना भोगें ॥ ४ ॥

न मनावें तैसें गुरूचें वचन । जेणें नारायण अतर त ॥ १ ॥
भाड आला म्हूण फोडियेला डोळा । बळिनें आंधळा शुक केला ॥ २ ॥
करी देव तरी काय नव्हे एक । कां तुझी पृथक सिणा वांयां ॥ ३ ॥

चहंधुनियां भताराची आज्ञा । अन्न ऋषिपत्न्या घेउनि गेल्या ॥ ४ ॥
 अवघेंचि त्यांचें देवें केलें काज । धर्म आणि लाज राखियेली ॥ ५ ॥
 पितियासी पुत्रें केला वैरकार । प्रल्हादें असुर मारविला ॥ ६ ॥
 बहुत विभ्रं केलीं तथा आड । परि नाहीं कैवाड सांडियेला ॥ ७ ॥
 गौळणी करिती देवाशीं व्यभिचार । सांडुनी आचार भ्रष्ट होती ॥ ८ ॥
 त्यांसी दिलें तें कवणासी नाहीं । अवघा अंतर्बाहीं तोचि जाला ॥ ९ ॥
 देव जोडे ते करावे अधर्म । अंतरे तें कर्म नाचरावें ॥ १० ॥
 तुका झणे हा जाणतो कळवळा । झणोनि अजामेळा उद्धरिलें ॥ ११ ॥

॥ २४१६ ॥

आली सिंहस्थपर्वणी । न्हाव्या भटा जाली घणी ॥ १ ॥ अंतरीं पापा-
 क्या फोडी । वरिवरि बोडी डोई दाढी ॥ २ ॥ बोडिलें तें निघालें ।
 काय पालटलें सांग वहिलें ॥ ३ ॥ पाप गेल्याची काय खुण । नाहीं
 पालटले अवगुण ॥ ४ ॥ भक्तिभावेंविण । तुका झणे अवघा सीण ॥ ५ ॥

॥ २४१७ ॥

किती लाजिरवाणा । मरे उपजोनि शाहाणा ॥ १ ॥ एका घाई न
 करीं तुटी । न निघें देवासोई भेटी ॥ २ ॥ सोसूनि आवाळी । घायाळ
 तें दुंग चोळी ॥ ३ ॥ सावध करी तुका । झणे निजले हो आइका ॥ ४ ॥

॥ २४१८ ॥

निवैर होणें साधनाचें मूळ । येर ते विल्हाळ सांडीमांडी ॥ १ ॥
 नाहीं चालों येत सोंगसंपादणी । निवडे अवसानीं शुद्धाशुद्ध ॥ २ ॥
 त्याग नांव तरी निर्विषयवासना । कार्यकारणांपुरते विधि ॥ २ ॥
 तुका झणे राहे चिंतनीं आवडी । येणें नावें जोडी सत्यत्वेशीं ॥ ४ ॥

॥ २४१९ ॥

नव्हे खळवादी मताच पुरता । सत्याची हे सत्ता उपदेश ॥ १ ॥

झाड्त्वेसी मना आणावीं उत्तरे । परिपाकीं खरे खोटें कळे ॥ २ ॥
 नव्हे एकदेशी शब्द हा उखता । ब्रह्मांडापुरता घेइल त्यासी ॥ ३ ॥
 तुका बिनवणी करी जाणतियां । बहुमते वांयां श्रमों नये ॥ ४ ॥

॥ २४२० ॥

पात्र शुद्ध चित्त ग्वाही । नलगे कांहीं सांगणें ॥ १ ॥ शूर तरी स-
 त्यचि व्हावें । साटी जीवें करुनि ॥ २ ॥ अमुपच सुखमान । स्वामी
 जन मानावें ॥३॥ तुका ह्मणे जैसी बाणी । तैसें मनीं परिपाक ॥४॥

॥ २४२१ ॥

साजे अळंकार । तरि भोगितां भ्रतार ॥ १ ॥ व्यभिचारा टाक-
 मटिका । उपहास होती लोकां ॥ २ ॥ शूरत्वाची वाणी । रूप मिरवे
 मंडणीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जिणें । शर्तीविण लाजिरवाणें ॥ ४ ॥

॥ २४२२ ॥

शिष्याची जो नेघे सेवा । मानी देवासारिखें ॥ १ ॥ त्याचा फळे
 उपदेश । आणिकां दोष उफराटे ॥ २ ॥ त्याचें खरें ब्रह्मज्ञान । उदा-
 सीन देहभावीं ॥३॥ तुका ह्मणे सत्य सांगे । योस रागें येती ते ॥४॥

॥ २४२३ ॥

न मनीं ते ज्ञानी न मनीं ते पंडित । ऐसे परीचे एकएका भावें ॥१॥
 धातू पोसोनियां आणिकां उपदेश । अंतरीं तो लेश प्रेम नाही ॥ २ ॥
 न मनीं ते योगी न मनीं ते हरिदास । दर्शनें बहुवस बहुतां परिचीं ॥३॥
 तुका ह्मणे तया नमन बाह्यात्कारी । आवडती परी चित्त शुद्धीचे ॥ ४ ॥

॥ २४२४ ॥

नाहीं पाक होत उफराटे चाली । बोलिली ते केली व्हावी नीत ॥१॥
 नाहीं मानूं येत वांजटाचे बोल । कोरडेच फोल चवी नाही ॥ २ ॥
 तरुवरा आधीं कोठें आहे फळ । चावटा बरळ ह्मणा त्यासी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे किती ठकलीं बापुडीं । गव्हा आहे गोडी मांडे पुण्या ॥४॥

॥ २४२५ ॥

करावी ते पूजा मनोचि उत्तम । लौकिकाचें काम फाय असे ॥ १ ॥
 कळावें तयासि कळे अंतरीचें । कारण तें सार्चें साचा अंगी ॥ २ ॥
 अतिशयाअंती लाभ किंवा घात । फळ देते चित्त बीजाऐसें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जेणें राहे समाधान । ऐसें तें भजन पार पावी ॥ ४ ॥

॥ २४२६ ॥

मनोमय पूजा । हेचि पढीये केशीराजा ॥ १ ॥ धेतो कल्पनेचा भोग ।
 न मानेची बाह्य रंग ॥ २ ॥ अंतरीचें जाणे । आदिवर्तमान खुणे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कुढें । कोठें सरे त्याच्या पुढें ॥ ४ ॥

॥ २४२७ ॥

साहोनियां टांकी घाये । पाषाण देवचि जाला पाहें ॥ १ ॥ तया रीती
 दृढ मन । करी साधाय कारण ॥ २ ॥ बाण शस्त्र साहे गोळी । शूद्र
 ठाव उंच स्थळीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सती । अन्न न देखे ज्या रीती ॥ ४ ॥

॥ २४२८ ॥

फळाची तों पोटीं । घडे वियोगींही भेटी ॥ १ ॥ करावें चिंतन । सार
 तेंचि आठवण ॥ २ ॥ चित्त चित्ता ग्वाही । उपचारें चाड नाहीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे देवा । पावे अंतरीची सेवा ॥ ४ ॥

॥ २४२९ ॥

खरें घोले तरी । फुकासाठी जोडे हरी ॥ १ ॥ ऐसे फुकाचे उपाय ।
 सांडूनियां वांयां जाय ॥ २ ॥ परउपकार । एका बचनाचा फार
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मळ । मनें सांडितां शीतळ ॥ ४ ॥

॥ २४३० ॥

वेदविहित तुम्ही आइका हो कर्म । बोलतो तीं वर्म संतांपुढें ॥ १ ॥

चारी वर्ण जाले एकाचिये अंगी । पापपुण्य भागीं विभागिलें ॥ २ ॥
 प्रथम पाठलीं पावविला पंथ । आदि मध्य अंत भेद नाही ॥ ३ ॥
 आवे बोरी वड बाभुळा चंदन । गुणागुणें भिन्न अग्नि एक ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे मन उन्मन जों होय । तोंवरि हे सोय विधि पाळीं ॥ ५ ॥

॥ २४३१ ॥

जुंझायाच्या गोष्टी ऐकतांचि सुख । करितां हें दुःख थोर आहे ॥ १ ॥
 तैसी हरिभक्ति सुळावरील पोळी । निवडे तो वळी विरळा शूर ॥ २ ॥
 पिंड पोसिलिया विषयांचा पाइक । वैकुंठनायक कैचा तेथें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे व्हावें देहासी उदार । रकुमादेवीवर जोडावया ॥ ४ ॥

॥ २४३२ ॥

चित्तीं नाही तें जवळीं असोनि काय । वत्स सांडी माय तेणें न्यायें ॥ १ ॥
 प्रीतीचा तो वायु गोड लागे मात । जरी जाय चित्त मिळोनियां ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे अवघे फिकें भावाविण । सीठ नाही अन्न तेणें न्यायें ॥ ३ ॥

॥ २४३३ ॥

यज्ञनिमित्त तें शरिरासी बंधन । कारे तृष्णा वांयांविण वाढविली ॥ १ ॥
 नव्हे ते भक्ति परलोकसाधन । विषयांनीं बंधन केलें तुज ॥ २ ॥
 आशा धरुनि फळाची । तीर्थीं ब्रतीं मुक्ति कैची ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सिणसी वांयां । शरण न वजतां पंढरिराया ॥ ४ ॥

॥ २४३४ ॥

काय वा करिशी सोवळें ओवळें । मन नाही निर्मळ वाडगोंचि ॥ १ ॥
 काय वा करीसी पुस्तकांची मोट । घोकितां हृदयस्फोट हाता नये ॥ २ ॥
 काय वा करीसी टाळ आणि मृदंग । जेथें पांडुरंग रंगला नाही ॥ ३ ॥
 काय वा करीसी ज्ञानाचिया गोष्टी । करणी नाही पोटीं बोलण्याची ॥ ४ ॥
 काय वा करीसी दंभ लौकिकातें । हित नाही माते तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ २४३५ ॥

परद्रव्य परनारीचा अभिलास । तेथूनि हा रास सर्वभाग्य ॥ १ ॥
 घटिका दिवस मास वर्षे लागती तीन । बांधलें पतन गांठोडीस ॥ २ ॥
 पुढें घात त्याचा रोकडा शकुन । पुढें करी गुण निश्चयेंसी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे एकां तडताथवड । काळ लागे नाड परी खरा ॥ ४ ॥

॥ २४३६ ॥

आर्तभतां घावें दान । खरें पुण्य त्या नावें ॥ १ ॥ होणार तें सुखें घडो ।
 लाभ जोडो महाबुद्धि ॥ २ ॥ सत्य संकल्पाच साटी । उजळा पोटी रवि—
 विव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मनीं वाव । शुद्ध भाव राखावा ॥ ४ ॥

॥ २४३७ ॥

पुण्य परउपकार पाप ते परपीडा । आणिक नाही जोडा दुजा यासी ॥ १ ॥
 सत्य तोचि धर्म असत्य तें कर्म । आणिक हें वर्म नाही दुर्जे ॥ २ ॥
 गति तेचि सुखीं नामाचें स्मरण । अधोगति जाण विन्मुखता ॥ ३ ॥
 संतांचा संग तोचि स्वर्गवास । नर्क तो उदास अनर्गळा ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे उघडें आहे हित घात । जयाचें उचित करा तैसें ॥ ५ ॥

॥ २४३८ ॥

कुळधर्म ज्ञान कुळधर्म साधन । कुळधर्म निधान हातीं चढे ॥ १ ॥
 कुळधर्म भक्ति कुळधर्म गति । कुळधर्म विश्रांति पाववील ॥ २ ॥
 कुळधर्म दया कुळधर्म उपकार । कुळधर्म सार साधनाचें ॥ ३ ॥
 कुळधर्म महत्त्व कुळधर्म मान । कुळधर्म पावन परलोकीचें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे कुळधर्म दावी देवी देव । यथाविध भाव जरीं होय ॥ ५ ॥

॥ २४३९ ॥

जेणें वाढे अपकीर्ति । सर्वार्थी तें वैजावें ॥ १ ॥ सत्य कचे भलेपण ।

वचन तें जगासी ॥ २ ॥ होईजे तें शुद्ध त्यागें । वाउगें तें साराबें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खोटें वर्म । निंद्यकर्म काळिमा ॥ ४ ॥

॥ २४४० ॥

भाव तैसें फळ । न चले देवापाशीं बळ ॥ १ ॥ धांवे जातीपाशीं
जाती । खुण थेरयेरां ॥ २ ॥ हिरा हिरकणी । काढी आंतुनि अहि-
रणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केलें । मन शुद्ध हें चांगलें ॥ ४ ॥

॥ २४४१ ॥

शाहाणियां पुरे एकचि वचन । विशारती खुण तेचि त्यासी ॥ १ ॥
उपदेश असे बहुतांकारणें । घेतला तो मनें पाहिजे हा ॥ २ ॥
फांसावेना तरि दुःख घेतें वाव । मग होतो जीव कासावीस ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नको राग धरूं शोंडा । नुघडितां पीडा होइल डोळे ॥४॥

॥ २४४२ ॥

नाहीं सुगंधाची लागत लावणी । लावावी ते मनीं शुद्ध होतां ॥ १ ॥
बाप्या हातीं माप चाले सज्जनाचें । कीर्ति मुख त्याचें नारायण ॥२॥
प्रभा आणि रवि काय असे आन । उदर्यां तंवे जन सकळ साक्षी ॥३॥
तुका ह्मणे बरा सत्याचा सायास । नवनीता नाश नाहीं पुन्हा ॥४॥

॥ २४४३ ॥

अनुतापें दोष । जाय न लगतां निमिष ॥ १ ॥ परि तो राहे विसाव-
बला । आदीं अवसानीं भला ॥ २ ॥ हेचि प्रायश्चित्त । अनुतापीं
न्हाय चित्त ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पापा । शिवों नये अनुतापा ॥ ४ ॥

॥ २४४४ ॥

डेकरें जेवण दिसे साचें । नाहीं तरि काचें कुंथाकुंथी ॥ १ ॥ हेही बोल

पाठनेदः—१ तुका ह्मणे मलें । मन शुद्ध तीहीं केलें, २ तें.

तेही बोल । कौरडे फोल रुचीविण ॥२॥ गव्हांचिया होती परी । फकै वरी
खाऊं नये ३ तुका ह्मणे असे हातींचें कांकणातयासी दर्पण विल्हाळक ॥४॥

केलें नाहीं मनीं तया घडे त्याग । उबग उद्वेग नाहीं चित्तीं ॥ १ ॥
देवचि हा जाणे अंतरींचा भाव । मिथ्या तो उपाव बाह्य रंग ॥ २ ॥
त्यागिल्याचें ध्यान राहिलें अंतरीं । अवधी ते परी विटंबना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आपआपणां विचारा । कोण हा दुसरा सांगे तुहां ॥ ४ ॥

॥ २४४६ ॥

अन्यायासी राजा जरि न करी दंड । बहुच वे लंड पीडिती जना ॥१॥
न करी निगा कुणधी न काढितां तण । कैचे येती कण हातासी ते ॥ २ ॥
तुका ह्मणे संतां करूं नये अनुचित । पाप नाहीं नीत विचारितां ॥ ३ ॥

॥ २४४७ ॥

ऐसी एकां अटी । रीतीं सिणती करंटीं ॥ १ ॥ साच आपुल्या पुरतें ।
करून ने घेती कां हितें ॥ २ ॥ कांहीं वेचितील वाणी । निरर्थकचि
कारणीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कांहीं समर्पूनि सेवा ॥ ४ ॥

॥ २४४८ ॥

जळालें तें बाह्य सोंग । अंतर व्यंगं पडिलिया ॥ १ ॥ कारण तें अंत-
रलें । वाइट भलें ह्मणवितां ॥२॥ तांतडीनें नासी । तांतडीचें संतोषी
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धीर । नाहीं बुद्धि एक स्थिर ॥ ४ ॥

॥ २४४९ ॥

निष्ठुर तो दिसे निराकारपणें । कोंवळा सगुणें प्रतिपाळी ॥ १ ॥
केलाच करावा केला कडवाड । होईल तें गोड न परेते ॥ २ ॥
मथिलिया लागे नवनीत हातां । नासे वितळितां भावाच तें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां मनाशीं विचार । करावा तो सार एकचित्त ॥ ४ ॥

॥ २४५० ॥

भोजन तें पाशांतीचें । निचें उंचें उसाळी ॥ १ ॥ जैशी कारंज्याची
कळा । तो जिव्हाळा स्वाहिताचा ॥२॥ कल्पना ते देवाविण । न करीं
भिन्न इतरां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पावे भूतीं । ते निश्चिती मापली ॥४॥

॥ २४५१ ॥

जीवित्व तें किती । हेंचि धरितां बरें चितीं ॥ १ ॥ संत सुमनें उ-
त्तरे । मृदु रसाळ मधुरें ॥ २ ॥ विसांवतां कारीं । परिपाक घडे
मनीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जोडी । होय जतन रोकडी ॥ ४ ॥

॥ २४५२ ॥

मायबापें सर्पीण जरी बोका । त्यांचे संगें सुखा न पवे बाळ ॥ १ ॥
चंदनाचा शूळ सोनियाची बेडी । सुख नेदी फोडी प्राण नाशी ॥२॥
तुका ह्मणे नरकीं चाली अभिमान । जरी होय ज्ञान गर्व ताठा ॥ ३ ॥

॥ २४५३ ॥

सत्या मापें वाढे । गवाळाची चाली खोडे ॥ १ ॥ उत्तरे तें कळे
कसीं । विखरोन सर्वदेशीं ॥ २ ॥ घरामध्ये राजा । नव्हे हो वा
पाटपूजा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साचें । रूप तें दर्पणाचें ॥ ४ ॥

॥ २४५४ ॥

मंगळाचा मंगळ सांटा । विट तोटा नेणें तं ॥ १ ॥ हें भरा सातें
आलें । भलें भलें ह्मणवावें ॥ २ ॥ जनीं जनार्दन वसे । यथे दिसे
नें शुद्ध ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहुतां मुखें । खरें सुखे ठेवावें ॥ ४ ॥

॥ २४५५ ॥

वंदिलें वंदावें जीवाचिये सटीं । दिवा बरी तुटी आरंभौच ॥ १ ॥
स्वहिताची चाड ते एका हे बोल । अवघेचि मोल धीरा अंगीं ॥२॥

पाठभेदः—१ कीं बोका. २ मान.

सिंपिलें तें रोंप वरीवरी वरें । बाळलिया वरी कौभ नये ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे टाकी घायें देवपण । फुटलिया जन कुला पुसी ॥ ४ ॥

॥ २४५६ ॥

पाठेळ करितां न साहावे वारा । साहेलिया ढोरा गोणी चाले ॥ १ ॥
आपणां आपण हेचि कसवटी । हर्षामर्ष पोटीं विरों द्यावे ॥ २ ॥
नवनीत तोंवरी कडकडी लोणी । निश्चळ होऊनी राहे मग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जरी जग टाकी घाया । त्याच्या पडे पायां जन मग ॥ ४ ॥

॥ २४५७ ॥

एका त्रोट्याची निशाणी । परीपाक नाहीं मनीं ॥ १ ॥ तरि तें संपादिलें
सोंग । कारणावांचूनियां व्यंग ॥ २ ॥ वैष्णवांचा धर्म । जग विष्णु
नेणे वर्म ॥ ३ ॥ अतिशयें पाप । तुका सत्य करी माप ॥ ४ ॥

॥ २४५८ ॥

एका बीजा केला नास । मग भोगलें कणीस ॥ १ ॥ कळे सकळां हा
भाव । लाहानथोरांवरी जीव ॥ २ ॥ लाभ नाहीं फुकासाठीं । केल्या-
विण जीवासाठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रणा । जीव देतां लाभ दुणी ॥ ४ ॥

॥ २४५९ ॥

सकळ देवाचें दैवत । उभें असे रंग आंत ॥ १ ॥ रंग लुटा माझे घाप ।
शुद्ध भाव खरे माप ॥ २ ॥ रंग लुटिला बहुतीं । शुक नारदादि संतीं
॥ ३ ॥ तुका लुटितां हे रंग । साह्य जाला पांडुरंग ॥ ४ ॥

॥ २४६० ॥

सोनें दावी वरी तांबे त्यापोटीं । खरियाचेसाठीं विकूं पाहे ॥ १ ॥
पारखी तो जाणे त्याचें जीवांचें । निवडी दोहींचें वेगळालें ॥ २ ॥
क्षीरा नीरा कैसें होय एकपण । स्वादी तोचि भिन्न भिन्न काढी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे थीता नागवलांचि खोदा । अपमान मोटा पावईल ॥ ४ ॥

॥ २४६१ ॥

समर्थीसी नाही वणीवर्णभेद । सामग्री ते सर्व सिद्ध घरीं ॥ १ ॥
आदराचे ठायीं बहुच आदर । आगितलें फार तेथें वाढी ॥ २ ॥
न हाणे सोडरा सुहृद् आवश्यक । राजा आणि रंक खारिखाचि ॥ ३ ॥
भाव देखे तेथें करी लडवड । जडा राखे जड निराळेंचि ॥ ४ ॥
कोणी न विसंभे याचकाचा ठाव । विनवुनी देव शंका फेडी ॥ ५ ॥
तुका हाणे पोट भरुनी उरवी । धालें ऐसें दावी अनुभवे ॥ ६ ॥

॥ २४६२ ॥

गव्हांच्या घुगण्या । नाचण्याच्या पुण्या । कन्या त्याचि कन्या । पा-
धाणी त्या पाधाणी ॥ १ ॥ काय धोऱ्पण । बांयां जाळावा तो शीण ।
कारणापें भिन्न । निवडे तें निराळें ॥ २ ॥ रुचि बोलेपारीं । गरज ते
जैशीतैशी । करूं नका नाशी । खवें खाणें जालें तें ॥ ३ ॥ तुका हाणे
मोठा । काय करावा तो ताठा । नाहीं वीण नीटा । पाविजेत मारग ॥ ४ ॥

॥ २४६३ ॥

विषयांचे लोलिंगत । ते फजीत होतील ॥ १ ॥ न सरे तेथें यातिकुळ ।
शुद्ध मूळबीज व्हावें ॥ २ ॥ शिखासूत्र सोंग वरी । दुराचारी दंड
पावे ॥ ३ ॥ तुका हाणे अभिमाना । नारायण न सोसे ॥ ४ ॥

॥ २४६४ ॥

शंख करिशी ज्याच्या नांवें । त्याचें तुज नाहीं ठावें । एक सांगतों
एका भावें । सांपडे घरीं तें जीवउनि खावें । रे विठ्ठल ॥ १ ॥ टिळे
माळा करंडी सोंग । धरुनि चाळविलें जग । पसरी हात नाहीं त्याग ।
दावी दगड पुजी भग । रे विठ्ठल ॥ २ ॥ राख लावुनि अंग मळी ।
वाये ठोके मी एक बळी । वासने हार्ती बांधवी नळी । त्यासी येउनि
गिळी । रे विठ्ठल ॥ ३ ॥ कोण तें राहडीचें सुख । वरते पाय हारतें

पाठभेदः—१ कोण न विसंबे याचकाचा ठाव. २ आलें. ३ येउनि काल गिळी.

मुख । करवी पीडा भोगवी दुःख । पडे नरकीं परि न पळोचि मूर्ख ।
 रे विठ्ठल ॥ ४ ॥ सिकला फाक मारी हाका । रांडा पोरें मेळनी
 लोकां । विटंबी शरीर मागे रुका । केलें तें गेलें अवघेंचि फुका ।
 रे विठ्ठल ॥ ५ ॥ कळावें जना मी एक वळी । उभा राहोनि मांडी
 फळी । फोडोनि गुडघे कोंपर चोळी । आपला घात करोनि आपणचि
 तळमळे । रे विठ्ठल ॥ ६ ॥ फुकट खेळें ठकलीं वायां । धरुनि सोंग
 बोडक्या डोया । शिवों नये ती अंतर्गो माया । संपादणीविण विटं-
 बिली काया । रे विठ्ठल ॥ ७ ॥ धुळी माती कांहीं खेळोंच नका ।
 जवादी चंदन घ्यावा तुका । आपणा परिमळ आणिकां लोकां । मो-
 लाची महिमा फजिती फुका । रे विठ्ठल ॥ ८ ॥ बहुत दुःखी जालियां
 खेळें । अंगी बुद्धि नाहीत बळें । पाठीवरी तोवा तोंड काळें । रसना
 द्रवे उपस्थाच्या मुळे । रे विठ्ठल ॥ ९ ॥ काय सांगतो तें ऐका तुका ।
 मोडा खेळ कांहीं अवगोंच नका । चला जेवूं आधीं पोटीं लागल्या
 भुका । धाल्यावरी बरा टाकमटिका । रे विठ्ठल ॥ १० ॥

॥ १४६५ ॥

घाई अंतरिंच्या सुखें । काय वडवड वाचा सुखें ॥ १ ॥ विधिनिषेध
 उर फेडी । जंव नाही अनुभव गोडी ॥ २ ॥ वाढे तळमळ उभयतां ।
 नाही देखिलें अनुभवितां ॥ ३ ॥ अपुल्या मते पिसें । परि तें आहे
 जैसेतैसे ॥ ४ ॥ साधनाची मिद्धि । मौन करा स्थिर बुद्धि ॥ ५ ॥ तुका
 झणे वादें । वायां गेलीं ब्रह्मवृंदें ॥ ६ ॥

॥ १४६६ ॥

संघरसंग परमार्थ जोडे । ऐसें काय घडे जाणतेनो ॥ १ ॥ हंडग्याच्या
 आक्षां अवघीं चिपाडें । काय तेथें गोडें निवडावीं ॥ २ ॥ डंकणाचे
 धाजे सुखाची वरुपना । मूर्खर वचना येऊं पाहे ॥ ३ ॥ तुका झणे
 मध्य साडवी लंगोडी । सांगितला खेटीं विचार त्या ॥ ४ ॥

॥ २४६७ ॥

नव्हे ब्रह्मचर्य बाइलेच्या त्यागें । वैराग्य वाउगें देशत्यागें ॥ १ ॥
काम वाढे भय वासनेच्या द्वारे । सांडावें तें धीरें आचावाचे ॥ २ ॥
कांपवुनि टिरी शूरत्वाची मात । केलें वाताहात उचित काळें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे करी जिव्हेसी विदाळ । लटक्याची मळ स्तुति होतां ॥ ४ ॥

॥ २४६८ ॥

उदंड शाहाणे होत तर्कवंत । परि या नेणवे अंत विठोबाचा ॥ १ ॥
उदंडां अक्षरां कसेत भरोवरा । परि ते नेणवे थोरी विठोबाची ॥ २ ॥
तुका ह्मणे नाही भोळेपणाविण । जाणीव ते सिण रितें साप ॥ ३ ॥

॥ २४६९ ॥

नाना मतांतरे शब्दाची व्युत्पत्ति । पाठांतरे होती वाचाळ ते ॥ १ ॥
माझ्या विठोबाचें वर्म आहे दुरी । कैची तेथें उरी देहभावा ॥ २ ॥
यज्ञ याग जप तप अनुष्ठान । राहे ध्येय ध्यान आलीकडे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे होय उपरति चित्ता । अंगी सप्रेमता येणें अग्रे ॥ ४ ॥

॥ २४७० ॥

शास्त्रज्ञ हो ज्ञाते असती बहुत । परि नाही चित्त हातां आलें ॥ १ ॥
क्षणा एका साठीं न धरवे धीर । तेणें हा रघुवीर अंतरतो ॥ २ ॥
तोळाभर सोनें रतिभार राई । मेळविल्या पाहीं नास होतो ॥ ३ ॥
हरीचे अंकित असती विरळागत । तयासी अच्युत कृपा करी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे काय धुडवण्या गोष्टी । जंव नाही गाठीं चित्त आलें ॥ ५ ॥

॥ २४७१ ॥

नाहीं सरो येत जोडिल्या वचनां । कवित्वाची वाणी कुशळता ॥ १ ॥
सत्याचा अनुभव वेधी सत्यपणें । अनुभवाच्या गुणें रुचों येतो ॥ २ ॥

काय अगोपार्शी शृंगारिलें चाले । पोटीचें उकले कसापार्शी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें करावा उकल । लागेचि ना बोल वाढवूनि ॥ ४ ॥

॥ २४७२ ॥

येथें नाहीं उरें आले अवतार । येर ते पामर जीव कित्ती ॥ १ ॥
विषयांचे झणी व्हाल लोलिंगत । चेवलिया अंत न लगे मज ॥ २ ॥
वाहोनियां भार कुंथसील ओझे । नव्हे तेंचि माझे थीता त्याग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कैसी नाहीं त्याची लाज । संतीं केशीराज साधियेला ॥ ४ ॥

॥ २४७३ ॥

घरोघरीं अवघें जालें ब्रह्मज्ञान । परि मेळवण बहु माजी ॥ १ ॥
निरें कोणापार्शी होय एक रज । तरि चा रे मज दुर्बळासी ॥ २ ॥
आशा तृष्णा माया कालवूनि दोन्ही । दंभ तो दूरोनि दिसतसे ॥ ३ ॥
काम क्रोध लोभ सिणवी बहुत । मेळवूनि आंत काळकूट ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तेथें कांहीं हातां नये । आयुष्य मोलें जाये वांयांविण ॥ ५ ॥

॥ २४७४ ॥

देखिचि त ज्ञान करावें तें काई । अनुभव नाहीं आपणासी ॥ १ ॥
इंद्रियांचे गोडी ठकलीं बहुतें । सोडितां मागुतें आवरेना ॥ २ ॥
शुर्काचा आहार नीतीचा वेव्हार । वैराग्य तें सार तरावया ॥ ३ ॥
ताव रेवाळितां घाला घाली वाग । तैसा तो पसारा अहंतेचा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे बुद्धि आपुले अधीन । करी नारायण आतडे तों ॥ ५ ॥

॥ २४७५ ॥

नव्हे ब्रह्मज्ञान बोलतां हे सिद्ध । जंभ हों आत्मबोध नाहीं चित्तीं ॥ १ ॥
जाय करिसी वांयां लटिकाची पाल्हाळ । भ्रम तो केवळ जाणिवेचा ॥ २ ॥
निच देव ऐसें सांगसी या लोकां । विषयाच्या सुखा टोंकोनियां ॥ ३ ॥

अमृताची गोडी पुढिलां सांगसी । आपण उपवासी मरौनियां ॥ ४ ॥
तुका ह्याणे जरि राहील तळमळ । ब्रह्म तें केवळ सदोदित ॥ ५ ॥

॥ २४७६ ॥

ब्रह्मज्ञान जरी एके दिवसीं कळे । तात्काळ हा गळे अभिमान ॥ १ ॥
अभिमान लागे शुकाचिये पाठी । व्यासें उपराटी दृष्टी केली ॥ २ ॥
जनकभेटीसी पाठविला तेणें । अभिमान नाणें खोटें केलें ॥ ३ ॥
खोटें करूनियां लाविला अभ्यासीं । मेरुशिखरासी शुक गेला ॥ ४ ॥
जाऊनियां तेणें साधिली समाधी । तुका ह्याणे तर्थां होतो आह्मी ॥ ५ ॥

॥ २४७७ ॥

त्रिपुटीच्या योगें । कांहीं नव्हे कोणांजोग । एक जातां लागें । एक
पाठी लागतें ॥ १ ॥ मार्गें पुढें अवघां काळ । पळों नये नचले
बळ । करितां कोल्हाळ । कृपें खादां हरि वाहे ॥ २ ॥ पापपुण्या-
त्म्याच्या शक्ती । असती योजिल्या श्रीपती । यावें ककुलती । येथें
सत्तानायेका ॥ ३ ॥ तुका उभा पैल थडी । तरि हे प्रकाश निवडी ।
घातल्या सांगडी । तापे पेटीं हाकारी ॥ ४ ॥

॥ २४७८ ॥

लापनिकशब्दें नातुडे हा देव । मनिंचे गुह्य भाव शुद्ध वाला ॥ १ ॥
अंतरिंचा भेद जाणे परमानंद । जयासी संवाद करणें लागे ॥ २ ॥
तुका ह्याणे जरी आपलें स्वहित । तरी करीं चित्त शुद्धभावे ॥ ३ ॥

॥ २४७९ ॥

आह्मां हें कौतुक जगा द्यावी नीत । करावे फजित चुकती ते ॥ १ ॥
कासयाचा बाध एकाच्या निरोपें । काय व्हावें कोपें जगाचिया ॥ २ ॥
अविद्येचा येथें कोठें परिश्रम । रामकृष्णनाम ऐसे वाण ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे येथें खज्याचा विकरा । न सरती येरा खोट्या परी ॥ ४ ॥

॥ २४८० ॥

नका धरूं कौणी । राग वचनाचा मनीं ॥ १ ॥ यें बहुतांचें हित ।
शुद्ध करोनि राखा चित्त ॥ २ ॥ नाहीं केली निंदा । आझीं दूषिलेंसे
भेदा ॥ ३ ॥ तुका झणे मज । येणेंविण काय काज ॥ ४ ॥

॥ २४८१ ॥

सेवितों रस तो वांटितों आणिकां । ध्या रे होऊं नका राणभरी ॥ १ ॥
बिटेवरी ज्याचीं पावलें समान । तोचि एक दानशूर दाता ॥ २ ॥
मनाचे संकल्प पाववील सिद्धी । जरी राहे बुद्धी याचे पायीं ॥ ३ ॥
तुका झणे मज घाडिलें निरोपा । मारग हा सोपा सुखरूप ॥ ४ ॥

॥ २४८२ ॥

गाजराची पुंगी । तैसे नवे जाले जोगी ॥ १ ॥ काय करोनि पठन ।
केली अहंता जतन ॥ २ ॥ अल्प असे ज्ञान । अंगीं ताठा अभि-
मान ॥ ३ ॥ तुका झणे लंड । त्याचें हाणोनि फोडा तोंड ॥ ४ ॥

॥ २४८३ ॥

घालूनिया मध्यावतीं । दाटुनि उपदेश देती ॥ १ ॥ ऐसे पोटभरे
धंत । तथा केंचा भगवंत ॥ २ ॥ रांडापौरांतें गोविती । वर्षासन ते
ळाविती ॥ ३ ॥ जसें बोलती निरोपणीं । तैसी न करिती करणी
॥ ४ ॥ तुका झणे तथा । तमोगुणियाची क्रिया ॥ ५ ॥

॥ २४८४ ॥

रिद्रव्य परनारी । अभिळासूनि नाक धरी ॥ १ ॥ जळो तथाचा आ-
जार । व्यर्थ भार वाहे खर ॥ २ ॥ सोंवळ्याची स्फीति । क्रोधें विटा-
ळला चितीं ॥ ३ ॥ तुका झणे सोंग । दावी घाहेरील रंग ॥ ४ ॥

॥ २४८५ ॥

गोंदावया मीस घेऊनि संतांचें । करी कुटुंबाचें दास्य सदा ॥ १ ॥

१ जेवितों हा रस, २ गुडगुडीची, ३ मध्यावतीं, ४ तमोगुणियाची.

मनुष्याचे परी बोलें रात्रा करी । रंजवी नरनारी जगामर्ष्ये ॥ १ ॥
 तिमयाचा बेल करी सिकविलें । चित्रांचें बाहुलें गोष्टो सांगे ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे देवा जळो हे महंतो । लाज नाहीं चितीं निसुगातें ॥ ४ ॥

॥ २४८६ ॥

पुराणीक ह्मणवित्ती । जाणोनी कांदे भक्षित्ती ॥ १ ॥ अगस्तीचें मूत्र मळ ।
 लावुनि ह्मणती कृष्णावळ ॥ २ ॥ श्रेष्ठ वर्ण ब्राह्मणाचा । संगे न सुट्टे
 शूद्राचा ॥ ३ ॥ बदराहीच्या पाडी दाढा । लागे तुक्याचा हुंशडा ॥ ४ ॥

॥ २४८७ ॥

बोली भेंदाची बरवी असे । वाटे अंतरीं घालावे फांसे ॥ १ ॥
 कैसा वरिबारे दिसताहे चांग । नव्हे भाविक केवळ मांग ॥ २ ॥
 टिळा टोपी माळा कंठीं । अंधागीं नेउनि चेपी घांटी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तो केवळ पुंड । त्याबारे वाजतां यमदंड ॥ ४ ॥

॥ २४८८ ॥

डोई वाढवुनि केश । भूतें आणित्ती अंगास ॥ १ ॥ तरी ते नव्हति संत
 जन । तेथें नाहीं आत्मखुण ॥ २ ॥ मेळवुनि नरनारी । शकुन सांगती
 नानापरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेंद । नाहीं त्यापार्सी गोविंद ॥ ४ ॥

॥ २४८९ ॥

टिळा टोपी माळा देवाचें गवाळें । वागवी वोंगळें पोटासार्ती ॥ १ ॥
 तुळसी खोवी कार्नीं दर्भ खोवीं शेंडी । लटिकी धरी वोंडी नासिकाची ॥ २ ॥
 कीर्तनाचे वेळे रडे पडे लोळे । प्रेमेंविण डोळे^२ गळताती ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ऐसे भावेचे मडेंद । त्यांपार्सी गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ४ ॥

॥ २४९० ॥

होऊनि संन्यासी भगवीं लुगडीं । वासना न सोडी विषयांची ॥ १ ॥

निंदिती कदान्न इच्छिती देवान्न । पाहाताती मान आदराचा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे ऐसें दाभिक भजन । तथा जनार्दन भेदे केवीं ॥ ३ ॥

॥ २४९१ ॥

लांबवूनि जटा नेसोनि कासोटा । अभिमान मोटा करिताती ॥ १ ॥
सर्वांगा करिती विभूतिलेपन । पाहाती मिष्टान्न भक्षावया ॥ २ ॥
तुका ह्मणे त्यांचा नव्हे हा स्वधर्म । न कळतां वर्म मिथ्यावाद ॥ ३ ॥

॥ २४९२ ॥

कान फाडूनियां मुद्रा ते घालिती । नाथ ह्मणविती जगामाजी ॥ १ ॥
घालोनियां फेरा मागती द्रव्यासी । परि शंकरासी नोळखती ॥ २ ॥
पोट भरावया शिकती उपाय । तुका ह्मणे जाय नर्कलोका ॥ ३ ॥

॥ २४९३ ॥

कौडीकौडीसार्टी फोडिताती शिर । काढूनि रुधिर मलंग ते ॥ १ ॥
पांघरती चर्म लोहाची सांकळी । मारिती आरोळी धैर्यवळें ॥ २ ॥
तुका ह्मणे त्यांचा नव्हेचि स्वधर्म । न कळेचि वर्म गोविंदाचें ॥ ३ ॥

॥ २४९४ ॥

लावूनियां मुद्रा बांधोनियां कंठी । हिंडे पोटासार्टी देशोदेशीं ॥ १ ॥
नेसोनि कौपीन शुभ्रवर्ण जाण । पाहाती पक्कान्न क्षेत्रींचें तें ॥ २ ॥
तुका ह्मणे ऐसे भावेचे मइंद । त्यापार्शीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ३ ॥

॥ २४९५ ॥

दाढी डोई मुंडी मुंडुनियां सर्व । पांघुरती वरवें वस्त्र काळें ॥ १ ॥
उफराटी काठी वेडनियां हातीं । उपदेश देती सर्वत्रासी ॥ २ ॥
चाळवुनी राहा वेडनियां भेष । तुका ह्मणे त्यास यम दंडी ॥ ३ ॥

॥ २४९६ ॥

होउनी जंगम विभूती लाविती । शंख वाजविती घरोघरीं ॥ १ ॥

शिवाचें निर्माल्य तीर्थो न सेविती । घंटा वाजविती पोटासाठीं ॥ २ ॥
तुका ह्मणे त्यांसी नाहीं शिवभक्ति । व्यापार करिती संसाराचा ॥ ३ ॥

॥ २४९७ ॥

टिळा टोपी उंच दावी । जर्गीं मी एक गोसावी ॥ १ ॥ अवघा वरपंग
सारा । पोटीं विषयांचा थारा ॥ २ ॥ मुद्रा लाविती कोरोनि । मान व्हाव-
यासी जर्गीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसे किती । नरका गेले पुढें जाती ॥ ४ ॥

॥ २४९८ ॥

लांब लांब जटा काय वाढवूनि । पावडें घेऊंने क्रोधे चाले ॥ १ ॥
खायाचा वोळसा शिव्या दे जनाला । ऐशा तापशाला बोध कैचा ॥ २ ॥
सेवी भांग अफू तमाखू उदंड । परि तो अखंड भ्रांतीमाजी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसा सर्वस्व बुडाला । त्यासी अंतरला पादुरंग ॥ ४ ॥

॥ २४९९ ॥

सदा सर्वकाळ अंतरीं कुटिल । तेणें गळा माळ घालूं नये ॥ १ ॥
ज्यासी नाहीं धर्म दया क्षमा शांति । तेणें अंगीं विभूती लावूं नये ॥ २ ॥
ज्यासी न कळे भक्तीचें महिमान । तेणें ब्रह्मज्ञान बोळों नये ॥ ३ ॥
व्याचें मन नाहीं लागलें हातासी । तेणें प्रपंचासी टाकू नये ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे ज्यासी नाहीं हरिभक्ति । तेणें भगवें हातीं धरूं नये ॥ ५ ॥

॥ २५०० ॥

संतचिन्हें लेउनि अंगीं । भूषण मिरविती जर्गीं ॥ १ ॥ पडिले
दुःखाचे सागरीं । वहावले ते भवपुरीं ॥ २ ॥ कामक्रोधलोभ चित्तीं ।
वरिवरि दाविती चिरक्ती ॥ ३ ॥ आशापाशीं बांधोनि चित्त । ह्मणती
जालों आह्मी सुक्त ॥ ४ ॥ त्याचे लागले संगती । जाली त्यांची तेचि
गति ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे शब्दज्ञानें । जग नाडियेलें तेणें ॥ ६ ॥

॥ २५०१ ॥

मुखें बोले ब्रह्मज्ञान । मनीं धन अभिमान ॥ १ ॥ ऐसियाचो करितां
सेवा । काय सुख होय जीवा ॥ २ ॥ पोटासाठीं संत । जाले कळीत
बहुत ॥ ३ ॥ विरळा ऐसा कोणी । तुका त्यासि लोटांगणी ॥ ४ ॥

॥ २५०२ ॥

ऐसे कैसे जाले भोंदू । कर्म करोनि ह्मणती साधू ॥ १ ॥ अंगा लावूनियां
राख । ढोळे झांकुनी करिती पाप ॥ २ ॥ दावुनि वैराग्याची कळा । भोगी
विषयाचा सोहळा ३ तुका ह्मणे सांगों किती । जळो त्यांची संगती ॥ ४ ॥

॥ २५०३ ॥

ऐसे नाना भेष घेउनी हिंडती । पोटासाठीं घेती प्रतिग्रह ॥ १ ॥
परमार्थासी कोण त्यजी संवसार । सांगापां साचार नांव त्याचें ॥ २ ॥
जन्मतां संसार त्यजियेला शुके । तेचि निष्कळंक तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

॥ २५०४ ॥

एक कृति गुरु गुरु । भोंवता भारु शिष्यांचा ॥ १ ॥ पुंस नाही
पाय चाही । मनुष्य परी कुतरीं तीं ॥ २ ॥ परळी मद्यपान । पेंड-
खाण मजविले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे निर्भर चितीं । अधोगती जावया ॥ ४ ॥

॥ २५०५ ॥

सद्गुरुशांचुनि प्रैतरूप वाणी । बोलती पुराणीं व्यासऋषि ॥ १ ॥
ह्मणोनि त्याचें पाहूं नथे तोंड । निगुरा अखंड सुतकाळा ॥ २ ॥
कोणे परी त्या नव्हेचि सुटका । देह त्याचा लटिका जाणा तुह्मी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसीं बोलती पुराणे । संतार्ची वचनें मागिलां हो ॥ ४ ॥

॥ २५०६ ॥

शिष्या सागे उपदेश । गुरुपूजा हे विशेष ॥ १ ॥ दावी आचार
सोबळे । दंड कमंडलु माळे ॥ २ ॥ छाटी भगवी मानसीं । व्यर्थ
ह्मणवी संन्यासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लोभ । न सुटे नाही लाभ ॥ ४ ॥

॥ २५०७ ॥

देखोवेखीं करिती गुरु । नाहीं ठाडका विचार ॥ १ ॥ वर्म तें न पडे
ठायीं । पांडुरंगाविण कांहीं ॥ २ ॥ शिको कळा शिकों येती । प्रेम
नाहीं कोणां हातीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सार । भक्ति नेणती गव्हार ॥ ४ ॥

॥ २५०८ ॥

तक शिष्या मान । दुग्धा ह्मणे नारायण ॥ १ ॥ एशा ज्ञान चो विडें । आशा
विटंजिलीं मूढें ॥ २ ॥ उपदेश तो जगा । आपण सोंवळा इतका मागा
॥ ३ ॥ रसनाशिभाचे अंकित । तुका ह्मणे वरदळ स्फिति ॥ ४ ॥

गुरुमार्गामुळें भ्रष्ट सर्व काळ । ह्मणती चार्ती कळ नाहीं ब्रह्मी ॥ १ ॥
पवित्राला ह्मणती नको हा कटक । मानिती आत्मिक अनामिका ॥ २ ॥
डोहोर होलार दासी बलुती वाग । उपदेशिती फारा गंडापोग ॥ ३ ॥
कांहीं टाण्या टोण्या विप्र शिष्य होती । उघडी फजिती स्ववर्माची ॥ ४ ॥
नसता करुनी होम खाती एके ठायीं । ह्मणती पाप नाहीं मोक्ष येणें ॥ ५ ॥
इंद्रियांचे पेठे भला कौल देती । मर्नादा जकाती माफ केली ॥ ६ ॥
नाहीं शास्त्राधार पात्रापात्र नेणे । उपदेशून घेणें द्रव्य कांहीं ॥ ७ ॥
तुका ह्मणे ऐसे गुरु शिष्य पूर्ण । निठोवाचो आण नरका जाती ॥ ८ ॥

जळोजळो तें गुरुपण । जळोजळो तें चेलेपण ॥ १ ॥ गुरु आला वेशी
द्वारीं । शिष्य पळतो खिंडोरीं ॥ २ ॥ काशासार्तीं जालें येणें । त्याचें
आलें वर्षासन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चेला । गुरु दोषेहि नरकाडा ॥ ४ ॥

अंगीं घेऊनियां वारें दया देती । तथा भक्तां हातीं चोट आहे ॥ १ ॥
देव्हाग बैसोनि हालविती सुपें । ऐसीं पापी पापें लिपताती ॥ २ ॥
एकीबेकीन्यार्थे होतसे प्रचित । तेणें लोक समस्त भुलताती ॥ ३ ॥

तयांचे स्वाधीन दैवतें असती । तरि कां मरती त्यांचीं पोरें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे पाणी अंगारा जयाचा । भक्त कान्होबाचा तोही नव्हे ॥५॥

॥ २५१२ ॥

जगां कीर्ति व्हावी । ह्मणोनि जालासि गोसावी ॥ १ ॥ बहुत केलें पा-
ठांतर । बर्म राहिलेसे दूर ॥२॥ चित्तीं नाहीं अनुताप । लटिकें भगवें
स्वरूप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सिंदळीच्या । व्यर्थ भ्रमविली वाचा ॥ ४ ॥

॥ २५१३ ॥

काहे लकडा घांस कटावे । खोद हि जुमीन मठ वनावे ॥ १ ॥
देवलवासी तरवरळ्या । घरघर माई खपरिवसभाया ॥ २ ॥
का छाडिये भार फेरे सीर भागें । मायाकों दुःख मिटलिये अंगें ॥३॥
कहे तुका तुम सुजो हो सिद्धा । रामविना और झुटा कळु घंदा ॥ ४ ॥

॥ २५१४ ॥

न कळे ब्रह्मज्ञान आचार विचार । लटिका वेव्हार करीतसे ॥ १ ॥
विश्वामित्रीं पोटीं तयाचा अवतार । नांव महाखर चांडाळाचें ॥ २ ॥
द्रव्यइच्छेसाठीं करीतसे कथा । काय त्या पापिष्ठा न मिळे खाया ॥३॥
पोट पोसावया तोंडें बडबडी । नाहीं घडफुडी एक गोष्टी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तया काय व्याली रांड । येउनियां भांड जनामध्ये ॥ ५ ॥

॥ २५१५ ॥

मुखें सांगे ब्रह्मज्ञान । जन लोकांची कापितो मान ॥१॥ ज्ञान सांगतो ज-
नासी । नाहीं अनुभव आपणासी ॥२॥ कथा करितो देवाची । अंतरीं आशा
बहु लोभाची ॥३॥ तुका ह्मणे तोचि वेडा । त्याचें हाणूनि थोवाड फोडा ॥४॥

॥ २५१६ ॥

ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी । पुढिला सांगे आपण नं करो ॥ १ ॥ थू थू

त्याच्या तोंडावरी । व्यर्थ सिणवी वैखरी ॥ २ ॥ कथा करी वरिवरी ।
 तका ह्याने कवित्व करी । मान वस्तु हे आदरी ॥ ४ ॥

॥ २५१७ ॥

माया ब्रह्म ऐसें ह्याणती धर्मठक । आपणासरिसे लोक नागविले ॥ १ ॥
 विषयीं लंपट शिकवी कुविद्या । मनामार्गे नांदा होऊनि फिरे ॥ २ ॥
 करुनी खाता पाक जिरे सुरण राई । करितां अतित्याई दुःख पावे ॥ ३ ॥
 औषध द्यावया चाळविलें वाळा । दावूनियां गुळा दृष्टीपुढें ॥ ४ ॥
 तरावया आधीं शोधा वेदवाणी । वांजट बोलणीं वाग त्यांचीं ॥ ५ ॥
 तका ह्याने ज्यां पिंडाचें पाळण । न घडे नारायण भेट त्यां ॥ ६ ॥

॥ २५२८ ॥

पिंड पोसावे हें अधमार्चें ज्ञान । विलास मिष्टान्न करूनियां ॥ १ ॥
 शरीर रक्षावें हा धर्म बोलती । काय असे हातीं त्याचिया ॥ २ ॥
 क्षणभंगुर हें जाय न कळतां । ग्रास गिळों सत्ता नाही हातीं ॥ ३ ॥
 कर्बतिलीं देहें कापियेलें मांसा । गेले वनवासा शुकादिक ॥ ४ ॥
 तुका ह्याने राज्य करितां जनक । अग्निमाजी एक पाय जळे ॥ ५ ॥

॥ २५२९ ॥

पिंडपोषकाच्या जळो ज्ञानगोष्टी । झणी दृष्टिभेटी न हो त्याची ॥ १ ॥
 नाही संतचिन्ह उमटलें अंगीं । उपदेशा लागी पात्र जाला ॥ २ ॥
 पोहों नेणे कासे लावितो आणिका । ह्याणवें त्या मूर्खा काय आतां ॥ ३ ॥
 सिणलें तें गेलें सिणलियापासीं । जाली त्या दोघांसी एक गति ॥ ४ ॥
 तका ह्याने अहो देवा दिनानाथा । दरुपण आतां नको त्याचें ॥ ५ ॥

॥ २५३० ॥

अवघें ब्रह्मरूप रिता नाही ठाव । प्रतिमा तो देव कैसा नव्हे ॥ १ ॥
 नाही भाव त्या सांगावें तें किती । आपुलाच्या मतीं पापाडिया ॥ २ ॥

जया भावें संत बोलिले वचन । नाहीं अनुमोदन शब्दिकांसी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे संतीं भाव-केला वष्टा । न कळतां खळीं दूपिला देव ॥ ४ ॥

॥ २५२१ ॥

जीव तोचि देव भोजन ते भक्ति । मरण तेचि मुक्तिपाषांड्याची ॥ १ ॥
पिंडाच्या पोषकां नागविलें जन । लटिकें पुराण केले वेद ॥ २ ॥
मना आला तैमा करिनी विचार । ह्मणती संसार नाही पुन्हा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे पाठीं उडती यमदंड । पपपुण्य लंड न विचारिती ॥ ४ ॥

॥ २५२२ ॥

शब्दज्ञानी येऊं नेदीं दृष्टीपुढें । छळवादी कुढे अभक्त ते ॥ १ ॥
जळां ने जाणीव जळो त्यांचे दंभ । जळो त्यांचे तोंड दुर्जनांचे ॥ २ ॥
तुका ह्मणे येती दाटुनि छळाया । त्याच्या बोडू डोया न धरूं भीड ॥ ३ ॥

॥ २५२३ ॥

अज्ञानाची भक्ति इच्छिती संपत्ती । तयाचिये चिंत्तां बोध कैचा ॥ १ ॥
अज्ञानाची पूजा कामिक भावना । तयाचिया ध्याना देव कैचा ॥ २ ॥
अज्ञानाचे कर्म फळां ठेवी मन । निष्काम साधन तया कैचें ॥ ३ ॥
अज्ञानाचें ज्ञान विषयावरी ध्यान । प्रज्ञ सनातन तया कैचें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जळो ऐसियांचे तोंड । अज्ञानाचें बंड वाढविती ॥ ५ ॥

ज्यासी विषयाचें ज्ञान । त्यासी कैचा नारायण ॥ १ ॥ साधु कैचा पा-
षियासी । काय चांडाळासी काशी ॥ २ ॥ काय पतितासी पिता । काय
अधमासी गीता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे निरंजनी । शठ कैचा ब्रह्मज्ञानी ॥ ३ ॥

शिकल्या बोलाने सांगतील वाद । अनुभव भेद नाही कोणा ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ चि कांही प्रतीत नाही. २ तयाची ते मती.

पंडित हे ज्ञानी करितील कथा । न मिळती अर्था निजसुखा ॥ २ ॥
तुका झणे जैसी लांचासाटीं ग्वाही । देतील हे नाहीं ठावी वस्तु ॥ ३ ॥

॥ २५२६ ॥

उचित न कळे इंद्रियांचे भोढी । मुखें बडबडी शिकलें तें ॥ १ ॥
अपण जाऊन न्यावीं नरकास । बळें बेताळीस कुळें जग ॥ २ ॥
अबोलणें बोले डोळे झांकुनियां । बडबडो वायां दंभासाटीं ॥ ३ ॥
तुका झणे आह्मी तेथील पारखा । नाचे देखोदेखीं जाणों खरें ॥ ४ ॥

॥ २५२७ ॥

कोडियाचें गोरेपण । तैसें अहंकारी ज्ञान ॥ १ ॥ त्यासी अंतरीं रिसे
कोण । जवळी जातां चिळसवाण ॥ २ ॥ प्रेत देहा गौरविलें । तैसें विटंब-
वाणें जालें ॥ ३ ॥ तुका झणे खाणें विष्टा । तैशा देहबुद्धि चेष्टा ॥ ४ ॥

जाली गाढवी दुधाळ । महिमा गाईची पावेल ॥ १ ॥ श्वान जालेंसे
चांगलें । तरी कां सांगार्ते जेवोल ॥ २ ॥ जाली सिंदळा चांगली । तरि कां
पतिव्रता जाली ॥ ३ ॥ तुका झणे ऐशा जाति । काय उंचपण पावती ॥ ४ ॥

॥ २५२८ ॥

घेऊं नये तैसें दान । ज्याचें धन अभिळाषी ॥ १ ॥ तोही येथें कामा
नये । नर्का जाय झणोनि ॥ २ ॥ विकी स्नानसंध्या जप । करी तप
पुढिलांचें ॥ ३ ॥ तुका झणे दांभिक तो । नर्का जातो स्वइच्छा ॥ ४ ॥

तातडीची धांव अंगा आणि भाव । खोळंबा तो वाव निश्चयाचा ॥ १ ॥
झणउनि बरी विचारावी चाली । उरीचि ते बोली कामा येते ॥ २ ॥
कोरडें वैराग्य माजिरा बडिवार । उतरे तो शूर अंगांचें तें ॥ ३ ॥
तुका झणे बरी झन्पाची ते चाली । सांचवण्या खोळी कैसीयांची ॥ ४ ॥

॥ २५३१ ॥

लटिक्याचें अवितणें जेविलिया साच । काय म्हा निग्रह नोचि करा ॥१॥
 कोल्हांदिणी लागे आकाशीं खेळत । ते काय पावत अमरपद ॥ २ ॥
 जळमंडपयाचे घोडे राउत नाचती । ते काय तर्गती युद्धालागें ॥३॥
 तुका ह्मणे तैसें मतवादीयांचें जिणें । दिसे लाजिरवाणें बोलतांचि ॥ ४ ॥

॥ २५३२ ॥

भगवें तरी श्रान सहज वेष त्याचा । तेथें अनुभवाचा काय पंथ ॥१॥
 वाढवुनी जटा फिरे दाही दिशा । तरी जंघु वेषा सहज स्थिति ॥२॥
 कोरोनियां भूमी करिती मधीं वास । तरी उंदरास काय वाणी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ऐसें कासया करावें । देहासी दंडावें वाढगेंचि ॥ ४ ॥

॥ २५३३ ॥

वाघाचा कालभूत दिसे वाघाऐसा । परी नाहीं दशा साच अंगीं ॥१॥
 वाहेरील रंग निवडी कसोटी । संघट्टणें भेटी आपेआप ॥ २ ॥
 सिकविलें तैसें नाचावें माकडें । न चले त्यापुढें युक्ति कांहीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे करी लटिक्याचा सांटा । फजित तो खोटा शीघ्र होय ॥४॥

जाताचें त चढ प्रेम । पक्षी स्मरुन राम राम ॥१॥ ते काय गुण लागती
 येरां । कागा पिंजरा शोभेना ॥२॥ सिकविलें तें सुजात सोसी । मग त्याची
 मोल चढे ॥३॥ तुका ह्मणे वेषधारी । हिजड्या नारी नव्हेति ॥ ४ ॥

॥ २५३४ ॥

तांवियाचें नाणें न चले खज्या । जरी हिंडविलें देशोदेशीं ॥ १ ॥
 कर्णाचें कांहीं न मने सज्जना । यावें लागे मना वृद्धांचिया ॥ २ ॥
 द्विनियासारिखा दिसे शिरगाळ्या । पारखी ते डोळां न पाहाती ॥३॥

पाठभेदः—१ तडवती.

देऊनियां भिंग कामाविलें मोर्ती । पारखिया हातीं घेतां नये ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे काय नटोनियां व्यर्थ । आपुलें हें चित्त आपणा ग्वाही ॥ ५ ॥

मुसळाचें धनु नव्हे हो सर्वथा । पाषाण पिळितां रस केंचा ॥ १ ॥
वांझे बाळा जें सें दुध नाहीं स्तनीं । गारा त्या अधर्णीं न सिजती ॥ २ ॥
नवखंड पृथ्वी पिके मृग जळें । डोंगर भेटें बळें असमानासी ॥ ३ ॥
नैश्वर देह तैस तेन्हां होय ब्रह्म । तुका ह्मणे श्रम करुनी काय ॥ ४ ॥

॥ २५३७ ॥

दुधाचे घागरी मद्याचा हा बुंद । पडिलिया शुद्ध नव्हे मग ॥ १ ॥
तैस खळां मुखें न करावें श्रवण । अहंकारें मन विटाळलें ॥ २ ॥
काय करावी तीं वत्तीस लक्षणें । नाक नाहीं तेणें वांयां गेलीं ॥ ३ ॥
तका ह्मणे अन्न जिरों नेदी माशी । आपुलिया जैशी संवसरों ॥ ४ ॥

वरिवरि बोले युद्धाचिया गोष्टी । परसैन्या भेटो नाहीं जाली ॥ १ ॥
पराठ्याचे भार पाहुनियां दृष्टी । कांपतसे पोटी थरथरां ॥ २ ॥
मनाचा उदार रायाचा जुंझार । फिरंगीचा मार मारीतसे ॥ ३ ॥
धन्य त्याची माय धन्य त्याचा बाप । अंगीं अनुताप हरिन ॥ ४ ॥
तका ह्मणे साधु बोले खर्गधार । खोंचतें अंतर दुर्जनाचें ॥ ५ ॥

लटिकी ग्वाही सभेआंत । देतां पतित आगळा ॥ १ ॥ कुभपाका
वस्ती करू । होय धुरु कुळेसी ॥ २ ॥ रजस्वला रुधिर स्रवे । तेंचि
व्यावें तूपेसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जन्मा आला । काळ जाला कुळासी ॥ ४ ॥

॥ २५४० ॥

चोरें चोरातें करावा उपदेश । आपुला अभ्यास असेल तो ॥ १ ॥

शिंदळीच्या अंगणीं वैचितां पाडलें । होईल आपुलें तिच्या ऐसें ॥२॥
तुका झणे भित्तों पुढिलिया दत्ता । झणऊनि चिंता उपजली ॥ ३ ॥

॥ २५४२ ॥

एकाचिये सोई कवित्वाचे बांधे । बांधिलिया साधे काय तेथें ॥ १ ॥
काय हातीं लागे भुसाचे कांडणीं । सत्यासी दाटणी करुनि कार्ये ॥२॥
कवित्वाचे रुढी पायां पाडी जग । सुखवोनि मग नरका जाय ॥३॥
तुका झणे देव केल्याविणसाहे । फजिती ते वाहे लटिक्या अंगीं ॥४॥

॥ २५४२ ॥

कानीं धरी बोल बहुतांचीं मते । चाट त्यापरतें आणीक नाही ॥१॥
पावेल गौरव बोढाळाचे परी । दंड पाठीवरी यमदूतां ॥ २ ॥
शब्दज्ञानी एक आपुलाल्या मते । सागती वेदांत भिन्नभावे ॥ ३ ॥
तुका झणे एक भाव न धरिती । पडिली हे माती-त्याचे तोंडीं ॥४॥

॥ २५४३ ॥

भजन या नासिलें हेंडि । दंभा लंडा आवडी ॥१॥ जेवीत ना आइता
पाक । नासी ताक घुसळुनि ॥२॥ एकाएकीं इच्छी पाठ । नेणे चाट
कां जेवूं ॥ ३ ॥ तुका झणे मुळाम्याचें । बंवन साचें सेवटीं ॥ ४ ॥

.....

तरी कां वोळगणे । राजद्वारीं होती सुने ॥१॥ अंगीं दावुनि निष्का-
मता । पोकळ पोकळी ते वृथा ॥२॥ कासया मोकळ । भोंवतें शि-
ष्यांचें गावाळ ॥३॥ तुका झणे ढाळे । बाहेर गुदे तें निरालें ॥ ४ ॥

॥ २५४५ ॥

इंद्रियांसी नेम नाहीं । मुर्खी राम झणोनि काई ॥ १ ॥ जेविंमासी-
संगें अन्न । सुख नेदी तें भोजन ॥ २ ॥ कीर्तन करावें । तैसें

रुनी दावावे ॥ ३ ॥ हे तो अंगी नाही चिन्हें । गाइलें वेदयेच्या
ढव्यानें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे रागा । संत शिवूं नेदिती अंगा ॥ ५ ॥

॥ २५४६ ॥

गुळें माखोनियां दगड ठेविला । वर दिसे भला लोकाचारी ॥ १ ॥
अंतरीं विषयाचें लागलें पै पिसें । बाहिगल्या वेषें भुलवी लोकां ॥ २ ॥
ऐसिया डाभिका केंची हरिसेवा । नेणेचि सद्गावा कोणेकाळीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे यें केंसा होय संत । विटाळलें चित्त कामक्रोधें ॥ ४ ॥

॥ २५४७ ॥

काय वाचोनि प्राण ॥ १ ॥ ह्मणे विठ्ठलाचा दास

देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥
देखोनी परनारीस हासे ॥ २ ॥ कारता वठावाचा नासा ॥ ३ ॥

॥ २५४८ ॥

चिरगुटें घालुनि वाढविलें पोट । गन्धवार बोभाट जनामध्ये ॥ १ ॥
लटिकेची डोहळे दाखवी प्रकार । दुध स्तनीं पोर पोटीं नाही ॥ २ ॥
तुका ह्मणे अंती वाजचि ते खरी । फजिती दुसरी जनामध्ये ॥ ३ ॥

॥ २५४९ ॥

धांझेनें दाविलें गन्धवार लक्षण । चिरगुटें घालून बाधयाला ॥ १ ॥
स्वप्नांचें धन चित्रीच्या ब्राह्मणा । जातकर्म जाणावांदिती पै ॥ २ ॥
तेवीं शब्दज्ञानी करिती चावटी । ज्ञान पोटासाठीं विकूनियां ॥ ३ ॥
बोलाचिच कढी बोलाचाचि भात । जेवुनिया तृप्त कोण जाला ॥ ४ ॥

कागदीं लिहितां नामाची साकर । चाटितां मधुर गोडी नेदी ॥ ६ ॥
तुका ह्मणे जळो जळो ते महंती । नाहीं लाज चित्तीं आठवण ॥ ६ ॥

॥ २५५० ॥

व्याल्याविण करी शोभनतांतडी । चार ते गधडी करीतसे ॥ १ ॥
कासया पाल्हाळ आणिकांचे देख्ने । सांगतां नव्हे सुखी साकरोसि ॥ २ ॥
कुंथाच्या ठेकरें न देवेल पुष्टी । रूप दावी कष्टी मळिण वरी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे अरे वाचाळ हो ऐका । अनुभवेविण नका वाव घेऊं ॥ ४ ॥

॥ २५५२ ॥

तरलों ह्मणुनि धरिला ताठा । त्यासी चळ् जाला फांटा ॥ १ ॥ त्रांयां-
विण टि दोड । मान सुख इच्छी भांड ॥ २ ॥ ग्वाहीविण मात । स्थापी
आपुल्ल सतत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसीं कितीं । नरका गेलीं अधोगती ॥ ४ ॥

॥ २५५२ ॥

अंधळें तें सागे सांगितल्या खुणा । अनुभव देखणा प्रगट त्या ॥ १ ॥
नांदण क सांगे वडिलाचें वळ । कैसा तो दुर्वळ सुख पावे ॥ २ ॥
तुका ह्मणे नांदों आपल्या प्रतापें । त्याची लोकांपें स्तती मांगों ॥ ३ ॥

॥ २५५३ ॥

स्वप्नीच्या ~~जागृत~~ लेखा । जागृतासीं रुक-गांठी नाहीं ॥ १ ॥
तेवीं शब्दज्ञानें करिती चावटी । ज्ञान पोटासार्दीं विकूं नये ॥ २ ॥
बोलाचीच कढी बोलाचाचि भात । जेवूनियां तृप्त कोण जाला ॥ ३ ॥
कागदीं लिहिली नांवाची साकर । चाटितां मधुर केवीं लागे ॥ ४ ॥
तुका* ह्मणे जळो जळो त्याचें ज्ञान । यमपुरी कोण दंड साहे ॥ ५ ॥

॥ २५५४ ॥

जाणे त्याचें वर्म नेणें त्याचें कर्म । केल्याविण धर्म नेणवती ॥ १ ॥

पाठभेदः—* तुका ह्मणे जळो तेंसे ज्ञान वड । यमपुरी दंड कठिण आहे ॥

अनुनाचें सुख सांगितल्या शून्य । अनुभवाविण कळूं नये ॥ २ ॥
तुका ह्मणे जळो शाब्दिक हें ज्ञान । विठोबाची खूण विरळा जाणे ॥ ३ ॥
॥ २५५५ ॥

जपाचें निमित्त शोपेचा पसरु । देहाचा विसरु पाडूनियां ॥ १ ॥
ऐसें तें भजन अमंगळवाणी । सोंगसंपादणी बहुरूप्याची ॥ २ ॥
सेवेसी विकिलें लोभाचिया आसे । त्या कोठें असे उरला देव ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मानदंभ ज्या चिर्ती । त्याची फजीती करूं आह्मी ॥ ४ ॥
॥ २५५६ ॥

माझी पाठ करा कवी । उट लावी दारोदार ॥ १ ॥ तंव त्या पारखी
सिव । लाजे ठाव सांडितां ॥ २ ॥ उष्ट्रावळी करुनि जमा । कुंथुनि प्रेमा
आणितसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाहेरमुदी । आहाच गोविंदीं न सरती ॥ ४ ॥
॥ २५५७ ॥

भाव नाही काय मुद्रा वाणी । बैसे बगळा निश्चळ ध्यानीं ॥ १ ॥
न मनी नाम न मनी त्यासी । वाचाळ शब्द पिटी भासी ॥ २ ॥
नाहीं चाड देवाची कांहीं । छळणें टोंके तस्करघाई ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे त्याचा संग । नको शब्द स्पर्शअंग ॥ ४ ॥
॥ २५५८ ॥

मोलें घातलें रडाया । नाही असूं आणि माया ॥ १ ॥ तैसा भक्तिवाद
काय । रंगवेगडीचा न्याय ॥ २ ॥ वेठी धरिल्या दावी भाव । मार्गे पळ्या
याचा पाव ॥ ३ ॥ काजव्याच्या ज्योती । तुका ह्मणे नलगे वाती ॥ ४ ॥
॥ २५५९ ॥

उभ्या बाजारांत कथा । हे तों नावडे पंढरिनाथा ॥ १ ॥ अवघें पोटा-
साटीं होंग । तेथें कैचा पांडुरंग ॥ २ ॥ लावी अनुसंधान । कांहीं देईल
ह्मणऊन ॥ ३ ॥ काय केलें रांडलेंका । तुला राजी नाही तुका ॥ ४ ॥

॥ २५६० ॥

बेरि बोला रस । कथी ज्ञान माजी फोस ॥ १ ॥ ऐसे लटिके जे
ठक । तयां इह ना परलोक ॥ २ ॥ परिस एक सांगे । अंगा धुळी
गा हे न लगे ॥ ३ ॥ तुका झणे हाडे । कुतव्या लाविले झगडे ॥ ४ ॥

॥ २५६१ ॥

गाठळीस धन भाकावी करुणा । दावूनि सज्जना कीव पीछी ॥ १ ॥
नाठेळाची भक्ति कुचराचे बळ । कोरडे बोंगळ मार खाय ॥ २ ॥
सांडोव्यासी घाली देवाची करंडी । विल्हाळ त्या घोंडो पूजा दावी ॥ ३ ॥
तुका झणे ऐसे माकडाचे छंद । अवघे धंदधंद सिंदळांचे ॥ ४ ॥

॥ २५६२ ॥

मोल देऊनियां सांटवावे दोष । नटाचे ते वेशे प'होनियां ॥ १ ॥
हरिदासां मुखें हरिकथाकीर्तन । तेथें पुण्ये पुण्य विशेषता ॥ २ ॥
हरिसील वखें गोपिकांच्या वेशे । पाप त्या सरिसें मात्रागमन ॥ ३ ॥
तुका झणे पाहा ऐसें जालें जन । सेवाभक्तिहीन रसीं गोडी ॥ ४ ॥

॥ २५६३ ॥

उष्ट्या पत्रावळी करूनियां गोळा । दाखवित्ती कळा कवित्वाची ॥ १ ॥
ऐसे जे पातकी ते नरकीं पचती । जोंवरी भ्रमती चंद्रसूर्य ॥ २ ॥
तुका झणे एकां नारायणा ध्याई । वरकडा बाहीं शोक असे ॥ ३ ॥

पुण्याबकरा तें मातेचें गमन । भाडी ऐसें धन विटाळ तो ॥ १ ॥
आत्महत्यारा हा विषयांचा लोभी । झणावें तें नाभी करवी दंड ॥ २ ॥
नागवला अल्प लोभाचिये सार्तां । घेऊनि कांचवटि परिस दिला ॥ ३ ॥
तुका झणे हात झाडिले परत्रीं । भ्रम तोचि भ्रोजीं वेठी केली ॥ ४ ॥

सोडतेदः—१ नरिवरि, २ वेत, ३ एक नारायण.

ऐसे होती ज्ञानी । चर्वणी या विषयांचे ॥ १ ॥ ठेवूनियां लोभीं
लोभ । जाला क्षोभ आत्मर्षीं ॥ २ ॥ केला आणिकां वाढी पाक । खाणें
ताक मूर्खासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोठा घात । वाताहात हा देह ॥ ४ ॥
॥ २५६६ ॥

आशाबद्ध वक्ता । भय श्रोतियाच्या चित्ता ॥ १ ॥ गातो तेंही नाहीं
ठारें । तोंड वासी कांहीं दारें ॥ २ ॥ जालें लोभाचें मांजर । भीक
मागे दारोदार ॥ ३ ॥ उभयतां लोभी मन । वांयां गेलें तें भजन
॥ ४ ॥ बहिरं मुके एके ठायीं । तैसें जालें तया दोहीं ॥ ५ ॥ माप
आणि गोणी । तुका ह्मणे रितीं दोन्ही ॥ ६ ॥

सांस्कृते कानीं तयाचे ते बोल । भक्तीविण फोल ज्ञान सांगे ॥ १ ॥
वाखाणी अद्वैत भक्तिभावेंविण । दुःख पावे सीण श्रोता वक्ता ॥ २ ॥
अहं ब्रह्म ह्मणोनि पाळीतसे पिंडा । बोलों नये भांडा तयासवें ॥ ३ ॥
वेदब्राह्म लंड बोलें जो पाषांड । त्याचें काळें तोंड संतोमध्ये ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे खंडी देवभक्तपण । वरिष्ठ त्याहूनि श्वपच तो ॥ ५ ॥
॥ २५६८ ॥

पंडित ह्मणतां थोर सुख । परि तो पाहातां अवघा मूर्ख ॥ १ ॥ काय करावें
बोकिलें । वेदपठण वांयां गेलें ॥ २ ॥ वेदीं सांगितलें तें न करी । सम ब्रह्म
नेणे दुराचारी ॥ ३ ॥ तुका देखे जीवीं शिव । हाचि तेथींचा अनुभव ॥ ४ ॥

जैसें दावी तैसा राहे । तरि कां देव दुरी आहे ॥ १ ॥ दुःख पावा-
याचें मूळ । रहणी ठाव नाहीं ताल ॥ २ ॥ माळामुद्रांवरी । केंचा
सांगें जोडे हरि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देखें । ऐसे परीचीं बहुतेकें ॥ ४ ॥

॥ २५७० ॥

वसोनि थिल्लरीं । बेडुक सागरा धिकारी ॥ १ ॥ नाहीं देखिला
ठावा । तोंड पिटी करी हांवा ॥ २ ॥ फुगते काडळें । ह्मणे मी राज्-
हंसा आगळें ॥ ३ ॥ गजाहूनि खर । ह्मणे चांगला मी फार ॥ ४ ॥
मुलाम्याचें नाणें । तुका ह्मणे नव्हे सोनें ॥ ५ ॥

॥ २५७१ ॥

कोरड्या गोष्टी चटक्या बोल । शिकल्या सांगे नाहीं ओल ॥ १ ॥ कोण
यांचें मना आणी । ऐकों कार्नी नाइकोनि ॥ २ ॥ घरोघरीं सांगती ज्ञान ।
भूस सिणें कांडिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आपुल्या मति । काय रितीं पोकळें ॥ ४ ॥

॥ २५७२ ॥

निंदा स्तुती करवी पोट । सोंग दाखवी बोभाट ॥ १ ॥ जटा राख
विटंबना । धीर नाहीं क्षमा मना ॥ २ ॥ शृंगारिलें मढें । जीवेंवीण
जैसें कुडें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रागें । भलतें चावळे वाडगें ॥ ४ ॥

॥ २५७३ ॥

भक्त ह्मणऊनि वंचावें जीवें । तेणें श्रेण खावें काशासार्टीं ॥ १ ॥
नासिले अडबंद कौपीन ते साळा । अडचण राडळामाजी केली ॥ २ ॥
अंगीकारिले सेवे घडे अंतराय । तथा जाला न्याय खापराचा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कोठें तर्गों येती घाणीं । आहाचही मनीं अधीरता ॥ ४ ॥

॥ २५७४ ॥

कथे उभा अंग राखेल जो कोणी । ऐसा कोण गणी तथा पापा ॥ १ ॥
येथें तो पातकी न येतांच भला । रणीं कुचराला काय चाले ॥ २ ॥
कथे बैसोनी आणीक चर्चा । धिग त्याची वाचा कुंभपाक ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐलपैल ते थडीचे । घुडतील साच मध्यभागीं ॥ ४ ॥

पाठसंदः—१ कथे बैसोनियां आणिक करी चर्चा ॥

॥ २५७५ ॥

वडे ज्या कथा उठोनियां जाती । ते यमा फावती बरे वोजा ॥ १ ॥
 तसे जवळी गोंचिडाच्या न्यायें । देशत्यागें ठाय त्या दुरी ॥ २ ॥
 नव्हे भला कोणी नावडे दुसरा । पाहुणा किंकरा यमा होय ॥ ३ ॥
 तुका ह्याने त्या करावें तें काई । पाषाण कां नाहीं जळामध्ये ॥ ४ ॥

॥ २५७६ ॥

जवळी नाहीं चित्त । काय मांडियेलें प्रेत ॥ १ ॥ कैसा पाहें चर्मदृष्टी ।
 दीप स्नेहाच्या शेवटीं ॥ २ ॥ कांतेलेंसें श्रान । तैसें दिशा हिंडे
 मन ॥ ३ ॥ त्याचे कार्नी हाणे । कोण वोंव तुका ह्याने ॥ ४ ॥

॥ २५७७ ॥

काय देवापाशीं उणें । हिंडे दारोदारीं सुनें ॥ १ ॥ करी अक्षरांची
 आटी । एके कवडीच सार्टी ॥ २ ॥ निंदी कोणा स्तवी । चिंतातुर
 सदा जीवीं ॥ ३ ॥ तुका ह्याने भांड । जळो जळो त्याचें तोंड ॥ ४ ॥

॥ २५७८ ॥

ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी ज्याची बुद्धि । पाहा श्रुतीमधीं विचारूनि ॥ १ ॥
 ज्यासी नावडे हरिनामकीर्तन । आणीक नर्तन वैष्णवांचें ॥ २ ॥
 सत्य त्याचे वेळे घडला व्यभिचार । मातेसी वेव्हार अंत्यजाचा ॥ ३ ॥
 तुका ह्याने यथें मानी आनसारिखें । तात्काळ तो मुखें कुष्ठ होय ॥ ४ ॥

॥ २५७९ ॥

आमचे गोसावी अयाचितवृत्ति । करवी शिष्याहार्ती उपदेश ॥ १ ॥
 दगडाची नाव आधींच ते जड । ते काय दगड तारूं जाणे ॥ २ ॥
 तुका ह्याने वेष विटंबिला त्यांनीं । सोंगसंपादणी करिती परी ॥ ३ ॥

॥ २५८० ॥

भजन घाली भोगावरी । अकर्तव्य मनीं धरी ॥ १ ॥ धिग त्याचें सा-

धुपण । विटाळूनि वर्ते मन ॥ २ ॥ नाही वैराग्याचा लेश । अर्थचाड
जीवें आस ॥ ३ ॥ हें ना तेंसें जालें । तुका झणे वांयां गेलें ॥ ४ ॥

॥ २५८१ ॥

घरोघरीं बहु जाले कवि । नेणे प्रसादाची चवो ॥ १ ॥ लंडा भूष-
णांची चाड । पुढें न विचारी नाड ॥ २ ॥ काढावें आइतें । तेंचि
जोडावें स्वहितें ॥ ३ ॥ तुका झणे कळे । अहाचें झांकतील डोळे ॥ ४ ॥

॥ २५८२ ॥

कवीश्वरांचा तो आझांसी विटाळ । प्रसाद वोंगळ चिवडिती ॥ १ ॥
दंभाचे आवडी बहिराट अंधळे । सेवटासि काळें होइळ तोंड ॥ २ ॥
सोन्यासेजारीं तो लाखेची जतन । सतंतें ते गुण जैसेतैसे ॥ ३ ॥
सेठ्यसेवकता न पडतां ठावो । तुका झणे गोवी पावती हीं ॥ ४ ॥

॥ २५८३ ॥

जळो प्रेमा तैसा रंग । जाय भुलोनि पतंग ॥ १ ॥ सासूसाठीं रडे
सून । भाव अंतरींचा भिन्न ॥ २ ॥ भेंद मुखींचा कोंवळा । भाव
अंतरीं निराळा ॥ ३ ॥ जैसी वृंदावनकांती । उत्तम धरुं नये हातीं
॥ ४ ॥ धक व्यान धरी । सोंग करुनि मासे मारी ॥ ५ ॥ तुका
झणे सर्पे डोळे । तैसा कथेमाजी खुलें ॥ ६ ॥

॥ २५८४ ॥

संध्या करितोसी केशवाच्या नांवें । आरंभीं तें ठावें नाहीं कैसें ॥ १ ॥
किती या सांगावें करुनि फजित । खळ नेणें हित जवळी तें ॥ २ ॥
माजल्या न कळे उचित तें काय । न घ्यावें तें खाय घ्यावें सांडी ॥ ३ ॥
तुका झणे घेती भिंती सर्वे डोकें । वावसी तीं एके अंधारलीं ॥ ४ ॥

॥ २५८५ ॥

अडचणीचें दार । बाहेर माजी पैस फार ॥ १ ॥ काय करावें तें

पाठभेदः—१ हा शब्द नाही, २ परि होताती अंधळे, ३ सतत, ४ उडोनि.

मौन्य । दाही दिशा हिंडे मन ॥ २ ॥ बाहेर दाबी बेश । माजी
वासनेचे लेश ॥ ३ ॥ नाही इंद्रियां दमन । काय मांडिला दुकान
॥ सारविलें निकें । वरि माजी अवघे पिकें ॥ ५ ॥ तुका हणें
अंती । कांहीं न लगेचि हाती ॥ ६ ॥

॥ २५८६ ॥

५५

काय सर्प खातो अन्न । काय ध्यान बगाचें ॥ १ ॥ अंतरीची बुद्धि
खोटी । भरलें पोटी वाईद ॥ २ ॥ काय उंदीर नाही धांवी । राख लावी
गाढव ॥ ३ ॥ तुका हणें सुसर जळीं । काउळीं कां न न्हाती ॥ ४ ॥

काय धोविलें कातडें । काळकुट भीतरि कुडें ॥ १ ॥ उगा राहें
लोकभांडा । चाळविल्या पोरें रांडा ॥ २ ॥ घेसी बुंधी पानवधां ।
उगाच हालविसी माथा ॥ ३ ॥ लावुनि बैसे टाळी । मन इंद्रियें
मोकेळीं ॥ ४ ॥ हालवीत बैस माळा । विषयजप वेळोवेळां ॥ ५ ॥
तुका हणें हा व्यापार । नाम विठोबाचें सार ॥ ६ ॥

॥ २५८८ ॥

काय काशी करिती गंगा । भीतरी चांगा नाही घो ॥ १ ॥ अधणीं कुचर
बाहेर तैसा । नये रसा पाकासि ॥ २ ॥ काय टिळे करिती माळा । भाव
खळा नाही त्या ॥ ३ ॥ तुका हणें प्रेमेंविण । बोले भुंके अवघा शीण ॥ ४ ॥

॥ २५८९ ॥

काय नाही लवत झाडें । विसरे वेडें देहभाव ॥ १ ॥ जया न फळे
उपदेश । धस ऐसा त्या नांवें ॥ २ ॥ काय नाही असत जड । दगड
तो अबोलगा ॥ ३ ॥ तुका हणें कुचर दाणा । तैसा हणें हेंग हा ॥ ४ ॥

॥ २५९० ॥

नाहीं निर्मळ जीवन । काय करील सवण ॥ १ ॥ तैसी चित्तशुद्धि
नाहीं । तेथें बांध करील फाई ॥ २ ॥ वृक्ष न धरी पुष्पफळ । काय

करील वसंत काळ ॥ ३ ॥ वाजे न होती लेकुरें । काय कीजे' त्या
 भ्रतारें ॥ ४ ॥ नपुंसका पुरुषासी । काय करील वाइल त्यासी ॥ ५ ॥
 प्राण गेलिया शरीर । काय करील वेव्हार ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे
 वनेविण । पीक नव्हे नव्हे जाण ॥ ७ ॥

॥ २५९१ ॥

काय दरा करील वन । समाधान नाही जंव ॥ १ ॥ तरी काय तेथें
 असती थोडी । काय जोडी त्यांसी ॥ २ ॥ रिघतां धांवा पेंवामधीं ।
 जोडे सिद्धि ते ठायीं ॥ ३ ॥ काय भस्म करील राख । अंतर
 पाक नाही तों ॥ ४ ॥ वर्णाआश्रमाचे धर्म । जाती श्रम जालिया
 ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे सोंग पाश । निरसे आस तें हित ॥ ६ ॥

॥ २५९२ ॥

भोरण्यानें सोंग पालटिलें वरी । बकध्यान कैरी मत्स्या जैसें ॥ १ ॥
 टिके माळा मैद मुद्रा लावी अंगीं । देखों नेदी जर्गी फांसे जैसें ॥ २ ॥
 ढीवर या मत्स्या चारा घाली जैसा । भीतरील फांसा कळों नेदी ॥ ३ ॥
 खाटिक हा स्नेहवादे पशु पाळी । कापावया नळी त्यासार्ती ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तैसा भला भी लोकांत । परी तूं कृपावंत पाडुरंगा ॥ ५ ॥

॥ २५९३ ॥

मांडे पुण्या मुखें सांगों जाणे मात । तोंडीं लाळ हात चोळी रिते ॥ १ ॥
 ऐसियाच्या गोष्टी फिक्या मिठेंविण । रुचि नेदी अन्न चवी नाही ॥ २ ॥
 बोलों जाणे अंगीं नाही शूरपण । काय तें वचन जाळावें तें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे प्रहुतोंड जे वाचाळ । तेंग तेंचि मूळ लटिक्याचें ॥ ४ ॥

॥ २५९४ ॥

आवडीच्या मते करिती भजन । भोग नारायणें ह्मणती केला ॥ १ ॥

अवघा देव ह्मणे वेगळें तें काय । अर्थासाठीं डोय फोडूं पाहे ॥ २ ॥
 पूजे कमंडल धरितां भोपळा । आणीक थीगळा प्रावरणा ॥ ३ ॥
 झाला गदवे धातुद्वयदृच्छा चित्तीं । नैश्वर बोलती अवघें सुखें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तयां देवा नाहीं भेटी । ऐसे कल्पकोटि जन्म घेता ॥ ५ ॥

॥ २५९५ ॥

भिक्षापात्र अवलंबणें । जळो जिणें लाजिरवाणें । ऐसियासी नारा-
 यणें । उपेक्षीजे सर्वथा ॥ १ ॥ देवा पार्थीं नाहीं भाव । भक्ति वरी
 वरी वाव । समर्पिला जीव । नाहीं तो हा व्यभिचार ॥ २ ॥
 जगा वालावें सांकडें । दीन होऊनि बापुडें । हेंचि अभाग्य रोकडें ।
 मूळ आणि विश्वास ॥ ३ ॥ काय न करी विश्वंभर । सत्य करितां
 निर्धार । तुका ह्मणे सार । दृढ पाय धरावे ॥ ४ ॥

॥ २५९६ ॥

आंशावद्ध जन । काय जाणे नारायण ॥ १ ॥ करी इंद्रियांची
 सेवा । पाहे आवडीचा हेवा ॥ २ ॥ भ्रमलें घावळे । तैसें उचित
 न कळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विषें । अन्न नाशियेलें जैसें ॥ ४ ॥

॥ २५९७ ॥

वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य उपार्जिती । जाणा त्या निश्चिती देव नाहीं ॥ १ ॥
 भाडेकरी वाहे पाठीवरी भार । अंतरींचें सार लाभ नाहीं ॥ २ ॥
 देवपूजेवरी ठेवूनियां मन । पाषाणा पाषाण पूजा लोभें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे फळ चिंतित्ती आदरें । लाघव हे चार शिंदळचि ॥ ४ ॥

॥ २५९८ ॥

तीळ जाळिले तांदुळ । काम क्रोध तैसेचि खळ ॥ १ ॥ कां रे
 सिणलासी वाउगा । न भजतां पांडुरंगा ॥ २ ॥ मानदंभासाठीं ।
 केली अक्षरांची आदी ॥ ३ ॥ तप करुनि तीर्थाटन । वाढविल

अभिमान ॥ ४ ॥ वांटिलें तें-धन । केली अहंता जतन ॥ ५ ॥
तुका झणे चुकलें वर्म । केला अवघाचि अधर्म ॥ ६ ॥

॥ २५९९ ॥

जाळासी पंडित पुराण सांगसी । परी तूं नेणसी मी हें कोण ॥ १ ॥
गाढवभरी पोथ्या उलथिशी पानें । परि गुरुगम्यखुणे नेणशी बापा ॥ २ ॥
तुका कुणवियाचा नेणे शास्त्रमत । एक पंढरिनाथ त्रिसंवेना ॥ ३ ॥

॥ २६०० ॥

वरतें करोनियां तोंड । हाका मारितो प्रचंड ॥ १ ॥ राग आळवितो
नाना । गातो काय तें कळेना ॥ २ ॥ आशा धरोनि मनीं । कांहीं देईल
झणऊनि ॥ ३ ॥ पोटा एका सार्टीं । तुका झणे जाले कष्टी ॥ ४ ॥

॥ २६०१ ॥

हाका मारी ज्याच्या नावें । त्याचें गांवचि नाही ठावें ॥ १ ॥ काय गातो
हें कळेना । राग आळवितो नाना ॥ २ ॥ आशा धरूनियां मनीं । कांहीं
देईल झणऊनी ॥ ३ ॥ वितीभरी पोटासार्टीं । तका झणे पडिली तपी ॥ ४ ॥

॥ २६०२ ॥

कुशळ गुंतले निषेधा । वादी प्रवर्तले वादा ॥ १ ॥ कैसी ठकली वापुर्दह ।
दंभविषयांचे सांकडीं ॥ २ ॥ भूस उपणुनि केलें काय । हारपले दोन्ही
ठाय ॥ ३ ॥ तुका झणे लागे हातां । काय मथिलें घुसळितां ॥ ४ ॥

॥ २६०३ ॥

काळतोडा सुना । भलतें चोरुनि करी जना ॥ १ ॥ धिग त्याचें साहु
पण । विटाळुनि वर्ते मन ॥ २ ॥ मंत्र ऐसे घोकी । वश व्हावुं
जेणें लोकीं ॥ ३ ॥ तुका झणे थीत । नागवला नव्हे हित ॥ ४ ॥

॥ २६०४ ॥

विचार नाही नर खर तो तैसा । वाहे ज्ञान पाठी भार लागू

तैसा ॥ १ ॥ वादावाद करणें त्यासी तोंचि वरी । मुखाडीचें चाड सरे
तोंचि बाहेरी ॥ २ ॥ सौभाग्यसंपन्न हो कां वृद्ध प्रतिष्ठ । चिक-
रुनि सांडी पायां लागली ते विष्ठ ॥ ३ ॥ नाहीं याति कुळ फांसे
ओढी तयासी । तुका ह्मणे काय मुद्रासोंग जाळिसी ॥ ४ ॥

॥ २६०५ ॥

एक ह्मणती आह्मी देवची पैं जालों । ऐसें नका बोलों पडाल
पतनीं ॥ १ ॥ एक ह्मणती आह्मी देवार्थी पैं रूपें । तरी तुमचिया
घाषें न घुके जन्म ॥ २ ॥ देवें उचलिली स्वकरें मेदिनी । तुमचेनीं
गोणी नुषलवे ॥ ३ ॥ देवें मारियेले दैत्य दानघ मोटे । तुमचेनीं
न तुटे तृणमात्र ॥ ४ ॥ राया विठोबाचें पद्द जो अभिळासी ।
पातकाची राशी तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ २६०६ ॥

लय लक्षूनियां जालों ह्मणती देव । तोही नव्हे भाव सत्य जाणा ॥ १ ॥
जालों बहुश्रुत नलगे आतां कांहीं । नको राहूं तेही निश्चितीनें ॥ २ ॥
तपें दानें काय मानिसी विश्वास । बीजफळ त्यास आहे पुढें ॥ ३ ॥
कर्म आचरण यातीचा स्वगुण । विशेष तो गुण काय तेथें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जरी होईल निष्काम । तरिच होय राम देखे डोळां ॥ ५ ॥

॥ २६०७ ॥

देव होईजेत देवाचे संगती । पतन पंगती जगाचिया ॥ १ ॥
दोहीकडे दोन्ही बाहातील वाटा । करितील साटा आपुलाला ॥ २ ॥
दाखविले परीं नाहीं वर्जिजेता । आला तो तो चित्ता भाग भरा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे अंगीं आम्हाडीचें बळ । उपदेश मूळ बीजमात्र ॥ ४ ॥

देव होसी तरी आणिकांतें करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगे ॥ १ ॥

दुष्ट होली तरी आणिकांतें करिसी । संदेह येविशीं करणें न लगै ॥ २ ॥
तुका ह्मणे जें दर्पणीं विंबलें । तें तथा वाणलें निश्चयेसी ॥ ३ ॥

॥ २६-९ ॥

जन देव तरी पायांचि पडावें । त्याचिया स्वभावे च्चाड नाही ॥ १ ॥
अभीचें औजन्य शीतनिवारण । पालवीं बांधोन नेतां नये ॥ २ ॥
तुका ह्मणे विंचू सर्प नारायण । वंदावे दुरोन शिवो नये ॥ ३ ॥

॥ २६-१० ॥

जग अवघें देव । मुख्य उपदेशाची ठेव ॥ १ ॥ आंधीं आपणया
नासी । तरी उतरे ये कसीं ॥ २ ॥ ब्रह्मज्ञानाचें कोठार । तें हें
निश्चयें उत्तर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ते उन्मनी । नास कारया कारणीं ॥ ४ ॥

॥ २६-११ ॥

मुंगी होउनि साकर खावी । निजवस्तूची भेटी घ्यावी ॥ १ ॥
बालवटीं साकर पडे । गज येउनि काय रडे ॥ २ ॥ जाला हनिदास
गोसांवी । अवघी भायिक क्रिया दावी ॥ ३ ॥ पाठ पाठांतरिक विद्या ।
जनरंजवणी संध्या ॥ ४ ॥ प्रेम नसतां अंगा आणी । दृढ भाव नाही
मनीं ॥ ५ ॥ ब्रह्मज्ञान वाचे बोले । करणी पाहतां न निवती डोळे
॥ ६ ॥ मिथ्या भगल वाढविती । आपुली आपण पूजा घेती ॥ ७ ॥
तुका ह्मणे धाकुटें व्हावें । निजवस्तूसी मागुनि ध्यावें ॥ ८ ॥

॥ २६-१२ ॥

गासी तरि एक विट्टुलचि गाई । नाही तरि ठायीं राहू रगा ॥ १ ॥
अद्वैतीं तो नाही बोलाचें कागण । जाणिवेचा सांग करिसी धाया ॥ २ ॥
तुका ह्मणे किती करावी फजिती । लाज नाही चित्तीं निलाजिरा ॥ ३ ॥

॥ २६-१३ ॥

मुकें होतां तुझ्या पदरीचें जातें । काय तें भोगितें मीमीपण ॥ १ ॥

आपुलिये घरीं मैद होउनी वसे । कवण कवणासी बोलों नका ॥२॥
तुका ह्मणे तुह्मां सांगतों मो खूण । देवासी तें ध्यान लावुनि वसा ॥३॥

॥ २६१४ ॥

मस्तकीं सहावें ठांकियासी जाण । तेव्हां देवपण भागाव गा ॥ १ ॥
आपुलिये स्तुती निंदा अथवा मान । टाकावा थुंकोन पैलीकडे ॥२॥
सद्गुरुसेवन तेंचि अमृतपान । करूनी प्राशन वैसावें गा ॥ ३ ॥
आपुल्या मस्तकीं पडोत डोंगर । सुखाचें माहेर टाकूं नये ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आतां सांगूं तुला किती । जिण्याची फजिती करूं नये ॥५॥

॥ २६१५ ॥

देव तीर्थीं येर दिसे जया ओस । तोचि तया दोष जाणतिया ॥ १ ॥
तया बरें फावे देवा चुकवितां । संचिताची सत्ता अंतराय ॥ २ ॥
शुद्धाशुद्ध ठाव पापपुण्यबीज । पाववील दुजे फळभोग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे विश्वंभरा ऐसें वर्म । चुकलिया धर्म अवघे मिथ्या ॥ ४ ॥

॥ २६१६ ॥

जाऊनियां तीर्थां काय तुवां केलें । चर्म प्रक्षाळिलें वरी वरी ॥ १ ॥
अंतरांचें शुद्ध कासयानें जालें । भूषण ह्वां केलें आपणया ॥ २ ॥
बुंदावन फळ घोळिलें साकरा । भीतरील थारा मोडेचिना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाहीं शांति क्षमा दया । तोंवरी कासया फुंदां तुळी ॥४॥

॥ २६१७ ॥

आधारावांचुनी । काय सांगसी काहाणी ॥१॥ ठावा नाहीं पंढरीराव ।
तोंवरी अवघेंचि वाव ॥ २ ॥ मानिताहे कोण । तुमं कोरडें ब्रह्मज्ञान
॥३॥ तुका ह्मणे ठेवा । जाणपण एक सवा ॥ ४ ॥

॥ २६१८ ॥

काय तीं करावीं मोलाचीं माकडे । नाचताती पुढें संसाराच्या ॥ १ ॥
झाडा देतेवेळे विचकिती शांत । घेती यमदूत दंडवरी ॥२॥ हात दांत

कान हलविती मान । दाखविती जन मानावया ॥ ६ ॥ तुका झणे
किती जालीं हीं फजित । मार्गे नाहीं नीत भारवाही ॥ ४ ॥

॥ २६१९ ॥

चोर टेंकाचें निघाले चोरी । आपलें तैसें पारखे घरीं ॥ १ ॥ नाहीं
बफा नागवे आपण । गमाविले कान हात पाय ॥ २ ॥ बुद्धिहीन नये
कांहींचि कारणा । तथासर्वे जाणा तेंचि सुख ॥ ३ ॥ तुका झणे नाहीं
ठाडकें बर्म । तथासी तें कर्म बोडवळें ॥ ४ ॥

॥ २६२० ॥

सोंगें छंदें कांहीं । देव जोडे ऐसें नाहीं ॥ १ ॥ सारा अवघें गावाळ ।
डोळ्या आडील पडळ ॥ २ ॥ शुद्ध भावाविण । जो जो केला तो
तो सीण ॥ ३ ॥ तुका झणे कळे । परि होताती अंधळे ॥ ४ ॥

॥ २६२१ ॥

असंत लक्षण भूतांचा मत्सर । मनास निष्ठुर अतिवादी ॥ १ ॥
अंतरींचा रंग उमटे बाहेरी । बोळखियापरी आपेंआप ॥ २ ॥
संत ते समय बोळखती वेळ । संतुष्ट निर्मळ चित्त सदा ॥ ३ ॥
तुका झणे हित उचित अनुचित । मज लागे नित आचरावें ॥ ४ ॥

॥ २६२२ ॥

खोल ओले पडे तें पीक उत्तम । उथळाचा भ्रम वांयां जाय ॥ १ ॥
लटिकवाचे आक्षी नव्हों सांवेकरी । थीतें घाक्षी भरी पदरीचें ॥ २ ॥
कोणा इहलोकीं पाहिजे पसारा । दंभ पोट भरायाचे चाडे ॥ ३ ॥
तुका झणे कसीं अर्गीं जें उतरे । तेंचि येथें सरे जातिशुद्ध ॥ ४ ॥

॥ २६२३ ॥

अनुभवावांचून सोंग संपादणें । नव्हे हें करणें स्वहिताचें ॥ १ ॥
तैसा नको भुलों बाहिरल्या रंगें । हित तेंचि वेगें करुनि घेई ॥ २ ॥
बहुरूपी रूपे नदळ नारायण । सोंग संपादून जैसा तैसा ॥ ३ ॥

पाषाणाचें नांव ठेवियेलें देव । आणिका तारी भाव परि तो तैसा ॥४॥
कनक झाड झुण वंदियेलें माथां । परि तेंही अर्था न मिळे माजी ॥५॥
तुका झणे त्याचा भाव तारी त्यास । अहंभावीं नास तोचि पावे ॥६॥

॥ २६२४ ॥

नव्हती हे उमणे बोल । आहाच फोल रंजवण ॥ १ ॥ अनुभव तो
वरावरी । नाहीं दुरी वेगळा ॥ २ ॥ पाहिजे तें आलें रुची । काचा-
कुची काशाची ॥ ३ ॥ तुका झणे लाजे आड । त्याची चाड कोणासी ॥ ४ ॥

॥ २६२५ ॥

नये नेत्रां जळ । नाहीं अंतरीं कळवळ ॥१॥ तों हे चावटीचे बोल ।
जग रंजवणें फोल ॥२॥ न फळे उत्तर । नाहीं स्वामी जों सादर ॥३॥
तुका झणे भेटी । जंव नाहीं दृष्टादृष्टी ॥४॥

॥ २६२६ ॥

रुचे सकळां मिष्टान्न । रोम्या विखाच्या समान ॥१॥ तरि कां तथा
एकासाठीं । कामें अवधीं करणें खोटीं ॥२॥ दर्पण नावडे एका । ठाव
नाहीं ज्याच्या नाका ॥३॥ तुका झणे खळा । उपदेशाचा कांटाळा ॥४॥

॥ २६२७ ॥

सेकीं हें ना तेंसें जालें । बोलणें तितुकें वायां गलें ॥१॥ स्वय आपणाच
रिता । रडे पुढिलांच्या हिता ॥२॥ सुखसागरीं नेघे वस्ती । अंगीं ज्ञान-
पणाची मस्ती ॥३॥ तुका झणे गाढव लेखा । जेथें भेटेल तेथें ठोका ॥४॥

॥ २६२८ ॥

तोचि लटिक्यामाजी भला । झणे देव म्यां देखिला ॥१॥ ऐशियाच्या
उपदेशें । भवबंधन कैसें नासे ॥२॥ बुडवी आपणासरिसे । अभिमानें
आणिकांस ॥३॥ आणिक नाहीं जोडा । देव झणवितां या मूढा ॥४॥
आणिकांचे न मनीं साचें । तुका झणे या श्रेष्ठांचें ॥ ५ ॥

॥ २६२९ ॥

पाहाहो कलिचें महिमान । असत्यासी रिझलें जन । पापा वेती अनु-
 मोदन । करिती हेळण संतांचें ॥ १ ॥ ऐसें अधर्माचें वळ । लोक
 झकविले सकळ । केलें धर्माचें निर्मूळ । प्रळयकाळ आरंभला ॥२॥
 थोर या युगाचें आश्चर्य । ब्रह्मकर्म उत्तम सार । सांडूनियां द्विजवर ।
 दावळपीर स्मरताती ॥३॥ ऐसे यथार्थाचे अनर्थ । जाला बुडाला पर-
 मार्थ । नाहीं जाली ऐसी नीत । हा हा भूत पातलें ॥४॥ शांति क्षमा
 दया । भावभक्ति सत्क्रिया । ठाव नाहीं सांगावया । सत्त्वधैर्य संगिलें
 ॥५॥ राहिले वर्णाश्रमधर्म । अन्योन्य विचरती कर्म । ह्यणवितां राम-
 राम । श्रम महा मानिती ॥ ६ ॥ थेर भोरपाचे विशीं । धांवती भूतें
 आमिषां तैसीं । कथा पुराण ह्यणतां सिसी । तिडीक उठी नरक्याचे ॥७॥
 विषयलोभासाठीं । सर्वाथेंसीं प्राण साटी । परमार्था पीठ सुठी । मागतां
 उठती सुनीसी ॥ ८ ॥ घनाढ्य देखोनि अनामिक । त्यातें मानिती
 आवश्यक । अपमानिले वेदपाठक । सात्विक शास्त्र संपन्न ॥ ९ ॥
 पुत्र ते पितियापार्शी । सेवा घेती सेवका ऐसी । सुनांचिया दासी ।
 सासा जाल्या आंदण्या ॥ १० ॥ खोटें जालें आली विवसी । केली
 मर्यादा नाहींसी । भार्या भ्रतारेंसी । रंक तैसीं मानिती ॥ ११ ॥
 नमस्कारावया हरिदासां । लाजती धरिती कांहीं गर्वसा । पोटासाठीं
 खौसा । वंदिती मलिंछाच्या ॥ १२ ॥ बहुत प्राप जालें उचंबळ ।
 उत्तम न ह्यणती चांडाळ । अभक्ष भक्षिती विटाळ । कोणी न धरी
 कोणाचा ॥१३॥ कैसें जालें नष्ट वर्तमान । एकादशीस खाती अन्न ।
 विडे घेऊनि ब्राह्मण । अविंदवाणी वदताती ॥ १४ ॥ कामिनी विटं-
 विल्या कुळवंती । वदनें दासीचीं चुंबिती । सोवळ्याच्या स्फीती ।
 जर्गी मिरविती पवित्रता ॥ १५ ॥ मद्यपानाची सुराणी । नवनीता न
 पुसे कोणी । केळवती व्यभिचारिणी । दैन्यवाणी पतिव्रता ॥ १६ ॥

केवढी दोषाची सबळता । जाली पाहा ही भगवता । पुण्य धुडावाना
 सेता । तीर्था हरी आणिली ॥ १७ ॥ भेणें मंद जाल्या मेघवृष्टि ।
 आकांतली कांपे सृष्टि । देव रिगाले कपाटी । आटाआटी प्रवर्तली
 ॥ १८ ॥ अपीक धान्यें दिवसें दिवसें । गाई ह्यैसी चवल्या गोरसें ।
 नगरें दिसती उध्वसें । पिकलीं बहुवसें पाखांडें ॥ १९ ॥ होम हरपलीं
 हवनें । यज्ञयाग अनुष्ठानें । जपतपादिसाधनें । आचरणें भ्रष्टलीं ॥ २० ॥
 अठरा यातींचा व्यापार । करिती तस्कराई विप्र । सांडोनियां शुद्ध
 शुभ्र । वखें तिळीं पांघरती ॥ २१ ॥ गीता लोपली गायत्री । भरले
 चमत्कार मंत्री । अश्वाचियापरी । कुमारी विकिती वेदवक्ते ॥ २२ ॥
 वेदाध्ययनसंहितारुचि । भकाद्या करिती तयांची । आवडी पंडितांची ।
 मुसाफावरी बैसली ॥ २३ ॥ मुख्य सर्वोत्तम साधनें । तीं उच्छेदुनि
 केलीं दीनें । कुडीं कापट्यें महा मोहनें । मिरविताती दुर्जन ॥ २४ ॥
 कळाकुशळता चतुराई । तर्कवादी भेद निंदेठायीं । विधिनिषेधाच्या
 वाही । एकही ऐसीं नाडलीं ॥ २५ ॥ जे^१ संन्यासी तापसी ब्रह्मचारी ।
 होतो दिगांबर निस्पृही वैराग्यकारी । कामक्रोधें व्यापिले भारी ।
 इच्छेकरिं न सुटती ॥ २६ ॥ कैसें विनाशकाळाचें कौतुक । राजे जाले
 प्रजांचे अंतक । पिते पुत्र सहोदर । एकाएक शत्रुघातें वर्तती ॥ २७ ॥
 केवढी ये राडेची अंगवण । भ्रमविलें अवघें जन । याती अठरा चाप्ही
 वर्ण । कर्दम करुनि विटाळिले ॥ २८ ॥ पूर्वीं होतें भविष्य केलें ।
 संतीं तें यथार्थ जालें । ऐकत होतो तें देखिलें । प्रत्यक्ष लोचनीं ॥ २९ ॥
 आतां असो हें आघवें । गति नव्हे कळामिध्यें वागवरावें । देवासी भाकोनि
 करुणावें । वेगें स्मरावें अंतरीं ॥ ३० ॥ अगा ये वैकुण्ठनायका । काय पाहा-
 तोसि या कौतुका । धांव कळीनें गाजिलें लोकां । देतो हाका सेवक
 तुकयाचा ॥ ३१ ॥

॥ २६२ ॥

कलिधर्म मार्गे सांगितले संती । आचार सांडिती द्विजलोक ॥ १ ॥
 तोचि कळों आतां येतसे प्रचिती । अधर्मा टेंकती धर्म नव्हे ॥ २ ॥
 तप व्रत करितां लागती सायास । पाळितां पिंडास गोड वाटे ॥ ३ ॥
 देव झणऊनी न येती देऊळा । संसारा वेगळा तरी कां नव्हे ॥ ४ ॥
 तुका झणे मज धरितां गुमान । ऐसे कोणी जन नरका जाती ॥ ५ ॥

॥ २६३ ॥

तुहां सांगतो कलयुगा फळ । पुढें होइल ब्रह्मगोळ ॥ १ ॥ आद्यां
 झणतील कंटक । ऐसा पाडिती दंडक ॥ २ ॥ स्त्रिया पूजुनि सरे देती ।
 भलते स्त्रियेसि भलते जाती ॥ ३ ॥ श्रेष्ठ वर्ण वेदविद्वांस । अंगिकारिति
 मद्यमांस ॥ ४ ॥ चारी वर्ण अठरा याती । कवळ करिती एक पंक्ती ॥ ५ ॥
 झणती अंत्रेचा कीडाकळोळ । शिवरूप प्राणी सकळ ॥ ६ ॥ वाम कवळ
 मार्जन । जन जाईल अधःपतन ॥ ७ ॥ ऐसें होइल शकुन देतो । अगोदर
 सांगुन जातो ॥ ८ ॥ तुका सद्गुरुदास्य करी । सिद्धि पाणी वाहे घरीं ॥ ९ ॥

॥ २६३ ॥

मार्गे संती होतें जें जें सांगितलें । तें येळं लागलें अनुभवा ॥ १ ॥
 आचारभ्रष्ट होती लोक कळी । पुण्य क्षीण वळी जालें पाप ॥ २ ॥
 वर्णधर्म कोणी नघरी विटाळ । घालिती गोंधळ एके ठायीं ॥ ३ ॥
 वेदाचे पाठक सेवितलिल मद्य । न देखती भेद विषयीं भांड ॥ ४ ॥
 तुका झणे किती करावे फजित । तोचि छंद नित्य बहु होती ॥ ५ ॥

॥ २६३ ॥

कलियुगीं कवित्व करिती पापांड । कुशळ हें भांड बहु जाले ॥ १ ॥
 द्रव्य दारा चितीं प्रजांची आवडी । मुखें बडबडी कोरडाचि ॥ २ ॥
 दंभ करी सोंग मानावया जग । मुखें बोले त्याग मनीं नाहीं ॥ ३ ॥

वेदाज्ञे करोनि न करिती स्वहित । नव्हती अलिप्त देहाहुनी ॥ ४ ॥
तुका झणे दंड साहील यमाचे । न करी जो वाचे बोले तैसे ॥ ५ ॥

॥ २६३४ ॥

साधक जाले कळी । गुरुगुडीची लांब नळी ॥ १ ॥ पचीं पडे मट-
पान । भांगभुर्का हें साधन ॥ २ ॥ अभेदाचें पाठांतर । अति हिं-
षयीं पडिभर ॥ ३ ॥ चेल्यांचा सुकाळ । पिंडदंड भंगपाळ ॥ ४ ॥
सेवा मानधन । बरे इच्छेनें संपन्न ॥ ५ ॥ सोंगाच्या नरकाची ।
तुका बोडोनियां सोडी ॥ ६ ॥

॥ २६३५ ॥

हार्तीं होन दावी बेना । करिती लेंकीच्या धारणा ॥ १ ॥ ऐसे धर्म
जाले कळीं । पुण्य रंक पाप बळी ॥ २ ॥ सांडिले आचार । द्विज
चाहाड जाले चोर ॥ ३ ॥ टिळे छपविती पातडीं । लेती विजारा
कातडीं ॥ ४ ॥ बैसोनियां तक्कां । अनेविण पिडिती लोकां ॥ ५ ॥
मुदबख लिहिणें । तेलतुषावरी जिणें ॥ ६ ॥ नीचाचे चाकर ।
चुकळिया खाती मार ॥ ७ ॥ राजा प्रजा पीडी । क्षेत्री दुश्चितासी
तोडी ॥ ८ ॥ वैश्यशूद्रादिक । हे तों सहज नीच लोक ॥ ९ ॥
अवघे घाष्ट रंग । आंत हिरवे वरी सोंग ॥ १० ॥ तुका झणे देवा ।
काय निद्रा केली घांवा ॥ ११ ॥

॥ २६३६ ॥

अंगीं ब्रह्मक्रिया खिस्तींचा व्यापार । हिंडे घरोघर चांडाळाचे ॥ १ ॥
अंत्यजा खिचडी घेताती मागून । गाळियाप्रदान मायबहिणी ॥ २ ॥
उत्तमकुळीं जन्म क्रिया असंगळ । बुडविलें कूळ उभयतां ॥ ३ ॥
तुका झणे ऐसी कलयुगाची चाली । स्वार्थे बुडविलीं भाचरणें ॥ ४ ॥

॥ २६३७ ॥

खिस्तीचा उदीम ब्राह्मण कलयुगीं । महारवाडीं मांगीं हिंडतसे ॥ १ ॥
 वेवसाव करितां पर्वत मांगासी । ते पै विटाळासी न मानिती ॥ २ ॥
 मांगिणीशीं नित्य करीतसे लेखा । तोंडावरि थुंका पडतसे ॥ ३ ॥
 आशा माया रांडा नांव हें कागदीं । आठवीना कधीं नारायण ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे देह जाला पराधीन । पांडुरंगाविण गति नाहीं ॥ ५ ॥

॥ २६३८ ॥

कलयुगामाजी थोर जालें बंड । नष्ट लोक लंड जाले फार ॥ १ ॥
 न धरिती सोय न पुसती कोणा । येतें जैसें मना तैसें चाले ॥ २ ॥
 सज्जनाचा वारा टेकों नेदी द्वारा । ऐसिया पामरा तारी कोण ॥ ३ ॥
 विश्वास त्याचा वैसेना कोठेंही । स्तुति निंदा पाहीं जीवीं धरी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे कैसें केलें नारायणें । जाणावें हें कोणें त्याविण ॥ ५ ॥

॥ २६३९ ॥

उपदेश तो भलत्या हातीं । जाला चित्तीं धरावा ॥ १ ॥ नये जाऊं
 यात्रावरी । कवटी सारीनारळें ॥ २ ॥ स्त्री पुत्र बंदीजन । नारायण
 स्मरविती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रत्नसार । परि आधार चिंधीचा ॥ ४ ॥

॥ २६४० ॥

उपकारासाठीं बोलों हे उपाय । येणेंविण काय चाड आह्मां ॥ १ ॥
 बुडतां हे जन न देखवे डोळां । येतो कळवळा ह्मणउनि ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे माझे देखतिल डोळे । भोग देत वेळे येईल कळों ॥ ३ ॥

॥ २६४१ ॥

बोलिलों तें कांहीं तुमच्या हिता । वचन नेणतां क्षमा कजि ॥ १ ॥
 वाट दावी त्या न लगे शिणावें । अतियाई जीवें नाश पावे ॥ २ ॥

निंब दिला रोग तुटाय़ा अंतरीं । पोभाळितां वरी आंत चरे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे हित देखण्यासि कळे । पडती आंधळे कूपामार्जी ॥ ४ ॥

॥ २६४२ ॥

आतां माझे नका वाणूं गुण दोष । करितों उपदेश याचा कांहीं ॥ १ ॥
मानदंभासार्तीं छळीतसें कोणा । आण या चरणां विठोवाची ॥ २ ॥
तुका ह्मणे हें तों ठावें पांडुरंगा । काय कळे जगा अंतरींचें ॥ ३ ॥

॥ २६४३ ॥

जन्मा येऊन उदार जाला । उद्धार केला वंशाचा । मेळवूनि धन मे-
ळवी माती । सदा विपत्ती भोगीतसे ॥ १ ॥ नाम घेतां न मिळे अन्न ।
नव्हे कारण देखिलिया । धर्म करितां एके कार्नी । बांधे निजोनि
डोकियासी ॥ २ ॥ घरा व्याही पाहुणा आला । ह्मणे त्याला बरें नाहीं ।
तुमचे गांवीं वैद्य आहे । वैसोनि काय प्रयोजन ॥ ३ ॥ उजवूं किती
झेतिल पोरें । मरतां बरें ह्मणे यांसी । ह्मणऊनि देवा नवस करी ।
दावी घरींहुनि बोनें ॥ ४ ॥ पर्वकार्ळीं भट घरा आला । बोंब
घाला ह्मणे पोरें । तुमचा उणा होईल वांटा । काळ पिटासी पै आ-
ला ॥ ५ ॥ दाढी करितां अडका गेला । घरांत आला बाइलेपें । ह्मणे
आतां उगवीं मोडी । डोई बोडीं आपुली ॥ ६ ॥ तीर्थ स्वप्तीं नेणे
गंगा । पूजन लिंगा गांविंचिया । आडकुनि दार बैसे दारीं । आल्या
घर ह्मणे ओस ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे ऐसे आहेत गा हरी । याही तारीं
जीवांसी । माझ्या भय वाटे चिर्ती । नरका जाती ह्मणोनि ॥ ८ ॥

॥ २६४४ ॥

पर्वकार्ळीं धर्म न करी नासरी । खर्ची राजद्वारीं द्रव्यरासी ॥ १ ॥
श्राद्धीं कष्टी होय सांगतां ब्राह्मण । गोवार मागून सावडीतो ॥ २ ॥
नेतो पानें फुलें वेश्येला उदंड । ब्राह्मणासी खांड नेदी एक ॥ ३ ॥

हातें मोच्या शोधी कष्ट करी नाना । देवाच्या पूजना कांटाळतो ॥ ४ ॥
 सारा वेळ धंदा करितां श्रमेना । साधूच्या दर्शना जातां कुंथे ॥ ५ ॥
 हरीच्या कीर्तनीं गुंगायसि लागे । येरवीं तो जागे उगलाचि ॥ ६ ॥
 पुराणीं वैसतां नाहीं रिकामटी । खेळतो सोंगटी अहोरात्र ॥ ७ ॥
 देवाच्या विभूती न पाहे सर्वथा । करी पानवथा नेत्रभिक्षा ॥ ८ ॥
 गाईला देखोनी बद्बदां मारी । घोड्याची चाकरी गोड लागे ॥ ९ ॥
 ब्राह्मणाचें तीर्थ घेतां त्रास मोठा । प्रेमें घेतो घोंटा घटघटां ॥ १० ॥
 तुका झणे ऐसे प्रपंची गुंतले । जन्मोनि मुकले विठोबासी ॥ ११ ॥

॥ २६४५ ॥

सोईच्यासी करी पाहुणेर बरा । कांडितो^१ ठोंबरा संतांलार्गी ॥ १ ॥
 गाईसी देखोनि बद्बदां मारी । घोड्याची चाकरी गोड वाटे ॥ २ ॥
 पान फुल नेतो वेश्येसी उदंड । ब्राह्मणासी खांड देऊं नेदी ॥ ३ ॥
 कीर्तना जावया होतसे हिंपुष्टि । खेळतो सोंगटी रात्रंदिवस ॥ ४ ॥
 बाइलेच्या गोतां अवडीनें पोसी । मातापित्यासी द्बडितो ॥ ५ ॥
 तुका झणे त्याच्या थुंका तोंडावरी । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ६ ॥

॥ २६४६ ॥

साधूच्या दर्शना लाजशी गव्हारा । वेश्येच्या घरा पुष्पें नेसी ॥ १ ॥
 वेश्या दासी मुरळी जगाची वोंवळी । तें तुज सोंवळी वाटे कैशी ॥ २ ॥
 तुका झणे आतां लाज धरीं बुच्या । टांचराच्या कुच्या मारा वेगी ॥ ३ ॥

॥ २६४७ ॥

देवाच्या वस्त्रा स्वप्नींही नाठवी । खियेसी पात्वी उंच साडी ॥ १ ॥
 गाईचें पाळण नयेचि विचारा । अश्यासी खरारा करी अंगें ॥ २ ॥
 लेकराची रास स्वयें धावे क्षाळूं । न झणे प्रक्षाळूं द्विजपायां ॥ ३ ॥
 तुका झणे त्याच्या तोंडावरी थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ कांडवी, २ बाइलेचीं सारीं, ३ गोड.

॥ २६४८ ॥

रावळासी जातां श्रास मानी मोठा । बैसतो चोहोटां आदरेशीं ॥ १ ॥
न करी स्नान संघा ह्मणे रामराम । गुडगुडीचें प्रेम अहर्निशी ॥ २ ॥
देवप्राज्ञासी जाईना शरण । दासीचे चरण वंदी भावें ॥ ३ ॥
सुगंध चंवून सांडोनियां माशी । बसे दुर्गंधीशीं अतिआदरें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे अरे ऐक भाग्यहीना । कां रे रामराणा विसरसी ॥ ५ ॥

॥ २६४९ ॥

उरा लावी उर अळंगितां कांता । संतासी भेटतां अंग चोरी ॥ १ ॥
अतीत देखोनि होय पाठमोरा । व्याह्यासी सामोरा जाय वेगीं ॥ २ ॥
द्विजा नमस्कारा मनीं भाव कैचा । तुकांचे दासीचा लेंक होय ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तुझी क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणी ॥ ४ ॥

॥ २६५० ॥

संत देखोनियां स्वयें दृष्टा टाळी । आदरें न्याहाळी परस्त्रीसी ॥ १ ॥
वीट ये कर्णासी संतवाक्यामृता । छीशब्द ऐकतां निवे कर्ण ॥ २ ॥
कथेमाजी निज वाढे नित्यक्षणीं । छियेचे कीर्तनीं प्रेमें जागे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तुझी क्रोधासी न यावें । स्वभावा करावें काय कोणी ॥ ४ ॥

॥ २६५१ ॥

संत मागे पाणी नेदी एक चूळी । दासीस आंघोळी ठेवी पाणी ॥ १ ॥
संतासी देखोनी होय पाठमोरा । दासीचिया पोरा चुंबन देतो ॥ २ ॥
संतासी देखोनी करितो टवाळ्या । भावें धुतो चोळ्या दासीचिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे त्याच्या तोंडावरी थुंका । जातो यमलोका भोगावया ॥ ४ ॥

॥ २६५२ ॥

पापिया चांडाळा हरिकथा नावडे । विषयालागीं आवडे गाणें त्याला ॥ १ ॥
प्राज्ञा दक्षणा देतां रडे रुका । विषयालागीं फुका लुटीतसे ॥ २ ॥

बतिभरि लंगोटी नेदी अतीताला । खीरम्या हें तो शाला भोरण्यासी ॥३॥
तुका ह्मणे त्याच्या थुंका तोंडावरि । जातो यमपुरी भोगावया ॥ ४ ॥

॥ २६५३ ॥

बाइल तरी ऐसी व्हावी । नरकीं गोवी अनिवार ॥ १ ॥ घडों नेदी
वीथयात्रा । केला कुतरा हात सोंका ॥ २ ॥ आपुलीच करवी सेवा ।
पुजवी देवासारिखें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गाढव पशु । केला नाशु आयुष्या ॥ ४ ॥

॥ २६५४ ॥

बाइले अधीन होय ज्याचें जिणें । त्याच्या अवलोकनें पडिजे द्वाड ॥ १ ॥
कासया ते जंत जिताती संसारीं । माकडाच्या परी गारोड्यांच्या ॥ २ ॥
बाइलेच्या मना येईल तें खरें । अभागीं तें पुरें बाइलेचें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मंग्या गाढवाचें जिणें । कुतऱ्याचें खाणें लरावगा ॥ ४ ॥

॥ २६५५ ॥

धिग जीणें तो बाइले आधीन । परलोक मान नाहीं दोन्ही ॥ १ ॥
धिग जीणें ज्याचें लोभावी मन । अतितपूजन घडेचिना ॥ २ ॥
धिग जीणें आळस निद्रा जया फार । अमित आहार अघेरिया ॥ ३ ॥
धिग जीणें नाहीं विवेक वैराग्य । झुमे मानालागीं साधुपणा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे धिग ऐसे जाले लोक । निंदक वादक नरका जाती ॥ ५ ॥

॥ २६५६ ॥

सुखें वोळंब दावी गोहा । माझें दुःख नण पाहा ॥ १ ॥ आवडीचा
मारिला वेडा । होय होय कैचा हाक भिडा ॥ २ ॥ निपट मज न
चले अन्न । पायली गहूं सांजा तीन ॥ ३ ॥ गेले वारीं तुहीं आणिली
साकर । सातदी गेली साडेदहा शेर ॥ ४ ॥ अखंड मज पोटाची व्यथा ।
दुधभात साकर तूप पध्या ॥ ५ ॥ द्ये पहारा मज लहरी येती । शुद्ध
नाहीं पडे सुपती ॥ ६ ॥ नीज नये घाली फुलें जवळीं न साहती

पाठभेद — १ ' तुझी ' नाही. २ सात दिवसांत दहाशेर. ३ ' तूप ' नाही.

मुलें ॥ ७ ॥ अंगी घंदन लावितें भाळीं । सदा शुळ माझे कपाळीं
 ॥ ८ ॥ हाड गळोनि आलें मास । माझे दुःख तुझां ने^{वे} कैसें ॥ ९ ॥
 तुका क्षणे जिता गाढव केला । मेलियावरि नरका नेला ॥ १० ॥

भतारासी भार्या बोले गुज गोष्टी । मज ऐसी कष्टी नाहीं दुजी ॥ १ ॥
 अखंड तुमचें धंद्यावरी मन । माझे तों हेळण करिती सर्व ॥ २ ॥
 जोडितसां तुझी खाती हेरेंचोरें । माझीं तंव पोरें हळहळीती ॥ ३ ॥
 तुमची व्याली माझे डाई हो पेटली । सदा दुष्ट बोली सोसवेना ॥ ४ ॥
 दुष्टवृत्ति नंदुली सदा द्वेष करी । नादों मी संसारीं कोण्या सुखें ॥ ५ ॥
 जावा दीर कांहीं धड हा न बोले । नादों कोणां खालें कैसी आतां ॥ ६ ॥
 माझ्या अंगसंगें तुझांसी विश्रांति । मग धडगति नाहीं तुमची ॥ ७ ॥
 ठाकतें ठपकतें जीव मुठी धरुनि । परि तुझी अजून न धरा लाज ॥ ८ ॥
 वेगळे निघतां संसार करीन । नाहीं तरी प्राण देतें आतां ॥ ९ ॥
 तुका क्षणे जाला कामाचा अंकित । सांगे मनोगत तैसा वर्ते ॥ १० ॥

॥ २६५८ ॥

कामाचा अंकित कांतेतें प्रार्थित । तूं कां हो दृश्रित निरंतर ॥ १ ॥
 माझीं मायबापें बंधु हो बहिण । तुज करी सीण त्यागीन मी ॥ २ ॥
 त्यांचें जरी तोंड पाहेन मागुता । तरी मज हत्या घडो तुझी ॥ ३ ॥
 सकाळ उठोन वेगळा निघेन । वाहातों तुझी आण निश्चयेंसी ॥ ४ ॥
 वेगळें निघतां घडान दोरे चुडा । तूं तंव माझा जोडा जन्माचा कीं ॥ ५ ॥
 ताईत सांकळी गळांची दुलडी । बाजुबंद जोडी हातसर ॥ ६ ॥
 वेणीचे जे नग सर्वही करीन । नको धरूं सीण मनीं कांहीं ॥ ७ ॥
 जेसावया साडी सेलारी चुनडी । अंगींची कांचोळी जाळिया फुलें ॥ ८ ॥
 तुका क्षणे केला रांडेनें गाढव । मनासवें धाव घेतलीसे ॥ ९ ॥

॥ २६५९ ॥

एका पुरुषा दोघी नागी । पाप वसे त्याचे घरीं ॥ १ ॥ पाप नलगे
धुंडावें । लागेल तेणें तेथें जावें ॥ २ ॥ कांहीं दुसरा विचार । न
लगे करावाचि फार ॥ ३ ॥ असत्य जे वाणी । तेथें पापाचीच
खाणी ॥ ४ ॥ सत्य बोले मुखें । तेथें उचंबळती सुखें ॥ ५ ॥ तुका
झणे दोन्ही । जवळीच लाभहानी ॥ ६ ॥

॥ २६६० ॥

बाईल सर्वासिण आई । आपण पितरांचे ठायीं ॥ १ ॥ थोर वेच जाला
नष्टा । अवघ्या अपसव्य चेष्टा ॥ २ ॥ विषयांचे चगवणीं । केली आयु-
ष्याची गाळणी ॥ ३ ॥ तुका झणे लंडा । नाहीं दया देव धोंडा ॥ ४ ॥

॥ २६६१ ॥

दासीचा जो संग करी । त्याचे पूर्वज नर्कद्वारीं ॥ १ ॥ ऐसें सांगों जातां
जना । नये कोणाचिया मना ॥ २ ॥ बरे विचारुनी पाहें । तुज अंतीं
कोण आहे ॥ ३ ॥ तुका झणे रांडलेंका । अंतीं जासिल यमलोका ॥ ४ ॥

॥ २६६२ ॥

बाईल चालिली माहेरा । संगें दिधला झतारा ॥ १ ॥ सिधा सा-
मग्री पोटाची । सर्वे स्वारी बडलाची ॥ २ ॥ जातां पाडिली डोरानें ।
सिध्या देती अन्योविन्ये ॥ ३ ॥ न सावगी अपणार्ते । नम्र सावळें
बरतें ॥ ४ ॥ फजित केलें जनलोकीं । मेला झणे पडे नरकीं ॥ ५ ॥
गोहाची हे गेली लाज । गांजितां कां तुह्मी मज ॥ ६ ॥ तुका झणे
जनीं । छी थू केली विटंबणी ॥ ७ ॥

॥ २६६३ ॥

परिसें गे सुनेबाई । नको वेचूं दूध वहीं ॥ १ ॥ आवा चालिली पं-
ढरपुरा । वेसीपासुनि आली घरा ॥ २ ॥ ऐकें गोष्टी सादर वाळे ।
करीं जवन फुटकें पाळें ॥ ३ ॥ माझे हातींचा कळवडू । मजरांचुनि

नको फोडूं ॥ ४ ॥ वळवटक्षिरीचें लिपन । नको फोडू मजवाचून
 ॥ ५ ॥ उखळ मुसळ जातें । माझे मन गुंतलें तेंथें ॥ ६ ॥ मिथुक
 आल्या घरा । सांग गेली पंढरपुरा ॥ ७ ॥ भक्षी परिमित आहार ।
 नको फारसी वरो सारूं ॥ ८ ॥ सून हाणे बहुत निकें । तुझी या-
 त्रेसि जावें सुखें ॥ ९ ॥ सासूबाई स्वहित जोडा । सर्व मागील
 आशा सोडा ॥ १० ॥ सुनमुखीचें वचन कार्नी । ऐकोनि सासू
 विवंधी मनी ॥ ११ ॥ सवतीचे चाळे खोटे । म्यां जावेंसें इला वाटे
 ॥ १२ ॥ आतां कासया यात्रे जाऊं । काय जावनि तेंथें पाहूं ॥ १३ ॥
 मुलें लेंकरें घरदार । माझे येथेंचि पंढरपूर ॥ १४ ॥ तुका हाणे ऐसें
 जन । गोवियेलें मार्येकरून ॥ १५ ॥

॥ २६६४ ॥

पतिव्रतेची कीर्ती वाखाणितां । सिंदळीच्या माथां तिढिक उठे ॥ १ ॥
 आमूचें तें आहे सहज बोलणें । नाहीं विचारून केलें कोणी ॥ २ ॥
 अंगें उणें त्याच्या जैसे टाळक्यांत । तेंगें ठिणग्या बहुत गाळीतसे ॥ ३ ॥
 तुका हाणे आक्षी काम करणें त्यासी । ढका खवंदासी लागतसे ॥ ४ ॥

॥ २६६५ ॥

जातीची शिंदळी । तिला कोण कसा बळी ॥ १ ॥ आपघर ना बापघर ।
 चितीं मनीं व्यभिचार ॥ २ ॥ सेजे असोनियां घणी । परदार मना
 आणी ॥ ३ ॥ तुका हाणे असल जाती । जातीसाठीं खाती माती ॥ ४ ॥

॥ २६६६ ॥

पतिव्रता ऐसी जगांमध्ये मात । भोगी पांच सांत अंधारीं ते ॥ १ ॥
 अतारासी लेखी श्रानाचे समान । परपुरुषीं जाण संभ्रम तो ॥ २ ॥
 तुका हाणे तिच्या दोषा नाहीं पार । भोगील अघोर कुंभयाक ॥ ३ ॥

॥ २६६७ ॥

शिंदळीसी नाहीं पोराची पें आस । राहे बीज त्यास काय करी ॥ १ ॥

अथवा सेतीं बीज पेरिलें भाजोन । सारा देईल कोण काका त्याचा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाहीं राखायाची चाड । तरि कां लिगाड करुनी घेतो ॥ ४ ॥

॥ २६६८ ॥

सिंदळीचें चित्त परपुरुषावरी । पति चुरमुरी रात्रंदिवस ॥ १ ॥
पेसी ते वोंगळी जाय वो नरका । तिच्या दोषें देखा पति जाय ॥ २ ॥
आपण बुडती पति बुडविती । दोन्ही कुळें नेती अवःपाता ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तिची न करावी संगती । होईल फजिती मागें पडें ॥ ४ ॥

॥ २६६९ ॥

दगडाच्या देवा बगाड नवस । बाईल कथेसी जाऊं नेदी ॥ १ ॥
वेची धनरासी बांधिलें स्मशान । दारीं वृंदावन द्वाड मानी ॥ २ ॥
चोरें नागविला न करी त्याची खंती । परि द्विजा हातीं नेदी रुका ॥ ३ ॥
करी पाहुणेर व्याह्याजावयासी । आल्या अतीतासी पाठमोरा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जळो धिग त्याचें जिणें । भार वाही सीण वर्म नेणें ॥ ५ ॥

॥ २६७० ॥

गाथा पावा गावा । एस नवस करी आवा ॥ १ ॥ केंचें पुण्य तिचे गांठी ।
व्रतें वेची लोभासाठीं ॥ २ ॥ वाढाचें संतान । गृहीं व्हावें धन-
धान्य ॥ ३ ॥ मागे गारगोटी । परिसाचीये साटोवाटी ॥ ४ ॥ तुका
ह्मणे मोल । देउन घेतला सोमवल ॥ ५ ॥

॥ २६७१ ॥

गर्भाचें धारण । तिनें वागविला सिण ॥ १ ॥ व्याली कुन्हाडीचा
दांडा । वर न घलीच तोंडा ॥ २ ॥ उपजला काळ । फुळा लाविला
विटाळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाय । नरका अभक्ताची माय ॥ ४ ॥

देखांनिं हरखली अंड । पुत्र जाला ह्मणे रांड । तंव तो जाला भांड ।

चाहाड चोर शिंदळ ॥ १ ॥ जाय तिकडे पीडी लोकां । जोडी भां-
डवल थुंका । थोर जाला चुका । वर कां नाहीं घातली ॥ २ ॥
भूमि कांपे त्याच्या भारें । कुंभपाकाचीं शरीरें । बोले निष्ठुर उत्तरें ।
पापदृष्टी मळिणचित्त ॥ ३ ॥ दुराचारी तो चांडाळ । पाप सांगातें
विटाळ । तुका ह्मणे खळ । ह्मणोनियां निषिद्ध तो ॥ ५ ॥

॥ १६७३ ॥

पुत्र जाला चोर । मायवापां हर्ष थोर ॥ १ ॥ आतां काशासार्दीं
जोडी । हाट धाटे गुंडगे घडी ॥ २ ॥ ऐते अपाहार । आणूनियां
भरी घर ॥ ३ ॥ मानिली निश्चिती । नरका जावया उभयतीं ॥ ४ ॥
झोडा झोडगीचे पोटीं । फळें बीजें तीं करंटीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे
बेष्ट्या । भांडवल नलगे खष्ट्या ॥ ६ ॥

॥ १६७४ ॥

ऐसे कुळीं पुत्र होती । बुडवित्ती पूर्वजा ॥ १ ॥ चाहाडी चोरी भांड-
वला । वांटा आला भागासी ॥ २ ॥ त्याचियानें दुःखी मही । भार
तेही न साहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ग्रामपशु । केला नाशु आयुष्या ॥ ४ ॥

॥ १६७५ ॥

आहाकटा त्याचे करित्ती पितर । वंशीं दुराचार पुत्र जाला ॥ १ ॥
गळेचिना गर्भ नव्हेचि कां वांज । माता त्याची लाजलावा पापी ॥ २ ॥
परपीडे परद्वारीं सावधान । सादरचि मन अभाग्याचें ॥ ३ ॥
न मिळतां निंदा चाहडी उपवास । संग्रहावे दोष सकळही ॥ ४ ॥
परउपकार पुण्य त्या वावडें । विषाचें तें कीडें दुग्धीं मरे ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे विटाळाचीच तो मूर्ति । दया क्षमा शांति नातळे त्या ॥ ६ ॥

॥ १६७६ ॥

जळो तिचें^१ तोंड । ऐसी कां ते व्याली रांड ॥ १ ॥ सदा भोवयासी

गाठी । क्रोध धडधडीत पोटी ॥ २ ॥ फौडिली गोंवरी । ऐसी दिसे
तोडावरी ॥ ३ ॥ तुका झणे नाही । चित्ता समाधान काहीं ॥ ४ ॥

॥ २६७७ ॥

देवें दिला देह भजना गोमटा । तो या जाला भांटा बाधिकेच्या ॥ १ ॥
ताठोनियां मान राहिली वरती । अहंकारा हातीं लवों नेदी ॥ २ ॥
दास झणावया न वळे रसना । सद्भवचना बासे गळा ॥ ३ ॥
तुका झणे कोठें ठेवावा विटाळ । स्नानें निर्मळ न्हावयासी ॥ ४ ॥

॥ २६७८ ॥

मायबाप करिती चिंता । पोर नाइके सांगतां ॥ १ ॥ नको जाऊं
देउळासी । नेतो बागुल लोकांसी ॥ २ ॥ कर्णद्वारे पुराणिक । भुलवी
शब्दें लावी भीक ॥ ३ ॥ वैष्णवांसंगती । हातीं पडलीं नेणों किती ॥ ४ ॥
आझां कैचा मग । करिसी उघडियांचा संग ॥ ५ ॥ तुका झणे जाणे
नरका । त्यांचा उपदेश आडका ॥ ६ ॥

॥ २६७९ ॥

कार्ये पोर लागली चढ । धरी वाट देउळाची ॥ १ ॥ सांगितलें ने
वे कानीं दुजें मनीं विठ्ठल ॥ २ ॥ काम घरीं न करी धंदा । येथें
सदा दुष्टि ॥ ३ ॥ आमचे कुळीं नव्हतें ऐसें । हेंच पिसें निवड-
लें ॥ ४ ॥ लौकिकाची नाहीं लाज । माझे मज पारिस्वें ॥ ५ ॥
तुका झणे नरका जाणें । त्या वचनें दुष्टांचीं ॥ ६ ॥

॥ २६८० ॥

कन्या गो करी कथेचा विकरा । चांडाळ तो खरा त्या नांवें ॥ १ ॥
गुण अवगुण हे दोन्ही प्रमाण । यातिशीं कारण नाहीं देवा ॥ २ ॥

वाक्यभेदः—१ भाटी, २ स्नानेनि, ३ काय करूं.

जे' जैसे करिती ते तैसे पावती । भोग ते भोगिती केले कर्मी ॥ ३ ॥
 _____ करिती । तका झणे जाती नरकामधी ॥ ४ ॥

॥ २६८१ ॥

साळंकृत कन्यादान । पृथ्वीदानाच्या समान ॥ १ ॥ परि तें न कळे
 या मूढा । येइल कळों भोग पुढां ॥ २ ॥ आचरतां कर्म । भरे पोट राहे
 धर्म ॥ ३ ॥ सत्या देव साहे । ऐसें करूनियां पाहें ॥ ४ ॥ अन्न मान धन । हें
 तों प्रारब्धा आधीन ॥ ५ ॥ तुका झणे सोसे । दुःख आतां पुढें नासे ॥ ४ ॥

॥ २६८२ ॥

ब्रह्महत्या मारिह्या गाई । आणीक काई पाप केलें ॥ १ ॥ ऐका
 जेणें विकिली कन्या । पवाढे त्या सुन्याचे ॥ २ ॥ नरमांस खादली
 भाडी । हाका मारी म्हणोनि ॥ ३ ॥ अवघें पाप केलें तेणें । जेणें
 सोनें भिळविलें ॥ ४ ॥ उबारितां मज तें पाप । जिव्हे कांप सु-
 दतसे ॥ ५ ॥ तुका झणे कोरान्न रांड । बेटा भांड मागेना कां ॥ १ ॥

॥ २६८३ ॥

भाग्यासाठीं गुरु केळा । नाही आझांसी फळला ॥ १ ॥ याचा मंत्र
 पडतां कार्नी । आमुच्या पेवांत गेलें पाणी ॥ २ ॥ गुरु केळा घर-
 वासी । आमुच्या चुकल्या गाईहासी ॥ ३ ॥ स्वामी आपुली बुटबुट
 घ्यावी । आमुची परताप टाकुन द्यावी ॥ ४ ॥ तुका झणे ऐसे नष्ट ।
 त्यांसी दुणे होती कष्ट ॥ ५ ॥

आपुली बुटबुट घ्यावी । माझी परताप परत द्यावी ॥ १ ॥ आपुला
 मंत्र नव्हे बरा । माझा बईल चुकला मोरा ॥ २ ॥ तुका झणे
 पेशा नरा । परीस न झोंबे खापरा ॥ ३ ॥

पाठभेदः—१ हा चरण कांहीं प्रतीत नाही. २ करितां पृथ्वीसमान. ३ सुख.

॥ २६८५ ॥

एक ब्रह्मचारी गाढवा झोंबतां । हाणोनियां लाता पळालें तें ॥ १ ॥
गाढवही गेलें ब्रह्मचर्य गेलें । तोंड काळें जालें जगामाजी ॥ २ ॥
होणार तैसें जालें हें ना तैसें केलें । तुका ह्मणे गेलें वांयांचि ते ॥ ३ ॥

॥ २६८६ ॥

दो दिवसांचा पाहुणा चालतो उताणा । कां रे नारायणा न भजसी ॥ १ ॥
तूं अखंड दुश्चिंता तुज नेती अवचिता । मग पंढरिनाथा भजसी केव्हां २ ॥
तुका ह्मणे ऐसे आहेत उदंड । तथा केशव प्रचंड केवीं भेटे ॥ ३ ॥

॥ २६८७ ॥

दिवसा व्यापारचावटी । रात्रीं कुटुंब चिंता मोटी ॥ १ ॥ कांय करूं
या मनासी । नाठवे कां हृषीकेशी ॥ २ ॥ वेश्येपार्शीं रात्रीं जागे ।
हरिकीर्तनीं निद्रा लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय जालासी । वृथा
संसार आलासी ॥ ४ ॥

॥ २६८८ ॥

कुंकवाची ठेवाठेवी । बोडकादेवी काशाला ॥ १ ॥ दिवसगमा भरा पोटा ।
कां गे नट नटावा ॥ २ ॥ दिमाख हा कोणां दावा । लटकी जीवा
चरफड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे झोंडगीं हो । फुंदा कां हो कोरडी ॥ ४ ॥

पोटासाठीं खटपट करिशी अवघा वीळ । राम राम ह्मणतां तुझी बसली
दांतखीळ ॥ १ ॥ हरिचें नाम कदाकाळीं कां रे नये वाचे । ह्मणतां
राम राम तुझ्या वाचें काय वेचे ॥ २ ॥ द्रव्याचिया आशा तुजला
दाही दिशा न पुरती । कीर्तिनासी जातां तुझी जड जाली माती ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐशा जीवा काय करूं आतां । राम राम न ह्मणे त्याचा
गाढव मातापिता ॥ ४ ॥

देह जाईल जाईल । यासी काळ वा खाईल ॥ १ ॥ कां रे नुमजसी
दगडा । कैचे हत्ती घोडे वाडा ॥ २ ॥ लोडें बालिस्तें सुपती । जरा
आलिया फजिती ॥ ३ ॥ शरीरसंबंधाचें नातें । भोरळ्या वुडविती
सेतातें ॥ ४ ॥ अझुनि तरी होई जागा । तुका ह्मणे पुढें दगा ॥ ५ ॥

॥ २६९१ ॥

आयुष्य मोजावया वैसला मापारी । तूं कां रे वेव्हारी संसाराचा ॥ १ ॥
नेईल ओढोनि ठाउकें नसतां । न राहे दुश्चिता हरिविण ॥ २ ॥
कठिण हें दु.ख यम जाचतील । कोण सोडवील तेंये ठायीं ॥ ३ ॥
राहतील दुरी सज्जन सोयरीं । आठवीं श्रीहरी लवलाही ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे किती करिसील लंडायी । होईल भंडाई पुढें थोर ॥ ५ ॥

जन्मा येउनि काय केलें । तुवां मुदल गमाविलें ॥ १ ॥ कां रे नाफरसा
माघारा । अझुनि तरी फजितखोरा ॥ २ ॥ केली गांठोळीची नासी ।
पुढें भीकची मागसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठाया । जाई आपल्या आलिया ॥ ४ ॥

॥ २६९३ ॥

रंगीं रंगेरे श्रीरंगे । काय भुललासी नतंगें ॥ १ ॥ शरीर जायाचें ठेवणें ।
धरिसी अभिळास ह्मणें ॥ २ ॥ नव्हे तुझा हा परिवार । द्रव्य दारा
क्षणभंगुर ॥ ३ ॥ अंतकाळींचा सोडर । तुका ह्मणे विठो धरा ॥ ४ ॥

॥ २६९४ ॥

नये बोलों भांडा । खीळ घालुन वैस तोंडा ॥ १ ॥ एक विठोबाचे
गुण । करीं सादर श्रवण ॥ २ ॥ प्रेमसुखा आड । काय वाज्ज
चाभाड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हिता । कां रे नागवसी थीता ॥ ४ ॥

पंधरा दिवसां एक एकादशी । कां रे न करिसी व्रतसार ॥ १ ॥
 काय तुझा जीव जातो एका दिसें । फराळाच्या मिसें धणी घेसी ॥ २ ॥
 स्वहित कारण मानवेल जन । हरिकथा पूजन वैष्णवांचें ॥ ३ ॥
 थोडे तुज घरीं होती उजगरे । देउळासी कां रे मरसी जातां ॥ ४ ॥
 तुका झणे कां रे सकुमार जालासी । काय जाव देसी यमदूतां ॥ ५ ॥

॥ २६९६ ॥

एकादशी सोमवार न करिती । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ १ ॥
 काय करूं बहु वाटे तळमळ । आंबळीं सकळ बहिर्मुख ॥ २ ॥
 हरिहरां नाहीं नोटभरी बाती । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ ३ ॥
 तुका झणे नाहीं नारायणीं प्रीति । कोण त्यांची गति होइल नेणों ॥ ४ ॥

॥ २६९७ ॥

जयाशी नाहीं एकादशी व्रत । जाणावें तें प्रेत शव लोकां ॥ १ ॥
 त्याचे दिवसं नित्य काळ लेखीताहे । रागें दांत खाय करकरा ॥ २ ॥
 जयाचिचे द्वारीं तुळसीवृंदावन । नाहीं तें स्मशान गृह जाणां ॥ ३ ॥
 जये कुळीं नाहीं एकही वैष्णव । त्याचा बुडे भव नदीतापा ॥ ४ ॥
 विठोवाचें नाम नुशारी जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड चर्भकांचें ॥ ५ ॥
 तुका झणे त्याचे काष्ठ हातपाय । कीर्तना तव जाय हरीचिया ॥ ६ ॥

॥ २६९८ ॥

गातां आइकतां कांटाळा जो करी । वास त्या अघोरीं कुंभपाकीं ॥ १ ॥
 रागें यमधर्म जाचविती तथा । तुज दिलें कासया मुख कात ॥ २ ॥
 विषयांच्या सुखें अखंड जागसी । न वजे एकादशी जागरणा ॥ ३ ॥

पाठनेदः—१ एकादशीव्रत. २ जया नाहीं नेम एकादशी व्रत. ३ वय.
 ४ रजकाचें.

बेचूनियां द्रव्य सेवी मद्यपान । नहीं दिलें अन्न अतीवासी ॥ ४ ॥
 तीर्थाटण नहीं केले उपकार । पाळिलें शरीर पुष्ट लोभे ॥ ५ ॥
 तका हणने केला मग साहे दंड । नाइकती लंड सांगितलें ॥ ६ ॥

॥ २६६६ ॥

ज्यासी नावडे एकादशी । तो जिताचि नरकवासी ॥ १ ॥ ज्यासी ना-
 वडे हें व्रत । त्यासी नरक तोही भीत ॥ २ ॥ ज्यासी मान्य एकादशी ।
 तो जिताचि मुक्तवासी ॥ ३ ॥ ज्यासी घडे एकादशी । जाणें लागे
 विष्णुपार्शी ॥ ४ ॥ तुका हणने पुण्यराशी । तोचि करी एकादशी ॥ ५ ॥

॥ २७०० ॥

करवितां व्रत अर्भे पुण्य लाभे । मोडवितां दोषे नरका जाती ॥ १ ॥
 शुद्धबुद्धि दोषां होय एक मान । चोरासर्वे कोण जिवें राखे ॥ २ ॥
 आपुलें देऊनी आपुलाचि घात । न करावा थीत जाणोनियां ॥ ३ ॥
 देऊनियां वेंच घाडी वाराणसी । नेदावें चोरासि चंद्रबळ ॥ ४ ॥
 तुका हणने तप तीर्थ व्रत याग । भक्ति हे मारग मोडूं नये ॥ ५ ॥

॥ २७०१ ॥

एकादशीस अन्न पान । जे नर करिती भोजन । श्वानविष्टेसमान ।
 अधम जन तो एक ॥ १ ॥ एका व्रताचें महिमान । नेमें आचरती
 जन । गाती ऐकती हरिकीर्तन । ते समान विष्णुशी ॥ २ ॥ अशुद्ध
 विटालसचिं सळ । विडा भक्षितां तांबूल । सांपडे सबळ । काळा-
 हार्ती न सुदे ॥ ३ ॥ सेज नाज विलास भोग । करी कामिनीशीं
 संग । तथा जोडे क्षयरोग । जन्मव्याधी बळिवंत ॥ ४ ॥ आपण
 न वजे हरिकीर्तना । आणिकां घारी जातां जना । त्याच्या पापा
 जाणा । महा मेरु ठेंगणा ॥ ५ ॥ तथा दंडी यमदूत । जाले त-
 याचे अंकित । तुका हणने व्रत । एकादशी चुकलीथा ॥ ६ ॥

॥ २७०२ ॥

धर्म तो न कळे । काय झांकितील डोळे ॥ १ ॥ जीव भ्रमले य
कामें । कैसीं कळों येती वर्में ॥ २ ॥ विषयांचा माज । कांहीं धरूं
नेदी लाज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लांसी । माया नाचविते कैसी ॥ ४ ॥

॥ २७०३ ॥

कित्ती वेळा खादला दगा । अज्ञान कां गा जागसी ना ॥ १ ॥ लाज नाहीं
हिंडतां गांवे । दुःख नवे नित्य नित्य ॥ २ ॥ सर्वे चोरा हातीं फांसे । देखतां
कैसे न देखसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांडिती वाट । तळपट करावया ॥ ४ ॥

॥ २७०४ ॥

पैल घरीं जाली चोरी । देहा करी बोंब ॥ १ ॥ हावा हावा क-
रिसी काये । फिराऊनि नेण्यां वाये ॥ २ ॥ सांडुनियां शुद्धी ।
निजलासी गेली बुद्धि ॥ ३ ॥ चोरीं तुझा काढिला बुर । वेगळें
भावा घातलें दूर ॥ ४ ॥ भलतियासी देसी वाव । लाहेसि तूं एवढा
ठाव ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे अज्ञुनि तरी । उरलें तें जतन करीं ॥ ६ ॥

नीत सांडोनि अवनीत चाले । भंडउभंड भलतेचि बोले ॥ १ ॥
त्यांत कोणाचें काय वा गेलें । ज्याचें तेंणें अनहित केलें ॥ २ ॥
ज्यासि वंदावें त्यासी निंदी । मैत्री सांडोनि होतसे दंंदी ॥ ३ ॥
आन यातीचे संगती लागे । संतसज्जनामध्ये ना वागे ॥ ४ ॥
केल्याविण पराक्रम सांगे । जेथें सांगे तेथेंचि भीक मागे ॥ ५ ॥
करी आपुलाचि संभ्रम । परि पुढें कठीण फार यम ॥ ६ ॥
तुका ह्मणे कांहीं नित्य नेम । चित्तीं न धरी तो अधम ॥ ७ ॥

॥ २७०६ ॥

वितीयेवढेंसैं पोट । केवढा कोभाट तथाघा ॥ १ ॥ जळो याची विट-

बना । भूक जना नाचवी ॥२॥ अभिमाना सिरीं भार । झाले खर
तृष्णेचे ॥३॥ तुका ह्मणे नरका जावें । हाचि जीवें व्यापार ॥ ४ ॥

॥ २७०७ ॥

शूरां साजती हतियारें । गांढयां हांसतील पोरें ॥ १ ॥ काय केली
विटंबण । मोतीं नासिकावांचून ॥ २ ॥ पतिव्रते रूप साजे । सिंदळ
काजळ लेतां लाजे ॥ ३ ॥ दासी पत्नी सुता । नव्हे सरी एक
पिता ॥ ४ ॥ मान बुद्धिमंतां । थोर न मनिती पिता ॥ ५ ॥ तुका
ह्मणे तरी । आंत शुद्ध वंडे वरी ॥ ६ ॥

॥ २७०८ ॥

छळी विष्णुदासा कोणी । त्याची अमंगळ वाणी ॥ १ ॥ येऊं न द्यावा
समोर । अभागी तो दुराचार ॥ २ ॥ नावडे हरिकथा । त्याची व्यभि-
चारीण माता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याति । अष्ट तयाची ते मति ॥ ४ ॥

॥ २७०९ ॥

अखंड संत निंदी । ऐसी दुर्जनाची बुद्धि ॥ १ ॥ काय ह्मणावें त-
यासि । तो केवळ पापरासि ॥ २ ॥ जो स्मरे रामनामा । त्यासी
ह्मणतो रिकामा ॥ ३ ॥ जो तीर्थ व्रत करी । त्यासी ह्मणतो भिकारी
॥ ४ ॥ तुका ह्मणे विंढ्याची नांगी । तैसा दुर्जन सर्वांगी ॥ ५ ॥

॥ २७१० ॥

जयासी नावडे वैष्णवांचा संग । जाणावा तो मांग जन्मांतरीं ॥ १ ॥
अपवित्र वाचा जातीचा अधम । आचरण धर्म नाहीं द्या ॥ २ ॥
मंजुळवदनीं बचनागाची कांडी । शेवटीं विघडी जीवप्राणा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ज्याचा पिता नाहीं शुद्ध । तयासी गोविंद अंतरला ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ जो स्मरे रामराम तयासी ह्मणावे रिकामें ॥ तीर्थे व्रतें करी ।
तयासी ह्मणावे भिकारी ॥ २ जया.

॥ २७११ ॥

कुटल्याविण नव्हे मांडा । अळसें धोंडा पडतसे ॥ १ ॥ राग नको धरूं
मनीं । गांडमणी सांगतो ॥ २ ॥ तरटापुढें बरें नाचे । सुतकचिं
मुसळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काठी सार । करी फार शाहार्णे ॥ ४ ॥

॥ २७१२ ॥

गव्हाराचें ज्ञान अवघा रजोगुण । सुखवासी होऊन विषय भोगी ॥ १ ॥
त्यासी जरी ज्ञान उपदेश केला । संगेंविण त्याला राहावेना ॥ २ ॥
तुका ह्मणे संग उत्तम असावा । याविण उपावा काय सांगों ॥ ३ ॥

॥ २७१३ ॥

आपुल्या पोटासाठीं । करी लोकाच्या गोष्टी ॥ १ ॥ जेणें वाटुं
संसारिं । निसरला तोचि हरी ॥ २ ॥ पोटा घाली अन्न । न इथे-
पतितपावन ॥ ३ ॥ मी कोठील आणि कोण । हें न कळे ज्या
लागून ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नरस्तुती । करितो भाट त्रिजगतीं ॥ ५ ॥

॥ २७१४ ॥

लोहो परिसासी रुसलें । सोनेपणासी मुकलें ॥ १ ॥ येथें कोणाचें काय
गेलें । ज्याचें तेणें अनहित केलें ॥ २ ॥ गंगा आली आळशावरी ।
आळसी देखोनि पळे दुरी ॥ ३ ॥ गांवा खालील ओहळे । रागें गंगेसी
न मिळे ॥ ४ ॥ तुका केशवाचा दास । गुरुसीं न भजे शिष्य ॥ ५ ॥

॥ २७१५ ॥

देवाचें चरित्र नाठवे सर्वथा । विनोदार्थ कथा गोड वाटे ॥ १ ॥
हातावरि हात हासोनि आफळी । वाजवितां टाळी लाज वाटे ॥ २ ॥
तुका ह्मणे थुंका त्याच्या तोंडावरि । जातो यमपुरीं भोगावया ॥ ३ ॥

पाठभेदः—१ तुतेकाचें. २ आपुल्या पोटासाठीं लोकांनी प्रौढी वाणी । सतानी
बदनी निंदा करी ॥ ३ तथा.

॥ २७१६ ॥

भाव धरी तथा तारील पाषाण । कुर्बना सज्जन काय करी ॥ १ ॥
करितां नव्हे नीट श्वानाचें हें पुच्छ । खापरा परीस काय करी ॥ २ ॥
काय करिल तथा साकरेचें आळें । बीज तैसीं फळें येती तथा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ब्रह्म भंगे एक वेळ । कठीण हा खेळ तथाहूनी ॥ ४ ॥

॥ २७१७ ॥

एवढी अपकीर्ती । ऐकोनियां फर्जीती ॥ १ ॥ जरि दाविलें वदन ।
शुंका शुंका देखोन ॥ २ ॥ काळिमेचें जिणें । जाऊनियां राहे सुनें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुण । दुरुषणें अपशकुन ॥ ४ ॥

॥ २७१८ ॥

शूकरासी विष्टा माने सावकास । मिष्टान्नाची त्यास काय गोष्टी ॥ १ ॥
तेवीं अभक्तांसी आवडे पाखांड । न लगे त्यां गोड परमार्थ ॥ २ ॥
श्वानासी भोजन दिलें पंचामृत । तरी त्याचें चित्त हाडावरि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सर्पा पाजिलीया क्षीर । वमितां विखार विष जालें ॥ ४ ॥

॥ २७१९ ॥

अंगीं ज्वर तथा नावडे साकर । जन तो इतर गोष्टी जाणे ॥ १ ॥
एकाचिये तोंडीं पडियेली माती । अबघे ते खाती पोटभरी ॥ २ ॥
चारितां बळें येत असे दांतीं । मागोनियां घेती भाग्यवंत ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नसे संचित हें बरें । तथासि दुसरें काय करी ॥ ४ ॥

॥ २७२० ॥

आपुलें वेचूनि खोडा घाली पाव । ऐसा तो हा जीव हीनबुद्धि ॥ १ ॥
विषयांच्या संगें आयुष्याचा नास । पडियेलें ओस स्वहिताचें ॥ २ ॥
भुलल्याचें अंग आपणा पारिखें । छंदाच सारिखें वर्ततसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दुःख उमटे परिणामीं । लंपटासी कामीं रतलिया ॥ ४ ॥

पठभेदः—१ दासविरु. २ पडिली ते. ३ ऐसे जया भाव हीन बुद्धि ते.

आंधळ्यासि जन अवघेचि आंधळे । आपणासि डोळे दृष्टी नाहीं ॥ १ ॥
 रोग्या विषतुल्य लागे हें मिष्टान्न । तोंडासि कारण चवी नाहीं ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे शुद्ध नाहीं जो आपण । त्या त्रिभुवन अवघें खोटे ॥ ३ ॥

॥ २७१२ ॥

शब्दा नाहीं धीर । ज्याची बुद्धि नाहीं स्थिर ॥ १ ॥ त्याचें न व्हावें
 दर्शन । खळा पंगती भोजन ॥ २ ॥ संतास जो निंदी । अधम लोभा-
 साटीं वदी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पोटीं । भाव अणिक जया होटीं ॥ ४ ॥

अतिवादी नव्हे शुद्ध या बीजाचा । ओळख जातीचा अंत्यज तो ॥ १ ॥
 वेद श्रुति नाहीं ग्रंथ ज्या प्रमाण । श्रेष्ठाचें वचन न मानी जो ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे मद्यपानाचें मिष्टान्न । तैसा तो दुर्जन शिवों नये ॥ ३ ॥

॥ २७२४ ॥

नव्हे आराणूक सबसारा हातीं । सर्वकाळ चितीं हाचि धंदा ॥ १ ॥
 देवधर्म सादीं पडिला सकळ । दिपयीं गोंधळ गाजतसे ॥ २ ॥
 रात्रि वीस न पुरे कुटुंबाचें समाधान । दुर्लभ दर्शन ईश्वराचें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आत्महत्यारे घातकी । थोर होते चुकी नारायणी ॥ ४ ॥

॥ २७२५ ॥

किती सांगों तरी नाहकती बटकीचे । पुढें सिंदळीचे रडतील ॥ १ ॥
 नका नका करूं रांडेची संगती । नेवोनी अधोगती घालिल यम ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे जरी देवीं नाहीं चाड । हाणोनि थोबाड फोडी काळ ॥ ३ ॥

॥ २७२६ ॥

किती उपदेश करावा खळासी । नावडे त्यासी वरें कांहीं ॥ १ ॥
 शुद्ध हे वासना नाहीं चांडाळाची । होळी आयुष्याची केली तेणें ॥ २ ॥

नाहीं शुद्ध भाव नायके वचन । आपण्या आपण नाडियेलें ॥ ३ ॥
 त्यासो ह्याणे त्यासी काय व्याली रांड । करितो बडबड रात्रंदिवस ॥ ४ ॥

॥ २७२७ ॥

जातो न येतिया वाटा । काय निरवितो करंटा ॥ १ ॥ कैसा जा-
 लासे बेश्रम । लाज नाही न ह्याणे राम ॥ २ ॥ पाहे वैरियाकडे ।
 डोळे वासुनियां रडे ॥ ३ ॥ बांधुनियां यमा हातीं । दिला नाही
 त्याची खंती ॥ ४ ॥ नाही यापें काम । ऐसें जाणे तो अधम ॥ ५ ॥
 अमुन तरि मुका । कां रे जालासि ह्याणे तुका ॥ ६ ॥

॥ २७२८ ॥

धुद्धिमंदा शिरीं । मार फजिती पदरीं ॥ १ ॥ जाय तेंथें अपमान ।
 पावे हानि थुंकी जन ॥ २ ॥ खरियाचा पाड । मार्गे लावावें लि-
 गाड ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे करी । वर्म नेणें भरोवरी ॥ ४ ॥

॥ २७२९ ॥

साकरेच्या गोण्या बैलाचिये पाठी । त्यासी सेवटीं करुणा ॥ १ ॥
 मालाचे पै पेटे वाहाताती उंटें । त्यालागीं कांटे भ्रमण्या ॥ २ ॥
 वाडगा हा धंदा आशा वाढवितो । बांधोनियां देती यमा हातीं ॥ ३ ॥
 ज्यासी असे लाभ तोचि जाणे गोडी । येर तीं वापुडीं सिणलीं घांयां ॥ ४ ॥
 तुका ह्याणे शाहणा होई रे गव्हारा । चौज्यासीचा फेरा किरों नको ॥ ५ ॥

॥ २७३० ॥

जेणें नाही केलें आपुलें स्वहित । पुढिलाचा घात इच्छातस ॥ १ ॥
 संचितासी जाय मिळोनिया खोडी । पतनाचे ओढी जरी हांव ॥ २ ॥
 बांधलें गांठी तें लागलें भोगावें । ऐसियासी देवें काय कीजे ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे जया गांवां जाणे जया । पुसोनियां त्या वाट चाले ॥ ४ ॥

॥ २७३१ ॥

स्तवनियां नरा । केला आशुष्याचा मातेरा ॥ १ ॥ नारायणाचिया

ढोपें । घडलीं अबधींचि पापें ॥ २ ॥ जीव ज्याचें दान । त्याचा खं-
डूनियां मान ॥ ३ ॥ तुका झणे वाणी । आइके त्या दोष कार्नी ॥ ४ ॥

॥ २७२२ ॥

ढाळतरवारै गुंतले हे कर । झणे तो जुंझार कैसा झुंजों ॥ १ ॥
पेटीपडदळे सिले टोप ओझें । हें तों जालें दुजे मरणसूळ ॥ २ ॥
बैसविलें मला येणें अश्रावरी । धांबूं पळूं तरी कैसा आतां ॥ ३ ॥
असोनियां उपाय झणे हे अपाय । झणे हाय हाय काय करूं ॥ ४ ॥
तुका झणे हा तों स्वयें परब्रह्म । मूर्ख नेणे वर्म संतंचरण ॥ ५ ॥

॥ २७२३ ॥

संसार करितो मोठ्या महत्वानें । दिसे लोकां उणें न कळे त्या ॥ १ ॥
पवित्रपण आपुलें घरच्यासीच दिसे । बाहेर उदास निंदिताती ॥ २ ॥
आपणा कळेना आपले अवगुण । पुढिलाचे दोषगुण वाखाणिती ॥ ३ ॥
विषयाचे ध्यासें जग बांधियेलें । झणोनी लागले जन्ममृत्यु ॥ ४ ॥
तुका झणे माझे संचितचि असें । देवाजीचें पिसें सहजगुण ॥ ५ ॥

॥ २७२४ ॥

किती सोसिती करंटीं । नेणों संसाराची आटी । सर्वकाळ पोटीं
चितेची हळहळ ॥ १ ॥ रिकामिया तोंडें राम । काय उबारितां भ्रम ।
उफराटा भ्रम । गोवी विषय माजिरा । कळतां न कळे । उघडे
ज्ञाकियेले ढोळे । भरलें त्याचे चाळे । अंगीं वारें सुयेचें ॥ ३ ॥ तुका झणे
जन । ऐसें नांवबुद्धिहीन । बहुरंगें भिन्न । एकी एक निमालें ॥ ४ ॥

॥ २७२५ ॥

जालों झणती त्याचें मज वाटे आश्चर्य । ऐका नव्हे धीर वचन माझे ॥ १ ॥
शिजळिया अन्ना ग्वाही दांत हात । जिन्हेसी चाखत नकळे कैसें ॥ २ ॥
तापळिया तेळीं बावन चंदन । बुंद एक क्षण शीतळ करी ॥ ३ ॥

पारखी तो जाणे अंतरींचा भेद । भूतजना छंद लावण्यांचा ॥४॥
तुका ह्याणे कसीं निवडे आपण । शुद्ध संद हीन जैसें तैसें ॥ ५ ॥

॥ २७३६ ॥

लोभावरी ठेवुनि हेत । करी असत्य न्याय नीत ॥ १ ॥ त्याच्या
पूर्वजां पतन । नरकीं किडे होती जाण ॥ २ ॥ कोटिगोहत्यापातक ।
त्यासी घडेल निष्टक ॥ ३ ॥ मांसा श्रवे जे सुंदरा । पाजी विटाळ
पितरां ॥ ४ ॥ तुका ह्याणे ऐसियासी । यम गाजील सायासी ॥ ५ ॥

॥ २७३७ ॥

संतांच्या हेळणे वाटुं जें तोंड । प्रत्यक्ष तें कुंड चर्मकाचें ॥ १ ॥
भेसळीचें वीर्य ऐशा अनुभवें । आपुलें परावें नाही खळा ॥ २ ॥
संतांचा जो शोध करितो चांडाळ । शवा विटाळ बहु त्याचा ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे केली प्रज्ञा यात्र साटीं । कर्णीं पण पोटीं शंका नाही ॥ ४ ॥

॥ २८ ॥

ह्याणे विठ्ठल पाषाण । त्याच्या तोंडावरि वाहाण ॥ ॥ नको नको
दर्शन त्याचें । गलितकृष्ट भरो वाचे ॥ २ ॥ शालिग्रामासि ह्याणे
घोंडा । किडे पडोत त्याच्या तोंडा ॥ ३ ॥ भावी सद्गुरु मनुष्य
त्याचें खडो का आयुष्य ॥ ४ ॥ हरिभक्तांच्या करी चेष्टा । त्याचे
पडो विष्टा ॥५॥ तुका ह्याणे किली एकीं कोटवरी मर्यादा ॥२८॥ २॥

॥ २७३९ ॥

हरिची हरिकथा नावडे तथा । अधम शर्ता तय वेळ लागे ॥१॥
मनुष्यदेहीं तथा नाट लागले । शरीर साधि कुभवाक ॥२॥
कासया जन्मा आला तो पाषाण । जंत का होऊन पाडल न हीं ॥ ॥
उपजे मगेनि वेळोवेळा भांड । पर न करी लड राज क ॥४॥
ऐसियाची माता कासया प्रसवली । वर नाही थ. तु वरी ॥५॥
देवधर्माविण चांडाळ हा नर । न साह भूमि सर गुणवरी ॥६॥

राम ह्मणतां तुझे काय रे' वेचलें । कां हित आपुलें न विचारिसी ॥७॥
जन्मोजन्मींचा होईल नरकीं । तुका ह्मणे चुकी जरी यासी ॥८॥

॥ २७४० ॥

कांहीं नित्यनेमाविण । अन्न खाय तोचि श्वान । वांयां मनुष्यपण ।
भार वाहे तो वृषभ ॥ १ ॥ त्याचा होय भूमी भार । नेणे यातीचा
आचार । जाला दावेदार । भोगवी अधोर पितरांसि ॥ २ ॥ अखंड
अशुभ वाणी । खरें न बोलेचि स्वर्गीं । पापी तयाहुनी । आणीक
नाहीं दुसरा ॥ ३ ॥ पोट पोसी एकला । भूतीं दया नाही ज्याला ।
पाठीं लागे आल्या । अतिताचे दाराशीं ॥ ४ ॥ कांहीं संतांचें पूजन ।
न घडे तीर्थांचें भ्रमण । यमाचा आंदण । सीण धोर पावेल ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी । देवा विसरुनी ।
गेलीं ह्मणतां मी माझे ॥ ६ ॥

॥ २७४१ ॥

भक्ति ज्याची थोडी । पूर्ण विषयांची गोडी ॥ १ ॥ तो नरचि नव्हे
पाहीं । खर जाणावा तो देहीं ॥२॥ भजन पूजनही नेणें । काय स्व-
रूपासी जाणे ॥३॥ तुका ह्मणे त्याला । भोवडून बाहेर घाला ॥ ४ ॥

॥ २७४२ ॥

देव श्रवणें प्रतिपादी । बंदी सकळां एका निंदी ॥१॥ तेथें अवघें गेलें
गाया । विष घास एके ठायां ॥ २ ॥ सर्वांग कुरवाळी । उपटी एक
रोमावळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त । नाहीं ज्याचें अंकित ॥ ४ ॥

॥ २७४३ ॥

कीं विलबाणा जाला आतां । दोष करितां न विचारी ॥ १ ॥ अभि-
ळापी नारी भन । शकवी जन लटिकेंचि ॥ २ ॥ विभासिया क-

रितां घात । न धरी चित्त कांटाळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मण नाहीं
आळा । वृथा गेला जन्मासी ॥ ४ ॥

॥ २७४४ ॥

जेणें मुखें स्तवी । तेंचि निंदेपाठीं लावी ॥ १ ॥ ऐसी अधमाची
याती । लोपी सोनें खाय माती ॥ २ ॥ गुदद्वारा वाटे । मिष्टान्नांचा
नरक लोटे ॥ ३ ॥ विंचु लाभाविण । तुका ह्मणे वाहे शीण ॥ ४ ॥

॥ २७४५ ॥

आसुरी स्वभाव निर्दय अंतर । मानसीं निष्ठुर अतिवादी ॥ १ ॥
याति कुळ येथें असे अप्रमाण । गुणाचें कारण असे अंगीं ॥ २ ॥
काळकुट पितळ सोनें शुद्ध रंग । अंगाचेंच अंग साक्षी देतें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वरी जातीसर्वें भेटी । नवनीत पोटीं सांढविलें ॥ ४ ॥

॥ २७४६ ॥

दुर्बळ हें अवघें जन । नारायणीं विमुख ॥ १ ॥ झाडोनियां हात
जाती । पात्र होती दंडासी ॥ २ ॥ सिदोरी तें पापपुण्य । सर्वेसिण
भिकेचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पडिला वाहो । कैसा पाहा हो लटिक्याचा ॥ ४ ॥

॥ २७४७ ॥

न संडी^२ अवगुण । वरें माभीतसे सिण ॥ १ ॥ भोग देतां करिती
काई । फुटतां यमदंडें डोई ॥ २ ॥ पापपुण्य झाडा । देतां तेथें मोठी
पीडा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोला । माइया सिणती विठुला ॥ ४ ॥

॥ २७४८ ॥

द्रव्य असतां धर्म न करी । नागवला राजद्वारीं ॥ १ ॥ माय त्यासि
व्याली जेव्हां । रांडसटवी नव्हती तेव्हां ॥ २ ॥ कथाकाळीं निद्रा लागे ।
कामीं श्वानापरी जागे ॥ ३ ॥ भोग क्रियेसि देतां लाजे । वस्त्र दासीचें
घेउनि निजे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे जाण । नर गाढवाहुनी हीन ॥ ५ ॥

॥ २७४९ ॥

सज्जन तो शब्द सत्य जो मानी । छळी दुर्जन आणिकांसी ॥ १ ॥
 एक गुण तो केलासे दोंठायीं । ज्याचा त्यास पाहीं जैसा तैसा ॥ २ ॥
 भाविक तो शब्द बोले वाणीचा । लटिका वाचा वाचाळ तो ॥ ३ ॥
 परडपकार घडे तोचि भला । नाठ्याळ तयाला दया नाही ॥ ४ ॥
 जाणीवंत तोचि पायरी जाणे । अधम तो नेणे खुंट जैसा ॥ ५ ॥
 हित तें अनहित केले कैसें । तुका ह्मणे पिसें लागलें त्या ॥ ६ ॥

॥ २७५० ॥

दोंडे खाये फार । पादे बोचा करी मार ॥ १ ॥ एक ऐसे ते शहाणे ।
 आपुलें अधीन तें नेणे ॥ २ ॥ कुले घालूनि उघडे । रागें पाहे लोकांकडे
 ॥ ३ ॥ खेळे द्यूतकर्म । मग वोंवली जुलूम ॥ ४ ॥ निजतां आला मोहो-
 वीतां ह्मणे मेला गोहो ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे त्यांनीं । मनुष्यपणा केली हानी ॥ ६ ॥

॥ २७५१ ॥

गोविंदावांचोनि वदे ज्याची वाणी । ह्मणवण घाणी पिटपिट ते ॥ १ ॥
 मस्तक सांडुनि सिसफुल गुडवां । चार तो अवघा बावळ्याचा ॥ २ ॥
 अंगभूत ह्मण पूजितो वाहाणा । ह्मणतां शाहाणा येइल कैसा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे वेश्या सांगे सवासिणी । इतर पूजनीं भाव तैसा ॥ ४ ॥

॥ २७५२ ॥

यमपुगी त्यांणीं बसविली जाणा । उच्छेद भजना विधी केला ॥ १ ॥
 अवघड कोणी न करी सांगतां । सुलभ बहुतां गोष्ट वादे ॥ २ ॥
 काय ते नेणते होते मागें ऋषी । आधार लोकांसी ग्रंथ केले ॥ ३ ॥
 द्रव्य दाग कोणें स्थापियेलें धन । पिंडाचें पाळण विषय भोग ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे दोहीं ठाहीं हा फजित पावे यमदूत जना हातीं ॥ ५ ॥

॥ ५३ ॥

अगत्य ज्या नरका जाणें फीतीनीं तो बीट मानी ॥ १ ॥ नावडेसा जाला

बाप । आलें पाप वस्तीसि ॥ २ ॥ नारायण नाहीं वाचे । ते यमाचे
अंदूण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अभक्तासी । माता दासी जग झोडी ॥ ४ ॥

॥ २७५४ ॥

नेदावी सलगी न करावा संग । करी चित्ता भंग वेळोवेळा ॥ १ ॥
सर्प शांतिरूप न ह्मणावा भला । झोंबे खवळीला तात्काळ तो ॥ २ ॥
तुका ह्मणे दुरी राखावा दुर्जन । करावें वचन न घडे तें ॥ ३ ॥

॥ २७५५ ॥

याचा कोणी करी पक्ष । तोही त्याशी समतुल्य ॥ १ ॥ फुकासाठीं पावे
दुःखाचा विभाग । पूर्वजांसि लाग निरयदंडीं ॥ २ ॥ ऐके राजा न करी
दंड । जरि या लंड द्रष्टासि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याचें अन्न । मद्यपानासमान ॥ ४ ॥

॥ २७५६ ॥

दानें कांपे हात । नावडे तेविशीं मात ॥ १ ॥ कथी चावटीचे बोल ।
हिंग क्षीरीं मिथ्या फोल ॥ २ ॥ न वजती पाय । तीर्था ह्मणे वेचूं
काय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मनीं नाहीं । न ये आकारातें कांहीं ॥ ४ ॥

॥ २७५७ ॥

चाहाडाची माता । व्यभिचारीण तत्वता ॥ १ ॥ पाहे संतांचें उणें ।
छिद्र छळावया सुनें ॥ २ ॥ जाणों त्याच्या वांचें । कांहीं सोडिलें
गांठीचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घात । व्हावा ऐसी जोडी मात ॥ ४ ॥

॥ २७५८ ॥

तीर्थ जळ देखे पाषाण प्रतिमा । संत ते अधमा माणसांऐसे ॥ १ ॥
वांजेच्या मैथुनापरी गेलें वांयां । वांडेल्याचें जायां जालें पीक ॥ २ ॥
अभाविक मटा सतकी चांडाळ । सदा तळमळ चुकेचि ना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वरदळी ज्याची दृष्टी । देहबुद्धि फष्टी सदा दुःखी ॥ ४ ॥

॥ २७५९ ॥

संतनिंदा ज्याचे-घरीं । नव्हे घर ते यमपुरी ॥१॥ त्याच्या पापा नाहीं
जोडा । संगें जना होय पीडा ॥ २ ॥ संतनिंदा आवडे ज्यासी । तो
जिताचि नर्कवासी ॥३॥ तुका ह्मणे तो नष्ट । जाणा गाढव तो स्वष्ट ॥४॥

॥ २७६० ॥

संतां नाहीं मान । देव मानी मुसलमान ॥१॥ ऐसे पोटाचे मारिले ।
देवा आशा विटंबिले ॥ २ ॥ घाली लोटांगण । वंदी नीचाचे चरण
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धर्म । न कळे माजल्याचा भ्रम ॥ ४ ॥

॥ २७६१ ॥

विद्या अल्प परी गर्वशिरोमणी । मजहुनी ज्ञानी कोण आहे ॥ १ ॥
अंगीं भरला ताठा कोणाचें मानीना । साधूची छळणा स्वयें करी ॥२॥
साधूचे देहाचा मानी जो विटाळ । त्रिलोकीं चांडाळ तोचि एक ॥३॥
संतांची जो निंदा करितो या मुखें । खतेला सकळ पापें तोचि एक ॥४॥
तुका ह्मणे ऐसे मावेचे मद्द । त्यापार्शीं गोविंद नाहीं नाहीं ॥ ५ ॥

॥ २७६२ ॥

तुळसीवृंदावनीं उपजला कांदा । नावडे गोविंदा कांहीं केल्या ॥ १ ॥
तैसे वंशामध्यें जाले जे मानव । जाणावे दानव अभक्त ते ॥ २ ॥
केवड्यामधील निर्गंध कणसें । तैशीं तीं माणसें भक्तिहीन ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जेवीं चंदनांतिल आळी । न चढे निढळीं देवाचिया ॥४॥

॥ २७६३ ॥

आणिकांच्या कापिती माना । निष्ठुरपणा पार नाहीं ॥१॥ करित्क वेढे
उसणवारी । यमपुरी भोगावया ॥२॥ सेंदराचें दैवत केलें । नवस बोले
तयासि ॥३॥ तुका ह्मणे नाचति पोरें । खोडितां येरें अंग दखे ॥ ४ ॥

॥ २७६४ ॥

कावळियासी नाही दया उपकार । काळिमा अंतर विटाळसें ॥१॥
 तैसें कुधनाचें जिणें अमंगळ । घाणेरी वोंगळ वदे वाणी ॥ २ ॥
 कडु भोंपळ्याचा उपचारें पाक । सेविल्या तिडीक कपाळासी ॥३॥
 तुका ह्मणे विष सांडूं नेणे साप । आदरें तें पाप त्याचे ठायीं ॥४॥

॥ २७६५ ॥

माकडें सुठीं धरिले फुटाणे । गुंतले ते नेणे हात तेथें ॥१॥ काय तो
 त्याचा लेखावा अन्याय । हित नेणें काय आपुलें तें ॥ २ ॥ शुर्के
 नळिकेशीं गोवियेले पाय । विसरोनि जाय पक्ष दोन्ही ॥ ३ ॥ तुका
 ह्मणे एक ऐसे पशु जीव । न चले उपाव कांहीं तेथें ॥ ४ ॥

॥ २७६६ ॥

सोनियाचें ताट क्षीरीनें भरिलें । भक्षावया दिलें श्वानालागीं ॥ १ ॥
 मुक्ताफळहार खरासि घातला । कस्तुरी सुकराला चोजविली ॥ २ ॥
 वेदपरायण बधिरा सांगे ज्ञान । त्याची ते खुण काय जाणे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ज्याचें तोचि एक जाणे । भक्तीचें महिमान साधु जाणे ॥४॥

॥ २७६७ ॥

शिकवणें नाक झाडी । पुढील जोडी कळेना ॥ १ ॥ निरयगांवीं
 भोग देता । तेथें सत्ता आणिकांची ॥२॥ अवगुणांचा सांटा करीं ।
 तेचि धरी जीवासी ॥३॥ तुका ह्मणे जडबुद्धि । कर्मशुद्धी सांडवी ॥४॥

॥ २७६८ ॥

फट्याचे बडवडे चवी ना सवाद । आपुळाचि वाद आपणासी ॥ १ ॥
 कोणें या शब्दाचे मरावें घसणी । अंतरें शाहाणी राहिजे हो ॥ २ ॥
 गाढवाचा भुंक आइकतां कार्नी । काय कोडबाणी पेंसियेचें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ज्यासी करावें वचन । त्याचे येती गुण भांगास ते ॥ ४ ॥

॥ २७६९ ॥

विष्ठा भक्षी तथा अमृत पारिखें । वोंगळचि सखें वोंगळाचें ॥ १ ॥
 नये पाहों कांहीं गोव्हावाडीचा अंत । झणी ठाका संत दुर्जनापें ॥ २ ॥
 भेंसळीच्या बीजा असंगळ गुण । उपजवी सीण दरुषणें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे छी थूं जया घरीं धन । तेथें तें कारण कासयाचें ॥ ४ ॥

॥ २७७० ॥

दुर्जनाची जाती । त्याचे तोंडीं पडे माती ॥ १ ॥ त्याची बुद्धि त्यासी
 नाडी । वाचे अनुचित बडबडी ॥ २ ॥ पाहें संतांकडे । दोषदृष्टी
 पाहे भीडे ॥ ३ ॥ उंच निच नाही । तुका ह्मणे खळा कांहीं ॥ ४ ॥

॥ २७७१ ॥

नागलें देखोनि चांगलें बोले । आपुलें वेचूनि त्याजपुढें खुले ॥ १ ॥
 अधमाचे ओंगळ गुण । उचित नेणें तो धर्म कोण ॥ २ ॥
 आर्तभूता न घाली पाण्याचा चुळ । न मागे त्यासी घाली साकरगुळ ॥ ३ ॥
 एकासी आड पडोनी होंकरी । एकासी देखोनि लपवी भाकरी ॥ ४ ॥
 एकासी धड न बोले वाचा । एकासी ह्मणे मी तुझे बांदीचा ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे ते गाढवपशु । लाभेंविण केला आयुष्यनाशु ॥ ६ ॥

॥ २७७२ ॥

गाढव शृंगारिलें कोडें । कांहीं केल्या नव्हे घोडें ॥ १ ॥ त्याचें भुं-
 कणें न राहे । स्वभावासी करील कायें ॥ २ ॥ श्रान शिविकें बूस-
 विलें । भुंकतां न राहे उगलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्वभावकर्म । कांहीं
 केल्या न सुटे धर्म ॥ ४ ॥

॥ २७७३ ॥

कांहीं दुसरा विचार नलगे करावाचि फार ॥ १ ॥ सेटया ना
 चौधरी । पाडेपण वाहे शिरी ॥ २ ॥ पाप नलगे धुंडावें । पाहिजे

तरि तेथें जावें ॥ ३ ॥ जकातीचा धंदा । तेथें पाप वसे सदा ॥ ४ ॥
गाई हौसी हेड । तूप विकी महा द्वाड ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे पाहीं ।
तेथें पुण्या रीघ नाहीं ॥ ६ ॥

॥ २७७४ ॥

पापी तो नाठवी आपुल्या सच्चिता । ठेवी भगवंता वरी बोल ॥ १ ॥
भेईना करितां पापाचे डोंगर । दुर्जन पामर दुराचारी ॥ २ ॥
नाठवी तो खळ आपुली करणी । देवनासी निंदोनि बोलतसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे त्यांच्या तोंडा लागो कांटी । नाहीं जगजेठी जया चितीं ॥ ४ ॥

॥ २७७५ ॥

बीजीं फळाचा भरवसा । जतन सिंचनासरिसा । चाविलिया आसा ।
काकुलती ते नाड ॥ १ ॥ हा तो गडसंदीचा ठाव । पिके पिकविला
भाव । संकोचोनि जीव । दशा केली जतन ॥ २ ॥ माती घाली
धनावरी । रांडा रोट्या वरीवरी । सुखाचे सेजारीं । दुख भ्रमें भो-
गीतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दिशाभुली । जाल्या उफराटी चाली ।
निवाडाची बोली । अनुभवे साक्षीसी ॥ ४ ॥

कथा पुराण ऐकतां । झोंपें नाथिलें तत्त्वता । खाटेवरि पडतां । व्यापी
चिंता तळमळ ॥ १ ॥ ऐसी गहन कर्मगति । काय तयासी रडती ।
जाले जाणते जो चितीं । कांहीं नेवे आपुला ॥ २ ॥ उदक लावितां
न धरे । चिंता करी केव्हां सरे । जाऊं नका धीरें । ह्मणे करितां
टवाळ्या ॥ ३ ॥ जवळी गोंचिड क्षीरा । जैसी कमळणी दर्दुरा ।
तुका ह्मणे दुरा । देशत्यागें तयासी ॥ ४ ॥

॥ २७७६ ॥

कळे परि न सुटे गांठी । जालें पोटीं कुपथ्य ॥ १ ॥ अहंकाराचें

आंदणें जीव । राहे कींव केली ते ॥ २ ॥ हेंकडाची एकीच बोढी । तेही
खोडी सांगती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सागों कितो । काहीं चित्तीं न राहे ॥ ४ ॥

॥ २७७८ ॥

कंठीं कृष्णमणी । नाहीं अशुभ ते वाणी ॥ १ ॥ हो का नर अथवा
नारी । रांड तये नावें खरी ॥ २ ॥ नाहीं हातीं दान । शूरपणाचें
कांकण ॥ ३ ॥ वाळियेली संतीं । केली बोडोनि फजिती ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे ताळा । नाहीं त्याचीं अवकळा ॥ ५ ॥

॥ २७७९ ॥

बीजापोटीं पाहे फळ । विघ न करितां सकळ ॥ १ ॥ तथा मूर्ख ह्म-
णावें वेडें । कैसें तुटेल सांकडें ॥ २ ॥ दावितिया वाट । वेठीं धरूं
पाहे चाट ॥ ३ ॥ पुढिल्या उपाया । तुका ह्मणे राखे काया ॥ ४ ॥

॥ २७८० ॥

खद्योतें फुलविलें रविपुढें हुंग । साक्षी तंव जग उभयतां ॥ १ ॥
आपल्या आपण नाहीं शोभों येत । चार करी स्फीत दाखवूनि ॥ २ ॥
खाणार ताकाचें असे तें माजीरें । आपणोंचि अधीर कळों येतें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जळो मैदाची मवाळी । दावूनियां नळी कापी सुखें ॥ ४ ॥

॥ २७८१ ॥

अभक्ताचे गांवीं साधु ह्मणजे काय । व्याघ्रवाडां गाय सांपडली ॥ १ ॥
कसावाचे आळी मांडिलें प्रमाण । बस्वणाची आण तथा काई ॥ २ ॥
केळी आणि बोरी बसती सेजारी । संवाद कोणे परी घडे तेथें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे खीर केली काऱ्हेळ्याची । शुद्ध गोडी कैची बसे तेथें ॥ ४ ॥

॥ २७८२ ॥

नाहीं देवाचा विश्वास । करी संतांचा उपहास ॥ १ ॥ त्याचे तोंडीं पडे
माती । हीन शूकराची जाती ॥ २ ॥ धोकुनी अक्षरें । वाद छळणा
करीत फिरे ॥ ३ ॥ ह्मणे देवासी पापाण । तुका ह्मणे भावहीन ॥ ४ ॥

॥ २७८३ ॥

जाणिवेच्या भारें चेंपलासे उर । सदा बुरबुर सरोचि ना ॥ १ ॥
 किती याचें ऐकों कार्नी । मारिलें घाणीं नाळकरी ॥ २ ॥
 मिठेंविण आळणी बोल । कोरडी फोल घसघस ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे डेंगा न कळे हित । किती फजित करूं तरी ॥ ४ ॥

॥ २७८४ ॥

माकडा दिसती कंवटी नारळा । भोक्ता तो निराळा वरील सारी ॥ १ ॥
 एका रस एका तोंडीं पडे माती । आपुलाले नेती विभाग ते ॥ २ ॥
 सुनियांसी क्षीर चारिल्या ओकवी । भोक्ता तो सेवी धणीवरी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे भार वागविती सूर्ख । नेतील तें सार परीक्षक ॥ ४ ॥

॥ २७८५ ॥

दुबळें सदैवा । ह्मणे नागवेल केव्हां ॥ १ ॥ आपणा ऐसें करूं पाहे ।
 स्वभावासी करिल काये ॥ २ ॥ मूढ सभे आंत । इच्छी पंडिताचा
 घात ॥ ३ ॥ गाढें देखुनि शूरा । उंगी करिती बुरबुरा ॥ ४ ॥
 आणिकांचा हेवा । न करीं शरण जाई देवा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे
 किती । करूं दुष्टाची फजिती ॥ ६ ॥

॥ २७८६ ॥

निंबाचिया झाडा साकरेचें आळें । आपुलीं तीं फळें न संडीच ॥ १ ॥
 तैसें अधमाचें असंगळ चित्त । वसन तें हित करुनि सांडी ॥ २ ॥
 परिसाचे अंगीं लाविलें खापर । पालट अंतर नेधे त्याचें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे वेळू चंदनासंगतीं । काय ते नसती जवळिकें ॥ ४ ॥

॥ २७८७ ॥

मांस खातां हाउस करी । जोडोनि वैरी ठेवियेला ॥ १ ॥ कोण

पाठभेदः—१ वाढिल्या. २ भोगिता पोसवी धणी वरी. ३. आपणा सारिखे
 तथा पाहे. ४ उगें करितें.

त्याची करील कींय । जीवें जीव नेणती ॥ २ ॥ पुडिलांसाठीं पा-
जवी सुरी । आपुली चोरी अंगुळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुटिती हाडें ।
आपुल्या नाडें रडतील ॥ ४ ॥

●

॥ २७८८ ॥

सिंदळीचे सोडरे चोराचीया दया । तोही जाणा त्या संवसर्गी ॥ १ ॥
फुकासाठीं भोगे दुःखाचा तो वाटा । उभारोनि कांटा वाटेवरी ॥ २ ॥
सर्प पोसूनियां दुधाचाही नास । केलें थीता विष अमृताचें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे यासी न करितां दंडण । पुढिल्या खंडण नव्हे दोषा ॥ ४ ॥

॥ २७८९ ॥

काय वृंदावज मोहियेलें गुळें । काय जिरें काळें उपचारिलें ॥ १ ॥
तैसी अधमाची जातीच अधम । उपदेश भ्रम करावा तो ॥ २ ॥
न कळे विंचासी कुरवाळिलें अंग । आपुले ते रंग दावीतसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नये पाकासी दगड । शकरासी गोड जैसी विप्रा ॥ ४ ॥

॥ २७९० ॥

सुगरणीवाई थिता नास केला । गुळ तो घातला भाजीमध्ये ॥ १ ॥
क्षीरीमध्ये हिंग दुधामध्ये बोळ । थितेंचि वोंगळ कैसें केलें ॥ २ ॥
दळण दळोनी भरूं गेली पाळी । भरडोनि वोंगळी नास केला ॥ ३ ॥
कापुगचे सांते आणिला लसण । वागवितां सीण दुःख होय ॥ ४ ॥
रत्नाचा जोहारी रत्नचि पारखी । येर देखोदेखीं हातीं घेती ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे जरी योग घडे निका । न घडतां थुंका तोंडावरी ॥ ६ ॥

" " "

कावळ्याच्या गळां मुक्ताफळमाळा । तरी काय त्याला भूषण शोभे ॥ १ ॥
गजालागीं केला कस्तुरीचा लेप । तिचें तो स्वरूप काय जाणे ॥ २ ॥
वकापुढे सांगे भावार्थवचन । वाउगाचि सीण होय त्यासी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तैसे अभाविक जन । ह्यांसी वायां सीण करूं नये ॥ ४ ॥

॥ २७९२ ॥

कौणा चिंता आड । कौणा लोकलाज नाड ॥ १ ॥ कैचा राम अ-
भागिया । करी बडबड वांयां ॥ २ ॥ स्मरणाचा राग क्रोध दि
टाळलें अंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जडा । काय चाले त्या दगडा ॥ ४ ॥

॥ २७९३ ॥

लटिक्याचे वाणी चर्चा ना सवाद । नाही कौणां वाद रुच्यो येन ॥ १ ॥
अन्याय तो त्याचा नव्हे वायचाला । मायघापी वेळा न सावित्री ॥ २ ॥
अनावर अंगी प्रबळ अवगुण । तडीने मन लाहो साधी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दोष आणि अवकळा । न पडतां ताळा घडतसे ॥ ४ ॥

॥ २७९४ ॥

दर्पणासी नखटें लाजे । शुद्ध चि- ^त देखोनि ॥ १ ॥ ऐसें अवगुणांच्या
बाधें । दिसे सुदें विपरीत ॥ २ ॥ अंधळ्यासी काय हिरा । गाणांवि
तो सारिखा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भुंके सुणें । ठाया नेणे ठाव तो ॥ ४ ॥

॥ २७९५ ॥

संसाराचे धावे वेठी । आवडी पोटीं केवढी । १ ॥ हागों जातां दगड
सांची । अंतरींही संकल्प ॥ २ ॥ लाज तेवढी नारायणी । वांकडी
वाणी पोरानें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बेशरमा । श्रमावरी पडिभरू ॥ ४ ॥

॥ २७९६ ॥

कैसा सिंदळीचा । नव्हे ऐसी ज्याची वाचा ॥ १ ॥ वाचे नुबारी
गोविंदा । सदा करी परनिंदा ॥ २ ॥ कैसा निरयगांवा । जाऊं न
पवे विसावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दंड । कैसा न पवे तो लंड ॥ ४ ॥

॥ २७९७ ॥

जन्मांतरिचा परिट न्हावी । जात ठावी त्यानें ते ॥ १ ॥ वाखर जैसा

चरचरी । तोंड करी संवदणी ॥ २ ॥ पूर्वजन्म शिखासूत्र । मळ मूत्र
अंतरीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करिती निंदा । धुवटधंदा पुढिलांचा ॥ ४ ॥

॥ २७९८ ॥

माहार माते चपणी भरे । न कळे खरें पुढील ॥ १ ॥ वोंगळ अधमाचे
गुण । जातां घडी नलगेचि ॥ २ ॥ श्रान झोळी स्वामिसत्ता । कोप
येतां उत्तरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुमान कां । सांगो लोकां अधमासी ॥ ४ ॥

॥ २७९९ ॥

ऐसें ठावें नाहीं मूढा । सोस काकुलती पुढां ॥ १ ॥ माझी नका जाळूं
भांडीं । पोटीं भय सोस तोंडीं ॥ २ ॥ पातलिया काळ । तेव्हां काय चाले
बळ ॥ ३ ॥ संचित तें करी । नरका जाया मेल्यावरी ॥ ४ ॥ परउपकार । न
घडावा हा विचार ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे लांसी । आतां भेटों नये ऐसी ॥ ६ ॥

॥ २८०० ॥

लाडाच्या उत्तरीं वाढविती कळहे । हा तो अमंगळ जातिगुण ॥ १ ॥
तमाचे शरीरीं विटाळचि वसे । विचाराचा नसे लेश तोही ॥ २ ॥
कवतुकें ज्याचे लेकराचे बोल । साहिलिया मोल ऐसें नाहीं ॥ ३ ॥
बुका ह्मणे काय उपदेश खळा । न्हाउनि काउळा क्षतें धंडी ॥ ४ ॥

॥ २८०१ ॥

कुतऱ्याऐसें ज्याचें जिणें । संग कोणी न करीजे ॥ १ ॥ जाय तिकडे
हाडहाडी । गोन्हवाडीच सोदरीं ॥ २ ॥ अवगुणांचा त्याग नाहीं । खवळे
पार्हीं उपदेशें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केंची लत्री । ठेंग्या केवीं अंकर ॥ ४ ॥

॥ २८०२ ॥

वेद शास्त्र नाहीं पुराण प्रमाण । त्याचें बदन नावल्लोका ॥ १ ॥
तार्कियाचें अंग शपणा पारिखें । माजिन्यासारिखें वाईचालें ॥ २ ॥
माता निंदी त्या कोण तो आधार । भंगलें खापर याचे नावें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आडरुणें ज्याचे चाली । त्याची ते बोली मिठेंविण ॥ ४ ॥

॥ २८०३ ॥

दुर्जन उणें काम
ची जोडी । सज्जनाचे खेंदर तोडी ॥ १ ॥ पाहे निमित्त्य तें
धांवे छळावया सुनें ॥ २ ॥ न ह्मणे रामराम । मनें वाचें हेंचि
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भागा । आली निंदा करी मागा ॥ ४ ॥

॥ २८०४ ॥

दुर्जनासि करी साहे । तोही लाहे दंड हे ॥ १ ॥ सिंदळीच्या कुंटणी
वाटा । संग खोटा खोट्याचा ॥ २ ॥ येर येरा कांचणी भेटे । आगी
उठे तेथूनी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कापूं नाकें । पुढें आणिकें शिकविती ॥ ४ ॥

... ॥

दुर्जनाचें अंग अवघेंचि सरळ । नर्काचा कोथळ सांटवण ॥ १ ॥
खाय असंगळ बोले असंगळ । उठवी कपाळ संघष्टणें ॥ २ ॥
सर्षामंत्र चाले धरावया हार्ती । खळाची ते जाती निखळचि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कांहीं न साहे उपमा । आणीक भधमा वोखट्याची ॥ ४ ॥

॥ २८०६ ॥

दुर्जनाचा मान । सुखें करावा खंडण ॥ १ ॥ लात हाणानया वारा ।
गुंडा वाट शुद्ध करी ॥ २ ॥ बहुतां पीडी खळ । त्याचा धरावा
विटाळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नखें । काढूनि टाकिजेती सुखें ॥ ४ ॥

... ॥

सापें ज्यासी खावें । तेणें प्राणासी मुकावें ॥ १ ॥ काय लाधला
दुर्जन । तोंडावरी धुंकी जन ॥ २ ॥ विंचू हाणी नांगी । अन्न लावी
आणिकां अंगी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाती । नरक पाउली चालती ॥ ४ ॥

॥ २८०८ ॥

काय ढोरापुढें घालूनि मिष्टान्न । खरा विलेपन चंदनाचें ॥ १ ॥
नको नको खळाची देवा संगति । रस ज्या पंगती नाही कथे ॥ २ ॥

काय सेज बाज माकडा विलास । अळंकारा नास करुनी टाकी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे काय पाजूनि नवनीत । सर्पा विष थीत अमृताचे ॥ ४ ॥

॥ २८०९ ॥

दुष्टाचे चित्त न भिन्नै अंतरीं । जरी जन्मवरी उपदेशिला ॥ १ ॥
पालथे घामरी घातले जीवन । न धरीच जाण तेही त्याला ॥ २ ॥
जन्मा येउनि तेंगें पत्तनचि साधिलें । तमे गुणें व्यापिलें ज्या नरा ॥ ३ ॥
जळो जळो हें द्याचें ज्यालेमण । कासया हें आलें संवसारा ॥ ४ ॥
पाप ग जीवनीं असतां कल्पवरी । पाहातां अंतरीं कोण्डा तो ॥ ५ ॥
कुचर मृग नयेचि पाका पाहातां सारिखा होता तैसा ॥ ६ ॥
तुका ह्मणे अज्ञे उपाय सकळां । न चले या खळा प्रयत्न कांहीं ॥ ७ ॥
ह्मणउनि संग न करितां भला धरितां अबोला सर्व हित ॥ ८ ॥

॥ २८ ॥

दुर्जनाची गंधी विष्टेचिया परी । देवोनियां दुरी व्हावें त्या ॥ १ ॥
८ रका हो तुझी मात हे सज्जन । करु संवष्टन नये बोलों ॥ २ ॥
दुर्जन चे अंगीं अखंड विदाळ वाणी रजस्वला सवे तैशी ॥ ३ ॥
दुर्जनाचें भय धरावें थाररी पिताळलेवरी धावे श्वान ॥ ४ ॥
दुर्जनाचा भला नव्हे अंगसंग बोविलासे त्याग देशाचा त्या ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे कितो सांगावें पृथक । अंग कुंभपाक दुर्जनाचें ॥ ६ ॥

॥ २ ११ ॥

आड पडे काडी । तरि ते बहुत पाणी खोडी ॥ १ ॥ दुर्जनाचे संगतीं
बहुतांचे घात होती ॥ २ ॥ एक दि मापो तरी ते बहु अन्न
नासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रा । शी कां ते व्याली भांड ॥ ४ ॥

॥ २८१२ ॥

धिग तो दुर्जन नाहीं भूतदया । व्यर्थ तथा माया प्रसवली ॥ १ ॥
कठिण हृदय तथा चांडाळाचें । जो नेणे पराचें दुःख कांहीं ॥ २ ॥
आपुळा हा प्राण तैसे सकळ लोक । न करी विवेक पशु जैसा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सुखें कापीतसे गळे । आपुलिया वेळे रडतसे ॥ ४ ॥

॥ २८१३ ॥

नये पाहों मुख मात्रागमनाचें । तैसें अभक्ताचं गुरुपुत्रा ॥ १ ॥
ह्मणऊनि बरे धरितां एकांत । तेणें नव्हे घात भजनासी ॥ २ ॥
नये होऊं कदा निंदकाची भेटी । जया द्वैत पोटीं चांडाळाच्या ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नका बोलों त्यासी गोष्टी । जयाचिया दृष्टी पाप वाढे ॥ ४ ॥

॥ २८१४ ॥

न विचारितां ठायाठाव । काय भुंके तो गाढव ॥ १ ॥ केला तैसा
लाहे दंड । खळ अविचारी लंड ॥ २ ॥ करावें लाताळें । ऐसें नेणे
कोण्या काळें ॥ ३ ॥ न कळे उचित । तुका ह्मणे नीत हित ॥ ४ ॥

॥ २८१५ ॥

एक ते गाढव मनुष्याचे वेष । हालविती पुंस पुढें दाढी ॥ १ ॥
निंदा हें भोजन जेवण त्यांसी । जोडी घरीं रासी पातकांच्या ॥ २ ॥
तुका ह्मणे सुखें त्रैसोनियां खाती । कुभपार्की होती नर्कवासी ॥ ३ ॥

॥ ६ ॥

गाढवाचें तानें । पालटलें क्षणक्षणें ॥ १ ॥ तैसे अधमाचे गुण ।
एकविध नाहीं जन ॥ २ ॥ उपजतां बरे दिसे । रूप वाढतां तें
नासे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भुंकते वेळे । वेळ अवेळ न कळे ॥ ४ ॥

॥ २८१७ ॥

रासभ धुतळा महा तीर्थाभाजी । नव्हे जैसा तेजी शामकर्ण ॥ १ ॥

तेवीं खळा काय केला उपदेश । नव्हेचि मानस शुद्ध त्याचें ॥ २ ॥
 सर्पासी पाजिलें शर्करापीयूष । अंतरीचें विष जाऊं नेणे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे श्वाना शिरीचें भोजन । सर्वेचि वमन जेवी तया ॥ ४ ॥

अवध्या कोल्यांचें वर्म अंडीं । धरितां तोंडीं खीळ पडे ॥ १ ॥ भुंकूं नका
 भुंकूं नका । आला तुका विष्णुदास ॥ २ ॥ कवणे ठायीं सादर व्हावें ।
 नाहीं ठावें गाढवा ॥ ३ ॥ दुर्जनासी पंचानन । तुका रजरेणु संतांचा ॥ ४ ॥

॥ २८१९ ॥

गाढवाचे अंगीं चंदनाची उटी । राखेसवें भेटी केली तेणें ॥ १ ॥
 सहज गुण जयाचिये देहीं । पालट ते' कांहीं नव्हे तया ॥ २ ॥
 माकडाचे गळां मोलाचा तो मणि । घातला चावुनि टाकी थुंकोनी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे खळा नावडे हित । अविद्या वाढवी आपुले मते ॥ ४ ॥

॥ २८२० ॥

भुंकतीं तीं द्यावीं भुंकों । आपण त्यांचे नये शिकों ॥ १ ॥ भावि—
 कांतीं दुर्जनाचें । मानूं नये कांहीं साचें ॥ २ ॥ होइल तैसें बळ । फ—
 जीत करावे ते खळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्यांचें । पाप नाहीं ताडणाचें ॥ ४ ॥

॥ २८२१ ॥

दिवळ्या वाघें लावुनि खाणें । करुनि मंडण दिली हार्ती ॥ १ ॥ नवरा
 नेई नवरी घरा । पूजन वरा पासाचें ॥ २ ॥ गौरविली विहीण
 व्याही । घडिलें कांहीं ठेवूं नका ॥ ३ ॥ करूं द्यावें न्हावें बरें ।
 ठायींचें कां रे न कळेचि ॥ ४ ॥ वऱ्हाडियांचे लागे पाठीं । जैसी
 उटिका तेली ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जोडिला थुंका । पुढें नरका सामुग्री ॥ ६ ॥

७ ॥ २८२२ ॥ हलवीं दाढी । मणी वोढी निंदेचे ॥ १ ॥
 पाठभेदः—१ 'ते' नाही. २ बरें व्हावें.

त्याचें फळ पाकीं यमाचे दंड । घर केलें कुंड कुंभपाक ॥ २ ॥
 क्रोध पोटीं मांग आणिला अंतरा । भुंकोनि कुतरा जप करी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे स्नान केलें मळमूत्रें । जेवविळीं पितरें अमंगळ ॥ ४ ॥

॥ २८२३ ॥

देखोनि पुराणेकांची दाढी । रडे फुंदे नाक ओढी ॥ १ ॥ प्रेम खरें
 दिसे जना । भिन्न अंतरीं भावना ॥ २ ॥ आवरितां नावरे । खुर
 आठवी नेवने ॥ ३ ॥ बोलों नये मुखावाटां । ह्मणे होता व्यांचा
 तोटा ॥ ४ ॥ दोन्ही सिंगें चारी पाय । खुणा दावी ह्मणे होय ॥ ५ ॥
 मना आणित बोकड । मेला त्याची चरफड ॥ ६ ॥ होता भाव पोटीं । मुखा
 आलासे सेटी ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे कुडें । कळों येतें तें रोकडें ॥ ८ ॥

॥ २८२४ ॥

दोरा या आधारें पर्वत चढला । पाउलासाटा कला जपवला ॥ १ ॥
 अष्टांतरश व्याघ्र ज्याच्य रानडु ॥ २ ॥
 नव मास माया वाइलें उदरीं । ते माता चौबारीं नम्र केली ॥ ३ ॥
 गायत्रीचें क्षीर पिळुनी घेउनी । उपवासी बांधोनी ताडन केली ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे दासां निंदी त्याचें तोंड । पाहातां नरककुंड पूर्वजा ॥ ५ ॥

॥ २८२५ ॥

रोगिया मिष्टान्न मर्कटा चंदन । कागासी लेपन कर्पूराचें ॥ १ ॥
 निर्नासिका जैसा नावडे आरिसा । मूर्खालागीं तैसा शास्त्रवध ॥ २ ॥
 दास तुका ह्मणे विठ्ठल उदारें । अज्ञानअंधारें दूरी केलें ॥ ३ ॥

॥ २८२६ ॥

महारासी सिबे । कोपे ब्राह्मण तो नव्हे ॥ १ ॥ तथा प्रायश्चित्त कांहीं ।
 देहत्याग करितां नाहीं ॥ २ ॥ नातळे चांडाळ । त्याचा अंतरीं वि-
 टाळ ॥ ३ ॥ ज्याचा संग चितीं । तुका ह्मणे तो त्या याती ॥ ४ ॥

॥ २८२७ ॥

जातीचा ब्राह्मण । न करितां संध्यास्नान ॥ १ ॥ तो एक नांवाचा
ब्राह्मण । होय हीताहूनि हीन ॥ २ ॥ सांडूनियां शाळिग्राम । नित्य
वेश्येचा समागम ॥ ३ ॥ नेवे संतांचे जो तीर्थ । अखंड वेश्येचा
जो अर्ति ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे ऐसे पापी । पाहूं नका पुनरपि ॥ ५ ॥

॥ २८२८ ॥

अभक्त ब्राह्मण जळो त्याचें तोंड । काय त्यासी रांड प्रसवली ॥ १ ॥
वैष्णव चांभार घन्य त्याची माता । शुद्ध उभयतां कुळयाती ॥ २ ॥
ऐसा हा निवाडा जालासे पुराणी । नोहे माझी वाणी पदरीची ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आगी लागो थोरपणा । दृष्टि त्या दुर्जना न पडो माझी ॥ ४ ॥

॥ २८२९ ॥

मुदल जतन जालें । मग लाभाचें काय आलें ॥ १ ॥ घरीं देउनि अंतर
गांठी । राखा पारिख्या न सुटे मिठी ॥ २ ॥ घाला पडे थोडेंच वाटे । काम
मैदाचेंच पेटे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वरदळ खोटें । फांसे अंतरिंच्या कपटें ॥ ४ ॥

॥ २८३० ॥

बरगासाठीं खादलें शेंण । मिळतां अन्न न संडी ॥ १ ॥ फजित तो
केला लाहे । ताडण साहे गौरव ॥ २ ॥ ओढाळाची ओंगळ ओढी ।
उगी खोडी नवजाय ॥ ३ ॥ तुका फजित करी बुच्या । विसरे
कुच्या खोडी तेंणें ॥ ४ ॥

॥ २८३१ ॥

नावडे तरि कां येतील हे भांड । घेउनियां तोंड काळें येथें ॥ १ ॥
नासोनियां जाय रस या संगती । खळाचे पंगती नारायण ॥ २ ॥
सोंडावाटा नर्क काढी अमंगळ । मिष्टान्ना विटाळ करी सुणें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाहीं संतांची मर्यादा । निर्घृंत तोचि निर्दा मायझवा ॥ ४ ॥

जेवीं तवळ्वरें तापलें शरीर । लागे तथा क्षीर विषातुल्य ॥ १ ॥
 तेवीं परमार्थ जींही दुराविला । तयालागीं जाला सान्निपात ॥ २ ॥
 कामिनी जयाच्या जाहाली नेत्रासी । देखी तो चंद्रासी पीतवर्ण ॥ ३ ॥
 तुका ह्मण मद्यपानाचा आवडा । न राहो उगलें विष्टेविण ॥ ४ ॥
 ॥ २८३३ ॥

श्मशान ते भूमि प्रैतरूप जन । सेवाभक्तिहीन ग्रामवासी ॥ १ ॥
 भरतील पोटाच्या ताच्या परी । वस्ति दिली घरीं यमदूतां ॥ २ ॥
 अपूज्य लिंग तेथें प्रतित नेधे थारा । ऐसी वस्ती चोरां कंटकाची ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं ठीकी स्थिति मती । यमाची निश्चिती कुळवाडी ॥ ४ ॥
 ॥ २८३४ ॥

श्वान शीघ्रकोपी । आपणा घातकर पापी ॥ १ ॥ नाहीं भीड आणि
 धीर । उपदेश न जिरे क्षीर ॥ २ ॥ माणसांसि भुंके । विजातीनें
 घावें भुंके ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त । मळिण करा ते फजित ॥ ४ ॥
 ॥ २८३५ ॥

घृदावना कल साकरच जाला । न राहो उगलें विष्टेविण ॥ २ ॥
 कावळ्याचें पिलू कौतुक पोशिलें । करवी नादाळी महाशब्द ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ऐसे न होती ते भले । घालिती ते घाले साधुजना ॥ ४ ॥

मणि पाडिला दाढेसी मकरतोडीं । सुखें हस्तेचि काढवेल प्रौढी ॥ १ ॥
 परि मूर्खाचें चित्त बोधवेना । दुधें कूर्मीच्या पाळवेल सेना ॥ २ ॥
 सकळ पृथ्वी हिंडतां कदाचित । ससीसिंगाची प्राप्त होय तेथें ॥ ३ ॥
 अतिप्रयत्नें गाळितां वाळुवेतें । दिव्य तेलाची प्राप्त होय तेथें ॥ ४ ॥

अतिक्रोधे खवळला फणी पाही । धरूं येतो मस्तकीं पुष्पप्राची ॥ ५ ॥
पाहा ब्रह्मानंदेचि एकीं हेळा । महापातकी तो तुका मुक्त केला ॥ ६ ॥

॥ २८३७ ॥

अधमाचें चित्त अहंकारीं मन । उपदेश सीण त्या केला ॥ १ ॥
पापियाचें मन न करी आचार । विधवे शृंगार व्यर्थ केला ॥ २ ॥
अधमाचें चित्त दुश्चित्त ऐकेना । वांयां सीण मना करूं काय ॥ ३ ॥
गर्दभासी दिली चंदनाची उटी । केशर लल्हारीं शुकराच्या ॥ ४ ॥
पतिवंचकेसी सांगतां उदंड । परि ते पाषांड तिचे मनीं ॥ ५ ॥
तुका ह्याणे तैसें अभाविका सांगतां । वाडगाचि चित्ता सीण होय ॥ ६ ॥

॥ २८३८ ॥

दावूनियां मांड । पुरे न करीती भांड ॥ १ ॥ जळो जळो तैसें
जिणे । फटमरे लाजिरवाणे ॥ २ ॥ घेतलें तैसें^३ सांग । बरवें संपत्-
दावें सांग ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे धीरें । देव नुपेक्षील खरें ॥ ४ ॥

॥ २८३९ ॥

घरीं रांडा पोरे मरती उपवासी । सांगे लोकांपासीं थोरपण ॥ १ ॥
नेऊनियां घरा दाखवावें काय । काळतोडा जाय चुकावूनि ॥ २ ॥
तुका ह्याणे आह्मी जाणों त्या प्रमाण । ठकावे हे जन तैसे नहों ॥ ३ ॥

॥ २८४० ॥

गुरुपादाग्रिंचें जळ । त्यास मानी जो विटाळ ॥ १ ॥ संतीं वाळिला
जो खळ । नरकीं पचे चिरकाळ ॥ २ ॥ गुरुतीर्थीं अनमान । यथा-
सांग मद्यपान ॥ ३ ॥ गुरुअंगुष्ठा न चोखी । मुख घाली वेश्येमुखीं
॥ ४ ॥ तुका ह्याणे सांगों किती । मुखीं पडो त्याचे माती ॥ ५ ॥

॥ २८४१ ॥

जातों वाराणसी । निरवी गाई घोडे ह्यैसी ॥ १ ॥ गेलों चेतों नार्हीं
ऐसा । सत्य मानावा भरवसा ॥ २ ॥ नका काढूं माझीं पेंवे । तुह्मी
वरळा भूस खावें ॥ ३ ॥ भिकारियाचे पांठी । तुह्मी घेउनि लागा
काटी ॥ ४ ॥ सांगाल जेवाया ब्राह्मण । तरी कापाल माझी मान ॥ ५ ॥
वोकलिया वोका । म्यां खर्चिला नार्हीं रुका ॥ ६ ॥ तुह्मीं खावें
ताकपाणी । जतन करा तूप लोणी ॥ ७ ॥ नार्हीं माझे मनीं । पोरें
रांडा नागवणी ॥ ८ ॥ तुका ह्मणे नष्ट । होतें तैसें बोले स्पष्ट ॥ ९ ॥

॥ २८४२ ॥

उद्धत त्या जाती । द्रवें रंगल्या उद्धती ॥ १ ॥ ह्मणऊनि बहु फार ।
त्यांसी असावें अंतर ॥ २ ॥ कैचें पाठी पोट । गोडविषासी सेवट
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सापा । न कळे कुरवाळिलें बापा ॥ ४ ॥

॥ २८४३ ॥

जेवितांही धरी । नाक हागतिया परी ॥ १ ॥ ऐसियाचा करी
चाळा । आपुलीच आवकळा ॥ २ ॥ सांडावें मांडावें । काय ऐसें
नार्हीं ठावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करी । ताकादुधा एक सरी ॥ ४ ॥

॥ २८४४ ॥

शिंदळा साल्याचा नार्हीं हा विश्वास । बाईल तो त्यास न विसंबे ॥ १ ॥
दुष्ट बुद्धि चोरी करी निरंतर । तो ह्मणे इतर लोक तैसे ॥ २ ॥
तुका ह्मणे जया चितीं जे वासना । त्याची भावना त्यापरी ॥ ३ ॥

॥ २८४५ ॥

चुंबळीचा करी चुंबळीशीं संग । अंगीं वसे रंग क्रियाहीन ॥ १ ॥
बीजा ऐसें फळ दावी परिपार्कीं । परिमळ लौकिकीं जाती ऐसा ॥ २ ॥
माकडाच्या गळां रत्न कुळांगना । सांडूनियां सुना विदी धुंडी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसा व्याली ते गाढवी । फजिती ती व्हावी आहे पुढें ॥ ४ ॥

॥ २८४६ ॥

आधींच आळशी । वरी गुरुचा उपदेशी ॥ १ ॥ मग त्या कैची अड-
काठी । विधिनिषेधाची घेटी ॥ २ ॥ नाचरवे धर्म । न करवे वि-
धिकर्म ॥ ३ ॥ तुका झणे ते गाढव । घेती मनासर्वे धांव ॥ ४ ॥

॥ २८४७ ॥

नेणे सुनें चोर पाहुणा मागता । देखून भलता भुंकतसे ॥ १ ॥
शिकविलें काहीं न चले ते तया । बोलियेले वायां बोल जाती ॥ २ ॥
क्षीर ओकुनियां खाय अमंगळ । आपुली ते ढाळ जाऊं नेदी ॥ ३ ॥
वंदूं निंदूं संता काय दुराचार । खळाचा विचार तुका झणे ॥ ४ ॥

॥ २८४८ ॥

कुचराचे श्रवण । गुणदोषांवरि मन ॥ १ ॥ असोनियां नसे कथे ।
मूर्ख अभागी तें तेंथें ॥ २ ॥ निरर्थकारणी । कान डोळे वेची-
वाणी ॥ ३ ॥ पापाचे सांगाती । तेंडों ओढाळांचे माती ॥ ४ ॥
हिताच्या नांवें । बस पडिले देहभावे ॥ ५ ॥ फजित करुनि-
सोडी । तुका करी बोडाबोडी ॥ ६ ॥

॥ २८४९ ॥

शादीचें तें सोंग । संपादितां राजा संग ॥ १ ॥ पाहा कैसी विटं-
बना । मूर्खा अभाग्याची जना ॥ २ ॥ दिसतें तें लोपी । शिंज्या बो-
हुनियां पापी ॥ ३ ॥ सिंदळी त्या सती । तुका झणे थुंका घेती ॥ ४ ॥

॥ २८५० ॥

गयाळाचें काम हिताचा आवारा । लाज फजितखोरा असत नाही ॥ १ ॥
चित्ता न मिळे तें डोळां सळों येतें । असावें परतें जवळूनि ॥ २ ॥
न करावा संग न बोलावी मात । सावधान चित्त नाही त्यासी ॥ ३ ॥
तुका झणे दुःख देतील माकडे । घालिती सांकडे उफराटे ॥ ४ ॥

मदें मातलें नागवें नाचे । अनुचित वाचे वडबडी ॥ १ ॥
 आतां शिकवावा कोणासी विचार । कर्म तें दुस्तर करवी धीट ॥ २ ॥
 आलें अंगासी तें वळिवंत गाढें । काय वेड्यापुढें धर्मनीत ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कळों येईल तो भाव । अंगावरि घाव उमटतां ॥ ४ ॥
 ॥ २८५२ ॥

कर्कश संगति । दुःख उदंड फजिती ॥ १ ॥ नाहीं इह ना परलोक ।
 मजुर दिसे जैसे रंक ॥ २ ॥ वचन सेंटावर । त्याचें ठेवूनि धिक्कार
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पार्यां वेडी । पडिली कपाळीं कुऱ्हाडी ॥ ४ ॥
 ॥ २८५३ ॥

हागिल्याचे सिंके वीणवाचि राहे । अपशकून पाहे वेडगळ ॥ १ ॥
 अत्यंत समय नेणतां अवकळा । येऊं नये वळा सिक धरा ॥ २ ॥
 भोजनसमयीं ओकाचा आठव । ठकोनियां जीव कष्टी करी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे किती सांगों उगवून । अभाग्याचे गुण अनावर ॥ ४ ॥
 ॥ २८५४ ॥

वेडिया उपचार करितां सोहाळे । काय सुख कळे तयासी तें ।
 अंधापुढें दीप नाचती नाचणें । भक्तिभावेविण भक्ति तैसी ॥ १ ॥
 तिमाणें राखण ठेवियेलें सेता । घालुनियां माथां चुना तया ।
 खादलें ह्मणोनि सेवटीं बोंबली । ठार्यांची भुली कां नेणां रया ॥ २ ॥
 मुकियापासाव सांगतां पुराण । रोगिया मिष्टान्न काय होय ।
 नपुंसका काय करील पन्निणी । रुचिविण वाणी तैसे होय ॥ ३ ॥
 हात पाय नाहीं करिल तो काय । वृक्षा फळ आहे अमोलिक ।
 हातां नये तैसा वायांच तळमळी । भावेविण भोळीं ह्मणे तुका ॥ ४ ॥
 ॥ २ ५५ ॥

क्षीर मागे तथा रायतें वाढी । पाधानी गधडी ऐशा नावें ॥ १ ॥
 ॥ २ ॥

असंगळ वाणी वदवी मंगळी । अशुभ बांगळी शोभन तें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नेणें समयो ठाया ठाव । राहाडी ते वाव नरकाडी ॥ ४ ॥

॥ २८५६ ॥

फोडुनि सांगडी बांधली माजासी । पैल थडी कैसी पावे सहर्जीं ॥ १ ॥
आपला घात आपणचि करी । आणिक सांगतां नाइके तरी ॥ २ ॥
भुकेंभेणें विष देऊं पाहे आतां । आपल्याचि घाता करूं पाहे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एक चालतील पुढें । तयांसी वांकडें जातां ठके ॥ ४ ॥

॥ २८५७ ॥

कामातुर चवी सांडी । बरळ तोंडीं बरळे ॥ १ ॥ रंगलें तें अंगीं
दावी । विष देववी आसडे ॥ २ ॥ धनसोसें लागे वेड । ते बडवड
शमेना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वेसनें दोन्ही । नर्कखाणी भोगावया ॥ ४ ॥

॥ २८५८ ॥

कामातुरा भय लाज ना विचार । शरीर असार तृणतुल्य ॥ १ ॥
नवल हे लीळा करि त्याचें लाघव । प्रारब्धें भाव दाखविले ॥ २ ॥
लोभालोभ एका धनाचिया ठायीं । आणिकांची सोई चाड नाहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मूक न विचारी प्रकार । योजे तें तें सार यथाकार्ळीं ॥ ४ ॥

॥ २८५९ ॥

देहा लावी वात । पालव घाली जाली रात ॥ १ ॥ वेडी ते वेडी
बहुतच वेडी । चाखतां गोडी चवी नेणे ॥ २ ॥ कडिये मूल भोंवतें
भोंये । मोकलुनि रडे धाये ॥ ३ ॥ लेंकरें वित्त पुसे जगा । माझा
गोहो कोण तो सांगा ॥ ४ ॥ आपुली शुद्धि जया नाहीं । आणिकांची
ते जाणे काई ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे ऐसे जन । नर्का जातां राखे कोण ॥ ६ ॥

॥ २८६० ॥

मांडवाच्या दारा । पुढें भाणिला ह्यातारा ॥ १ ॥ ह्मणे नवरी आणा

रांड । जाळा नवऱ्याचें तोंड ॥ २ ॥ समय न कळे । काय उप-
योगीं ये वेळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खरा । येथूनियां दूर करा ॥ ४ ॥

॥ २८६१ ॥

मातेचीं जो थानें फाडी । त्या जोडी कोण ते ॥ १ ॥ वेदां निंदी तो
चांडाळ । भ्रष्ट सुतकीया खळ ॥ २ ॥ अगी लावी घरा । मग व-
सती कोठें थारा ॥ ३ ॥ तुका जाणे वर्म । येरा नाचवितो भ्रम ॥ ४ ॥

॥ २८६२ ॥

अति जालें उत्तम वेश्येचें लावण्य । परि ते सवासीण न ह्मणावी ॥ १ ॥
उचित अनुचित केले ठाया ठाव । गुणां मोल वाव थोरपणा ॥ २ ॥
शूरत्वावांचूनि शूरांमाजी ठाव । नाही आविर्भाव आणिलिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सोंग पोटाचे उपाय । कारण कमाईविण नाही ॥ ४ ॥

॥ २८६३ ॥

सावित्रीचें विटंबण । रांडपण करीतसे ॥ १ ॥ काय जाळावें तें
नांव । अवघें वाव असे तें ॥ २ ॥ कुबेर नांव मोळी वाहे । कैसी पाहें
फजिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठुणगुण देखें । उगी मूर्ख फुंदतां ॥ ४ ॥

॥ २८६४ ॥

सामावे कारण । नाही सोसत धरणें ॥ १ ॥ लाही थींके लाजिर-
वाणी । हीनकमाईची घाणी ॥ २ ॥ पुष्प जवळी नाका । दुर्गधीच्या
नांवें थुंका ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती । उपदेशहीन जाती ॥ ४ ॥

॥ २८६५ ॥

वडिलीं दिलें भूमिदान । तें जो मागे अभिळासून ॥ १ ॥ अग्रपूजेचा
अधिकारी । श्रेष्ठ दंड यमा घरीं ॥ २ ॥ उभयकुल समवेत । नकीं
प्रवेश अद्भुत ॥ ३ ॥ तप्तलोहें भेटी । तुका ह्मणे कल्पकोटी ॥ ४ ॥

॥ २१६६ ॥

आचरे दोष न धरी धाक । परीपाक दुःखाचा ॥ १ ॥ चांडाळ तो
दुराचारी । अंगीकारी कोण त्या ॥ २ ॥ नव्हे संतान वीस घर । भ्रंधकार
कुळासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे त्याचें दान । घेतां पतन दुःखासी ॥ ४ ॥

॥ २८६७ ॥

सदा तळमळ । चित्ताचिये हळहळ ॥ १ ॥ त्याचें दर्शन न व्हावें ।
शव असतां तो जिवे ॥ २ ॥ कुशब्दाची घाणी । अमंगळविली
वाणी ॥ ३ ॥ नेणें शब्द पर । तुका ह्मणे परउपकार ॥ ४ ॥

काय कलें जळचरीं । ढिवर त्यांच्या घातावरी ॥ १ ॥ हा तों ठारींचा
विचार । आहे यातिवैराकार ॥ २ ॥ श्वापदातें वधी । निरपराधें
पारधी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खळ । संतां पीडिती चांडाळ ॥ ४ ॥

॥ २८६९ ॥

अंगा भरला ताठा । नये वळणी जैसा खुंटा ॥ १ ॥ कैसें न कळे
त्या हेंगा । हित आदळलें अंगा ॥ २ ॥ जीव जाते वेळे । भरे ल-
कडा ताठी डोळे ॥ ३ ॥ मुसळाचें धनु । तुका ह्मणे नव्हे अनु ॥ ४ ॥

॥ २८७० ॥

दर्पणासी बुजे । नखटे तोंड पळवी लाजे ॥ १ ॥ गुण ज्याचे जो
अंतरीं । तोचि त्यासि पीडा करी ॥ २ ॥ चोरां रुचे निशी । देखोनियां
विटे शशी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जन । देवा असे भाग्यहीन ॥ ४ ॥

॥ २८७१ ॥

काय ह्याचें व्यावें । नित्यनित्य कोणें गावें ॥ १ ॥ केलें हरिकथेनें
वाज । अंतरोनि जाते निज ॥ २ ॥ काम संसार । अंतरीं हे कर-
कर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हेंड । ऐसे मानिती ते लंड ॥ ४ ॥

॥ २८७२ ॥

आणिकांच्या घातें । ज्यांचीं निवतील चित्तें ॥ १ ॥ तेचि ओळखावे
पापी । निरयवासी शीघ्रकोपी ॥ २ ॥ कान पसरोनी । ऐके वदे दुष्ट
वाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भांडा । धीर नाही ज्याच्या तोंडा ॥ ४ ॥

॥ २८७३ ॥

जाळें घातलें सागरीं । बिंदु न राहे भीतरी ॥ १ ॥ तैसें पापियाचें
मन । तथा नावडे कीर्तन ॥ २ ॥ गाढव गंगेसी न्हाणिलें । जाउनि
उकरड्यावरी लोळे ॥ ३ ॥ प्रीति पोसिलें काउळें । जाउनि विष्टेवरी
लोळे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तैसी हरी । कीरव्या नावडे कस्तुरी ॥ ५ ॥

॥ २८७४ ॥

निंदक तो परउपकारी । काय वर्णू त्याची थोरी । तो रजकाहुनि
भला । परि सर्व गुणें आगळा ॥ १ ॥ नेषे मोल धुतो फुका । पाप
वरच्यावरी देखा । करीतसे साधका । शुद्ध सरते तिहीं लोकीं
॥ २ ॥ मुखसंबदणी सांगातें । अवघें सांटविलें तथें । जिव्हा
सावण निरुते । दोष काढी जन्माचे ॥ ३ ॥ तथा ठाव यमपुरीं । वास
करणें अघोरीं । त्यासी वृंढण करी । तुका ह्मणे न्हाणी ते ॥ ४ ॥

॥ २८७५ ॥

जीवें जीव नेणे पापी सारिकाचि । नळी दुजयाची कापूं वैसे ॥ १ ॥
आत्मा नारायण सर्वा घटीं आहे । पशुमध्ये काय कळों नये ॥ २ ॥
देखत हा जीव हुंबरे वरडत । निष्ठुराचे हात वाहाती कैसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तथा चांडाळासी नर्क । भोगिती अनेक महादुःखें ॥ ४ ॥

॥ २८७६ ॥

मेलियांच्या रांडा इच्छितील करूं लाज नाही धरूं प्रीत कैशी ॥ १ ॥
मागिला पुढिलां एका सरोवरी । काळाची पेटारी खांदा वाहे ॥ २ ॥

आन दिसे परी मरणेंचि खरें । सांपळा उंदिरें सामाविलीं ॥ ३ ॥—
तुका झणे जाळी मत्ताची परती । निवळली ज्योती दिसों आली ॥ ४ ॥

॥ २८७७ ॥

चाकरीवांचून । खाणें अनुचित वेतन ॥ १ ॥ धणी काढोनियां
निजा । करील ये कामाची पूजा ॥ २ ॥ उचिता वेगळें । अभिळासें
तोंड काळें ॥ ३ ॥ सांगे तरी तुका । लाज नाही लोकां ॥ ४ ॥

॥ २८७८ ॥

गहूं एकजाती । परी त्या पाधाणी नासिती ॥ १ ॥ वर्म जाणावें तें
सार । कोठें काय थोडें फार ॥ २ ॥ कमाईच्या सारें । जाती दा-
विती प्रकार ॥ ३ ॥ तुका झणे मोल । गुणा मिथ्या फिके बोल ॥ ४ ॥

॥ २८७९ ॥

गोमट्या बीजाचीं फळेंही गोमटीं । वाहे तेचि पोटीं समतुक ॥ १ ॥
जातीच्या संतोषें चित्तासी विश्रान्ति । परतोनि मागुती फिरों नेणें ॥ २ ॥
खऱ्याचे पारखीं येत नाही तोटा । निवडे तो खोटा ढाळें दुरी ॥ ३ ॥
तुका झणे मज सत्याची आवडी । करितां तांतडी येत नाही ॥ ४ ॥

॥ २८८० ॥

जाणे वर्तमान । परि तें न वारे त्याच्यानें ॥ १ ॥ तोही कारणांचा
दास । देव झणावितां पावे नास ॥ २ ॥ वेची अनुष्ठान । सिद्धी क-
राया प्रसन्न ॥ ३ ॥ तुका झणे त्याचें । मुद्दल गेलें हाटवेचें ॥ ४ ॥

॥ २८८१ ॥

लटिकें तें रुचे । साच कोणांही न पचे ॥ १ ॥ ऐसा माजल्याचा
गुण । भोगें कळों येइल सीण ॥ २ ॥ वाढवी ममता । नाही वरपडला
तो दूतां ॥ ३ ॥ कांहीं न मनी हेकड । तुका उपदेश माकड ॥ ४ ॥

॥ २८८२ ॥

चंदनाचे गांवीं सर्पाची वसति । भोगिती ते होती द्वीपांतरीं ॥ १ ॥
एका ओझें एका लाभ धडे देवा । संचिताचा ठेवा वेगळाला ॥ २ ॥
क्षीराची वसति अशुद्ध सेवावें । जळली तें जावें भोगें दुरी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसी बुद्धि ज्याची जड । त्याहुनी दगड वरे देवा ॥ ४ ॥

॥ २८८३ ॥

तोडुनि पुष्पवाटिका फळवृक्षयाती । बाभळा राखती करुनि सार ॥ १ ॥
कोण हित तेणें देखिलें आपुलें । आणीक पाहिलें सुख काई ॥ २ ॥
धान्य बीजें जेणें जाळिलीं सकळें । पेरितो कार्कळें जिरें बीज ॥ ३ ॥
मोडोनियां वाटां पुढिलांची सोय । आड रानें जाय घेउनि लोकां ॥ ४ ॥
विषाचें अमृत ठेवूनियां नाम । करितो अधम ब्रह्महत्या ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे त्यास नाइके सांगतां । तया हाल करितां पाप नाहीं ॥ ६ ॥

॥ २८८४ ॥

बांधे सोडी हें तों धन्याचिये हातीं । हेंकडें गोविती आपणां बळें ॥ १ ॥
भुललियासी नाहीं देहाचा आठव । धोतन्यानें भाव पालटिला ॥ २ ॥
घरांत रिघावें दाराचिये सोई । भितीसवें डोई घेउनि फोडी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देवा गेलीं विसरोन । आतां वर्म कोण दावी यांसी ॥ ४ ॥

॥ २८८५ ॥

पूर्वजांसी नर्का । जाणे रें आइका ॥ १ ॥ निंदा करावी चाहाडी । मनीं
धरुनि आवडी ॥ २ ॥ मात्रागमना ऐसी । जोडी पातकांची रासी ॥
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाट । कुंभपाकाची ते नीट ॥ ४ ॥

॥ २८८६ ॥

नाहीं पाइतन भूषतीशीं दावा । धिग त्या कर्तव्या आगी लागी ॥ १ ॥

मुंगियांच्या मुखा गजाचा आहार । न साहावे भार जाय जीवें ॥२॥
 तुका ह्मणे आधीं करावा विचार । शूरपणीं तीर मोकळावा ॥ ३ ॥
 ॥ २८८७ ॥

सेवटासी जरी आलें । तरी जालें आंधळें ॥ १ ॥ स्वहिताचा लेश
 नाही । दगडा कांहीं अंतरीं ॥२॥ काय परिसासवें भेटी । खापरखुंटी
 जालिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अधम जन । अवगुणचि वाढवी ॥ ४ ॥
 ॥ २८८८ ॥

चावळलें काय न करी वडवड । न ह्मणे फिकें गोड भुकेलें तें ॥ १ ॥
 उमजल्याविण न धरी सांभाळ । असो खळखळ जनाची हे ॥ २ ॥
 गरज्या न कळे आपुलिया चाडा । करावी ते पीडा कोणा काई ॥३॥
 तुका ह्मणे भोग भोगितलि भोगें । संचित तें जोगें अहे कोणा ॥४॥
 ॥ २८८९ ॥

तेज्या इशारती । तटा फोकावरी घेती ॥ १ ॥ काय सांगावें त्याहुनी ।
 ऐका रे धरा मनीं ॥ २ ॥ नव्हे भांडखोर । ओढूनि धरूं प-
 दर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तोंड । काळें कग खालीं मुंड ॥ ४ ॥
 ॥ २८९० ॥

आचरणा ठाव । नाही अंगीं स्वतां भाव ॥१॥ करवी अणिकांचे घात ।
 खोडी काढूनि पंडित ॥ २ ॥ ध्यानाचिया परी । मिष्टान्नासि विटाळ
 करी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । सटवेचिना पांचा दिसां ॥ ४ ॥
 ॥ २८९१ ॥

वेशा नाही बोल अवगुण दूषीले । ऐशा बोला भले जणें क्षोभा ॥१॥
 कोण नेणे अन्न जीवाचें जीवन विषमेळवण विष होय ॥ २ ॥
 सोने शुद्ध नेणे कोण ह्या विचार डाकें हीनवर केलें त्यासी ॥ ३ ॥
 याती शुद्ध परि अधम लक्षण वांयां गेलें तें सोंगेही तें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे शूर तोचि पाव मान । आणिक मरण भार वाही ॥ ५ ॥

॥ २८९२ ॥

जिवांचें जाणवें या नावें आवडी । हेंकड तें ओढी अमंगळ ॥ १ ॥
चित्ताच्या संकोचें कांहींच न घडे । अतिशय वेडे चार तेचि ॥ २ ॥
काळविण कांहीं नाहीं रुचें येत । कळनि संकेत ठेवियेला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कळे वचनें चांचणी । काय बोलवूनि वेळोवेळां ॥ ४ ॥

॥ २८९३ ॥

गेली तरी जावो सुखें नरकासी । कळकी याविशीं शिवों नम ॥ १ ॥
रजस्वला करी वेलासी आघात । अंतरे तों हित दुगी बरे ॥ २ ॥
उगीच कां आलीं नासवारीं फळे । विटाळ विटाळे कालवूनि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे लोणी घालोनि शेणात । उपेगाची मात काय अजे ॥ ४ ॥

॥ २८९४ ॥

अतित्याई बुडे गंगे । पाप लागे त्याचें त्या ॥ १ ॥ हें तों आपुलिया
गुणें । असे जेणें योजिलें ॥ २ ॥ अवचटें अग्नि जाळी । न सांभाळी
दुःख पावे ॥ ३ ॥ जैसें तैसें द वी आरसा । नकटा कैसा पाळटे ॥ ४ ॥

॥ २८९५ ॥

हेंवुन्याचे भरितां कान । हळवी मान भोंक रितें ॥ १ ॥ नाहीं मी येथें
सागों स्पष्ट । भावें नष्ट घेत नाहीं ॥ २ ॥ अवगुणी वाटलें चित्त । तया
हित आतळे ना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे फजितखोरा । ह्मणतां बरा उगी रहा ॥ ४ ॥

लघाळाच्या कामा नाहीं ताळावाळा । न कळे वोगळा उपदेश ॥ १ ॥
वचनचर्येची न कळे चांचणी । ऐसी संघटनी अमंगळ ॥ २ ॥
समयो न कळे वेडगळ बुद्धि । विजाती ते शुद्धि चांच चाड ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे याचा धिक्कारचि बरा । बहुमति खराहूनि हीन ॥ ४ ॥

॥ २८९७ ॥

न क्षणे वो आक्षीं आपुलेनि चित्तीं । निःशेष अतिप्रीति विषयीं तो ॥ १ ॥
 खोटा तो विटाळ खोटा तो विटाळ । क्षणोनि गावाळ सांडियेलें ॥ २ ॥
 भांगतमाखूचा चित्ताचा आदर । कोरडें उत्तर चाटावें तें ॥ ३ ॥
 तुका क्षणे आक्षी नव्हों फजितखोर । तुटीचा व्यापार करावया ॥ ४ ॥

॥ २८९८ ॥

न मिळती एका एक । जये नगरीचे लोक ॥ १ ॥ भलीं तेथें राहूं
 नये । क्षणें होईल न कळे काय ॥ २ ॥ न करितां अन्याय । वळें करिती
 अपाय ॥ ३ ॥ नाहीं पुराणाची प्रीति । ठायींठायीं पंचायंती ॥ ४ ॥ भल्या
 बुण्या मारी । होता कोणी न निवारी ॥ ५ ॥ अविचान्या हातीं । देऊनि
 प्रजा नागविती ॥ ६ ॥ तुका क्षणे दरी । सुखें सेवावी ते बरी ॥ ७ ॥

॥ २८९९ ॥

तय्यवापें सांभाळिती । लोभाकारणें पाळिती ॥ १ ॥ तैसा नव्हे देवराव ।
 गाच्या उभाळु रजभाव ॥ २ ॥ मनासारिखें न होतां । वाळकासी मारी
 नाडा ॥ ३ ॥ तुका क्षणें सांगूं किती । नाप लेंकासी मारिती ॥ ४ ॥

॥ २९०० ॥

एव लक्ष्यां वास्तु नारायण । सर्व करी पूर्ण मनोरथ ॥ १ ॥
 मीं हास होई किळ । भाववळें फळ इच्छेचें तें ॥ २ ॥
 मं बरि कळवला । व्यापक सकळां ब्रह्मांडाचा ॥ ३ ॥
 क जे अत त । प्रसन्नकाळ घटी आल्याविण ॥ ४ ॥

॥ २९०१ ॥
 त्या वरिण ते माहीं धटिका । पंडरीनाथका आठवितां ॥ १ ॥
 कदा काळ गजता करी आयुष्याची । कथेचे वेळेची आज्ञा नाही ॥ २ ॥
 याकारणें माझ्या विठोवाची कीर्ति । आहे हे त्रिजगतीं थोर वाट ॥ ३ ॥
 तुका क्षणें जन्मा आलियाचें फळ । स्मरावा गोपाल तेंचि खरें ॥ ४ ॥

॥ २९०२ ॥

जाणे अंतरीचा भाव । तोचि करितो उपाव ॥ १ ॥ नलगे सांगावें
मागावें । जीवें भावें अनुसरावें । अविनाश व्यावें । फळ धीर
धरोनि ॥ २ ॥ बाळा न मागतां भोजन । माता घाली पाचारून ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तरी । एकीं लंघियेले गिरी ॥ ४ ॥

॥ २९०३ ॥

करीं ऐसी धांवाधांवी । चित्त लावी चरणापें ॥ १ ॥ मग तो माझा
मायबाप । घेइल ताप हरुनी ॥ २ ॥ बहुतांच्या मते गोवा । होऊं
जीवा नेदावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करुणा बोलें । धीर विठ्ठलें निघेना ॥ ४ ॥

॥ २९०४ ॥

देव भक्तालागीं करूं नेदी संसार । अंगें वारासार करितसे ॥ १ ॥
भाग्य द्यावें तरी अंगें भरे ताठा । ह्मणोनि करंटा करोनि ठेवी ॥ २ ॥
स्त्री द्यावी गुणवंती नसती गुंते आशा । यालागीं कर्कशा पाठी लावी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज प्रचित आली देखा । आणिक था लोका काय सांगों ॥ ४ ॥

॥ २९०५ ॥

विश्वंभरा वोळे । बहुत हात कान डोळे ॥ १ ॥ जेथें असे तेथें देखें ।
मागितलें तें आइकें ॥ २ ॥ जें जें वाटे गोड । तैसें पुरवितो कोड ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भेटी । कांहीं पडों नेदी तुटी ॥ ४ ॥

॥ २९०६ ॥

पाचारितां धांवे । ऐसी ठायींची हे सवे ॥ १ ॥ बोले करुणा वचनी ।
करी कृपा लावी स्तनां ॥ २ ॥ जाणे कळवळा । भावसिद्धीचा
जिठ्हाळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाम । मागें मागें धांवे प्रेम ॥ ४ ॥

॥ २९०७ ॥

वर्णावे ते किती । केळे पवाडे श्रापति ॥ १ ॥ जिश्यासिमा घेइ लला

देइल तरी पद्मनाभ ॥ २ ॥ भाव शुद्ध तरी । सांगितलें काम
करी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भोळा देव । परी हा नागवी संदेह ॥ ४ ॥

॥ २९०८ ॥

धीर नव्हे मनें । काव त्यापार्शीं उणें ॥ १ ॥ भार घातलियावरी ।
दासां नुपेक्षील हरी ॥ २ ॥ याच्याऐसी आटी । घावी द्रव्याचिचे
साटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पोटे । देवा बहु केलें खोटे ॥ ४ ॥

॥ २९०९ ॥

पाठवील ठाया । पांघुरंग चित्तिलिया ॥ १ ॥ त्यासी चित्तिलिया मनीं ।
चित्ता करी गंवसणी ॥ २ ॥ पावावया फळ । अंगीं असावें हें
बळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तई । सिद्धि बोळंगती पार्यीं ॥ ४ ॥

॥ २९१० ॥

न करावी चिंता । भय न धरावें सर्वथा ॥ १ ॥ दासां साहे
नारायण । होय रक्षिता आपण ॥ २ ॥ नलगे परिहार । कांहीं योजावें
उत्तर ॥ ३ ॥ न धरावी शंका । नये बोळों ह्मणे तुका ॥ ४ ॥

॥ २९११ ॥

मधुरा उत्तरासवें नाहीं चाड । अंतरंगीं वाड भाव असो ॥ १ ॥
प्राणावेगळा न करी नारायण । मग नसो ज्ञान मूर्ख वरा ॥ २ ॥
जननिंदा होय तो बरा विचार । थोरवीचा भार कामा नये ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे चित्तीं भाव निष्ठावंत । दया क्षमा शांत सर्वाभूतीं ॥ ४ ॥

॥ २९१२ ॥

भय हरिजनीं । कांहीं न धरावें मनीं ॥ १ ॥ नारायण ऐसा सखा ।
काय जगाचा हा लेखा ॥ २ ॥ चित्त वित्त हेना । समर्पून राधा
देवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मत्त । असां घावें समाधान ॥ ४ ॥

॥ २९१३ ॥

अभिमानी पांडुरंग । गोवा काशाचा हो मग ॥ १ ॥ अनुसरा लव-
लार्हीं । नका विचार करूं कांहीं ॥ २ ॥ कोठें राहातील पापें । जालिया
हो अनुताप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येचि घडी । उभ्या पाववील थडी ॥ ४ ॥

॥ २९१४ ॥

वैद्य एक पंढरिराव । अंतर्भाव तो जाणे ॥ १ ॥ रोगापेशा घाव्या
वह्नी । जाणे जाली बाधा ते ॥ २ ॥ नेदी रुका वेचो मोल । पाहे
बोल प्रीतीचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दयावंता । सदा चिंता दिनांची ॥ ४ ॥

॥ २९१५ ॥

चित्तीं नाहीं आस । त्याचा पांडुरंग दास ॥ १ ॥ असे भक्तांचिये
घरीं । काम न सांगतां करी ॥ २ ॥ अनाथाचा बंधु । असे अंगी
हा संबधु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें । देवा सत्ता राववावें ॥ ४ ॥

॥ २९१६ ॥

भाविकां हें वर्म सांपडलें निकें । सेविती कवतुकें धणीवरि ॥ १ ॥
इच्छितील तैसा नाचे त्यांचे छंदें । वंदिती तीं पर्वे सकुमारें ॥ २ ॥
विसरले मुक्ती भक्तिअभिळासें । ओढत सरिसें सुख आलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाहीं भागायार्ची आस । पांडुरंग त्यांस विसंवेना ॥ ४ ॥

॥ २९१७ ॥

सत्य सत्यें देतें फळ । नाहीं लागतचि बळ ॥ १ ॥ ध्यावे देवाचे ते
पाय । धीर सकळ उपाय ॥ २ ॥ करावीच चिंता । नाहीं लागत
तत्त्वता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें । शरण ह्मणवितां बरवें ॥ ४ ॥

॥ २९१८ ॥

शूरत्वासी मोल । नये कामा फिके बोल ॥ १ ॥ केला न संबो कै-

वाड । जीवेंसाटीं तो हें कोडें ॥ २ ॥ धीर तो कारण । साह्य होतो
नारायण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हरि । दासा रक्षितो निर्धारीं ॥ ४ ॥

॥ २९१९ ॥

लाभ पुढें करी । घात नारायण वारी ॥ १ ॥ ऐसी भक्तांची मा-
उली । करी कृपेची साडली । २ ॥ माय बाळकासी । जीव भाव
वेची तैसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाड । नाहीं शरणांगता आडे ॥ ४ ॥

॥ २९२० ॥

अनंत ब्रह्मांडें । एके रोमीं ऐसें घेंडें ॥ १ ॥ तो या गौळियांचे घरीं ।
उंबरा चढतां टेंका घरी ॥ २ ॥ मारी दैत्य गाढे । ज्यांचे पुराणीं
पवाडे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कळा । अंगीं ज्याच्या सकळा ॥ ४ ॥

॥ २९२१ ॥

एवढा प्रभु भावें । तेणें संपुष्टीं राहावें ॥ १ ॥ होय भक्तीं केला तैसा ।
पुरवी धरावी ते इच्छा ॥ २ ॥ एवढा जगदानी । मागे तुळसीदळ
पाणी ॥ ३ ॥ आला नांवा रूपा । तुका ह्मणे जाला सोपा ॥ ४ ॥

॥ २९२२ ॥

कृपावंत किती । दीनें बहु आवडती ॥ १ ॥ त्यांचा भार वाहे माथां ।
करी योगक्षेमचिंता ॥ २ ॥ भुलों नेदी वाट । करीं धरुनि दावी
नीट ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवें । अनुसरतां एका भावें ॥ ४ ॥

॥ २९२३ ॥

करितां कोणाचें ही काज । नाहीं लाज देवासी ॥ १ ॥ वरें करावें हें
काम । धरिलें नाम दीनबंधु ॥ २ ॥ करुनि अराणूक पाहे । भलत्या
साह्य व्हावया ॥ ३ ॥ बोले तैसी करणी करी । तुका ह्मणे एक हरि ॥ ४ ॥

॥ २९२४ ॥

घेऊनियां चक्र गदा । हाचि धंदा करी तो ॥ १ ॥ भक्ता राखे पाया-

पासीं । दुर्जनासी संहारी ॥ २ ॥ अव्यक्त तें आकारलें । रूपा आलें
मुणवंत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुरवी इच्छा । जया तैसा विठ्ठल ॥ ४ ॥

॥ २९२५ ॥

भक्ताविण देवा । कैचें रूप घडे सेवा ॥ १ ॥ शोभविलें येर येरां ।
सोनें एके ठायीं हिरा ॥ २ ॥ देवाविण भक्ता । कोण देता निष्का-
मता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बाळ । माता जैसें स्नेहजाळ ॥ ४ ॥

॥ २९२६ ॥

भक्त देवाघरींचा सुना । देव भक्ताचा पोसणा ॥ १ ॥ येर येरां जडलें
कैसें । जीवा अंग जैसें तैसें ॥ २ ॥ देव भक्ताची कृपाळु माता । भक्त
देवाचा जनिता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंगें । एक एकाचिया संगें ॥ ४ ॥

॥ २९२७ ॥

देव राखे तथा मारील कोण । न मोडे कांटा हिंडतां वन ॥ १ ॥ न जळें न
बुडे नव्हे कांहीं । विष तेंही अमृत पाहीं ॥ २ ॥ न चुके वाट न पडे फंदीं ।
नव्हे कधीं यमबाधा ३ तुका ह्मणे नारायण । येतां गोळ्या वारी बाण ॥ ४ ॥

॥ २९२८ ॥

आवडीनें धरिलीं नांवे । प्रियभावे चिंतन ॥ १ ॥ वेडा जाला वेडां
जाला । लांचावला भक्तीसी ॥ २ ॥ निचड हा चाड धरी । तुळसी
करीं दळ मागे ॥ ३ ॥ धरिला मग न करी बळ । तुका ह्मणे कळ पार्यीं ॥ ४ ॥

॥ २९२९ ॥

प्रथम भेटी आलिंगण । मग चरण वंदाने ॥ १ ॥ ऐसा माझा भोळा बाप ।
हरी ताप कवळोनि ॥ २ ॥ न सांगतां सीण भाग । पांडुरंग
जाणतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कृपावंतें । द्यावे भोतें न मागतां ॥ ४ ॥

॥ २९३० ॥

देवाची ते खूण आला ज्याच्या घरा । त्याच्या पडे चिरा मनुष्यपणा ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ जळे, २ निचाज्या, ३ प्रेमभेटी, ४ माते.

देवाची ते खूण करावें वाढोळें । आपणा वेगळें कोणी नाही ॥ १ ॥
 देवाची ते खूण गुंतों नेदी आशा । समतेच्या पाशा शिवों नेदी ॥ ३ ॥
 देवाची ते खूण गुंतों नेदी वाचा । लागों असत्याचा मळ नेदी ॥ ४ ॥
 देवाची ते खूण तोडी मायाजाळ । आणि हें सकळ जग हरी ॥ ५ ॥
 पहा देवें तेंचि बळकाविलें स्थळ । तुक्यारपे सकळ चिन्हें त्याचीं ॥ ६ ॥

॥ २९३१ ॥

देवाच्या प्रसादे करा रे भोजन । व्हाल कोणकोण अधिकारी ते ॥ १ ॥
 श्रद्धादिकांसि हें दुर्लभ उच्छिष्ट । नका मानूं वीट ब्रह्मरसीं ॥ २ ॥
 अवधियांपुरतें वीसंडलें पात्र । अधिकार सर्वत्र आहे येंथें ॥ ३ ॥
 इच्छादाती येथें बळला समर्थ । अवघेंचि आर्त पुरवितो ॥ ४ ॥
 सरे येथें ऐसें नाही कदाकाळीं । पुढती वाटे कवळीं व्यावें ऐसें ॥ ५ ॥
 तुका झणे पाक लक्ष्मीच्या हातें । कामारी सांगातें निरुपम ॥ ६ ॥

॥ २९३२ ॥

देव आमुंचा देव आमुंचा । जीव सकळ जीवांचा ॥ १ ॥ देव आहे
 देव आहे । जवळी आक्षां अंतर वाहे ॥ २ ॥ देव गोड देव गोड । पुरवी
 कोडाचेंही कोड ॥ ३ ॥ देव आक्षां राखे राखे । घाली कळीकाळासी
 काखे ॥ ४ ॥ देव दयाळ देव दयाळ । करी तुक्याचा सांभाल ॥ ५ ॥

॥ २९३३ ॥

देव पाहों देव पाहों । उंचे ठायीं उभे राहों ॥ १ ॥ देव देखिला देव
 देखिला । तो नाही कोणां भ्याला ॥ २ ॥ देवासीं कांहीं मार्गों मार्गों ।
 जीव भाव त्यासी सांगों ॥ ३ ॥ देव जाणे देव जाणे । पुरवीं मनींचिये
 खुणे ॥ ४ ॥ देव कातर देव कातर । तुका झणे अभ्यंतर ॥ ५ ॥

॥ २९३४ ॥

देव भला देव भला । मिळोनि जाय जैसा त्याला ॥ १ ॥ देव उदार

देव उदार । देतां नाही थोडे फार ॥२॥ देव बळी देव बळी । जोडा
नाही भूमंडळी ॥ ३ ॥ देव व्हावा देव व्हावा । आवडे तो सर्वा जीवा
॥ ४ ॥ देव चांगला देव चांगला । तुका चरणासीं लागला ॥ ५ ॥

॥ २९३५ ॥

देव दयाळ देव दयाळ । साहे कोल्हाळ बहुतांचा ॥ १ ॥ देव उदार
देव उदार । थोड्यासाठी फार देऊं जाणे ॥ २ ॥ देव चांगला देव
चांगला । तुका लागला चरणीं ॥ ३ ॥

॥ २९३६ ॥

देव बराडी देव बराडी । घाली देठासाठी उडी ॥ १ ॥ देव भ्याड देव
भ्याड । राखे बळीचे कवाड ॥ २ ॥ देव भाविक देव भाविक । होय
दासांचा सेवक ॥ ३ ॥ देव होया देव होया । जैसा ह्मणे तैसा त्या
॥ ४ ॥ देव लाहान देव लाहान । तुका ह्मणे अनुरेण ॥ ५ ॥

॥ २९३७ ॥

देव मजुर देव मजुर । नाही उजूर सेवेपुढें ॥ १ ॥ देव गाढ्याळ
देव गाढ्याळ । देखोनियां बळ लपतसे ॥ २ ॥ देव तर काई देव
तर काई । तुका ह्मणे राई तरी मोटी ॥ ३ ॥

॥ २९३८ ॥

देव जाणता देव जाणता । आपलीया सत्ता एकाएकीं ॥ १ ॥ देव
चतुर देव चतुर । जाणोनि अंतर वर्ततसे ॥ २ ॥ देव निराळा देव
निराळा । अलिप्त बिटाळा तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

॥ २९३९ ॥

देव निढळ देव निढळ । मूळ नाही डाळ परदेशी ॥ १ ॥ देव अकुळी
देव अकुळी । भलते ठायीं सोयरीक ॥ २ ॥ देव लिगाड्या देव लि-
गाड्या । तुका ह्मणे भाड्या दंभें ठकी ॥ ३ ॥

॥ २९४० ॥

देव वासर देव वासर । असे निरंतर जेथें तेथें ॥ १ ॥ देव खोळंबा
 देव खोळंबा । मज झळंबा हूण कौडी ॥ २ ॥ देव लागट देव ला-
 गट । लाविलिया चट जीवीं जडे ॥ ३ ॥ देव वावळा देव वावळा ।
 भावें जवळा लुडबुडी ॥ ४ ॥ देव न व्हावा देव न व्हावा । तुका
 ह्मणे गोवा करी कार्मीं ॥ ५ ॥

॥ २९४१ ॥

देव घ्या कोणी देव घ्या कोणी । आइता आला घर पुसोनी ॥ १ ॥
 देव न लगे देव न लगे । सांढवणेचे रुधले जागे ॥ २ ॥ देव मं-
 दला देव मंदला । भाव बुडाला काय करूं ॥ ३ ॥ देव घ्या फुका
 देव घ्या फुका । न लगे रुका मोल कांहीं ॥ ४ ॥ दुबळा तुका
 भावहीण । उधारा देव घेतला रुणें ॥ ५ ॥

॥ २९४२ ॥

अंतरींची वेतो गोडी । पाहे जोडी भावाची ॥ १ ॥ देव सोयरा देव
 सोयरा । देव सोयरा दीनाचा ॥ २ ॥ आपुल्याच वैभवे । शृंगारावें
 निर्मळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जेवीं सर्वे । प्रेम द्यावें प्रतिचें ॥ ४ ॥

॥ २९४३ ॥

हरिहरां भेद । नाहीं करूं नये वाद ॥ १ ॥ एक एकाचे हृदयीं ।
 गोडी साखरेच्या ठायीं ॥ २ ॥ भेदकासी नाड । एक वेलांटीच
 आड ॥ ३ ॥ उजवें वामांग । तुका ह्मणे एकचि अंग ॥ ४ ॥

॥ २९४४ ॥

सांढविला हरी । जींहीं हृदयमंदिरीं ॥ १ ॥ त्यांची सरली वेरझार ।
 झाला सफळ व्यापार ॥ २ ॥ हरी आला हातां । मग कैची भय-
 चिंता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हरी । कांहीं उरीं नेदी उरी ॥ ४ ॥

भक्तऋणी देव बोलती पुराणें । निर्धार वचनें साच करीं ॥ १ ॥
 मार्गें काय जाणों अइकिली वार्ता । कबिर सातें जातां घडिया वांटी ॥ २ ॥
 माघारिया धन आणिलें घरासि । न वे केला त्यासि त्याग तेणें ॥ ३ ॥
 नामदेवाचिया घरासि आणिलें । तेणें लुटविलें द्विजां हातीं ॥ ४ ॥
 प्रत्यक्षासि काय घावें हें प्रमाण । येकोवाचें ऋण फेडियलें ॥ ५ ॥
 बीज दळोनियां केली आराधना । लागे नारायणा पेरणें तें ॥ ६ ॥
 तळा क्षणे नाहीं जयासि निर्धार । नाडला साचार तोचि एक ॥ ७ ॥

॥ २९४६ ॥

काहीं न मागती देवा । त्यांची करूं धांवें सेवा ॥ १ ॥ हळूहळू फेडी
 ऋण । होऊनियां रुपें दीन ॥ २ ॥ होऊं न सके वेगळा । क्षण एक
 त्यां निराळा ॥ ३ ॥ तुका क्षणे भक्तिभाव । हाचि देवाचाही देव ॥ ४ ॥

॥ २९४७ ॥

उंच निंच काहीं नेणें भगवतीं । तिष्ठे भावभक्ती देखोनियां ॥ १ ॥
 दासीपुत्र कण्या विदुराच्या भक्षी । दैत्याघरीं रक्षी प्रल्हादासी ॥ २ ॥
 चर्म रंगूं लागे रोहिदासा संगें । कबिराचे मार्गीं विणी शेले ॥ ३ ॥
 सजनकसाया विकूं लागे मास । माळ्या सांवत्यास खुरपूं लागे ॥ ४ ॥
 नरहरिसोनारा घडूं फुंकूं लागे । चोर्यामेळ्यासंगें ढोरें ओढी ॥ ५ ॥
 नामयाची जनी सर्वे वेची शेणी । धर्मा घरीं पाणी वाहे झाडी ॥ ६ ॥
 नाम्या सर्वे जेवी नव्हे संकोचित । ज्ञानियाची भित अंगीं ओढी ॥ ७ ॥
 अर्जुनाचे रथीं होय हा सारथी । भक्षी पोहे प्रीति सुदाम्याचे ॥ ८ ॥
 गौळियांचे घरीं गाई अंगें वळी । द्वारपाळ वळी द्वारीं जाला ॥ ९ ॥
 येकोवाचें ऋण फेडी हृषीकेशी । आंबऋधीचे सोशी गर्भवास ॥ १० ॥

पाठभेदः—१ उंच निंच काहीं नेणे हा भगवत । तिष्ठे भावभक्त देखोनियां ॥

२ अर्जुनाचीं घोडी हाकी.

मिराबाई साटीं घेतो विषप्याला । दामाजी जाळा पाडेवार ॥ ११ ॥
 घडी माती वाहे गोऱ्या कुंभाराची । हुंडी मेहत्याची अंगें भरी ॥ १२ ॥
 पुंडलिकासाटीं अज्ञूनि तिष्ठत । तुका ह्मणे मात धन्य त्याची ॥ १३ ॥

॥ २९४८ ॥

अंगीकार ज्याचा केला नारायणें । निंद्य तेहि तेणें वंद्य केलें ॥ १ ॥
 अजामेळ भिळी तारिली कुंटणी । प्रत्यक्ष पुराणीं वंद्य केली ॥ २ ॥
 ब्रह्महत्यारासी पातकें अपार । वाल्मीक किंकर वंद्य केला ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे येथें भजन प्रमाण । काय थोरपण जाळावें तें ॥ ४ ॥

॥ २९४९ ॥

यातिगुणें रूपें काय ते वानर । त्यांच्या विचारें वर्तें राम ॥ १ ॥
 ब्रह्महत्यारासी पातकी अनेक । तो वंद्य वाल्मीक तिहीं लोकीं ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे नव्हे चोरीचा व्यापार । ह्मणा रघुवीर वेळोवेळीं ॥ ३ ॥

॥ २९५० ॥

ऐका महिमा आवडीचीं । बोरें खाद्य भिल्टीचीं ॥ १ ॥ थोर प्रे-
 माचा भुकेला । हाचि दुष्काळ तयाला ॥ २ ॥ अष्टमा सिद्धीला ॥
 न मनी क्षीरसागराला ॥ ३ ॥ पोहे सुदाम देवाचे । फके मारी को-
 रडेच ॥ ४ ॥ न ह्मणे उच्छिष्ट अथवा थोडे । तुका ह्मणे भक्तीपुढें ॥ ५ ॥

॥ २९५१ ॥

पाहा कैसे कैसे । देवें उद्धरिले अनायासें ॥ १ ॥ ऐका नवल्याची
 ठेव । नेणतां भक्तिभाव ॥ २ ॥ कैलासासी नेला । भिल्ल पानेडी
 बैसला ॥ ३ ॥ पांखांच्या फडट्कारां । उद्धरुनी नेली घारी ॥ ४ ॥
 चोरें पिंडीं दिला पाव । त्या पूजनें धाये देव ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे
 भोळा । स्वामी माझा हो कोंवळा ॥ ६ ॥

॥ २९५२ ॥

ह्मणउनि शरण जावें । सर्वभावे देवासी ॥ १ ॥ तो हा उतरील पार ।

भवदुस्तरनदीचा ॥ २ ॥ बहु आहे करुणार्थत । अन्त हें नाम
ज्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साक्षी आले । तरी केले प्रगट ॥ ४ ॥

॥ २९५३ ॥

तयासी नेणतीं बहु आवडती । होय ज्या चितीं एक भाव ॥ १ ॥
उपमन्बु धुरु हे काय जाणती । प्रल्हादाच्या चितीं नारायण ॥ २ ॥
कोळी भिल्ल पशु श्वापदे अपारें । कृपेच्या सागरें तारियेलीं ॥ ३ ॥
काय तीं गोपाळें चांगलीं शाहार्णी । तया चक्रपाणी जेवीं सर्वे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे भोळा भाविक हा देव । आह्मी त्याचे पाव धरुनी ठेलो ॥ ५ ॥

॥ २९५४ ॥

विश्वाचा जनिता । ह्मणे यशोदेसि माता ॥ १ ॥ ऐसा भक्तांचा अं-
कित । लागे तैसी लावी प्रीत ॥ २ ॥ निष्काम निराळा । गोपी ला-
वियेल्या चाळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आले । रूपा अव्यक्त चांगले ॥ ४ ॥

गौळीयाचीं ताकपिरे । कोण पोरें चांगलीं ॥ १ ॥ यवढा त्याचा छद
देवा । काय सेवा भक्ती ते ॥ २ ॥ काय उपास पाडिले होते । कण्याभोवते
विदुराच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुब्जा दासी । रूपरासी हीनकळा ॥ ४ ॥

॥ २९५६ ॥

शुकसनकादिकीं उभारिला बाहो । परिक्षितीला हो दिसा सातां ॥ १ ॥
उठाउठी करी स्मरणाचा धांवा । धरवत देवा नाही धीर ॥ २ ॥
त्वरा जाली मरुड टाकियेला मार्गें । द्रौपदीच्या लागें नारायणें ॥ ३ ॥
प्रेमाची आवडी लोभ फार ॥ ४ ॥

॥ २९५७ ॥

सोडिला संसार । माया त्यावरि फार ॥ १ ॥ धांवे चाले मार्गें

मार्गे । सुखदुःख साहे अंगें ॥ २ ॥ यानें द्यावें नाम । तीसी करणें
त्याचें काम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ओळी । विडुलकूपेची कोंवळी ॥ ४ ॥

॥ २९५८ ॥

बोलिलों उद्धर्षें । प्रेमरस दासत्वे ॥ १ ॥ साच करिता नारायण ।
जया शरण गेलों तो ॥ २ ॥ समर्थ तो आहे ऐसा । धरिली इच्छा
पुर्वी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लडिवाळ्याचें । द्यावें सार्चें करूनियां ॥ ४ ॥

पाहाना रूप डाळा भरे । अंतर नुरे वेगळें । इच्छावशें खेळ मांडी ।
जव्धें सांडो आहेरी ॥ तो हा नंदानंदन वाड्ये । यासी काय परि-
चार वें ॥ १ ॥ दिसतो हा नव्हे तैसा । असे दिशाव्यापक । लाघव हा
खाळेसार्दी । होता भेटी परतेना ॥ ३ ॥ ह्मणोनि उभी ठाकलीये । परत-
लीये या वाटा । आड करोनिया तुका । जो या लोकां दाखवितो ॥ ४ ॥

॥ २९६० ॥

भाविकांचें काज अंगें देव करी । काढी धर्माघरीं उच्छिष्ट तें ॥ १ ॥
उच्छिष्ट तीं फळें खाय भिल्लटीचीं । आवडी त्याची मोठी देवा ॥ २ ॥
काय देवा घरीं न मिळेचि अन्न । मार्गे भाजीपान द्रौपदासी ॥ ३ ॥
अर्जुनाचीं घोडीं धुतलीं अनंतें । संकटें बहुते निवारिलीं ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे ऐसीं आवडती लडिवाळें । जाणिवेचें काळें तोंड देवा ॥ ५ ॥

॥ २९६१ ॥

उद्धाराचा संदेह नाही । याच्या कांहीं सेवकां ॥ १ ॥ पांडुरंग अभि-
मानी । जीवदानीं कोंवसा ॥ २ ॥ बुडतां जळीं जळतां अगीं । ते प्र-
संगीं राखावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आढांसाटीं । कृपा पोटीं वागवी ॥ ४ ॥

॥ २९६२ ॥

आपुलिया बळें नाही मी बोलत । सखा कृपावंत वाचा त्याची ॥ १ ॥

सालुंकी संजूळ बोलतसे वाणी । शिकविता धणी वेगळाची ॥ २ ॥
काय म्यां पामरें बोलावीं उत्तरें । परि त्या विश्वंभरें बोलविलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे त्याची कोण जाणे कळा । वागवी पांगुळा पायांविण ॥ ४ ॥

॥ २९६३ ॥

आवडीचें दान देतो नारायण । बाहे उभारोन राहिलासे ॥ १ ॥
जें जयासी रुचे तें करी समोर । सर्वज्ञ उदार मायबाप ॥ २ ॥
ठायीं पडिलिया तेंचि लागे खावें । ठायींचेंचि घ्यावें विचारुनि ॥ ३ ॥
बीज पेरुनियां तेंचि घ्यावें फळ । डोरलीस केळ कैचें लागं ॥ ४ ॥
नका ह्मणे देवा कांहीं बोल नाही । तुझा तूंचि पाहीं शत्रु सखा ॥ ५ ॥

वैसोनि निश्चळ करीं त्याचें ध्यान । देईल तो अन्नब्रह्मदाता ॥ १ ॥
काय आह्मां करणें अधिक सांचुनी । देव जाला ऋणी पुग्विता ॥ २ ॥
दयाळ मयाळ जाणे कळवळा । शरणागता लळा राखों जाणे ॥ ३ ॥
नलगे मागणें सांगणें तथासी । जाणे इच्छा तैसी पुरवी त्याची ॥ ४ ॥
तुका ह्मणें लेई अळंकार अंगीं । विठ्ठल हा जगीं तूंचि होसी ॥ ५ ॥

॥ २९६५ ॥

जैसा निर्मळ गंगा ओघ । तैसा भाग वोगरीं ॥ १ ॥ प्रेम वाढे यासो-
यासीं । ब्रह्मरसीं भोजन ॥ २ ॥ तृप्तीवरि आवडी उरे । ऐसे बरे
प्रकार ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाख मन । नारायण तें भोगी ॥ ४ ॥

वर्णावी ते थोरी एका विठ्ठलाची । कीर्ति मानवाची बोलों नथे ॥ १ ॥
उदंडचि जाले जन्मोनियां मेले । होवोनियां गेले राघ रंक ॥ २ ॥
त्यांचें नाम कोणी नेघे चराचरीं । साही वेद चारी वर्णिताती ॥ ३ ॥

अक्षय अढळ चळेना ढळेना । तया नारायणा ध्यात जावें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तुह्मी विठ्ठल चित्तीं ध्यातां । जन्म मरण व्यथा दूर होती ॥ ५ ॥

॥ २९६० ॥

सादाविलें एका । सरें अवधियां लोकां ॥ १ ॥ आतां आवडीच्या हातीं ।
भेद नाहीं ये पंगती ॥ २ ॥ मोकळीच पोतीं । नाहीं पुसायाची
गुंती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वरा । आहे ढसाळ वेव्हारा ॥ ४ ॥

॥ २९६८ ॥

येणें मार्गें आले । त्यांचें निसंतान केलें ॥ १ ॥ ऐसी अवघड वाट ।
ऐकोन आलों मी बोभाट ॥ २ ॥ नागविल्या थाटी । उरों नेदीच
लंगोटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चोर । तो हा उभा कटिकर ॥ ४ ॥

॥ २९६९ ॥

जें जें केलें तें तें साहे । कैसें पाहें भाविक ॥ १ ॥ ओंवाळुनि माझी
काय । साडिली यावरुनि ॥ २ ॥ काय होय नव्हे करूं । नेणें धरूं
सत्ता ते ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कटीकर । उभें धीर धरुनि ॥ ४ ॥

जिव्हा जाणे फिकें मधुर कीं क्षार । येर मास पर हाता न कळे ॥ १ ॥
देखावें नेत्रां बोळावें मुखें । चित्ता सुखदुःखें कळों येती ॥ २ ॥
परिमळासी घ्राण ऐकती श्रवण । एकाचें कारण एका नये ॥ ३ ॥
एकदेहीं भिन्न दावियेल्या कळा । नाचवी पुतळा सूत्रधारी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे ऐसी जयाची सत्ता । कां नया अनंता विसरलेती ॥ ५ ॥

॥ २९७६ ॥

सोनळा तो जाला । अंगीकार देवें केला ॥ १ ॥ येर करिती भोजन ।
पोट पोसाया तुर्जन ॥ २ ॥ चुकला हा भार । तयाचीच येरभार ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दास । जाला सदा नहीं नास ॥ ४ ॥

॥ २९७२ ॥

स्वामीच्या सामर्थ्ये । चाले बोलिला पुरुषार्थ ॥ १ ॥ पाठी देवाचें हें
बळ । मग लाभे हातीं काळ ॥ २ ॥ देव ज्यासी साह्य । तेणें केलें सर्व
होय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्वामीसत्ता । मग नाहीं भय चिंता ॥ ४ ॥

॥ २९७३ ॥

न करि त्याचें गांढेपण । नारायण सिद्ध उभा ॥ १ ॥ भवसिंधूचा
थडवा केला । बोलाविला पाहिजे ॥ २ ॥ याचे सोई पाडल वेचे । मग
केंचे आडथळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खरें खोटें । न ह्मणे मोटें लहान ॥ ४ ॥

॥ २९७४ ॥

स्वामिकाज गुरुभक्ति । पितृवचन सेवा पति ॥ १ ॥ हेचि विष्णूची
महापूजा । अनुभाव नाहीं दुजा ॥ २ ॥ सत्य बोले मुखें । दुखवे आ-
णिकांच्या दुःखें ॥ ३ ॥ निश्चयाचें बळ । तुका ह्मणे तेंच फळ ॥ ४ ॥

॥ २९७५ ॥

नाहीं काष्ठाचा गुमान । गोवी भ्रमरा सुमन ॥ १ ॥ प्रेम प्रीतीचें बां-
धलें । तें न सुटे कांहीं केलें ॥ २ ॥ पदरीं घालीं पिळा । बाप निर्बळ
सार्तीं घाला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें । भेणें देवें आकारावें ॥ ४ ॥

॥ २९७६ ॥

सुखरूप चाली । हळूहळू उसंतिली ॥ १ ॥ बाळगोपाळांची वाट ।
सेव्यसेवकता नीट ॥ २ ॥ जरी जाला भ्रम । तरी पडों नये भ्रम ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दासां । देव सरिसासरिसा ॥ ४ ॥

॥ २९७७ ॥

आज्ञां घरीं एक गाय दुभता हे । पान्हा न समाये त्रिभुवनीं ॥ १ ॥
वान ते सांवळी नांव तें श्रीधरा । चरे तसुंधरा चौदा भुवनें ॥ २ ॥
नरस नाहीं माय भल्ल्या सर्वे जाय । कुर्वाळी तो लाहे भावभरणा ॥ ३ ॥

चहूं धारीं क्षीर वोळली अमुप । धाले सनकादिक सिद्ध मुनी ॥ ४ ॥
तुका झणे माझी भूक तेथें काय । जोगाविते माय तिन्ही लोकां ॥ ५ ॥

॥ २९७८ ॥

देवाच्या संबंधें विश्वचि सोयरे । सूत्र ओढें दोरें एका एक ॥ १ ॥
आहाच हें नव्हे विटायसारिखें । जीव जीवनीं देखें सामावले ॥ २ ॥
आणिकांचें सुख दुःख समटे अंतरीं । एथील इतरीं तेणें न्यायें ॥ ३ ॥
तुका झणे ठसावळें शुद्ध जाती । शोभाचि पुढती विशेषता ॥ ४ ॥

॥ २९७९ ॥

धन्य भावशील । ज्याचें हृदय निर्मळ ॥ १ ॥ पूजी प्रतिमेचे देव ।
संत झणती तेथें भाव ॥ २ ॥ विधिनिषेध नेणती । एक निष्ठा पु-
रुनी चित्ती ॥ ३ ॥ तुका झणे तैसें देवा । होणें लग्ने त्यांच्या भावा ॥ ४ ॥

॥ २९८० ॥

त्रलाप्य पाळता । उबगला नाही । आमचें त्या काई असे ओझे ॥ १ ॥
पाषाणाचे पोटीं बैसला दर्दुर । तथा मुखीं चार कोण घाली ॥ २ ॥
पक्षी अजगर न करी संचित । तथासि अनंत प्रतिपाळी ॥ ३ ॥
तुका झणे तथा भार घातलिया । उपेक्षिता दयासिंधु माझा ॥ ४ ॥

॥ २९८१ ॥

राजा करी तैसे दाम । तेही चाम चालती ॥ १ ॥ कारण ते सत्ता
शिरीं । कोण करी अन्हेर ॥ २ ॥ वाइलें तें मुने खांदीं । चाले पर्दी
बैसविलें ॥ ३ ॥ तुका झणे विश्वभरें । करुणाकरें रक्षिलें ॥ ४ ॥

॥ २९८२ ॥

सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ जाला । आनंद कोंदला मार्गे पुढें ॥ १ ॥
संगती पंगती देवासर्वे घडे । नित्यानित्य पडे तेंचि सांचा ॥ २ ॥
समर्थाचे घरीं सकळ संपदा । नाही तुटी कदा कासयाची ॥ ३ ॥
तुका झणे येथें लाभाचिया कोटी । बहु वाघ पोटीं समर्थाचे ॥ ४ ॥

॥ २९८३ ॥

मथनीचें भवनीत । सर्व हितकारक ॥ १ ॥ दंडवत दंडा परी ।
मार्गे उरी नुरावी ॥ २ ॥ वचनाचा तो पसरुं काई । तांतडी डोई-
पारीच ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जगजेठी । लावीं कंठी उचलूनि ॥ ४ ॥

॥ २९८४ ॥

संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाये विठोबाचे ॥ १ ॥
येणें होय सर्व संसार सुखाचा । नलगे दुःखाचा लेश कांहीं ॥ २ ॥
घेतील तयांसी सोपें आहे सुख । बोलियेलें मुखें नारायण ॥ ३ ॥
सांगितली सोय करुणासागरें । तुझां कां हो बरें न वाटे तें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तेणें उपकार केला । भोळ्या भाविकांला तरावया ॥ ५ ॥

॥ २९८५ ॥

सुख नाहीं कोठें आलिया संसारीं । वांयां हांवभरी होऊं नका ॥ १ ॥
दुःखबांदवडी आहे हा संसार । सुखाचा विचार नाहीं कोठें ॥ २ ॥
चवदा कल्पेवरी आयुष्य जयाला । परी तो राहिला ताटीतळीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वेगीं जाय सुटोनियां । धरुनि हृदयामाजी हरि ॥ ४ ॥

॥ २९८६ ॥

सुख पाहतां जवापाडें । दुःख पर्वताएवढें ॥ १ ॥ धरीं धरीं आठवण ।
सानीं संतांचें वचन ॥ २ ॥ नेलें रात्रीनें तें अर्धें । बाळपण जरान्याधें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुढा । घाणा जुंतीजसी मूढा ॥ ४ ॥

॥ २९८७ ॥

सावधान ऐसें काय तें विचारा । आले हो संसारा सकळही ॥ १ ॥
अंतीं समयाचा करणें विचार । वेचती सादर घटिका पळें ॥ २ ॥
मंगळ हें नोहे कन्यापुत्रादिक । राहिला लौकिक अंतरपाद ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देव अंतरला दुरी । डोळिया अंधारी पडलीसे ॥ ४ ॥

चव्हे धारीं क्षीर वोळली अमुप । धाले सनकादिक सिद्ध मुनी ॥ १ ॥
तुका ह्मणे माझी भूक तेथें काय । जोगाविते माय तिन्ही लोकां ॥ २ ॥

॥ २९७७ ॥

देवाच्या संबंधें विश्वचि सोयरे । सूत्र ओढें दोरें एका एक ॥ १ ॥
आहाच हें नव्हे विद्यासारखें । जीव जीवनीं देखें सामावले ॥ २ ॥
आणिकांचें सुख दुःख चमटे अंतरीं । एथील इतरीं तेणें न्यार्यें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ठसावळें शुद्ध जाती । शोभाचि पुढती विशेषता ॥ ४ ॥

॥ २९७९ ॥

धन्य भावशील । ज्याचें हृदय निर्मळ ॥ १ ॥ पूजी प्रतिमेचे देव ।
संत ह्मणती तेथें भाव ॥ २ ॥ विधिनिषेध नेणती । एक निष्ठा ध-
रुनी चित्तीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तैसे देवा । होणें लागे त्यांच्या भावा ॥ ४ ॥

॥ २९८० ॥

पाषाणाचे पोटीं बैसला दर्दुर । तथा मुखीं चार कोण घाली ॥ १ ॥
पक्षी अजगर न करी संचित । तथासि अनंत प्रतिपाळी ॥ २ ॥
तुका ह्मणे तथा भार घातलिया । उपेक्षिना दयासिंधु माझा ॥ ४ ॥

॥ २९८१ ॥

राजा करी तैसे दाम । तेही चाम चालती ॥ १ ॥ कारण ते सत्ता
शिरीं । कोण करी अन्हेर ॥ २ ॥ वाइलें तें सुने खांदीं । चाले पर्दीं
बैसविलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विश्वंभरें । करुणाकरें रक्षिलें ॥ ४ ॥

॥ २९८२ ॥

सुखाचे व्यवहारीं सुखलाभ जाला । आनंद कोंदला मार्गे पुढें ॥ १ ॥
संगती पंगती देवासर्वे घडे । नित्यानित्य पडे तेंचि सांचा ॥ २ ॥
समर्थांचे घरीं सकळ संपदा । नाहीं तुटी कदा कासयाची ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें लाभाचिया कोटी । बहु वाव पोटीं समर्थांचे ॥ ४ ॥

॥ २९८३ ॥

मथनीचें नवनति । सर्व हितकारक ॥ १ ॥ दंडवत दंडा परी ।
मार्गे डरी नुरावी ॥ २ ॥ वचनाचा तो पसरुं काई । तांतडी डोई-
पार्शीच ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जगजेठी । लावीं कंठीं उचलूनि ॥ ४ ॥

॥ २९८४ ॥

संसारा आलिया एक सुख आहे । आठवावे पाये विठोबाचे ॥ १ ॥
येणें होय सर्व संसार सुखाचा । नलगे दुःखाचा लेश कांहीं ॥ २ ॥
घेतील त्यांसी सोपें आहे सुख । बोलियेलें मुखें नारायण ॥ ३ ॥
सागितली सोय करुणासागरें । तुझां कां हो बरें न वाटे तें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तेणें उपकार केला । भोळ्या भाविकांला तरावया ॥ ५ ॥

॥ २९८५ ॥

सुख नाहीं कोठें आलिया संसारीं । वांयां हांवभरी होऊं नका ॥ १ ॥
दुःखबांदवडी आहे हा संसार । सुखाचा विचार नाहीं कोठें ॥ २ ॥
चवदा कल्पेवरी आयुष्य जयाला । परी तो राहिला ताटीतळीं ॥ ३ ॥
तका ह्मणे वेगीं जाय सुटोनियां । धरुनि हृदयामाजी हरि ॥ ४ ॥

॥ २९८६ ॥

सुख पाहतां जवापाडें । दुःख पर्वताएवढें ॥ १ ॥ धरीं धरीं आठवण ।
मानीं संतांचें वचन ॥ २ ॥ नेलें रात्रीनें तें अर्धें । बाळपण जराव्याधें
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुढा । घाणा जुंतीजसी मूढा ॥ ४ ॥

॥ २९८७ ॥

सावधान ऐसें काय तें विचारा । आले हो संसारा सकळही ॥ १ ॥
अंतीं समयाचा करणें विचार । वेचती सादर घटिका पळें ॥ २ ॥
मंगळ हें नोहे कन्यापुत्रादिक । राहिला लौकिक अंतरपाद ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देव अंतरला दुरी । डोळिया अंधारी पडलीसे ॥ ४ ॥

॥ २९८८ ॥

बैभव तें राज्य संपत्ती टाकावी । उदरार्थ मागावी माधोकरी ॥ १ ॥
 आपुलें तें आधीं करावें स्वहित । ऐसी आहे नीत स्वधर्माची ॥ २ ॥
 वर्ण कुळ जाति याचा अभिमान । त्यजावा सन्मान लौकिकाचा ॥ ३ ॥
 तुका झणे राहे एकाकी निःशंक । देउनियां हांक कंठीं काळ ॥ ४ ॥

॥ २९८९ ॥

धुणधुणा हाचि करावा विचार । तरावया पार भवसिंधु ॥ १ ॥
 नाशिवंत देह जाणार सकळ । आयुष्य खातो काळ सावधान ॥ २ ॥
 संतसमागर्भी धरावी आवडी । करावी तांतडी परमार्थी ॥ ३ ॥
 तुका झणे इहलोकींचा वेव्हार । नये डोळे धूर भरुनि राहों ॥ ४ ॥

॥ २९९० ॥

येऊनि नरदेहा विचारावें सार । धरावा पै धीर भजनमार्गी ॥ १ ॥
 चंचळ चित्तासी ठेवूनियां ठायीं । संतांचिये पायीं लीन व्हावें ॥ २ ॥
 भावाचा पै हात धरावा निश्चयें । तें भवभय देशधडी ॥ ३ ॥
 नामापरतें जर्गी साधन सोपें नाहीं । आवडीनें गाई सर्वकाळ ॥ ४ ॥
 तुका झणे धन्य वंश त्या नराचा । ऐसा निश्चयाचा मेरू जाला ॥ ५ ॥

॥ २९९१ ॥

उपजला प्राणी न राहे संसारीं । बैसला सेजारीं काळ उसां ॥ १ ॥
 पाहा तो उंदीर घेउनि जाय बोका । तैसा काळभोकां नेत असे ॥ २ ॥
 खाटिकाचे घरीं अजापुत्र पाहे । कसाबाची गाय वांचे कैसी ॥ ३ ॥
 तुका झणे कांहीं कग काढाकाढी । जाती ऐसी घडी पुन्हा नये ॥ ४ ॥

॥ २९९२ ॥

संवसारसांते आले हो आइका । तुदीचें तें नका केणें भरुं ॥ १ ॥
 लाभाचा हा काळ अवघे विचारा । पारखी ते करा साह्य येथें ॥ २ ॥

पाठभेदः— १ धरनी, २ इहलोकीच्या वेव्हारें ॥ नये डोळे धुरें.

शृंगारिलें दिसे न कळे अंतर । भोंविला पदर उगवेना ॥ ३ ॥
तुका झणे खोटें गुंपतां विसारें । हातिचिया खरें हातीं ध्यावें ॥ ४ ॥

॥ २९९३ ॥

कोणाशीं विचार करावा सेवटीं । एवढ्या लाभें तुटी जाल्या तरे ॥ १ ॥
सांभाळितो शूर आला घावडाव । पुढें दिला पाव न करी मार्गें ॥ २ ॥
घात तो या नावें येथे अंतराय । अंतरल्या पाय गोविंदाचे ॥ ३ ॥
तुका झणे गडसंदीचा हा ठाव । केला तो उपाव कार्या येतो ॥ ४ ॥

॥ २९९४ ॥

पोटापुरतें काम । परि अगत्य तो राम ॥ १ ॥ कारण तें हेंचि करीं ।
चित्तीं पांडुरंग धरीं ॥ २ ॥ प्रारब्धीं हेवा । जोडी देवाची ते सेवा
गोरे ॥ तुका झणे बळ । बुद्धी वेचूनि सकळ ॥ ४ ॥

॥ २९९५ ॥

कृष्ण गातां गीतीं कृष्ण ध्याताचला । तहा कृष्ण हाता कृष्ण ज्वारा ॥ १ ॥
आसनीं शयनीं भोजनीं जेवितां । झणारे हां भोक्ता नारायण ॥ २ ॥
ओविये दळणीं गावा नारायण । कांडितां कांडण करितां काम ॥ ३ ॥
नर नारी याति हो कोणी भलतीं । भावें एका प्रीतीं नारायणा ॥ ४ ॥
तुका झणे एका भावें भजा हरी । कांति ते दुसरी रूप एक ॥ ५ ॥

॥ २९९६ ॥

सवंग जालें सवंग जालें । घरा आलें बंदरीचें ॥ १ ॥ आतां हेवा करा
सोस । भक्तिरस बहु गोड ॥ २ ॥ पाउल वेचे चिंता नाहीं । आड
कांहीं मग नये ॥ ३ ॥ तुका झणे संचिताचें । नेणें काचें राहो तें ॥ ४ ॥

॥ २९९७ ॥

नये जरी तुज मधुर उत्तर । दिधला सुस्वर नाहीं देवें ॥ १ ॥ नाहीं

तयाविण भुकेला विठ्ठल । येइल तैसा बोल रामकृष्ण ॥२॥ देवापार्शी
मागे आवडीची भक्ति । विश्वासैशीं प्रीति भावबळें ॥३॥ तुका ह्मणे
मना सांगतो विचार । धरावा निर्धार दिसेंदिस ॥ ४ ॥

॥ २००० ॥

साधने तरी हांच दोन्हीं । जरी कोणी साधील ॥ १ ॥ परद्रव्य पर-
नारी । यांचा धरी विटाळ ॥ २ ॥ देव भाग्ये घरा येती । संपत्ती त्या
सकळा ॥३॥ तुका ह्मणे तें शरीर । गृह भांडार देवाचें ॥ ४ ॥

॥ २००१ ॥

विटाळ तो परद्रव्य परनारी । येथुनि जो दुरी सोंवळा तो ॥ १ ॥
गद्य पद्य कांहीं न धरावी उपाधी । स्वकीनचि बुद्धि करुनी ठेवा ॥२॥
विचाराचें कांहीं करावें स्वहित । पापपुण्यातीत भांडवल ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे न लगे जावें वनांतरा । विश्व विश्वंभरा सारिखेंचि ॥४॥

॥ ३००० ॥

शांतीपरते नाहीं सुख । घेर अवघेची सुख ॥१॥ ह्मणउनी शांति धरा ।
उतराल पैल तीरा ॥२॥ खवळलिया ममकोर्धी । अंगीं भरती आधि-
व्याधी ॥३॥ तुका ह्मणे त्रिविध ताप । जाती मग आपेआप ॥ ४ ॥

॥ ३००१ ॥

सांडूनिय सवे लौकिकाची लाज । आळवा यदुराज भक्तिभावे ॥१॥
पाहूनियां झालें वरबडूनि पाला । खाऊनि विठ्ठला आळवावे ॥ २ ॥
वेचूनियां चिंध्या भरूनियां धागा । गुंडाळूनि हुंगा आळवावे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे । ऐसें मांडिल्या निर्वाण । तथा नारायण उपेक्षीना ॥ ४ ॥

॥ ३००२ ॥

भावे गावे गीत । शुद्ध करूनियां चित्त ॥१॥ तुज व्हावा आहे देव ।
तरि हा सुलभ उपाव ॥२॥ आणिकांचे कानीं । गुण दोष मना नार्णी ॥३॥

पाठभेदः—१ पापपुण्यांचीत.

मस्तक ठेंगणा । करीं संतांच्या चरणा ॥ ४ ॥ वेर्चीं तें वचन । जेणें रु
समाधान ॥५॥ तुका झणे फार । थोडा तरी पर उपकार ॥६॥

॥ ३००३ ॥

आलिया भोगासी असावें सादर । देवावरी भार घालूं नये ॥
मग तो कृपासिंधु निवारी सांकडें । येर तें बापुडें काय रंक ॥
भयाचिये पोटीं दुःखाचिया रासी । शरण देवासी जातां भलें ॥ ३
तुका झणे नव्हे काय त्या करितां । चिंतावा तो आतां विश्वंभर ॥४॥

॥ ३००४ ॥

तरिच जन्मा यावें । दास विठ्ठलाचें व्हावें ॥ १ ॥ नाहीं तरि काय
थोडीं । श्वानशूकरें बापुडीं ॥ २ ॥ ज्याल्याचें तें फळ । अंगीं लागीं
नेदी मळ ॥३॥ तुका झणे भले । ज्याच्या नांवें मानावळें ॥ ४ ॥

॥ ३००५ ॥

निर्वैर व्हावें सर्वभूतांसर्वे । साधन वरवें हेंचि एक ॥ १ ॥ तरीच
अंगीकार करील नारायण । बडबडतो सीण येणेंविण ॥ २ ॥ सोडरें
पिशुन समानचि घडे । चित्त पर ओढे उपकारी ॥ ३ ॥ तुका झणे
चित्त जालिया निर्मळ । तरिच सकळ केलें होय ॥ ४ ॥

॥ ३००६ ॥

थोर ती गळाली पाहिजे अहंता । उपदेश घेतां सुख वाटे ॥ १ ॥
व्यर्थ भराभर केलें पाठांतर । जोंवरि अंतर शुद्ध नाहीं ॥ २ ॥
घोडें काय थोडें वागवितें ओझें । भावेंविण वांझें पाठांतर ॥ ३ ॥
तुका झणे धरा निष्ठावंत भाव । जरी पंढरीराव पाहिजे तो ॥ ४ ॥

॥ ३००७ ॥

जिकावा संसार । येणें नांवें तरी शूर ॥१॥ येरें काय तीं बापुडीं ।

कीर अहंकाराची बोळी ॥ २ ॥ पण ऐशा नावें । देव धरिजेतो भावें
मागे ३ ॥ तुका ह्मणे ज्यावें । संत कीर्तीनें बरवें ॥ ४ ॥

मना

॥ ३००८ ॥

वूनि खुंट । आधीं करावा बळकट ॥ १ ॥ मग त्याच्या आधारें ।
साधनें तें अवघें बरें ॥ २ ॥ सुख दुःख साहे । हर्षामर्षी भंगा नये ॥ ३ ॥
नारुका ह्मणे जीवें । आधीं मरोनि राहावें ॥ ४ ॥

॥ ३००९ ॥

होऊं नको कांहीं या मना आधीन । नाइकें वचन याचें कांहीं ॥ १ ॥
हटियाची गोष्टी मोडून टाकावी । सोई ही धरावी विठोवाची ॥ २ ॥
आपुले आधीन करूनियां ठेवा । नाहीं तरि जीवा घातक हें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जाले जे मना आधीन । त्यासो बंधन यम करी ॥ ४ ॥

॥ ३०१० ॥

मन करा रे प्रसन्न । सर्व सिद्धिचें कारण । मोक्ष अथवा बंधन ।
सुख समाधान इच्छा ते ॥ १ ॥ मनें प्रतिमा स्थापिली । मनें मना
पूजा केली । मनें इच्छा पुरविली । मन माउली सकळांची ॥ २ ॥ मन
गुरु आणि शिष्य । करी आपुलेंचि दास्य । प्रसन्न आपआपणास ।
गति अथवा अधोगति ॥ ३ ॥ साधक वाचक पंडित । श्रोते वक्ते
देका मात । नाहीं नाहीं आन दैवत । तुका ह्मणे दुसरें ॥ ४ ॥

॥ ३०११ ॥

कथनीं पठणीं करुनि काय वांचुनि रहणी वायां जाय ॥ १ ॥ सुखीं
वाणी भमृतगोडी । मिथ्या मुकें चरफडी ॥ २ ॥ पिळणी पाक करितां
दगडा । काय जडा होय तें ॥ ३ ॥ मधु मेळवूनि माशी । आणिकां
सांघी पारधिया ॥ ४ ॥ मेळवूनि धन मेळची माती । लोभ्या हातीं तेंचि
मुखी ॥ ५ ॥ आपलें केळें आपण खाय । तुका बंदी ह्याचे पाय ॥ ६ ॥

॥ ३०११ ॥

अवघेचि निजों नका अवघिये ठायीं । वेळ अवेळ तरी सांभाळावी
कांहीं ॥ १ ॥ जतन करा रे जतन करा । घालूं पाहे घरावरी घाला
चोरटें ॥ २ ॥ सीतरिलीं फार खाती भोंवताले फेरे । गेलें नये
हातां सेकीं तळमळ उरे ॥ ३ ॥ तुका झणे आक्षी करूं आपलें जतन ।
नलगो कांहीं कोणां थावें उघडा रे कान ॥ ४ ॥

॥ ३०१२ ॥

सरलें आतां नाहीं । न झणे वेळकाळ कांहीं ॥ १ ॥ । वडूल कृपाळु
माउली । सदा प्रेम पाव्हायेली ॥ २ ॥ सीण विचारी भाग । नव्हे
निष्ठुर नाहीं राग ॥ ३ ॥ भेदाभेद नाहीं । तुका झणे तिच्याठायीं ॥ ४ ॥

॥ ३०१४ ॥

देह तंव असे भोगाचे आधीन । याचें सुखसीण क्षणभंगुर ॥ १ ॥
अविनाश जोडी देवापार्यी भाव । कल्याणाचा ठाव सकळही ॥ २ ॥
क्षणभंगुर हा येथील पसारा । आलिया आकारा अवघे नासे ॥ ३ ॥
तुका झणे येथें सकळ विश्रांति । आठवावा चितीं नारायण ॥ ४ ॥

॥ ३०१५ ॥

चालिलें न वाटे । गाऊनियां जातां वाटे ॥ १ ॥ बरवा बैष्णवांचा
संग । येतो सामोरा श्रीरंग ॥ २ ॥ नाहीं भय आड । कांहीं विष-
मांघे जड ॥ ३ ॥ तुका झणे भक्ति । सुखरूप आदींअंती ॥ ४ ॥

॥ ३०१६ ॥

बहुतां पुरे ऐसा वाण । आलें धन घरासी ॥ १ ॥ घ्या रे फुका मोलें-
विण । नारायण न भुला ॥ २ ॥ एका तिवळल्या मनें । बरवें कानें
सादर ॥ ३ ॥ तुका झणे करुनि अंती । निश्चिंती हे ठेवावी ॥ ४ ॥

॥ ३०१७ ॥

मैघवृष्टीनें करावा उपदेश । परि गुरुनें न करावा शिष्य । वांटा लाभे

त्यास । केल्या अर्धकर्माचा ॥ १ ॥ द्रव्य वैचावें अन्नछत्री । भूतीं
 द्यावें सर्वत्र । नेदावा हा पुत्र । उत्तमेयाती पोसणा ॥ २ ॥ बीज तें
 पेरावें खडकीं । ओल नाही ज्याचे वुडखीं । थीतां ठके सेकीं । पाठी
 लागे दिवाण ॥ ३ ॥ गुज बोलावें संतांशीं । पत्नी राखावी जैसी
 दासी । लाड देतां तियेसी । वांटा पावे कर्माचा ॥ ४ ॥ शुद्ध कसूनि
 पाहावें । वरि रंगा न भुलावें । तुका झणे घ्यावें । जया नये तुटी तें ॥ ५ ॥

॥ ३०१८ ॥

मारगीं चालतां पाडलापाडलीं । चिंतावी सावली पांडुरंग ॥ १ ॥
 सर्व सुख लागे घेऊनियां पाठी । आवडीचा कंठी रस ओती ॥ २ ॥
 पीतांबर छाया करी लोभापर । पाहे तें उत्तर आवडीचें ॥ ३ ॥
 तुका झणे हेंचि करावें जीवन । वाचे नारायण तान भूक ॥ ४ ॥

॥ ३०१९ ॥

नका वांटूं मन विधिनिषेधासी । स्मरावा मानसीं पांडुरंग ॥ १ ॥
 खादलिया अन्ना मासी बोलों नये । अवघेंचि जाय एका घालें ॥ २ ॥
 जोडी होते परी ते बहु कठिण । करितां जतन सांभाळावें ॥ ३ ॥
 तुका झणे येथे न मना विषाद । निंबेंविण व्याध तुटों नये ॥ ४ ॥

॥ ३०२० ॥

ध्या रे भाई ध्या रे भाई । कोणी कांहीं थोडें बहु ॥ १ ॥ येच हार्दी
 येच हार्दी । बांध गांठी पारखून ॥ २ ॥ वेच आहे वेच आहे । सरलें
 पाहे मग खोटे ॥ ३ ॥ उघडें दुकान उघडें दुकान । रात्री जाली कोण
 सोडी मग ॥ ४ ॥ तुका झणे अंतकाळीं । जाती टाळीं बैसोनि ॥ ५ ॥

॥ ३०२१ ॥

येइल घरा देव न धरीं संदेहा । फकिराचा थावा व्हावा जेव्हां ॥ १ ॥

होईल फकीर योगी महानुभाव । घडी घडी देव सांभाळील ॥ २ ॥
तुका ह्मणे ऐसें बोलती बहुत । येणें गुणें संत जाले राम ॥ ३ ॥

॥ ३०२२ ॥

भागल्याचें तारुं शिणल्याची साडली । भुकेलिया धाली प्रेमपान्हा ॥ १ ॥
ऐसी हे कृपाळू अनाथांची वेशी । सुखाचीच राशी पांडुरंग ॥ २ ॥
सकळां सन्मुख कृपेचिया दृष्टी । पाहे बहु भेटी उतावीळां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें आतां उरला कैचा । अनंता जन्मींचा शीण भाग ॥ ४ ॥

॥ ३०२३ ॥

मनीं भाव असे कांहीं । तेथें देव येती पाहीं ॥ १ ॥ पाहा जनाई सुंदरी ।
तेथें देव पाणी भरी ॥ २ ॥ शुद्ध पाहोनियां भाव । त्याचे हृदयीं
वसे देव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विठोबासी । ठाव देई चरणांपासीं ॥ ४ ॥

॥ ३०२४ ॥

ऐका पंडितजन । तुमचे वंदितो चरण ॥ १ ॥ नका करूं नरस्तुती ।
माझी परिसा हे विनंती ॥ २ ॥ अन्न आच्छादन । हें तों प्रारब्धा
अधीन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाणी । सुखें वेचा नारायणीं ॥ ४ ॥

॥ ३०२५ ॥

पंडित वाचक जरी जाला पुरता । तरी कृष्णकथा ऐके भावें ॥ १ ॥
क्षीर तुपा साकरे जालिया भेटी । तैसी पडे मिठी गोडपणें ॥ २ ॥
जाणोनियां लाभ घेई हा पदरीं । गोड गोडावरी सेवीं वापा ॥ ३ ॥
जाणिवेचें मूळ उपडोनी खोड । जरी तुज चाड आहे तुझी ॥ ४ ॥
नाना परिसळ द्रव्य उपचार । अंशीं उटी सार चंदनाची ॥ ५ ॥
जेविलियाविण शून्य ते शृंगारीं । तैसी गोडी हरिकथेविण ॥ ६ ॥
ज्याकारणें वेदश्रुति हीं पुगणें । तेचि विठ्ठल नाणें तिष्टे कथे ॥ ७ ॥
तुका ह्मणे येर दगडाचीं पेंवें । खळखळेंचि आघवें मूळ तेथें ॥ ८ ॥

॥ ३०२६ ॥

पर उपकारें कायाबाचामन । वेचे सुदर्शन रक्षी तथा ॥ १ ॥ याज-
सार्टीं असें योजिलें श्रीपति । संकल्पाचे हातीं सर्व जोडी ॥ २ ॥ पर-
पीडे ज्याची जिव्हा मुंडताळे । यमदूत डाळे करिती पूजा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे अंबऋषी दुर्योधना । काय जालें नेणां दुर्वासया ॥ ४ ॥

॥ ३०२७ ॥

उंस वाढवितां वाढली गोडी । गुळ साकर हे त्याची परवडी ॥ १ ॥
सत्यकर्म आचरें रे । बापा सत्यकर्म आचरें रे ॥ २ ॥ सत्यकर्म आ-
चरें होईल हित । वारेल दुःख असत्याचें ॥ ३ ॥ साकरेच्या आळां
लाविला कांदा । स्थूलसानापरी वाढे दुर्गधा ॥ ४ ॥ सत्य असत्य
हें ऐसिया परी । तुका ह्मणे याचा विचार करीं ॥ ५ ॥

॥ ३०२८ ॥

नयो वाचे अनुचित वाणी । नसो मनीं कुडी बुद्धि ॥ १ ॥ ऐसें मागा
अरे जना । नारायणा बिनवूनि ॥ २ ॥ कामक्रोधां पडो चिरा । ऐसा बरा
सायास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नानाछंदें । या विनोदें न पडार्वें ॥ ४ ॥

॥ ३०२९ ॥

भाग्यवंत ह्मणों त्यां । शरण गेले पंढरिराया ॥ १ ॥ तरले तरले हा
भरवसा । नामधारकांचा ठसा ॥ २ ॥ भुक्तिमुक्तीचें तें स्थळ । भोळे-
भाविका निर्मळ ॥ ३ ॥ गाइलें पुराणीं । तुका ह्मणे वेदवाणी ॥ ४ ॥

॥ ३०३० ॥

भार घाली देवा । नलगे देश होई घ्यावा ॥ १ ॥ देह प्रारब्धा अ-
धीन । सोसें अधिक वाढे सीण ॥ २ ॥ व्यवसाय निमित्त । फळ
देतसे संश्रित ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे फिरे । भोंवडीनें दम जिरे ॥ ४ ॥

॥ ३०३१ ॥

सैनकासी आशा स्वामीची प्रमाण । जोंवरी हा प्राण जाय त्याचा ॥ १ ॥

आणिकांचा धाक न धरावा मनीं । निरोपावचनीं टळों नये ॥ २ ॥
समय सांभाळूनि आगळें उत्तर । घावें भेदी वज्र तयापरी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तरी ह्मणवावें सेवक । खादलें तें अन्न एक होय ॥ ४ ॥

॥ ३०३२ ॥

बीज पेरे सेतीं । मग गाडेवरी वाहती ॥ १ ॥ बायां गेलें ऐसें दिसे ।
लाभ त्याचे अंगीं वसे ॥ २ ॥ पाल्याची जतन । तरी प्रांतीं येती
कण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आळा । उदक देतां लाभे फळ ॥ ४ ॥

॥ ३०३३ ॥

देव कैचा तया दुरी । भाकी वरी करुणा ॥ १ ॥ आळवित्या नलगे
धर । माय जाणे रे भातुकें ॥ २ ॥ नावेवरी ज्याचा भार । पैल पार ज-
वळी ह्या ॥ ३ ॥ आतां परदेशी तुका । जाला लोकां वेगळा ॥ ४ ॥

॥ ३०३४ ॥

किती या काळाचा सोसावा वोळसा । लागला सरिसा पाठोवार्ठी ॥ १ ॥
लक्ष चौऱ्याशीची करा सोडवण । रिघा या शरण पांडुरंगा ॥ २ ॥
उपजल्या पिंडा मरण सांगातें । मरतें उपजतें सर्वेचितें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माळ गुंतली राहाटीं । गाड्याची सुटी फुटलिया ॥ ४ ॥

॥ ३०३५ ॥

नको सांडूं अन्न नको सेवूं वन । चिंतीं नारायण सर्व भोगीं ॥ १ ॥
मातेचिये खांदीं घाळ नेणे सीण । भावना ह्या भिन्न मुंडाविया ॥ २ ॥
नको गुंपों भोगीं नको फडों ह्यागीं । लावुनि सरें अंगीं देवाचीया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नको पुसों वेळोवेळां । उपदेश वेगळा उरला नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३०३६ ॥

निष्ठावंत भाव भक्तांचा स्वधर्म । निर्धार हें वर्म चुकों नये ॥ १ ॥

निष्काम निश्चळ विठुली विश्वास । पाहों नये वास आणिकांची ॥२॥
तुका ह्मणे ऐसा कोण उपेक्षिला । नाही ऐकिला ऐसा कोणी ॥ ३ ॥

॥ ३०३७ ॥

चितनासी नलगे वेळ । सर्व काळ करावें ॥१॥ सदा वाचे नारायण ।
तें वदून मंगळ ॥२॥ पढिये सर्वोत्तम भाव । येर वाव पसारा ॥३॥
ऐसें उपदेशी तुका । अवघ्या लोकां सकळां ॥ ४ ॥

॥ ३०३८ ॥

कृपेचीं उत्तरे देवाचा प्रसाद । आनंदीं आनंद वाढवावा ॥ १ ॥
बहुतांच्या मार्गें लांधलें जहाज । येथें आतां काज लवलाहें ॥ २ ॥
अलभ्य तें आलें दारावरी फुका । येथें आतां चुका न पाहिजे ॥३॥
तुका ह्मणे जिव्हाश्रवणाच्या द्वारे । माप भरा वरें सिंगेवरि ॥ ४ ॥

॥ ३०३९ ॥

तप तीर्थ दान व्रत आचरण । गातां हरिगुण वारूं नये ॥ १ ॥
कोटि कुळे त्यांची वाटुली पाहाती । त्या तया घडती ब्रह्महत्या ॥२॥
आपुलिया पापें न सुटे सायासें । कोणा काळें ऐसें निस्तरेल ॥ ३ ॥
व्हावे साह्य तया न घालावें भय । फुकासाठीं पाहे लाभ घात ॥४॥
तुका ह्मणे हित माना या वचना । सुख दुःख जाणा साधे फुका ॥५॥

॥ ३०४० ॥

देवासाठीं जाणा तयासीच आटी । असेल ज्या गांठीं पुण्यराशी ॥१॥
निर्वळा पाठवी बळें वाराणसी । मेळो आला त्यासी अर्ध पुण्य ॥२॥
कथेनिद्राभंग करावा भोजनीं । तया सुखा धणी पार नाही ॥ ३ ॥
यागीं ऋण द्यावें द्यावें सुख लाहीं । बुडतां चिंता नाही उभयता ॥४॥
तुका ह्मणे वर्म जाणोनि करावें । एक न घलावें एकावरी ॥ ५ ॥

॥ ३०४२ ॥

परस्त्रीतें ह्यणतां माता । चित्त लाजवितें चित्ता ॥ १ ॥ काय बोलो-
नियां तोंडें । मनाभाजी कानकोंडें ॥ २ ॥ धर्मधारिष्टगोष्टी सांगे ।
उष्ट्या हातें नुडवी काग ॥ ३ ॥ जें जें कर्म वसे अंगीं । तें तें आठवे
प्रसंगीं ॥ ४ ॥ बोले तैसा चाले । तुका ह्यणे तो अमोल ॥ ५ ॥

॥ ३०४२ ॥

असत्य वचन होतां सर्व जोडी । जरी लक्ष्मघडी परउपकार ॥ १ ॥
जाईल पतना यासि संदेह नाही । साक्ष आहे कांहीं सांगतो ते ॥ २ ॥
वदविलें मुखें नारायणें धर्मा । अंगुष्ट त्या कर्मासाठीं गेला ॥ ३ ॥
तुका ह्यणे आतां सांभाळा रे पुढें । अंतरीचें कुडें देइल दुःख ॥ ४ ॥

॥ ३०४३ ॥

जैसें चित्त जयावरी । तैसें जवळी तें दुरी ॥ १ ॥ नलगे द्यावा परि-
हार । या कोरडें उत्तर ॥ २ ॥ असे अभ्यंतर । साक्षभूत जवळी ॥ ३ ॥
अवघें जाणे सूत्रधारी । कोण नाचे कोणे परी ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे बुद्धि ।
ज्याची तेच त्या सिद्धि ॥ ५ ॥

॥ ३०४४ ॥

भवसिंधूचें काय कोडें । दावी वाढ चाले पुढें ॥ १ ॥ तारुं भला पांडु-
रंग । पाय भिजों नेदी अंग ॥ २ ॥ मार्गें उतरिले बहुत । पैल तिरीं
साधुसंत ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे लाग वेगें । जाऊं त्याचिया मार्गें ॥ ४ ॥

॥ ३०४५ ॥

द्रव्याचिया कौटी । नये गांडीची लंगोटी ॥ १ ॥ अंतीं बोलवणेंसाठीं ।
पांडुरंगें कंठी ॥ २ ॥ लोभार्थी लोभिकें । यांचें सन्निधान फिकें
॥ ३ ॥ तुका ह्यणे हितें । जग नहो पडो रितें ॥ ४ ॥

॥ ३०४६ ॥

महाचारी धर्म वीकारें अक्षर । आश्रमीं विचार घटकर्म ॥ १ ॥ वान-

प्रस्थ तरी संयोगीं वियोग । संन्यास तो त्याग संकल्पाचा ॥ १ ॥ ३ ॥
 परमहंस तरी जाणे सहज वर्म । तेथे याती धर्म कुळ नाही ॥ ३ ॥
 बोले वर्म जो चाले याविरहित । तो जाणा पतित श्रुति बोले ॥ ४ ॥
 तुका झणे कांहीं नाही नेमाविण । मोकळा तो सीण दुःख पावे ॥ ५ ॥

॥ ३०४७ ॥

कामिनीसी जैसा आवडे भ्रतार । इच्छीत चकौर चंद्र जैसा ॥ १ ॥
 तैसी हे आवडी विठ्ठलाचे पार्या । लागलिया नाही गर्भवास ॥ २ ॥
 दुष्काळें पीडिल्या आवडे भोजन । आणिक जीवन तृषाक्रांता ॥ ३ ॥
 कामातुर जैसा भय लज्जा सांडोनी । आवडे कामिनी सर्वभय ॥ ४ ॥
 तुका झणे तैसी राहिली आवडी । पांडुरंग थडी पाववीळ ॥ ५ ॥

॥ ३०४८ ॥

लटिका तो प्रपंच एक हरि साच । हरिविण आहाच सर्व इंद्रिये ॥ १ ॥
 लटिकें तें मौन भ्रमाचें तें स्वप्न । हरिविण ध्यान नैश्वर्य अवघें ॥ २ ॥
 लटिकिया वित्पत्ति हरिविण करिती । हरि नाही चित्तीं तो शव जाणा ॥ ३ ॥
 तुका झणे हरि हें धरिसि निर्धारी । तरी तूं झडकरी जासी वैकुंठा ॥ ४ ॥

॥ ३०४९ ॥

प्रपंच परमार्थ संपादीन दोन्ही । एकही निदानीं न घडे त्यासी ॥ १ ॥
 दोहीं पेंवावरी ठेवूं जातां हात । शेवटीं अपघात शरीराचा ॥ २ ॥
 तुका झणे त्या दोहींकडे धका । शेवटीं तो नरकामाजी पडे ॥ ३ ॥

॥ ३०५० ॥

काळ सारावा चिंतनें । एकांतवासीं गंगास्नानें । देवाचें पूजन । प्रदक्षिणा
 तुळसीच्या ॥ १ ॥ युक्त अहार वेव्हारानेस इंद्रियांचा स्मरण । नसावी वासर ।
 निद्रा बहु भाषण ॥ २ ॥ परमार्थ महाधन । जोडी देवाचे शरण । व्हावया
 जतन । हे उपाय लाभाचे ॥ ३ ॥ देह समर्पिजे देवा । भार कांहींच न
 ध्यावा । होईल आववा । तुका झणे आनंद ॥ ४ ॥

॥ ३०५१ ॥

पर न देखे अंधारा । आतां जतन हेंचि^१ करा ॥ १ ॥ नागयण नारा-
यण । गांठीं धन बळकट ॥ २ ॥ चिंतामणीपार्शीं चिंता । तत्वता ही
न येळ ॥ ३ ॥ तुका क्षणे च्छभयलोकीं । हेचि त्तिकी सामग्री ॥ ४ ॥

॥ ३०५२ ॥

मदें झांकुनियां करिती पेरणी । कुणाबियाचे बाणी लवलाहें ॥ १ ॥
तयापरी करीं स्वहित आपुलें । जयासी फावलें नरदेह ॥ २ ॥
ओटीच्या परिस मुठांचें तें वाढे । यापरि कैवाडें स्वहिताचें ॥ ३ ॥
नाहीं काळसत्ता आपुलिये हार्ती । जाणते हे गुंती उगविती ॥ ४ ॥
तुका क्षणे पाहें आपुली सूचना । करितो शहाणा मृत्युलोकीं ॥ ५ ॥

॥ ३०५३ ॥

च्या रे लुट्टी प्रेम सुख । फेडा आजि धणी । चुकला तो मुकला । जाली
वेरझार हाणी ॥ १ ॥ घाला घातला वैकुंठीं । करुनिया जीवें साटी ।
पुरविली पाठी । वैष्णवीं काळाची ॥ २ ॥ अवघें आणिलें अंबर ।
विठोसहित तेथें धूर । भेदूनि जिव्हार । नामबाणीं धरियेला ॥ ३ ॥
संचित प्रारब्ध क्रियमाण । अवघीं जालीं गहन । केलीं पापपुण्यें ।
देशधडी वापुडीं ॥ ४ ॥ आनंदें गर्जती निर्भर । घोष करिती निरंतर ।
कांपती असुर । वीर कवणा नांगवती ॥ ५ ॥ जें दुर्लभ ब्रह्मादिका ।
आजि सांपडलें फुका । घ्या रे क्षणे तुका । सावचित्त होऊन ॥ ६ ॥

॥ ३०५४ ॥

देवें सत्ता जरी । जग अवघें कृपा करी ॥ १ ॥ ऐसा असोनि अनु-
भव । कासासि होती जीव ॥ २ ॥ देवाची जतन । त्यासी व धूं
न शके अग्र ॥ ३ ॥ तुका क्षणे हरी । प्रव्हादासि यत्न करी ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ आतां हेंचि करा जतन.

॥ ३०५५ ॥

वैष्णव मुक्ति विप्रांचा सन्मान । करावा आपण घेऊं नये ॥ १ ॥
 प्रभु जाला तरी संसाराचा दास । विहित त्यासी यांची सेवा ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे हे आशीर्वादे बळी । जाईल तो छळी नरका यांसी ॥ ३ ॥

॥ ३०५६ ॥

परिमळ म्हूण चोळूं नये फूल । खाऊं नये मूल आवडतें ॥ १ ॥
 मोतियाचें पाणी चाखूं नये स्वाद । यंत्र भेदुनि नाद पाहूं नये ॥ २ ॥
 कर्मफळ ह्मणुनी इच्छूं नये काम । तुका ह्मणे वर्म दावूं लोकां ॥ ३ ॥

॥ ३०५७ ॥

मार्गीं बहुत । थाचि गेले साधुसंत ॥ १ ॥ नका जाऊं आढरणें ।
 घेसीं गर्जती पुराणें ॥ २ ॥ चोखाळिल्या वाटा । न लगे पुसाव्या
 धोपटा ॥ ३ ॥ झळकती पताका । गरुड टके ह्मणे तुका ॥ ४ ॥

॥ ३०५८ ॥

लेखी दुखण्यासमान । वेचला नारायणीं क्षण । उद्यांचें आजिच मरण ।
 आणोनि ह्मणे हरि भोक्ता ॥ १ ॥ नाहीं कांहीं पडों येत तुटी । जाणें तो आहे
 सेवटीं । लाभ विचारोनि पोटीं । होई सेवटीं जागृत ॥ २ ॥ आहे ते उरे
 कटा । लावुनि चळ आपुला फाटा । पुरे हें न पुरे सेवटा । तरण्या बळकटा
 सदा वास ॥ ३ ॥ ह्मणोनि मोडावा कांटाळा । अविद्यात्मक कोंवळा ।
 होतील प्रवळा । आशा तूष्ण्या माया ॥ ४ ॥ क्षण रा देहाच्या अंतीं । जड
 होउनि राहेल माती । परदेश ते परवर होती । चिळसविती नाकडोळे ॥ ५ ॥
 जंय या नाहीं पातल्या विपत्ति । आयुष्य भविष्य आहे हीतीं ।
 लाभ विचागेनी गुंती । तुका ह्मणे अंतीं सर्व पिसुनें ॥ ६ ॥

॥ ३०५९ ॥

करितां देवार्चन । बरा आले संतजन ॥ १ ॥ देव सारावे परते । संत

पूजावे आरते ॥ २ ॥ शाळिग्राम विष्णुमूर्ती । संत हो का भलते
याती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संधी । अधिक वैष्णवांची मांदी ॥ ४ ॥

॥ ३०६० ॥

चुकली ते वाट । पुढें सांपडवी नीट ॥ १ ॥ ह्मणउनी गर्भवास । ने-
णती ते हरिचे दास ॥ २ ॥ संचिताचा संग । काय जाणों पावे
भंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दृष्टी । उधडितों नव्हे कष्टी ॥ ४ ॥

॥ ३०६१ ॥

गर्भी असतां बाळा । कोण पाळी त्याचा लळा ॥ १ ॥ कैसा लाघवी
सूत्रधारी । कृपाळुवा माझा हरी ॥ २ ॥ सर्प पिळीं वितांचि खाय ।
वांचलिया कोण माय ॥ ३ ॥ गगनीं लागला कोसेरा । कोण पुरवी
तेथें चारा ॥ ४ ॥ पोटीं पाषाणांचे जीव । कवण जीव त्याचा
भाव ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे निश्चळ राहें । होईल तें सहज पाहें ॥ ६ ॥

॥ ३०६२ ॥

भावापुढें बळ । नाहीं कोणाचें सबळ ॥ १ ॥ करी देवावरी सत्ता ।
कोण त्याहूनि परता ॥ २ ॥ बैसे तेथें येती । न पाचारितां सर्व
शक्ति ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राहे । त्याकडे कोण पाहे ॥ ४ ॥

॥ ३०६३ ॥

धांवे माते सोई । बाळ न विचारितां कांहीं ॥ १ ॥ मग त्याचें जाणें
निकें । अंग वोडवी कौतुकें ॥ २ ॥ नेणे सर्प दोरी । अगी भलते
नीं धरी ॥ ३ ॥ तीविणें तें नेणे । आणीक कांहीं तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

अगी देखोनियां मती । अंगीं रोमांच उठती ॥ १ ॥ हा तो
उपदेश । सुख अंतरीं उल्लास ॥ २ ॥ विस्रगोताकडे । चित्त न
त्याह्वनि एका । उडी घाली ह्मणे तुका ॥ ४ ॥

॥ ३०६५ ॥

सकलगुणें संपन्न । एक देवाचें लक्षण ॥ १ ॥ वरकड कोठें कांहीं ।
एक आहे एक नाही ॥ २ ॥ षड्गुण ऐश्वर्य संपन्न । एक भगवंती
जाण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जें जें बोला । तें तें साजे या विठ्ठला ॥ ४ ॥

॥ ३०६६ ॥

पाषाण देव पाषाण पायरी । पूजा एकावरी पाय ठेवी ॥ १ ॥ सार तो
भाव सार तो भाव । अनुभवी देव तेचि जाले ॥ २ ॥ उदका भिन्न पालट
काई । गंगा गोड येरां चवी काय नाही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें भा-
विकांचें वर्म । येरी धर्माधर्म विचारावे ॥ ४ ॥

॥ ३०६७ ॥

ऐसा कोणी नाही हें जया नावडे । कन्या पुत्र घोडे दारा धन ॥ १ ॥
निंब घेतें रोगी कवणिया सुखें । हरावया दुःखें व्याधि पीडा ॥ २ ॥
काय पळे सुख चोर लागे पाटी । न घलावी काटी आड त्या ॥ ३ ॥
जयाचें कारण तोचि जाणे करूं । नये कोणां वारूं आणिकांसी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तरी सांपडे निधान । यावा ओंवाळून जीव बळी ॥ ५ ॥

॥ ३०६८ ॥

नव्हे मतोळ्याचा वाण । नीच नवा नारायण ॥ १ ॥ सुख उपजे
श्रवणें । खरें टांकसाळी नाणें ॥ २ ॥ लाभ हातोहार्ती । अधिक पुढती-
पुढती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेणों किती । पुरोनि उरलें पुढती ॥ ४ ॥

॥ ३०६९ ॥

संकल्पासी अधिष्ठान । नारायण गोमटें ॥ १ ॥ अवधियांचें पुरे कोड ।
फिटें जड देहत्व ॥ २ ॥ उभय लोकीं उत्तम कीर्ति । देव चित्ती
राहिल्लिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव धाय । नये हाय जवळी ॥ ४ ॥

॥ ३०७० ॥

वचनेचि श्वाचें आपण उदार । होईल विश्रंभर संतुष्टचि । १ ॥

सत्यसंकल्पांचीं फळें बीजां ऐसीं । शुद्ध नाहीं नासी पावों येत ॥ २ ॥
 वंचिलिया काय येतसे उपेगा । शरीर हें नरकाचेंचि आळें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जीव जितां थारे लावा । पडिलिया गोवा देशधडी ॥ ४ ॥

॥ ३०७१ ॥

दह्यांचिया अंगीं निघे ताक लोणी । एका मोलें दोन्ही मागों नये ॥ १ ॥
 आकाशाचे पोटीं चंद्र तारांगणें । दोहोंशीं समान पाहों नये ॥ २ ॥
 पृथ्वीच्या पोटीं हिरा गारगोटी । दोहोंसी संसाटी करूं नये ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तैसे संत आणि जन । दोहोंसी समान भजूं नये ॥ ४ ॥

॥ ३०७२ ॥

जीव जीती जीवना संगें । मत्स्या मरण त्या वियोगें ॥ १ ॥ जया चिर्तीं
 जैसा भाव । तया जवळि तैसा देव ॥ २ ॥ सकळां पडिये भानु । परि
 त्या कमळाचें जीवनु ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माता । वाहे तान्हयाची चिंता ॥ ४ ॥

॥ ३०७३ ॥

करिती तथा वेवसाव आहे । येथें व्हारे साहे एकांएक ॥ १ ॥
 गातां आइकतां समानचि घडे । लाभें लाभ जोडे विशेषता ॥ २ ॥
 प्रेमाचें भरतें भातें ध्यावें अंगीं । नटे टाळी रंगीं शूरत्वेसी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे बहुजन्मांचें खंडण । होईल हा सीण निवारोनि ॥ ४ ॥

॥ ३०७४ ॥

भाग्यवंता हे परवडी । करिती जोडी जन्माची ॥ १ ॥ आपुलात्या लाहों
 आवें । जें ज्या व्हावें तें आहे ॥ २ ॥ इच्छाभोजनाचा दाता । नलगे
 चिंता करवी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आल्या थाप्या । वस्तु बऱ्या मोलाच्या ॥ ४ ॥

॥ ३०७५ ॥

जाणारें तें साह । नाहीं तरी दगा फार ॥ १ ॥ डोळे झांकिलिया रवि ।

नाहीं ऐसा होय जेवीं ॥ २ ॥ बहुथोड्या आड । निवारितां लाभें
जाड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खरें । नेलें हातींचें अंधारें ॥ ४ ॥

॥ ३०७६ ॥

वरें सावधान । राहावें समय राखोन ॥ १ ॥ नाहीं सारखिया वेळा ।
अवध्या पावतां अवकळा ॥ २ ॥ लाभ अथवा हानी । थोड्याम-
ध्येच भोवती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे राखा । आपणा नाहीं तोचि वाखा ॥ ४ ॥

॥ ३०७७ ॥

कस्तुरीचे अंगीं मीनली मृत्तिका । मग वेगळी कां येईल लेखूं ॥ १ ॥
तयापरि भेद नाहीं देवभक्ती । संदेहाच्या युक्ति सरों द्याव्या ॥ २ ॥
इंधनें तें आगी संयोगाच्या गुणें । सागरा दुरुषणें वाहाळ तोंचि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माझे साक्षीचें वचन । येथें तो कारण शुद्ध भाव ॥ ४ ॥

॥ ३०७८ ॥

धरितां इच्छा दुरी पळे । पाठीं सोहळे उदासा ॥ १ ॥ ह्मणऊनि
असट मन । नका खूण सांगतो ॥ २ ॥ आमिषापाशीं अवघें वर्म ।
सोस श्रम पाववी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बीज न्यावें । तेथें यावें फळानें ॥ ४ ॥

॥ ३०७९ ॥

देह निरसे तरी । बोलावया नुरे उरी ॥ १ ॥ येर वाचेचें वागजाळ ।
अळंकारापुरते बोल ॥ २ ॥ काचें तरी कढे । जाती ऐसें चित्त
ओढे ॥ ३ ॥ विष्णुदास तुका । पूर्ण धनी जाणे चुका ॥ ४ ॥

॥ ३०८० ॥

याचि नांवे दोष । राहे अंतरीं किल्मिष ॥ १ ॥ मना अंगीं पुण्य
पाप । शुभ उत्तम संकल्प ॥ २ ॥ विजाऐसीं फळें । उत्तम कां
असंगळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त । शुद्ध करावें हे दित्त ॥ ४ ॥

॥ ३०८१ ॥

वेळोवेळां हेचि सांगें । दान मार्गें जगासी ॥ १ ॥ विट्टल हे मंगळ-
वाणी । घेऊं धणी पंगती ॥ २ ॥ वेचतसे पळें पळ । केले बळ
पाहिजे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुश्चित नका । राहों फुका नाड हा ॥ ४ ॥

॥ ३०८२ ॥

धावे त्यासी पावे । दुजें उगवूनि गोवे ॥ १ ॥ व्यावें भरुनियां वर ।
मग नाही येरझार ॥ २ ॥ धणी उभें केले । पुंडलिकें या उगले
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥ ४ ॥

॥ ३०८३ ॥

ब्राह्मण तों याती अंत्यज असतां । मानावा तत्वता निश्चयेसीं ॥ १ ॥
रामकृष्णनामें उचारी सरळें । आठवी सांवळें रूप मनीं ॥ २ ॥
शांति क्षमा दया अलंकार अंगीं । अभंग प्रसंगीं धैर्यवंत ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे गेल्या पडऊर्मी अंगें । सांडूनियां मग ब्रह्मचि तो ॥ ४ ॥

॥ ३०८४ ॥

पुढें आतां कैचा जन्म । ऐसा श्रम वारेसा ॥ १ ॥ सर्वथाही फिरों
नये । ऐसी सोय लागलिया ॥ २ ॥ पांडुरंगा ऐसी नाव । तारुं भाव
असतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चुकतीं बापा । पुन्हा खेपा सकळा ॥ ४ ॥

॥ ३०८५ ॥

टाळ दिंडी हातीं । वैकुंठीचे ते सांगाती ॥ १ ॥ जाल तरी कोणी
जा गा । करा सिंदोरी ते वेगा ॥ २ ॥ जाती सादवीत । तेथें असों
घावें चित्त ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोल । जाती बोलत विट्टल ॥ ४ ॥

॥ ३०८६ ॥

आहीं गावें तुहीं कोणीं कांहीं न ह्मणावें । ऐसें तंव आह्मां सांगि-

तलें नाहीं देवें ॥ १ ॥ ह्मणा रामराम टाळी वाजवा हातें । नाचा
 बोला प्रेमें आपुलिया स्वहितें ॥ २ ॥ सहज घडे तथा आळस करणें तें
 काई । अग्नीचें भातुकें हात पोळितां कां पार्यां ॥ ३ ॥ यथें नाहीं लाज
 भक्तिभाव लौकिक । हांसे तथा घडे ब्रह्महत्यापातक ॥ ४ ॥ ज्या जैसा भाव
 निरोपण करावा । यथें नाहीं चाड ताळविताळ या देवा ॥ ५ ॥ सदैव ज्या
 कथा काळ घडे श्रवण । तुका ह्मणे येर जन्मा आले पाषाण ॥ ६ ॥

॥ ३०८७ ॥

तेलनीशीं रुसला वेडा । रागें कोरडें खातो भिडा ॥ १ ॥ आपुलें हित आ-
 पण पाही । संकोच तो न धरी कांहीं ॥ २ ॥ नाडिलें लोकां टाकिला मोहो ।
 बोडिलें डोकें सांडिला मोहो ॥ ३ ॥ शेजारणीच्या गेली रागें । कुतऱ्यांनीं
 घर भरिलें मागें ॥ ४ ॥ पिसारागें भाजिलें घर । नागविलें तें नेणे फार ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे यांच्यां रागें । फेडिलें सावलें देखिलें जगें ॥ ६ ॥

॥ ३०८८ ॥

आलें देवाचिया मना । तथें कोणाचें चालेना ॥ १ ॥ हरिश्रंद्र तारान-
 राणी । वाहे डोंबा घरीं पाणी ॥ २ ॥ पांडवांचा साहाकारी । राज्यावरोनि
 केलें दुरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उगेचि राहा । होईल तें सहज पाहा ॥ ४ ॥

॥ ३०८९ ॥

मजुराचें पोट भरे । दाता उरे संचला ॥ १ ॥ या रे या रे हातोहातीं ।
 काम माती सारावी ॥ २ ॥ रोजकीर्दीं होतो झाडा । रोकडाचि पर्वत
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खोल पाया । वेचों काया कुशेसीं ॥ ४ ॥

॥ ३०९० ॥

शहाणपणें वेद मुका । गोपिका त्या ताकटी ॥ १ ॥ कैसें येथें कैसें
 तथें । शहाणे ते जाणती ॥ २ ॥ यज्ञमुखें खोडी काढी । कोण गोडी
 बोरांची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावाविण । अवघा सीण केला तो ॥ ४ ॥

॥ ३०९१ ॥

गुरुशिष्यपण । हें तों अधमलक्षण ॥ १ ॥ भूर्तो नारायण खरा ।
आप तैसाचि दुसरा ॥ २ ॥ न कळतां दोरी साप । राहूं नेदावा
तो कांप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुणदोषी । ऐसें न पडावें सोर्सी ॥ ४ ॥

॥ ३०९२ ॥

सेजेचा एकांत अगीपार्शीं कळे । झांकिलिया डोळे अधःपात ॥ १ ॥
राहो अथवा मग जळो अगीमधीं । निवाड तो आधीं होऊनि गेला ॥ २ ॥
भेणें झडपणी नाहीं येथें दुजें । पादरघिता ओझें हतियारें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज नाहीं जी भरवसा । तोंवरि सहसा निवाड तो ॥ ४ ॥

॥ ३०९३ ॥

एक एका साह्य करूं । अवघे धरूं सुपंथ ॥ १ ॥ कोण जाणे कैसी
परी । पुढें उरी ठेवितां ॥ २ ॥ अवघे धन्य होऊं आतां । स्मरवितां
स्मरण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अवघी जोडी । ते आवडी चरणांची ॥ ४ ॥

॥ ३०९४ ॥

सोन्याचे पर्वत करवती पाषाण । अवघे रानोरान कल्पतरु ॥ १ ॥
परि या दुर्लभ विठोबाचे पाय । तेथें हे उपाय न सरती ॥ २ ॥
अमृते सागर भरवती गंगा । ह्मणवेल उगा राहे काळा ॥ ३ ॥
भूत भविष्य कळों येईल वर्तमान । करवती प्रसन्न रिद्धिसिद्धि ॥ ४ ॥
स्थान मान कळों येती योगमुद्रा । नेववेल वारा ब्रह्मांडासी ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे मोक्ष राहे ऐलीकडे । इतर बापुडें काय तेथें ॥ ६ ॥

॥ ३०९५ ॥

नारे तरि काय नुजेडे कोंबडें । करूनियां वेडें आघो दावी ॥ १ ॥
आइत्याचे साहे फुकाचा विभाग । विक्षेपानें जग छी थू करी ॥ २ ॥
नेमून ठेविला करल्यानें काळ । नरहायेसें बळ करूं पुढें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देव साहे जाल्यावरी । असांगचि करी सर्व सांग ॥ ४ ॥

॥ ३०९६ ॥

न करावी आतां पोटासाठीं चिंता । आहे त्या संचिता माप लावूं ॥ १ ॥
 दृष्टि ते घालावी परमार्थाठायीं । क्षुलुका उपार्यां सिण जाला ॥ २ ॥
 येथें तंव नाहीं घेइजेसें सर्वे । कांहीं नये जीवें वेचों मिथ्या ॥ ३ ॥
 खंडणेंचि नव्हे उद्वेग वेरझारीं । बापुढे संसारीं सदा असों ॥ ४ ॥
 शेवटा पाववी नावेचें वैसणें । भुजावळें कोणें कष्टी व्हावें ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे आतां सकळांचें सार । करावा व्यापार तरी ऐसा ॥ ६ ॥

॥ ३०९७ ॥

अधिकार तैसा दावियेला मार्ग । चालतां हे मग कळों येतें ॥ १ ॥
 जाळूं नये नाव पावलेनि पार । मागील आधार बहुतांचा ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे रोग वैद्याचे अंगीं । नाहीं करी जर्गी उपकार ॥ ३ ॥

॥ ३०९८ ॥

देहबुद्धि वसे लोभ जयां चितीं । आपुलें जाणतीं परावें जे ॥ १ ॥
 तयासी चालतां पाहिजे सिद्धी । दुःख पावे करी असत्य तो ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे धर्म रक्षायी कारणें । छाया इच्छी उन्हे तापला तो ॥ ३ ॥

॥ ३०९९ ॥

अवघे देव साध । परी या अवगुणांचा बाध ॥ १ ॥ ह्मणउनी नव्हे
 सरी । राहे एका एक दुरी ॥ २ ॥ ऊंस कांदा एक आळां । स्वाद पाहतां
 निराळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नव्हे सरी । विष अमृताची परी ॥ ४ ॥

॥ ३१०० ॥

करी संध्यास्नान । वारी खाउनियां अन्न ॥ १ ॥ तया नाहीं लाभहानीं ।
 आदा वेंचाचिये मानीं ॥ २ ॥ मजुराचें धन । विळा दोरङ्गि जतन
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । अधीरासी देव कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ३१०१ ॥

अवगुण तो कोणीं नाहीं प्रतिष्ठिले । मार्गें होत आले शिष्टाचार ॥ १ ॥

दुर्बलाच्या नांवें पिटावा डांगोरा । हा तो नव्हे बरा सत्यवाद ॥२॥
मद्य आणि मधु एकारासी नांवें । तरि कां तें खावें आधारे त्या ॥३॥
तुका ह्याणे माझा उच्छिष्ट प्रसाद । निवडी भेदाभेद वृष्टिन्यावें ॥४॥

॥ ३१०२ ॥

न सांगारें वर्म । जनीं असों द्यावा भ्रम ॥ १ ॥ उगीच लागतील
पाठीं । होतीं रितींच हिंपुटी ॥ २ ॥ सिकविल्या गोटी । सिकोनि
न धरिती पोटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे सीण । होइल अनुभवाविण ॥४॥

॥ ३१०३ ॥

नसावें औशाळ । मग मानिती सकळ ॥१॥ जाय तेथें पावे मान ।
चाले बोलिलें वचन ॥ २ ॥ राहों नेदी बाकी । दान ज्याचें त्यासी
टाकी ॥ ३ ॥ होवा वाटे जना । तुका ह्याणे सार्टीं गुणां ॥ ४ ॥

॥ ३१०४ ॥

मसतां अधिकार । उपदेशासी बळात्कार । तरि ते केले ही चार ।
माकडा आणि गारोडी ॥१॥ धन धान्य राज्य बोल । वृथा रंजवणें
फोल । नाहीं तेथें ओल । बीज वेची मूर्ख तो ॥२॥ नये बांधों गांठीं ।
पदरा आणी ऐसी तुटी । असोन कसोटी । शिष्टाचार अनुभव ॥३॥ उप-
देशी तुका । मेघवृष्टीनें आइका । संकल्पासी धोका । सहज तें उत्तम ॥४॥

॥ ३१०५ ॥

मन गुंतलें लुलयां । जाय धांवोनि त्या ठाया ॥ १ ॥ मार्गें परतवी
तो बळी । शूर एक भूमंडळीं ॥ २ ॥ येऊनियां घाली घाला ।
नेणों काय होइल तुला ॥३॥ तुका ह्याणे येणें । बहु नाडिले शाहाणे ॥४॥

॥ ३१०६ ॥

पतिव्रते आनंद मनीं । सिंदळ खोंचे व्यभिचारवचनीं ॥ १ ॥ जळी

वर्म लागी आगी । शुद्धपण भलें जर्गी ॥ २ ॥ सुख पुराणीं आचार-
शीळा । दुःख वाटे अनर्गळा ॥ ३ ॥ शूरा उल्हास अंगीं । गाढ्या
मरण ते प्रसंगीं ॥ ४ ॥ शुद्ध सोनें उजळे अगी । हीन काळे धांवे
रंगीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे तोचि हिरा । घनघायें निवडे पुरा ॥ ६ ॥

॥ ३१०७ ॥

न कळतां कोणीं मोडियेलें व्रत । तया प्रायश्चित्त चाले कांहीं ॥ १ ॥
जाणतिया वज्रलेप जाले थोर । तयांस अघोर कुंभपाक ॥ २ ॥
आतां जरी कोणी नाइके सांगतां । तया शिकवितां तेंचि पाप ॥ ३ ॥
काय करूं मज देवें बोलविलें । माझें खोळंबलें काय होतें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जना पाहा विचारूनी । सुख वाटे मनीं तेंचि करा ॥ ५ ॥

॥ ३१०८ ॥

ढेंकणासी बाज गड । उतरचढ केवढी ॥ १ ॥ होता तैसा कळों
भाव । आला वाव अंतरांचा ॥ २ ॥ बोरामध्यें वसे अळी । अठो-
ळीच भोंवतीं ॥ ३ ॥ पोटासाठीं वेंची चणे । राजा ह्मणे तोंडें मी
॥ ४ ॥ वेडकानें चिखल खावा । काय ठावा सागर ॥ ५ ॥ तुका
ह्मणे ऐसें आहे । काय पाहे त्यांत तें ॥ ६ ॥

॥ ३१०९ ॥

पर्जन्यें पडावें आपुल्या स्वभावे । आपुलाच्या देवें पिके भूमि ॥ १ ॥
बीज तेंचि फळ येईल शेवटीं । लाभहानि तुटी ज्याची तया ॥ २ ॥
दीपाचिये अंगीं नाहीं दुजाभाव । धणी चोर स्रव सारिखेचि ॥ ३ ॥
काडळें दोंपरा कंकर तिचिरा । राजहंस चारा मुक्ताफळें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे येंथें आवडी कारण । पिकला नारायण ज्यां तैसा ॥ ५ ॥

॥ ३११० ॥

दुर्बळा वाणाच्या एक दोनि सिद्धि । सदैवा समाधि विश्वरूपीं ॥ १ ॥
काय त्याचें वांयां गेलें तें एक । सदा प्रेमसुख सर्वकाळ ॥ २ ॥

तीर्थ देव हुरी तथा भाग्यहीना । विश्व त्या सजना दुमदुमलें ॥ ३ ॥
तुका झणे एक वाहाती मोळिया । भाग्ये आगळिया घरा येती ॥ ४ ॥

॥ ३१११ ॥

वैद्य वांचवित्ती जीवा । तरी कोण ध्याते देवा ॥ १ ॥ काय जाणों
कैसी परी । प्रारब्ध ते ठेवी उरी ॥ २ ॥ अंगीं दैवत संचरे । मग
तेथें काय उरे ॥ ३ ॥ नवसें कन्यापुत्र होती । तरि कां करणें लागे
पती ॥ ४ ॥ जाणे हा विचार । स्वामी तुक्याचा दातार ॥ ५ ॥

॥ ३११२ ॥

काहीं न मागे कोणांसी । तोचि आवडे देवासी ॥ १ ॥ देव त्यासी
झणावें । त्याचे चरणीं लीन व्हावें ॥ २ ॥ भूतदया ज्याचे मनीं । त्याचे
घरीं चक्रपाणी ॥ ३ ॥ नाहीं नाहीं त्या समान । तुका झणे मी जमान ॥ ४ ॥

॥ ३११३ ॥

कासिया पाषाण पूजित्ती पितळ । अष्ट धातु खळ भावहान ॥ १ ॥
भावचि कारण भावचि कारण । मोक्षाचें साधन बोलियलें ॥ २ ॥
काय करिल जपमाळा कंठमाळा । करिशी वेळोवेळां विषयजप ॥ ३ ॥
काय करिशील पंडित हे वाणी । अक्षराभिमानि थोर होय ॥ ४ ॥
काय करिशील कुशल गायन । अंतरीं मळीण कुबुद्धि ते ॥ ५ ॥
तुका झणे भाव नाहीं करी सेवा । तेणें काय देवा योग्य होशी ॥ ६ ॥

॥ ३११४ ॥

दिली चाले वाचा । क्षय मागिल्या तपाचा ॥ १ ॥ रिद्धि सिद्धि
येती घरा । त्याचा करित्ती पसारा ॥ २ ॥ मानदंभांसार्ति । पडे देवासत्रें
तुटी ॥ ३ ॥ तुका झणे मेवा । कैचा वेठांच्या निर्देवा ॥ ४ ॥

॥ ३११५ ॥

भागिकां छळावया जालासी शाहाणा । स्वहिता घातलें खान ॥

आडिके पैके करुनि सायास । कृपणें सांचलें धन ॥ न जिरे क्षीर
 श्वानाची भक्षितां । याती तयाचार गुण ॥ तारुण्यदशे अधम मातला ।
 दबडी हात पाय कान ॥ १ ॥ काय जालें यांम वायां कां ठकले ।
 हातीं सापडलें टाकीतसे ॥ घेउनि स्फटिकमणी टाकी चिंतामणी । नाग-
 वले आपुले इच्छे ॥ २ ॥ सिद्धीं सेविलें सेविती अधम । पात्रांसारिखें
 फळ ॥ सिंपिला मोतीं जन्मलें स्वाती । वरुषलें सर्वत्र जळ ॥ कापूस
 पट नयेचि कारणा । तयास पातला काळ ॥ तेंचि भुजगें धरिलें
 कंठीं । मा विष जालें त्याची गरळ ॥ ३ ॥ भक्षुनि मिष्टान्न घृतसाकर ।
 सहित सोलुनि केळें ॥ घालोनियां घसा अंगोळिया । वांती करुं
 पाहे बळें ॥ कुंथावयाची आवडी देवा । उन्हवणी रडवी वाळें ॥
 तुका ह्मणे जे जैसें करिती । ते पावती तैसींच फळें ॥ ४ ॥

॥ ३११६ ॥

बोलावें तें धर्मा मिळे । बरे डोळे उघडूनी ॥ १ ॥ काशासाठीं खावें
 शेण । जेणें जन थुंकतें ॥ २ ॥ दुर्जे ऐसें काय बळी । जे या जाळी
 अग्नीसि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर रणीं । गांढे मनीं बुरबुरी ॥ ४ ॥

॥ ३११७ ॥

आणितां त्या गती । हंस काउळे न होती ॥ १ ॥ सांडा सांडा रे म्हाणे ।
 येथें गांठीसर्वे धुरें ॥ २ ॥ नाकेंविण मोतीं । उभ्या बाजारें फजिती ।
 ॥ ३ ॥ हुकुमदाज तुका । येथें कोणी फुंदों नका ॥ ४ ॥

॥ ३११८ ॥

वंचुनियां पिंड । माता दान करी लंड ॥ १ ॥ जैसी याची चाली
 बरी । तैसा अंतरला दुरी ॥ २ ॥ मेला राखे दिस । ज्यालेपण
 जाले बोस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । लोभें न पुरेचि सेवा ॥ ४ ॥

॥ ३११९ ॥

धनवतालागीं । सर्वमान्यता आहे जगीं ॥ १ ॥ माता पिता बंध

जन । सर्व मानिती वचन ॥ २ ॥ जंव मोठा चाले धंदा । संव
बहिणी ह्मणे दादा ॥ ३ ॥ सदा शृंगारभूषणें कांता लवे बहु
मानें ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे धन । भाग्य अशाश्वत जाण ॥ ५ ॥

मायबापें केवळ काशी । तें नवजावें तीर्थासी ॥ १ ॥ पुंडलाकें काय
केलें । परब्रह्म उभें ठेलें ॥ २ ॥ तैसा होई सावधान । हृदयीं धरीं
नारायण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मायबापें । अवघीं देवार्ची स्वरूपें ॥ ४ ॥

॥ ३१२१ ॥

गंधर्व अग्नि सोम भोगिती कुमारी । कोठें चराचरीं त्याग केला ॥ १ ॥
गायत्री स्वमुखें भक्षीतसे मळ । मिळाले वोहाळ गंगाओघ ॥ २ ॥
कागाचिये विष्टें जन्म पिंपळासि । पांडवकुळासि पाहातां दोष ॥ ३ ॥
शकुंतला सूत कर्ण शृंगी व्यास । यांच्या नामें नाश पातकांसि ॥ ४ ॥
गणिका अजामेळ कुच्चा तो विदुर । पाहातां विचार पिंगळेचा ॥ ५ ॥
वाल्हा विश्वामित्र वसिष्ठ नारद । यांचें पूर्व शुद्ध काय आहे । ६ ॥
न व्हावी तीं जालीं कर्म नरनारी । अनुतापें हरी सारतां मुक्त ॥ ७ ॥
तुका ह्मणे पूर्व नाठवी श्रीहरी । मूळ जो उच्चारीं नरक त्यासि ॥ ८ ॥

॥ ३१२२ ॥

धाकुट्याचे मुखीं घांस घाली माता । वरी करी सत्ता शाहाणियां ॥ १ ॥
ऐसे जाणपणें पडिलें अंतर । वाढे तों तों थोर अंतराय ॥ २ ॥
देन्ही उभयतां आपणांचि व्याली । आवडीची चाली भिन्न भिन्न ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे अंगापासूनि निराळें । निवडिलें वळें रडतें स्तनीं ॥ ४ ॥

॥ ३१२३ ॥

बाळ बापा ह्मणे काका । तरी कां निरपराध पारिखा ॥ १ ॥ जैसा

तैसा भाव गोड । पुरवी कोड विठ्ठल ॥२॥ साकरेसि ह्यणतां धोंडा । तरी
कां तोंडा न रुवे ॥३॥ तुका ह्यणे आरुष बोल । नव्हे फोळ आहाच ॥४॥

॥ ३१२४ ॥

साधूनी बचनाग खाती तोळा तोळा । आणिकारें डोळां न पाहवे ॥१॥
साधूनी भुजंग धरितोल हार्ती । आणिकें कांपती देखोनियां ॥२॥
असाध्य तें साध्य करेतां सायास । कारण अभ्यास तुका ह्यणे ॥३॥

॥ ३१२५ ॥

हित जाणे चित्त । कळों येतसे उचित ॥ १ ॥ परिहार ते संपा-
दनी । सत्य कारण कारणी ॥ २ ॥ वरदळ तें नुतरे कसीं । आगी-
मध्ये तें रसीं ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे करुनी खरें । ठेविता तें पुढें बरें ॥ ४ ॥

॥ ३१२६ ॥

उचिताचा काळ । साधावया युक्तिबळ । आपलें सकळ । ते प्रसंगीं
पाहिजे ॥ १ ॥ नेम नाहीं लाभ हानि । अवचित घडती दोनी ।
विचारुनि मनीं । पाहिजे तें प्रयोजावें ॥ २ ॥ जाळ जाळा काळें ।
करपो नेदावें आगळें । जेविता वेगळें । ज्याचें त्याचें तेथें शोभे ॥३॥
पाळी नांगर पाभारीं । तन निवडूनि सोंकरी । तुका ह्यणे धरी ।
सेज जमा सेवटीं ॥ ४ ॥

॥ ३१२७ ॥

करणें न करणें वारळें जेथें । जातों तेणें पथें संतसंगें ॥ १ ॥
संतों हें पाहिले लाविलें निशाण । ते खुणा पाहोन गर्जे नाम ॥ २ ॥
तुका ह्यणे तुही चला याचि वाटे । भरवशातें भेटे पांडुरंग ॥ ३ ॥

॥ ३१२८ ॥

मारु गये सप सतांचिया दृष्टी । होतील ते कष्टी व्यापकरणें ॥ १ ॥
एक सूत्र जीवशिर्वा आरुक्थता । रोम उपहितां अंग कांपे ॥ २ ॥

नाहीं साहो येत दुःखाची ते जाती । परपीडा भूतीं साम्य जालें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दिला नीतीचा संकेत । पूजा नांवे चित्त सुखी तेणें ॥ ४ ॥

॥ ३१२९ ॥

क्षुधेलियां अन्न । द्यावें पात्र न विचारून ॥ १ ॥ धर्म आहे वर्मा अंगीं ।
कळलें पाहिजे प्रसंगीं ॥ २ ॥ द्रव्य आणि कन्या । येथें कुळ कर्म
सोधण्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुण्य गाठीं । तरिच उचितासी भेटी ॥ ४ ॥

॥ ३१३० ॥

सर्वा भूतीं द्यावें अन्न । द्रव्य पात्र विचारोन । उपविष्टे कारण ।
तेथें बीज पेरीजे ॥ १ ॥ पुण्य करितां होय पाप । दुग्ध पाजोनि
पोशिला साप । करोनि अधोराचा जप । दुःख विकत घेतलें ॥ २ ॥
भूमी पाहातां नाहीं वेगळी । माळ बरड एक काळी । उत्तम निराळी ।
मध्यम ते कनिष्ट ॥ ३ ॥ ह्मणोनि विवेकें । काहीं करणें तें निकें ।
तुका ह्मणे फिकें । रुची नेदी मिष्टान्न ॥ ४ ॥

॥ ३१३१ ॥

कवण दिस येइल कैसा । न कळे संपत्तीचा भरंवसा ॥ १ ॥ चौदा
चौकडिया लंकापति । त्याची कोण जाली गति ॥ २ ॥ लंकेसारिखें भु-
वन । त्याचें त्यासी पारखें जाण ॥ ३ ॥ तेहतीस कोटी बांदवडी । राज्य
जातां न लगे घडी ॥ ४ ॥ ऐसें अहंतेनें नाडिले । तुका ह्मणे बांयां गेले ॥ ५ ॥

॥ ३१३२ ॥

लंकेमाजी घरे कित्ती तीं आइका । सांगतसें संख्या जैसी तैसी ॥ १ ॥
पांच लक्ष घरे पाषाणांचीं जेथें । सात लक्ष तेथें विदेबंदी ॥ २ ॥
कोटि घरे जेथें कांशा आणि तांब्याचीं । शुद्ध कांचनाचीं सप्त कोटी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ज्याची संपदा एवढी । सांगतें कवडी गेली नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३१३३ ॥

घायरवे अन्न । मग करी क्षीदक्षीण ॥ १ ॥ ऐसे होती घातपात ।
 लाभेविण संगें थीत ॥ २ ॥ जन्माची जोडी । वाताहात एके घडी
 ॥ ३ ॥ तुका झणे शंका । हित आड या लौकिका ॥ ४ ॥

॥ ३१३४ ॥

पुढें जेणें लाभ घडे । तेंचि वेडे नाशित्ती ॥ १ ॥ येवढी कोठें नगवण ।
 अंधारून विष घ्यावें ॥ २ ॥ होणारासी मिळे बुद्धि । नेदी शुद्धी
 वरूं तें ॥ ३ ॥ तुका झणे जना सोंग । दावी रंग आणीक ॥ ४ ॥

॥ ३१३५ ॥

ग्रंथाचे ते अर्थ नेणती खळ । बहु अनर्गळ जाले विषयीं ॥ १ ॥
 नाही भेद हूण भलतेंचि आचरे । मोकळा विचरे मनासवें ॥ २ ॥
 तुका झणे विषा नांव तें अमृत । पापपुण्या भीत नाही नष्ट ॥ ३ ॥

॥ ३१३६ ॥

चलती आड वाटा । आणिकां दावित्ती जे नीटा ॥ १ ॥ न मनीं त-
 यांचे उपकार । नाही जोडा तो गंधार ॥ २ ॥ विष सेवूनि वारी मार्गें ।
 प्राण जातां जेणें संगें ॥ ३ ॥ बुडतां हाक मारी । ठाव नाही आणिकां
 वारी ॥ ४ ॥ तुका झणे न करीं हिंका । गुण घेऊन अवगुण टाका ॥ ५ ॥

॥ ३१३७ ॥

जरी आलें राज्य मोळविक्या हातां । तरी तो मागुता व्यवसायी ॥ १ ॥
 तृष्णेचीं मजुरें नेणती विसांवा । वाढे हांव हांवां काम कार्मी ॥ २ ॥
 वैभवार्चीं सुखें नातळतां अंगा । चिंता करी भोगा विघ्न जाळी ॥ ३ ॥
 तुका झणे वाहे मरणाचें भय । रक्षण उपाय करुनि असे ॥ ४ ॥

॥ ३१३८ ॥

अभिमानाचें तोंड काळें । दावी बळें अंधार ॥ १ ॥ लाभ न्यावा हातो-

हातीं । तोंडीं माती पाडोनि ॥२॥ लागलीसे पाठी लाज । जालें काज
नासाया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुश्रळ सर्नीं । विटंबणीं पडिलीं तीं ॥४॥

चातुर्याच्या अनंतकळा । सत्या विरळा जाणता ॥ १ ॥ हांसत्यासव
हांसे जन । रडतां भिन्न पालटे ॥२॥ जळो ऐसे वांजट बोल । गुणां मोल
भूस मिथ्या ॥३॥ तुका ह्मणे अंधळ्याऐसें । वोंगळ पिसें कौतुक ॥४॥

॥ ३१४० ॥

गेली वीरसरी । मग त्यासि रांड मारी ॥१॥ मग नये तैसी सत्ता ।
गेली मागील आणितां ॥ २ ॥ भंगलिया चित्ता । न ये काशानें सां-
धितां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धीर । भंगलिया पाठीं कीर ॥ ४ ॥

॥ ३१४१ ॥

- खोद्याचा विकरा । येथें नव्हे कांच हिरा ॥ १ ॥ काय दावायाचें
काम । उगाच वाढवावा अम ॥ २ ॥ परीक्षकाविण । मिरवों जाणा
तें तें हीण ॥ ३ ॥ तुका पायां पडे । वाद पुरे हे शगडे ॥ ४ ॥

॥ ३१४२ ॥

बोलविसी माझे मुखें । परी या जना वाटे दुःख ॥१॥ जया जयाची
आवडी । तया लागीं तें चरफडी ॥२॥ कठीण देतां काढा । जल्पे रोगी
मेळवी दाढा ॥३॥ खाऊं नये तेंचि मागे । निवारितां रडों लागे ॥४॥
वैद्या भीड काय । अतित्याई जीवें जाय ॥५॥ नये मिडा सांगो आन ।
पथ्य औषधा कारण ॥ ६ ॥ धन माया पुत्र दारा । हे तो आवडी
नरका थारा ॥७॥ तुका ह्मणे यांत । आवडे ते करा मात ॥८॥

॥ ३१४३ ॥

अर्धधाही खोटा संग । उपजे भंग मनासी ॥१॥ बहु रंगें भरलें जन

संपन्नचि अवगुणीं ॥ २ ॥ सेविलिया निष्कामबुद्धि । मदे शुद्धी
सांडावी ॥ ३ ॥ त्रासोनियां बोले तुका । आतां लोकां दंडवत ॥ ४ ॥

॥ ३१४४ ॥

भोगें घडे त्याग । त्यागें अंगा येती भोग ॥ १ ॥ ऐसें उफराटें वर्म ।
धर्मा अंगींच अधर्म ॥ २ ॥ देव अंतरे तें पाप । खोटे उगवा सं-
कल्प ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भीड खोटी । लाभ विचारावा पोटीं ॥ ४ ॥

॥ ३१४५ ॥

या रे हरिदासानो जिंकों कळिकाला । आमुचिया बळा पुढें किती
बापुढें ॥ १ ॥ रंग सुरंग घमंडी नाना छंदें । हास्यविनोदें मनाचिये
आवडी ॥ २ ॥ येणें तेंणें प्रकारें बहुतां सुख जोडे । पूजन तें घडे
नारायणा अंतरीं ॥ ३ ॥ वांकड्या माना बोल बोलावे आर्ष । येईल
तो त्यांस छंद पढीये गोविंदा ॥ ४ ॥ आपुलाले आवडी एकापुढें
एक नटा । नाही थोर मोठा लहान या प्रसंगीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे
येथें प्रेम भंगूं नये कोणीं । देव भक्त दोन्ही निवडितां पातक ॥ ६ ॥

॥ ३१४६ ॥

ध्वनांचे भांडे दावावे प्रकार । काय त्या साचार कौतुकाचे ॥ १
जातां घरा भागें उरों नेणें खंती । मिळाल्या बहुती फांकलिया ॥ २
उदर्यांच अस्त उदयो संपादला । कल्पनेचा केला जागेपणें ॥ ३
जाणोनियां गेला हांडोरियां पोरां । सावध इतरां करुनी तुका ॥ ४

॥ ३१४७ ॥

न पालटे जाती जीवाचिये सार्टीं । वाहे तेंचि पोटीं दावी वरी ॥ १
अंतरीं सवाहीं सारिखाचि रंग । वीट आणि भंग नाही रसा ॥ २
घणाचिया घायें पोटीं शिरे हिरा । सांडू नेणे धीरा आपुलिया ॥ ३
तुका ह्मणे कडे करावी शीतळ । पेसें जातिबळ चंदनाचें ॥ ४

॥ ३१४८ ॥

प्राक्तनाच्या योगें आळशावरी गंगा । स्नान काय जगा करूं नये ॥ १ ॥
उभी कामधेनु मांगाचे अंगणीं । तिसी काय ब्राह्मणीं वंदूं नये ॥ २ ॥
कोढियाचे हातें परिसें होय सोनें । अपवित्र ह्यणोन घेऊं नये ॥ ३ ॥
यातिहीन जाला गांवींचा मोकसी । त्याच्या वचनासी मानूं नये ॥ ४ ॥
भावारूढ तुका मुद्रा विठोवाची । न मनी तयांचीं तोंडें काळीं ॥ ५ ॥

॥ ३१४९ ॥

शीतळ तें शीतळाहुनी । पायवणी चरणींचें ॥ १ ॥ सेवन हें शिरसा
धरीं । अंतरीं ही वरदळा ॥ २ ॥ अवघेंचि नासी पाप । तीर्थ बाप
माझ्याचें ॥ ३ ॥ बैसोनियां तुका तळीं । त्या कळोळीं डौरला ॥ ४ ॥

॥ ३१५० ॥

विष पोटीं सर्पा । जन भीत तया दर्पा ॥ १ ॥ पंच भूतें नाहीं भिन्न ।
गुण दुःख देती शीण ॥ २ ॥ चंदन प्रिय वासें । आवडती जाती
ऐसें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे दाणा । कुचर मिळों नये अन्ना ॥ ४ ॥

॥ ३१५१ ॥

कारणापें असतां दृष्टी । शंका पोटीं उपजेना ॥ १ ॥ शूर मिरवे रणां-
गणीं । मरणींच संतोष ॥ २ ॥ पाहिजे तो कळवळा । मग बळा
काय उणें ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे उदारपणें । काय उणें मनाचें ॥ ४ ॥

॥ ३१५२ ॥

झरा लागला सुखाचा । ऐसा मापारी कइंचा ॥ १ ॥ जो हें माप
तोंडें धरी । सळी जाली ते आवरी ॥ २ ॥ जाले बहु काळ । कोणा
नाहीं ऐसें बळ ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे तळ । नाहीं पाहेसा सकळ ॥ ४ ॥

॥ ३१५३ ॥

बळ बुद्धी वेचुनियां शक्ती । उदक चालवावें युक्ती ॥ १ ॥ नाहीं चळण

तया अंगी । धावें लवणामागें वेगीं ॥ २ ॥ पाट मोट कळा । भरित
पखाला सागळा ॥ ३ ॥ बीजा ज्यासी द्यावें । तुका ह्मणे तैसें व्हावें ॥ ४ ॥

॥ ३१५४ ॥

जायांचें अंगुलें लेतां नाहीं मान । शोभा नेदी जन हांसविलें ॥ १ ॥
घुसळितां ताक कांडितां भूस । साध्य नाहीं क्लेश जाती वांयां ॥ २ ॥
तुका ह्मणे नाहीं स्वता भांडवल । भिकेचें तें फोल बीज नव्हे ॥ ३ ॥

॥ ३१५५ ॥

समर्थाचें केलें । कोणां जाईल मोडिलें ॥ १ ॥ वांयां करावी ते
चरे । खटपट सोस पुरे ॥ २ ॥ ठेविला जो ठेवा । आपुलाला
तैसा खावा ॥ ३ ॥ ज्याचें त्याचे हातीं । भुंके त्याची फजिती ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे कोटी । वाळे जाले शूळ पोटी ॥ ५ ॥

॥ ३१५६ ॥

इच्छिलें ते शकुनवंती । होय देती तात्काळ ॥ १ ॥ क्षीरा नीरा
निवाड करी । वरावरी विठ्ठल ॥ २ ॥ भाग्याविण कैचें फळ । अंतर
मळमूत्राचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संचित कुडें । तें वापुडें करीतसे ॥ ४ ॥

॥ ३१५७ ॥

वैभवाचे धणी सकळां शरणागत । सत्यभावं चित्त अर्पिलें तें ॥ १ ॥
नेदी चरों देव आपणावेगळें । भावाचिया बळें ठायाठाव ॥ २ ॥
जाणोनि नेणोनि अंगा आली दशा । मग होय इच्छा आपणच ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वरें धाकट्याचें जिणें । माता स्तनपानें वाढविते ॥ ४ ॥

॥ ३१५८ ॥

जें जें व्हावें संकल्पें । तेंचि पुण्य होय पाप ॥ १ ॥ कारण तें मना-
पासीं । मेळविल्या मिळे रसीं ॥ २ ॥ सांडी सांडी हाली चाली ।
राहे तरि भली बोली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सार । नांव जीवनाचे सागर ॥ ४ ॥

॥ ३१५९ ॥

अंगिकांच्या घातें मानितां संतोष । सुखदुःख दोष अंगीं लागे ॥ १ ॥
 ऐसे मनीं वाहूं न येती संकल्प । करूं नये पाप भांडवल ॥ २ ॥
 किल्मिषाची चितीं राहातां कांचणी । अर्मांत टाकोनी ठाव जाळी ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे कोपें घडे पुण्यक्षय । होणार तें होय प्रारब्धीचें ॥ ४ ॥

॥ ३१६० ॥

मथनासाठीं धर्माधर्म । त्याचें वर्म नवनीत ॥ १ ॥ तेंचि तें घाटूं
 नये । आलें जाय नासूनि ॥ २ ॥ सांभाळावें वरावर । वर्म दूर न
 वजावें ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे घालें पोट । मग बोटचाटणी ॥ ४ ॥

॥ ३१६१ ॥

वदे साक्षर्वेसीं घाणी । नारायणीं मिश्रित ॥ १ ॥ नलगे कांहीं चाच-
 पावें । जातो भावें पेरीत ॥ २ ॥ भांडार त्या दातियाचें । मी कैचें
 ये ठायीं ॥ ३ ॥ सादावीत गेला तुका । येथें एकाएकीं तो ॥ ४ ॥

॥ ३१६२ ॥

फळ पिकें देंटीं । निमित्त वारियाची भेटी ॥ १ ॥ हा तों अनुभव
 रोकडा । कळों येतो खरा कुडा ॥ २ ॥ तोडिलिया वळें । वांयां जाती
 कार्ची फळें ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे मन । तेथें सकळ कारण ॥ ४ ॥

॥ ३१६३ ॥

फळ देंटींहून झडे । मग मागुतें न जोडे ॥ १ ॥ ह्याणउनि तांतडी
 खोटी । कारण उचिताचे पोटी ॥ २ ॥ पुढें चडे हात । त्याग मागिलां
 उचित ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे रणीं । नये पाहों परतोनि ॥ ४ ॥

॥ ३१६४ ॥

अवधी मिथ्या आटी । राम नाहीं तंव कंठी ॥ १ ॥ सावधान सावधान ।
 उगवीं संकल्पां हें मन ॥ २ ॥ सांडिलें तें मांडे । आग्रह उरल्या काळ-
 वंडे ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे आलें भागा । देउनि चितीं पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ३१६५ ॥

नये इच्छूं सेवा स्वइच्छा जगाची । अवज्ञा देवाची घडे तेणें ॥ १ ॥
 देहाचा निग्रही त्याचें तो सांभाळी । मग नये कळि अंगावरी ॥ २ ॥
 आपलिया इच्छा माता सेवा करी । न बाधी ते थोरी येणें क्षोभें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सांडा देखीचे दिमाख । मोडसीचें दुःख गांड फाडी ॥ ४ ॥

॥ ३१६६ ॥

शिळा जया देव । तैसा फळे त्याचा भाव ॥ १ ॥ होय जतन तें
 गोड । अंतरा येती नाड ॥ २ ॥ देव जोडे भावें । इच्छेचें तें प्रेम
 ध्यावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोड दावी । तैशीं फळें आलीं व्हावीं ॥ ४ ॥

॥ ३१६७ ॥

अंतरीचें गोड । राहे आवडीचें कोड ॥ १ ॥ संघट्टणें येती अंगा ।
 गुणदोष मनोभंगा ॥ २ ॥ उचिताच्या कळा । नाहीं कळत सकळा
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अभावना । भावीं मूळ तें पतना ॥ ४ ॥

॥ ३१६८ ॥

धनवंता घरीं । करी धनचि चाकरी ॥ १ ॥ होय बैसल्या व्यापार ।
 नलगे सांडावेंचि घर ॥ २ ॥ रानीं वनीं दीपीं । असतीं होतीं
 सोपीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोल । देतां कांहीं नव्हे खोल ॥ ४ ॥

॥ ३१६९ ॥

जया शिरीं कारभार । बुद्धि सार त्याची ॥ १ ॥ वर्ते तैसें वर्ते
 जन । बहुतां गुण एकाचा ॥ २ ॥ आपणीयां पाक करीं । तो इतरीं
 सेविजे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर राखे । गाढ्या वाखे सांगातें ॥ ४ ॥

॥ ३१७० ॥

कल्पतरुअंशीं इच्छिलें तें फळ । अभागी दुर्वळ भावें सिद्धी ॥ १ ॥

धन्य त्या जाती धन्य त्या जाती । नारायण चिर्षी सांडविला ॥ २ ॥
 अजाऐसा द्यावा उदकें अंकुर । गुणाचे प्रकार ज्याचे तया ॥ ३ ॥
 तुका झणे कळे पारखिया हिरा । ओझें पाठी खरा चंदनाचें ॥ ४ ॥

॥ ३१७१ ॥

जळो अगी पडो खाण । नारायण भोगिता ॥ १ ॥ ऐसी ज्याची बदे
 वाणी । नारायणीं ते पावे ॥ २ ॥ भोजनकाळीं करितां धंदा । झणा
 गोविंदा पावलें ॥ ३ ॥ तुका झणे नलगे मोल । देवा बोल आवडती ॥ ४ ॥

॥ ३१७२ ॥

देईल तें उणें नाही । याचें कांहीं पदरीं ॥ १ ॥ पाहिजे तें संचित आतां ।
 येथें सत्ता करावया ॥ २ ॥ गुणां ऐसा भरणा भरी । जो जें विचारी
 तें लाभे ॥ ३ ॥ तुका झणे देवीं देव । फळे भाव आपुला ॥ ४ ॥

॥ ३१७३ ॥

नाहीं लोपों येत गुण । वेधी आणिकां चंदन ॥ १ ॥ न संगतां पडे
 ताळा । रूप दर्पणीं सकळां ॥ २ ॥ सारविलें वरी । आहाच ते क्षण-
 भरी ॥ ३ ॥ तुका झणे बोहळें । सागराच्या ऐसें व्हावें ॥ ४ ॥

॥ ३१७४ ॥

कल्पतरूखालीं । फळें येती मागीतलीं ॥ १ ॥ येथें बैसल्याचा भाव ।
 विचारूनि बोले ठाव ॥ २ ॥ द्यावें हें उत्तर । येतो प्रतित्याचा
 फेर ॥ ३ ॥ तुका झणे मनीं । आपुलियाचि लाभहानि ॥ ४ ॥

॥ ३१७५ ॥

गोरीचि ह्या धुडका मनीं । वसे ध्यानीं लंछन ॥ १ ॥ ऐशा आही करणें
 काय । वरुणें न्यायें पर्जन्य ॥ २ ॥ ज्याच्या बैसे खतावरी । ते चुरचुरी
 दुखवूनि ॥ ३ ॥ तुका झणे ज्याची खोडी । त्याची जोडी त्या पीडी ॥ ४ ॥

॥ ३१७६ ॥

कुंभ अवघा एक आवा । पार्कीं एकीं गुंफे डावा ॥ १ ॥ ऐसे भिन्न

भिन्न साटे । केले प्रारब्धानें वांटे ॥२॥ हिरे दगड एक खाणी । कैचें
विजातीला पाणी ॥३॥ तुका ह्मणे शिरीं । एक एकाची पायरी ॥ ४ ॥

॥ ३१७७ ॥

भले ह्मणवितां संतांचे सेवक । आइत्याची भीक सुखरूप ॥ १ ॥
ठसावितां बहु लागती सायास । धुकल्या घडे नास अल्प वर्म ॥ २ ॥
पाकसिद्धी लागे संचित आइतें । घडतां सोई तें तेव्हां गोड ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बरे सांगतांचि गोष्टी । रणभूमि दृष्टी न पडे तों ॥ ४ ॥

॥ ३१७८ ॥

येथील हा ठसा । गेला पडोनियां ऐसा ॥ १ ॥ घरीं देवाचे अ-
मोला । त्यासि तेचि सवे त्याला ॥ २ ॥ नाहीं पाहावें लागत । एका-
एकाच तें रितें ॥३॥ तुका ह्मणे जन । तयामध्ये येवढें भिन्न ॥ ४ ॥

॥ ३१७९ ॥

एकांचीं उत्तरे । गोड अमृत मधुरें ॥ १ ॥ ऐशा देवाच्या विभूती ।
भिन्न प्रारब्धाची गती ॥ २ ॥ एकांचीं वचनें । कडू अत्यंत तीक्ष्णें
॥ ३ ॥ प्रकाराचें तीन । तुका ह्मणे केले जन ॥ ४ ॥

॥ ३१८० ॥

सांढविला वाण । पैस घातला दुकान ॥ १ ॥ जें ज्या पाहिजे जे
कार्तां । आहे सिद्धचि जवळी ॥२॥ निवडिलें साचें । उत्तममध्यम-
कनिष्ठाचें ॥३॥ तुका बैसला दुकार्तां । दावी मोला ऐसी वाणी ॥४॥

॥ ३१८१ ॥

घातला दुकान । पढीये तैसा आहे वान ॥ १ ॥ आही भंडारि
देवाचे । द्यावें घ्यावें माप वाचे ॥ २ ॥ उगवूं जाणे मोडी । जाली
नव्हे त्याची जोडी ॥३॥ तुका ह्मणे पुडी । मोला तैसी खरी कुडी ॥४॥

॥ ३१८२ ॥

भोंवडीं सरिसें । भवचें भोंवताचि दिसे ॥१॥ ठायीं राहिल्या निश्चल ।

आहे अचळीं अचळ ॥१॥ एक हाकेचा कपाटीं । तेथें आणीक नाद
बीठी ॥ ३ ॥ अत्रे धांवे शशी । तुका ह्मणे दुसरें भासी ॥ ४ ॥

॥ ३१८३ ॥

राजा चाले तेथें वैभव सांगातें । हें काय लागतें सांगावें त्या ॥ १ ॥
कोणी कोणा येथें न मनी जी फुका । कृपेविण एका देवाचिया ॥२॥
शृंगारिलें नाहीं तगों येत वरि । उमटे लौकरि जैसें तैसें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे घरीं वसे नारायण । कृपेचि ते खूण साम्या येते ॥ ४ ॥

॥ ३१८४ ॥

मोहोच्याच्या संगें । सुत नव्हे आगजोगें ॥ १ ॥ नाहीं तरी त्याचें
भक्ष । काय सांगणें ते साक्ष ॥ २ ॥ स्वामीचिया अंगें । रूप नव्हे
कोणाजोगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खोडी । देवमनी न देती दडी ॥४॥

॥ ३१८५ ॥

महुरा ऐसीं फळें नाहीं । आलीं कांहीं गळती ॥ १ ॥ पक्कदशे येती
थोडीं । नास आढी वेचे तों ॥२॥ विरुळा पावे विरुळा पावे । अवघड गोवे
सेवटाचे ॥३॥ उंच निच परिवार देवी । धन्या ठावी चाकरी ॥४॥ झळके
तेथें पावे आणी । ऐसे क्षणीं बहु थोडे ॥ ५ ॥ पावेल तो पैल थडी । ह्मणों
गडी आपुला ॥६॥ तुका ह्मणे उभाच्यानें । कोण खरें मानितसे ॥७॥

॥ ३१८६ ॥

धन्य शुद्ध जाती । घरीं लौकरी परती ॥ १ ॥ ऐकिलें तेंचि कार्नां ।
होय परिपाक मर्नां ॥ २ ॥ कळवळा पोटीं । सावधान हितासाटीं
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव । ज्याचा तोचि जाणा देव ॥ ४ ॥

॥ ३१८७ ॥

आणिकांसी तारी एरपण नाहीं कोणी । धड तें नासोनि भलता टाकी ॥१॥
सोनें शुद्ध होतें अविट तें घरीं । नासिलें सोनारीं जळकारीं ॥२॥
ओल शुद्ध काळी काळें जिरें बीज । कैचें लागे निज हातीं तेथें ॥३॥

एक गहू करिती अनेक प्रकार । सांजा दिवसीं क्षीर घुगरिया ॥ ४ ॥
तुका क्षणे विषा रुचि एका हातीं । पाधानी नासिती नवनीत ॥ ५ ॥

॥ ३१८८ ॥

दधिमार्जीं लोणी जाणती सकळ । तें काढी निराळें जाणे मथन ॥ १ ॥
अग्नि काष्टामाजी ऐसें जाणे जन । मथिलियाविण कैसा जाळी ॥ २ ॥
तुका क्षणे मुख मळीण दर्पणीं । उजळिल्यावांचूनि कैसें भासे ॥ ३ ॥

॥ ३१८९ ॥

आपुल्याचा भोत चाटी । मारी करंटी पारख्यां ॥ १ ॥ ऐसें जन भुललें
देवा । मिथ्या हेवा वाढवी ॥ २ ॥ गळ गिळी आमिषें मासा । प्राण
आशा घेतला ॥ ३ ॥ तुका क्षणे बोकडमोहो । धरी पहाहो खादिक ॥ ४ ॥

॥ ३१९० ॥

विषय तो मरणसंगीं । नेणे सुटिका अभागी ॥ १ ॥ शाखाचा केला
लुंडा । तोंडीं पाडियेला धोंडा ॥ २ ॥ अगदीं मोक्ष नाहीं ठावा । काय
सांगावें गाढवा ॥ ३ ॥ तुका क्षणे ग्यानगड । सुखें पावो देवा नाड ॥ ४ ॥

॥ ३१९१ ॥

उकरडा आर्धीं अंगीं नरकाडी । जातीची ते जोडी तेचि चितीं ॥ १ ॥
कासयानें देखे अंधळें माणिकें । चवीविण फिके वायां जाय ॥ २ ॥
काय जाणे विष पालटों उपचारें । मुखासी अंतर तोंचि बरें ॥ ३ ॥
तुका क्षणे काय उपदेश वेड्या । संगें होतो रेड्यासवें कष्ट ॥ ४ ॥

॥ ३१९२ ॥

विंचा पीडी नांगी । ज्याचा दोष त्याचे अंगीं ॥ १ ॥ के^{म्ह} पाहिजे
विचार । मन मित्र दावेदार ॥ २ ॥ मधुरा उत्तरी । रावा खेळे
परावरी ॥ ३ ॥ तुका क्षणे रेडा । सुखें जाशी देशा पांडा ॥ ४ ॥

॥ ३१९३ ॥

मुळीं नेणपण । जाला तरी अभिमान ॥ १ ॥ वायां जावें हेंचि खरें ।

केलें तेणेंचि प्रकारें ॥ २ ॥ अरणूक नाहीं कधीं । जाली तरि भेद-
बुद्धि ॥ ३ ॥ अंतरली नाव । तुका ह्मणे नाहीं ठाव ॥ ४ ॥

॥ ३१९४ ॥

प्रायश्चित्तें देतो तुका । जातो लोकां सकळां ॥ १ ॥ धरितील ते तरती
मनीं । जाती घाणी वांयां त्या ॥ २ ॥ निग्रहअनुग्रहाचे ठाय । देतो
घाय पाहोनि ॥ ३ ॥ तुका जाला नरसिंहों । भय नाहीं कृपेनें ॥ ४ ॥

॥ ३१९५ ॥

वेचावें तें जीवें । पूजा घडे ऐशा नावें ॥ १ ॥ विगारीची ते वि-
गारी । साक्षी अंतरांचा हरी ॥ २ ॥ फळ बीजा ऐसें । कार्यकारणा-
सारिसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मान । लवणासारिखें लवण ॥ ४ ॥

॥ ३१९६ ॥

बारा वर्षे बाळपण । तेंही वेचलें अज्ञानें ॥ १ ॥ ऐसा जन्म गेला
वांयां । न भजतां पंढरिराया ॥ २ ॥ बाकी उरलीं आठ्यांशीं । तीस
वेचलीं कामासी ॥ ३ ॥ बाकी उरलीं आठावन्न । तीस वेचलीं मम-
तेनें ॥ ४ ॥ बाकी उरलीं आठावीस । देहगेह विसरलास ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे ऐसा झाडा । संसार हा आहे थोडा ॥ ६ ॥

॥ ३१९७ ॥

बाळपणें ऐसीं बरुषे गेलीं बारा । खेळतां या पोरा नानामतें ॥ १ ॥
निट्ट. हांडू चेंडू लंगोच्या बाघोडों । चंपे पेंड घेडी एकीबेकी ॥ २ ॥
हमासा म. हुंबरी पकव्याच्या वारे । खेळे जंगीभोंवरे चुंबाचुंबी ॥ ३ ॥
सेलहेरा आली. निसरभोंवडी । उचली बाले धोंडी अंगवळें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे ऐसें बाळपण गेलें । मग तारुण्य आलें गर्वमूळ ॥ ५ ॥

॥ ३१९८ ॥

तारुण्याच्या मर्दे न मनी कोणासी । सदा मुसमुसी घुळी जैसा ॥ १ ॥
 अटोनी वेठोनी बांधला मुंडासा । फिरतसे ह्यैसा जनामर्धी ॥ २ ॥
 हातीं दीडपान वरती करी* मान । नाहीं तो सन्मान भलियांसी ॥ ३ ॥
 धानाचिया परी हिंडे दारोदारीं । पाहे परनारी पापदृष्टी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे ऐसी' थोर हान जाली । करितां टवाळी जन्म गेला ॥ ५ ॥

॥ ३१९९ ॥

ह्यातारपणीं थेटे पडसें खोकला । हात कपाळाला लावुनि बैसे ॥ १ ॥
 खोबरीयाची वाटी जालें असें मुख । गळतसे नाक श्लेष्मपुरी ॥ २ ॥
 बोलों जातां शब्द नयेचि हा तीट । गडगडी कंठ कफ भारी ॥ ३ ॥
 सेजारी ह्मणती मरेना कां मेला । आणिला कांटाळा येणें आह्वां ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आतां सांडुनी द्या काम । स्मरा राम राम क्षणक्षणा ॥ ५ ॥

॥ ३२०० ॥

वृद्धपणीं आली जरा । शरीर कांपे थरथरा ॥ १ ॥ आयुष्य गेलें हें
 कळेना । स्मरा वेगीं पंढरिराणा ॥ २ ॥ दांत दाढा पडिल्या ओस ।
 हनुवटि भेटे नाकास ॥ ३ ॥ हात पाय राहिले कान । नेत्रा पाझर हाले
 मान ॥ ४ ॥ अंगकांति परतली । चिरगुदा ऐसी जाली ॥ ५ ॥ आड पडे
 जिह्वा लोट्टे । शब्द नये मुखा वाटे ॥ ६ ॥ लांब लोंबताती अंड । भरभरा
 वाजे गांड ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे आतां तरी । स्मरा वेगी हरी हरी ॥ ८ ॥

॥ ३२०१ ॥

वृद्धपणीं न पुसे कोणी । विटंबणी देहाची ॥ १ ॥ नवद्वारे जाली मोड
 कळीक । गांड सरली वाजती ॥ २ ॥ दांत दाढा गळे थुंका । लागे
 नाका हनुवटी ॥ ३ ॥ शब्द नये मुखावाटा । कट्टी ती चेष्टा पोरे
 तीं ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे अजून तरि । स्मरें श्रीहरी सोडवील ॥ ५ ॥

॥ ३२०२ ॥

ओले मातीचा भरवसा । कां रे धरिशी मानसा ॥ १ ॥ डोळे चिरीव चांगले । वृद्धपर्णी सरक्या झाले ॥ २ ॥ नाक सरळ चांगले । घेउन हनवटीं लागले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आले नाहीं । तंव हरिला भज रे कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ३२०३ ॥

बहु टाळाटाळी । होतां भोवताहे कळी ॥ १ ॥ बरें नव्हेल सेवटीं । भय असों घावें पोटीं ॥ २ ॥ मुरगाळीतां कान । घुसमांडील सावधान ॥ ३ ॥ अबोलणा तुका । ऐसें कोणी लेखूं नका ॥ ४ ॥

॥ ३२०४ ॥

देवावरी भार । वृत्ति अयाचित सार ॥ १ ॥ देह देवाचे सांभाळी । सार योजे यथाकार्ळी ॥ २ ॥ विश्वासी निर्धार । विस्तारील विश्वंभर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे व्हावें । बळ एकचि जाणावें ॥ ४ ॥

॥ ३२०५ ॥

बाघें उपदेशिला कोल्हा । सुखें खावों घावें मला ॥ १ ॥ अंतीं मरसी त न चुके । मज कां मारितोसी भुके ॥ २ ॥ येरू ह्मणे भला भला । निवाड तुझ्या तोंडें जाला ॥ ३ ॥ देह तों जाणार । घडेल हा परउपकार ॥ ४ ॥ येरू ह्मणे मनीं । ऐसें जावें समजोनि ॥ ५ ॥ गांठी पडली ठकाठका । त्याचें वर्म बोले तुका ॥ ६ ॥

॥ ३२०६ ॥

दुधाळ गाढवी जरी जाली पाहे । पावेल ते काय घेनुसरी ॥ १ ॥ कर्णचिया गळा पुष्पाचिया माळा । हंसाची तो कळा काय जाणें ॥ २ ॥ मर्कटें अंधो- णी लावियेले टिके । ब्राह्मणांचे लीळे वर्तू नेणे ॥ ३ ॥ जरी तो ब्राह्मण जाला कर्मभ्रष्ट । तुका ह्मणे श्रेष्ठ तिहीं लोकीं ॥ ४ ॥

॥ ३२०७ ॥

भक्तिप्रेमसुख नेणवे आणिकां । पंडित वाचकां ज्ञानियांसी ॥ १ ॥
 आत्मनिष्ठ जरी जाले जीवन्मुक्त । तरी भक्तिसुख दुर्लभ त्यां ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे कृपा करिल नारायण । तरिच हें वर्म पडे ठायीं ॥ ३ ॥

॥ ३२०८ ॥

भल्याचें दर्शन । तेथें शुभचि वचन ॥ १ ॥ बोलावी हे धर्मनीत ।
 क्षोभें होत नाहीं हित ॥ २ ॥ मर्यादा ते बरी । वेळ जाणावी च-
 तुरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु । लागे ऐसें बरें मऊ ॥ ४ ॥

॥ ३२०९ ॥

बसतां चोरापाशीं तैसी होय बुद्धि । देखतांचि चिंधी मन धांवे ॥ १ ॥
 व्यभिचान्यापासीं बैसतां क्षणभरी । देखतांचि नारी मन धांवे ॥ २ ॥
 प्रपंचाचा छंद टाकुनियां गोवा । धरावें केशवा हृदयांत ॥ ३ ॥
 सांडुनियां देई संसाराची वेडी । कीर्तनाची गोडी घरावी गा ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तुला सांगतो मी एक । रुक्मिणीनायक मुखीं गावा ॥ ५ ॥

॥ ३२१० ॥

शिकवणेसाठीं वाटते तळमळ । पुढें येईल काळ फोडों डोई ॥ १ ॥
 तेव्हां त्यासी काय देशील उत्तर । मेळडनी अंतर ठेवितोसी ॥ २ ॥
 येथींचिया सोंगें भोरपियाचे परी । होईल तें दुरी शृंगारिलें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कां रे राखिलें खरकटें । रागेल्याचे तंट रागेलें का ॥ ४ ॥

॥ ३२११ ॥

समर्थाचे सेवे बहु असे हित । विचार हृदयांत करुनी पाहें ॥ १ ॥
 वरकडा ऐसा नव्हे हा समर्थ । क्षणेंचि घडित सृष्टि नाते ॥ २ ॥
 ज्याची कृपा होतां आपणा ऐसें करी । उरीं नेदी उरी ज्वारेद्राची ॥ ३ ॥

ऐशालागीं मन वोळगे अहर्निशीं । तेणें बंद्य होशी ब्रह्मादिकां ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे हेंचि आहे पै मुद्दल । सत्य माझा वोल हाचि माना ॥ ५ ॥

॥ ३२१२ ॥

सकळ हे माया नागवे कवणा । भांवाविलें जना दाही दिशा ॥ १ ॥
आशा तृष्णा दंभ लागलीं हीं पाटीं । नेदी बैसों हाटीं मोह ठायीं ॥ २ ॥
काम क्रोध घरा लावितिल आगी । निंदा हिंसा दोषी पळतां खाती ॥ ३ ॥
लाज पुढें उभी राहिली आडवी । ते करी गाढवी थोर घात ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे चिंता घाली गर्भवासीं । ओढोनिया पार्शीं चहूंकडे ॥ ५ ॥

॥ ३२१३ ॥

वरें जालीयाचे अवघे सांगाती । वाइटाचे अंतीं कोणी नाहीं ॥ १ ॥
नोहे मातापिता नोहे कांतासुत । इतरांची मात काय सांगों ॥ २ ॥
तुका ह्मणे जन्म दुत्तोंडी सावज । सांपडे सहज तिकडे धरी ॥ ३ ॥

॥ ३२१४ ॥

यमाचे हे पाश नाटोपती कोणार्ते । आह्यां दिनानाथें रक्षियेलें ॥ १ ॥
यम नेतां तुह्यां रक्षील हें कोण । तुह्यां धन्यधन्य कोण ह्मणती ॥ २ ॥
संतसज्जनमेळा पवित्र संतकीर्ति । त्यानीं उत्तम स्थिति सांगितली ॥ ३ ॥
तेंचि धरोनि चितीं तुका हित करी । यमासी पापरी हाणे आतां ॥ ४ ॥

॥ ३२१५ ॥

भरणी आली मुक्त पेठा । करा लाटा व्यापार ॥ १ ॥ उधार घ्या रे
उधार घ्या रे । अवघे घ्या रे जातीचे ॥ २ ॥ येथें पंक्तिभेद नाहीं । मोठें
कांहीं लहान ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लाभ घ्यावा । मुद्दल भावा जतन ॥ ४ ॥

॥ ३२१६ ॥

आजि नव्हेकालिच्या ऐसें । अनारिसें पालटे ॥ १ ॥ आतां लागवेग
करा । ज्याचें धर, टाके तें ॥ २ ॥ नका सांगों बाउग्या गोटी । चाहुल
खोटी ये ठायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोडा माग । आपल्या लाग वरुनी ॥ ४ ॥

॥ ३२१७ ॥

धनवंत एक बहिर आंधळे । शुभ्र कुष्ठ काळे भोग अंगीं ॥ १ ॥
 प्रारब्धाची गति न कळे विचित्र । आहे हातीं सूत्र विठोबाचे ॥ २ ॥
 आणीक रोगांचीं नांवे घेऊं किती । अखंड असती जडोनियां ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नष्ट संचिताचें दान । पावे आतां पण सुख नेदी ॥ ४ ॥

॥ ३२१८ ॥

धरिल्या देहाचें सार्थक करीन । आनंदें भरीन तिन्ही लोक ॥ १ ॥
 लावीन निशान जावया वैकुंठा । माजवीन पेठा कीर्तनाच्या ॥ २ ॥
 नामाचिया नौका करीन सहस्रवरि । नावाडा श्रीहरि पांडुरंग ॥ ३ ॥
 भाविक हो येथें धरा रे आवांका । ह्मणे दास तुका शुद्धयाति ॥ ४ ॥

॥ ३२१९ ॥

हे तों टाळाटाळी । परि भोवता हा कळी ॥ १ ॥ बरें नव्हेल शेवटीं ।
 भय असों द्यावें पोटीं ॥ २ ॥ मुरगाळिल कान । गोसमाळी साव-
 धान ॥ ३ ॥ धन्य ह्मणे आतां । येथें नुधवा माथां ॥ ४ ॥ अबो-
 लणा तुका । ऐसें कांहीं लेखूं नका ॥ ५ ॥

॥ ३२२० ॥

अग्नि हा पाचारी कोणासी साक्षेपें । दिंवे तोचि तापे जाऊनियां ॥ १ ॥
 उदक ह्मणे काय या हो मज प्यावें । तृषित तो धांवे सेवावया ॥ २ ॥
 काय वस्त्र ह्मणे यावो मज नेसा । आपुले स्वइच्छा जग वोढी ॥ ३ ॥
 तुक्या स्वामी ह्मणे काय मज स्मरा । आपुल्या उद्धारा लागूनियां ॥ ४ ॥

॥ ३२२१ ॥

मांस चर्म हाडें । देवा अवधींच गोडें ॥ १ ॥ जे जे हरि रंगले ।
 कांहीं न वंचे वायां गेले ॥ २ ॥ वेद खाय शंकासुर । याचें वाग-
 वी कालिवर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसा । वशाडी या भक्तिरसा ॥ ४ ॥

॥ ३२१२ ॥

हितावरी यावें । कोणी बोलिलों या भावें ॥ १ ॥ नव्हे विनोद-
त्तर । केले रंजवाया चार ॥ २ ॥ केली अटाअटी । अक्षरांची
देवासाठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खिजों । नका जागा येथें निजों ॥ ४ ॥

॥ ३२०३ ॥

पिकवावें धन । ज्याची आस करी जन ॥ १ ॥ पुरोनि उरे खातां
देतां । नव्हे खंडण मवितां ॥ २ ॥ खोली पडे ओली बीज । तरीच
हातां लागे निज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धनी । विठ्ठल अक्षरें या तिन्ही ॥ ४ ॥

॥ ३२२४ ॥

नका दंतकथा येथें सांगों कोणी । कोरडे ते मानी बोल कोण ॥ १ ॥
अनुभव येथें पाहिजे साचार । न चलती चार आक्षांपुढें ॥ २ ॥
निवडी वेगळें क्षीर आणि पाणी । राजहंस दोन्ही वेगळालीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें पाहिजे जातीचें । येरा गावाळाचें नाही काम ॥ ४ ॥

॥ ३२२५ ॥

मोक्ष देवापाशीं नाही । लटिक्या घाई विळ्वते ॥ १ ॥ काय खरें न
धरि शुद्धि । गेली बुद्धी भ्रमलें ॥ २ ॥ अहंकारा उरलें काई । पांचां-
ठायीं हे वांटे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुंथे भोरें । लटिकें खरें मानुनियां ॥ ४ ॥

॥ ३२२६ ॥

स्तुती अथवा निंदा करावी देवाची । अधम तो वेची व्यर्थ वाणी ॥ १ ॥
आइकोनि होती बहिर हे बोल । वेचूनि ते मोल नरका जाती ॥ २ ॥
इहलोकीं धुंका पडे तोंडावरी । करणें अघोरीं वास लागे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माप वाचेंऐसें निकें । भरलें नरकें निंदेसाठीं ॥ ४ ॥

॥ ३२२७ ॥

आक्षां देणें धरा सांगतों तें कार्नां । चिंता पाय मनीं विठोवाचे ॥ १ ॥

पाठभेदः— १ पुढें, २ विवळतो.

तेणें माझे चित्त होय समाधान । विलास मिष्टान्न नलगे सोनें ॥ २ ॥
 व्रत एकादशीं दारों वृंदावन । कंठीं ल्यारे लेणें तुळसीमाळा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे त्याचे घरींची उष्ट्रावळां । मज ते दिवाळीं दसरा सण ॥ ४ ॥

॥ ३२२८ ॥

आपणा लागे काम बाण्याघरीं गुळ । त्याचें यातिकुळ काय कीजे ॥ १ ॥
 उकरड्यावरी वाढली तुळसी । टाकावी ते कैसी ठाय्यागुणें ॥ २ ॥
 गाईचा जो भक्ष अमंगळ खाय । तिचें दूध काय सेवूं नये ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे काय सलपटासी काज । फणसांतील बीज काढुनि घ्यावें ॥ ४ ॥

॥ ३२२९ ॥

तीर्थाचिये पथें चाले तो निद्वैव । पाविजे तो ठाव अंतराय ॥ १ ॥
 ह्मणऊनि भलें निश्चळचि स्थळीं । मनाचिये मुळीं बैसोनियां ॥ २ ॥
 संकल्पारूढ तें पराधीन जिणें । कार्यचि कारणें वाढतसे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कामा नाहीं एक मुख । जिरवितां सुख होतें पोटीं ॥ ४ ॥

॥ ३२३० ॥

अहकार तां नासा भेद । जर्गीं निंघ ओंवळा ॥ १ ॥ नातळे तो धन्य
 त्यासी । जाला वंशीं दीपक ॥ २ ॥ करवितो आत्महत्या । नेदी
 सत्यी आतळीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गुरुगुरी । माथां धोरी धरोनि ॥ ४ ॥

॥ ३२३१ ॥

पाडावी ते बरी । गांठी धुरेसवें खरी ॥ १ ॥ नये मरों लंडीपणें ।
 काय बापुडें तें जिणें ॥ २ ॥ लुटावें भांडार । तरी जया नाहीं पार
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नावें । कीर्ती आगळीनें घ्यावें ॥ ४ ॥

॥ ३२३२ ॥

भजनेंचि जालें । मग जीवाचें काय आलें ॥ १ ॥ येऊं नेदावी पुढती

आड भयाची ते जाती ॥ २ ॥ करितां सरोवरी । काहीं न ठेवावी
वरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शूर । व्हावे धुरेसींच धूर ॥ ४ ॥

॥ ३२३३ ॥

भूक पोटापुरती । तृष्णा भरवी वाखती । करवी फजीती । हांवे भार
वाढला ॥ १ ॥ कुळिकेसी लांस फांस । डोई दाढी बोडवी दोष ।
अविहित नाश । करवी वचन चुकतां ॥ २ ॥ विधिसेवनें विहितें ।
कार्यकारणापुरतें । न वाटे जो चित्तें । अधर्माच्या तो त्यागी ॥ ३ ॥
आज्ञा पाळणें ते सेवा । भय धरोनियां जीवा । तुका ह्मणे ठेवा
ठेविला तो जतन ॥ ४ ॥

॥ ३२३४ ॥

आवडीची सलगी पूजा । विषम दुजा भाव तो ॥ १ ॥ ऐसीं उफराटीं
वर्में । कळों भ्रमं न येती ॥ २ ॥ नलगे समाधान मोल । रुचती बोल
प्रीतीचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एका जीवें । सूत्र व्हावें गुंतलें ॥ ४ ॥

॥ ३२३५ ॥

शिजल्यावरी जाळ । वांयां जायाचें तें मूळ ॥ १ ॥ ऐसा वारावा तो
भ्रम । अतिशयीं नाहीं काम ॥ २ ॥ सांभाळावें वर्म । उचिताच्या काळें
धर्म ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कळे । ऐसें कारणाचे बेळे ॥ ४ ॥

॥ ३२३६ ॥

उभा ऐल थडी । तेंघें घालूं नये उडी ॥ १ ॥ पुढें गेल्याचे उपाय ।
करावे ते केले काय ॥ २ ॥ दिसतें आहारीं । नये जाऊं ऐशा-
वरी ॥ ३ ॥ आळसाची धाडी । तुका ह्मणे बहु नाडी ॥ ४ ॥

॥ ३२३७ ॥

काय करूं सांगतांही न कळे वर्म । उपस्थित भ्रम उपजवितो ॥ १ ॥
मन आधीं ज्याचें आलें होइल हातां । त्यावरी सत्ता केली चाले ॥ २ ॥

अभुकेचे अंगीं चवी ना सवाद । मिथ्या ऐसा वाद दुराग्रह ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आप राखावें आपणा । संकोचोंचि कोणा नये आतां ॥ ४ ॥

॥ ३२३८ ॥

मुख्य आधीं विषयत्याग । विधिभाग पाळणें ॥ १ ॥ मन पावे समाधान
होचि दान देवाचें ॥ २ ॥ उदासीन वृत्ति देहीं । चाड नाही पाळणें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाहीं भय । सम सोय विषमाची ॥ ४ ॥

॥ ३२३९ ॥

हेंचि सार हेंचि सार । मूळबीज रे आइका ॥ १ ॥ आवडीनें आवडी
उरे । जें ज्या झुरे तें त्यासी ॥ २ ॥ प्रेमाचिया सूत्र दोरी । नाहीं उरी
उरवी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चिंतन बरें । आहे खरें खण्यापें ॥ ४ ॥

॥ ३२४० ॥

मायबाप सर्वे नये धनवित्त । करावें संचित्त भोगावें तें ॥ १ ॥
म्हणऊनि लाभ काय तो विचारीं । नको चालीवरी चित्त ठेवूं ॥ २ ॥
आयुष्य सेवटीं सांडूनि जाणार । नव्होचि साचार शरीर हें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे काळें लावियेलें माप । जमा धरी पापपुण्याची हे ॥ ४ ॥

॥ ३२४१ ॥

कैसा होतो कृपावंत । बहुसंत सांगती ॥ १ ॥ पुसणें नाहीं याती कूळ ।
लागों वेळ नेदावी ॥ २ ॥ ऐसी काय जाणों किती । उतरती उतरले ॥ ३ ॥
दावी वैकुंठांच्या वाटा । पाहातां मोठा संपन्न ॥ ४ ॥ अभिमान तो नाहीं
अंगीं । भक्तालागीं न वैसे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे आळस निद्रा । नाहीं
धारा त्या अंगीं ॥ ६ ॥ आलें द्यावें भलत्या काळे । विडुल बळें आगळा ॥ ७ ॥

॥ ३२४२ ॥

हित नाहीं ठावें जननीजनका । दाविला लौकिकाचार तिहीं ॥ १ ॥
अंधळ्याचे काठी लागले अंधळें । घात एका वेळे पुढेंमार्गे ॥ २ ॥

न धरावी चाली करावा विचार । वरील आहार गळी लावी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे केला निवाडा रोकडा । राउत हा घोडा हातोहार्ती ॥ ४ ॥

॥ ३२४३ ॥

यासी कोणी ह्मणे निंदेचीं उत्तरे । नागवला खरे तोचि एक ॥ १ ॥
आड वाटे जातां लावी नीट सोई । धर्मनीत तेही ऐसी आहे ॥ २ ॥
नाइकतां सुखें करावें ताडण । पाप नाहीं पुण्य असे फार ॥ ३ ॥
जन्म व्याधि फार चुकतील दुःखें । खंडावा हा सुखें मान त्याचा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे निंब दिलियावांचून । अंतरींचा सीण केंवी जाय ॥ ५ ॥

॥ ३२४४ ॥

निवडे जेवण सेवटींच्या घासैं । होय त्याच्या ऐसे सकळही ॥ १ ॥
न पाहिजे जाला बुद्धीचा पालट । केली खटपट जाय बांध्यां ॥ २ ॥
संपादिलें होय धरिलें तें सोंग । विटंबणा व्यंग पडिलिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बर्म नेणतां जो रांधी । पाववी ते बुद्धि अवकळा ॥ ४ ॥

॥ ३२४५ ॥

फटकाळ देव्हारा फटकाळ अंगारा । फटकाळ विचारा चालविलें ॥ १ ॥
फटकाळ तो देव फटकाळ तो भक्त । करवितो घात आणिकां जीवा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे अवघें फटकाळ हें जन । अनुभवी खूण जाणतील ॥ ३ ॥

॥ ३२४६ ॥

देहबुद्धि वसे जयात्रिये अंगीं । पूज्यता ते जगीं सुख मानी ॥ १ ॥
थोर असे दगा जाला त्यासी हाटीं । सोडोनियां गांठी चोरीं नेली ॥ २ ॥
गांठीचे जाऊनि नव्हे तो मोकळा । बांधवीला गळा दंभलोभें ॥ ३ ॥
पुढिल्या उदिमा जालेसैं खंडण । दिसे नागवण पडे गांठी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे ऐसें बोलतील संत । जाणूनियां घात कोण करी ॥ ५ ॥

॥ ३२४७ ॥

डंकाचे संगें हिरा जो भंगला । कुसंगें नाडला तैसा साधु ॥ १ ॥
 मोढाळाच्या संगें सात्विक नासलीं । क्षण एक नाडलीं समागमें ॥ २ ॥
 डांकाचे संगती सोनें हीन जालें । मोल तें तुटलें लक्ष कोडी ॥ ३ ॥
 वेषानें पकानें गोड कडू जालीं । कुसंगानें केली तैसी परी ॥ ४ ॥
 भावें तुका ह्मणे सत्संग हा बरा । कुसंग हा फेरा चौज्याशीचा ॥ ५ ॥

॥ ३२४८ ॥

आग्रहा नांविं पाप योगीं सारावे संकल्प ॥ १ ॥ सहजा ऐसें भांड-
 वल । असोनि कां सारा बोल ॥ २ ॥ तें न भेटे ते काय । मना अंगींचे
 उपाय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धरीं सोय । वासनेची फोडा डोय ॥ ४ ॥

॥ ३२४९ ॥

लागपाठ केला । आतां वाटा नित्य त्याला ॥ १ ॥ करा जोडीचा
 हव्यास । आले दुरील वरास ॥ २ ॥ फोडिलीं भांडारें । मोहोरलीं
 एकसरे ॥ ३ ॥ अवधियां पुरतें । तुका ह्मणे ध्यावें हातें ॥ ४ ॥

॥ ३२५० ॥

सरे आह्मांपाशीं एक शुद्धभाव । नाहीं तरी वाव उपचार ॥ १ ॥
 कोण मानी वरी रसाळ बोलणें । नाहीं जालीं मनें ओळखी तों ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे आह्मां जाणिवेचें दुःख । न पाहों त्या मुख दुर्जनाचें ॥ ३ ॥

॥ ३२५१ ॥

देवाच्या निरोपें पिढितों डांगोरा । लाजे नका थारां देऊं कोणी ॥ १ ॥
 मोडिलें या रांडे सुपंथ मारग । चालविले जग यमपंथें ॥ २ ॥
 परिचारीं केली आपुलीच रूढी । पोटींची ते कुडी ठावी नाही ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आणा राउळा धरून । फजित करून सोडूं मग ॥ ४ ॥

॥ ३२५२ ॥

कोरडिया ऐशा सारूनियां गोष्टी । करा उठाडठीं हित आधीं ॥ १ ॥

खोळंबला राहे आपुला मारग । पहावी ते मग तुटी कोठें ॥ २ ॥
 लौकिकाचा आड येईल पसारा । मग येरझारा दुःख देती ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे डांख लागे अळंकारें । मग नव्हे खरें पुटाविण ॥ ४ ॥

॥ ३२५३ ॥

काळाच सारिखीं वाहाती क्षेत्रें । करितां दुसरें फळ नाही ॥ १ ॥
 ऐसें करत्यानें ठेविलें करून । भरिलें भरून माप नेमें ॥ २ ॥
 शतितउष्णकाळीं मेघ वरुषावे । वरुषतां वाव होय शीण ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे विष अमृताचे किडे । पालट न घडे जीणें तया ॥ ४ ॥

॥ ३२५४ ॥

प्रेम नये सांगतां बोलतां दावितां । अनुभव चित्ता चित्त जाणे ॥ १ ॥
 कासवीचें बाळ वाढे कृपादृष्टी । दुधा नाही भेटी अंगसंगें ॥ २ ॥
 पोटामध्ये कोणें सांगितलें सर्पा । उपजत लपा ह्मणऊनि ॥ ३ ॥
 बोलों नेणें परी जाणे गोड क्षार । अंतरीं विचार त्यासी ठावा ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे बरें विचारावें मनीं । आणिक भल्यांनीं पुसों नये ॥ ५ ॥

॥ ३२५५ ॥

क्षोभ आणि कृपा मातेची समान । विभाग जतन करुनि ठेवी ॥ १ ॥
 क्षणभंगुर ते उपजली चिंता । खरी अखंडता आवडीची ॥ २ ॥
 सिकवूं जाणे ते गोमटियासादीं । लोभें नाही तुटी निश्चयेंसी ॥ ३ ॥
 अवघेंचि मिथ्या समया आरतें । देतां तो उचितें काळ जाणे ॥ ४ ॥
 न करी वेव्हार नेदी गांजूं कोणा । भेडसावी तान्हें हाऊ आला ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे करी जिवाची जतन । दचकूनि मत्त जवळी आणी ॥ ६ ॥

॥ ३२५६ ॥

राहिलों निराळा । पाहों कवतुक डोळां ॥ १ ॥ करूं जगाचा वि-
 नोद । डोळां पाहोनियां छंद ॥ २ ॥ भुललिया संसारें । आलें डो-
 ल्यासी माजिरें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माथा । कोणी नुचली सर्वथा ॥ ४ ॥

॥ ३२५७ ॥

जीवें व्हावें साटीं । पडे संवसारें तुटी ॥ १ ॥ ऐशीं बोलिलों वचनें ।
सर्वे घेउनी नारायणें* ॥ २ ॥ येणें नाहीं जाणें । केलें कोणा न मा-
गणें ॥ ३ ॥ नाहीं जन्मा आलों । करील ऐसें नेदीं बोलों ॥ ४ ॥
ठाव पुसी सेणें । तुका ह्मणे खुंटों येणें ॥ ५ ॥

॥ ३२५८ ॥

तडामोडी करा । परि उत्तम तें भरा ॥ १ ॥ जेणें खंडे एके खेवे ।
जाय तेथें लाभे बोपे ॥ २ ॥ दाविल्या सारिखें । मार्गें नसावें पारिखें ।
॥ ३ ॥ मार्गें पुढें ऋण । तुका ह्मणे फिटें हीण ॥ ४ ॥

॥ ३२५९ ॥

उपेक्षिला येणें कोणी शरणागत । ऐसी नाहीं मात आईकिली ॥ १ ॥
आतां काय ब्रीद सांडील आपुलें । ठायींचें धरिलें जाणोनियां ॥ २ ॥
माइया दोपासाटीं होईल पाटमोरा । ऐसा कोण पुरा भोग वळी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे रूप आमुच्या कैवारें । धरिलें गोजिरें चतुर्भुज ॥ ४ ॥

॥ ३२६० ॥

सुखें न मनी अचगुण । दुःख भोगी त्याचें कोण ॥ १ ॥ हें कां ठायींचें
न कळे । राती करा झांकुनि डोळे ॥ २ ॥ चालोनि आड वाटे । पारीं
मोडविले कांटे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कोणा । बोल ठेवितो शहाणा ॥ ४ ॥

उगाविल्या गुंती । ऐशा मार्गें नेणों किति ॥ १ ॥ ल्याती केली अजा-
भेळें । होतें निघालें दिवाळें ॥ २ ॥ मोकलिला प्रायश्चितीं । कोणी न
धरिती हातीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मुक्त वाट । वैकुंठीची घडघडाट ॥ ४ ॥

॥ ३२६२ ॥

प्राठभेदः—* नारायण. १ हा चरण काहीं प्रतीत नाहीं.

भक्तीविण ॥ २ ॥ रुची नेदी अन्न । ज्यांत नसतां लवण ॥ ३ ॥ अंधळ्याचे श्रम ।
शिकविल्याचेंचि नाम ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तारा । नाव तंबुऱ्याच्या सारा ॥ ५ ॥

॥ ३२६३ ॥

कौठें नाहीं अधिकार । गेले नर वांयां ते ॥ १ ॥ ऐका हें सोपें वर्म ।
नलगे श्रम चिंतना ॥ २ ॥ मृत्याचिये भर्गी छाये । उपायेचि खुंटतां
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अवघे जन । येथें मन असों द्या ॥ ४ ॥

॥ ३२६४ ॥

आर्तभूतांप्रति । उत्तम योजाव्या त्या शक्ति ॥ १ ॥ फळ आणि समा-
धान । तेथें उत्तम कारण ॥ २ ॥ अल्पें तो संतोषी । स्थळीं सांपडे
उदेसीं ॥ ३ ॥ सहज संगम । तुका ह्मणे तो उत्तम ॥ ४ ॥

॥ ३२६५ ॥

कीर्तनाची गोडी । देव निवडी आपण ॥ १ ॥ कोणी व्हारे अधि-
कारी । त्यासी हरि देखील ॥ २ ॥ वैराग्याचे बळ । साही खळ
जिणावे ॥ ३ ॥ उरेल ना उरी । तुका करी बोभाद ॥ ४ ॥

॥ ३२६६ ॥

चालावा पंथ तो पाविजे त्या ठाया । ऐकिल्या वांयां वारता त्या ॥ १ ॥
ऐका जी वोजे पडतसें पायां । भावाचि तें जाया वाट नव्हे ॥ २ ॥
व्याली कुमारीचा अनुभवे अनुभव । सांगतां तो भाव येत नाहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें पाहिजे आरालें । विंब निवळलें तरि भासे ॥ ४ ॥

॥ ३२६७ ॥

गावे ह्मणउनि गति । धरुनि राहे तैसें चित्त ॥ १ ॥ हेंचि थोर अवघड
आहे । अन्न देखोनि भूक राहे ॥ २ ॥ ऐकात्री म्हूण कथा । राहे तैसें
धरुनि चित्ता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धणी । नव्हे जेविल्यावांचुनी ॥ ४ ॥

॥ ३२६८ ॥

गंगेचिया अंताविण काय चाड । आपुलें तें कोड तृषेपाशीं ॥ १ ॥

विठ्ठल हे मूर्ति साजिरी सुंदर । घालूं निरंतर हृदयपुटीं ॥ २ ॥
 कारण तें असे नवनीतापार्शी । गर्वाळ तें सोसी येर कोण ॥ ३ ॥
 बाळाचे सोईतें घांस घाली माता । अट्टाहास चिंता नाही तया ॥ ४ ॥
 गाऊं नाचों करूं आनंदसोहळा । भावचि वेगळा नाही हातां ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे अवघें जालें एकमय । परलोकींची काय चाड आतां ॥ ६ ॥

॥ ३२६९ ॥

चितिलें तें मनिचें जाणे । पुरवी खुणे अंतरीचें ॥ १ ॥ रात्री न कळे
 दिवस न कळे । अंगीं खेळे दैवत हें ॥ २ ॥ नवसियाचे पुरे नवस । भोगी
 त्यास भिन्न नाही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे समचि देणें । समचरण उभा असे ॥ ४ ॥

॥ ३२७० ॥

लागलिया मुख स्तनां । घाली पान्हा माडली ॥ १ ॥ उभयतां आ-
 वडी लाडें । कोडें कोड पुरतसे ॥ २ ॥ मेळवितां अंगें अंग । प्रेमें
 रंग वाढतो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जड भारी । अवघें शिरीं जननीचे ॥ ४ ॥

॥ ३२७१ ॥

पार्ठीं फोटीं देव । कैचा हरिदासां भेव ॥ १ ॥ करा आनंदें कीर्तन ।
 नका आशंकित मन ॥ २ ॥ एथें कोठें काळ । करील देवापार्शी बळ
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धनी । सपुरता काय वाणी ॥ ४ ॥

॥ ३२७२ ॥

नये जरी कांहीं । तरी भलतेंचि वाही ॥ १ ॥ ह्मणविल्या दास ।
 कोणी न धरी वेठीस ॥ २ ॥ समर्थाच्या नांविं । भलतैसें विकारें
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । वरी असते बहुतां ॥ ४ ॥

॥ ३२७३ ॥

ज्याची खरी सेवा । त्याच्या भय काय जीवा ॥ १ ॥ करितां स्वामी-

सर्वे वाद । अधिक अधिक आनंद ॥ २ ॥ असावा तो धर्म । मग
साहों जातें वर्म ॥ ३ ॥ वदे वाग्देवी । तुका विठ्ठली गौरवी ॥ ४ ॥
॥ ३२७४ ॥

भाव देवाचें उचित । भाव तोचि भगवंत ॥ १ ॥ धन्यधन्य शुद्ध जाती ।
संदेह कैचा तेथें चिर्ती ॥ २ ॥ बहुत बराडी । देव जबळी आवडी
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हें रोकडें । लाभ अधिक रिचो खडें ॥ ४ ॥
॥ ३२७५ ॥

बळितें जें गाई । त्यासि फार लागे काई ॥ १ ॥ निवे भावाचे उत्तरी ।
भलते एके धणी बरी ॥ २ ॥ न लगती प्रकार । कांहीं मानाचा
आदर ॥ ३ ॥ सांडी थोरपणा । तुका ह्मणे सर्वे दीना ॥ ४ ॥
॥ ३२७६ ॥

अवगुणांचे हार्ती । आहे अवधी फजीती ॥ १ ॥ नाहीं पात्रासर्जे चाड ।
प्रमाण तें फिकें गोड ॥ २ ॥ विष ताव्या वाटी । भरली लावूं नये
होटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव । शुद्ध बरा सोंग वाव ॥ ४ ॥
॥ ३२७७ ॥

जैसैं तैसैं राहे देवाचें हें देणें । यत्न करितां तेणें काय नव्हे ॥ १ ॥
दासां कृपासिंधु नुपेक्षी सर्वथा । अंतरींची व्यथा कळे त्यासी ॥ २ ॥
मार्गों नेणें परी माय जाणे वर्म । बाळा नेदी भ्रम पावों कांहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज अनुभव अंगें । वचन वाजगें मानेना हें ॥ ४ ॥
॥ ३२७८ ॥

नव्हती माझे बोल । अवघें करितो विठ्ठल ॥ १ ॥ कांहीं न धरावी
खंती । हित होईल धरा चिर्ती ॥ २ ॥ खोटी ते अहंता । वाट
टाकिली सांगतां ॥ ३ ॥ ज्याचें तोचि जाणे । मी मापाडें तुका ह्मणे ॥ ४ ॥
॥ ३२७९ ॥

ज्याचे गांवीं केल्या बास । त्यासी नसावें उदास ॥ १ ॥ तरीच जो-

॥ ३२८४ ॥

बरवे दुकानीं बैसावें । श्रवण मनन असावें ॥ १ ॥ सारअसारार्ची
पोतीं । ग्राहक पाहोनि करा रितीं ॥ २ ॥ उगेचि फुगवूं नका गाल ।
पूर्ण सांठवावा माल ॥ ३ ॥ सत्य तराजू पै धरा । नका कृत्रिम वि-
करा ॥ ४ ॥ तुका जाला वाणी । चुकवुनि चौऱ्यासीच्या खाणी ॥ ५ ॥

गंगा न देखे विटाळ । तेंचि रांजणींही जळ ॥ १ ॥ अल्प महदा नव्हे
सरी । विटाळ तो भेद धरी ॥ २ ॥ काय खंडिली भूमिका । वर्णा पाच-
रिकां लोकां ॥ ३ ॥ तुका झणे अगीविण । बीजे वेगळीं तो भिन्न । ४ ॥

॥ ३२८५ ॥

अभिमानाची स्वामिनी शांती । महत्व घेती सकळ ॥ १ ॥ कळोनि हे
न कळे वर्म । तरि श्रम पावती ॥ २ ॥ सर्व सत्ता करितां धीर । वीर्यो
वीर्य आगळा ॥ ३ ॥ तुका झणे तिखट तिखें । मृदसखें आवडी ॥ ४ ॥

॥ ३२८७ ॥

ज्यानें ज्यानें जैसें ध्यावें । तैसें व्हावें कृपाळें ॥ १ ॥ सगुणनिगुणांचा
ठाग । विटे पाव धरियेले ॥ २ ॥ अवघें साकरेचें अंग । नये व्यंगा
निवडितां ॥ ३ ॥ तुका झणे जें जें करी । तें तें हरी भोगिता ॥ ४ ॥

॥ ३२८८ ॥

चहूं आश्रमांचे धर्म । न राखतां जोडे कर्म ॥ १ ॥ तैसी नव्हे भोळी
सेवा । एक भावचि कारण देवा ॥ २ ॥ तपें इंद्रियां आघात । क्षणें एका
वाताहात ॥ ३ ॥ मंत्र चळे थोडा । तरि धडचि होय वेडा ॥ ४ ॥
व्रतें करितां सांग । तरी एक चुकतां भंग ॥ ५ ॥ धर्म सत्वचि
कारण । नाहीं तरी केला सिण ॥ ६ ॥ भूतदयेसि आघात । उंचनीच
वाताहात ॥ ७ ॥ तुका झणे दुजें । विधिनिषेधाचें ओक्षें ॥ ८ ॥

॥ ३१८९ ॥

नव्हों वैद्य आह्मी अर्थाचे भुकेले । भलते घावे पाले भलत्यासी ॥ १ ॥
 कुपथ्य करुनि विटंबावे रोगी । काय हे सलगी भीड त्याची ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे लासूं फांसूं देऊं डाव । सुखाचा उपाव पुढें आहे ॥ ३ ॥

॥ ३२९० ॥

आह्मांपाशीं सरे एक शुद्ध भाव । चतुराई जाणीव नलगे कळा ॥ १ ॥
 सर्वजाण माझा स्वामी पांडुरंग । तथा अंगसंग गोपाळासी ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे कर्म धर्म नये हातां । त्यावरि सत्ता भाविकांची ॥ ३ ॥

आधिकार तैसा करूं उपदेश । साहे ओझे त्यास तेंचि घावें ॥ १ ॥
 सुनीवरी भार गजाचें पालण । घालितां तें कोण कार्यसिद्धि ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे फांसे वाघुरा कुन्हाडी । प्रसंगीं तो काढी पारधी तो ॥ ३ ॥

॥ ३२९१ ॥

कराव गामट ॥ वाळा मात तें उमट ॥ १ ॥ आपुलया जावाहूना ।
 असे वाहें तें जननी ॥ २ ॥ वियोग तों तिस । त्याच्या उपचारें
 तें विप ॥ ३ ॥ हरणी चुकली पाडसा । धुंडाळीती दाही दिशा ॥ ४ ॥
 रानीं हिंडों गेली गाय । घरीं बत्स वाट पाहे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे
 पायें । डोळा सुखावे ज्या न्यायें ॥ ६ ॥

॥ ३२९३ ॥

नाहीं कोणी दिस जात बांयांविण । साध्य नाहीं सीण लटिकाची ॥ १ ॥
 एकाचिये माथां असावें निमित्त । नसो नाहीं हित कपाळीं तें ॥ २ ॥
 कांहीं एक तरी बोलायाचा जागा । नेदिति वाउगा उभा ठाको ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे वर्म कळों येती कांहीं । ओळखी जे नाहीं होईल ते ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ हा व पुढचा चरण कांहीं गाभेंतून नाही

॥ ३२९४ ॥

कौलें भरियेली पेंठ । निग्रहाचे खोटे तंट ॥ १ ॥ ऐसें माता जाणे
वर्म । वाळा वाढवितां धर्म ॥ २ ॥ कामावितां लोहो कसे । तांतडोनें
काम नासे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खडे । देतां अक्षर तें जोडे ॥ ४ ॥

॥ ३२९५ ॥

वैरागरापाशीं रत्नाचिया खाणी । हेचि घ्यावी धणी फावेल तों ॥ १ ॥
येथें नाहीं तर्कवितर्काची चाड । होतसे निवाड खऱ्याखोट्यां ॥ २ ॥
उगाच साराणा वाढिला तो ठाव । वाढितिया भाव कळतसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नव्हे टांचणीचें पाणी । येथें झरवणी जैशातसें ॥ ४ ॥

॥ ३२९६ ॥

सोसें वाढे दोष । जाला पालटेना कस ॥ १ ॥ ऐसें बरवें वचन ।
करितां तें नारायण ॥ २ ॥ असे प्रारब्ध नेमें । श्रमचि उरे श्रमें
॥ ३ ॥ सुख देते शांती । तुका ह्मणे धरितां चितीं ॥ ४ ॥

॥ ३२९७ ॥

चंदन तो चंदनपणें । सहज गुणसंपन्न ॥ १ ॥ वेधलिया धन्य जाती ।
भाग्ये होती सन्मुख ॥ २ ॥ परिसा अंगीं परिसपण । वाणोनि तें
राहिलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कैची खंती । सुजाती ते टाकणी ॥ ४ ॥

॥ ३२९८ ॥

ऐकतो दाट । आले एकांचे बोभाट ॥ १ ॥ नका विश्वासां यावरी ।
चोर देहाचे खाणोरी ॥ २ ॥ हेचि यांची जोडी । सदा बोडकीं
उघडीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न्यावें । ज्याचे त्यासी नाहीं ठावें ॥ ४ ॥

॥ ३२९९ ॥

पोट लागलें पाठीशीं । हिंडवितें देशोदेशीं ॥ १ ॥ पोटाभेणें जिकडे
जावें । तिकडे पोट येतें सर्वें ॥ २ ॥ जप तप अनुष्ठान । पोटासाठीं

झाले दीन ॥३॥ पोटें सांडियेली चवी । नीचापुढें तें नाचवी ॥४॥
पोट काशियानें भरे । तुका क्षणे झुरझुरूं मरे ॥ ५ ॥

॥ ३३०० ॥

जग तरि आह्वां देव । परि हे निंदितों स्वभाव ॥ १ ॥ येतो हिताचा
कळवळा । पडती हातीं म्हूण काळा ॥ २ ॥ नाही कोणी सखा ।
आह्वां निपराध पारिखा ॥३॥ उपक्रमें वदे । तुका वर्मासी तें भेदे ॥४॥

॥ ३३०१ ॥

मथनें भोगे सार । ताकें घडे उपकार ॥ १ ॥ बरवी सायासाची
जोडी । अनुभविया टावी गोडी ॥ २ ॥ पाक आणि रुची । जेथें तेथें
ते कडुंची ॥ ३ ॥ वाढितो पंगती । तुका आवडी संगती ॥ १ ॥

॥ ३३०२ ॥

करितां होया व्हावें चित्तचि नाही । घटापटा कांहीं करूं नये ॥ १ ॥
मग हालतचि नाही जवळून । करावा तो सीण सीणवितो ॥ २ ॥
साहतचि नाही कांहीं पांकुळलें । उगल्या उगलें ढळत आहे ॥ ३ ॥
तुका क्षणे तरी बोलावे झांकून । येथें खुणें खूण घुरतेचि ॥ ४ ॥

॥ ३३०३ ॥

अवध्या वाटा जाल्या क्षीण । कळीं न घडे साधन । उचित विधि
विधान । न कळे न घडे सर्वथा ॥ १ ॥ भक्तिपंथ बहु सोपा । पुण्य
नागवया पापा । येणें जाणें खेपा । येणेंचि एक खंडती ॥ २ ॥ उभा-
रोनि वाहे । विठो पालवीत आहे ॥ दासां मीच साहे । मुखें बोले
आपुल्या ॥ ३ ॥ भाविक विश्वासी । पार उतरिलें त्यांसी ॥ तुका
क्षणे नासी । कुतक्र्यांचे कपाळीं ॥ ४ ॥

॥ ३३०४ ॥

आडवा तो उभा । असे दाटोनियां प्रभा ॥ १ ॥ देव नाही एक-

विध । एक भाव असे शुद्ध ॥ २ ॥ भेदाभेद आटी । नाहीं फार
कोठें तुटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गोवा । उगवा वेव्हाराचा हेवा ॥ ४ ॥

॥ ३३०५ ॥

संचितावांचून । पंथ न चलवे कारण ॥ १ ॥ कौरडी ते अवघी
आटी । वांयां जाय लाळ घोंटी ॥ २ ॥ धन वित्त जोडे । देव ऐसें
तों न घडे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आड । स्वहितासी बहु नाड ॥ ४ ॥

॥ ३३०६ ॥

मागील ते आटी येणें घडे सांग । सुतवेल अंग एका सूत्रें ॥ १ ॥
पहिपाहुणेर ते सोहळ्यापुरते । तेथूनि आरते उपचार ते ॥ २ ॥
आवश्यक तेथें आगळा आदर । चाली थोडें फार संपादतें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऋण फिटे एक घडी । अलभ्य ते जोडी हातां आल्या ॥ ४ ॥

॥ ३३०७ ॥

पतनासि जे नेती । तिचा खोटा स्नेह प्रीती ॥ १ ॥ विधिपुरतें
कारण । बहु वारावें वचन ॥ २ ॥ सर्वस्वासि नाडी । ऐसी लाघ-
वाची बेडी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुरी । राखतां हे तोंचि बरी ॥ ४ ॥

॥ ३३०८ ॥

केलें पाप जेणें दिलें अनुमोदन । दोघांसी पतन सारिखेंचि ॥ १ ॥
विष नवनीता विष करी संगें । दुर्जनाच्या त्यागें सर्व हित ॥ २ ॥
देखिलें ओढाळ निघालिया सेता । टाळावें निमित्त्या थैक म्हूण ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जोडे केल्याविण कर्म । देखतां तो भ्रम न मनितां ॥ ४ ॥

॥ ३३०९ ॥

आशाबद्ध तो जगाचा दास । पूज्य तो उदास सर्वजना ॥ १ ॥
आहे तें अधीन आपुलें हातीं । आणिकां ठेविती काय बोल ॥ २ ॥

जाणतिया पाठीं लागला उपाध । नेणता तो सावध भोजनासी ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे भय बांधलेसे गांठी । चोर लागे पाठी दुम तया ॥ ४ ॥

॥ ३३१० ॥

बाइदानें भलें । हीनें दाविलें चागलें ॥ १ ॥ एकाविण एका । कैचें मोल
होतें फुका ॥ २ ॥ विषें दाविलें अमृत । कडू गोड घातें हित ॥ ३ ॥ काळिमेनें
ज्योती । दिवस कळों आला राती ॥ ४ ॥ उंच निंच गारा । हिरा
परिस मोहरा ॥ ५ ॥ तुका ह्याणे भले । ऐसे नष्टांनीं कळले ॥ ६ ॥

॥ ३३११ ॥

दिली मान तरी नेघावी शत्रूची । शरण आले त्यासी जतन जीवें ॥ १ ॥
समर्थासी असे विचाराची आण । भलीं पाप पुण्य विचारावें ॥ २ ॥
काकुळतीसाठीं सत्याचा विसर । पडिलें अंतर न पाहिजे ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे यश कीर्ति आणि मान । करितां जतन देव जोडे ॥ ४ ॥

॥ ३३१२ ॥

करितां तडातोडी । वत्सा माते सोई ओढी ॥ १ ॥ करित्याचा आ-
ग्रह उरे । एक एकासाठीं झुरे ॥ २ ॥ भुके इच्छी अन्न । तेही त्या-
साठीं निर्माण ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे जाती । एक एकाचिये चिर्ती ॥ ४ ॥

॥ ३३१३ ॥

जग अमंगळ । लागे देखतां विटाळ ॥ १ ॥ धर्म भूतांची ते दया ।
संतें कारण ऐसीया ॥ २ ॥ नव्हे माझें मत । साक्षी करुनि सांगें
संत ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे जीवें । दावी उमटूनि अनुभवें ॥ ४ ॥

॥ ३३१४ ॥

तुका ह्याणे भय बांधलेसे गांठी । चोर लागे पाठी दुम तया ॥ ४ ॥
तुका ह्याणे यश कीर्ति आणि मान । करितां जतन देव जोडे ॥ ४ ॥
करितां तडातोडी । वत्सा माते सोई ओढी ॥ १ ॥ करित्याचा आ-
ग्रह उरे । एक एकासाठीं झुरे ॥ २ ॥ भुके इच्छी अन्न । तेही त्या-
साठीं निर्माण ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे जाती । एक एकाचिये चिर्ती ॥ ४ ॥
जग अमंगळ । लागे देखतां विटाळ ॥ १ ॥ धर्म भूतांची ते दया ।
संतें कारण ऐसीया ॥ २ ॥ नव्हे माझें मत । साक्षी करुनि सांगें
संत ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे जीवें । दावी उमटूनि अनुभवें ॥ ४ ॥

फड । हात गोऊनि पळावें ॥२॥ आधीं काकुलती । मोहो घालावा पुढती ।
झोंडीं पडे माती । फिरतां मागें कैचा तो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । यासी
रडवी याचा हेवा । भावें कां हें सेवा । सुखें तुहां नार्पिती ॥ ४ ॥
॥ ३३१५ ॥

ज्वरल्यासी काढा औषध पाचन । मूढा नारायण स्मरवितो ॥ १ ॥
भवव्याधि येणें तुटेल रोकडा । करूनियां झाडा निश्चर्येसी ॥ २ ॥
भाणिकां उपायां अनुपान कठिण । भार्ग्यें बरें सीण शीघ्रवत ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे केला उघडा पसारा । भाग्य आलें घरा दारावरी ॥ ४ ॥
॥ ३३१६ ॥

अतित्याई देतां जीव । नये कींव देवासी ॥ १ ॥ थोड्यासाठीं राग
आला । जीव दिला गंगेंत ॥२॥ त्यासि परलोकीं नाहीं मुक्ति । अधो-
गति चुकेना ॥३॥ तुका ह्मणे कृष्णराम । स्मरतां भ्रम वारती ॥ ४ ॥
॥ ३३१७ ॥

संवदड आपटा रानचारा । हा तो दसऱ्याचा तुरा ॥१॥ एरवीं यासी
पुसे कोण । एका देवासाठीं मान ॥२॥ मातीची ते घागरी । पाण्यासाठीं
वैसे शिरीं ॥३॥ तुका ह्मणे माथ जाण । धान्यासाठीं घेणें देणें ॥ ४ ॥
॥ ३३१८ ॥

ग्रासोग्रासीं भाव । तरी देहींच जेवी देव ॥ १ ॥ धरीं स्मरण तें सार ।
नाहीं दुरी तें अंतर ॥२॥ भोगितां तूं भावें । देव जेवूं वैसे सर्वे ॥३॥
तुज पावो देवा । भावं अंतरींची सेवा ॥ ४ ॥ गुंतला साधनीं । देव
नाहीं त्रिभुवनीं ॥५॥ तुका ह्मणे हातीं । न धरितां गमावित्ती ॥ ६ ॥
॥ ३३१९ ॥

साथ हा विठ्ठल साच हें करणें । संत जें वचनें बोलियेले ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ भोगे, २ आपटा संवदड, हा भर्भग इतर गाथांत भोडा नि—

साच तें स्वहित साच ते प्रचित । साच वेदें नीत सांगितली ॥ २ ॥
तुका ह्मणे घेती साच साच भावें । लटिकें वर्म ठावें नाहीं त्यांसी ॥ ३ ॥

॥ ३३२० ॥

ज्याचे माथां जो जो भार । तेचि फार तयासी ॥ १ ॥ मार्गे पुढें
अवघें रिते । कळों घेतें अनुभवे ॥ २ ॥ परिसा अंगीं अमुप सोने ।
पोटीं हीन धातूचें ॥ ३ ॥ आपुला तो करी धर्म । जाणे वर्म तुका तें ॥ ४ ॥

॥ ३३२१ ॥

आवडीचे भेटी निवे । चित्त पावे विश्रांती ॥ १ ॥ बरवियाचा छंद
मना । नारायणा अवीट ॥ २ ॥ तुळणे कांहीं साम्या पुरे । हें तों
नुरे ये रुचि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बरवें जालें । फावलें हें कळे त्या ॥ ४ ॥

॥ ३३२२ ॥

आनंदाचा थारा । सुखें मोहरला झरा ॥ १ ॥ ऐसी प्रभुची ज्या
कळा । त्याच्या कोण पाहे बाळा ॥ २ ॥ अंकिता ऐसया । होइल
पावविलें ठाया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ऐसें । दिलें आभंड प्रकाशें ॥ ४ ॥

॥ ३३२३ ॥

आहो उभा विटेवरी । भरोवरी चुकविली ॥ १ ॥ निवारलें जाणें
येणें । कोणा कोणें रुसावें ॥ २ ॥ संकल्पासी वेचे वळ । भारे फळ
निर्माण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उभयतां । भेटी सत्ता लोभाची ॥ ४ ॥

॥ ३३२४ ॥

सत्य त्यागाचि समान । नल्लो वेचावें वचन ॥ १ ॥ नारायणा
ऐसे दास । येरयेरांचीच आस ॥ २ ॥ मळ नाहीं चित्ता । तेथें
देवाचीच सत्ता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाण । तेंच भल्याचें वचन ॥ ४ ॥

॥ ३३२५ ॥

खाणोरियांचीं पुसो घरे । जीं हीं बरीं पाळती ॥ १ ॥ सांगती त्या

जावें वाटा । धरोनी पोटामध्यें गोष्टी ॥२॥ आली गेली होती ठाया ।
सृत्य छाया कळली ॥३॥ तुका ह्मणे आपुलें बळ । युक्ति काळ कारण ॥४॥

॥ ३३२६ ॥

काळें खादला हा अवघा आकार । उत्पत्तिसंहारघडमोडी ॥ १ ॥
बीजे तो अंकुर आच्छादिला पोटी । अनंता सेवटीं एकाचिया ॥ २ ॥
तुका ह्मणे शब्दें व्यापिलें आकाश । गुठार हें कैसें कळों नये ॥ ३ ॥

॥ ३३२७ ॥

गोदे कांठीं होता आड । करुनि कोड कवतुकें ॥१॥ देखण्यांनीं एक
केलें । आइत्या नेलें जिवनापें ॥ २ ॥ राखोनियां होतो ठाव । अल्प
जीव लावूनि ॥३॥ तुका ह्मणे फिटे धनी । हे सजनीं विश्रांति ॥ ४ ॥

॥ ३३२८ ॥

देती घेती परज गेली । घर खालीं करुनियां ॥ १ ॥ धांवणियाचे न पडे
हार्ती । खादली राती काळोखी ॥ २ ॥ अवघियांचें अवघें नेलें । कांहीं
ठेविलें नाहीं मार्गें ॥ ३ ॥ सोंग संपादुनि दाविला भाव । गेला आधीं माव
वरि होती ॥ ४ ॥ घराकडे पाहूं नयेसेचि जालें । अमानत केलें दिवाणांत

॥ ३३२९ ॥

॥ ३३२९ ॥

देव धरी नाना सोंगें । नाम श्रेष्ठ पांडुरंग ॥ १ ॥ तो हा गवळियाचे
घरीं । नाम सारितो मुरारि ॥ २ ॥ धन्य यशोदेचें प्रारब्ध । नाचे
अंगणीं गोविंद ॥ ३ ॥ ऐशीं भक्तासाठीं देवें । नाना धरियेळीं नावें
॥ ४ ॥ होय दासांचा जो दास । तुका ह्मणे विडुलास ॥ ५ ॥

॥ ३३३० ॥

पवित्र सोंवळीं । एक तींच भूमंडळीं ॥ १ ॥ ज्यांचा आवडता देव ।
अखंडित प्रेमभाव ॥ २ ॥ तींच भाग्यवंतें । सरतीं पुरतीं धन-
वित्तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । त्यांची केली पावे सेवा ॥ ४ ॥

॥ ३३३१ ॥

मुदळामध्ये पडे तोटा । ऐसा खोटा उदीम ॥ १ ॥ आणिकांची कू-
लाज नाही । आळस जिंहीं जितीले ॥ २ ॥ एके साते सारिखीं वितें ।
हानि हित वेगळालीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हित धरा । नव्हे पुरा गांवढाळ ॥ ४ ॥

॥ ३३३२ ॥

देखण्याच्या तीन जाती । वेठी वार्ता अत्यंतीं ॥ १ ॥ जैसा भाव तैसें
फळ । स्वातीतोय एक जळ ॥ २ ॥ पाहे सांगे आणि जेवी । अंतर
सहदांतर तेवी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हिरा । पारखियां मूढां गारा ॥ ४ ॥

॥ ३३३३ ॥

हरुष आनंदाचा । घोष करा हरिनामाचा । कोण हा दैवाचा । भाग
पावे येथील ॥ १ ॥ पुण्य पाहिजे बहुत । जन्मांतरींचें संचित । हो-
ईल करीत । आला अधिकारी तो ॥ २ ॥ काय पाहातां हे भाई ।
हरुषे नाचा धरा घाई । पोटभरी कांहीं । घेतां उरी न ठेवा ॥ ३ ॥
जे सुख दृष्टी आहे । तेंच अंतरीं जो लाहे । तुका ह्मणे काय । क-
ळिकाळ तें बापुडे ॥ ४ ॥

॥ ३३३४ ॥

तिथीं धोंडा पाणी । देव रोकडा सज्जनीं ॥ १ ॥ मिळालियां संत-
संग । समर्पितां भलें अंग ॥ २ ॥ तिथीं भाव फळे । येथे आनाड
तें वळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाप । गेलें गेल्या कळे ताप ॥ ४ ॥

॥ ३३३५ ॥

तरीच हीं केलीं । दानें वाईट चांगलीं ॥ १ ॥ एके एका शोभवार्ते ।
केले कवतुक देवें ॥ २ ॥ काय त्याची सत्ता । सूत्र आणीक चा-
ळिता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धुरें । डोळे भरिले परी खरें ॥ ४ ॥

॥ ३३३६ ॥

एके परि बहिर बरें । परि तीं ढोरें ग्यानगडें ॥ १ ॥ कपाळास ला-
गली अगी । अभागी कां जीतसे ॥ २ ॥ एके परी बरें वेडें । तार्किक
कुडें जळोतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खातडवासी । अमृतासी नोळखे ॥ ४ ॥

॥ ३३३७ ॥

करुनि कडविड । जमा घडिली लगड ॥ १ ॥ आतां होतें तेंचि
जालें । नाम ठायींचें चांगलें ॥ २ ॥ उत्तरलें डाई । उत्तम ते सुलाख-
ताई ॥ ३ ॥ हिंडवितां देश । तुका ह्मणे नाहीं नाश ॥ ४ ॥

॥ ३३३८ ॥

मान इच्छी तो अपमान पावे । अमंगळ सवे अभाग्याची ॥ १ ॥
एकाचिये अंगीं दुजियाचा वास । आशा पुढें नाश सिद्ध करी ॥ २ ॥
आधीं फळासी कोठें पावों शके । वासनेची भिकेवरी चाली ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे राजहंस ढोरा नावें । काय त्या व्यावें अळंकाराचें ॥ ४ ॥

॥ ३३३९ ॥

नारायणा ऐसा । सेवूं नेणतील रसा ॥ १ ॥ जेणें भवव्याध
तुटे । दुःख मागुतें न भेटे ॥ २ ॥ नलगे कांहीं आटी । बाधा राहों
न सके पोटी ॥ ३ ॥ कैवल्य तें जोडे । पालट लवकरी घडे ॥ ४ ॥
जन्ममरण दुःख अटे । जाळें अवघेंचि तुटे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जा-
ला । याचा गुण बहुतांला ॥ ६ ॥

॥ ३३४० ॥

मोटळें हाटीं सोडिल्या गांठी । विकण्या घातले कण ॥ ज्याचे भाग
त्यासी देऊनि वारिलें । सारुनि लिगाड दान ॥ खरें भाप हातीं घे-
ऊनि बैसलों । मानिती ते चौघे जने ॥ खरें वित्त तेथें आलें चो-
जवीत । गिऱ्हाइक संतजन ॥ १ ॥ झाडिला पालव केला हाट बेच ।
जाली सकाळींच अराणूक ॥ याल तरि तुझी करा लगबग । आमचे

ते कोणी लोक ॥ २ ॥ एक उत्तम मध्यम कनिष्ठ । वित्ताचे प्रकार
तीन ॥ बहुतां जनाचे बहुत प्रकार । वेगळाले वाण ॥ लाभ हाणि
कोणा मुदल जालें । कोणासी पडिलें खाण ॥ अर्धमर्ध कोणी गुंतोनि
राहिले । थोडे तैसे बहु जन ॥ ३ ॥ एके सांते आले एक गांवीं हून ।
येकामेचि नव्हे जाणें ॥ येतां जातां रुजू नाहीं दिवाणा । काळतोडीं
एकें तेणें ॥ लाग भाग एकी एकांनीं गोविलें । मागील पुढलां ऋणें ॥
तुका ह्मणे आतां पाहूं नये वास । साधावें आपुलें पेणें ॥ ४ ॥

॥ ३३४१ ॥

आह्मां कांहीं आह्मां कांहीं । आतां नाहीं या बोलें ॥ १ ॥ मोल सांगा
मोल सांगा । घेणें तींहीं गा पुसावें ॥ २ ॥ कैसें घडे कैसें घडे । बड-
बड तुज मज ॥ ३ ॥ मुदलें साटीं मुदलें साटीं । लाभ पोटीं त्यामधीं ॥
॥ ४ ॥ तुका ह्मणे साटवूं घरीं । आडल्या काळें पुसती तरी ॥ ५ ॥

॥ ३३४२ ॥

शिलें खातां आला वीट । सुनें धीट पाय धरी ॥ १ ॥ कान्होवा ते
जाणे खूण । उन उन घांस घाली ॥ २ ॥ आपलिये तार्गीनें घालें ।
लाड भाव पाळाय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मां जुनाट सुने । मोहो तेणें परतत ॥ ४ ॥

॥ ३३४३ ॥

वाखर घेउनि आलें । त्यासी तरवारेनें हालें ॥ १ ॥ नव्हे आपुलें उचित ॥
करुनि टाकावें फजित ॥ २ ॥ अंगुळिया मोडी । त्यासी काय सिलें
घोडीं ॥ ३ ॥ नपुंसकासाटीं । तुका ह्मणे नलगे जेठी ॥ ४ ॥

॥ ३३४४ ॥

निवडुनि दिलें नवनीत । संचित ते भोगीत ॥ १ ॥ आतां पुढें भावसार ।
जविना थार पाहावया ॥ २ ॥ पारखियाचे पडिलें हातीं । चांचपती
आंधळीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सेवन घडे । त्यासी जोडे लाभ हा ॥ ४ ॥

॥ ३३४५ ॥

सरे भांडार । भरलें वेचितां अपार ॥ १ ॥ मवित्याचें पोट भरे ।
ढिलासी पुढें उरे ॥ २ ॥ कारणापुरता । लाहो आपुलाल्या हिता ॥ ३ ॥
तुका क्षणे देवा । पुढें केला चाले हेवा ॥ ४ ॥

॥ ३३४६ ॥

अनुभवे वदे वाणी । अंतर ध्यानीं आपुलें ॥ १ ॥ कैची चिका दुध-
चवी । जरी दावी पांढरें ॥ २ ॥ जाती ऐसा दावी रंग । बहु जग या
नांव ॥ ३ ॥ तुका क्षणे खद्योत तें । हुंगाभोंवतें आपुलिया ॥ ४ ॥

॥ ३३४७ ॥

एकीं असे एक हेवा । येर अनावडी जीवां ॥ १ ॥ देवें केल्या भिन्न
जाती । उत्तम कनिष्ठ मध्यस्ती ॥ २ ॥ प्रीतिसाटीं भेद । कोणी पूज्य
कोणी निंद्य ॥ ३ ॥ तुका क्षणे लळा । त्याचा जाणे हा कळवळा ॥ ४ ॥

॥ ३३४८ ॥

निवडोनि वाण काढिले निराळे । प्रमाण डोहळे यावरि ते ॥ १ ॥
जयाचा विभाग तथासीच फळे । देखणें निराळें कौतुकासी ॥ २ ॥
शूर तो ओळखे घायडायहात । येरां होइल मात सांगायासी ॥ ३ ॥
तुका क्षणे माझी केळवते वाणी । केला निजस्छानीं जाणवसा ॥ ४ ॥

॥ ३३४९ ॥

लोह कफ गारा सिद्ध हे सामुग्री । अग्नि टणत्कारी दिसों येतो ॥ १ ॥
सांगावें तें काई सांगावें तें काई । चित्ता होय ठायीं अनुभव तो ॥ २ ॥
अनें सांगों येतो तृप्तीचा अनुभव । करुनि उपाव घेऊं हेवा ॥ ३ ॥
तुका क्षणे मिळे जीवनीं जीवन । तेथें कोणा कोण नांव ठेवी ॥ ४ ॥

॥ ३३५० ॥

एकल्या तव्हे खेळ चांग । धरिला संग क्षणऊनि ॥ १ ॥ उमटे तेव्हां

कळे नाद । भेदाभेद निवडेना ॥ २ ॥ दुसरा परी एक ऐसा । न वजे
रिसा निकुरेही ॥ २ ॥ तुका हणणे कळत्यां कळे । येर खेळे खेळ म्हूण ॥ ४ ॥

॥ ३३५१ ॥

मुळाचिया मुळें । दुःखें वाढती सकळें ॥ १ ॥ ऐसा योगियांचा धर्म ।
नव्हे वाढवावा भ्रम ॥ २ ॥ न कळे आवडी । कोण आहे कैसी घडी
॥ ३ ॥ तुका हणणे थीत । दुःख पाववावें चित्त ॥ ४ ॥

॥ ३३५२ ॥

आशत्याची राशी । आली पाकसिद्धीपार्शी ॥ १ ॥ आतां सांडोनी
भोजन । भिके जावें वेडेपण ॥ २ ॥ उसंतिली वाट । मार्गे परतावें
फुकट ॥ ३ ॥ तुका हणणे वाणी । वेचों वैसोन टाकणी ॥ ४ ॥

॥ ३३५३ ॥

जातिविजातीची व्हावयासि भेटी । संकल्प तो पोटीं वाहों नये ॥ १ ॥
होणार तें घडों होणाराच्या गुणें । होइल नारायणें निर्मिलें तें ॥ २ ॥
व्याघ्राचिये भुके वधावी ते गाय । याचें नांव काय पुण्य भसे ॥ ३ ॥
तुका हणणे न करी विचार पुरता । गरज्याची माता पिता खर ॥ ४ ॥

॥ ३३५४ ॥

केला मातीचा पशुपति । परी मातीसि काय हणती । शिवपुजा
शिवासि पावे । माती मातीमाजी समावे ॥ १ ॥ तैसे पूजिती आक्षां
संत । पूजा घेतो भगवंत । आक्षी किंकर संतांचे दास । संत पदवी
नको आक्षांस ॥ २ ॥ केला पाषाणाचा विष्णु । परि पाषाण नव्हे
विष्णु । विष्णुपूजा विष्णुसि अर्पे । पाषाण राहे पाषाणरूपें ॥ ३ ॥
केली कांशाची जगदवा । परि कांसें नव्हे अंबा । पूजा अंबेची अंबेला
घेणें । कांसें राहे कांसेंपणें ॥ ४ ॥ ब्रह्मानंद पूर्णामाजी । तुका हणणे केली
कांजी । ज्याची पूजा तेणेंचि घेणें । आक्षी पाषाणरूप राहणें ॥ ५ ॥

॥ ३३५५ ॥

जर्गी ऐसा वाप व्हावा । ज्याचा वंश मुक्तिस जावा ॥ १ ॥ पोटा
येतां हरलें पापा । ज्ञानदेवा मायवापा ॥ २ ॥ मुळीं पाप होता
ज्ञानी । तरी आम्ही लागलों ध्यानीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी पोटीचें
वाळ । माझी पुरवा ब्रह्मींची आळ ॥ ४ ॥

॥ ३३५६ ॥

काय दिवस गेले अवघेंचि व्हाडें । तें आलें सांकडें कथेमाजी ॥ १ ॥
क्षण एके ठायीं मन स्थिर नाहीं । अरणूक कडं होईल पुढें ॥ २ ॥
कथेचे विरसें दोषा मूळ होय । तरण उपाय कैचा माती ॥ ३ ॥
काय तें सांचवूनि उरलें हें मार्गें । घटिका एक संगें काय गेलें ॥ ४ ॥
तेचि वाणी येथें करा उजळणी । काढावीं मथूनि शब्दरत्नें ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे हेंचि बोलावया चाड । उभयतां नाड हित भसे ॥ ६ ॥

॥ ३३५७ ॥

ठांब धांवे पाय चोरी । भरोवरी जनाच्या ॥ १ ॥ आतां कैसें होय याचें ।
सिजतां कांचें राहिलें ॥ २ ॥ खाय ओकी वेळोवेळां । कैसी कळा
राहेल ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावहीण । त्याचा सीण पावावा ॥ ४ ॥

॥ ३३५८ ॥

आवडी येते कळीं । गुणें चिन्हें उमटती ॥ १ ॥ पोटीचें ओटीं उभें
राहे । चित्त साहे मनासी ॥ २ ॥ डोहोळियाची भूक गर्भा । ताटीं प्रभा
प्रतिबिंबे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मानोन घ्यावें । वाटे खावें वाटेंत ॥ ४ ॥

॥ ३३५९ ॥

पाषाण परिस भूमि जांबूनद । वंशाचा संबंध धातयाचा ॥ १ ॥
गेनियाची पुरी समुद्राचा वेढा । समुदाय गाढा राक्षसांचा ॥ २ ॥
इसी सहस्र त्या सुंदरा कामिनी । माजी मुखरणी मंदोदरी ॥ ३ ॥
पत्रपौत्रांचा लेखा कोण करी । मुख्य पुत्र हरी इंद्रा आणी ॥ ४ ॥

चौदा चौकडिया आयुष्यगणना । बंधुवर्ग जाणा कुंभकर्ण ॥ ५ ॥
तुका क्षणे ज्याचे देव वांदवडी । सांगातें कवडी गेली नाही ॥ ६ ॥

॥ ३३६० ॥

धन्या आतां काय करूं । माझे तान्हुलें लेंकरूं ॥ १ ॥ धन्या अव-
चित मरण आलें । मज कोणासी निरविलें ॥ २ ॥ माझे दार नका
पाडूं । त्याचे हातपाय तोडूं ॥ ३ ॥ एके हार्ती धरली दाढी । दुजे
हार्ती घे कुन्हाडी ॥ ४ ॥ येरी धाव घालूं पाहे । तंव तो उठोनि उभा
राहे ॥ ५ ॥ तुका क्षणे अवघीं चोरें । सेखीं रामनाम सोडरें ॥ ६ ॥

॥ ३३६१ ॥

भोग घावे देवा । त्याग भोगींच वरवा ॥ १ ॥ आपण व्हावें एकी-
कडे । देव कळेवरी जोडे ॥ २ ॥ योजे यथाकालें । उत्तम पाला कंद
मुळें ॥ ३ ॥ बंचक त्यासी दोष । तुका क्षणे मिथ्या सोस ॥ ४ ॥

॥ ३३६२ ॥

आपल्याच स्फुंङ् । जेथें तेथें घेती छंदें ॥ १ ॥ पाडिला सत्याचा
दुष्काल । बहु फार जाली घोळ ॥ २ ॥ विश्वासाचे माट । त्याचे
कपाळीं तें नाट ॥ ३ ॥ तुका क्षणे घाणा । मूढा तीर्थ प्रदक्षणा ॥ ४ ॥

॥ ३३६३ ॥

नव्हे हें कवित्व टांकसाळी नाणें । घेती भले जन भले लोक ॥ १ ॥
डागलासे शरा पूर्ण नवनीतें । सेविलियां हित फार होय ॥ २ ॥
तुका क्षणे देवा केळा बलात्कार । अंगा आलें फार महंतपण ॥ ३ ॥

॥ ३३६४ ॥

गौरव गौरवापुरतें । फळ सत्याचे संकल्प ॥ १ ॥ कठिण योगाहुनि
क्षेम । ओकळिया होतो श्रम ॥ २ ॥ पावलें मरे सिवेपार्शी । क्लेश उरत
ते क्लेशीं ॥ ३ ॥ तुका क्षणे बहु आणी । कठिण निघालिया रणीं ॥ ४ ॥

॥ ३३६५ ॥

आदि मध्य अंत दावियला दीपें । हा तो आपणापें यत्न बरा ॥ १ ॥
दासत्वे दाविलें धन्याचें भांडार । तोंतों नव्हे सार येधुनियां ॥ २ ॥
उपायानें सोस नासला सकळ । सत्ते सत्तावळ अंगा आलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दृष्टी सकळांचे शिरीं । वचनचि करी बैसोनियां ॥ ४ ॥

॥ ३३६६ ॥

भ्रतारअंगसंगें सुखाची वेवस्था । आधीं तो सांगतां नये कोणा ॥ १ ॥
तथापि सांगणें कुमारिकेपार्शीं । ते काय मानसीं सुख मानी ॥ २ ॥
तैसा आत्मबोध आधीं बोलों नये । बोलासी तो काय सांपडेल ॥ ३ ॥
तथापि सांगणें बहिर्मुखापार्शीं । तो काय संतोषासी मूळ होय ॥ ४ ॥
तुका ह्मणें संत सुखाचे विभागी । ब्रह्मानंद जर्गी साधुरूपें ॥ ५ ॥

॥ ३३६७ ॥

सारावीं लिगाडें धरावा सुपंथ । जावें उसंतीत हळूहळू ॥ १ ॥
पुढें जातियाचे उमटले माग । भांबावले जग आडरणें ॥ २ ॥
वेचल्याचा पाहे वरावरि झाडा । बळाचा निधडा पुढिलिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जैसी दाखवावी वाणी । ते द्यावी भरोनी शेवट तों ॥ ४ ॥

॥ ३३६८ ॥

परमार्थीं तो न क्षणावा आपुला । सलगी धाकुला हेळूं नये ॥ १ ॥
थोडाचि स्फुलिंग बहुत दावामि । वाढतां इंधनीं वाढविला ॥ २ ॥
पितियानें तैसा वंदावा कुमर । जयाचें अंतर देव वसे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे शिरीं वाहावें खापर । माजी असे सार नवनीत ॥ ४ ॥

॥ ३३६९ ॥

पाहातां ठायाठाव । जातो अंतरोनि देव ॥ १ ॥ नये वाटों गुणदोषी ।
मना जतन येविशीं ॥ २ ॥ त्रिविध देह परिचारा । जनीं जनार्दन
खरा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धीरें । विण कैसें होतें बरें ॥ ४ ॥

॥ ३३७० ॥

करावें चिंतन । तेंचि वरें न भेटून ॥ १ ॥ बरवा अंगीं राहें भाव ।
सर्व तोचि जाणा देव ॥ २ ॥ दर्शनाची उरी । अवस्थाचि अंग
धरी ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे मन । तेथें सकळ कारण ॥ ४ ॥

॥ ३३७१ ॥

साधनाचे कष्ट मोटे । भय वाटे थोर हें ॥ १ ॥ मुखें गावें भावें
गीत । सर्व हित वैसलिया ॥ २ ॥ दासा नव्हे कर्म दान । तन मन
निश्चळ ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे आत्मनिष्ठा । भांगे चेष्टा मनाची ॥ ४ ॥

॥ ३३७२ ॥

शक्ती द्याव्या देवा । नाहीं पार्थिवांची सेवा ॥ १ ॥ मुख्य आहे
ऐसा धर्म । जाणते हो जाणा वर्म ॥ २ ॥ मना पोटीं देव । जाणे
जैसा तैसा भाव ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे सोसें । लागे लाविल्याचें पिसें ॥ ४ ॥

॥ ३३७३ ॥

बहु प्रकार गव्हां । जिन्हा नाचे आवडी ॥ १ ॥ सरलें परि आवडी
नवी । सिंधु दावी तरंग ॥ २ ॥ घेतलें व्यावें वेळोवेळां । माय बाळा न
विसंबे ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे रस वचनीं । पडताळूनि सेवीतसें ॥ ४ ॥

॥ ३३७४ ॥

भांडवी माडली कवतुकें बाळा । आपणा सकळां साक्षित्वेसीं ॥ १ ॥
माझी माझी ह्याणे एकमेकां मारी । हें तों नाहीं दुरी उभयतां ॥ २ ॥
तुझे थोडें भातें माझे बहु फार । छंद करकर वाद मिथ्या ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे एके ठायीं आहे वर्म । हेंचि होय श्रम निवारितें ॥ ४ ॥

॥ ३३७५ ॥

बत्स पळे धेनु धावे पाठीलागीं । प्रतीचा तो अंगीं आविर्भाव ॥ १ ॥
शिकविलें काय येईल कारणा । सूत्र ओढी मना आणिकांच्या ॥ २ ॥

झाड़िलें तें नाहीं घेत भेळवितां । ह्मणऊनि लाता मार्गें सारी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आग्रह करावा न लगे । सांगतसे अंगें अनुभव ॥ ४ ॥

॥ ३३७६ ॥

विषम वाटे दुरवरी । चालूनि परती धरी ॥ मागील ते उरी । नाहीं
उरली भयाची ॥ १ ॥ मुख्य न व्हावा तो नाळ । सेवटाचे हातीं गोड ॥
सरलिया चाड । मग केंचे उद्देग ॥ २ ॥ होता पहिला अभ्यास । समर्वा
घालावया कास । तेव्हां लटिके दोष । योगें अनुत्तापाच्या ॥ ३ ॥ तुका
ह्मणे आहे । ब्रद्धि केलियानें साहे । जवळीच पाहे । देव वाष्ट स्मरणाचा ॥ ४ ॥

॥ ३३७७ ॥

मृगाचिये अंगीं कस्तुरीचा वास । असे ज्याचा त्यास नसे ठावा ॥ १ ॥
भाग्यवंत घेती वेचूनियां मोलें । भारवाही मेले वाहतां बोझें ॥ २ ॥
चंद्रासृते तृप्तिपारणे चकोरा । भ्रमरासी चारा सुगंधाचा ॥ ३ ॥
अधिकारी येथे घेती हातवटी । परीक्षवंता दृष्टी रस्त जैसैं ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे काय अंधळिया हातीं । दिलें जैसैं मोतीं वांयां जाय ॥ ५ ॥

॥ ३३७८ ॥

भोग तो न घडे संचितावांचूनि । करावें तें मनीं समाधान ॥ १ ॥
ह्मणऊनि मनीं मानूं नये खेद । ह्मणावा गोविंद वेळोवेळां ॥ २ ॥
आणिकां रुसावें नलगे बहुतां । आपुल्या संचितावाचूनियां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भार घातलियावरी । होईल कैवारी नारायण ॥ ४ ॥

॥ ३३७९ ॥

दिवाळखोर नारायण । यावरी बहुतांचें ऋण ॥ १ ॥ उठतांचि उभे
द्वारी । अवघे दे दे ह्मणती हरी ॥ २ ॥ माजघरीं दडे हरी । माया
तडकी आड करी ॥ ३ ॥ युगायुगींचें हें ऋण । ह्मणउनि धरिलेंसे
मौन्य ॥ ४ ॥ रोखापत्र पाहीं । वेदशास्त्र देती ग्वाही ॥ ५ ॥
धनकोनाम तुका वाणी । रिणकोनाम विठ्ठल धणी ॥ ६ ॥

॥ ३३८० ॥

डिवेना डसेना बुजेना निर्मळ । परि असंगळ स्वीकारिना ॥ १ ॥
 परंतु गर्दभ अपवित्र जाणा । पर्वकाळीं दाना देऊं नये ॥ २ ॥
 डिवी लात्री बुजे बहु नेदी दुध । मुखीं नाहीं शुद्ध विष्टा खाय ॥ ३ ॥
 परंतु ते गाय पवित्र हो जाणा । पर्वकाळीं दाना देऊंजेते ॥ ४ ॥
 ब्राह्मणें ब्राह्मणा सद्गुरू करावा । परि न करावा शूद्रादिक ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे देवें सांगितली सोय । ह्मणोनि त्याचे पाय धरिले जीवें ॥ ६ ॥

॥ ३३८१ ॥

पाया जाला नारू । तेथें बांधला कापूरू ॥ १ ॥ तेथें विवव्याचें काम ।
 अधमासी तों अधम ॥ २ ॥ रुसला गुलाम । धणी करीतो सलाम ॥
 ॥ ३ ॥ तेथें चाकराचें काम । अधमासी तों अधम ॥ ४ ॥ रुसली
 घरची दासी । धणी समजावी तियेसी ॥ ५ ॥ तेथें बटकीचें काम ।
 अधमासी तों अधम ॥ ६ ॥ देव्हान्यावरि विंचू आला । देवपूजा
 नावडे त्याला ॥ ७ ॥ तेथें पैजारेचें काम । अधमासी तों अधम ॥ ८ ॥
 तुका ह्मणे जाती । जातीसाठीं खाती माती ॥ ९ ॥

॥ ३३८२ ॥

रत्नाच्या बोंवणी कांचे ऐशा धरी । आव्हेरुनी दुरी अधिकाऱ् ॥ १ ॥
 जातिभ्रवभाव आला डोळ्यां आड । तथा घडे नाड न कळतां ॥ २ ॥
 कामधेनु देखे जैशा गाईह्येसी । आणिकांतें ऐसी करोनियां । ३ ॥
 तुका ह्मणे काय बोलोनियां फार । जयाचा वेव्हार तथा साजे ॥ ४ ॥

॥ ३३८३ ॥

मार्गे नेणपणें घडलें तें क्षमा । आतां देतो सीमा करूनियां ॥ १ ॥
 परनारीचें जया घडलें गमन । दावीतो वदन जननीरत ॥ २ ॥
 उपदेशावरी मन नाहीं हार्ती । तो आह्मां पुढती पाहूं नये ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे साक्षी असों घावें मन । घातली ते आण पाळावया ॥ ४ ॥

॥ ३३८४ ॥

भूज्या एकासनीं आसनीं आसन । वैसतां गमन मातेशीं तें ॥ १ ॥
सांगतीं ते धर्म नीतीचे संकेत । सावधान हित व्हावें तरी ॥ २ ॥
संता ठाया ठाव पूजनाची इच्छा । जीवनींच वळसा सांपडला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एकाएकीं वरासन । दुजें तेंथें भिन्न अशोभ्य तें ॥ ४ ॥

॥ ३३८५ ॥

कीट नेघे ऐसें रांधा । जेणें बाधा उपजेना ॥ १ ॥ तरीच तें गोड
राहे । निरें पाहे स्वयंभ ॥ २ ॥ आणिकां गुणां पोटीं वाव । दावी भाव
आपुला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध जाती । ते मागुती परतेना ॥ ४ ॥

॥ ३३८६ ॥

पूर आला आनंदाचा । लाटा उसळती प्रेमाच्या ॥ १ ॥ बांधूं विठ्ठल सांगडी ।
पोहुनि जाऊं पैल थडी ॥ २ ॥ अवघे जन गडी । घाला उडी भाईनो ॥ ३ ॥ हें
तों नाहीं सर्वकाळ । अमुप अमृताचें जळ ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे थोरा पुण्यें ।
ओघ आला पंथें येणें ॥ ५ ॥

॥ ३३८७ ॥

नको होऊं देऊं भावीं अभावना । याचि नावें जाणा बहु दोष ॥ १ ॥
मेघवृष्टि येथें होते अनिवार । जिव्हाळ्या उखर लाभ नाड ॥ २ ॥
उत्तमा विभागें कनिष्ठाची इच्छा । कल्पतरु तैसा फळे त्यासी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जिणें बहु थोडें आहे । आपुष्टिया पाहें पुढें वरें ॥ ४ ॥

॥ ३३८८ ॥

साथेच मारिला अंगीं नाहीं घाव । दुःखें तरी लव धडधडां ॥ १ ॥
न लभे हा काळ न सुटे हातींचा । न बोलवे वाचा खोडावली ॥ २ ॥
न पवे धांवणें न पवेची लाग । न चलती माग धरावया ॥ ३ ॥
भेणें तरी अंगा लाविथेल्या राखा । परी त्यासी वाखा करीतसे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे नेदी हाका मारु देवा । लोकांपाठी हेवा लागतसे ॥ ५ ॥

॥ ३३८९ ॥

दया तिचें नांव भूतांचें पाळण । आणिक निर्दळण कंटकांचें ॥ १ ॥
 पाप त्याचें नांव न विचारी नीत । भलतेंचि उन्मत्त करी सदा ॥ २ ॥
 धर्म नीतीचा हा ऐकूनि वेव्हार । निवडीलें सार असार तें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे धर्म रक्षावयासाठीं । देवासही आटी जन्म घेणें ॥ ४ ॥

॥ ३३९० ॥

शोकें शोक वाढे । हिमतीचे धीर गाढे ॥ १ ॥ येथें केलें नव्हे काई ।
 लंडीपण खोटें भाई ॥ २ ॥ करिती होया होय । परी नव्हे कोणी
 साह्य ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घडी । साधिलिया एक थोडी ॥ ४ ॥

॥ ३३९१ ॥

आशा तृष्णा माया अपमानाचें बीज । नासिलिया पूज्य होइजेतें ॥ १ ॥
 अथीरासी नाहीं चालों जातां मान । दुर्लभ दर्शन धीर त्याचें ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं आणिकांसी बोल । वांयां जाय मोल बुद्धीपार्शी ॥ ३ ॥

॥ ३३९२ ॥

चालिले सोबती । काय मानिली निश्चिती ॥ १ ॥ काय करिसी
 एकला । काळ सन्निध पातला ॥ २ ॥ कांहीं सावध तो बरवा ।
 करीं आपुला काढावा ॥ ३ ॥ चालिले अगळे । हळूच कान केश डोळे ॥ ४ ॥
 वोसरले दांत । दाढा गडबडल्या आंत ॥ ५ ॥ एकली तळमळे । जिव्हा
 भलते ठायीं लोळे ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे यांणीं । तुझी मांडिली घालणी ॥ ७ ॥

॥ ३३९३ ॥

विधीनं सेवन । विषयत्यागाते समान ॥ १ ॥ मुख्य धर्म देव चितीं ।
 आदि अवसान अंतीं ॥ २ ॥ बहु अतिशय खोटा । तर्कें होती बहु वाटा
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावें । कृपा करीजे ते देवें ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ हा चरण काही गाथेत नाहीं, व कांहींत निराला आहे.

॥ ३३९४ ॥

जीवन मुक्त ज्ञानी पर जाले पावन । तजा हो दुर्जन संगति ही ॥ १ ॥
बहुत अन्न विष मोहरीच्या मानें । अवघेचि तेणें विष होय ॥ २ ॥
तुका ह्मणे जेणें आपुलें स्वहित । तैसी करी नीत विचारुनि ॥ ३ ॥

॥ ३३९५ ॥

न्यायानिर्णय मार्गें कलिकालाचा लाग । ह्मणोनियां संग खोटा त्याचा ॥ १ ॥
निरयाचें मूळ घालुनियां मार्गें । मांडिली प्रसंगें कथा पुढें ॥ २ ॥
आजिच्या प्रसंगें हाचि लाभ घ्यावा । पुढील भार देवावरी घाला ॥ ३ ॥
प्रालब्ध कांहीं न पालटे सोसें । तृष्णेचें हें पिसें वांयांविण ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे घेईं राहे ऐसें धन । सादर श्रवण करोनियां ॥ ५ ॥

॥ ३३९६ ॥

योगाचें तें भाग्य क्षमा । आधीं दमा इंद्रियें ॥ १ ॥ अवधीं भाग्यें येती
घरा । देव सोयरा जालिया ॥ २ ॥ मिरासीचें म्हूण सेत । नाहीं देत
पीक उगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उचित जाणां । उगीं सिणा काशाला ॥ ४ ॥

॥ ३३९७ ॥

न ह्मणे साना थोर । दुष्ट पापी अथवा चोर ॥ १ ॥ सकळां द्यावी
एक चवी । तान हरुनि निववी ॥ २ ॥ न ह्मणे दिवस राती । सर्व काळ
सर्वा भूतीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे झारी । घेतां तांब्यानें खापरी ॥ ४ ॥

॥ ३३९८ ॥

सतीचें तें घेतां वाण । बहू कठीण परिणामीं ॥ १ ॥ जिवासाटीं गौरव
वाढे । आहाच जोडे तें नव्हे ॥ २ ॥ जरि होय उघडी दृष्टी । तरि गोष्टी
युद्धाच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंगा घेतां । तरी सत्ता घैर्याची ॥ ४ ॥

॥ ३३९९ ॥

समुद्र हा पिता बंधु हा चंद्रमा । भगिनी ते रमा शंखाची या ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ जीवन हे मुक्त नर.

भेहुणा जयाचा द्वारकेचा हरि । शंख दारोदारीं भीक मागे ॥ २ ॥
दृष्ट हें जाणावें आपुलें स्वहित । तुका ह्मणे मात ऐसी आहे ॥ ३ ॥

॥ ३४०० ॥

करी आणिकांचा अपमान । खळ छळवादी ब्राह्मण । तथा देतां
दान । नरका जाती उभयतां ॥ १ ॥ तैसें जालें दोषांजणां । माग-
तिया यजमाना । जाळियलें वना । आपणासहित कांचणी ॥ २ ॥
घडितां दगडाची नाव । मोल क्लेश गेले वाव । तरता नाहीं ठाव ।
बुडवी तारूं तरतीया ॥ ३ ॥ चोरा दिधला सांटा । तेणें मारियेल्या
वाटा । तुका ह्मणे ताटा । हें तंव दोघे नाडती ॥ ४ ॥

॥ ३४०१ ॥

एका ह्मणे भलें । आणिकां सहज निंदिलें ॥ १ ॥ कांहीं न करितां
आयास । सहज घडले ते दोष ॥ २ ॥ बरें वाड्याचें । नाहीं कांहीं
मज साचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाणी । खंडोनि राहावें चिंतनीं ॥ ४ ॥

॥ ३४०२ ॥

संत संगतीं न करावा वास । एखादे गुणदोष अंगा येती ॥ १ ॥
मग तथा दोषा नाहीं परिहार । होय अपहार सुकृताचा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे नमस्कारावे दुरून । अंतरीं धरून राहें रूप ॥ ३ ॥

॥ ३४०३ ॥

ज्याची जया आस । त्याजवळी त्या वास ॥ १ ॥ येर जवळी तें
दुरी । धेनु वत्स सांडी घरीं ॥ २ ॥ गोडी प्रियापार्शी । सुख उपजे
येरासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोल । घडे तथा ठार्यां मोल ॥ ४ ॥

॥ ३४०४ ॥

क्षमा शस्त्र जया नराचिया हातीं । दुष्ट तथा प्रती काय करी ॥ १ ॥

तृण नाहीं तेंथें पडिला दावाग्नि । जाय तो विज्ञोनि आपसया ॥ २ ॥
तुका ह्मणे क्षमा सर्वांचें स्वहित । धरा अखंडित सुखरूप ॥ ३ ॥

॥ ३४०५ ॥

अनुभवें आलें अंगा । तें या जगा देतसें ॥ १ ॥ नव्हती हाततुकै
बोल । मूळ ओल अंतरींची ॥ २ ॥ उतरुनि दिलें कशीं । शुद्धरसीं सरें
तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुसरें नाहीं । ऐसी ग्वाही गुजरली ॥ ४ ॥

॥ ३४०६ ॥

स्त्रिया धन हें वा खोटें । नागबले मोठे मोठे ॥ १ ॥ ह्मणोनि सांडा दोनी । सुख
पावाल निदानीं ॥ २ ॥ सर्व दुःखासी कारण । हींच दोन्हींच प्रमाण ॥ ३ ॥
आशा सर्वस्वें सांडावी । तेणें निजपदवी पावावी ॥ ४ ॥ देह लोभें नाडला ।
घाला यमाचा पडला ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे निरापेक्षा । कांहीं न धरावी अपेक्षा ॥ ६ ॥

॥ ३४०७ ॥

आपुली कसोटी शुद्ध राखी कारण । आगीनें भूषण अधिक पुट ॥ १ ॥
नाहीं कोणासर्वें बोलणें लागत । निश्चितीनें चित्त समाधान ॥ २ ॥
लपविलें तेंही ठेंकरे उमटे । खोटियाचें खोटें उर फोडी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे निंदा स्तुति दोन्ही वाव । आपुलाला भाव फळा येतो ॥ ४ ॥

॥ ३४०८ ॥

उधानु काटीवरि चोपडुची आस । नवरा राजस मिरवतसे ॥ १ ॥
जिह्वाळ्याच्या काटी उवाळ्याच्या मोटा । नवरा चोहटा मिरवतसे ॥ २ ॥
तुळसीची माळ नवरीचे कंठीं । नोवरा वैकुंठीं वाट पाहे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसी नोवऱ्याची कथा । परमार्थ वृथा बुडविला ॥ ४ ॥

॥ ३४०९ ॥

हित सांगे तेणें दिलें जीवदान । घातकी तो जाण मनामार्गे ॥ १ ॥
बळें हे वारावे अधर्म करितां । अंधळें चालतां आडराणें ॥ २ ॥

द्रव्य देऊनियां धाडावें तीर्थासी । नेदावें चोरासी चंद्रबळ ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसें आहे हें पुराणीं । नाही माझी वाणी पदरींची ॥ ४ ॥

॥ ३४१० ॥

निंदावें हें जग । ऐसा भागा आला भाग ॥ १ ॥ होतें तैसें आलें फळ ।
गेलें निवडूनि सकळ ॥ २ ॥ दुसऱ्याच्या मता । मिळेनासें जालें
चित्ता ॥ ३ ॥ तुका जाला सांडा । विटंबिती पोरे रांडा ॥ ४ ॥

॥ ३४११ ॥

हॅही ऐसें तेंही ऐसें । उभय पिसें आविचार ॥१॥ अभिमानाचे ठेला-
ठेला । मर्घीं जाली हिंपुष्टी ॥ २ ॥ धीरा शांती ठाव नुरे । हाचि उरे
आवाळ्या ॥ ३ ॥ कौतुक हें पाहे तुका । कढतां लोकां अधर्णीं ॥४॥

॥ ३४१२ ॥

भूतीं भगवंत । हा तो जाणतो संकेत ॥ १ ॥ भारी मोकलितो बाण ।
ज्याचा त्यासी कळे गुण ॥ २ ॥ करावा उपदेश । निवडोनि तरी
दोष ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाटे । चुकतां आडरणें कांटे ॥ ४ ॥

॥ ३४१३ ॥

जागा घरटी फिरे । तस्कराची दिवसाराती ॥ १ ॥ नीदसुरें नाडिलीं ।
असो ऐसीं मार्गें किती ॥ २ ॥ हाट करी सकळ जन । वस्तु करा
रे जतन ॥ ३ ॥ हुशार ठायीं । निजनिजेळिया पाहीं ॥४॥ सावचित्त
असे खरा । लाभ घेऊन जाये घरा ॥५॥ तराळ बोंबे उतराई । राखा आ-
पुलिया भाई ॥६॥ हरिच्या नामीं घालूं जागा । तुका ह्मणे हुशार गा ॥७॥

॥ ३४१४ ॥

चित्त समाधानें । तरी विष वाटे सोनें ॥ १ ॥ बहु खोटा अतिशय ।
जाणां भले सांगों काय ॥ २ ॥ मनाचे तळमळे । चंदनेंही अंग
पाळे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दुजा । उपचार पांडा पूजा ॥ ४ ॥

॥ ३४१५ ॥

एक तटस्थ मानसी । एक सहजचि आळसी ॥ १ ॥ दोन्ही
दिसती सारिखी । वर्म जाणे तो पारखी ॥ २ ॥ एक ध्यानीं करिती
जप । एक वैसुनि घेती शोंप ॥ ३ ॥ एकां सर्वस्वाचा त्याग । एका
पोटासाठीं जागे ॥ ४ ॥ एकां भक्ति पोटासाठीं । एकां देवासर्वे गांठी ॥ ५ ॥
वर्म पोटीं एकां । फळें दोन ह्मणे तुका ॥ ६ ॥

॥ ३४१६ ॥

यथार्थ वाद सांडूनि उपचार । बोलती ते अघोर भोगितील ॥ १ ॥
चोरा धरितां सांगे कुठान्याचें नांव । दोघांचेही पाव हात जाती ॥ २ ॥
तुका ह्मणे असे पुराणीं निवाड । माझी हे बडबड नव्हे कांहीं ॥ ३ ॥

॥ ३४१७ ॥

सर्व विंचू दिसे । धन अभाग्या कोळसे ॥ १ ॥ आला डोळ्यांसी कवळ ।
तेणें मळले उजळ ॥ २ ॥ अंगाचे भोवडी । भोय झाडे फिरे धोंडी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाड । पाप ठाके हिता आड ॥ ४ ॥

॥ ३४१८ ॥

भक्ति तों कठिण शुळावरील पोळी । निवडे तो बळी विरळा शूर ॥ १ ॥
जेथें पाहे तेथें देखीचा पर्वत । पायाविण भित्तें तांतडीची ॥ २ ॥
कामाविलें तरि पाका ओज घडे । रुचि आणि जोडे श्लाघ्यता हे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मना पाहिजे अंकुश । नित्य नवा दिस जागृतीचा ॥ ४ ॥

॥ ३४१९ ॥

वित्ता मिळे त्याचा संग रुचिकर । क्षोभवितां दूर तोंचि भलें ॥ १ ॥
ऐसी परंपरा आलीसे चालत । भलत्याची नीत त्यागावरी ॥ २ ॥
हो कां पिता पुत्र बंधु कोणी तरी । विजाती संग्रहीं धरूं नये ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सत्य पाळावें वचन । अन्यथा आपण करूं नये ॥ ४ ॥

पाठभेदः—झाड फिरती. १ भित्तें.

॥ ३४२० ॥

निगमाचें वन । नका शोधूं करूं सीण ॥ १ ॥ या रे गौळियांच्या घरीं ।
वांधलेसे दावें वरी ॥ २ ॥ पडिलेती भ्रमें । वाटा न कळतां
धमें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भार । माया टाका अहंकार ॥ ४ ॥

॥ ३४२१ ॥

निरोप सांगतां । न घरीं भय न करीं चिंता ॥ १ ॥ असो ज्याचें
त्याचे माथं । आपण करावी ते कथा ॥ २ ॥ उतरावा भार । किंवा
न व्हावें सादर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाहे धाक । तया इह ना परलोक ॥ ४ ॥

॥ ३४२२ ॥

पापाचिया मुळें । जालें सत्याचें वाटोळें ॥ १ ॥ दोष जाले बळि-
वंत । नाहीं ऐसी जाली नीत ॥ २ ॥ मेघ पडों भीती । पिकें सांडि-
येली क्षिती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । वेदा वीर्य शक्ति नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३४२३ ॥

उजळिता उजळे दीपकाची वाती । स्वयंभ ते ज्योति हिच्या अंगीं ॥ १ ॥
एकीं महाकर्णें मेळविलें धन । एकासी जतन दैवयोगें ॥ २ ॥
परिमळें केलें चंदनाचें चिन्ह । निवडी ते भिन्न गाढव तो ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जया अंगीं हरिठसा । तो तरे सहसा वध होय ॥ ४ ॥

॥ ३४२४ ॥

संचित तैशी बुद्धि उपजे मनामधीं । सांगितलें सिद्धि नव जाय ॥ १ ॥
ज्याचा जैसा ठेवा तो त्यापार्शीं धांवें । न लगती करावे उपदेश ॥ २ ॥
भेऊन उठती आपुलाले गुण । भविष्याप्रमाणें तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

॥ ३४२५ ॥

रडोनियां मान । कोण मागतां भूषण ॥ १ ॥ देवें दिलें तरी गोड ।
राहे रुचि आणि कोड ॥ २ ॥ लावितां लावणी । विके भिके केज्या
दानी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धीरा । विण कैसा होतो हिरा ॥ ४ ॥

॥ ३४२६ ॥

पापाण प्रतिमा सोन्याच्या पादुका । हे हो हातीं एका समर्थाचे ॥१॥
अनामिका हातीं समर्थाचा सिक्का । न मानितां लोकां येइल कळों ॥२॥
तुका ह्मणे येथें दुराग्रह खोटा । आपुल्या अदृष्टा शरण जावें ॥३॥

॥ ३४२७ ॥

परद्रव्य परकांता । नातळे जयाचिया चित्ता । आणि कर्मीं ती
तत्वता । बांधला नवजाय ॥ १ ॥ ऐसा अनुभव रोकडा । विश्वा-
सीतो जीवा जोडा । एकांत त्या पुढां । अवघा करी उकल ॥ २ ॥
सकट आंबलें अन्न । शोधी तेंचि मद्यदान । विषमानें भिन्न ।
केलें शुद्धाशुद्ध ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नित । बरवें अनुभवे उचित ।
तरी काय हित । मोलें घ्यावें लागतें ॥ ४ ॥

॥ ३४२८ ॥

अमृत आव्हेरें उचंबळे जातां । विष आर्त्तभूतां आवश्यक ॥ १ ॥
आदरासी मोल नये लावूं केजें । धीर शुद्धबीजें गोमटा तो ॥ २ ॥
खन्याचिये अंगीं आपणचि चाली । लावणी लागली काय लागे ॥३॥
तुका ह्मणे चाडे करा वेवसाव । आह्मांसी तो वाव धीर आहे ॥४॥

॥ ३४२९ ॥

नये स्तवूं काचें होतें क्रियानष्ट । फुंदाचे ते कष्ट भंगा मूळ ॥ १ ॥
नाहीं परमार्थ साधत लौकिकें । धरून होतो फिकें अंगा आलें ॥२॥
पारखिया पुढें नये घालूं तोंड । तुटी लाभा खंड होतो माना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तरी मिरवतें परवडी । कामाविल्या गोडी अविनाश ॥४॥

॥ ३४३० ॥

असतीं कांटाळा हा नव्हे मत्सर । ब्रह्म तें विकारविरहित ॥ १ ॥
तरि ह्मणां त्याग प्रतिपादिलासे । अनादि हा असे वैराकार ॥ २ ॥

सिजलें हिरवें एका नावें धान्य । सेवनापें भिन्न निवडे तें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भूतीं साक्ष नारायण । अवगुणीं दंडण गुणीं पूजा ॥ ४ ॥

॥ ३४३१ ॥

आहाच तो मोड वाळलियाभधीं । अधीराची वुद्धि तेणें न्यार्यें ॥ १ ॥
ह्मणऊनि संग न करीं दुसरें । चित्त मळीन द्वारें द्वांड पडे ॥ २ ॥
विषासाटीं सर्पा भयाभीत लोक । हें तो सकळीक जाणतसां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे काचें राहें कुळांकुड । अवगुण तो नाड ज्याचा तया ॥ ४ ॥

॥ ३४३२ ॥

नेणें फुंको कान । नाहीं एकांतीचें ज्ञान ॥ १ ॥ तुह्मी आइका हो संत ।
माझा सादर वृत्तांत ॥ २ ॥ नाहीं देखिला तो डोळां । देव दाखवूं
सकळां ॥ ३ ॥ चिंतनाच्या सुखें । तुका ह्मणे नेणें दुःखें ॥ ४ ॥

॥ ३४३३ ॥

माझा पाहा अनुभव । केला देव आपुला ॥ १ ॥ वोलविलें तेंचि द्यावें ।
उत्तर व्हावें ते काळीं ॥ २ ॥ सोडिलिया जग निंद्य । मग षोविंद
ह्मणियारा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धीर केला । तेणें याला गोविलें ॥ ४ ॥

॥ ३४३४ ॥

कस्तुरी भिनली जये मृत्तिके । तयेसी आणिके कैसी सरी ॥ १ ॥
लोखंडाचे अंगीं लागतां परिस । तया आणिकास कैसी सरी ॥ २ ॥
तुका ह्मणे मी न वजें यातीवरी । पूज्यमान करीं वैष्णवांसी ॥ ३ ॥

॥ ३४३५ ॥

नये माझा तुह्मां होऊं शब्दस्पर्श । विप्रवृंदा तुह्मां ब्राह्मणांसी ॥ १ ॥
ह्मणोनियां तुह्मां करितों विनंती । द्यावें शेष हातीं उरलें तें ॥ २ ॥
वेदी कर्म जैसें वोलिलें विहित । करावी ते नीत विचारुनि ॥ ३ ॥
तुमचा स्वधर्म माझा अधिकार । भोजन उत्तर तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ ३४३६ ॥

आह्मी वैकुण्ठवासी । आलों याचि कारणासी । बोलिले जे ऋषी । साच
भावे वर्ताया ॥ १ ॥ झाडूं संतांचे मारग । आडराणीं भरलें जग । उच्छिं-
ष्टाचा भाग । शेष उरलें तें सेवूं ॥ २ ॥ अर्थे लोपलीं पुराणें । नाश केला
शब्दज्ञानें । विषयलोभी मनें । साधनें बुडविलीं ॥ ३ ॥ पिटूं भक्तीचा
डांगोरा । कळिकाळासी दरारा । तुका ह्मणे करा । नयजयकार आनंदें ॥ ४ ॥

॥ ३४३७ ॥

कास घालोनि बळकट । झालों कळिकाळासी नीट । केली पायवाट ।
भवसिंधूवरुनि ॥ १ ॥ या रे या रे लाहान थोर । याति भलते
नारीनर । करावा विचार । न लगे चिंता कोणासी ॥ २ ॥ कार्मीं
मुंतले रिकामे । जपी तपी येथें जमे । लाविले दमामे । मुक्ता आणि
मुमुक्षा ॥ ३ ॥ एकंदर सिक्का । पाटविला इहलोका । आलों ह्मणे
तुका । मी नामाचा धारक ॥ ४ ॥

॥ ३४३८ ॥

ओलें मूळ भेदी खड्काचें अंग । अभ्यासासी सांग कार्यसिद्धि ॥ १ ॥
तव्हे ऐसें कांहीं नाहीं अवघड । नाहीं कडवाड तोंच वरि ॥ २ ॥
दोरें चिरा कापे पडिला कांचणीं । अभ्यासें सेवनीं विष पडे ॥ ३ ॥
तका ह्मणे कैचा बैसण्यासी ठाव । जठरीं बाळा वाव एकाएकीं ॥ ४ ॥

॥ ३४३९ ॥

परिमळें काष्ठ ताजवां तुळविलें । आणीक नांवांचीं थोडीं । एक तीं
कांतिवें उभविलीं ढवळारें । एकाचिया कुड मेडी । एक दीनरूप आणिती
मोळिया । एक ते बांधोनि माडी ॥ अवघियां बाजार एकचि जाला ।
सांविकलीं आपुल्या पाडीं ॥ १ ॥ गुण तो सार रूपमध्यकार । अवगुण

तो फार पीडीतसे ॥ २ ॥ एक गुणें आगळे असती । अमोत्य नांवा
खडे ॥ एक समर्थ दुर्बळा घरीं । फार मोलाचे थोडे ॥ एक झगझग
करिती वाळवंटीं । कोणी न पाहाती तयांकडे ॥ सभाग्य संपन्न आ-
शुलाले घरीं । मायेक दैन्य वापुडे ॥ ३ ॥ एक नामें रूपें सारिख्या
असती । अनेकप्रकार याती ॥ ज्याचिया संचितें जैसें आलें पुढें ।
तयाची तैसीच गति ॥ एक उंचपदीं बैसोनि सुखें । दास्य करची एका
हातीं ॥ तुका ह्मणे कां मानिती सुख । चुकलिया वांयां खंती ॥ ४ ॥

॥ ३४४० ॥

नको नको मना गुंतूं मायाजाळीं । काळ आला जवळी प्रासावया ॥ १ ॥
काळाची हे उडी पडेल वा जेव्हां । सोडविना तेव्हां मायत्राप ॥ २ ॥
सोडविना बंधु पाठीची वहीण । शेजेची कामीन दूर राहे ॥ ३ ॥
सोडविना राजा देशींचा चौधरी । आणीक सोइरीं भलीं भलीं ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तुला सोडविना कोणी । एका चक्रपाणीवांचूनियां ॥ ५ ॥

॥ ३४४१ ॥

अधिरा माइया मना ऐक एक एक मात । तूं कां रे दुश्चित निरंतर ॥ १ ॥
हेचि चिंता काय खावें ह्मणऊनि । भले तुजहूनि पक्षिराज ॥ २ ॥
पाहा तें चातक नेघे भूमिजळा । वरुपे उन्हाळा मेघ तया ॥ ३ ॥
सकळयातींमध्ये ठक हा सोनार । त्या घरीं व्यापार झारियाचा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जळीं वनीं जीव एक । तयापाशीं लेख काय आहे ॥ ५ ॥

॥ ३४४२ ॥

प्रारब्धेचि जोडे धन । प्रारब्धेचि वाढे मान ॥ १ ॥ सोस करिसी
वांयां । भज मना पंढरीराया ॥ २ ॥ प्रारब्धेचि होय सुख । प्रारब्धेचि
पावे दुःख ॥ ३ ॥ प्रारब्धेचि भरे पोट । तुका करीना बोभाट ॥ ४ ॥

॥ ३४४३ ॥

न करीं रे मना कांहींच कल्पना । चिंतीं या चरणां विठोवाच्या ॥ १ ॥
 येथे सुखाचिया अमुपचि रासी । पुढें कल्पनेसी ठाव नाही ॥ २ ॥
 सुखाचें ओतिलें साजिरें श्रीमुख । शोक मोह दुःख पाहातां नाही ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे येथे होईल विसांवा । तुटतील हांवा पुढिलिया ॥ ४ ॥

॥ ३४४४ ॥

देवाचिये पारीं देई मना बुडी । नको धांवों वोढी इंद्रियांचे ॥ १ ॥
 सर्व सुखें तेथे होती एकवेळे । न सरती काळें कल्पांतीही ॥ २ ॥
 जाणें येणें खुटे धांव वेरजार । नलगे डोंगर उरंतावे ॥ ३ ॥
 सांगणें तें तुज इतुलेंचि जातां । मानीं धन काता विषतुल्य ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तुझे होती उपकार । उतरों हा पार भवसिंधु ॥ ५ ॥

॥ ३४४५ ॥

मना एक करीं । ह्मणे जाईन पंढरी । उभा विदेवरी । तो पाहेंन साव-
 ला ॥ १ ॥ करीन सांगसी तें काम । जरी जपसी हें नाम । नित्य वाचे
 राम । हरी कृष्ण गोविंद ॥ २ ॥ लागे संताचिया पायां । कथे उल्हासा गा-
 वया । आलों मागावया । शरण देई उचित ॥ ३ ॥ नाचें रंगीं वाहें टाळी ।
 होय सादर ते काळीं । तुका ह्मणे मळी । साडूनियां अंतरीं ॥ ४ ॥

॥ ३४४६ ॥

श्रीराम सखा ऐसा धरीं भाव । मीपणांचा ठाव पुसी मना ॥ १ ॥
 शरण निरंतर ह्मण तूं गोविंदा । वाचे लावीं धंदा नारायण ॥ २ ॥
 यापरि सोपान नाहीं रे साधन । वाहातसें आण तुझी मना ॥ ३ ॥
 नको कांहीं करूं आळस अंतरीं । जपें निरंतरीं रघुपती ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे मोठा लाभ नरदेहीं । देहींच विदेही होती नामें ॥ ५ ॥

॥ ३४४७ ॥

फजितखोरा मना किती तुज सांगों । नको कोणा लागों मागें मागें ॥ १ ॥

स्नेहवादं दुःख जडलेंसे अंगी । निष्ठुर हें जगीं प्रेमसुख ॥ २ ॥
निंदास्तुति कोणी करो द्यामाया । न धरीं चाड या सुखदुःखें ॥ ३ ॥
योगिराज कां रे न राहाती वैसोनि । एकिये आसनीं याचि गुणें ॥ ४ ॥
तुका क्षणे मना पाहें विचारून । होई रे कठिण वज्राऐसें ॥ ५ ॥

॥ ३४४८ ॥

रिकामें तूं नको मना । राहों क्षणक्षणाही ॥ १ ॥ वेळोवेळां पारायण ।
नारायण हें करीं ॥ २ ॥ भ्रमणांच्या मोडीं वाटा । न भरें फाटा
आडरणें ॥ ३ ॥ तुका क्षणे माझ्या जीवें । हेंचि घ्यावें धर्णिवरी ॥ ४ ॥

॥ ३४४९ ॥

ब्रह्मज्ञान नव्हे लेंकरांच्या गोष्टी । तेथें व्हावा पोटीं अनुताप ॥ १ ॥
दगडाहूनि जीव करावा कठिण । अंतरींचा सिण तेव्हां जाय ॥ २ ॥
मेल्या मनुष्याची न धरीती आस । तैसा हो उदास संसारासी ॥ ३ ॥
तुका क्षणे येथें कराराचें काम । मग आहे राम जवळीच ॥ ४ ॥

॥ ३४५० ॥

सांबळें सुंदर पाहे दृष्टीभरि । ऐसें कांहीं करीं मन माझें ॥ १ ॥
मना तुज ठाव दिला त्याचे पायीं । राहें झिडावाईसवें सदा ॥ २ ॥
मना नको धरूं आणिकांच्या संग । नाहीं पांडुरंग ज्यां मनीं ॥ ३ ॥
वरपंग भाव नको क्षणे तुका । करीं प्राणसखा नारायण ॥ ४ ॥

॥ ३४५१ ॥

आतां असो मना अभक्तांची कथा । न होई दुश्चिंता हरिनामीं ॥ १ ॥
नथे त्याची कदा गोष्टी करूं मात । जिव्हे प्रायश्चित्त त्याच्या नांवें ॥ २ ॥
प्रभातें न घ्यावें नांघ माकडाचें । तैसें अभक्तांचें सर्वकाळ ॥ ३ ॥
तुका क्षणे आतां जाठयूं संगळ । जेणें सर्वकाळ सुखरूप ॥ ४ ॥

॥ ३४५२ ॥

नको घालूं सांसां । मना उपाधिवोळसा ॥ १ ॥ जे जे वाहावे संकल्प ।

वाठमेदः—१ हा अभग भक्त मडकांत प्रचलित आहे.

मुण्य तरी तेंचि पाप ॥२॥ उपजतो भेव । होतो कासावीस जीव ॥३॥
तुका ह्मणे पाहों । होइल तें निवांत राहो ॥ ४ ॥

॥ ३४५३ ॥

करीं हेंचि काम । नाम जपें राम राम ॥ १ ॥ लागो हाचि छंद । मना
गोविंद गोविंद ॥ २ ॥ तुका ह्मणे मना । मज भीक द्यावी दीना ॥ ३ ॥

॥ ३४५४ ॥

पंढरी पावन जालें माझे मन । आतां करूं ध्यान विठोवाचें ॥ १ ॥
आतां ऐसें करूं नाम गाऊं गीतीं । सुखाचा सांगाती विठो करूं ॥२॥
संग करूं त्याचा तो सखा आमचा । अनंता जन्मांचा मायबाप ॥ ३ ॥
परतोनि सोई धरीं कां रे मना । विठुलचरणा घालीं मिठी ॥ ४ ॥
घातलीसे मिठी नाहीं भक्तिभाव । उदार पंढरीराव तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ३४५५ ॥

मायारूपें ऐसें मोहिलेंसे जन । भोगिती पतन नानाकर्में ॥ १ ॥
काय याची प्रीती करितां आदर । दुराविता दूर तेंचि भलें ॥ २ ॥
नाना छंद अंगीं बैसती विकार । छळियेले फार तपोनिधि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसें सिकवितों तुज । आतां धरीं लाज मना पुढें ॥ ४ ॥

॥ ३४५६ ॥

सांगतों या मना तें माझे नाइके । घातावरी टेंके चांडाळ हें ॥ १ ॥
ह्मणऊनि पाहे तरतें बुडतें । न लाहे पुरवें वळ करूं ॥ २ ॥
काय तें संचित न कळे पाहातां । मतिमंद चित्ता उपजतें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसें वळ नाहीं अंगीं । पाहोनियां वेगीं पार टाकी ॥ ४ ॥

॥ ३४५७ ॥

चित्ता ऐसी नको देऊं आठवण । जेणें देवाचे चरण अंतरे तें ॥ १ ॥
आलिया वचनें रामनामध्वनि । ऐकावीं कानीं ऐसीं गोडे ॥ २ ॥

मत्सराचा ठाव शरीरीं नसावा । लाभेविण जीवा दुःख देतो ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे राहे अंतर शतिळ । शांतीचें तें बळ क्षमा अंगीं ॥ ४ ॥

॥ ३४५८ ॥

नको येऊं लाजे होय तूं परती । भजों दे श्रीपती सखा माझा ॥ १ ॥
तुझे संगतीनें मोटा जाला घात । जालों मी अंकित दुर्जनाचा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे रांडे घेइत कांटीवरी । धनी सहाकारी राम केला ॥ ३ ॥

॥ ३४५९ ॥

आजिवरी होतों तुझे सत्तेखालीं । तोंवरी तों केली विटंबणा ॥ १ ॥
आतां तुज राहों नेदीं या देशांत । ऐसा म्यां समर्थ केला धणी ॥ २ ॥
सापें रिग केला कोठें बाळपणीं । होतीसी पापिणी काय जाणों ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे म्यां हा बुडविला वेव्हार । तुझेचि ढोपर सोलावया ॥ ४ ॥

॥ ३४६० ॥

आतां येथें लाजे नाहीं तुझे काम । जाय मज राम आठवूं दे ॥ १ ॥
तुझे भिडे माझे बहु जाले घात । केलों या अंकित दुर्जनाचा ॥ २ ॥
माझे केलें मज पारिखें माहेर । नटोनी साचार चाळविलें ॥ ३ ॥
सुखासाठीं एक वाहियेलें खांदीं । तेणें बहु मांदी मेळविली ॥ ४ ॥
केला चौघाचार नेलों पांचामधीं । नाहीं दिली शुद्धी धरूं आशा ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे आतां घेइत कांटीवरी । धनी म्यां कैवारी केला देव ॥ ६ ॥

॥ ३४६१ ॥

कोणाही केंडावें हा आह्यां अधर्म । जो जो पावे श्रम तो तो देव ॥ १ ॥
ह्मणउनि चित्ता सिकविलें वोजें । आतां हेंचि दुजे न बोलावें ॥ २ ॥
हालविलें जरि परउपकारें । जिव्हे पाप खरे उपाधीचें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जीव प्रारब्धा आधीन । कोण वाहे सीण करुणा शोभे ॥ ४ ॥

॥ ३४६२ ॥

आतां पुढें धरीं । माझे आठव वैखरी ॥ १ ॥ नको बडबडूं भांडे । कांहीं

वाउगें तें रांडे ॥ २ ॥ विठ्ठल विठ्ठल । ऐसे सांडोनियां बोल ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आण । तुज स्वामीची हे जाण ॥ ४ ॥

॥ ३४६३ ॥

आणीक कांहीं या उत्तराचें काज । नाहीं आतां मज बोलावया ॥ १ ॥
भिन्न भेद हे भावनास्वभाव । नव्हे कांहीं देव एकविध ॥ २ ॥
गुण दोष कोणें निवडावे धर्म । कोण जाणे कर्म अकर्म तें ॥ ३ ॥
तरिच भलें आतां न करावा संग । दुःखाचा प्रसंग तोडावया ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे गुण गाई या देवाचे । घेई माझे वाचे हेचि धणी ॥ ५ ॥

॥ ३४६४ ॥

जळो ते जाणीव जळो ते शाहाणीव । राहों माझा भाव विठ्ठलपार्यीं ॥ १ ॥
जळो तो आचार जळो तो विचार । राहो मन स्थीर विठ्ठलपार्यीं ॥ २ ॥
जळो हा लौकिक जळो दंभमान । लागो जीवा ध्यान विठ्ठलाचें ॥ ३ ॥
जळो हें शरीर जळो हा संबंध । राहो परमानंद माझ्या कंठीं ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे येथें अवघेंचि होय । धरीं मना सोय विठोबाची ॥ ५ ॥

॥ ३४६५ ॥

ऐसी जिव्हा निकी । विठ्ठल विठ्ठल कां न घोकी ॥ १ ॥ जेणें पाविजे
उद्धार । तेथें राखावें अंतर ॥ २ ॥ गुंपोनि चावटी । तेथें कोणा
लाभे भेटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कळा । देवाविण असंगळा ॥ ४ ॥

॥ ३४६६ ॥

आह्मी तेणें सुखी । ह्मणा विठ्ठल विठ्ठल मुखीं ॥ १ ॥ तुमचें येर वित्त
धन । तें मज मृत्तिकेसमान ॥ २ ॥ कंठीं मिरवा तुळसी । व्रत करा
एकादशी ॥ ३ ॥ ह्मणवा हरिचे दास । तुका ह्मणे मज हे आस ॥ ४ ॥

॥ ३४६७ ॥

बोलावा विठ्ठल पाहावा विठ्ठल । करावा विठ्ठल जीवभाव ॥ १ ॥

जर्गी । पाहों जवळी राख अंगी ॥ २ ॥ कुड्याची संगती । स
भोजन पंगती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ब्रह्म । साधी विरहित कर्म ॥ ४ ॥

॥ ३४७७ ॥

तामसार्ची तपें प्रापाची सिदोरी । तमोगुणें भरी घातले ते ॥ १ ॥
राज्यमदा आड सुखाची संपत्ति । उलंबूनि जाती निरयगांवा ॥ २ ॥
इंद्रियें दमिलीं इच्छा जीती जीवीं । नागविती ठावीं नाहीं पुढें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे हरिभजनावांचून । करिती तो सीण पाहों नये ॥ ४ ॥

॥ ३४७८ ॥

फिरंगी वाखर लोखंडाचे विळे । परि ते निराळे गुणमोल ॥ १ ॥
पायरी प्रतिमा एकचि घाषाण । परि तें महिमान वेगळालें ॥ २ ॥
तुका ह्मणे तैशा नव्हतील परी । संत जना सरी सारिखिया ॥ ३ ॥

॥ ३४७९ ॥

अविश्वासीयाचें शरीर सुतकी । विटाळ पातकी भेदवाही ॥ १ ॥
काय त्याचा वेल जाईल मांडवा । होता तैसा ठेवा आला पुढें ॥ २ ॥
मातेचा संकल्प व्हावा राजबिंडा । कपाळींचा धोंडा उभा ठाके ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जैसा कुचराचा दाणा । परिपार्की अत्रा न मिळे जैसा ॥ ४ ॥

॥ ३४८० ॥

अतिवादें लावी । एक बोट सोंग दावी ॥ १ ॥ त्याचा बहु रूपी नट ।
नव्हे वैष्णव तो चाट ॥ २ ॥ प्रतिपादी वाळी । एका पुजी एका
छळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । भूतदया ज्याचे ठायीं ॥ ४ ॥

॥ ३४८१ ॥

पोटाचे ते नट पाहों नये छंद । विषयांचे भेद विषयरूप ॥ १ ॥
अर्थी परमार्थ कैसा घडों सके । चित्त लोभी भक्ते सोंग वांयां ॥ २ ॥

देवार्चीं चरित्रें दाखविती लीळा । लाघवाच्या कळा मोहावया ॥३॥
का ह्मणे चित्तीं राहे अभिळास । दोषां नरकवास सारिखाचि ॥४॥

॥ ३४८२ ॥

आतां माझ्या मत्ता । हेची घडो उपासना ॥ १ ॥ ऐसें करीं पांडुरंगा ।
प्रेम बोसंडेसें अंगा ॥२॥ सर्व काळ नये । वाचे वीट आड भये ॥३॥
तुका वैष्णवांसंगती । हेचि भजनपंगती ॥ ४ ॥

॥ ३४८३ ॥

जरी माझी कोणी कापितील मान । तरी नको आन वदों जिव्हे ॥१॥
सकळां इंद्रियां हे माझी विनती । नका होऊं परतीं पांडुरंगा ॥ २ ॥
आणिकांची मात नाइकावी कानीं । आणिक नयनीं न पाहावें ॥३॥
चिन्ता तुवां पार्यां रहावें अखंडित । होउनी निश्चित एकविध ॥ ४ ॥
चला हात पाय हेचि काम करा । माझ्या नमस्कारा विठोबासी ॥५॥
तुका ह्मणे तुह्मां भय काय करी । आमुचा कैवारी नारायण ॥ ६ ॥

॥ ३४८४ ॥

घेईं घेईं माझे वाचे । गोड नाम विठोवाचें ॥ १ ॥ तुह्मी घ्यारे डोळे
सुख । पाहा विठोवाचें मुख ॥२॥ तुह्मी ऐकारे कान । माझ्या विठो-
वाचे गुण ॥ ३ ॥ मत्ता तेथें धांव घेईं । राहे विठोवाचे पार्यां ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जीवा । नको सोडूं या केशवा ॥ ५ ॥

॥ ३४८५ ॥

ऐका ऐका भाविक जन । कोण कोण व्हाल त ॥ १ ॥ ताककाचा
टाका संग । पांडुरंग स्मरा हो ॥ २ ॥ नका शोधूं मत्तांतरें । तुमगे
चें व्हाल ॥ ३ ॥ कलिमध्ये दास तुका । जातों लोकां सांगत ॥ ४ ॥

अद्वैतपर अभंग.

॥ ३४८६ ॥

ॐ तत्सदिति सूत्राचें सार । कृपेचा सागर पांडुरंग ॥ १ ॥
 हरिः ॐ सहित उदत अनुदत । प्रचुरीश्वरासहित पांडुरंग ॥ २ ॥
 गोब्राह्मणहिता होऊनि निराळे । वेदाचें तें मूळ तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

॥ ३४८७ ॥

पाहतां तव एकला दिसे । कैसा असे व्यापक ॥ १ ॥ त्याचे त्यांच
 मिळणीं मिळे । तरी खेळे बहुरूपी ॥ २ ॥ जाणिवेचें नेदी अंग । दिसों
 रंग निवडीना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येचि ठायीं । हें तो नाहीं सर्वत्र ॥ ४ ॥

॥ ३४८८ ॥

जीवाचें जीवन अमृताची तनु । ब्रह्मांड भूषण नारायण ॥ १ ॥
 सुखाचा सांगात अंतकासी अंत । निजांचा निवांत नारायण ॥ २ ॥
 गोडाचेंही गोड हर्षाचेंही कोड । प्रीतिचाही लाड नारायण ॥ ३ ॥
 भावाचा निजभाव नांवांचाही नांव । अवघा पंढरिराव अवतरलासे ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे जें हें साराचें हें सार । माझा अंगीकार सेणें केला ॥ ५ ॥

॥ ३४८९ ॥

जिकडे पाहें तिकडे उभा । अवघ्या गगनाचा गाभा ॥ १ ॥ डोळां बैसलें
 बैसलें । रूप राहोनि संचलें ॥ २ ॥ न वर्जितां दाही दिशा । जिकडे पाहें
 तिकडे सरिसा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे समपदीं । उभा दिटीचिये आधीं ॥ ४ ॥

॥ ३४९० ॥

जयापासोनि सकळ । महीमंडळ हें जालें ॥ १ ॥ तो एक पंढरीचा गणा ।

अनुमाना श्रुतीसी ॥ २ ॥ विवादती जयासाटीं । जेगजेठी तो वि-
हल ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे तो आकळ । आहे सकळ व्यापक ॥ ४ ॥

पाहा रे हें दैवत कैसें । भक्तिपिसें भाविक ॥ १ ॥ पाचारिल्या सरिसें
पावे । ऐसी^२ सर्वे बराडी ॥ २ ॥ शुष्ककाष्टीं गुरगुरी । लाज हरि
न धरी^३ ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे अर्धनारी । ऐसीं धरी रूपडीं ॥ ४ ॥

॥ ३४९२ ॥

आंत हरि बाहेर हरि । हरिनें घरीं कोडिलें ॥ १ ॥ हरिनें कामा घातला
चिरा । चित्तवरा मुकविलें ॥ २ ॥ हरिनें जीवें केली साटी । पाडिली तुटी
सकळांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे वेगळा नव्हे । हरि भोवे भोंवताला ॥ ४ ॥

दाता नारायण । स्वयें भोगितां आपण ॥ १ ॥ आतां काय उरलें
बाचे । पुढें शब्द बोलायाचे ॥ २ ॥ देखती जे डोळे । रूप आपुलें
तें खेळे ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे नाद । जाला अवघा गोविंद ॥ ४ ॥

॥ ३४९४ ॥

ब्रह्म न लिपे त्या मेळें । कर्माकर्मा वेगळें ॥ १ ॥ तोचि एक त्या
जाणे । पावे अनुभविलें खुणें ॥ २ ॥ शौच अशौचाचे संधी । तन आळा
तना मधीं ॥ ३ ॥ पापपुण्या नाहीं ठाव । तुका ह्यणे सहज भाव ॥ ४ ॥

॥ ३४९५ ॥

लक्ष्मिण्यां योगी पाहाती आभास । तें दिसे आह्वांस दृष्टी पुढें ॥ १ ॥
कर दोनी कटी राहिलासे उभा । सांवळी हे प्रभा अंगकांती ॥ २ ॥
व्यापूनि वेगळें राहिलेंसें दुरी । सकळां अंतरीं निर्विकार ॥ ३ ॥
रूप नाहीं रेखा नामही जयासी । आपुल्या मनासीं शिव ध्याय ॥ ४ ॥

अंत नाही पार वर्ण नाही थार । कुळ याति शिर हस्त पाद ॥ ५ ॥

अचेत चेतलें भक्तीचिया सुखें । आपुल्या कौतुकें तुका ह्मणे ॥ ६ ॥

॥ ३४९६ ॥

तुझे वर्णू गुण ऐसी नाही मती । राहिल्या त्या श्रुती मौन्यपणें ॥ १ ॥

मौन्यपणें वाचा थोंटावल्या चारी । ऐसें तुझे हरी रूप आहे ॥ २ ॥

रूप तुझे ऐसें डोळां न देखवे । जेथें आहे झकवे ब्रह्मादिक ॥ ३ ॥

ब्रह्मादिकां देवां कर्माची कचाटी । ह्मणोनि आटाटी फार त्यांसी ॥ ४ ॥

तुका ह्मणे तुझे गुण नाम रूप । आहेसी अमूप वाणूं काई ॥ ५ ॥

॥ ३४९७ ॥

तुज वर्णो ऐसा तुजविण नाही । दुजा कोणी तीहीं त्रिभुवर्णी ॥ १ ॥

सहस्रमुखें शेष सिणला बापुडा । चिरलिया घडा जिव्हा त्याच्या ॥ २ ॥

अव्यक्ता अलक्षा अपारा अनंता । निर्गुणा सच्चिदा नारायणा ॥ ३ ॥

रूप नाम घेसी आपुल्या स्वइच्छा । होसी भाव तैसा त्याकारणें ॥ ४ ॥

तुका ह्मणे जरी दाविसी आपणा । तरिच नारायणा कळों घेसी ॥ ५ ॥

॥ ३४९८ ॥

स्तुति करूं तरी नव्हेचि या वेदा । तेथें माझा धंदा कोणीकडे ॥ १ ॥

परी हे वैखरी गोडावली सुखें । रसना रस मुखें इच्छीतसे ॥ २ ॥

रूप वर्णावया कोठें पुरे मती । रोमीं होती जाती ब्रह्मांडें हीं ॥ ३ ॥

तुका ह्मणे तूंच ऐसा एक साचा । ऐसी तंव वाचा जाली नाही ॥ ४ ॥

॥ ३४९९ ॥

ज्याचे गर्जतां पवाडे । श्रुतिशास्त्रां मौन्य पडे ॥ १ ॥ तेथें माझी वाचा

किती । पुरे करावया स्तुती ॥ २ ॥ सिणलीं सहस्र तोंडें । शेषाफणी-

ऐसें धेंडें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मही । पत्र सिंधु न पुरे शाही ॥ ४ ॥

॥ ३५०० ॥

भावडीसारिखें संपादिलें सांग । अनंत हें मग जालें नाम ॥ १ ॥

॥ ३५०१ ॥

छे ऐशा वाटा रचिल्या सुलभा । दुर्गम या नभाचाही साक्षी ॥२॥
 तें जेवी एक मुखीं मागे घांस । माउली जयास तैसी वाळा ॥ ३ ॥
 हा क्षणे माझे ध्यान विटेवरी । तैसीच गोजिरी दिसे मूर्ति ॥ ४ ॥

॥ ३५०२ ॥

जाणोनि नेणतें करीं माझे सन । तुझी प्रेमखूण देऊनियां ॥ १ ॥
 मग मी व्यवहारीं असेन वर्तत । जेवीं जळा आंत पद्मपत्र ॥ २ ॥
 ऐकोनि नाइकें निंदास्तुति कारीं । जैसा कां उन्मनी योगिराज ॥३॥
 देखोनि न देखें प्रपंच हा दृष्टी । स्वप्नींचिया सृष्टि चेलिया जेवीं ॥४॥
 तुका क्षणे ऐसें जालियावांचून । करणें तें तें सीण वाढतसे ॥ ५ ॥

॥ ३५०३ ॥

उपाधिवेगळे तुझी निर्विकार । कांहींच संसार तुम्हा नाहीं ॥ १ ॥
 ऐसें मज करूनि ठेवा नारायणा । समूळ वासना नुरवावी ॥ २ ॥
 निःसंग तुम्हांसी राहणें एकट । नाहीं कटकट साहों येत ॥ ३ ॥
 तुका क्षणे नाहीं मिळों येत शिळा । रंगासी सकळा स्पटिकाची ॥ ४ ॥

॥ ३५०४ ॥

पडिला प्रसंग कां मी ऐसा नेणें । संकल्प ते मनें जिरवले ॥ १ ॥
 चेष्टविलें तरी सांगावें कारण । भक्ती ते उजवण करावया ॥ २ ॥
 लावूनियां दृष्टि घेतली सामोरी । बैसलें जिव्हारीं डसोन तें ॥ ३ ॥
 तका क्षणे जीवा लाविला तो चाळा । करावें गोपाळा शीघ्र दान ॥४॥

॥ ३५०५ ॥

प्रगट व्हावें हे अज्ञानवासना । माझी नारायणा हानबाद्ध ॥ १ ॥
 खाणीवाणी होसी काष्ठों तूं पापाणीं । जंतु जीवजनीं प्रसिद्ध हा ॥२॥
 ज्ञानहीन तुज पाहें अल्पमति । लहान हा चित्तीं धरोनियां ॥ ३ ॥

परि तूं कृपाळ होसी देवराणा । ब्रीदें तुझीं जना प्रसिद्ध हें ॥ ४ ॥
उतावीळ बहु भक्तांचिया काजा । होसी केशीराजा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ३५०६ ॥

गायनाचे रंगीं । शक्ति अद्भुत हे अंगीं ॥ १ ॥ हें तों देणें तुमचें देवा ।
घ्यावी अखंडित सेवा ॥ २ ॥ अंगीं प्रेमाचें भरतें । नेघे' उतार
चढतें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाणी । परम अमृताची खाणी ॥ ४ ॥

॥ ३५०७ ॥

सेवटींची विनंती । ऐका ऐका कमळापती ॥ १ ॥ काया वाचा मन ।
चरणीं असे समर्पण ॥ २ ॥ जीवपरमात्मा ऐक्यासि । सदा वसो
हृदयेसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कंठीं वसावें केशवा ॥ ४ ॥

॥ ३५०८ ॥

आह्मी तरी आस । जालों टाकोनि उदास ॥ १ ॥ आतां कोण भय
धरी । पुढें मरणाचें हरी ॥ २ ॥ भलते ठायीं पडों । देह तुरंगीं हा
चढो ॥ ३ ॥ तुमचें तुझांपासीं । आह्मी आहों जैसीं तैसीं ॥ ४ ॥ गेले माना-
गता । लुख दुःखाचें खंडना ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे चित्ता । नाहो वागवांत खती ॥ ६ ॥

॥ ३५०९ ॥

आह्मी जाणों तुझा भाव । कैचा भक्त कैचा देव । बीजा नाहीं ठाव ।
कैचें फळ सेवटीं ॥ १ ॥ संपादिलें बहु रूप । कैचें पुण्य कैचें पाप ।
नव्हतों आह्मी आप । आपणांजी देखिलें ॥ २ ॥ एके ठायीं घरिच्याघरीं ।
न कळतां जाली चोरी । तेथें तेचि दुरी । जाणें येणें खुंटलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
पदवि द्वासीं । जरी जेविली चागुपी । पदांतां लोकांतां । देवमाक साहळा ॥ ४ ॥

॥ ३५१० ॥

भोगावारे आह्मीं घातळा पाषाण । मरणा मरण आणियेलें ॥ १ ॥
विश्व तूं व्यापक काय मी निराळा । काशासाठीं बळा येऊं आतां ॥ २ ॥

काय सारूनियां काढावें वाहेरी । आणूनि भीतरी काय ठेवूं ॥ ३ ॥
केला तरि उरे शीर्णचि कोरडा । बळें घ्यावी पीडा स्वपर्नीची ॥ ४ ॥
आवघेचि वाण आले तुह्यां घरा । मजुरी मजुरा रोजकीर्दी ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे कांहीं नेणें लाभ हानी । असेल तो धनी राखो वाडा ॥ ६ ॥

॥ ३५११ ॥

तरुवर बीजा पोटी । बीज तरुवरा सेवटी ॥ १ ॥ तैसें तुह्यां आह्यां जालें ।
एकीं एक सामावळें ॥ २ ॥ उदकावरील तरंग । तरंग उदकाचें
अंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विंबळाय्या । ठायीं पावली विलया ॥ ४ ॥

॥ ३५१२ ॥

क्षरला सागर गंगा ओर्घीं मिळे । आपणचि खेळे आपणाशीं ॥ १ ॥
मधील ते वाव अवघी उपाधि । तुह्यां आह्यांमधीं तेचि परी ॥ २ ॥
घट् मठ झाले आकाशाचे पोटीं । वचनेचि तुटी तेथेंचि तें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बीजें बीज दाखविलें । फल पुष्प आलें गेलें वायां ॥ ४ ॥

॥ ३५१३ ॥

दूरि तोंचि होतो आपुले आशंके । नव्हतें ठाउकें मूळभेद ॥ १ ॥
आतां जेथें तेथें येईन सांगातें । लपाया पुरतें उरो नेदीं ॥ २ ॥
मिथ्या मोहें मज लाविला उशीर । तरी हें अंतर जालें होतें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कां रे दाखविसी भिन्न । लटिकाचि सीण लपंडाई ॥ ४ ॥

॥ ३५१४ ॥

लवण मेळवितां जळें । काय उरलें निराळें ॥ १ ॥ तैसा समरस
जालों । तुजमाजी हरपलों ॥ २ ॥ अग्निकर्पुराच्या मेळीं । काय
उरली काजळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे होती । तुझी माझी एक ज्योती ॥ ४ ॥

॥ ३५१५ ॥

तुज मज नाहीं भेद । केला सहज विनोद ॥ १ ॥ तूं माझा आकार । मी तों

तूंच निर्धार ॥२॥ मी तुजमाजी देवा । घेसी माझ्या अंगें सेवा ॥३॥
 मी तुजमाजी अचळ । मजमाजी तू सबळ ॥४॥ तू बोलसी माझ्या मुखें ।
 मी तों तुजमाजी सुखें ॥५॥ तुका ह्मणे देवा । विपरीत ठार्यी नांवा ॥६॥

॥ ३५१६ ॥

तुज मज ऐसी परी । जैसे तरंग सागरी ॥१॥ दोहीमाजी एक जाणा ।
 विठ्ठल पंढरीचा राणा ॥ २ ॥ देव भक्त ऐसी बोली । जंव भ्रांति
 नाही गेली ॥३॥ तंतु पट जेवीं एक । तैसा विश्वेसीं व्यापक ॥ ४ ॥

॥ ३५१७ ॥

जें जें कांहीं करितों देवा । तें तें सेवा समर्पें ॥१॥ भेद नाही सर्वा-
 त्मना । नारायणा तुज मज ॥२॥ आह्मी दुजें नेणों कोणा । हेंचि मना
 मन साक्ष ॥३॥ तुका ह्मणे जगन्नाथा । हें अन्यथा नव्हे कीं ॥ ४ ॥

॥ ३५१८ ॥

भीचि मज व्यालों । पोटा आपुलिया आलों ॥ १ ॥ आतां पुरले
 नवस । निरसोनि गेली आस ॥ २ ॥ जालों बरा बळी । गेलों मरोनि
 ते काळीं ॥ ३ ॥ दोहीकडे पाहे । तुका आहे तैसा आहे ॥ ४ ॥

॥ ३५१९ ॥

रज्जु धरुनियां हातीं । भेडसाविलीं नेणतीं । कळों येतां चितीं । दोरी दोघां
 सारिखी ॥१॥ तुह्मां आह्मांमध्ये हरी । जाली होती तैसी परी । मृगजळाचे
 पुरीं । ठाव पाहों तरावया ॥ २ ॥ सरी चिताक भोंवरी । अळंकाराचिया
 परी । नामें जालीं दुरी । एक सोनें आटितां ॥३॥ पिसांचीं पारवीं । करो-
 नि बाजागिरी दावी । तुका ह्मणे तेवीं । मज नको चाळवूं ॥ ४ ॥

॥ ३५२० ॥

खडा रवाळी साकर । जाला नामाचाचि फेर । न दिसे अंतर । गोडी ठार्यी
 निवडितां ॥१॥ तुह्मी आह्मी पांडुरंगा । भिन्न ऐसें काय सांगा । चाळविलें
 जगा । मी हें माझे यासार्थी ॥ २ ॥ पार्यी हातीं नाकीं शिरीं । हेम गाहे

अळंकारीं । मुसे आल्यावरी । काय निवडे वेगळें ॥ ३ ॥ निजलिया लाभ
हानी । तोंच खरी ते स्वप्नीं । तुका ह्मणे दोन्ही । निवारलीं जागतां ॥४॥

॥ ३५२१ ॥

अस्त नाहीं आतां एकचि मोहोरा । पासूनि अंधारा दुरि जालों ॥ १ ॥
साक्षत्वे या जालों गुणाचा देखणा । करीं नारायणा तरी खरें ॥ २ ॥
आठवें विसरु पडियेला मार्गें । आलें तेंचि भागें यत्न केलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माझा विनोद देवासी । आह्मी तुह्मां ऐसीं दोन्ही नव्हों ॥४॥

॥ ३५२२ ॥

धन्य मी मानीत आपुलें संचित । राहिलीसे प्रीत तुझे नामीं ॥ १ ॥
धन्य जालों आतां यासि संदेह नाहीं । न पडों या वाही काळा हातीं ॥२॥
ब्रह्मरस करूं भोजन पंगती । संतांचे संगती सर्वकाळ ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे पोट धालेंचि न धाये । खादलेंचि खायें आवडीनें ॥ ४ ॥

॥ ३५२३ ॥

कासियानें पूजा करूं केशीराजा । हाचि संदेह माझा फेडी आतां ॥१॥
उदकें न्हाणूं तरी स्वरूपचि तुझे । तेथें देवा माझे काय वेचे ॥ २ ॥
गंधाचा सुगंध पुष्पाचा परिमल । तेथें मी दुर्वळ काय वाहूं ॥ ३ ॥
वाहूं परी दक्षिणा धातु नारायणा । अन्न परब्रह्म दुजें नाहीं ॥ ४ ॥
गाता तूं ओंकार टाळी नादेश्वर । नाचावया थार नाहीं कोठें ॥ ५ ॥
फळदाता तूंच तांबोल अक्षता । तेथें^३ मी अनंता काय वाहूं ॥ ६ ॥
तुका ह्मणे मजें अवघें तुझे नाम । धूप दीप रामकृष्णहरि ॥ ७ ॥

॥ ३५२४ ॥

कवणा पाषाणासी धरुनि भाव । कवणावरी पाव ठेवूं आतां ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ करूं. २ वाहूं दक्षिणा जरी धातु नारायण ब्रह्म तेंचि अन्न दुजें
काई ॥ ३ तरी काय आतां वाहों तुज ॥ ४ हरी सर्व.

कृष्णकृष्ण निश्चित राहिलों मनीं । तूंचि सर्वा खाणीं देखोनियां ॥ २ ॥
 कृष्णाचें कारण नलगेचि कांहीं । सर्वीं सर्वा ठार्यां तूं मज एक ॥ ३ ॥
 कायावाचामन ठेविलें तुझ्या पार्यां । आतां उरले काई न दिसे देवा ॥ ४ ॥
 जळें जळ काय धोवियेलें एक । कवण तें पातक हरलें तेथें ॥ ५ ॥
 पापपुण्य हे वासना सकळ । ते तुज समूळ समर्पिली ॥ ६ ॥
 पितरस्वरूपी तूंचि जनार्दन । सव्य तें कवण अपसव्य ॥ ७ ॥
 तुका ह्मणे जित पिंड तुहां हातीं । देऊनि निश्चिती मानियेली ॥ ८ ॥

॥ ३५२५ ॥

जन्ममरणांची विसरलों चिंता । तूं माझा अनंता मायबाप ॥ १ ॥
 होतील ते डोळां पाहेन प्रकार । भय आणि भार निरसलीं ॥ २ ॥
 लिगाडाचें मूळ होतीं पंचभूतें । त्यांचें या पुरतें विभागिलें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जाला प्रपंच पारिखा । जिवासी तूं सखा पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ३५२६ ॥

बंदीन मी भूतें । आतां अवर्षांचि समस्तें ॥ १ ॥ तुमची करीन
 भावना । पदोपदीं नारायणा ॥ २ ॥ गाळुनियां भेद । प्रमाण तो ऐसा
 वेद ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मग । नव्हे दुजयाचा संग ॥ ४ ॥

॥ ३५२७ ॥

जेथें जेथें जासी । तेथें मजचि तूं पाहसी ॥ १ ॥ ऐसा पसरित भाव ।
 रिता नाही कोणी ठाव ॥ २ ॥ चित्त जडलें पार्यां । पाळती हें ठार्यां
 ठार्यां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पोटीं । देव घालूनि सांगें गोष्टी ॥ ४ ॥

॥ ३५२८ ॥

आह्मी न देखों अवगुणां । पापी पवित्र शाहाणा ॥ १ ॥ अवर्षां रूपें
 तुझीं देवा । वंदूं भावें करूं सेवा ॥ २ ॥ मज भक्ती सर्वे चाड । नेणें
 पापाण धातु वाड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घोटों । विष अमृत तुजसाटीं ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ मायबापा.

॥ ३५२९ ॥

तुज करितां होती ऐसे । मूढ चतुर पंडित पिसे ॥ १ ॥ परि वर्म
नेणे तें कोणी । पीडाखाणी भोगिताळ ॥ २ ॥ उलंघितें पांगुळ गिरी ।
मुकें करी अनुवाद ॥ ३ ॥ पापी होय पुण्यवंत । न करी वात
दुर्जन ॥ ४ ॥ अवघें हेळामात्रें हरि । मुक्त करी ब्रह्मांड ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे खेळे लीळा । पाहे वेगळा व्यापूनि ॥ ६ ॥

॥ ३५३० ॥

कडसणी धरितां अडचणीचा ठाव । ह्मणऊनि जीव त्रासलासे ॥ १ ॥
लौकिकाबाहेरि राहिलों निराळा । तुजविण वेगळा नाही दुजा ॥ २ ॥
संकोचानें नाही होत धणीवरी । उरवूनि उरी काय काज ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे केलें इच्छेचि सारिखें । नाहीसें पारिखें यथें कोणी ॥ ४ ॥

॥ ३५३१ ॥

अंतराय पडे गोविंदीं अंतर । जो जो ध्यावा भार तोचि बाधी ॥ १ ॥
बैसलिये ठायीं आठवीन पाय । पाहीन तो ठाय तुझा देवा ॥ २ ॥
अखंड वें खंडें संकल्पीं विकल्प । मनोजन्य पाप रज्जुसर्प ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे विधीं विश्वंभर वसे । राहों ऐसे दश सुखरूप ॥ ४ ॥

॥ ३५३२ ॥

माझिया वैशांची मज नाही चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥ १ ॥
इच्छितां ते मान मागा देवापासीं । असा संचितासी गुंपले हो ॥ २ ॥
देह आह्मी केला भोगाचे सांभाळीं । राहिलों निराळीं मानामानां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कोणें वेचावें वचन । नसता तो सीण वाढवावा ॥ ४ ॥

॥ ३५३३ ॥

बोळविला देह आपुलेनि हातें । हुताशिलीं भूतें ब्रह्माग्नीसी ॥ १ ॥
एक वेळे जालें सकळ कारण । आता नारायण नारायण ॥ २ ॥

अमृतसंजीवनी निघविली खाई । अंगें तथे ठायीं हारपलीं ॥ ३ ॥
 एकादशीविध जागरण उपवास । बारावा दिवस भोजनाचा ॥ ४ ॥
 अवधीं कर्म जालीं घटस्पोटापाशीं । संबंध एकेसी उरला नामीं ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे आतां आनंदीं आनंदु । गोविंदें गोविंदु विस्तारला ॥ ६ ॥

॥ ३५३४ ॥

नलगे मरावें । ऐसा ठाव दिला देवें ॥ १ ॥ माझ्या उपकारासाटा ।
 घागविला म्हणूण कंठीं ॥ २ ॥ घरीं दिला ठाव । अवघा सकळही
 वाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं । कोठें माझे तुझे नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३५३५ ॥

एकाएकीं आतां असावेंसें वाटे । तरिच हे खोटे चाले केले ॥ १ ॥
 चाजवूनि तोंड घातलों धाहेरी । कुल्प करुनी दारीं मार्जी वसा ॥ २ ॥
 उजेडाचा केला दाटोनि अंधार । सर्वे हुद्देदार चेष्टाविला ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे भय होतें तोंचि वरी । होती कांहीं उरीं स्वामिसेवा ॥ ४ ॥

॥ ३५३६ ॥

सोसोनि विपत्ती । जोडी दिली तुझे हातीं ॥ १ ॥ त्याचा हाचि उप-
 कार । अंतीं आह्मांशीं त्रेव्हार ॥ २ ॥ नामरूपा केला ठाव । तुज कोण
 ह्मणतें देव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हरी । तुज ठाव दिला घरीं ॥ ४ ॥

॥ ३५३७ ॥

जेथें देखें तेथें उभा । अवध्या गंगनाचा गाभा ॥ १ ॥ डोळां विसलें वी-
 सलें । ध्यान राहोनि संचलें ॥ २ ॥ सरसावलें मन । केले सोज्वळ
 लोचन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सर्वे । आतां असिजेत देवें ॥ ४ ॥

॥ ३५३८ ॥

हेचि तुझी पूजा । आतां करीन केशीराजा ॥ १ ॥ अवधीं तुझींच

पदे । नमस्कारीन अभेदे ॥ २ ॥ न वर्जित दिशा । जाय त्वेच्चि
सरिसा ॥ ३ ॥ नव्हे एकदेशी । तुका ह्मणे संकल्पेसी ॥ ४ ॥

॥ ३५३९ ॥

वेठी ऐसा भाव । न करी आहाच उपाव ॥ १ ॥ रूप डसव्हे न
जीवा । अवघा येच ठायीं हेवा ॥ २ ॥ कृपणाचे परी । लेखा पळ नि-
मिषेवरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असा । संनिधचि जगदीशा ॥ ४ ॥

॥ ३५४० ॥

नेले सळेंबळे । चित्तावित्ताचे गांठोळे ॥ १ ॥ साह्य जालीं घरिंच्या
घरीं । होतां ठायींच कुठोरी ॥ २ ॥ मी पातलीं या भावा । कपट ते
नेणे देवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उघडे केले । माझे माझ्या हाते नेले ॥ ४ ॥

॥ ३५४१ ॥

एका वेळे केले रिते कळिवर । आंत दिली थार पांडुरंगा ॥ १ ॥
पाळण पोषण लागले ते सोई । देहाचे ते काई सर्व भाव ॥ २ ॥
माझिया मरणे जाली हे वसति । लागली ते ज्योती अविनाशा ॥ ३ ॥
जाला ऐसा एका घाये येथे नाही । तुका ह्मणे कांहीं बोलो नये ॥ ४ ॥

॥ ३५४२ ॥

नटनाय्य तुम्ही केले याचसाठीं । कवतुकें दृष्टी निववावी ॥ १ ॥
नाहीं तोर काय कळलेचि आहे । बाध आणि गाय लांकडाची ॥ २ ॥
अभेदचि असे मांडियेले खेळा । केल्या दीपकळा बहुएकी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे रूप नाही दर्पणांत । संतोषाची मात दुसरें तें ॥ ४ ॥

॥ ३५४३ ॥

अज्ञान हा देह स्वरूपीं मीनला । सर्व वोलावला देहपात ॥ १ ॥
ज्ञानस्वरूपाची सांगड मिळाली । अंतरीं पाहिली ज्ञानज्योती ॥ २ ॥
तुका ह्मणे चित्त स्वरूपीं राहिले । देह विसावले तुझ्या पायीं ॥ ३ ॥

॥ ३५४४ ॥

मुनाबलें अंग । रंगीं मेळविला रंग ॥ १ ॥ एकीं एक दृढ जालें ।
मुळा आपुलिया आलें ॥ २ ॥ सागरीं थेंबुटा । पडिल्या निवडे
कोण्या वाटा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नवें । नव्हे जाणावें हें देवें ॥ ४ ॥

॥ ३५४५ ॥

तुझे पाय माझे राहियेले चितीं । ते मज दाविती वर्म देवा ॥ १ ॥
आह्मां अंधां तुझ्या पायांचा आधार । जाणसी विचार चालवितां ॥ २ ॥
मन स्थीर ठेलें इंद्रियें निश्चळ । हें तों माझें बळ नव्हे देवा ॥ ३ ॥
पापपुण्य भेद नासिलें तिमिर । त्रिगुण शरीर सांडियेलें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तुझा प्रताप हा खरा । मी जाणें दातारा शरणागत ॥ ५ ॥

॥ ३५४६ ॥

जेथें जातों तेथें तूं माझा सांगाती । चालविसी हातीं धरूनियां ॥ १ ॥
चालों वाटे आह्मी तुझाचि आधार । चालविसी भार सर्वे माझा ॥ २ ॥
बोलों जातां बरळ करिसी तें नीट । नेली लाज धीट केलों देवा ॥ ३ ॥
अवघें जन मज जालें लोकपाळ । सोडरे सकळ प्राणसखे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आतां खेळतों कौतुकें । जालें तुझे सुख अंतर्बाहीं ॥ ५ ॥

॥ ३५४७ ॥

रूपीं जडले लोचन । पायीं स्थिरावलें मन ॥ १ ॥ देहभाव हरपला ।
तुज पाहातां विठुला ॥ २ ॥ कळों नेदीं सुखदुःख । तान हरपली
भूक ॥ ४ ॥ तुका ह्मण नव्हे परती । तुझ्या दर्शनें मागुती ॥ ४ ॥

॥ ३५४८ ॥

तेव्हां होतों भोगाधीन । तुह्यां भिन्न पासूनि ॥ १ ॥ आतां बोलों
नये ऐसें । अनारिसें वेगळें ॥ २ ॥ सन्मुख जालों स्वामीकडे ।

भव आंगडे निराळें ॥ ३ ॥ चिंतिलें तें चिंतामणी । फिटे घणी तों
 द्यावें ॥ ४ ॥ सहज स्थिति आहे अंगीं । प्रसंगीं ते वंचेता ॥ ५ ॥
 तुमची देवा धरिली कास । केला नास प्रपंचा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे
 जाणोनि वर्म । कर्माकर्म ठेविलीं ॥ ७ ॥

॥ ३५४९ ॥

देव सखा आतां केलें नव्हे काई । तेणें सकळही सोडरींच ॥ १ ॥
 भाग्यवंत जालों गोंतें सपुरतीं । आतां पुण्य नीती पार नाहीं ॥ २ ॥
 पाहातां दिसती भरलिया दिशा । ठसावला ठसा लोकत्रयीं ॥ ३ ॥
 अविनाश जोडी आम्हां भाग्यवंतां । जाली होती सत्ता संचिताची ॥ ४ ॥
 पायांवरी डोई ठेवाया अरोथा । जाली द्यावी सत्ता क्षेम ऐसी ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे जीव पावला विसावा । ह्मणवितां देवा तुमचींसीं ॥ ६ ॥

॥ ३५५० ॥

करुनि उचितें खेळें भोवतालें । चित्त येथें आलें पायांपाशीं ॥ १ ॥
 येथें नाहीं खोटा चालत परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ २ ॥
 सुख दुःख तुज देऊनि सकळ । नाहीं ऐसा काळ केला आही ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जाला देहाचा विसर । आतां आप पर नाहीं कोणी ॥ ४ ॥

॥ ३५५१ ॥

तेणें सुखें माझें निवालें हें अंग । विठ्ठल हें जग देखियेलें ॥ १ ॥
 कवतुकें करुणा भाकितसें लाडें । आवडी बोनडें बोलोनियां ॥ २ ॥
 मज नाहीं दशा अंतरीं दुःखाची । भावना भेदाची समूळ गेली ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सुख जालें माझ्या जीवा । रंगलें केशवा तुझ्या रंगें ॥ ४ ॥

॥ ३५५२ ॥

दिला जीव भाव । तेव्हां सांडिला म्यां ठाव ॥ १ ॥ आतां वर्ते तुझी

॥ ३५४४ ॥

मुस्ताबलें अंग । रंगीं मेळविला रंग ॥ १ ॥ एकीं एक दृढ जालें ।
मुळा आपुलिया आलें ॥ २ ॥ सागरीं थेंबुटा । पडिल्या निवडे
कोण्या वाटा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नवें । नव्हे जाणावें हें देवें ॥ ४ ॥

॥ ३५४५ ॥

तुझे पाय माझे राहियेले चितीं । ते मज दाविती वर्म देवा ॥ १ ॥
आह्मां अंधां तुझ्या पायांचा आधार । जाणसी विचार चालवितां ॥ २ ॥
मन म्छीर ठेलें इंद्रियें निश्चळ । हें तों माझें बळ नव्हे देवा ॥ ३ ॥
पापपुण्य भेद नासिलें तिमिर । त्रिगुण शरीर साडियेलें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तुझा प्रताप हा खरा । मी जाणें दातारा शरणागत ॥ ५ ॥

॥ ३५४६ ॥

जेथें जातो तेंथें तूं माझा सांगाती । चालविसी हातीं धरुनियां ॥ १ ॥
चालों वाटे आह्मी तुझाचि आधार । चालविसी भार सर्वे माझा ॥ २ ॥
बोलों जातां बरळ करिसी तें नीट । नेली लाज धीट केलों देवा ॥ ३ ॥
अत्रघें जन मज जालें लोकपाळ । सोदरे सकळ प्राणसखे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आतां खेळतो कौतुकें । जालें तुझे सुख अंतर्वाहीं ॥ ५ ॥

॥ ३५४७ ॥

रूपीं जडले लोचन । पायीं स्थिरावलें मन ॥ १ ॥ देहभाव हरपला ।
तुज पाहातां विठुला ॥ २ ॥ कळों नेदीं सुखदुःख । तान हरपली
भूक ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे नव्हे परती । तुझ्या दर्शनें मागुती ॥ ४ ॥

॥ ३५४८ ॥

तेव्हां होतो भोगाधीन । तुझां भिन्न पासूनि ॥ १ ॥ आतां बोलों
नये ऐसें । अन्तारिसें वेगळें ॥ २ ॥ सन्मुख जालों स्वामीकडे ।

भव आंगडे निराळें ॥ ३ ॥ चिंतिलें तें चिंतामणी । फिटे धणी तों
द्यावें ॥ ४ ॥ सहज स्थिति आहे अंगीं । प्रसंगीं ते बंचेना ॥ ५ ॥
तुमची देवा धरिली कास । केला नास प्रपंचा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे
जाणोनि वर्म । कर्माकर्म ठेविलीं ॥ ७ ॥

॥ ३५४९ ॥

देव सखा आतां केलें नव्हे काई । तेणें सकळही सोडरीच ॥ १ ॥
भाग्यवंत जालों गोतें सपुरतीं । आतां पुण्य नीती पार नाहीं ॥ २ ॥
पाहातां दिसती भरलिया दिशा । ठसावला ठसा लोकत्रयीं ॥ ३ ॥
अविनाश जोडी आम्हां भाग्यवंतां । जाली होती सत्ता संचिताची ॥ ४ ॥
पायांवरी डोई ठेवाया अरोथा । जाली द्यावी सत्ता क्षेम ऐसी ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे जीव पावला विसावा । ह्मणवितां देवा तुमचींसीं ॥ ६ ॥

॥ ३५५० ॥

करुनि उचित खेळें भोवतालें । चित्त येथें आलें पायांपाशीं ॥ १ ॥
येथें नाहीं खोटा चालत परिहार । जाणसी अंतर पांडुरंगा ॥ २ ॥
सुख दुःख तुज देऊनि सकळ । नाहीं ऐसा काळ केला आही ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जाला देहाचा विसर । आतां आप पर नाहीं कोणी ॥ ४ ॥

॥ ३५५१ ॥

तेणें सुखें माझें निवालें हें अंग । विठ्ठल हें जग देखियेलें ॥ १ ॥
कवतुर्के करुणा भाकितसें लाडें । आवडी बोंबडें वोलोनियां ॥ २ ॥
मज नाहीं दशा अंतरीं दुःखाची । भावना भेदाची समूळ गेली ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सुख जालें माझ्या जीवा । रंगलें केशवा तुझ्या रंगें ॥ ४ ॥

॥ ३५५२ ॥

दिला जीव भाव । तेव्हां सांडिला म्यां ठाव ॥ १ ॥ आतां वर्ते तुझी

सत्ता । येथें सकळ अनंता ॥ २ ॥ माझिया मरणें । तुझी वैसविलें
ठाणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । मीं हें माझें येथें नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३५५३ ॥

आपुलिया काजा । आह्मीं सांडियेली लाजा ॥ १ ॥ तुझां असों
जागवीत । आपुलिये हातीं हित ॥ २ ॥ तुझी देहशून्य । आह्मां कळे
पापपुण्य ॥ ३ ॥ सांगायासी लोकां । उरउरीत उरला तुका ॥ ४ ॥

॥ ३५५४ ॥

पदोपवीं दिलें अंग । जालें सांग कारण ॥ १ ॥ रुधवूनि ठेलों ठाव ।
जागा वाव सकळ ॥ २ ॥ पुढती चाली मनालाहो । वाढे देहो
संतोष ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे क्षरभागीं । जालों जगीं व्यापक ॥ ४ ॥

॥ ३५५५ ॥

तुझें अंगभूत । आह्मी जाणतो समस्त ॥ १ ॥ येरा वाटतसे जना ।
गुढारसें नारायणा ॥ २ ॥ ठावा थारा मारा । घरचिया संव चोरा
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेदा । करूनि करितों संवादा ॥ ४ ॥

॥ ३५५६ ॥

नाहीं मज कोणी उरला दुर्जन । मायबापाविण ब्रह्मांडांत ॥ १ ॥
कासया जिकीर करणें येविसीं । भयची मानसीं चिंता खंती ॥ २ ॥
विश्वंभराचिये लागलों सांभाळीं । सत्तेनें तो चाळी आपुलिये ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माझें पाळणपोषण । करितां आपण पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ३५५७ ॥

अमपरिहारा । मूळ हें जालें दातारा ॥ १ ॥ देह निवेदूनि पायीं ।
जालों रिकामा उतराई ॥ २ ॥ आपली ते सत्ता । येथें असों नेदीं
जातां ॥ ३ ॥ राहिला निराळा । तुका कटकटे वेगळा ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ सत नेसी चाली आपुलिया.

॥ ३५५८ ॥

मनाचिये साक्षी जाली सांगों मात । सकळ वृत्तांत आपला तो ॥ १ ॥
 तुहां परामृश घेणें सत्ताबळें । धरितां निराळें कैसीं वांचों ॥ २ ॥
 मी माझे सांडून थावया पसारा । आणीक दातारा काय काज ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आही तुजविण एका । निढळ लौकिका माजी असों ॥ ४ ॥

॥ ३५५९ ॥

पंचभूतांचिये सांपडलों संदीं । घातलोंसे वंदीं अहंकारें ॥ १ ॥
 आपुला आपण वांघविला गळा । नेणेंचि निराळा असतां ही ॥ २ ॥
 कासया हा सत्य मानिला संसार । कां हे केले चार माझे माझे ॥ ३ ॥
 कां नाहीं शरण गेलों नारायणा । कां नाहीं वासना आवरिली ॥ ४ ॥
 किंचित सुखाचा धरिला अभिळास । तेणें केला नास बहु पुढें ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे आतां देह देऊं वळी । करुनि सांडूं होळी संचिताची ॥ ६ ॥

॥ ३५६० ॥

स्थिरावली वृत्ति पांगुळला प्राण । अंतरींची खूण पावूनियां ॥ १ ॥
 पुंजाळले नेत्र जाले अधोन्मीळित । कंठ सद्रवित रोमांच आले ॥ २ ॥
 चित्त चाकाटलें स्वरूपामाझारी । न निघे बाहेरी सुखावलों ॥ ३ ॥
 सुनीळ प्रकाश उदैजला दिन । अमृताचें पान जीवनकळा ॥ ४ ॥
 शशिसूर्या जाली जीवें ओंवाळणी । आनंदा दाटणी आनंदाची ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे सुखें प्रेमेंसी डुलत । विरालों निश्चित निश्चितीनें ॥ ६ ॥

॥ ३५६१ ॥

वासी लागे सकळांसी पोसावें । आहां नलगे खावें काय चिंता ॥ १ ॥
 वा विचारावें लागे पापपुण्य । आझासी हें जन अवघें भलें ॥ २ ॥
 वासी उत्पत्ति लागला संहार । आहां नाहीं फार थोडे कांहीं ॥ ३ ॥

वासी काम लागला धंदा । आह्यासी ते सदा रिकामीक ॥ ४ ॥
 तुका ह्याणे आह्या भले देवाहून । विचारितां गुण सर्वभावे ॥ ५ ॥

॥ ३५६२ ॥

आतां मी सर्वथा नव्हे गा दुर्बळ । यातिहीन कुळ दैन्यवाणा ॥ १ ॥
 माय रखुमाई पांडुरंग पिता । शुद्ध उभयतां पक्ष दोन्ही ॥ २ ॥
 बापुडा मी नव्हे दुर्बळ ठंगणा । पांगिला हा कोणा आणिकांसी ॥ ३ ॥
 दुष्ट नव्हों आह्या अभागी अनाथ । आमुचा समर्थ कैवारी हा ॥ ४ ॥
 संवसार आह्यां सरला सकळ । लपोनियां काळ ठेला धाकें ॥ ५ ॥
 तुका ह्याणे जालों निर्भर मानसीं । जोडलिया रासी सुखाचिया ॥ ६ ॥

॥ ३५६३ ॥

माझे मनोरथ पावले जें सिद्धी । तई पायीं बुद्धि स्थिरावली ॥ १ ॥
 समाधान जीव राहिला निश्चळ । गेली हळहळ स्मरणें हे ॥ २ ॥
 त्रिविध तापाचें जालेंसे दहन । सुखावळें मन प्रेमसुखें ॥ ३ ॥
 महालाभ वाचे वसे पांडुरंग । अंगाअंगीं संग अखंडित ॥ ४ ॥
 जीवनाचा जाला ओलावा अंतरीं । विश्व विश्वंभरीं सामावळें ॥ ५ ॥
 तुका ह्याणे माप भरिं आलें सिंगे । धारवोळ गंगे पूर वाहे ॥ ६ ॥

॥ ३५६४ ॥

स्वप्नीचिया गोष्टी । मज धरिलें होतें वेटीं । जालिया सेवटीं ।
 जागे लटिकें सकळ ॥ १ ॥ वायां भाकिली करुणा । मूळ पावावया
 सिंगा । राव रंक राणा । कैचे स्थानावरी आहे ॥ २ ॥ सोसिलें तें
 अंगें । खरें होतें नव्हतां जागें । अनुभवही सांगे । दुःखें डोळे उघ-
 डिले ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे संतीं । सावचित्त केलें अंतीं । नाहीं तरि
 होती । टाळी बैसोनि राहिली ॥ ४ ॥

॥ ३५६५ ॥

निंदी कोणी मारी । वंदी कोणी पूजा करी ॥ १ ॥ मज हेंही तेंही
नाहीं । वेगळा दोर्हापोसूनी ॥ २ ॥ देहभोग भोगें घडे । जें जें जोडे
तें बरें ॥ ३ ॥ अवघें पावे नारायणी । जनार्दनी तुकयाचें ॥ ४ ॥

॥ ३५६६ ॥

जन विजन जालें आह्मां । विठ्ठलनामाप्रमाणें ॥ १ ॥ पाहे त्रिकडे घाप-
माय । विठ्ठल आहे रखुमाई ॥ २ ॥ वन पट्टण एकभाव । अवघां ठाव
सरता जाला ॥ ३ ॥ आठव नाहीं सुखदुःखा । नाचे तुका कवतुकें ॥ ४ ॥

॥ ३५६७ ॥

माझिया मीपणा । जाला यावरी उगाणा ॥ १ ॥ भोगी त्यागी पांडु-
रंग । त्यानें वसविलें अंग ॥ २ ॥ टाळिलें निमित्त । फार थोडें घात
हित ॥ ३ ॥ याचें कामावरी । तुका ह्मणे नाहीं उरी ॥ ४ ॥

॥ ३५६८ ॥

न देखोन कांहीं । म्यां पाहिलें सकळेही ॥ १ ॥ जालों अंघि-
यांपरी । मी हें माझे ठेलें दुरी ॥ २ ॥ न वेतां घेतलें । हातें पायें उंस-
तिलें ३ खादलें न खातां । रसना रस जाली घेतां ॥ ४ ॥ न बोलोनि बोलें ।
केलें प्रगट झांकिलें ॥ ५ ॥ नाइकिलें कारी । तुका ह्मणे आलें मनीं ॥ ६ ॥

॥ ३५६९ ॥

माझे माझ्या हाता आलें । आतां भलें सकळ ॥ १ ॥ काशासाठीं वि-
षम थारा । तो अंतरा विटाळ ॥ २ ॥ जालीं तया दुःखें तुटी । मागिल
पोटीं नसावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध कुळ । तेथें मळ काशाचा ॥ ४ ॥

॥ ३५७० ॥

रक्त श्वेत कृष्ण पीत प्रभा भिन्न । चिन्मय अंजन सुदलें डोळां ॥ १ ॥
तेणें अंजनगुणें दिव्यदृष्टि जाली । कल्पना निवाली द्वैताद्वैत ॥ २ ॥
देशकालवस्तु भेद मावळला । आत्मा निर्वाळला विश्वाकार ॥ ३ ॥

न जाला प्रपंच आहे परब्रह्म । अहं सोहं ब्रह्म आकळलें ॥ ४ ॥
तत्त्वमसि विद्या ब्रह्मानंद सांग । तेंचि जाला अंगें तुका आतां ॥ ५ ॥

॥ ३५७३ ॥

पिकलिये सेंदे कडुपण गेलें । तैसें आह्यां केलें पांडुरंगें ॥ १ ॥
काम क्रोध लोभ निमाळे ^ल ठायींचि । सर्व आनंदाची सृष्टि जाली ॥ २ ॥
आठव नाठव ^{हो} गळे भावाभाव । जाला स्वयमेव पांडुरंग ॥ ३ ॥
^व ह्याणे भाग्य या नांवें ह्यणीजे । संसारीं जन्मीजे याचि लागीं ॥ ४ ॥

॥ ३५७२ ॥

सदा नामघोष करूं हरिकथा । तेणें सदा चित्ता समाधान ॥ १ ॥
सर्वसुख ल्यालों सर्व अलंकार । आनंदें निर्भर डुलतसों ॥ २ ॥
असों ऐसा कोठें आठवही नाहीं । देहींचि विदेही भोगूं दशा ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे आह्यां जालों अग्निरूप । लागों नेदूं पापपुण्य अंगा ॥ ४ ॥

॥ ३५७३ ॥

पुण्यपापा ठाव नाहीं सुखदुःखा । हानि लाभ शंका नासलिया ॥ १ ॥
जितां मरण आलें आप पर गेलें । मूळ छेदियेलें संसाराचें ॥ २ ॥
अधिकार जाती वर्णधर्मयाती । ठाव नाहीं सत्य असत्याशी ॥ ३ ॥
जन वन भिन्न अचेत चळण । नाहीं दुर्जेपण ठाव यासी ॥ ४ ॥
तुका ह्याणे देह वाहिला विठ्ठलीं । तेव्हांच घडली सर्व पूजा ॥ ५ ॥

॥ ३५७४ ॥

भोगी जाला त्याग । गीती गातां पांडुरंग । इंद्रियांचा लाग । आह्यां वरूनि
चुकला ॥ १ ॥ करूनि ठेविलों निश्चळ । भय नाहीं तळमळ । घेतला
सकळ । अवघा भार विठ्ठलें ॥ २ ॥ तळीं पक्षिणीचे परी । नखें चोंची
नाराचरी । आणुनियां घरीं । मुखीं घाली वाळका ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे ये
आवडी । आह्यां पायीं दिली बुडी । आहे तेथें जोडी । जन्मांतरींचें ठेवणें ॥ ४ ॥

॥ ३५७५ ॥

पडिलों बाहेरि आपुल्या कर्तव्यें । संसाराचा जीवें वीट आला ॥ १ ॥
 एकामध्ये एक नाहीं मिळों येत । ताक नवनीत निवडलिया ॥ २ ॥
 दोनी जालीं नावें एकाच्या मथनें । भुस सार गुणें वेगळालीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कोठें वसे मुक्ताफळ । सिंपल्याचें स्वळ खंडलिया ॥ ४ ॥

॥ ३५७६ ॥

बहुतां दिसाची आजि जाली भेटी । जाली होती तुटी काळगती ॥ १ ॥
 येथें सावकाश घेईन ते धणी । गेली अडचणी उगवोनि ॥ २ ॥
 बहु दुःख दिलें होतें घरीं कामें । वाढला हा श्रमें श्रम होता ॥ ३ ॥
 बहु दिस होता पडिला मारगा । केशाचा त्या त्याग आजि जाला ॥ ४ ॥
 बहु होती केली सोंगसंपादणीणे । लौकिकापासूनि निर्गमलें ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे येथें जालें अवसान । परमानंदीं मन विसावलें ॥ ६ ॥

॥ ३५७७ ॥

न मनावी चिंता । कांहीं माझेविशीं आतां ॥ १ ॥ ज्याणें लौकिक हा
 केला । तो हें निवारिता भला ॥ २ ॥ माझे इच्छे काय । होणार ते
 एक ठाय ॥ ३ ॥ सुखा आणि दुःखा । ह्मणे वेगळा मी तुका ॥ ४ ॥

॥ ३५७८ ॥

आम्ही मेलों तेव्हां देह दिला देवा । आतां करूं सेवा कोणाची मी ॥ १ ॥
 सूत्रधारी जैसा हालवितो कळा । नाचतो पुतळा नाचे छंदें ॥ २ ॥
 बोलतसें जैसें बोलवितो देव । नाहीं हा संदेह कासयाचा ॥ ३ ॥
 पाप पुण्य ज्याचें तोचि जाणे कांहीं । संबंध हा नाहीं आहांसर्वें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तुम्ही आइका हो मात । आम्ही या अतीत देहाहूनी ॥ ५ ॥

॥ ३५७९ ॥

आपुलें मरण पाहिलें म्यां डोळां । तो जाला सोहळा अनुपम्य ॥ १ ॥
 आनंदें दादलीं तिन्हीं त्रिभुवनें । सर्वात्मकपणें भोग जाला ॥ २ ॥

एकदेशीं होतो अहंकारें आथिला । त्याच्या त्यागें जाला तुकाळ हा ॥ ३ ॥
 फिटलें सुतक जन्ममरणाचें । मी माझ्या संकोचें दुरी जालों ॥ ४ ॥
 नारायणें दिला वसतीस ठाव । ठेवूनियां भाव ठेलों पायीं ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे दिलें उमटूनि जगीं । घेतलें तें अंगीं लावूनियां ॥ ६ ॥

॥ ३५८० ॥

मरण माझे मरोन गेलें । मज केलें अमर ॥ १ ॥ ठाव पुसिलें बुड
 पुसिलें । वीस वीसलें देहभावा ॥ २ ॥ आला होता गेला पुर । धरिला
 भीर जीवनीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बुनादीचें । जालें साचें उजवणें ॥ ४ ॥

॥ ३५८१ ॥

जगा काळ खाय । आही माथां दिले नंदें ॥ १ ॥ नाचों तें उभा
 राह । जातां व्यंग करी साहे ॥ २ ॥ निरिच्या गुणें धाला । होता
 खातचि भुकेला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हळू । जाला कडत शितळू ॥ ४ ॥

॥ ३५८२ ॥

हातीं घेऊनियां काठी । तुका लागला कळिवरा पाठी ॥ १ ॥ नेऊनि
 निजविलें स्मशानीं । माणसें जाली ते टाकर्णी ॥ २ ॥ काढिलें तें
 ओढें । मागील उपचाराचें पुढें ॥ ३ ॥ नाहीं वाटो आला भेव । सुख दुःख
 भोगिता देव ॥ ४ ॥ याजसाठीं हें निर्वाण । केलें कसियेलें मन ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे अनुभव खरा । नाहीं तरी शास्त होय चोरा ॥ ६ ॥

॥ ३५८३ ॥

मरणा हातीं सुटली काया । विचारें या निश्चयें ॥ १ ॥ नाखोनियां गेली
 खंती । सहजस्थिति भोगाचे ॥ २ ॥ न देखेंसें जालें भ्रम । आलें वर्म
 हाता हें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केंची कीव । फेडें जीव निराळा ॥ ४ ॥

॥ ३५८४ ॥

जाला प्रैतरूप शरीराचा भाव । लक्षियेला ठाव स्मशानींचा ॥ १ ॥
 रडती रात्रदिवस कामक्रोध माया । म्हणती हायहाया यमधर्म ॥ २ ॥
 वैराग्याच्या शेणी लागल्या शरीरा । ज्ञानाग्नि भरभरां जीवित्वेसी ॥ ३ ॥
 फिरविला घट फोडिला चरणीं । महावाक्य ध्वनीं बोंब जाली ॥ ४ ॥
 दिली तिळांजुळी कुळनाम रूपासी । शरीर ज्याचे त्यासी समर्पिलें ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे रक्षा जाली आर्पींआप । उजळीला दीप गुरुकृपा ॥ ६ ॥

॥ ३५८५ ॥

कौण आतां कळिकाळा । येऊं बळा देईल ॥ १ ॥ सत्ता जाली त्रिभु-
 वनीं । चक्रपाणी कोंवसा ॥ २ ॥ लडिवाळांचा भार वाहे ।
 भाहे कुडावया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घटिका दिस । निमिषही न विसभे ॥ ४ ॥

॥ ३५८६ ॥

आह्मां शरणागतां । एधडी काय करणें चिंता ॥ १ ॥ परि हे कौतु-
 काचे खेळ । अवघे पाहतां सकळ ॥ २ ॥ अभयदानवृद्धें । आह्मां
 कैचीं भयद्वंद्वें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मी । हरिजन साधनाचे स्वामी ॥ ४ ॥

॥ ३५८७ ॥

अणुरणीयां थोकडा । तुका आकाशाएवढा ॥ १ ॥ गिळुनि सांडिलें
 कळिवर । भवभ्रमाचा आकार ॥ २ ॥ सांडिली त्रिपुटी । दीप उज-
 लला घटीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां । उरलों उपकारापुरता ॥ ४ ॥

॥ ३५८८ ॥

संचित प्रारब्ध क्रियमाण । अवधा जाला नारायण ॥ १ ॥ नाहीं आ-
 ह्मांसी संबंधु । जरा मरण कांहीं बाधु ॥ २ ॥ द्वैताद्वैतभावे । अवघें
 व्यापियेलें देवें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हरि । आम्हांमाजी क्रीडा करी ॥ ४ ॥

॥ ३५८९ ॥

पिंडदान पिंडें ठेविलें करून । तिळीं तिळवज मूळत्रयीं ॥ १ ॥
 सारल सकल्प एकाचें बचने । ब्रह्मीं ब्रह्मापेण सेवटींच्या ॥ २ ॥
 सव्य अपसव्य बुडालें हें कर्म । एकाएकी वर्म एकोविष्णु ॥ ३ ॥
 पित्यापुत्रत्वाचें जालें अवसान । जनीं जनार्दन अभेदेंसी ॥ ४ ॥
 आहे तैमी पूजा घायली सकळ । सहज तो काळ सारियेला ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे केला अवघ्यांचा उद्धार । आतां नमस्कार सेवटींचा ॥ ६ ॥

॥ ३५९० ॥

नभोभय जालें जळ । एकीं सकळ हरपलें ॥ १ ॥ आतां काय सारासारी ।
 त्याच्या लहरी त्यात ॥ २ ॥ कैचा तेंध यावा सांडी । आप कोण्टी
 आपणां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कल्प जाला । अस्त गेला उदयो ॥ ४ ॥

॥ ३५९१ ॥

उद्वेगाची धांव वैसली आसनीं । पडिलें नारायणीं मोटळें हें ॥ १ ॥
 सकळ निश्चिंती जाली हा भरवसा । नाहीं गर्भवासा येणें ऐसा ॥ २ ॥
 आपुलिया नावें नाहीं आह्मां जिणें । अभिमान तेणें नेला देवें ॥ ३ ॥
 का ह्मणे चळे एकाचिया सत्ता । आपुलें मिरवितां पणें ऐसें ॥ ४ ॥

॥ ३५९२ ॥

सहज लीळा मी साक्षी आचा । नये वंचं वाचा ऐसें जालें ॥ १ ॥
 उपक्रमें वदे निशब्दाची वाणी । जे कोठें बंधनीं गुंपों नेणें ॥ २ ॥
 तम नासी परि वेव्हारा वेगळा । रविप्रभाकळा वर्तें जन ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे येथें गेला अतिशय । आतां पुन्हा नये तोंड दावूं ॥ ४ ॥

॥ ३५९३ ॥

भयाची तों आह्मां चिर्ती । राहो खंती सकेना ॥ १ ॥ समारिळों जीनें

भावे । काशा भ्यावे कारणे ॥ २ ॥ करीन ते कवतुकें । अवघे निके
शोभेल ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आप भरूं । दिस सारूं कवतुकें ॥ ४ ॥

॥ ३५९४ ॥

इहलोकीं आह्मां वस्तीचें पेणें । उदासीन तेणें देहभावीं ॥ १ ॥
काय पुरतें कारण मारगीं । उलंघूनि वेगीं जावें सृष्टा ॥ २ ॥
सोंग संपादणी चालवितो वेष्टहार । अत्यंतीं आदरे नाही गोवा ॥ ३ ॥
तुका ह्मण वच लाबला सायता । दारिद्र्येनें तें पाप जोगां ॥ ४ ॥

नाहीं आह्मां शत्रु सासुरें पिशुन । दाटलें हें घन माहियेर ॥ १ ॥
पाहें तेथें पांडुरंग रखुमाई । सत्यभामा राही जननिया ॥ २ ॥
लज्जा भय कांहीं आह्मां चिंता नाही । सर्वसुखें पार्थी वोळगती ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मी सदैवाचीं बाळें । जालों लडिवाळें सकळांचीं ॥ ४ ॥

शुभ जाल्या दिशा अवघाचि काळ । अशुभ मंगळ मगळाच ॥ १ ॥
हार्तीचिया दीपें दुराविली निशी । न देखिजे कैसी आहे तेही ॥ २ ॥
सुख दुःखाहूनि नाही विपरीत । देतील आघात हितफळें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आता आह्मांसी हें भलें । अवघेचि जाले जीव जंत ॥ ४ ॥

॥ ३५९७ ॥

जालें पीक आह्मां अवघा सुकाळ । घेऊं अवघा काळ प्रेमसुख ॥ १ ॥
जाली अराणुक अवघियांपासून । अवघा गेला सीणभाग आतां ॥ २ ॥
अवघा जाला आह्मां एक पांडुरंग । आतां नाही जग माझे तुझे ॥ ३ ॥
अवघेचि आह्मी ल्यालों अळंकार । शोभलोंहि फार अवघ्यांवरी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आह्मी सदैवांचे दास । करणें नलगे आस आणिकांची ॥ ५ ॥

॥ ३५९८ ॥

आनंदाच्या कोटी । सांडवल्या आम्हां पोटी ॥ १ ॥ प्रेम चालिला
प्रवाहो । नामओव लवलाहो ॥ २ ॥ अखंड खंडेना जीवन । राम
कृष्ण नारायण ॥ ३ ॥ थंडी आहिक्य परम । तुका ह्मणे सम तीर ॥ ४ ॥

॥ ३५९९ ॥

संचितचि खावें । पुढें कोणाचें न ध्यावें ॥ १ ॥ आतां पुरे हे
चाकरी । राहों वैसोनियां घरीं ॥ २ ॥ नाहीं काम हार्तीं । आरणुक
दिशसरती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । पुरे पराधीनता आतां ॥ ४ ॥

आतां वरें जालें । माझे माथांचें निघालें ॥ १ ॥ चुकली हे
सरसर । भार माथांचे डोंगर ॥ २ ॥ नसतां कांहीं जोडी । करितो
बहुतें तडातोडी ॥ ३ ॥ जाला झाडापाडा । तुका ह्मणे गेली पांडा ॥ ४ ॥

॥ ३६०१ ॥

भावाचिंथा बळें । आह्मी निर्भर दुर्धळें ॥ १ ॥ नाहीं आणिकांची सत्ता ।
सदा समाधान चित्ता ॥ २ ॥ सर्का नाहीं ठाव । येथें रिघावया
वाव ॥ ३ ॥ एकछत्री राज । तुक्या पांडुरंगीं काज ॥ ४ ॥

॥ ३६०२ ॥

धालों सुखें ठेंकर देऊं । उमटे जेवूं सोंवरी ॥ १ ॥ क्रीडा करूं निरंजनी ।
न पुो धणी हरिसर्वें ॥ २ ॥ अवघें खेळों अवघ्यामधीं । डाईं न पडों
ऐसी बुद्धि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वांचवितां । आह्मां सत्ता समर्थ ॥ ४ ॥

आमचा स्वदेश । भुवनत्रयामध्यें वास ॥ १ ॥ मायबापाची लाडकीं ।

कळों आलें हें लौकिकीं ॥ २ ॥ नाहीं निपराद । कोणां आह्वांमध्ये
-भेद ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाम । अवघें आमचें हें धाम ॥ ४ ॥

॥ ३६०४ ॥

विषयीं विसर पडिला नि.शेष । अंगीं ब्रह्मरस ठसावला ॥ १ ॥
माझी मज जाली अनावर वाचा । छंद या नामाचा घेतलासे ॥ २ ॥
लाभाचिया सोसें पुढें चाले मन । धनाचा कृपण लोभी जैसा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे गंगा सागरसंगर्भी । अवघ्या झाल्या ऊर्मि एकमय ॥ ४ ॥

॥ ३६०५ ॥

तान्हे तान्ह प्याली । भूक भुकेनें खादली ॥ १ ॥ जेथें तेंच नाहीं जालें ।
झाडा घेतला विठुलें ॥ २ ॥ वास वासनेसी नाहीं । मन पांगु-
ळलें पारीं ॥ ३ ॥ शेष उरला तुका । जीवीं जीवा जाला चुका ॥ ४ ॥

॥ ३६०६ ॥

घटीं अलिप्त असे रवि । अग्नि काष्ठाभाजी जेवी । तैसा नारायण जीवीं ।
जीवसाक्षी वर्तनें ॥ १ ॥ भोग ज्याचे त्या अंगीं । भिन्न प्रारब्ध जर्गीं । वि-
चित्र ये रंगीं । रंगें रंगला गोसावी ॥ २ ॥ देह संकल्पासारिखें । एक
एकांसी पारिखें । सुख आणि दुःखें । अंगीं कर्म त्रिविध ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
काडें । न कळे त्यासीं सांकडें । त्यांचिया निवाडें । उगवे केलें विद्वान् ॥ ४ ॥

॥ ३६०७ ॥

आह्मी क्षेत्रींचे संन्यासी । देहभरित हृषीकेशी । नाहीं केली ऐशी ।
आशाकामबोहरी ॥ १ ॥ आलें अयाचित अंगा । सहज तें आह्वां भागा ।
दाता पांडुरंगा । ऐसा करितां निश्चिती ॥ २ ॥ दंड धरिला दंडायमान ।
मूर्छीं मुंडिलें मुंडण । बंदीं बंदाचा कौपीन । बहिरवास औठडें ॥ ३ ॥

पाठभेदः—१ तुका ह्मणे मान । अवघें आमचें हें धन. २ पुढें चाली मना ।
धनाचा कृपणा लोभ जैसा.

पिटूनियां मुसे आला अळंकार । दुग्ध त असार होऊनियां ॥ २ ॥
 एकचि उरलें कायावाचामना । आनंद भुवनामाजी त्रयीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आह्मी जिंकिला संसार । होऊनि किंकर विठोवाचे ॥ ४ ॥

॥ ३६१३ ॥

थह भूतांच्या पाळणा । भेद कारिया कारणा । पावावया उपासना । ब्रह्म-
 शालीं प्रवृत्तान ॥ १ ॥ एक परी पडिलें भार्गी । फळ बीजाचिये अंगीं । धन्य
 तोचि जर्गी । आदि अंत सांभाळी ॥ २ ॥ आवश्यक ता शकट । मार्गे अवघी
 खटपट । चालों जाणे वाट । ऐसा विरळा एखादा ॥ ३ ॥ तुका होवोनि
 निराळा । क्षराक्षरा वेगळा । पाहे निगमकळा । बोले विठ्ठलप्रसादें ॥ ४ ॥

॥ ३६१४ ॥

थुंकोनियां मान । दंभ करितों कीर्तन ॥ १ ॥ जालों उदासी-देहा ।
 एकाविण चाड नाही ॥ २ ॥ अर्थ अनर्थ सारिखा । करुनि ठेविला
 पारिखा ॥ ३ ॥ उपाधि वेगळा । तुका राहिला सोवळा ॥ ४ ॥

॥ ३६१५ ॥

अवघ्या भूतांचें केलें संतर्पण । अवघीच दान दिली भूमि ॥ १ ॥
 अवघाचि काळ दिनरात्रशुद्धी । साधियेली विधि पर्वकाळ ॥ २ ॥
 अवघींच तीर्थे व्रतें केले याग । अवघेचि सांग जालें कर्म ॥ ३ ॥
 अवघेचि फळ आलें आह्मां हातां । अवघेचि अनंता समर्पिलें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आतां बोलों अबोलणें । कायावाचामनें उरलों नाहीं ॥ ५ ॥

॥ ३६१६ ॥

मज अंगाच्या अनुभवे । काई वाईट बरे ठावे ॥ १ ॥ जालों दोर्हीचा
 देखणा । नये मार्गे पुढेंही मना ॥ २ ॥ वीस वसती ठावी । परि हे चाली
 दुःख पावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घेऊं देवा । सर्वें करुनि बोळावा ॥ ४ ॥

॥ ३६१७ ॥

अंतरीची ज्योती प्रकाशली दीप्ति । मुळींची जे होती आच्छादिली ॥ १ ॥

तेथींचा आनंद ब्रह्मांडीं न समाये । उपमेशीं काये देऊं सुखा ॥ २ ॥
 भावाचे मथिलें निर्गुण संचलें । तें हें उभें केलें विटेवरी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आह्मां ब्रह्मांड पंढरी । प्रेमाची जे थोरी सांढवण ॥ ४ ॥

॥ ३६१८ ॥

कृष्णांजनें जाले सोज्वळ लोचन । तेणें दिलें धान निवडुनी ॥ १ ॥
 निरोपाच्या मापें करी लडबड । त्याचें तेणें गोड नारायणें ॥ २ ॥
 भाग्यवंतांघरीं करितां विश्वासें । कार्य त्यासरिसें होईजेतें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे पोट भरे बरेवोजा । निज ठाव निजा निजस्थानीं ॥ ४ ॥

॥ ३६१९ ॥

चित्तनें अचित राहिलों निश्चळ । तेचि किती काळ वाढवावें ॥ १ ॥
 अबोल्याचा काळ आतां ऐशावरी । वचनाची उरी उरली नाहीं ॥ २ ॥
 करूं आला तों तों केला लवलाहो । उरोंच संदेहो दिला नाहीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मोहो परतेचि ना मार्गें । ह्मणउनि त्यागें त्याग जाला ॥ ४ ॥

॥ ३६२० ॥

उपाधीच्या नांविं घेतला सितोडा । नेदूं जातां पीडा आतळों ते ॥ १ ॥
 काशासार्दीं हात भरुनि धुवावे । चालतिया गोवें मारगासि ॥ २ ॥
 काय नाहीं देवें करुनि ठेविलें । असे तें आपुलें ते ते ठप्यां ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जेव्हां गेला अहंकार । तेव्हां आपपर बोळविले ॥ ४ ॥

॥ ३६२१ ॥

बोलों अबोलणें मरोनियां जिणें । असोनि नसणें जनीं आह्मां ॥ १ ॥
 भोगीं त्याग जाला संगींच असंग । तोडियेले लाग माग दोन्ही ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे नव्हे दिसतों मी तैसा । पुसणें तें पुसा पांडुरंगा ॥ ३ ॥

॥ ३६२२ ॥

अनुहातीं गुंतला नेणे वाह्य रंग । वृत्ति येतां मग बळ लागे ॥ १ ॥

मदें मातें तथा नाही देहभाव । आपुले अवयव आवरितां ॥ २ ॥
 आणिकांची वाणी वंदे तेणें मुखें । उपचार दुःखें नाठवती ॥ ३ ॥
 तें सुख बोलतां आश्चर्य या जना । विपरीत मना भासतसे ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे बाह्य रंग ते विडुले । अंतर निवाले ब्रह्मरसे ॥ ५ ॥

॥ ३६२३ ॥

रंगलें या रंगें पालट न धरी । खेवलें अंतरीं पालटैना ॥ १ ॥
 सावलें निखळ कृष्णनाम ठसे । अंगसंगें कैसें शोभा देती ॥ २ ॥
 पवित्र जालें तें न लिपे विटाळा । नेदी वैसें मळा आडवरी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे काळें काळें केलें तोंड । प्रकाश अभंड देखोनियां ॥ ४ ॥

॥ ३६२४ ॥

लटिका प्रपंच वाझेची संतति । तत्त्वज्ञा हे भ्रांति बाधूं नेणे ॥ १ ॥
 सूर्यविंबीं काय अंधार रिघेल । मृगजळें तिंबेल नभ काई ॥ २ ॥
 तैसा दृश्यभास नाडळेचि डोळां । प्रकाश सोहळा भोगीतसे ॥ ३ ॥
 भोग भोग्य भोक्ता नाडळेचि कांहीं । चैतन्यविग्रहो पूर्णकाम ॥ ४ ॥
 तुका ब्रह्मानंदीं आहे तुक ब्रह्म । प्रपंचाचें बंड न देखे डोळां ॥ ५ ॥

॥ ३६२५ ॥

पथ दधि घृत आणि नवनीत । तैसें दृश्यजात एकपर्णे ॥ १ ॥
 कनकाचे पाहीं अलंकार केले । कनकत्वा आले एकपर्णे ॥ २ ॥
 मृत्तिकेचे घट जाले नानापरी । मृत्तिका अवधारों एकपर्णे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे एक एक ते अनेक । अनेकत्वीं एक एकपणा ॥ ४ ॥

॥ ३६२६ ॥

येथूनियां ठाव । अवघे लक्षायाचे भाव ॥ १ ॥ उंची देवाचे चरण ।

तेथें जालें अधिष्ठान ॥ २ ॥ आघातावेगळा । असे ठाव हा निरः ॥
ळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे स्छळ । धरुनि राहिलों अचळ ॥ ४ ॥

॥ ३६२७ ॥

गोडपणें जैसा गूळ । तैसा देव जाला सकळ ॥ १ ॥ आतां भजों कोणे
परी । देव सबाह्य अंतरीं ॥ २ ॥ उदका वेगळा । नव्हे तरंग निराळा ॥ ३ ॥
हेम अळंकारा नामीं । तुका ह्मणे तैसे आढी ॥ ४ ॥

॥ ३६२८ ॥

ज्यांच्या संगें होतों पडिलों भोवनीं । ते केली धोवनी सांडोनिथां ॥ १ ॥
आतां एकाएकीं मनासीं विचार । करूं नाहीं भार दुजियाचा ॥ २ ॥
प्रसादसेवनें आली उष्टावळी । उचित ते काळीं अवचित ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वर्म सांपडलें हातीं । सांडिली ते खंती चिंता देवा ॥ ४ ॥

॥ ३६२९ ॥

मायावापाचिया भेटी । अवध्या तुटी संकोचा ॥ १ ॥ भोगिलें तें आहे
सुख । खातां मुख मोकळें ॥ २ ॥ उत्तम तें बाळासाटीं । लावी ओठीं
माउली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाली धणी । आनंद मनीं न समाये ॥ ४ ॥

॥ ३६३० ॥

देव जाले अवघे जन । गुण दोष हारपले ॥ १ ॥ वरवें जालें वरवें
जालें । चित्त धालें महालभें ॥ २ ॥ दर्पणाचें दुसरें भासे । परि तें असे
एक तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सिंधुभेटी । उदका तुटी वाहाळासी ॥ ४ ॥

॥ ३६३१ ॥

ध्यानीं ध्यातां पंढरिराया । मनासहित पालटे काया ॥ १ ॥ तेथें बोला
केंची उगी । माझे भीषण जाला हरि ॥ २ ॥ चित्तचैतन्यां पडतां

मिठी । दिसे हरिरूप अवधी सृष्टि ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे सांगों काय ।
एकाएकीं हरिवृत्तिमय ॥ ४ ॥

॥ ३६३२ ॥

लटिकें हासें लटिकें रडें । लटिकें उडें लटिक्यापें ॥ १ ॥ लटिकें माझें लटिकें
तुझें । लटिकें ओझें लटिक्याचें ॥ २ ॥ लटिकें गायें लटिकें ध्यायें । लटिकें
जायें लटिक्यापें ॥ ३ ॥ लटिका भोवी लटिका त्यागी । लटिका जोगी जग
पया ॥ ४ ॥ लटिका तका लटिक्या भावें । लटिकें बोले लटिक्यासवें ॥ ५ ॥

॥ ३६३३ ॥

देव जडला जाइना अंगा । यात्री काय करूं सांगा ॥ १ ॥ वरकड
देव येती जाती । हा देव जन्माचा सांगाती ॥ २ ॥ अंगीं नरलें
देवाचें वारें । देव जगचि दिसे सारें ॥ ३ ॥ भूत न बोले निरुतें ।
कांहीं केल्या न सुटें तें ॥ ४ ॥ जीव खादला दैवतें । माझा येणें
महाभूतें ॥ ५ ॥ तुका ह्यणे वाडें कोडें । उभें पुंडलिकापुडें ॥ ६ ॥

॥ ३६३४ ॥

मानूं कांहीं आह्मी आपुलिया इच्छा । नाहीं तरि सरिसा रंकरावो ॥ १ ॥
आपुल्या उदास आहों देहभावीं । मग लज्जाजीवीं चाड नाहीं ॥ २ ॥
तुका ह्यणे खेळों आह्मी सहज लीळे । ह्यणोती निराळें सुखदुःखा ॥ ३ ॥

॥ ३६३५ ॥

शोधूनि अन्वय वंश वंशावळी । परस्परा कुळीं उच्चारण ॥ १ ॥
ह्यणविलें मागें पुढें चाले कैसें । केला सामरस्यें अभिषेक ॥ २ ॥
एकछत्र झळके उन्मती निशाणी । अनुहात ध्वनी गगन गर्जे ॥ ३ ॥
तुक्यास्वामी स्थापी निजपदीं दासा । करुनी उल्हासा सप्रेमता ॥ ४ ॥

॥ ३६३६ ॥

मागें बहुत जाले खेळ । आतां बळ बोसरलें ॥ १ ॥ हालों नये चालों

आतां । घट रिता पोकळ ॥ २ ॥ भाजल्याची दिसे घडी । पट ओढी
न साहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाहतां घडी । जगा जोडी अंगारा ॥ ४ ॥

॥ ३६३७ ॥

उपचारासी वाज जालों । नका बोलों यावरी ॥ १ ॥ असेल तें असो
तैसें । भेटीसरिसें नमन ॥ २ ॥ दुसऱ्यामध्ये कोण मिळे । छंद चाळे
बहु मते ॥ ३ ॥ एकाएकीं आतां तुका । लौकिका या बाहेरी ॥ ४ ॥

॥ ३६३८ ॥

तन मन धन दिलें पंढरिराया । आतां सांगावया उरलें नाहीं ॥ १ ॥
अर्थचाड चिंता नाहीं मनीं आशा । तोडियेला फांसा उपाधीचा ॥ २ ॥
तुका ह्मणे एक विठोवाचें नाम । आहे जवळी दाम नाहीं रुका ॥ ३ ॥

॥ ३६३९ ॥

ह्मणउनि जाली तुदी । नाहीं भेटी अहंकारें ॥ १ ॥ दाखविलें देवें वर्म ।
अवघा भ्रम नासला ॥ २ ॥ हातें मुरगळितां कान । नाहीं भिन्न
वेदना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एकांतसुखें । अवघें गोतें गुंतलें ॥ ४ ॥

॥ ३६४० ॥

मार्गे पुढें नाहीं । दुजें यावेगळें कांहीं ॥ १ ॥ नाहीं उरलें आणीक ।
केला झाडा सकळिक ॥ २ ॥ विश्वावांचून । नावें दुजियाचें
शून्य ॥ ३ ॥ देवाविण कांहीं । तुका ह्मणे उरी नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३६४१ ॥

विश्वीं विश्वंभर । बोले वेदांतींचा सार ॥ १ ॥ जर्गी जगदीश ।
शास्त्रें वदती सावकाश ॥ २ ॥ व्यापिलें हें नारायणें । ऐसीं गर्जतीं
पुराणें ॥ ३ ॥ जर्नी जनार्दन । संत बोलती वचन ॥ ४ ॥ सूर्या-
चिया परी । तुका लोकीं झीडा करी ॥ ५ ॥

॥ ३६४२ ॥

भय होते आह्मीपणें । पाटी येणें घातलें ॥ १ ॥ अवघा आपुलाचि
देश । काळा लेश उरेचि ना ॥ २ ॥ समर्थाचें नाम घेतां । मग चिंता
काशाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नारायणें । जालें जिणें सुखाचें ॥ ४ ॥

॥ ३६४३ ॥

हारपोनि गेली निशी । निद्रा कैसी न देखों ॥ १ ॥ नारायणीं वसलें
घर । निरंतर आनंद ॥ २ ॥ अवघा रुधविला ठाव । नेला वाव मी
माझें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे एके ठायीं । असूं नाहीं क्षण भिन्न ॥ ४ ॥

॥ ३६४४ ॥

एके ठायीं अन्नपाणी । प्रासोप्रासीं चिंतनीं ॥ १ ॥ वेळोवेळां जाग-
वितों । दुर्जे येइल म्हूण भीतों ॥ २ ॥ नाहीं गुंतत उपचारीं । भानदभाचे
वेव्हारीं ॥ ३ ॥ तुका जालासे शाहाणा । आड लपे नारायणा ॥ ४ ॥

॥ ३६४५ ॥

श्वामीचिया सत्ता । आधीं वर्म येतें हाता । पुढती विशेषता ।
लाभें लाभ आगळा ॥ १ ॥ करीं कवतुकाचे बोल । परि जिंढहा-
ळ्याची ओल । आवडे रसाळ । मायवापा लाडाचें ॥ २ ॥ मनें मेळ-
विलें मत्ता । नाहीं अभावी शाहाणा । अंतरींच्या खुणा । वरि
दिल्या उमटोनि ॥ ३ ॥ नाहीं पराश्रमें काळा । अवघ्या जागविल्या
वेळा । देवासी निराळा । तुका क्षण न सोडी ॥ ४ ॥

॥ ३६४६ ॥

पडिलिया ताळा । मग अवघाचि निर्वाळा । तेथें कोणी बळा ।
नाहीं येत कोणासी ॥ १ ॥ जोडिलें तें लागे हातीं । आपआपली
निश्चिती । हर्ष आणि खंती । तेथें दोनी नासलीं ॥ २ ॥ सहज

सरलिया कारण । मंग एकला आपण । दिसे तरी भिन्न । वच-
नाचा प्रसंग ॥ ३ ॥ करुनि झाडा पाडा । तुका वेगळा लिगाडा ।—
निश्चिंतीच्या गोडा । गोष्टी म्हूण लागती ॥ ४ ॥

॥ ३६४७ ॥

याची कोठें लागली चढ । बहु तट जालेंसे ॥ १ ॥ देवपिर्सीं देव-
पिर्सीं । मजघेसीं जग ह्मणे ॥ २ ॥ एकांताचें वाहेर आलें । लपविलें
ह्मंकेना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे याचे भेटी । जाली तुटी आपल्यांसी ॥ ४ ॥

॥ ३६४८ ॥

माझिया मनाची विसली आवडी । अवसान घडी एकी नेधे ॥ १ ॥
पाय चिर्तीं रूप डोळांच राहिलें । चिंतनें गोविलें मुख संदा ॥ २ ॥
अवधियांचा जाला विसर हा मार्गे । वेध हा श्रीरंगें लावियेला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कार्ती भाइकली मात । तोंचि जाला घात जीवपणा ॥ ४ ॥

॥ ३६४९ ॥

खादलेंच खावें घाटे । भेटलें भेटे आवडी ॥ १ ॥ वीट नाही पांडु-
रंगीं । वाढे अंगीं आर्त तें ॥ २ ॥ इंद्रियांची हांव पुरे । परि हें उरे
चिंतन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पोट भरे । परि ते उरे भूक पुढें ॥ ४ ॥

॥ ३६५० ॥

घक्रफेरी गळीं गळा । होता गोवियेला माळा ॥ १ ॥ फुटोनियां गेला
कुंभ । जालों निष्काम स्वयंभ ॥ २ ॥ धरितचि नाही थारा । वेठी भ्र-
मण खोंकरा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कौतुक कोडें । आगी काय जाणें मडें ॥ ४ ॥

॥ ३६५१ ॥

पाहातां हें वरवें जालें । कळों आलें यावरी ॥ १ ॥ भागिलांचा जाला
झाडा । त्या निवाढास्तव ॥ २ ॥ विसांवलें अंग दिसे । सरिसे बुद्धि
अनुभव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वरें जालें । देवें नेलें गवसूनि ॥ ४ ॥

॥ ३६५२ ॥

चुकळों या ऐशा वर्मा । तरी कर्मा सांपडळों ॥ १ ॥ पाठी लागे
करी नास । गर्भवास भोगवी ॥ २ ॥ माझे तुझे भेद्रभावे । गळां दावे
मोहाचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाठेळ केळों । नसत्या भ्याळों छंदासी ॥ ४ ॥

॥ ३६५३ ॥

आतां नव्हे गोड कांहीं करितां संसार । आणीक संचार जाला माजी ॥ १ ॥
ब्रह्मरसें गेलें भरूनियां अंग । आधील तो रंग पालटला ॥ २ ॥
रसनेचिये रुची कंठीं नारायण । वैसोनियां मन निवविलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां वैसलों ठाकणीं । इच्छेची ते धणी पुरईल ॥ ४ ॥

॥ ३६५४ ॥

विचारिलें आधीं आपुल्या मानसीं । वांचों येथें कैसीं कोण्य़ द्वारे ॥ १ ॥
तंव जाला साह्य हृदयनिवासी । बुद्धि दिली ऐसी नास नाहीं ॥ २ ॥
उद्वेगाचे होतो पडिलों समुद्रीं । कोणे रीती तरी पाविजेळ ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दुःखें आला आयुर्भाव । जाला बहु जीव कासावीस ॥ ४ ॥

॥ ३६५५ ॥

प्रवृत्तिनिवृत्तीचे आटूनियां भाग । उतरिलें चांग रसायण ॥ १ ॥
ज्ञानाग्निहुतार्शीं कडशिले वोजा । आत्मसिद्धिकाजा लागूनियां ॥ २ ॥
ब्रह्मीं ब्रह्मरस शीघ्र जाला पाक । घेतला रुचीक प्रतीतिमुखें ॥ ३ ॥
स्वानुभवे अंगीं जाला समरस । साधनीं निजध्यास आसोघासीं ॥ ४ ॥
अरोग्यता तुका पावला अष्टांगीं । मिरविला रंगीं निजात्मरंगें ॥ ५ ॥

॥ ३६५६ ॥

एकाचिये वेठी । सांपडळों फुकासार्दीं ॥ १ ॥ घेतों काम सत्ताबळें ।
माझे करुनि भेंडोळें ॥ २ ॥ धावें मार्गें मार्गें । जाय तिकडेचि
लागे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेलें । माझे सर्वस्व विठुलें ॥ ४ ॥

॥ ३६५७ ॥

शरणागत जालों । तेंपें मीपणा मुकलों ॥ १ ॥ आतां दिल्याचीच
वाट । पाहों नाहीं खटपट ॥ २ ॥ नलगे उचित । कांहीं पाहावें
संचित ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सेवा । माने पैसी करूं देवा ॥ ४ ॥

॥ ३६५८ ॥

रुसलों संसारा । आह्मी आणीक व्यापारा ॥ १ ॥ ह्मणऊनि केली
सांडी । देउनि पडिलों मुरकंडी ॥ २ ॥ परतेचि ना मागें । मोहो
निष्ठुर जालों अंगें ॥ ३ ॥ सांपडला देव । तुका ह्मणे गेला भेव ॥ ४ ॥

॥ ३६५९ ॥

धवळल जगदाकार । आंधार तो निरसला ॥ १ ॥ लपों जातां
नाहीं ठाव । प्रगट पाहें प्रसारा ॥ २ ॥ खरियाचा दिवस आला । वाढी
बोला न पुरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवें साटीं । पडिली मिटी धुरेसी ॥ ४ ॥

॥ ३६६० ॥

नाहीं लाग माग । न देखें हें केलें जग ॥ १ ॥ आतां वैसोनियां खावें ।
दिलें आइतें या देवें ॥ २ ॥ निवारिलें भय । नाहीं दुसऱ्याची
सोय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । बोलायाचें काम नाहीं ॥ ४ ॥

आनंदाचे डोहीं आनंदतरंग । आनंदचि अंग आनंदाचें ॥ १ ॥
काय सांगों जालें कांहीं चियावाही । पुढें चाली नाहीं आवडीनें ॥ २ ॥
गर्भाचे आवडी मातेचा डोहळा । तेथींचा जिव्हाळा तेथें बिंबे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तैसा ओतलासे ठसा । अनुभव सरिसा मुखा आला ॥ ४ ॥

॥ ३६६२ ॥

आसन शयन भोजन गोविंदें । भरलें आनंदें त्रिभुवन ॥ १ ॥
अवधिया केली काळें तडातोडी । अवसर घडी पुरों नये ॥ २ ॥

वाटणी घातले शरीराचे भाग । दुजियाचा लाग खंडियेला ॥ ३ ॥
 आवडीच्या आलें आहारासी रूप । पृथक संकल्प मावळले ॥ ४ ॥
 काम तरी क्रोध बुद्धि मन नासे । भ्रमाचेचोळसे गिळिले शांती ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे मना श्रीरंगाचा रंग । बैसला अभंग एकविध ॥ ६ ॥

॥ ३६६३ ॥

आतां येणेंविण नाहीं आह्मां चाड । कोण बडबड करी वांयां ॥ १ ॥
 सुख तेंचि दुःख पुण्यपाप खरें । हें तों आह्मां वरें कळों आलें ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे वाचा बाहिली अनंता । बोलायाचें आतां काम नाहीं ॥ ३ ॥

॥ ३६६४ ॥

इच्छावें तें जवळी आलें । काय बोलें कारण ॥ १ ॥ नामरूपी पडिली
 गाठी । अवध्या गोष्टी सरल्या ॥ २ ॥ मुकियाचे परी जीवीं । साकर
 जेवीं खादली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काय बोलें । आतां भलें मौन्यची ॥ ४ ॥

॥ ३६६५ ॥

हेचि भेटी साच रूपाचा आठव । विसावला जीव आवडीपें ॥ १ ॥
 सुखाचें भातुकें करावें जतन । सेविल्या ताहान भूक जाय ॥ २ ॥
 दुरील जवळी आपणचि होतें । कवळिलें चित्तें जीवनासीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नाम घेतों वेळोवेळां । होतील सकळा शीतळा नाडी ॥ ४ ॥

॥ ३६६६ ॥

कां रे तुम्हीं ठेवा बहुतां निमित्तें । माझिया संचित्तें वोडवलें ॥ १ ॥
 भक्तिप्रेमगोडी बैसली जिव्हारीं । आनंद अतरीं येणें जाला ॥ २ ॥
 पुसिलें पडळ त्रिमिर विठुलें । जगाचि भरलें ब्रह्मानंदें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे केलों कामने वेगळा । आवडी गोपाळावरी असे ॥ ४ ॥

॥ ३६६७ ॥

मीचि विखळ मीचि विखळ । अेर सकळ बहु वरें ॥ १ ॥ पाहिजे हें

क्षमा केलें । येणें बोले विनवणी ॥ २ ॥ मीच माझे मीच माझे । जालें ओझे
अन्याय ॥ ३ ॥ आधीं आंचबला आधीं आंचबला । तुका जाला निमनष्य ॥ ४ ॥

॥ ३६६८ ॥

सुधारसें ओलावली । रसना धाली न धाच ॥ १ ॥ कळों नये जाली
धणी । नारायणीं पूर्णता ॥ २ ॥ आवडे तें तेंचि यासी । ब्रह्मरसीं
निरसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहुतां परी । करुनि करीं सेवन ॥ ४ ॥

॥ ३६६९ ॥

ह्मणऊनि जालों क्षेत्रींचे संन्यासी । चित्त आशापार्शीं आवरुनि ॥ १ ॥
कदापिही नव्हे सीमा उलंघन । केलें विसर्जन आव्हानींच ॥ २ ॥
पारिखा तो आतां जाला दुजा ठाव । दृढ केला भाव एकविध ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कार्यकारणाचा हेवा । नाहीं जीव देवा समर्पिला ॥ ४ ॥

॥ ३६७० ॥

कोण होईल आतां संसारपांगिलें । आहे उगविलें सहजेंचि ॥ १ ॥
केला तो चालवीं आपुला प्रपंच । काय कोणां वेच आदा घे दे ॥ २ ॥
सहजचि घडे आतां मोळ्याविण । तेथें काय सीण आणि लाभ ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जालों सहज देखणा । ज्याच्या तेणें खुणा दाखविल्या ॥ ४ ॥

॥ ३६७१ ॥

कोणापार्शीं घावें माप । आपेआप राहिलें ॥ १ ॥ कासयाची भरो
वरी । काय दुरी जवळी ॥ २ ॥ एकें दाखविले दाहा । फांटा पाहा
पुसूनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सरलें बोझे । आतां माझे सकळ ॥ ४ ॥

॥ ३६७२ ॥

सत्तेचें भोजन समयीं आतुडे । सेवनही घडे रुचिनेसी ॥ १ ॥
वर्में धर्म नेला जालें एकमय । हृदयर्थीं सोय संग जाला ॥ २ ॥

कोथळीस जमा पडिलें संचित । माषल्याचा वित्त नैम जाला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे धणी ऐसा जालों आतां । करीन ते सत्ता माझी आहे ॥ ४ ॥

॥ ३६७३ ॥

न सांडावा आतां ऐसा वाटे ठाव । भयासी उपाव रक्षणाचा ॥ १ ॥
ह्मणऊनि मनें वळियेलें मन । कारियाकारण चाड नाहीं ॥ २ ॥
नानाची उपाधि करूनियां मूळ । राखतां विटाळ तेंचि न्हावें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें न वेचे वचन । निजीं निज खूण सांपडली ॥ ४ ॥

॥ ३६७४ ॥

हा तो नव्हे कांहीं निराशेचा ठाव । भलें पोटीं वाव राखिलिया ॥ १ ॥
विश्वंभरें विश्व सामाविलें पोटीं । तेथेंचि सेवटीं आह्मी असों ॥ २ ॥
नेणतां चिंतन करितों अंतरीं । तेथें अभ्यंतरीं उमटेल ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माझा स्वामी अबोलणा । पुरवूं खुणे खुणा जाणतसों ॥ ४ ॥

॥ ३६७५ ॥

नव्हती हीं माझीं जायार्चीं भूषणें । असे नारायणें उचित केलें ॥ १ ॥
शब्दाच्या वोवणीं रत्नाचिया माळा । मुळींचा जिव्हाळा झरवणी ॥ २ ॥
अर्थांतरीं असे अनुभव सेवन । परिपाकीं मन साक्ष येथें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज सरतें परतें । तें नाहीं अनंतें उरों दिलें ॥ ४ ॥

॥ ३६७६ ॥

बहु नांवे ठेविलीं स्तुतीचे आवडी । बहुत या गोडी आली रसा ॥ १ ॥
बहु सोसें सेवन केलें बहुवस । बहु आला दिस गोमट्याचा ॥ २ ॥
बहुतां पुरला बहुतां उरला । बहुतांचा केला बहु नद ॥ ३ ॥
बहु तुका जाला निकट वृत्ति । बहु काकुलती येऊनियां ॥ ४ ॥

॥ ३६७७ ॥

उपाधीचें बीज । जळोनि राहिलें सहज ॥ १ ॥ आह्मां राहिली ते आतां ।

चाली देवाचिया सत्ता ॥ २ ॥ पराधीन तें जिणें । केलें सत्ता नारा-
यणें ॥३॥ तुका ह्मणे जाणें पाय । खुंटले आणीक उपाय ॥ ४ ॥

॥ ३६७८ ॥

जेथें माझी दृष्टि जाय । तेथें पाय भावीत ॥ १ ॥ असेन या समा-
धानें । पूजा मनें करीत ॥ २ ॥ अवघाच अवघे देसी । सुखरासी
संपन्न ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बंधन जाणें । नेत्रे सुखरासी

॥ ३६७९ ॥

वेद जया गाती । आह्मां त्याची संगती ॥ १ ॥ नाम धरियेलें कंठीं ।
अवघा सांटविला पोटीं ॥ २ ॥ उँकाराचें बीज । हातीं आमुचे तें
जिज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बहु मोटें । अपुरेणुया धाकुटें ॥ ४ ॥

तुका २

॥ ३६८० ॥

तेणें वेशें माझीं चोरिलीं अंगें । मानावया जग आत्मपणें ॥ नाहीं चाड
भीड संसाराचें कोड । उदासीन सर्व गुणें ॥ भय मोह लज्जा निरखली
शंका । अवघियां एकचि पणें ॥ विठ्ठलाच्या पायीं बैसोनि राहिलीं । भा-
गलीं नुटित तेणें ॥ १ ॥ आता त्यांसीं काय चाले माझें बळ । जालोंसें दु-
र्बळ सत्त्वहीन ॥ दग्ध पट दिसे संगति बरबट । काय त्याचें कार-
ण ॥ २ ॥ आळसें दृष्टि न पाहे आपुलें । एकचि देखिलें सर्वरूप ॥
मानामान तेथें खुंटोनि राहिलें । पिशुन तो कोण वाप ॥ ज्योति ना
अंधार अवघा एककार । तेथें काय पुण्यपाप ॥ विठ्ठलावांचुनि कांहींच
नावडे । वेगळाल्या भावें रूप ॥ ३ ॥ बळबडिवार लौकिक वेव्हार । गेली
आशा तृष्णा माया ॥ सुखदुःखाची वार्ता नाइके । अंतरलों दुरी
तया । सीतूपणानिष्काम होऊनि । राहिलों आपुलियां ठायां ॥ तुज-
विण आतां मज नाहीं कोणी । तुका ह्मणे देवराया ॥ ४ ॥

॥ ३६८१ ॥

प्रेमअमृत रसना ओलावली । मनाची राहिली वृत्ति पायीं ॥ १ ॥
सकळही तेथें वोळलीं मंगळें । वृष्टि केली जळें आसंदाच्या ॥ २ ॥
सकळ इंद्रियें जालीं ब्रह्मरूप । ओतलें स्वरूप माजी तया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जेथें वसे भक्तराव । तेथें नांदे देव संदेह नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३६८२ ॥

जोडिलें तें आतां न सरे सारितां । जीव बळी देतां हाता आलें ॥ १ ॥
सांचित सारुनि बांधिले धरणें । तुंबिले जीवन साक्षेपें हें ॥ २ ॥
शीत उष्ण तेथें सुखदुःख नाहीं । अंतर सवाही एक जालें ॥ ३ ॥
बीज तो अंकुर पत्र शाखा फळें । प्राप्तबीज मुळें अवघें नासे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे नाहीं राहिलीसे गोडी । बीजाच्या परबडी होती जाती ॥ ५ ॥

॥ ३६८३ ॥

आमुचें जीवन हें कथाअमृत । आणिकही संत समागम ॥ १ ॥
सारु एके ठायीं भोजन परवडी । स्वादरस गोडी पद्मोपदीं ॥ २ ॥
घालिया ढेंकर येती आनंदाचे । वोसंडलें वाचे प्रेमसुख ॥ ३ ॥
पिकलें स्वरूप आलिया घुमरी । राखी ते अंबरीं न समाथे ॥ ४ ॥
मोजितां तयाचा अंत नाहीं पार । खुंटला व्यापार तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ३६८४ ॥

साधनें आभुर्चा आज्ञेचीं धारकें । प्रमाण सेवकें स्वामिसत्ता ॥ १ ॥
प्रकाशिलें जग आपुल्या प्रकाशें । रवि कर्मरसें अलिप्त त्या ॥ २ ॥
सांगणें तें नाहीं करणें आपण । मोलही वचन बाध जालें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मां भांडवल हातीं । येरझारा खाली केवढियें ॥ ४ ॥

॥ ३६८५ ॥

आठवों नेदी आवडी आणीक । भरुनियां लोक तिन्ही राहे ॥ १ ॥

मन धाव तथ तचाच दुभत । संपूणे जाइतें सर्वकाळ ॥ २ ॥
 नलगे वळावीं इंद्रियें धांवतां । ठाव नाहीं रिता उरें दिला ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे समपाउलांचा खंट । केला बळकट ह्मलों नेदी ॥ ४ ॥

॥ ३६८६ ॥

सांगतां गोष्टी लागती गोडा । हा तो रोकडा अनुभव ॥ १ ॥ सुख जाले
 सुख जालें । नये बोलें बोलतां ॥ २ ॥ अंतर तें नये दिसों । आतां
 सोस कासया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जतन करूं । हेंचि धरूं जीवेंसी ॥ ४ ॥

॥ ३६८७ ॥

पाणिपात्र दिगंवरा । हस्त करा सारिखे ॥ १ ॥ आवश्यक देव
 मनीं । चिंतनीच सादर ॥ २ ॥ भिक्षाकामधेनुऐशी । अवकाशीं
 शयन ॥ ३ ॥ पांघरोनि तुका दिशा । केला वास अलक्षीं ॥ ४ ॥

॥ ३६८८ ॥

पटे ढाळूं आक्षी विष्णुदास जगीं । लागो नेवूं अंगीं पापपुण्य ॥ १ ॥
 निर्भर अंतरीं सदा सर्वकाळ । घेतला सकळ भार देवें ॥ २ ॥
 बळिवंत जेणें रचिलें सकळ । आह्मां त्याचें वळ अंकितांसी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आक्षी देखतचि नाहीं । देवावीण कांहीं दुसरें तें ॥ ४ ॥

॥ ३६८९ ॥

बोलणेंचि नाहीं । आतां देवाविण कांहीं ॥ १ ॥ एकसरें केला नेम ।
 देवा दिले क्रोध काम ॥ २ ॥ पाहेन ते पाय । जोंवरि हे दृष्टी
 धाय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मनें । हेंचि संकल्प वाहाणें ॥ ४ ॥

॥ ३६९० ॥

अवघाचि आकार प्राप्तियेला काळें । एकचि निराळें हरिचें नाम ॥ १ ॥
 थरुनि राहिलों अविनाश कंठीं । जीवन हें पोटीं सांठविलें ॥ २ ॥
 शरीरसंपत्ति मृगजळभान । जाईल नासोन खरें नव्हे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आता उपाधीच्या नांवें । आणियेला देवें वीट मज ॥ ४ ॥

॥ ३६९१ ॥

समर्पिली चाणी । पांडुरंगीं घेती धणी ॥ १ ॥ पूजा होते मुक्ता-
फळीं । रस वोविया मंगळीं ॥ २ ॥ धार अखंडीत । ओघ चालियेला
नित्य ॥ ३ ॥ पूर्णाहुति जीवें । तुका घेउनि ठेला भावें ॥ ४ ॥

॥ ३६९२ ॥

नव्हतियाचा सोस होतां । झडो आतां पदर ॥ १ ॥ देखणें तें देखियेलें ।
आतां भलें साक्षित्वें ॥ २ ॥ लाभ कळों आली हानि । राहों दोन्हीं
निराळीं ॥ ३ ॥ तुका क्षणे एकाएकीं । हा कां लोकीं पसारा ॥ ४ ॥

॥ ३६९३ ॥

जळो आतां नांव रूप । माझे पाप गांठीचें ॥ १ ॥ संतांचिया चरणरजें ।
उतरूं ओझे मातीचें ॥ २ ॥ लटिक्याचा अभिमान । होता सीण
पावित ॥ ३ ॥ तुका क्षणे अरुपीचें । सुख साचे निनावें ॥ ४ ॥

॥ ३६९४ ॥

जाणवण वरें देवाचिये शिरीं । आझी ऐसीं बरीं नेणतींच ॥ १ ॥
देखणियांपुढें रुचे कवतुक । उभयतां सुख वाढतसे ॥ २ ॥
आशंकेची बाधा नाही लडिवाळां । चित्त वरि खेळा समबुद्धि ॥ ३ ॥
तुका क्षणे दिशा मोकळ्या सकळा । अवकाशीं खेळा ठाव जाला ॥ ४ ॥

॥ ३६९५ ॥

भक्तीचिया पोटीं रत्नाचिया खाणी । ब्रह्मींची ठेवणी सकळ वस्तु ॥ १ ॥
माउलीचे मागे वाळकांची हरी । एका सूत्रें दोरी ओढतसे ॥ २ ॥
जेथील जें मागे तें रायासमोर । नाहीसें उत्तर येत नाही ॥ ३ ॥
सैवेचिये सत्ते धनीच सेवक । आपुलें तें एक न वंची कांहीं ॥ ४ ॥
आदि अंता ठाव असे मध्यभाग । भोंवतें भासे मग उंचासन ॥ ५ ॥
भावारूढ तुका जाला एकाएकीं । देवच लौकिकीं अवघा केला ॥ ६ ॥

॥ ३६९६ ॥

ऐसिया संपत्ती आह्वां संवसारीं । भोगाचिया परि काय सांगों ॥ १ ॥
 काम तो कामना भोगीतसे देवा । आळिंगणें हेवा चरण चुंबीं ॥ २ ॥
 शांतीच्या संयोगें निरसला ताप । दुसरें यां पाप भेदबुद्धि ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे पाहें तिकडे सारिखें । आपुलें पारिखें निरसलें ॥ ४ ॥

॥ ३६९७ ॥

खांपडला हार्ती । जरी जाली हे निश्चिती ॥ १ ॥ नाहीं धांवा घेत
 मन । इंद्रियांचें समाधान ॥ २ ॥ खांडियेला हेवा । अवघा संचि-
 ताचा ठेवा ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे काम । निरसुनियां घेतों नाम ॥ ४ ॥

॥ ३६९८ ॥

उत्तम घालावें आमुचिये मुखीं । निवारावें दुःखी होऊनि तें ॥ १ ॥
 न बैसे न वजे जबळूनि दुरी । मार्गें पुढें वारी घात पात ॥ २ ॥
 नाहीं शंका असो भलतिये ठायीं । मावळले पाहीं द्वैताद्वैत ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे भार घेतला विठुलें । अंतरीं भरलें बाह्य रूप ॥ ४ ॥

॥ ३६९९ ॥

एक वेळे प्रायश्चित्त । केलें चित्त मुंडण ॥ १ ॥ अहंकारा नांवें दोष ।
 त्याचें ओस पाडिलें ॥ २ ॥ अनुतापें स्नानविधि । यज्ञ सिद्धि देह-
 होम ॥ ३ ॥ जीवशिवा होतां चुका । यथें तुका विनटला ॥ ४ ॥

॥ ३७०० ॥

गन बोळी मना । बुद्धि बुद्धी क्षणक्षणां ॥ १ ॥ मीच मज राखण
 जालों । ज्याणें तथेंचि धरिलों ॥ २ ॥ जें जें जेथें उठी । तें तें तया
 हातें कुटी ॥ ३ ॥ भाजिली खांजनी । तुका साक्ष उरला दोन्ही ॥ ४ ॥

॥ ३७०१ ॥

अक्षई तें जालें । जातां न मोडे रचिलें ॥ १ ॥ पाया पडिला खोले

ठायीं । तेथें पुढें चाली नाहीं ॥ २ ॥ होतें विखुरलें । ताळा जमे झड-
ती आलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोली । पुढें कुंठितचि जाली ॥ ४ ॥

॥ ३७०२ ॥

देव आड जाला । तो भोगिता मी उगला । अवघा निवारिला ।
सीण शुभाशुभाचा ॥ १ ॥ जीवशिवाचें भातुकें । केलें होतें कव-
तुकें । कैचीं येथें लोके । आभास अनित्य ॥ २ ॥ विष्णुमय खरें
जग । येथें लागतसे लाग । वांटिले विभाग । वर्णधर्म हा खेळ ॥ ३ ॥
अवघी एकाचीच वीण । तेथें कैचें भिन्नाभिन्न । वेदपुरुष नारा-
यण । तेणें केला निवाडा ॥ ४ ॥ प्रसादाचा रस । तुका लाधला
सौरस । पायापाशीं वास । निकट नव्हे निराळा ॥ ५ ॥

॥ ३७०३ ॥

प्रावे ऐसा नाश । अवघियां दिला त्रास ॥ १ ॥ अविदाचा केला
संग । सर्व भोगी पांडुरंग ॥ २ ॥ आहताची पाक । सयोगाचा स-
कळिक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धणी । सीमा राहिली होउनी ॥ ४ ॥

॥ ३७०४ ॥

डोळियांचें दैव आजि उभें ठेलें । निधान देखिलें पंढरीये ॥ १ ॥
काय तें वानावें वाचेचे पालवें । वेदा न बोलवे रूप ज्याचें ॥ २ ॥
आनंदाच्या रसें ओतींच चांगलें । देखतां रंगलें चित्त माझे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मी तों सगळाच विरालों । विठुलचि जालों दर्शनानें ॥ ४ ॥

॥ ३७०५ ॥

नेसणें आलें होतें गळ्या । लोक रळ्या करिती ॥ १ ॥ आपणियां
सावरिलें । जग भलें आपण ॥ २ ॥ संबंध तो तुटला येणें । जागे-
पणें चेष्टांचा ॥ ३ ॥ भलती सेवा होती अंगें । वारस वेगें पडिलें ॥ ४ ॥
सावरिलें नीट वोजा । दृष्टिलाजा पुढिलांच्या ॥ ५ ॥ बरे उघडिले डोळे ।
इच्छेपासति ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे विटंबणा । नारायणा चुकली ॥ ७ ॥

॥ ३७०६ ॥

मुखें सती इंद्रियें जती । आणिक नेणें भाव भक्ती ॥ १ ॥ देवा हेचि दोन्ही
पदें । येर गाइलीं विनोदें ॥ २ ॥ चित्ताचें आसन । तुका करितो कीर्तना ॥ ३ ॥

॥ ३७०७ ॥

ब्रह्मरसगोडी तयांसी फावली । वासना निमाली सकळ ज्यांची ॥ १ ॥
नाहीं त्यां विटाल अखंड सोंवळीं । उपाधी वेगळीं जाणिवेच्या ॥ २ ॥
मन हें निश्चळ जालें एके ठायीं । तयां उणें काई निजसुखा ॥ ३ ॥
तींचि पुण्यवंतें पर उपकारी । प्रबोधी त्या नारीनरलोकां ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे त्यांचे पायीं पायपोस । होऊनियां वास करिन तेथें ॥ ५ ॥

॥ ३७०८ ॥

तोच हीं क्षुल्लकें सखीं सहोदरें । नाहीं विश्वंभरें वोळखी तों ॥ १ ॥
नारायण विश्वंभर विश्वपिता । प्रमाण तो होतां सकळ मिथ्या ॥ २ ॥
रवि नुगवे तों दीपिकांचें काज । प्रकाश तें तेज सहज लोपे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देहसंबंध संचितें । कारण निरुतें नारायणीं ॥ ४ ॥

॥ ३७०९ ॥

भरला दिसे हाट । अवधी वाढली खटपट । संचिताचे वाट । वाटाऊनि
फांकती ॥ १ ॥ भोगा ऐसे ठायाठाव । कर्मा त्रिविधाचे भाव । द्रष्टा येथें देव ।
विरहित संकल्पा ॥ २ ॥ दिला पाडोनिचां धडा । पापपुण्यांचा निवाडा ।
आचरती गोडा । आचरणें आपुलात्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पराधीनें । जालीं
ओढलिया ऋणें । तुटतीं बंधनें । जरि देवा आळविते ॥ ४ ॥

॥ ३७१० ॥

उंबरगंतील कीटका । होचि ब्रह्मांड ऐसें लेखा ॥ १ ॥ ऐसीं उंबरें किती
झाडीं । ऐशीं झाडें किती नव खंडीं ॥ २ ॥ हेचि ब्रह्मांड आह्मांसी । ऐशीं
अगणित अंडें कैसीं ॥ ३ ॥ विराटाचे अंगीं तैसे । मोजूं जातां अगणित
केश ॥ ४ ॥ ऐशा विराटाच्या कोटी । सांढवल्या ज्याच्या पोटीं ॥ ५ ॥

तो हा नंदाचा बाळमुकुंद । तान्हा ह्यणवी परमानंद ॥ ६ ॥ ऐशी
अगम्य ईश्वरी लीळा । ब्रह्मानर्ही गम्य तुक्याला ॥ ७ ॥

॥ ३७११ ॥

पंचभूतांचा गोंधळ । केला एकेठायीं मेळ । लाविला सत्रळ । अहंकार त्या-
पार्ठी ॥ १ ॥ तेथें काय मी तें माझे । कोण वागवी हें ओझे । देहा केवीं रिझे ।
हें काळाचें भातुकें ॥ २ ॥ जीव न देखे मरण । धरी नवी सांडी जीर्ण ।
सांचित प्रमाण । भोग शुभा अशुभा ॥ ३ ॥ इच्छा वाढवी ते वेल ।
खुंटावा तो खरा बोल । तुका ह्यणे मोल । झांकलें तें पावेल ॥ ४ ॥

॥ ३७१२ ॥

मी हें ऐसें काय जाती । अवघड किती पाहातां ॥ १ ॥ नाहीं होत
उल्लंघन । नसतां भिन्न दुसरें ॥ २ ॥ अंधारानें तेज नेलें । दृष्टीखालें
अंतर ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे सर्वे देव । घेतां ठाव दावील ॥ ४ ॥

॥ ३७१३ ॥

मुक्त कासया ह्यणावें । बंधन तें नाहीं ठावें ॥ १ ॥ सुखें करितों
कीर्तन । भय विसरलें मन ॥ २ ॥ देखिजेना नास । घालूं कोणावरी
कास ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे साहे । देव आहे तैसा आहे ॥ ४ ॥

॥ ३७१४ ॥

रूप नांव माया बीलावया ठाव । भागा आले भाव त्यावरि ॥ १ ॥
सोंव वाटे परी न खंडे पृथिवी । शाहाणे ते जीर्वां समजती ॥ २ ॥
पोटा आलें तिच्या लोठे मांडीवरि । पारखी न करी खंती चिर्ती ॥ ३ ॥
तुका ह्यणे भक्तिसाटीं हरिहर । अरूपीचें क्षर विभाग हें ॥ ४ ॥

॥ ३७१५ ॥

देवाची भांडारी । आदा विनियोग करी ॥ १ ॥ आतां न माखे हात-

पाय । नेणों होतें ऐसें काय ॥ २ ॥ देवें नेली चिंता । जाला सकळ
करिता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धणी । त्यासी अवघी पुरवणी ॥ ४ ॥

॥ ३७१६ ॥

सुख सुखा विरजण जालें । तें मथलें नवनीत ॥ १ ॥ हाले डोले हरुषे
काया । निवती बाह्या नयन ॥ २ ॥ प्रबल तो नारायण । गुणें गुण
वाढला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भरली सींग । वरी मग वोसंडे ॥ ४ ॥

॥ ३७१७ ॥

बहुतां जातीचा केला अंगीकार । बहुतही फार सर्वोत्तम ॥ १ ॥
सरलाचि नाही कोणांचिये वेचें । अश्रोभ ठार्यांचें ठार्यां आहे ॥ २ ॥
लागतचि नाही घेतां अंतपार । वसवी अंतर अणूचेंही ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे केला होय टाकी ऐसा । पुरवावी इच्छा धरिली ते ॥ ४ ॥

॥ ३७१८ ॥

कासया जी ऐसा माझे माथां ठेवा । भार तुह्मी देवा संतजन ॥ १ ॥
त्रिधित्र विंदानीं नानाकळा खेळे । नाचवी पुतळे नारायण ॥ २ ॥
काय वानरांची अंगीची ते शक्ति । उदक तरती वरी शिळा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे करी निमित्यचि आड । चेष्टवूनि जड दावी पुढें ॥ ४ ॥

॥ ३७१९ ॥

वाजतील तुरें । येणें आनंदें गजरें ॥ १ ॥ जिंकोनियां अहंकार ।
पावटणी केलें शिर ॥ २ ॥ काळा नाही वाव । परा असा कोठें
ठाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां । सोपें वैकुंठासी जातां ॥ ४ ॥

॥ ३७२० ॥

नव्हे शब्द एक देशी । सांडी गिर्वशी कोणाला ॥ १ ॥ जाली माझी
हे वैखरी । विश्वंभरी व्यापक ॥ २ ॥ मोकलिलें जावें बाणें । भाता
जेणें वाईलें ॥ ३ ॥ आतां येथें कैचा तुका । वोले सिका स्वामीचा ॥ ४ ॥

॥ ३७२१ ॥

आपलें तों कांहीं । येथें सांगिजेसें नाहीं ॥ १ ॥ परि हे वाणी वा-
यचळ । छंद करविते बरळ ॥ २ ॥ पंचभूतांचा हा मेळा । देह सत्यत्वे
निराळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भुली । ईची उफराटी चाली ॥ ४ ॥

॥ ३७२२ ॥

हीनसुरबुद्धीपासीं । आकृतीसी भेद नाहीं ॥ १ ॥ एक दांडी एक
खांदी । पदीं पदीं भोगणें ॥ २ ॥ एकाऐसें एक नाहीं । भिन्न पाहीं
प्रकृती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भूमी खंडे । पीक दंडे जेथें तें ॥ ४ ॥

॥ ३७२३ ॥

देवासी तो पुरे एकभाव गांठी । तोचि त्याचे मिठी देइल पायीं ॥ १ ॥
पाहोनि राहीन कवतुकें निराळा । मी मज वेगळा होऊनियां ॥ २ ॥
कांहीं नेघें शिरीं निमित्त्याचा भार । नलगे उत्तर वेचावेचि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जीवें पडिलिया गांठी । मग नाहीं मिठी सुटों येत ॥ ४ ॥

॥ ३७२४ ॥

जाय तिकडे लागे पाठीं । नाहीं तुटी आठवाची ॥ १ ॥ हिरोनियां
नेलें चित्त । माझे थोत भांडवल ॥ २ ॥ दावूनियां रूप डोळा । मन
चाळा लावियेलें ॥ ३ ॥ आणीक तोंडा पडिली मिठी । कान गोठी
नाइकती ॥ ४ ॥ बोलिल्याचा आठव न घडे । वाणी ओढे ते
सोई ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे प्रेमधर्मी । भरली अंगीं अखंड ॥ ६ ॥

॥ ३७२५ ॥

देवाचे घरीं देवें केली चोरी । देवें देव नागवूनि केला भिकारी ॥ १ ॥
धांवणियां धांवा धांवणियां धांवा । सागचि नाहीं जावें कवणिया गांवा ॥ २ ॥
सर्वेचि होता चोर घरिचिया घरीं । फावलियावरी केलें अवघें वाटोळें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें कोणीच नाहीं । नागवलें कोण गेलें कोणाचें काई ॥ ४ ॥

॥ ३७२६ ॥

जाले आतां सांटे । कासयाच लहान मोटे ॥ १ ॥ एक एका पडिलों
हार्ती । जाली तेव्हांचि निश्चिंती ॥ २ ॥ नाहीं फिरों येत मागे । जालें
साक्षीचिया अंगें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । आतां येथें कोठें हेवा ॥ ४ ॥

॥ ३७२७ ॥

वचन ही नाड । न बोले तें मुकें खोड ॥ १ ॥ होहीं वेगळें तें हित ।
बोली अबोलणी नीत ॥ २ ॥ अंधार प्रकाश । जाय दिवस पावे
निशी ॥ ३ ॥ बीज पृथिवीच्या पोटी । तुका ह्मणे दावी दृष्टी ॥ ४ ॥

॥ ३७२८ ॥

वसवावें घर । दैवें बरें निरंतर ॥ १ ॥ संग आसनीं शयनीं । घडे
भोजनीं गमनीं ॥ २ ॥ संकल्प विकल्प । मावळोनि पुण्यपाप ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे काळ । अवघा गोविंदीं सुकाळ ॥ ४ ॥

॥ ३७२९ ॥

याजस्राटीं भक्ति । जगीं रुढवावया ख्याति ॥ १ ॥ नाहीं तरी
कोठें दुजें । आहे बोलाया सहजें ॥ २ ॥ गौरवासाठीं । स्वामिसे-
वेची कसोटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अळंकारा । देवभक्त लोकीं खरा ॥ ४ ॥

॥ ३७३० ॥

माझ्या मुखें मज बोलवितो हरि । सकळा अंतरीं नारायण ॥ १ ॥
न करावा द्वेष भूतांचा मत्सर । हा तंव विचार जाणों आह्मी ॥ २ ॥
तुका ह्मणे दोष नाहीं या विचारें । हितार्चीं उत्तरें शिकवितां ॥ ३ ॥

॥ ३७३१ ॥

हेचि थोर भक्ति आवडती देवा । संकल्पावी माया संसाराची ॥ १ ॥
ठेविलें अनंतें तैसेंचि राहावें । चित्तीं असों यावें समाधान ॥ २ ॥

वाहिल्या उद्वेग दुःखचि केवळ । भोगणें तें फळ संचितार्चें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे घालूं तयावरी भार । वाहूं हा संसार देवापार्ची ॥ ४ ॥

॥ ३७३२ ॥

आपला तो एक देव करुनि ध्यावा । तेणेंविण जीवा सुख नव्हे ॥ १ ॥
येर तीं माईकें दुःखार्चीं जनितीं । नाहीं आदिअंतीं अवसान ॥ २ ॥
अविनाश करी आपुलिया ऐसैं । लावी मना पिसैं गोविंदाच्या ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एका मरणेंचि सरे । उत्तमचि उरे कीर्ति मार्गे ॥ ४ ॥

॥ ३७३३ ॥

देवाचिये माथां घालुनियां भार । सांडीं कळिवर ओंवाळुनि ॥ १ ॥
नाथिला हा छंद अभिमान अंगीं । निमित्याचे वेगीं सारीं ओझें ॥ २ ॥
केरुणा वचनीं लाहो एकसरें । नेदावें दुखरें आड येऊं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सांडीं लटिक्याचा संग । आनंद तो मग प्रगटेल ॥ ४ ॥

॥ ३७३४ ॥

थोडें आहे थोडें आहे । चित्त साहे जालिया ॥ १ ॥ हर्षामर्ष नाहीं
अंगीं । पांडुरंग सरलें तें ॥ २ ॥ अवध्या साधनांचें सार । न लगे
फार शोधावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लटिकें पाहें । सांडीं देह अभिमान ॥ ४ ॥

॥ ३७३५ ॥

मान अपमान गोवे । अवघे गुंडूनि ठेवावे ॥ १ ॥ हेंचि देवाचें दर्शन ।
सदा राहे समाधान ॥ २ ॥ शांतीची वसती । तेथें खुंटे काळ-
गती ॥ ३ ॥ आली ऊर्मी साहे । तुका ह्मणे थोडें आहे ॥ ४ ॥

॥ ३७३६ ॥

चाले हें शरीर कोणाचिये सत्ते । कोण बोलवितें हरीविण ॥ १ ॥
देखवी ऐकवी एक नारायण । तयाचें भजन चुकों नका ॥ २ ॥

मानसाची देव चालवी अहंता । मीचि एक कर्ता हणोनियां ॥ ३७७ ॥
 वृक्षाचेंही पान हाले त्याची सत्ता । राहिली अहंता मग कोठें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे विठो भरला सर्वाहीं । त्या उणें कांहीं चराचरीं ॥ ५ ॥

॥ ३७३७ ॥

ऐसें कां हो न करा कांहीं । पुढें नाहीं नास ज्या ॥ १ ॥ विश्वंभरा शर-
 णागत । भूतजात वंदूनि ॥ २ ॥ श्रुतीचें कां नेषा फळ । सारमूळ
 जाणोनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुढें कांहीं । वाट नाहीं यावरी ॥ ४ ॥

॥ ३७३८ ॥

ऐसा घेई कां रे संन्यास । करीं संकल्पाचा न्यास ॥ १ ॥ मग तूं राहें
 भलते ठायीं । जनीं वनीं खाटे भोई ॥ २ ॥ तोडीं जाणिवेची कळा । होई
 वृत्तीसी वेगळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नभा । परता आणूचाही गाभा ॥ ४ ॥

॥ ३७३९ ॥

न करीं रे संग राहें रे निश्चळ । लागों नेदी मळ ममतेचा ॥ १ ॥
 या नांवें अद्वैत खरें ब्रह्मज्ञान । अनुभवावांचून बडबड ते ॥ २ ॥
 इंद्रियांचा लय वासनेचा क्षय । संकल्पाही न ये वरी मन ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे न ये जाणीव अंतरा । अंतरीं या धारा आनंदाचा ॥ ४ ॥

॥ ३७४० ॥

भक्ति तें नमन वैराग्य तो त्याग । ज्ञान ब्रह्मी भोग ब्रह्मतनु ॥ १ ॥
 देहाच्या निरसनें पाविजे या ठायी । माझी ऐसी काया जंव नव्हे ॥ २ ॥
 उदक अग्नि धान्य जाल्या घडे पाक । एकाविण एक कामा नये ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मज कळे ते चांचणी । बडवडीची वाणी अथवा सत्य ॥ ४ ॥

॥ ३७४१ ॥

क्षणक्षणा सांभाळितो । साक्षी होतो आपुला ॥ १ ॥ न घडावी पार्थी

तुटी । मनें मिठी घातली ॥ २ ॥ विचारतों वचनां आधीं । धरुनि
शुद्धी ठेविली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मागें भ्यालों । तरी जालों जागृत ॥ ४ ॥

॥ ३७४२ ॥

शिखा सूत्र तुझा गुंतला जमान । तंववारे तूं जाण श्रुतदास ॥ १ ॥
त्याची तुज काहीं चुकतांचि नीत । होसील पतित नरकवासी ॥ २ ॥
बहु तूं लाजसी चतुर शाहाणा । शुद्ध आचरणा चुकों नको ॥ ३ ॥
शिखा सूत्र याचा तोडीं तूं संबंध । मग तुज बाध नाहीं नाहीं ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तरि वर्तुनि निराळा । उमटती कळा ब्रह्मींचिया ॥ ५ ॥

॥ ३७४३ ॥

आपुलिया तुही रूपासी समजा । कासया वरजा आरसिया ॥ १ ॥
हैं तों नव्हे देहबुद्धीचें कारण । होईल नारायणें दान केलें ॥ २ ॥
बत्रूचिया बाणें वर्मासि स्पर्शाचें । हैं तों नाहीं ठावें मोकळित्या ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बहु सुखें या वचना । सत्याविण जाणा चाली नाही ॥ ४ ॥

॥ ३७४४ ॥

सहज पावतां भगवंतीं । परि हीं विकल्पें परतीं । फुकाची हे चित्तीं ।
भाठवण कां न धरिती ॥ १ ॥ हरि व्यापक सर्वगत । हैं तव मु-
ख्यत्वे वेदान्त । चिंतनासी चित्त । असों बाणें सावब ॥ २ ॥ विर-
जाहोम याचि नावें । देह नव्हे मी जाणानें । मग कां जी यावें । वरी
लागे संकरपा ॥ ३ ॥ कामक्रोधें देह मळिण । स्वाहाकारीं कैचें पुण्य ।
मंत्रां पूजियेला यज्ञ । मनमुंडण नव्हेचि ॥ ४ ॥ अन्नन्यभक्तीचे उपाय ।
ते या विठोबाचे पाय । ध्याइल तो काय । जाणें चुकों गारग ॥ ५ ॥
आतां सागे तुका । एक तुही चुकों नका । सांडीमांडी धोका । श-
रण रिघतां गोमटें ॥ ६ ॥

पाठभेद.—१ मन सुठी घातलें २ बहु तू जालासि, बहुत जालासि. ३ आ
पुलात्या, ४ मुखे.

॥ ३७४५ ॥

सरतें माझें तुझें । तरि हें उतरतें ओझें ॥ १ ॥ नलगे सांडावें
मांडावें । आहे शुद्धचि स्वभावे ॥ २ ॥ घातला तो आशा । मोहोजाळें
गळां फासा ॥ ३ ॥ सुखाचा तो मान । नाही दुःखाचा तो सीण ॥ ४ ॥
करितां नारायण । एवढें वेचितां वचन ॥ ५ ॥ लाभ हानि हे समान ।
तैसा मान अपमान ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे याचें । नाव सोंवळें साचें ॥ ७ ॥

॥ ३७४६ ॥

हेंचि याच्या ऐसें मागावें दान । वंदूनि चरण नारायणा ॥ १ ॥
धीर उदारीव निर्मळ निर्मत्सर । येणें सर्वेश्वर ऐसें नांव ॥ २ ॥
हाचि होईजेल याचिया त्रिभागें । अनुभवी अंगें अनुभववील ॥ ३ ॥
जोडे त्याचे कां न करावे सायास । जाला तरि अळस दीनपणें ॥ ४ ॥
पावल्यामागें कां न घालावी धांव । धरिल्या तरि हांव बळ येतें ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे घालूं खंडीमध्ये टांक । देवाचे हें एक करुनी घेऊं ॥ ६ ॥

॥ ३७४७ ॥

वाढलियां मान न मनावी निश्चिती । भूतांचिये प्रीती भूतपण ॥ १ ॥
ह्मणऊनि मना लावावी कांचणी । इंद्रियांचे झणी ओढी भरे ॥ २ ॥
एका एकपणें एकाचिये अंगीं । लागे रंग रंगीं मिळलिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देव निष्काम निराळा । जीवदर्शे चाळा चळणांचा ॥ ४ ॥

॥ ३७४८ ॥

विष्णुमय जग वैष्णवांचा धर्म । भेदाभेद भ्रम अमंगळ ॥ १ ॥
अडका जी तुम्ही भक्त भागवत । कराल तें हित सत्य करा ॥ २ ॥
कोणाही जिवाचा न वडो मत्सर । धर्म सर्वेश्वर पूजनाचें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एका देहाचे अवयव । सुख दुःख जीव भोग पावे ॥ ४ ॥

॥ ३७४९ ॥

पुसावें तें ठाई आपुल्या आपण । अहंकारा शून्य घालूनियां ॥ १ ॥
 येर वाग्जाळ मायेचा अहंकार । वचनाशीं थार अज्ञान तें ॥ २ ॥
 फळ तेंचि बीज बीज तेंचि फळ । उपनांवें मूळ न पालटे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे अवघे गव्हांचे प्रकार । सोने अलंकार मिथ्या नांव ॥ ४ ॥

॥ ३७५० ॥

चित्ताचें बांधलें जवळी तें वसे । प्रकाशीं प्रकाशे सर्वकाळ ॥ १ ॥
 अंतरीं वसावी उत्तम ते भेटी । होऊं कांहीं तुटी न सकेची ॥ २ ॥
 ब्रह्मांड कवळे आठवणेसाठीं । धरावा तो पोटीं वात्र वरा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे लाभ घरींचिया घरीं । प्रेमतंतु दोरी न तुटतां ॥ ४ ॥

॥ ३७५१ ॥

साधावा तो देव सर्वस्वाचे साटीं । प्रारब्ध तुटी क्रियमाण ॥ १ ॥
 मग कासयानें पुन्हा संवसार । बीजाचे अकुर दग्ध होती ॥ २ ॥
 जिणें दिल्लें त्यासी द्यावा पिंड दान । उत्तीर्ण चरण धरुनि व्हावें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे निज भोगईल निजता । नाहीं होइल सत्ता दुजियाची ॥ ४ ॥

॥ ३७५२ ॥

आपुलें आपण जाणावें स्वहित । जेणें राहे चित्त समाधान ॥ १ ॥
 बहुरंगें माया असे विखुरली । कुंटितचि चाली होतां वरी ॥ २ ॥
 पूजा ते अबोला चित्ताच्या प्रकारीं । भाव विश्वंभरीं समर्पावा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे गेला फिटोनियां भेव । मग होतो देव मनाचाचि ॥ ४ ॥

॥ ३७५३ ॥

चंचळीं चंचळ निश्चळीं निश्चळ । वाजवी खळाळ लदकासी ॥ १ ॥
 सोपें वर्म परि मन नाहीं हातीं । हा हा भूत चित्तीं भ्रम गाढा ॥ २ ॥

दिविदिव नाही तुटत उदका । छायेची ते नका सरी धरूं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भय धरी रज्जूसार्दी । नाही साच पाटा कळल ता ॥ ४ ॥

॥ ३७५४ ॥

दुजे खंडे तरी । उरला तो अवघा हरि । आपणावाहेरि । न लगे ठाय
धुंढाक ॥ १ ॥ इतुलें जाणावया जाणा । कोण्डे तरी मने मना । पार-
धीच्या खुणा । जाणेतेंजेचि साधाव्या ॥ २ ॥ देह आधीं काय खरा ।
देहसंबंध पसारा । बुजगावणें थोरा । रक्षणसें भावते ॥ ३ ॥ तुका करी
जागा । नको वासपू वाडगा । आहेचि तूं भागा । अंगीं बोले उघडी ॥ ४ ॥

॥ ३७५५ ॥

मृगजळा काय करावा उतार । पावावया पार पैलथडी ॥ १ ॥
खापराचे होत खेळती लेंकुरे । कोण त्या वेव्हारें लाभ हाणि ॥ २ ॥
मंगळदायक करिती कुमारी । काय त्यांची खरी सोयरीक ॥ ३ ॥
स्वप्नींचें जें सुख दुःख झालें काहीं । जागृतीं तो नाही साच भाव ॥ ४ ॥
सारीं जालीं मेळीं लटिकें वचन । बद्धमुक्त सीण तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ३७५६ ॥

माया तेंचि ब्रह्म ब्रह्म तेचि माया । अंग आणि छाया तयापरी ॥ १ ॥
तोडितां न तुटे सारितां निराळी । लोटांगगांतळीं हारपते ॥ २ ॥
दुजे नाही येथें वळ कोणासार्दी । आणीक ते अटी विचाराची ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे उंच वाडे उंचपणें । ठेंगणीं लवणें जैसीं तैसीं ॥ ४ ॥

॥ ३७५७ ॥

गति अधोगति मनाची हे युक्ति । मन लावी एकांती साधुसंगें ॥ १ ॥
जतन करा जतन करा । धांवतें सैरा ओढाळ तें ॥ २ ॥

गाठभेदः—१ टाब. २ तेंधे.

मान अपमान मनाचें लक्षण । लाविलिया ध्यान तेंचि करी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मन उतरी भयसिंधु । मन करी बंधु चौन्याशीचा ॥ ४ ॥

॥ ३७५८ ॥

विचारा बांधून । न पवीजे समाधान ॥ १ ॥ देह त्रिगुणांचा बांधा ।
माजी नाही गुण सुदा ॥ २ ॥ देवाचिये चाडे । देवा द्यावें जें जें
घडे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे होतें । बहु गोमटें उचितें ॥ ४ ॥

॥ ३७५९ ॥

देह नव्हे मी हें सरे । उरला उर विठ्ठल ॥ १ ॥ ह्मणउनि लाहो करा ।
काल सारा चित्तनें ॥ २ ॥ पाळणाची नाही चिंता । ठाव रिता
देवाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवासाठी । देव पोटीं पडेल ॥ ४ ॥

॥ ३७६० ॥

सर्वस्वाची साटी । तरिच देवासर्वें गांठी ॥ १ ॥ नाही तरी जया
तैसा । भोग भोगवील इच्छा ॥ २ ॥ द्यावें तेंचि द्यावें । ह्मणउनि जीवें
जावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उरी । मार्गें नुरवितां बरी ॥ ४ ॥

॥ ३७६१ ॥

अमर आहां अमर आहां । खरे कीं पाहा खोटें हें ॥ १ ॥ न ह्मणां देह
माझा ऐसा । मग भरवसा कळेल ॥ २ ॥ कैचा धाक कैचा धाक । सक-
लिक हें आपुलें ॥ ३ ॥ देवाचि बरे देवाचि बरे । तुका ह्मणे खरे तुझी ॥ ४ ॥

॥ ३७६२ ॥

आधीं देह पाहतां वाव । कैचा प्रारब्धासी ठाव ॥ १ ॥ कां रे रडतोसी
माना । लागें विठ्ठल चरणा ॥ २ ॥ दुजेंपण जालें वाव । त्रिभुवनीं
नाहीं ठाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खरें पाहें । विठ्ठल पाहोनियां राहें ॥ ४ ॥

॥ ३७६३ ॥

नाहीं शब्दाधीन वर्म आहे दुरी । नव्हे तंत्रां संत्रां अनुभव तो ॥ १ ॥

हर्षामर्षे अंगी आदळती लाटा । कामक्रोधे तटा सांडियेलें ॥ २ ॥
 न सरे ते भक्ति विठोबाचे पार्यीं । उपरति नाही जेथे चित्ता ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सुख देहनिरसनें । चिंतन चिंतनें तद्रूपता ॥ ४ ॥

॥ ३७६४ ॥

इच्छा चाड नाही । न धरी संकोचही कांहीं ॥ १ ॥ उदका नेले ति-
 कडे जावें । केलें तैसें सहज व्हावें ॥ २ ॥ मोहरी कांदा अंस । एक
 वाफा भिन्न रस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुख । पीडा इच्छा पावे दुःख ॥ ४ ॥

॥ ३७६५ ॥

संदेह बाधक आपआपणयांतें । रज्जुसर्पवत भासतसे ॥ १ ॥
 भेऊनियां काय देखिलें येणें । मारें घायेंविण लोळतसे ॥ २ ॥
 आपणचि तारी आपणचि मारी । आपण उद्धरी आपणयां ॥ ३ ॥
 शुकनळिकेन्यायें गुंतलासी काय । विचारूनि पाहें मोकळिया ॥ ४ ॥
 पापपुण्य कैसे भांजिले अंक । दशकाचा एक उरविला ॥ ५ ॥
 जाणोनियां काय होतोसि नेणता । शून्या ठाव रिता नाहीं नाहीं ॥ ६ ॥
 दुरा दृष्टी पाहें न्याहाळूनि । मृगजळा पाणी न ह्मणे चाडा ॥ ७ ॥
 धांवतांचि फुटे नव्हे समाधान । तुका ह्मणे जाण पावे पीडा ॥ ८ ॥

॥ ३७६६ ॥

जें जें जेथें पावे । तें तें समर्पावें सेवे ॥ १ ॥ सहज पूजा याचि नांवें ।
 गळित अभिमानें व्हावें ॥ २ ॥ अवघें भोगितां गोसावी । आदीं आ-
 वसानां जीवीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सिण । न धरितां नव्हे भिन्न ॥ ४ ॥

॥ ३७६७ ॥

योग तप याचि नांवें । गळित व्हावें अभिमानें ॥ १ ॥ करणें तें
 हेंचि करा । सत्यें बरा व्यापार ॥ २ ॥ तरि खंडे येरझार । निवे
 भार देहाचा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मातामान । हें बंधन नसावें ॥ ४ ॥

॥ ३७६८ ॥

देह हा सादर पाहावा निश्चित । सर्व सुख एथें नाम आहे ॥ १ ॥
 ब्रह्म जें देखणें द्वैत जेव्हां गेलें । शरीर तें जालें ब्रह्मरूप ॥ २ ॥
 यजन याजन तप व्रत करिती । विकल्पें नागवती शुद्ध पुण्या ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सर्व सुख एथें आहे । भ्रांति दूर पाहें टाकुनियां ॥ ४ ॥

॥ ३७६९ ॥

अक्षरांचा भ्रम केला । फळ आला तेणें तो ॥ १ ॥ अवधियाचा
 तळ धरी । जीवा उरी नुरउती ॥ २ ॥ फळलें तें लवे भारें । पिक खरें
 आलें तई ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हौं गे देव । पुढें भाव सारावा ॥ ४ ॥

॥ ३७७० ॥

आशा ते करविते वृद्धीचा लोप । सदेह तें पाप कंस नव्ह ॥ १ ॥
 आपला आपण करावा विचार । प्रसन्न तें सार मन ग्वाही ॥ २ ॥
 नांवे रूपें अंगीं लाविला विटाळ । होतें त्या निर्मळ शुद्ध बुद्ध ॥ ३ ॥
 अंधळ्यानें नये देखण्याची चाली । चाला ऐसी बोली तुका बोले ॥ ४ ॥

॥ ३७७१ ॥

साहोनियां टोले उरवावें सार । मग अंगींकार खऱ्या मोलें ॥ १ ॥
 भोगाचे सांभाळीं द्यावें कळिवर । संचिताची थार मोडूनियां ॥ २ ॥
 महत्त्वाचे ठायीं भोगावी अप्रतिष्ठा । विटवावें नष्टां पंचभूतां ॥ ३ ॥
 तका ह्मणे मग कैचा संवसार । जयाचा आदर तेंचि व्हावें ॥ ४ ॥

॥ ३७७२ ॥

भोग भोगावरी द्यावा । संचिताचा करूनी ठेवा ॥ १ ॥ शांती धरणें
 जिवासाठीं । दया उत्तम गोमटी ॥ २ ॥ देह लेखावें असार । सत्य
 परउपकार ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हे मिरासी । बुडी द्यावी ब्रह्मरसी ॥ ४ ॥

॥ ३७७३ ॥

त्याग तरी ऐसा करा । अहंकारा दवडावें ॥ १ ॥ मग जैसा तैसा राहें ।
काय पाहें उरलें तें ॥ २ ॥ अंतरीचें विषम गाढें । येऊं पुढें
नेदावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध मन । समाधान पाहिजे ॥ ४ ॥

॥ ३७७४ ॥

शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान । करा मन सादर ॥ १ ॥ रवि रसां सकळां
शोषी । गुणदोषीं न लिपे ॥ २ ॥ कोणासवें नाहीं खोरी । सकळां-
घरी समत्व ॥ ३ ॥ सत्य तरी ऐसें आहे । तुका पाहे उपदेशीं ॥ ४ ॥

॥ ३७७५ ॥

भूतांचिये नांदे जीवीं । गोसावीच सकळां ॥ १ ॥ क्षण क्षणां जागा
ठार्यां । दृढ पार्यां विश्वास ॥ २ ॥ दावूनियां सोंग दुर्जे । अंतर वीजे
वसतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाणे धर्म । धरीं तें वर्म चिंतन ॥ ४ ॥

॥ ३७७६ ॥

आधीं सोज्वळ करावा भारग । चालतां तें मग गोवी नाहीं ॥ १ ॥
ऐसा चालोनियां आला शिष्टाचार । गोवीचा वेव्हार पापपुण्य ॥ २ ॥
पळणें तों पळा सांडूनि कांबळें । उपाधीच्या मुळें लाग पावे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें शूर तो निवडे । पडिले बापुडें काळघर्कीं ॥ ४ ॥

॥ ३७७७ ॥

एकविध नारायण । तेथें विषमाचा सीण । पालटांचि भिन्न । नये अ-
णुप्रमाण ॥ १ ॥ अवघें सारावें गावाळ । चुकवूनियां कोल्हाळ । अ-
नंदाचें स्थळ । एकाएकीं एकांत ॥ २ ॥ कायावाचामन स्वरूपींच अनु-
संधान । लक्ष भेदी बाण । येणें पाडें लवलाहो ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आळस
निद्रा । येथें देउनियां चिरा । देउनियां धिरा । मिठी जाणा जागृती ॥ ४ ॥

॥ ३७७८ ॥

देव तींहीं बळें धरिला सायासें । करूनियां नास उपाधीचा ॥ १ ॥

पूर्वपक्षी धातु धिःकारिलें जन । स्वयं जनादन ताच जाल ॥ २ ॥
तुका ह्मणे यासी न चले तांतडी । अनुभवें गोडी येईल कळों ॥ ३ ॥

॥ ३७७९ ॥

भक्तीचें तें वर्म जयाचिये हार्ती । तथा घरीं शांति क्षमा दया ॥ १ ॥
अष्ट महा सिद्धि वोळगती द्वारीं । न वजती दुरी दवडितां ॥ २ ॥
येथें दुष्ट गुण न मिळे निशेष । चैतन्याचा वास जयामाजी ॥ ३ ॥
संतुष्ट हें चित्त सदा सर्व काळ । तुटली हळहळ त्रिगुणाची ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे येथें काय तो संदेह । आमचें गौरव आह्मी करूं ॥ ५ ॥

॥ ३७८० ॥

सर्वस्वाचा त्याग तो सदा सोंवळा । न लिपे विटाळा अग्नि जैसा ॥ १ ॥
सत्यवादी करी संसार सकळ । अलिप्त कमळ जळीं जैसें ॥ २ ॥ घडे
ज्या उपकार भूतांची ते दया । आत्मस्थिति तथा अंगीं वसे ॥ ३ ॥ न
वोले गुणदोष नाहके जो कार्नी । वर्तौनि तो जनीं जनार्दन ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे वर्म जाणितल्याविण । पावे करितां सीण सांडीमांडी ॥ ५ ॥

पंडित तो भला । नित्य भजे जो विठ्ठला ॥ १ ॥ अवघें सम ब्रह्म पाह ।
सर्वा भूतीं विठ्ठल आहे ॥ २ ॥ रिता नाही कोणी ठाव । सर्वा भूतीं
वासुदेव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तोचि दास । त्या देखिल्या जाती दोष ॥ ४ ॥

॥ ३७८२ ॥

अनुरे तो अमर जाला । अंतरला संसारा ॥ १ ॥ न देखती गर्भवास ।
कधीं दास विष्णूचे ॥ २ ॥ विसंभेना माता बाळा । तैसा लळा पाळावा ।
॥ ३ ॥ त्रिभवनी ज्याची सत्ता । तुक्या रक्षिता तो जाला ॥ ४ ॥

॥ ३७८३ ॥

संवसार तीहीं केला पाठभोरा । नाहीं द्रव्य दारा जया चितीं ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ पंडित तोचि एक भला ॥

शुभाशुभ नाहीं हर्षाभर्ष अंगीं । जनार्दन जर्गीं होऊनि ठेला ॥ २ ॥
तुका ह्मणे देहं दिला एकसरें । जयासि दुसरें नाहीं मग ॥ ३ ॥

॥ ३७८४ ॥

जरि हा हो कृपा करिल नारायण । तरी हेंचि ज्ञान ब्रह्म होय ॥ १ ॥
कोठोनियां कांहीं नलगे आणावें । नलगे कोठें जावें तरावया ॥ २ ॥
जरी देव कांहीं धरिल पै चितीं । तरि हेचि होती दिव्य चर्चु ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देव दावील आपणा । तरि जीवपणा ठाव नाहीं । ४ ॥

॥ ३७८५ ॥

देवें देऊळ सेविलें । उदक कोरडेंचि ठेविलें ॥ १ ॥ नव्हे मत गूढ
उमानें कांहीं । तूं आपआपणापें पाहीं ॥ २ ॥ पाठें पूर वोसंडला ।
सरिता सागर तुंबोनि ठेला ॥ ३ ॥ बांजे घरीं बाळ तान्हा । एक
बाळीं दों कानां ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे पैस । अनुभविया ठावा गोडी रस ॥ ५ ॥

॥ ३७८६ ॥

आहे सकळां वेगळा । खेळे कळा चोरोनि ॥ १ ॥ खांवसुत्राचिये
परी । देव दोरी हालवितो ॥ २ ॥ आपण राहोनि निराळा । कैसी
कळा नाचवी ॥ ३ ॥ जेव्हां असुडितो दोरी । भूमीवरी पडे तेव्हां
॥ ४ ॥ तुका ह्मणे तो जाणावा । सखा करावा आपुळा ॥ ५ ॥

॥ ३७८७ ॥

नाहीं रूप नाहीं नांव । नाहीं ठाव धराया ॥ १ ॥ जेथें जावें तेथें आहे ।
विठ्ठल मायवहीण ॥ २ ॥ नाहीं आकार विकार । चराचर भरलेंसे
॥ ३ ॥ नव्हे निर्गुण सगुण । जाणे कोण त्यासी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे
भावाविण । त्याचें मन वोळेना ॥ ५ ॥

॥ ३७८८ ॥

जेथें देखें तेथें तुझींच पाडलें । विश्व अवघें कोंदाटलें ॥ रूप गुण नाम
अवघा मेघश्याम । वेगळें तें काय उरलें ॥ जातां लोटांगणीं अवघींच
मेदिनी । सकळ देव पाट जालें ॥ सदा सर्वकाळ सुदिन सुवेळ । चित्त
प्रेमें असे धालें ॥ १ ॥ अवघा आह्मां तूंच जालासी देवा । संसार हेवा
कामधंदा ॥ नलगे जाणें कोठें कांहींच करणें । मुखीं नाम ध्यान सदा
॥ २ ॥ वाचा बोले ते तुझेचि गुणवाद । मंत्र जप कथा स्तुति ॥ भोजन
सारूं ठायीं फल तांबोल कांहीं । पूजा नैवेद्य तुज होती ॥ चालतां
प्रदक्षिणा निद्रा लोटांगण । दंडवत तुजप्रति ॥ देखो न दृष्टी परस्परें
गोष्टी । अवघ्या तुझ्या मूर्ति ॥ ३ ॥ जाल्या तीर्थरूप वावी नदी कूप ।
अवघें गंगाजळ जालें ॥ महाल मंदिरे साड्या तनघरें । झोंपड्या अवघीं
देव देवाइलें ॥ ऐकें कार्नीं त्या हरिनामध्वनी । नाना शब्द होत जाले ।
तुका ह्मणे आह्मी या निठोत्राचे दास । सदा प्रेम सुखें धालों ॥ ४ ॥

॥ ३७८९ ॥

प्रसिद्ध हा असे जगा । अवघ्या रंगारंगाचा ॥ १ ॥ तरी वाटा न वजे को-
णी । नारायणीं घरबुडीं ॥ २ ॥ बहुतां ऐसें केले मागें । लाग लागें ला-
गेना ॥ ३ ॥ हो कां नर अथवा नारी । लहान थोरीं आदर ॥ ४ ॥ जालें
वेगळें लोकीं पुरे । मग नुरे समूळ ॥ ५ ॥ कळेना तो आहे कैसा । कोणी
दिशा बहु थोडा ॥ ६ ॥ तुका ह्मणे दुसऱ्या भावें । छाये नावें न देखवे ॥ ७ ॥

॥ ३७९० ॥

घालुनियां मापीं । देवभक्त वैसले जपीं ॥ १ ॥ तैसी होते सांड-
उलंडी । निजनिजांची मुकुंडी ॥ २ ॥ अमुर्षी उखतें । आपण बोस
आपण यातें ॥ ३ ॥ देव आतां जाला । उगवे संकोच वहिला ॥ ४ ॥
अखंड नेलें वेठी । भार सत्याविण गांठी ॥ ५ ॥ आडकिला झोंपा ।

रिता कळिवराचा खोंपा ॥ ६ ॥ गोदातीरीं आड । करिते करत्रिते
द्वड ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे वळें । उपदेशाचें तोंड काळें ॥ ८ ॥

॥ ३७९१ ॥

ब्रह्मस्वरूपाचीं कर्मे ब्रह्मरूप । विरहित संकल्प होती जाती ॥ १ ॥
ठेविलिया दिसे रंगाऐसी शिळा । उपाधि निराळा स्पटिक मणि ॥ २ ॥
नानाभाषामतें आळविती वाळा । प्रबोधी तो मूळा जननीठारीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माझे नमन जाणतियां । लागतसें पायां वेळोवेळां ॥ ४ ॥

॥ ३७९२ ॥

स्वयें पाक करी । सशय तोचि धरी । संदेह सागरीं । आणिक
परी बुडती ॥ १ ॥ जाणे विरळा एक । जालें तेथींचें हें सुख ।
देखिले बहुतेक । पुरतां वाट चुकले ॥ २ ॥ तोचि जाणे सोंवळें ।
शोधी विकल्पाचीं मुळें । नाचती पालहाळें । जे विटाळें कोंडिले ॥ ३ ॥

तोचि साधी संधी । सावधान त्रिकाळ बुद्धि । संदेहाचा संधी । वेद
आणिक धरियेले ॥ ४ ॥ अखंड तें ध्यान । समबुद्धि समाधान
सोंग बायांविण । ते झांकून बैसती ॥ ५ ॥ करणें जयासाठीं । ज
नातुडे कवणे आटी । तुका ह्मणे साटी । चित्तचित्तेंवांचनि ॥ ६ ॥

चित्ताचा चाळक । त्याचें उभय सूत्र एक ॥ १ ॥ नाचवितें नाच
हृदें । सुखें आपुल्या विनोदें ॥ २ ॥ चंद्र कमळणी । नाहीं घाडीत-
सांगोनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे उठी । लोह चुंवकाचे दृष्टी ॥ ४ ॥

॥ ३७९५ ॥

काय नाहीं माझे अंतरीं वसति । व्यापक हा भूतीं सकळां नांदे ॥ १ ॥

चित्तासी प्रसाद होईल चळण । तेंचि तें वळण मनासही ॥ २ ॥
सर्व शक्ति जीवीं राहिल्या कुंटित । नाहीं केलें होत आपुलें तें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दोरी खांब सूत्र्या हातीं । नाचवी नाचतीं जडे तैसीं ॥ ४ ॥

॥ ३७९६ ॥

चित्त तें चिंतन करुपनेची घांव । जे जे वाढे हांव इंद्रियांची ॥ १ ॥
हात पाव दिसे शरीर चालतां । नांवे भेद सत्ता जीवाची ते ॥ २ ॥
रवीचिये अंगीं प्रकाश सकळा । वचनें निराळा भेद दिला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माप वचनाच्या अंगीं । मौन्य काय रंगीं निवडावें ॥ ४ ॥

॥ ३७९७ ॥

परिसाचे अंगें सोनें जाला विळा । वाकर्णे या कळा हीन नव्हे ॥ १ ॥
अंतरीं पालट घडला कारण । मग समाधान तेंचि गोड ॥ २ ॥
पिकली या सेंद पूर्वकर्मा नये । अव्हेरु तो काये घडे मग ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आणा पंगती सुरण । पृथक ते गुण केलें पाकें ॥ ४ ॥

॥ ३७९८ ॥

शुद्धाशुद्ध निवडे कैसें । चर्म मास भिन्न नाहीं ॥ १ ॥ कांहीं अधिक नाहीं
उणें । कवण्या गुणें देवासी ॥ २ ॥ उदक असे भिन्न काई । वाहाळ वाची स-
रिता नई ॥ ३ ॥ सूर्य तेजें निवडी काय । रश्मी रसा सकळा खाय ॥ ४ ॥
वर्णा भिन्न दुधा नाहीं । सकळा गाई सारखें ॥ ५ ॥ करितां भिन्न नाहीं
माती । मडक्या गति भिन्न नांवे ॥ ६ ॥ वर्ते एकविध अग्नि । नाहीं मनीं
शुद्धाशुद्ध ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे पात्र चाड । किंवा विषें अमृत गोड ॥ ८ ॥

॥ ३७९९ ॥

जीविता तो माझा पिता । उखता तो उखत्यांचा ॥ १ ॥ जनार्दनीं सरती
कर्में । बाधा भ्रमें अन्यत्रें ॥ २ ॥ अपसव्य सव्यामधीं । ऐसी शुद्धी न
धरितां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खांद्या पानें । सिंचतां भिन्न कोरडीं ॥ ४ ॥

॥ ३८०० ॥

अभीमाजी पडे धात । लीन होऊनि राणे गांठ ॥ १ ॥
 पटततुप्रमाण ॥ १ ॥ बाह्यरंगाचें कारण । मिथ्या अवघेचि भाषण ॥ गर्ब
 ताठा हें अज्ञान । मरण सवें वाहातसे ॥ २ ॥ पुरें मातलिया नदी । लव्हा
 नांदे जीवनसंधी ॥ वृक्ष उन्मळोनि भेदी । परि तो कधीं भंगेता ॥ ३ ॥ हस्ती
 परदळा जो भंगी । तथा पार्थीं न मरे सुंगी ॥ कोण जाय संगी । पाणोवाणी
 तथाच्या ॥ ४ ॥ पिढितां घणें वरि सैरा । तथा पोटीं राहे हिरा ॥ तैशा काय
 तगती गारा । तथा थोरा होऊनि ॥ ५ ॥ लीन दीन हेंचि सार । भव
 उत्तरावया पार ॥ बुडे साथां भार । तुका ह्मणे वाहोनि ॥ ६ ॥

॥ ३८०१ ॥

येरयेरांवरी जायांचें उसणें । भाग्यसुळीं देणें झाडावेसीं ॥ १ ॥
 केलिया फावला ठायींचा तो लाहो । तृष्णेचा तो काहो काव्हवि ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे लाभ अकर्तव्या नांवे । शिवपद जीवें ओसिजे ॥ ३ ॥
 ॥ ४ ॥

॥ ३८०२ ॥

आहे तें सकळ कृष्णांशी अपण । न कळतां मन दुजें भावी ॥ १ ॥
 ह्मणउनी पाठी लागतील भतें । येती गिवसीत पांचजणें ॥ २ ॥
 ज्याचें त्या वंचलें आठव न होतां । दंड या निमित्ताकारणें हा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे काळें चेंपियेला गळा । मी मी वेळोवेळां करीतये ॥ ४ ॥

॥ ३८०३ ॥

ओनाम्याच्या काळें । खडे मांडविले वाळें ॥ १ ॥ तेंचि पुढें पुढें
 काई । मग लागलिया सोई ॥ २ ॥ रज्जु सर्प होता । तोंवरीचि न
 कळतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे साचें । भय नाही वागुलाचें ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ पावे, २ उसणें, ३ काहावितो, ४ कृष्णाचि.

॥ ३८०९ ॥

कुशल वक्ता नव्हे जाणीव श्रोता । राहे भाव चित्ता धरुनियां ॥ १ ॥
 धन्य तो जर्गी धन्य तो जर्गी । ब्रह्म त्या अंगी वसतसे ॥ २ ॥
 न धोवी तोंड न करी अंबोळी । जपे सदाकाळीं रामनाम ॥ ३ ॥
 जप तप ध्यान नेणे योग युक्ति । कृपाळु जो भूती दयावंत ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे होय जाणोनि नेणता । आवडे अनंता जीवाहनि ॥ ५ ॥

वासनच्या मुखीं अदळूनि भीतीं । निर्वाहापुरतें कारण तें ॥ १ ॥
 या नांवे अंतरा आला नारायण । चित्त समाधान खूण त्याची ॥ २ ॥
 सर्वकाळ हाचि करणें विचार । विवेकीं सादर आत्मत्वाचे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जों जों भजनासी वेळे । अंगीं तों तों कळे सन्निधता ॥ ४ ॥

॥ ३८११ ॥

देह आणि देहसंबंधें तिंदावीं । इतरें वंदावीं श्वानशूकरें ॥ १ ॥
 येणें नांवे जाला मी माझ्याचा झाडा । मोहा नांवे खोडा गर्भवास ॥ २ ॥
 गृह आणि वित्त स्वदेशा विटावे । इतरां भेटावे श्वापदाझाडां ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मी हें माझें न यो वाचे । येणें नांवे साचे साधुजन ॥ ४ ॥

॥ ३८१२ ॥

अंतरांचें ध्यान । मुख्य या नांवे पूजन ॥ १ ॥ उपाधि तें अवघें पाप ।
 मोड निरसतां संकल्प ॥ २ ॥ आज्ञा पाळावी हा धर्म । जाणते हो
 जाणा वर्म ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वृत्ति । अविट हे सहज स्थिति ॥ ४ ॥

॥ ३८१३ ॥

मुक्त होता परी वळें जाला बद्ध । घेउनियां छंद माझें माझें ॥ १ ॥
 पाप पुण्य अंगीं घेतलें जडून । वर्म नेणे कोण करिता तो ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे व्यर्थ गेलें वायां विण । मृग पावे शीण मृगजळीं ॥ ३ ॥

पाठभेदः—१ रामराम. २ वेळे. ३ वायां गेलें वाया विण ॥ जैसा मृगजळीं
 मृगजळा

॥ १०० ॥

तापल्यावांचून नव्हे अळंकार । पिटूनियां सार उरलें तें ॥ १ ॥
 मग कदाकाळीं नव्हे शुद्ध जाति । नासं शत्रु होती मित्र तेचि ॥ २ ॥
 कळिवर बरें भोगूं द्यावें भोगा । फांसिलें तें रोगा हातीं सुटे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मन करावें पाठेळ । साहावेचि जाळ सिजेवरि ॥ ४ ॥

॥ ३८९५ ॥

वचन तें नाहीं तोडीत शरीरा । भेदन अंतरा वज्राऐसें ॥ १ ॥
 कांहीं न सहावे काशाही कारणें । संदेह निधान देह वळी ॥ २ ॥
 नाहीं शब्द मुखीं लागत तिखट । नाहीं जड होत पोटा तेणें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जरी गिळे अहंकार । तरी वसे घर नारायण ॥ ४ ॥

॥ १०३ ॥

देवाच्या उद्देशें जेथें जेथें भाव । तो तो वसे ठाव विश्वंभरें ॥ १ ॥
 लोभानें संकल्प पळालियावरी । कैची तेथें उरी पापपुण्या ॥ २ ॥
 शुद्ध भक्ती मन जालिया निर्मळ । कुश्रळी विटाळ वज्रलेप ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ज्याचें त्यासीच कळे । प्रात येतो फळें कळों मग ॥ ४ ॥

॥ १०४ ॥

लौकिकासाठीं या पसाण्याचा गोवा । काही नाहा दवा लागा येत ॥ १ ॥
 ठेवावा माथा तो नुचलावा पार्यां । ठार्यांचिये ठार्यां हालों नये ॥ २ ॥
 हवळिल्या मनें वितळिलें रूप । नांव ऐसें पाप उपाधीचें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे देव प्रीतीनें कवळीं । ठेवील जवळी उठवूनि ॥ ४ ॥

॥ ३८१८ ॥

भूतीं भगवद्भाव । मात्रासहित जीव । अद्वैत तो ठाव । निरंजन ए-
 कला ॥ १ ॥ ऐसीं गर्जती पुराणें । वेदवाणी सकळ जन । संत गर्ज-
 तील तेणें । अनुभवे निर्भर ॥ २ ॥ माझे तुझे हा विकार । निरसतां

एकंकार । नलगे कांहीं फार । विचारचि करणें ॥३॥ तुका ह्मणे दुजें ।
हें तों नाहींच सहजें । संकल्पाच्या काजें । आपेआप वाढलें ॥ ४ ॥

॥ ३८१९ ॥

रवि रश्मिमकळा । नये काढितां निराळा ॥ १ ॥ तैसा आह्मां
जाला भाव । अंगीं जडोनि ठेला देव ॥ २ ॥ गोडी साकरेपासूनी ।
कैसी निवडिती दोन्ही ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाद उठी । विरोनि
जाय नभा पोटीं ॥ ४ ॥

॥ ३८२० ॥

हारपल्याची नका चितीं । धरूं खंती वांयांच ॥ १ ॥ पावलें तें ह्मणा
देवा । सहच सेवा या नांव ॥२॥ होणार तें तें भोगें घडे । लाभ जोडे
संकल्पें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मोकळें मन । अवघें पुण्य या नांवें ॥४॥

॥ ३८२१ ॥

आहार निद्रे नलगे आदर । आपण सादर तेचि होय ॥ १ ॥
परिमितीविणें बोलणें तें वांयां । फार थोडें काया पिंड पीडी ॥ २ ॥
समाधान त्याचें तोचि एक जाणे । आपुलिया खुणे पावोनियां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे होय पीडा ते न करीं । मग राहें परी भलतिये ॥ ४ ॥

॥ ३८२२ ॥

भूमि अवधी शुद्ध जाणां । अमंगळ हे वासना ॥ १ ॥ तैसे वोसपले
जीव । सांडी नसतां अंगीं वाव ॥ २ ॥ जीव अवघे देव । खोदा ना-
गवी संदेह ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शुद्ध । मग तुटलिया भेद ॥ ४ ॥

॥ ३८२३ ॥

निघालें दिवाळें । जालें देवाचें वाटोळें ॥ १ ॥ आतां वेचू नये वाणी ।
विचारावें मनिच्या मनीं ॥ २ ॥ गुंडाळिलीं पोतीं । भीतरी लावि-
येली वाती ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करा । ऐसा राहे माजी घरा ॥ ४ ॥

॥ ३८२४ ॥

काय साधनाच्या कोटी । केल्या आटी होती त्या ॥ १ ॥ देव कृपा
करी जरी । होय उजरी स्वरूपी ॥ २ ॥ केले होते व्यर्थ भ्रम । उपरम
न होतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कळों आलें । सर्व जालें आपरूप ॥ ४ ॥

॥ ३८२५ ॥

हात पाय मिळोनि मेळा । चला ह्मणती पाहों डोळां ॥ १ ॥
देखणी नव्हे देखती कैसे । सकळांचा देवणा डोळाचि असे ॥ २ ॥
डोळ्याचा डोळा पाहों गेला । तुका ह्मणे तो पाहों ठेला ॥ ३ ॥

॥ ३८२६ ॥

प्रगटलें ज्ञान । नारायण भूता त ॥ १ ॥ अनुभवचि घेऊं व्हावा ।
विनंती देवा करूनियां ॥ २ ॥ देखोवेखीं वदे वाणी । पडिल्या कार्नीं
प्रमाणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे योगक्षेम । घडे तें वर्म साधारें ॥ ४ ॥

॥ ३८२७ ॥

देव आहे सुकाळ देशीं । अभाग्यासी दुर्भिक्षा ॥ १ ॥ नेणती हा करूं
सांटा । भरले फांटा आडराणें ॥ २ ॥ वसवूनि असे घर । मार्ग दूर
घातला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मन मुरे । मग जें उरे तेंचि तूं ॥ ४ ॥

॥ ३८२८ ॥

होईल जाला अंगें देव जो आपण । त्यासी हे जन अवघे देव ॥ १ ॥
येरांनीं सांगावी रेमट् काहाणी । चित्तरंजविणी करावया ॥ २ ॥
धाला आणिकांची नेणे तान भूक । सुखें पाहे सुख आपुलिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे येथें पाहिजे अनुभव । शब्दाचें गौरव कामा नये ॥ ४ ॥

॥ ३८२९ ॥

आहे ऐसा देव वदवावी वाणी । नाहीं ऐसा मनीं अनुभवावा ॥ १ ॥
आवडी आवडी कळिवरा कळिवरीं । वरिली अंतरीं ताळी पडे ॥ २ ॥

अपूर्व दर्शन मातेपुत्रा भेटी । रडूं मागे तुटी हर्षयोगें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एकें कळतें दुसरें । वरियाचें वरें आर्हाचें आहाच ॥ ४ ॥

॥ ३८३० ॥

तेंही नव्हे जें करितां नाहीं । ध्यातां ध्यायीं तेंही नव्हे ॥ १ ॥ तेंही नव्हे
जें जाणवी जना । वाटे मना तेंही नव्हे ॥ २ ॥ त्रास मानिजे कांटाळा ।
अशुभ वाचाळ तेंही नव्हे ॥ ३ ॥ तेंही नव्हे जें भोंवतें भोंवे । तागं
धांवे तेंही नव्हे ॥ ४ ॥ तुका ह्मण एकाच आहं । सहजीं पाहें सहज ॥ ५ ॥

स्थितिपर अंभंग.

देवार्शी उदार.

॥ ३८३१ ॥

असा जी सोंवळे । आहां तैसेचि निराळे ॥ १ ॥ आम्हीं न यों तुमच्या
वाटा । काय लटिकाचि ताठा ॥ २ ॥ चिंतनचि पुरे । काय सलगी
सर्वे धुरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । नका नावडे ते सेवा ॥ ४ ॥

॥ ३८३२ ॥

अवघाच अन्यायी । तेथें एकल्याचें काई ॥ १ ॥ आतां अवघें एक
वेळे । जळोनि सरो तें निराळें ॥ २ ॥ काय माझे खरें । एवढेंच
राखों वरें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां । परिहार न लगे चित्ता ॥ ४ ॥

॥ ३८३३ ॥

अपराधी ह्मणोनि येतो काकुलती । नाही तरी होती काय चाड ॥ १ ॥
थेइल तारूं तरी ताराजी देवा । नाही तरी सेवा ध्या वो भार ॥ २ ॥
कासया भी आतां वंचूं हें शरीर । आहें वारगीर जाई जनें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मन करुनि मोकळें । आहें साळेंढाळें उदार मी ॥ ४ ॥

॥ ३८३४ ॥

अनुभव ऐसा । मज लागला सरिसा ॥ १ ॥ पाठी वैसली खेजारी ।
नव्हे शांत कोणे परी ॥ २ ॥ कोठें न लगे जावें । कांहीं घालावया
ठावें ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे कोटि । दुखाच्याच तये पोटी ॥ ४ ॥

॥ ३८३५ ॥

अनुभव कळो येंतें पाडुरंगा । दुसावें तें कां गा तुझांवरी ॥ १ ॥
आवरितां चित्त नावरे दुर्जन । बात करी मन माझे मज ॥ २ ॥
अंतरीं संसार भाक्ति बाह्यात्कार । हाणोनि अंतर तुझ्या पायीं ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे काय करूं नेणें बर्म । आलें तैसें कर्म सोसूं पुढें ॥ ४ ॥

॥ ३८३६ ॥

अनाथां जीवन । आह्यां तुमचे चरण । करुनि सांढवण । धरीयेहें
हृदयीं ॥ १ ॥ पुष्ट जाली अंगकांति । आनंद न समाये चितीं । कव-
तुके प्रीती । गाऊं नाचों उल्हासें ॥ २ ॥ करुणा उत्तरीं । करूं
आळवण हरी । जाऊं नेदूं दुरी । प्रेम प्रीति पडिभरें ॥ ३ ॥ मोहो
माते करी गोवा । ऐसें आहे जी केशवा । तुका ह्याणे सेवा ।
आणीक नाही जाणता ॥ ४ ॥

॥ ३८३७ ॥

असोत हे तुझे प्रकार सकळ । काय खळखळ करावी हे ॥ १ ॥
आमुचें स्वहित जाणतसो आह्या । तुझे बर्म नामीं आहे तुझ्या ॥ २ ॥
विचारितां आयुष्य जातें बायांविण । रोज नागवण पडतसे ॥ ३ ॥
राहेन मी तुझे पाय आठवूनी । आणीक तें मनीं येऊं नेदीं ॥ ४ ॥
तुका ह्याणे येशे येसी अनायासें । थोर तुज पिसें कीर्तनाचें ॥ ५ ॥

॥ ३८३८ ॥

अवचित या तुमच्या पायां । देवराया पावलों ॥ १ ॥ बरवें जालें देशा-

पाठभेदः—१ तेंथें.

उर । आल्या दुर सारिखें ॥ २ ॥ राहोनियां जातों ठायां । आलियाची
विशाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चरणसेवा । जोडी हेवा लाधली ॥ ४ ॥

॥ ३८३९ ॥

अनाथाचा नाथ पतितपावन । दीनाचें रक्षण करीतसे ॥ १ ॥
ऐसे जाणोनियां नामीं विश्वासलों । भीमातीरा आलों धांवतचि ॥ २ ॥
स्नान हें करितां त्रिताप निवाले । महाद्वारा आलें मन माझे ॥ ३ ॥
तेथें अनुमात्र रीग नव्हे याचा । परतलों साचा तेथूनियां ॥ ४ ॥
पुंडलिकापार्शी येऊनि पुसिलें । चिन्मय दाटलें जनार्दन ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे आतां दुजा देव नाहीं । वाप तरी आई तोचि वितो ॥ ६ ॥

आतां येणें पडिपाडें । रस सेवूं हा निवाडें । सुंगी नेली गोडें ।
ठेविलिबे अडघणी ॥ १ ॥ तैसें होय माझ्या जीवा । चरण न सेडा
केशवा । विषयबुद्धि हेवा । बस पडो सकळ ॥ २ ॥ भुकेलिया
श्याना । गांठ पडे सर्वे अन्ना । भुंको पाहे प्राणा । परि तोंडींची न
सोडी ॥ ३ ॥ काय जिकियेलें मन । जीवित्व कामातुरा तृण ।
भागे अभिचारिणें । भक्ती तुका वे जाती ॥ ४ ॥

॥ ३८४१ ॥

आता कोठें धांवें मन । तुझे चरण देखिलिया ॥ १ ॥ भाग गेला सीण
गेला । अवघा जाला आनंदु ॥ २ ॥ प्रेमरसें बैसली मिठी । आवडी
लाठी भुखासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आह्मांजोगें । विट्टल वोगें खरें माप ॥ ४ ॥

॥ ३८४२ ॥

आतां आह्मां हेंचि काम । वाचे स्मरों गमराम ॥ १ ॥ ऐसी मौलाची
हे वडी । धरूं पायांची आवडी ॥ २ ॥ अमृताची खाणी । तये ठायीं वेचूं
वाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगा । माझ्या जीर्वाच्या जिवलग्या ॥ ४ ॥

॥ ३८४३ ॥

आहे तैसा आतां आहे ठायीं बरा । ठेविलों दातारा उचितें त्या ॥ १ ॥
वचनाचा भार पडिलिया शिरीं । जालें भग भारी उतरेना ॥ २ ॥
अबोल्याचीं सवे लावुनियां मना । फाकों नेहूं गुणा ऐसें करूं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मां गोंवळ्याचा सग । राखतें तें अग जाणतसों ॥ ४ ॥

॥ ३८४४ ॥

आळी करावी ते कळतें बाळका । बुझवावें हें कां नेणां तुह्मी ॥ १ ॥
निवाड तो तेथें असे पायांपाशीं । तुह्मां आह्मांविशीं एकेठायीं ॥ २ ॥
आणीक तों आह्मी न देखोंसें जालें । जाणावें शिणलें भागलेंसें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तुह्मां लागतें सांगावें । अंतरीचें ठावें काय नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३८४५ ॥

आपुलिये टाकीं । करीन कांहीं तरी एकी ॥ १ ॥ करीन पायांशीं
वोळेली । करिसी तें करीं सुखीं ॥ २ ॥ कायाकेशगंगाजळ । समर्थीन
तुळसीदळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कर जोडीन ते सेवा ॥ ४ ॥

॥ ३८४६ ॥

आतां तुझे नाम गात असें गीतीं । ह्मणोनि मानितो लोक मज ॥ १ ॥
अन्नवस्त्रचिंता नाहीं या पोटाची । वारिली देहाचि थोर पीडा ॥ २ ॥
सज्जन संबंधीं तुटली ज्वाधी । रोकडी या बंदीं सुटलोंसें ॥ ३ ॥
ध्यावा धावा कोणें करावा सायास । गेली आशा पाश वारोनिया ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तुज कळेल तें आतां । करा जी अनंता मायबापा ॥ ५ ॥

॥ ३८४७ ॥

आतां मी पतित ऐसा साच भावें । कळों अनुभवं आलें देवा ॥ १ ॥
काय करावें तें रोकडेंचि करी । राहिली हे उरी नाहीं दोघां ॥ २ ॥
येर येरा दृष्टी द्यावया उत्तरा । यासी काय करा गोही आता ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मेलों सांगतसांगतां । तेंचि आलें आतां कळों तुह्मां ॥ ४ ॥

॥ ३८४८ ॥

आतां भय नाहीं ऐसें वाटे जीवा । घडलिया सेवा समर्थाची ॥ १ ॥
 आतां माझ्या मनें धरावा निर्धार । चिंतनीं अंतर न पडावें ॥ २ ॥
 येथें नाहीं जाली कोणाची निरास । आल्या याचकास कृपेविशीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे येथें नाहीं दुजी परी । राया रंका सरी देवा पार्यो ॥ ४ ॥

॥ ३८४९ ॥

आतां सर्वभावे हा माझा निर्धार । न करीं विचार आणिकांसी ॥ १ ॥
 सर्वभावे नाम गाईन आवडी । सर्व माझी जोडीं पाय तुझे ॥ २ ॥
 लोटांगण तुझ्या घालीन अंगणीं । पाहीन भरोनि डोळे मुख ॥ ३ ॥
 निर्लेख होऊनि नाचेन रंगणीं । येऊ नेदी मनीं शंका कांहीं ॥ ४ ॥
 अंकित अंकिला दास तुझा देवा । संकरूप हा जीवा तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ३८५० ॥

आतां येथें जाली जीवासर्वे साटी । होतें तैसें पोटीं फळ आलें ॥ १ ॥
 आता धरिले ते न सोडीं चरण । सांपडलें धन निजठेवा ॥ २ ॥
 आतां हा आळस असो परता दुरी । नेदावी ते उरी उरी कांहीं ॥ ३ ॥
 आतां याचा भज न व्हावा विसर । भरोनि अंतर राहो रूप ॥ ४ ॥
 आतां लोकलाज नयो येथें आड । बहु जालें गोड ब्रह्मरस ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे आतां जन्म हा सफळ । अंतरीं गोपाळ स्थिरावला ॥ ६ ॥

॥ ३८५१ ॥

आतां आह्मां होचि काम । वाचे गाऊं तुझे नाम । वाहुनियां टाळी
 प्रेम । सुखें आनंदें नाचावें ॥ १ ॥ अवधी जाली आरणूक । मार्गे
 पुढें सकळिक । त्रिपुटीचें दुःख । प्रारब्ध सारिलें ॥ २ ॥ गोदातळें
 निर्मळें । देव देवांचीं देवळें । संत महंत मेळें । दिवस जाय सुखा-
 चा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पंढरीनाथा । आणिक नाहीं मज चिंता ।
 योगक्षेम माथां । भार तुझ्या घातला ॥ ४ ॥

॥ ३८५२ ॥

आतां गाऊं तुज ओविया मंगळी । करूं गदारोळी हरिकथा ॥ १ ॥
 होसि निवारिता आमुचें सकळ । भय तळमळ पापपुण्य ॥ २ ॥
 भोगिले ते भोग लावूं तुझे अंगीं । अलिप्त या जर्गीं होउनि राहों ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आह्मी लाडिकीं लेंकरें । न राहों अंतरें पायांविण ॥ ४ ॥

॥ ३८५३ ॥

आह्मी सर्वकाळ कैचीं सावधान । व्यवसायें मन अभ्यासलें ॥ १ ॥
 तरी ह्मणा मोट ठेविली चरणीं । केलों गुणागुणीं कासावीस ॥ २ ॥
 याचे कानसुलीं मारीतसे हाका । मज घाटूं नका मयीं आतां ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे निद्रा जागृति सुषुप्ति । तुह्मी हो श्रीपती साक्षी येथें ॥ ४ ॥

॥ ३८५४ ॥

आह्मी असों निश्चितीनें । एक्या गुणें तुमचिया ॥ १ ॥ दुराचारी
 तरले नामें । घेतां प्रेमें ह्मणोनि ॥ २ ॥ नाहीं तुह्मां वांव घेतां । कृपावंता
 आळस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विसरूं काई । तुज वो आई विठुले ॥ ४ ॥

॥ ३८५५ ॥

आह्मांसी सांगाती । होती अराले ते होती ॥ १ ॥ येती आइकतां
 हाक । दोन मिळोन ह्मणती एक ॥ २ ॥ आणिकां उत्तरीं । नसे गोविली
 वैखरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बोल । खूण पहाती विठुल ॥ ४ ॥

॥ ३८५६ ॥

आह्मां घरीं धन शब्दांचींच रत्नें । शब्दांचींच वल्लें यत्न करूं ॥ १ ॥
 शब्दचि आमुच्या जीवाचें जीवन । शब्दें वांटूं धन जनलोकां ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे पहा शब्दचि हा देव । शब्देंचि गौरव पूजा करूं ॥ ३ ॥

॥ ३८५७ ॥

आह्मांसी सकळ । तुझ्या नामाचेंचि बळ ॥ १ ॥ करूं अमृताचें

पान । दुजे नेणों कांहीं आन ॥ २ ॥ जयांचा जो भोग । सुख दुःख
पीडा रोग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुझे पार्यीं माझा हेवा ॥ ४ ॥

॥ ३८५८ ॥

आह्मां सर्वभावे हेंचि काम । न विसंवावे तुझे नाम ॥ १ ॥ नलगे करावी
हे चिंता । तरणें करणें काय आतां ॥ २ ॥ आसनीं भोजनीं शयनीं । दुजे
नाहीं ध्यानीं मनीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कृपानिधी । माझी तोडिली उपाधी ॥ ४ ॥

॥ ३५५९ ॥

आह्मी मागों ऐसें नाहीं तुजपार्यीं । जरी तू भीतोसि पांडुरंगा ॥ १ ॥
पाहें विचारुनि आहे तुज ठावे । आह्मी घालों नावे तुझ्या एका ॥ २ ॥
ऋद्धिसिद्धि तुझे मुख्य भांडवल । हें तों आह्मा फोल भक्तीपुढें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जाऊं वैकुंठा चालत । बैसोनि निर्वांत सुख भोगूं ॥ ४ ॥

॥ ३८६० ॥

आह्मी रामाचे राऊत । वीर जुंजार बहुत ॥ १ ॥ मनपवनतुरंग ।
हातीं नामाची फिरंग ॥ २ ॥ वारू चालवूं चहूंखुरीं । घाला घालूं
यमपुरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पेणें । आह्मां वैकुंठासी जाणें ॥ ४ ॥

॥ ३८६१ ॥

उतरलों पार । सत्य जाला हा निर्धार ॥ १ ॥ तुझे नाम धरिलें कंठीं ।
केली संसारासी तुटी ॥ २ ॥ आतां नव्हे बाधा । कोणेविशीं कांहीं
कदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । आतां उरलें ऐसें नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ३८६२ ॥

उपासा सेवटीं अन्नासवें भेटी । तैसी माझी मिठी पडो पार्यीं ॥ १ ॥
पुरवीं वासना साच सर्वजाणा । आह्मां नारायणा अंकिताची ॥ २ ॥
बहुदिसां पुत्रा मातेसवें भेटी । तैसा दाटो पोटी प्रीतिउभड ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे धन कृपणा सोडरे । यापरि दुसरें नहो आतां ॥ ४ ॥

॥ ३८६३ ॥

एक बैठे तरी जाईन माहेरा । बहुजन्म फेरा जाल्यावरी ॥ १ ॥
चित्ता हे बैसली अविट आवडी । पालट ती घडी नेघे एकी ॥ २ ॥
करावें तें करी कारण शरीर । अंतरीं त्या धीर जीवनाचा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तरी होईल विलंब । परी माझा लाभ खरा जाला ॥ ४ ॥

॥ ३८६४ ॥

एकाएकी हातोफळी । ठाया वळी पावले ते ॥ १ ॥ आक्षी देवा
शक्तिहीने । भाकूं तेणें करुणा ॥ २ ॥ पावटणी केला काळ । जया
बळ होतें तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वीर्यावीर । संतधीर समुद्र ॥ ४ ॥

॥ ३८६५ ॥

ऐसा सर्व भाव तुज निरोपिला । तूं मज एकला सर्वभावे ॥ १ ॥
अंतरींची कां हे नेणसील गोष्टी । परि सुखासाठीं बोलविसी ॥ २ ॥
सर्व माझा भार तुज चालवणें । तेथें म्यां बोलणें काय एक ॥ ३ ॥
स्वभावे स्वहित हिताचें कारण । कौतुक करून निवडिसी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तूं हें जाणसी गा देवा । आमुच्या स्वभावा अंतरींच्या ॥ ५ ॥

॥ ३८६६ ॥

करीं ऐसें जागें । वेळीवेळां पायां लागें ॥ १ ॥ प्रेम झोवे^२ कंठीं ।
देह धरणिये लोटीं ॥ २ ॥ राहे लोकाचार । पडे अवघा विसर ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ध्यावें । तुज व्यभिचारभावे ॥ ४ ॥

॥ ३८६७ ॥

कपट कांहीं एक । नेणें भुलवायाचे लोक ॥ १ ॥ तुमचें करितों
कीर्तन । गातों उत्तम ते गुण ॥ २ ॥ दाऊं नेणें जडीवुटी । चम-
त्कार उठाउटी ॥ ३ ॥ नाहीं शिष्यशाखा । सागों अयाचित लोकां
॥ ४ ॥ नव्हे मठपति । नाहीं चाहुरांची वृत्ति ॥ ५ ॥ नाहीं देवा-

चन । असैं मांडिलें दुकान ॥ ६ ॥ नाहीं वैताळ प्रसन्न । काहीं
सांगों खाण खुण ॥ ७ ॥ नव्हे पुराणिक । करणें सांगणें आणिक
॥ ८ ॥ नेणें वाद घटा पटा । करितां पंडित करंटा ॥ ९ ॥ नाहीं
जाळीत भणदीं । उदो ह्मणोनि आनंदी ॥ १ ॥ नाहीं हालवीत माळ ।
भोंवतें मेळवुनि गावाळ ॥ ११ ॥ आगमीचें कुडें नेणें । स्तंभन मोहन
उच्चाटणें ॥ १ ॥ नव्हे यांच्या ऐसा । तुका निरयवासी पिसा ॥ १३ ॥

॥ ३८६८ ॥

कमोदिनी काय जाणे तो परिमळ । भ्रमर सकळ भोगीतसे ॥ १ ॥
तैसें तुज ठावें नाहीं तुझें नाम । आह्मीच तें प्रेमसुख जाणों ॥ २ ॥
माते तृण बाळा दुधाची ते गोडी । ज्याची नये जोडी त्यासी कामा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मुक्ताफळ शिंपी पोटीं । नाहीं त्याची भेटी भोग तिथे ॥ ४ ॥

॥ ३८६९ ॥

कराल तें करा । हातें आपुल्या दातारा ॥ १ ॥ बळियार्चीं आह्मीं
वाळें । असों निर्भर या सळे ॥ २ ॥ आतां कोठें काळ । मर्धा^२ रिघेल
ओंगळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पंढरीराया । धापटितों ठोक बाह्या ॥ ४ ॥

॥ ३८७० ॥

करीं धंदा परि आवडती पाय । प्रीती सांगों काय नेणां देवा ॥ १ ॥
रूप डोळां देखें सदा सर्वकाळ । संपादितों आळ प्रपंचाचा ॥ २ ॥
नेमून ठेविली काया^३ हे कारणीं । आमुचि^३ हे वाणी गुण वदे ॥ ३ ॥
मनासीं उत्कंटा दर्शनाचा हेवा । नाहीं लोभ जीवा धन धान्य ॥ ४ ॥
उसंतितों पंथ वेठीचिया परी । जीवनसूत्र दोरीपारीं ओढ ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे ऐसें करितों निर्वाण । जीव तुझां भिन्न नाहीं माझा ॥ ६ ॥

॥ ३८७१ ॥

करुनि राहों जरी आत्माचि प्रमाण । निश्चळ नव्हे मन काय करूं ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ कराल देवापारीं बळ, २ कारया कारणी ३ आमुचिथे.

जेवलिया विण काशाचे ढंकर । शब्दाचे प्रकार शब्दचि ते ॥ २ ॥
 पुरे पुरे आतां तुमचें ब्रह्मज्ञान । आह्वासी चरण न सोडणें ॥ ३ ॥
 विरोधें विरोध वाढे पुढता पुढती । वासनेचे हातीं गर्भवास ॥ ४ ॥
 सांडीमांडीअंगीं बसे पुण्यपाप । बंधन संकल्प याचि नांवे ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं मुक्तता मोकळी । ऐसा कोण बळी निरसी देह ॥ ६ ॥

॥ ३८७२ ॥

कळस वाहियेला शिरीं । सहस्रनामें पूजा करीं ॥ १ ॥ पीक पिकलें
 पिकलें । घन द्राटोनियां आलें ॥ २ ॥ शेंवटचें दान । भागा आला
 नारायण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पोट । भरलें वारले बोभाट ॥ ४ ॥

॥ ३८७३ ॥

कळेल हें तैसें गाईन मी तुज । जनासर्वें काज काय माझे ॥ १ ॥
 करीन मी स्तुती आपुले आवडी । जैसी माझ्या गोडी वाढे जीवा ॥ २ ॥
 होऊनि निर्भर नाचेन मी छंदें । आपुल्या आनंदें करूनियां ॥ ३ ॥
 काय करूं कळा युक्ति या कुसरी । जाणिवेच्या परी सकळिका ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे माझे जयासर्वें काज । भोळा तो सहज पांडुरंग ॥ ५ ॥

॥ ३८७४ ॥

काम क्रोध आड पडले पर्वत । राहिला अनंत पलीकडे ॥ १ ॥
 नुलंघवे मज न सांपडे वाट । दुरतर हा घाट वैरियांचा ॥ २ ॥
 आतां कैचा मज सखा नारायण । गेला अंतरोन पांडुरंग ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे व्यर्थ मोलाचें शरीर । गेलें हा विचार कळों आला ॥ ४ ॥

॥ ३८७५ ॥

काय मागाचें कवणासी । ज्यासी मार्गें तो मजपार्शीं ॥ १ ॥ जरी
 मार्गें पद इंद्राचें । तरी शाश्वत नाहीं त्याचें ॥ २ ॥ जरी मार्गें
 ध्रुवपद । तरी त्यासी येथील छंद ॥ ३ ॥ स्वर्गभोग मार्गें पूर्ण ।

पुण्य सरल्या सागुती येणें ॥ ४ ॥ आयुष्य सागों चिरंजीव । जीवा
मरण नाही स्वभावे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे एक सागें । एकपणा नाही भंग ॥ ६ ॥

॥ ३८७६ ॥

काय ऐसी वेळ । वोडवली असंगळ ॥ १ ॥ आजि दुखवळें मन । क-
थाकाळीं जाला सीण ॥ २ ॥ पापाचिया गुणें । त्यांचिया वेळे
दर्शने ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कार्नी । घालूं आलें दुष्टवाणी ॥ ४ ॥

॥ ३८७७ ॥

काय मज एवढा भार । हे वेव्हार चालवाया ॥ १ ॥ उकल तो जाणे
घणी । मज भोजनीं कारण ॥ २ ॥ चिंता ज्याची तथा शिरीं । लेंकरीं तें
खेळावे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सेवट जाला । देव वोलाया भोगिता ॥ ४ ॥

॥ ३८७८ ॥

काय सांगों तुझ्या चरणांच्या सुखा । अनुभव ठाउका नाही तुज ॥ १ ॥
बोलता हें कैसें वाटे खरेपण । अमृताचे गुण अमृतासी ॥ २ ॥
आर्क्षीं एकएका ग्वाही मायपुतें । जाणों तें निरुतें सुख दोषें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मां मोक्षाचा काटाळा । कां तुह्मी गोपाळां नेणां ऐसें ॥ ४ ॥

॥ ३८८१ ॥

काय पुण्यराशी । गेल्या भेदूनि आकाशीं ॥ १ ॥ तुह्मी जालेति कृ-
पाळ । माझा केला जी सांभाळ ॥ २ ॥ काय बोललें संचित । ऐसें
नेणें अगणित ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेणें । काय केलें नारायणें ॥ ४ ॥

॥ ३८८० ॥

काय ऐसा जन्म जावा वांयांविण । कांहीं तरी ऋण असो माथां ॥ १ ॥
कोणे तरी काळें होईल आठव । नाही जरी भाव भार खरा ॥ २ ॥
शता एका तरी जन्माच्या सेवटीं । कृपाळुवा पोटीं येईल दया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाही फांकीं तरी देत । सर्वांचें उचित सांपडलें ॥ ४ ॥

॥ ३८८१ ॥

कार्ये करुनि करीं धंदा । चित्त गोविंदा तुझे पार्यो ॥ १ ॥ ऐशा संक-
ल्पाची संधि । माझे बुद्धि धीर देवा ॥ २ ॥ कुटुंबाचा तुझां भार । मज
व्यवहार निमित्त ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करितां काम । हृदयीं नाम धरीन ॥ ४ ॥

॥ ३८८२ ॥

कासया गा मज घातलें संसारीं । चित्त पायांवरी नाहीं तुझ्या ॥ १ ॥
कासया गा मज घातलें या जन्मा । नाहीं तुझा प्रेमा नित्य नवा ॥ २ ॥
नामाविण माझी वाचा अमंगळ । ऐसा का चांडाळ निर्मियेलों ॥ ३ ॥
तुला जणे नाही जळो जळो काया । विठ्ठला सख्या वाचूनेयां ॥ ४ ॥

॥ ३८८३ ॥

कांहीं जडभारी । पडतां ते अवसरीं ॥ १ ॥ तुज आठवावे पाय ।
आह्मीं मोकळूनि धाय ॥ २ ॥ तान-पीडी भूक । शीत उष्ण वाटे
दुःख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लाड । तेथें पुरे माझे कोड ॥ ४ ॥

॥ ३८८४ ॥

कोठें भोग उरला आतां । आठवितां तुज मज ॥ १ ॥ आड् कांहीं नथे
दुर्जे । फळ बीजे आणिलें ॥ २ ॥ उद्वेग ते बायांविण । कैचा सीण
चित्तनें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गेला भ्रम । तुमच्या धर्मे पायांच्या ॥ ४ ॥

॥ ३८८५ ॥

कोठें देवा आलें अंगा थोरपण । बरें होतें दीन होतों तरी ॥ १ ॥
साधन ते सेवा संतांची उत्तम । आवडीनें नाम गाईजे तें ॥ २ ॥
न पुसतें कोणी कोठें ही असतां । समाधान चित्ताचिया सुखें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जन अव्हेरितें मज । तरी केशीराज सांभाळिता ॥ ४ ॥

॥ ३८८६ ॥

खावें ल्यावें द्यावें । जमाखर्च तुझ्या नावें ॥ १ ॥ आतां चुकली

पुण्य सरत्या मागुती येणें ॥ ४ ॥ आयुष्य मागों चिरंजीव । जीवा
मरण नाहीं स्वभावे ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे एक मागें । एकपणा नाहीं भंग ॥ ६ ॥

॥ ३८७६ ॥

काय ऐसी वेळ । वोढवली अमंगळ ॥ १ ॥ आजि दुखवले मन । क-
थाकाळीं जाला सीण ॥ २ ॥ पापाच्या गुणें । त्यांच्या वेळे
दर्शने ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कार्नी । घालूं आलें दुष्टवाणी ॥ ४ ॥

॥ ३८७७ ॥

काय मज एवढा भार । हे वेढहार चालवाया ॥ १ ॥ उकल तो जाणे
धणी । मज भोजनीं कारण ॥ २ ॥ चिंता ज्याची तथा शिरीं । लेकरीं तें
खेळावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सेवट जाला । देव वोलाया भोगिता ॥ ४ ॥

॥ ३८७८ ॥

काय सांगों तुझ्या चरणांच्या सुखा । अनुभव ठाउका नाहीं तुज ॥ १ ॥
बोलतां हें कैसें वाटे खरेपण । अमृताचे गुण अमृतासी ॥ २ ॥
आह्मीं एकएका ग्वाही मायपुतें । जाणों तें निरुतें सुख दोषें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मां मोक्षाचा कांटाळा । कां तुह्मी गोपाळां नेणां ऐसें ॥ ४ ॥

॥ ३८८९ ॥

काय पुण्यराशीं । गेल्या भंदूनि आकाशीं ॥ १ ॥ तुह्मी जालेति कृ-
पाळ । माझा केला जी सांभाळ ॥ २ ॥ काय वोळले संचित । ऐसें
नेणें अगणित ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेणें । काय केलें नारायणें ॥ ४ ॥

॥ ३८९० ॥

काय ऐसा जन्म जावा वायांविण । कांहीं तरी ऋण असो माथां ॥ १ ॥
कोणे तरी काळें होईल आठव । नाहीं जरी भाव भार खरा ॥ २ ॥
शता एका तरी जन्माच्या सेवटीं । कृपाळुवा पोटीं येईल दया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे नाहीं फांकीं तरी देत । सर्वांचें उचित सांपडलें ॥ ४ ॥

॥ ३८८१ ॥

कार्ये करुनि करीं धंदा । चित्त गोविंदा तुझे पार्यीं ॥ १ ॥ ऐशा संक-
ल्पाची संधि । माझे बुद्धि धीर देवा ॥ २ ॥ कुटुंबाचा तुझां भार । मज
व्यवहार निमित्त ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे करितां काम । हृदयीं नाम धरीन ॥ ४ ॥

॥ ३८८२ ॥

कासया गा मज घातलें संसारीं । चित्त पायांवरी नाहीं तुझ्या ॥ १ ॥
कासया गा मज घातलें या जन्मा । नाहीं तुझा प्रेमा नित्य नवा ॥ २ ॥
नामाविण माझी वाचा असंगळ । ऐसा कां चांडाळ निर्मियेळों ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे माझी जळो जळो काया । विठ्ठला सखया वांचूनियां ॥ ४ ॥

॥ ३८८३ ॥

कांहीं जडभारी । पडतां ते अवसरीं ॥ १ ॥ तुज आठवावे पाय ।
आह्मीं मोकळूनि धाय ॥ २ ॥ तान.पीडी भूक । शीत उष्ण वाटे
दु.ख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लाड । तेथें पुरे माझे कोड ॥ ४ ॥

॥ ३८८४ ॥

कोठें भोग उरला आतां । आठवितां तुज मज ॥ १ ॥ आड् कांहीं नये
दुजे । फळ बीजे आणिलें ॥ २ ॥ उद्देग ते वायांविण । कैचा साण
चितनें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गेला भ्रम । तुमच्या धर्मे पायांच्या ॥ ४ ॥

॥ ३८८५ ॥

कोठें देवा आलें अंगा थोरपण । बरे होते दीन होतो तरी ॥ १ ॥
साधन ते सेवा संतांची उत्तम । आवडीनें नाम गाईजे तें ॥ २ ॥
न पुसतें कोणी कोठें ही असतां । समाधान चित्ताचिया सुखें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जन अठ्हेरितें मज । तरी केशीराज सांभाळिता ॥ ४ ॥

॥ ३८८६ ॥

खावें ल्यावें घावें । जमाखर्च तुझ्या नावें ॥ १ ॥ आतां चुकली

खटपट । झाड्यापाड्याचा बोभाट ॥ २ ॥ आहे नाही त्याचें । आह्यां
काम सांगायचे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चिंता । भार वाही तुझ्या माथां ॥ ४ ॥
॥ ३८८७ ॥

गाऊं नेणें कळा कुसरी । कान धरोनि ह्मणें हरी ॥ १ ॥ माझ्या
बोवडिया बोला । चित्त द्यावें वा विडुला ॥ २ ॥ भज हंसतील लोक ।
परि मी गाईन निःशंक ॥ ३ ॥ तुझे नामीं मी निर्लज्ज । काय जना-
सर्वे काज ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे माझी विनंती । तुझी परिसा कमळापती ॥ ५ ॥
॥ ३८८८ ॥

घेईन मी जन्म याजसाटीं देवा । तुझी चरणसेवा साधावया ॥ १ ॥
हरिनामकीर्तन संतांचें पूजन । घालूं लोटांगण महाद्वारीं ॥ २ ॥
आनंदें निर्भर असों भलते ठार्यां । सुखदुःखा नाही चाड आह्यां ॥ ३ ॥
आणीक सायास न करीं न धरीं आस । होईन उदास सर्वभावे ॥ ४ ॥
मोक्ष आह्यां घरीं कामारी ते दासी । होय सांगों तैसी तुका हाणे ॥ ५ ॥
॥ ३८८९ ॥

चंदनाच्या वासें धरितील नाक । नावडे कनक न घडे हें ॥ १ ॥
साकरेची गोडी सारिखी सकळां । थोरां मोठ्यां वाळां धाकुटियां ॥ २ ॥
तुका ह्मणे माझे चित्त शुद्ध होतें । तरि कां निंदिते जन भज ॥ ३ ॥
॥ ३८९० ॥

चितीं तुझे पाय डोळां रूपाचें ध्यान । अखंड सुखीं नाम तुमचे वर्णात्रे
गुण ॥ १ ॥ हेंचि एक देवा तुह्यां मागणें दातारा । उचित तें करा
भाव जाणूनि खरा ॥ २ ॥ खुंटली जाणीव काहीं बोलणें आतां ।
कळां येईल तैसी करा बाळाची चिंता ॥ ३ ॥ तुका म्हणे आतां नका
देऊं अंतर । न कळे पुढें काय कैसा होईल विचार ॥ ४ ॥
॥ ३८९१ ॥

जन्मोजन्मींचें संचित । भेटी जाली अकस्मात ॥ १ ॥ आतां सोडितां

पाठभेदः—१ त्याचे. २ 'तुमचे' नाही. ३ जन्मोजन्मींची सगत.

सुटेना । तंतु प्रीतीचा तुटेना ॥ २ ॥ भाईं चित्त तुझ्या पायां । मिठी
पडिली पंढरिराया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंती । तुझी माझी एक गति ॥ ४ ॥

॥ ३८९२ ॥

जरि न भरे पोट । तारि सेवूं दरकूट ॥ १ ॥ परि न घालूं तुज
भार । हाचि आमुचा निर्धार ॥ २ ॥ तुझे नाम अमोलिक । नेणती
हे ब्रह्मादिक ॥ ३ ॥ ऐसें नाम तुझे खरे । तुका ह्मणे भासे पुरे ॥ ४ ॥

॥ ३८९३ ॥

जाणावें तें काय नेणावें तें काय । ध्यावे तुझे पाय हेंचि सार ॥ १ ॥
करावें तें काय न करावें तें काय । ध्यावे तुझे पाय हेंचि सार ॥ २ ॥
बोलावें तें काय न बोलावें तें काय । ध्यावे तुझे पाय हेंचि सार ॥ ३ ॥
जावें तें कोठें न जावें तें आतां । बरवें आठवितां नाम तुझे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तं करिसी तें सोपें । पुण्यें होती पापें आमुच्या मते ॥ ५ ॥

॥ ३८९४ ॥

जाला हा डांगोरा । सुखी लहानाचे थोरा ॥ १ ॥ नागविलों जना-
चारीं । कोणी वैसें नेदी दारीं ॥ २ ॥ संचिताचा ठेवा । आतां
आला तैसा घ्यावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवें । ह्मणों केलें हें बरवें ॥ ४ ॥

॥ ३८९५ ॥

जालें समाधान । तुमचे धरिले चरण ॥ १ ॥ आतां उठावेंसें
मना । येत नाहीं नारायणा ॥ २ ॥ सुरवाडिकपणें । येथें सांप-
डलें केणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाग । गेला निवारला लाग ॥ ४ ॥

॥ ३८९६ ॥

जालों बलिवंत । होऊनियां शरणागत ॥ १ ॥ केला घरांत रिधावा ।
ठायीं पडियेला ठेवा ॥ २ ॥ हातां चढे धन । ऐसें रचिलें
कारण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मिठी । पार्थी देउनि केली लुटी ॥ ४ ॥

॥ ३८९७ ॥

जालों निर्भर मानसी । ह्यणऊनि कळलासी ॥ १ ॥ तुझे ह्यण-
 विती त्याम् । भय चिंता नाहीं आस ॥ २ ॥ त्रुकविती पाश । गर्भ-
 वास यातना ॥ ३ ॥ तुझे जाणोनियां वर्म । कंठीं धरियेलें नाम
 ॥ ४ ॥ तुका ह्यणे तेणें सुखें । विसरलों जन्मदुःखें ॥ ५ ॥

॥ ३८९८ ॥

जीवन उपाय । वैद्यवाणी तुझे पाय ॥ १ ॥ ते . मी नाठवीं घडि
 घडी । ह्यणोनियां चरफडीं ॥ २ ॥ तुटे भवरोग । जेथें सर्व
 सुखें भोग ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे विटे । धरियेलें जें गोष्टें ॥ ४ ॥

॥ ३८९९ ॥

तो मानी तो देईल काई । न मनी तो नेईल काई ॥ १ ॥ आह्यां विट्टल
 सर्वभूतीं । राहो चितीं भलतैसा ॥ २ ॥ आधीन तें जना काई । जल्पें
 बांधांविण ठायीं ॥ ३ ॥ बंधी निंदी तुज तो गा । तुका ह्यणे पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ३९०० ॥

तरिच हा जीव संसारीं उदास । धरिला विश्वास तुह्यां सोई ॥ १ ॥
 एके जातीविण नाहीं कळवळा । ओढली गोपाळा सूत्रदोरी ॥ २ ॥
 फुटतसे प्राण क्षणांच्या विसरें । हें तों परस्परें सारिखेंचि ॥ ३ ॥
 तुका ह्यणे चितीं राखिला अनुभव । तेणें हा संदेह निवारला ॥ ४ ॥

तरा हाव केली अमुपा व्यापारें । व्हावें एकसरें धनवंत ॥ १ ॥
 जालों हरिदास गुरवाचे नेम । जालीं ठावीं वर्में पुढिलांचीं ॥ २ ॥
 जनावेगळे हें असे अभिन्नव । वळी दिला जीव ह्यणऊनि ॥ ३ ॥
 तुका ह्यणे तरी ल गळे विल्हेसी । चालतिचा दिसीं स्वामी ऋणी ॥ ४ ॥

॥ ३९०१ ॥

तुजविण कोणा । शरण जाऊं नारायणा ॥ १ ॥ ऐसा न देखें मी

कोणी । दुजा तिहीं त्रिभुवर्नी ॥ २ ॥ पाहिलीं पुराणें । धांडोळिलीं
दरुषणें ॥ ३ ॥ तुका ह्वाणे ठायीं । जडुन ठेलों तुझ्या पार्यीं ॥ ४ ॥

॥ ३९०३ ॥

तुजविण कांहीं । स्थिर राहे ऐसें नाहीं ॥ १ ॥ कळों आलें बहुता
रीती । पांडुरंगा माझ्या चित्तीं ॥ २ ॥ मोकलिली आस । सर्वभावं
जालों दास ॥ ३ ॥ तुका ह्वाणे तूचि खरा । येर वाउगा पसारा ॥ ४ ॥

॥ ३९०४ ॥

तुजविण चाड आणिकांची कांहीं । धरीन हें नाहीं तुज ठावें ॥ १ ॥
तरणउपाय योगक्षेम माझा । ठेवियेला तुझ्या पार्यीं देवा ॥ २ ॥
कोण मज आळी काय हे तांतडी । सोनियाची घडी जाय दिस ॥ ३ ॥
तुझिया नामाचें ल्यालोंसें भूषण । कृपा संतजन करितोल ॥ ४ ॥
तुका ह्वाणे जाला आनंदाचा वास । हृदया या नास नव्हें कधीं ॥ ५ ॥

॥ ३९०५ ॥

तुज दिला देह । आजुनि वारावितों भय । ऐसा विश्वासघातकी ।
घडली कळतां हे चुकी ॥ २ ॥ धोलतों जें तोंडें । नाहीं अनुभविलें
लंडें ॥ ३ ॥ दंड लाहे केला । तुका ह्वाणे जी विठ्ठला ॥ ४ ॥

तुज पाहावें हे धरितों वासना । परि आचरणा नाहीं ठाव ॥ १ ॥
करिसी कैवार आपुलिया सत्ता । तरिच देखता होईन पाय ॥ २ ॥
बाहेरल्या वेषें उत्तम दंडलें । भीतरी मुंडलें नाहीं तैसें ॥ ३ ॥
तुका ह्वाणे वांयां गेलोंच मी आहे । जरि तुझी साहे न व्हा देवा ॥ ४ ॥

॥ ३९०७ ॥

तुमच्या पाळणा ओढतसे मन । गेलों विसरोन आपणासी ॥ १ ॥
लागेल पालटें फेडावें उसणें । येणेंचि प्रमाणे पांडुरंगा ॥ २ ॥
तुमचे आवडी संबंधाचा त्याग । घेतला ये लाग जगनिंदेचा ॥ ३ ॥
तुका ह्वाणे जैसा माझो जीव ओढे । तैसेंचि तिकडे पाहिजेल ॥ ४ ॥

॥ ३९०८ ॥

तुझे बर्म ठावें । माझ्या पाडियेलें भावें ॥ १ ॥ रूप कासबाचे परी ।
 वरुनि राहिलों अंतरी ॥ २ ॥ नेदी होऊं तुटी । मेळवीन दृष्टा-
 दृष्टी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । चिंतन ते तुझी सेवा ॥ ४ ॥

॥ ३९०९ ॥

तुझे बर्म हातीं । दिलें सांगोनियां संतीं ॥ १ ॥ सुखीं नाम धरीन कंठीं ।
 अवघा सांढवीन पोटीं ॥ २ ॥ नवविधा वेढिन अधीं । सांपडलासी
 भात्रसधी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वळिये गाढे । कळिकाळ पायां पडे ॥ ४ ॥

॥ ३९१० ॥

तुझे बर्म आह्वा कळां आलें सुखें । संतांचिया मुखें पांडुरंगा ॥ १ ॥
 अवघाचि नट वल्ग्या पसारा । चेईला तो खरा तूंचि एक ॥ २ ॥
 ह्मणऊनि देहबुद्धि नासिवंता । नातळे या चित्ता नेदावया ॥ ३ ॥
 सोय हे उगली पुढिलांची वाट । पावले जे नीद तुजपार्शी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं कोणासवें लाज । योलायाचें मज अतरींचें ॥ ५ ॥

॥ ३९११ ॥

तुझे नाम गाऊ आतां । तुझ्या रंगीं नाचों था था ॥ १ ॥ तुझ्या नामाचा
 विश्वास । आह्मां कैचा गर्भवास ॥ २ ॥ तुझे नामीं विसर पडे । तरी कोटी
 हत्या घडे ॥ ३ ॥ नाम ध्यां रे कोणी फुका । भावें सांगतसे तुका ॥ ४ ॥

॥ ३९१२ ॥

तुझीं जावें निजगंदिरां । आह्मी जातो आपुर्या वरा ॥ १ ॥
 विठोबा लोभ असों देई । आह्मी असों तुमचे पाई ॥ २ ॥
 चित करी सेवा । आह्मी जातो आपुर्या गांवा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे दिशा भुललों । फिरोन पायापार्शीं आलों ॥ ४ ॥

॥ ३९१३ ॥

तूं माझी माडली तूं माझी साडली । पाहातो बाटुली पांडुरंगे ॥ १ ॥

तूं मज येकुला वडील धाकुला । तूं मज आपुला साइरा जाव ॥ १ ॥
 तुका ह्मणे जीव तुजपार्शीं असे । तुझियांनै ओस सर्व दिशा ॥ ३ ॥
 ॥ ३९१४ ॥

तैसे नव्हों आही विठोबाचे दास । यावें आणिकांस काकुलती ॥ १ ॥
 स्वामिचिया सत्ता ठेगणें सकळ । आला कळिकाळ हाताखालीं ॥ २ ॥
 अंकितार्ची असे लभिमान देवा । समर्पुनि हेवा असों पार्यीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आह्मा इच्छेचें खेळणें । कोड नारायणें पुरवावें ॥ ४ ॥
 ॥ ३९१५ ॥

त्याग तंव मज न वजता कला । कांहींच विठुला मनांतूनि ॥ १ ॥
 भागलिया आला उबग सहज । न धरितां काज जालें मनीं ॥ २ ॥
 देह जड जालें ऋणाच्या आभाऱें । केलें संवसारें कासावीस ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे गेला आळस किळस । अकर्तव्य ते^३ दोष निवारले ॥ ४ ॥
 ॥ ३९१६ ॥

त्यागें भोग माझ्या येतील अंतरा । मग मी दातारा काय करूं ॥ १ ॥
 आतां असो तुझे पार्यीं हें मोटळें । इंद्रियें सकळें काया मन ॥ २ ॥
 सांडीमांडी विधिनिषेधाचा ठाव । न कळतां भाव जाइल वांयां ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आतां नको उजगरा । लपवीं दातारा अंगीं मज ॥ ४ ॥
 ॥ ३९१७ ॥

दुष्ट आचरण ग्वाही माझें मन । मज ठावे गुण दोष माझे ॥ १ ॥
 आतां तुझी सर्वजाण पांडुरंगा । पाहिजे प्रसंगाऐसें केलें ॥ २ ॥
 व्याह्याजावपांचे पंगति दुर्बळ । वंचिजे तो काळ नव्हे कांहीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आतां जालों शरणागत । पुढील उचित तुझां हातीं ॥ ४ ॥
 ॥ ३९१८ ॥

दुःखाची मगति । तिच्याठायीं कोण प्रीति ॥ १ ॥ अवघें असो हें

पाठभेदः—१ तुजविण, २ विठुलाचे, ३ ते नाही.

निराळें । करूं सोइरें सावळें ॥ २ ॥ क्षणभंगुर तो ठाव । करुनि सांडा-
गाचि वाव ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बरा । ठाव पावलों हा धारा ॥ ४ ॥

॥ ३९१९ ॥

देऊं कपाट । कीं^३ कोण काळ राखों वाट ॥ १ ॥ काय येईलें तें शिरें ।
आज्ञा धरोनियां करीं ॥ २ ॥ करूं कळे ऐसी मात । किंवा राखावा
एकांत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जागों । किंवा कोणा नेदूं वागों ॥ ४ ॥

॥ ३९२० ॥

देखोनियां तुझ्या रूपाचा आकार । उभा कटीं कर ठेवूनियां ॥ १ ॥
तेणें माझ्या चित्ता होतें समाधान । वाटतें चरण न सोडावे ॥ २ ॥
मुखें गातों गीत वाजवितों टाळी । नाचतों राडळीं प्रेमसुखें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज तुझ्या नामापुढें । तुच्छ हें वापुडें सकळही ॥ ४ ॥

॥ ३९२१ ॥

देखिलें तें घरिन मनें । समाधानें राहेन ॥ १ ॥ भाव माझी सांढवण ।
जगजीवन कळावया ॥ २ ॥ बोलवीन एकसरें । उत्तरें या करु-
णेच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नयां रूपा । काय वापा करीसी ॥ ४ ॥

॥ ३९२२ ॥

देव आतां आह्मीं केला असे चरणी । आणिकावांचूनि काय गुंता ॥ १ ॥
एकाचे आर्जव करूं एकनिष्ठ । आणिकांचा बोभाट कामा नये ॥ २ ॥
बहुतांचे आर्जव केलिया खटपट । नाहीं हा शेवट शुद्ध होत ॥ ३ ॥
पुरता विचार आणोनि मानसीं । अंतरलों सर्वांसीं पई देखा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे देवा चरणीं असो भाव । तेणें माझा जीव संतोषे हा ॥ ५ ॥

॥ ३९२३ ॥

देह तुझ्या पार्यां । ठेवुनि जालों उतराई ॥ १ ॥ आतां माझ्या
जीवा । करणें तें करीं देवा ॥ २ ॥ बहु अपराधी । मतिमंद हीन-
बुद्धि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नेणें । भावभक्तीचीं लक्षणें ॥ ४ ॥

॥ ३९२४ ॥

द्याल माळ जरी पडेन मी पायां । दुंडवत वांयां कोण वेंची ॥ १ ॥
आलें तें हिशोबें अवघिया प्रमाण । द्यावें तरी दान मान होतो ॥ २ ॥
मोकळिया मनें द्याल जरी सेवा । प्रसाद पाठवा लवकरी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तुह्मी जालिया कृपण । नामाची जतन मग कैची ॥ ४ ॥

॥ ३९२५ ॥

धनासींच धन । करी आपण जतन ॥ १ ॥ तुज आळवितां गोडी ।
पांडुरंगा खरी जोडी ॥ २ ॥ जेविल्याचें खरें । वरी उमटे ठेकरें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे धाय । तेथें कोठें उरे हाय ॥ ४ ॥

॥ ३९२६ ॥

धरूनियां चाली हांवा । येईन गांवां धांवत ॥ १ ॥ पाठविसी
मूळ तरी । लवकरी विट्टले ॥ २ ॥ नाचेन त्या प्रेमसुखें । कीर्ती
सुखें गाईन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संतमेळीं । पायधुळी वंदीन ॥ ४ ॥

॥ ३९२७ ॥

धांवोनियां आलों पहावया मुख । गेलें माझे दुःख जन्मांतरिचें ॥ १ ॥
ऐकिलेही होतें तैसेचि पाहिलें । मन स्थिरावलें तुझ्या पार्यां ॥ २ ॥
तुका ह्मणे माझी इच्छा पूर्ण जाली । कांहीं न राहिली वासना हे ॥ ३ ॥

॥ ३९२८ ॥

नकळे तत्वज्ञानमूढ माझी मती । परि ध्यातों चित्तीं चरणकमळ ॥ १ ॥
आगमाचे भेद मी तों काय जाणें । काळ तो चिंतनें सारीतसें ॥ २ ॥
कांहीं नेणें परिहणवितों दास । होइल त्याचा त्यास अभिमान ॥ ३ ॥
संसाराची सोय सांडिला मारग । दुराविलें जग एका घायें ॥ ४ ॥
मागिल्या लागाचें केलेंसें खंडण । एकाएकीं मन राखियेलें ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे अगा रखुमादेवी बग । भक्तकरुणाकरा सांभाळावें ॥ ६ ॥

पाठभेदः—१ नामाचें जतन मग कैचें ॥ २ रखुमादेवीच्या,

॥ ३९२९ ॥

नलगे पाहिव अवद्ध वांकडें । उच्चारवें कोडें नाम तुझे ॥ १ ॥
 नाहीं वेळ नाहीं पंडितांचा धाक । होत कं वाचक वेदवक्ते ॥ २ ॥
 पुराणींही कोठें न मिळे पाहातां । तैशीं या अनंता ठेवूं नामें ॥ ३ ॥
 आपुलिया मना उपजे आनंद । तैसे करूं छंद कथाकाळीं ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आह्मी आनंदेंचि धालों । आनंदचि ल्यालों अळंकार ॥ ५ ॥

॥ ३९३० ॥

न लगावी दिठी । माझी तुझे मुखवटी ॥ १ ॥ आधीं पाडलें पाडलें ।
 तें मी पाहेन तें भलें ॥ २ ॥ देईन हे काया । वरि सांडणें सां-
 डाया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । बहु आवडसी जीवा ॥ ४ ॥

॥ ३९३१ ॥

नव्हे कांति कवणाचा । भाव जाणवला साचा ॥ १ ॥ ह्मणोनि तुदया
 पार्यीं । जीव ठेविला निश्चर्यीं ॥ २ ॥ शरीर जायाचें कोंपट । याची
 काय खटपट ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वांयांविण । देवा कळों आला सीण ॥ ४ ॥

॥ ३९३२ ॥

नव्हतें तें कळों आलें । तरी बोलें अवाला ॥ १ ॥ तुज मज घातली
 तुटी । एके भेटीपासूनि ॥ २ ॥ आतां याची न धरीं चाड । कांहीं कोड
 कवतुके । ३ ॥ तुका ह्मणे यावें जावें । एका भावें खंडलें ॥ ४ ॥

न व्हावें तें जालें देखियेले पाय । आतां फिरूं काय मार्गें देवा ॥ १ ॥
 बहु दिस होतों करीत हे आस । तें आलें सायासें फळ आजी ॥ २ ॥
 कोठवरि जिणें संसारान्या आशा । उगवो हा फांसा एथूनियां ॥ ३ ॥
 बुडालीं तयांचा मूळ ना मारग । लागला तो लाग सोडूनियां ॥ ४ ॥
 पुढें बलंधितां दुःखाचे डोंगर । नाहीं अंत पार गर्भवासा ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे कास धरीन पितांबरीं । तूं भयसागरीं तारूं देवा ॥ ६ ॥

.....

नसताचि दाऊनि भेव । केला जीव हिंपुटी ॥ १ ॥ जाला तव्हा क-
ळलें जगा । वाडगा हा आकांत ॥ २ ॥ गंवसिलों पुढें मार्गें । लाग लागे
पावला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केली आणी । सलगीच्यांनीं सन्मुख ॥ ४ ॥

॥ ३९३५ ॥

न होय निग्रह देहासी दंडण । न वजे भूकतान सहावली ॥ १ ॥
तरि नित्य नित्य करीं आळवण । माझा अभिमान असों द्यावा ॥ २ ॥
नाहीं विटाळिलें कायावाचामन् । संकल्पासी भिन्न असेंचि या ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे भवसागरीं उतार । करावया आधार इच्छीतसें ॥ ४ ॥

॥ ३९३६ ॥

नाम घेतां मन निवे । जिव्हे असृतचि स्रवे । होताती वरवे । ऐसे
शंकुन लाभाचे ॥ १ ॥ मन रंगलें रंगलें । तुझ्या चरणीं स्थिरावलें ।
केलिया विठुलें । ऐसी कृपा जाणावी ॥ २ ॥ जालें भोजनसें दिसे ।
चिरा पडोनि ठेला इच्छे । धालियाच्या ऐसे । अंगा घेती उद्गार ॥ ३ ॥
सख भेटों आलें सखा । निध सांपडला मुखा । तुका ह्मणे लेखा ।
आतां नाहीं आनंदा ॥ ४ ॥

॥ ३९३७ ॥

निरोधती परि न मोडे विकार । बहु हीं दुस्तर विषयद्वारे ॥ १ ॥
राहातेति तुही भरोनि अंतरीं । होतों तदाकारी निर्विषयची ॥ २ ॥
कृपेचिया साक्षी असती जवळी । वचनें भोकळीं सरत नाहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ताळा मेळवणीपाशीं । विनंती पायांपाशीं हेचि करीं ॥ ४ ॥

॥ ३९३८ ॥

नाहीं संसाराची चाड । गाऊं हरिचें नाम गोड ॥ १ ॥ हो कां प्राणा-
चाही घात । परि हा न सोडीं अनंत ॥ २ ॥ जन्मोजन्मीं हाचि धंदा ।
संतसंग राहो सदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भाव । तो हा जाणा पंढरिराव ॥ ४ ॥

॥ ३९३९ ॥

नाहीं कांटाळलों परि वाटे भय । करावें तें काय न कळतां ॥ १ ॥
 जन वन आह्मां समानचि जालें । कामक्रोध केले पावटणी ॥ २ ॥
 षडऊर्मा शत्रु जितिले^२ अनंता । नामाचिया सत्तावळें तुझ्या ॥ ३ ॥
 मुख्य धर्म आह्मां सेवकांचा ऐसा । स्वामी करी शिरसा पाळावे ते ॥ ४ ॥
 ह्मणऊनि तुका अवलोकुनी पाय । वचनाची पाहे वास एका ॥ ५ ॥

॥ ३९४० ॥

नेणें गाणें कंठ नाहीं हा सुस्वर । घालूं तुज भार पांडुरंगा ॥ १ ॥
 नेणें राग वेळ काळ घात मात । तुझे पायीं चित्त ठेवीं देवा ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे मज चाड नाहीं जना । तुज नारायणा वांचूनियां ॥ ३ ॥

॥ ३९४१ ॥

नेणती वेद श्रुति कोणी । आह्मां भाविकां वांचोनी ॥ १ ॥ रूप आवडे
 आह्माशी । तैसी जोडी हृशीकेशी ॥ २ ॥ आह्मीं भावें बळिवंत । तुज
 घालूं हृदयांत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तुज धाक । देतां पावसील हाक ॥ ४ ॥

॥ ३९४२ ॥

पार आता माझी परिसावी विनंती । रखुमाईच्या पति पांडुरंगा ॥ १ ॥
 चुकलिया वाळा न मारावें जीवें । हित तें करावें मायवार्पी ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे तुझा ह्मणताती मज । आतां आहे लाज हेचि तुझां ॥ ३ ॥

॥ ३९४३ ॥

पवित्र होईन चरित्रउच्चारें । रूपाच्या आधारें गोजिरिया ॥ १ ॥
~~आयुष्याची तुझे तुज्व गाहां गाठा । पाया घालां मेठी पाहें डोळां ॥ २ ॥~~
 गाईन ओविया शिष्टांच्या आधारें । सारीन विचारें आयुष्या या ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तुझे नाम नारायणा । ठेवीन मी मना आपुलिया ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ गेले, २ जिकिले.

॥ ३९४४ ॥

पाठीलागा काळ येतसे या लागें । मी माझें वाउगें मेंढीऐसैं ॥ १ ॥
आतां अगी लागो ऐसिया वेव्हारा । तं माझा सोइरा पांडुरंगा ॥ २ ॥
वागविला माथां नसताचि भार । नव्हें तें साचार जाणिल तों ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे केलें जवळिल दुरी । मृगजळ वरी आड आलें ॥ ४ ॥

॥ ३९४५ ॥

पाहें प्रसादाची वाट । घावें धोवोनियां ताट ॥ १ ॥ शेष घेऊनी
जाईन । तुमचें जालिया भोजन ॥ २ ॥ जालों एकसवा । तुह्मां आडु-
नियां देवा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त । करोनि राहिलों निश्चित ॥ ४ ॥

॥ ३९४६ ॥

प्रारब्धा हातीं जन । सुख सीण पावतसे ॥ १ ॥ करितां घायान्नाचा
संग । अंगें अंग साखावें ॥ २ ॥ आविसा अंगें पीडा वसे । त्यागें असे
बहु सुख ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीव भ्याला । अवध्या आला वाहेरी ॥ ४ ॥

॥ ३९४७ ॥

प्रेम जडलें तुझे पार्यो । आणिक न सुचे मजला कांहीं ॥ १ ॥ रात्री-
दिवस तुझें ध्यान । तेंचि माझें अनुष्ठान ॥ २ ॥ नामापरतें नेणें
दुजें । ऐसैं कळलें मजला निज ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंतकाळीं ।
आह्मां सोडवीं तात्काळीं ॥ ४ ॥

॥ ३९४८ ॥

वरवें ऐरों आलें मना । नारायणा या काळें ॥ १ ॥ देव आह्मा प्राण-
सखा । जालें दुःखा खंडण ॥ २ ॥ जन्मांतरिंच्या पुण्यरासी । होत्या
त्यांसी फळ आलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे निज ठेवा । होईल देवा लाधलों ॥ ४ ॥

॥ ३९४९ ॥

वरा देवा कुणवी केलों । नाही तरि दंभें असतों मेलों ॥ १ ॥ भलें केलें देव-
राया । नाचें तुका लागे पायां ॥ २ ॥ विद्या असती कांहीं । तरी पडतों

अपार्यां ॥३॥ सेवा चुकतो संतांची । नागवण हे फुकाची ॥४॥ गर्व होता ताटा ।
जातो यमपंथें वाटा ॥५॥ तुका ह्मणे थोरपणें । नरक होती अभिमानें ॥६॥

॥ ३९५० ॥

बराड्याचा आवडा पुर । जया झुर साटां तें ॥१॥ तेंसें जालें माझ्या
मना । नुठी चरणावरुनि ॥२॥ भागलिया पैणें पावे । विसावे ते
ठाकर्णी ॥३॥ तुका ह्मणे छाया भेटे । बरें वाटे तापे त्या ॥४॥

॥ ३९५१ ॥

बहु उतावीळ भक्तीचिया काजा । होसी केशीराजा मायवापा ॥१॥
तुझ्या पार्यां मज जालासे विश्वास । ह्मणोनियां आस मोकलिली ॥२॥
ऋषि मुनि सिद्ध साधक अपार । कळला विचार त्यांसी तुझा ॥३॥
नाहीं नास तें सुख दिलें तयांस । जाले जे उदास सर्वभावे ॥४॥
तुका ह्मणे सुख न माये मानसीं । धरिले जीवेंसी पाय तुझे ॥५॥

॥ ३९५२ ॥

बळिवंत कर्म । करी आपुला तो धर्म ॥१॥ पुढें धालुनियां सत्ता ।
न्यावें पतना पतिता ॥२॥ आचरणें खोटीं । केलीं सलताती
पोटीं ॥३॥ तुका ह्मणे देवा । नाहीं भजन केली सेवा ॥४॥

॥ ३९५३ ॥

बहु दूरवरी । वेठी ओझें होतें शिरीं ॥१॥ आतां उतरला भार ।
तुझीं केला अंगीकार ॥२॥ बहु काकुलती । आलों असे मागें
किती ॥३॥ तुका ह्मणे देवा । आजि सफल जाली सेवा ॥४॥

॥ ३९५४ ॥

बहुजन्में सोस केला । त्याचा जाला परिणाम ॥१॥ विठ्ठलसें नाम
कंठीं । आवडी पोटीं संचितें ॥२॥ येथुन तेथवरी आतां । नलगे
चिंता करावी ॥३॥ तुका ह्मणे धालें मन । हेंचि दान शकुनाचें ॥४॥

॥ ३९५५ ॥

बाळ माते निष्ठुर होये । परि ते स्नेह करीत आहे ॥ १ ॥ तैसा
तू गा पुरुषोत्तमा । घडी न विसंबसि आह्वां ॥ २ ॥ नेणती भा-
गली । कडे घेतां अंग घाली ॥ ३ ॥ भूक साहे ताहान । त्याचें
राखे समाधान ॥ ४ ॥ त्याच्या दुःखें धाये । आपला जीव देऊं
पाहे ॥ ५ ॥ नांवे घाली उडी । तुका ह्मणे प्राण काढी ॥ ६ ॥

॥ ३९५६ ॥

बाप मेला न कळतां । नव्हती संसाराची चिंता ॥ १ ॥ विठो तुझे माझे
राज्य । नाहीं दुसऱ्याचें काज ॥ २ ॥ बाईल मेली मुक्त जाली । देवें
माया सोडविली ॥ ३ ॥ पोरें^२ मेलीं बरे जालें । देवें माया विरहित
केलें ॥ ४ ॥ माता मेली मज देखतां । तुका ह्मणे हरली चिंता ॥ ५ ॥

॥ ३९५७ ॥

बैसूं खेळूं जेवूं । तेथें नाम तुझें गाऊं ॥ १ ॥ रामकृष्णनाममाळा ।
घालूं ओवुनियां गळां ॥ २ ॥ विश्वास हा धरूं । नाम बळकट
करूं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां । आह्वां जीवन शरणागतां ॥ ४ ॥

॥ ३९५८ ॥

बोलेनियां काय दावूं । तुह्मी जीऊ जगाचे ॥ १ ॥ हेचि आतां माझी
सेवा । चिंतन देवा करितों ॥ २ ॥ विरक्तासी देह तुच्छ । नाहीं आस
काशाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पायापाशीं । येइत ऐसी वासना ॥ ४ ॥

॥ ३९५९ ॥

मज कोणी कांहीं करी । उमटे तुमचे अंतरीं ॥ १ ॥ व्याला वाढ-
विलें म्हूण । मज सुख तुज सीण ॥ २ ॥ माझे पोट घालें । तुझें
अंगीं उमटलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खेळें । तेथे तुमचिया बळें ॥ ४ ॥

॥ ३९६० ॥

मज माझा उपदेश । आणिकां नये याचा रीस ॥ १ ॥ तुह्मी अवघे

तुका पाय धरी मी हें माझे दूर करी ॥ ४ ॥
 कांहीं करा माझे हित ॥ ३ ॥ तुका पाय धरी । मी हें माझे दूर करी ॥ ४ ॥

॥ ३९६१ ॥

मतिविण काय वर्णें तुझे ध्यान । जेथें पाडिलें मौन वेदश्रुती ॥ १ ॥
 करुनि गोजिरा आपुलिये मति । धरियेलें चित्तीं चरणकमळ ॥ २ ॥
 सुखाचें ओतिलें पाहों तें श्रीमुख । तेणें हरे भूक तान माझी ॥ ३ ॥
 रसना गोडावली ओव्या गातां गीत । पावलेसें चित्त समाधान ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे माझी दृष्टि चरणांवरी । पाडलें गोजिरीं कुंकुमार्चां ॥ ५ ॥

॥ ३९६२ ॥

माझा घात पात अथवा हित फार । अवघा विचार तुझ्या हातीं ॥ १ ॥
 ठेवुनि जीव भाव तुझ्या ठायीं चित्त । राहिलों निवांत पांडुरंगा ॥ २ ॥
 चित्ताचा चालक बुद्धीचा जनिता । काय नाहीं सत्ता तुझे हातीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे काय करिसी तें पाहीन । ठेविसी राहीन सुखें तेथें ॥ ४ ॥

॥ ३९६३ ॥

माझिया जीवांसी हेचि पै विश्रांति । तुझे पाय चित्तीं पांडुरंगा ॥ १ ॥
 भांडवल गांठी आलें सपुरतें । समाधान चित्तें मानियेलें ॥ २ ॥
 उदंड उच्चारे घातला पसरु । रूपावरी भरु आवडीचा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मज भक्तीची आवडी । अभेदीं तांतडी नाहीं म्हण ॥ ४ ॥

माझ ता स्वभाव मज अनावर । तुजही देतां भार कांहीं नव्हे ॥ १ ॥
 ऐसें कळों आलें मज नारायणा । जागृती स्वपना ताळ नाहीं ॥ २ ॥
 संपादितों तो हा अवघा बाह्य रंग । तुझा नाहीं संग अभ्यंतरीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सत्या नाहीं पाठी पोटा । असतें निघोंट एकी जाती ॥ ४ ॥

॥ ३९६५ ॥

माझे तों फकाचे जाजेने

पाठभेदः—१ जीवाची,

१० पुखा पसा ॥ १ ॥

कांहींच न वंचीं आजिच्या प्रसंगीं । सकळाही अंगीं करीत पूजा ॥ २ ॥
 श्रावें कांहीं तुझी हे तों नाहीं आस । असों या उदास देहभावे ॥ ३ ॥
 तुका हणें माझी भावळी खंती । समाधान चितीं सर्वकाळ ॥ ४ ॥

॥ ३९६६ ॥

माझे मन पाहे कसून । चित्त न ढळे तुजपासून ॥ १ ॥ कापुनि देईत
 शिर । पाहा कृपण कीं उदार ॥ २ ॥ मजवरि घालीं वण । परि मी
 न सोडीं चरण ॥ ३ ॥ तुका हणें अंतीं । तुजवांचूनि नाहीं गति ॥ ४ ॥

॥ ३९६७ ॥

माझे मागणें तें किती । दाता लक्ष्मीचा पति ॥ १ ॥ जाणें तान्हेल्याची
 तान । पीतां गंगा नव्हे न्यून ॥ २ ॥ कल्पतरू जाला देता । तेथें पोटाचा
 मागता ॥ ३ ॥ तुका हणें संतत ध्यातां । परब्रह्मचि आलें हाता ॥ ४ ॥

॥ ३९६८ ॥

ह्मणवितों दास ते नाहीं करणी । आंत वरी दोन्ही भिन्न भाव ॥ १ ॥
 गातों नाचतों तें दाखवितों जना । प्रेम नारायणा नाहीं अंगीं ॥ २ ॥
 पाविजे तें वर्म न कळेचि कांहीं । वुडालों या डोहीं दंभाचिया ॥ ३ ॥
 भांडवल काळें हातोहातीं नेलें । माप या लागलें आयुष्यासी ॥ ४ ॥
 तुका हणें वांयां गेलों ऐसा दिसें । होईल या हांसें लौकिकाचें ॥ ५ ॥

॥ ३९६९ ॥

याजसाटीं वनांतरा । जातों सांडुनियां घरा ॥ १ ॥ माझे दिठावेल
 प्रेम । वुद्धि होईल निष्काम ॥ २ ॥ अद्वैताची वाणी । नाहीं ऐकत
 मी कार्नी ॥ ३ ॥ तुका हणें अहं ब्रह्म । आड येऊं नेदीं भ्रम ॥ ४ ॥

॥ ३९७० ॥

यातिहीन मज काय तो अभिमान । मानी तुज जन नारायणा ॥ १ ॥

पाठभेद—१ तान्हेल्यानें पीता पाणी । तेणें गंगा नव्हे उणी ॥ २ सता, सतत

काय सुख मज त्याची हे खंती । आपुलाला घेती गुणभाव ॥ २ ॥
 द्रव्यामुळें माथां वाहियेली चिंधी । होन जयामधों होता गांठी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जन वंदितो वेगळा । मजसी दुर्बळा काय चाड ॥ ४ ॥

॥ ३९७१ ॥

राम कृष्ण ऐसीं उच्चारितां नामें । नाचेन मी प्रेमें संतांपुढें ॥ १ ॥
 काय घडेल तें घडो ये सेवटीं । लाभ आणि तुटी देव जाणे ॥ २ ॥
 चिंता मोह आशा ठेवूनि निराळीं । देईन हा बळी जीव पायीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कांहीं उरें नेदी दरी । सांडीन हे थोरी ओवाळोती ॥ ४ ॥

॥ ३९७२ ॥

रात्री दिवस आम्हां युद्धाचा प्रसंग । अंतर्वाह्य जग आणि मन ॥ १ ॥
 जीवाही आगोज पडती आघात । येऊनियां नित्य नित्य करी ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे तुझ्या नामाचिया बळें । अवघीयांचें काळें केळें तोंड ॥ ३ ॥

॥ ३९७३ ॥

राहो येचि ठायीं । माझा भाव तुझे पायीं ॥ १ ॥ करीन नामाचें
 चिंतन । जाऊं नेदीं कोठें मन ॥ २ ॥ देईन ये रसीं । आतां बुडी सर्व-
 विशीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । साटीं करोनियां जीवा ॥ ४ ॥

॥ ३९७४ ॥

रोजकीर्दी जमा धरुनी सकळ । खताविला काळ वरावरी ॥ १ ॥
 नाही होत झाड्यापाड्याचें लिगाड । हुजराती ते गोड सेवा रुजू ॥ २ ॥
 चोरासाटीं रदबदल आटाहास । जळो जिणें दास्य बहुतांचें ॥ ३ ॥
 सावधान तुका निर्भर मानसीं । सालझाड्यापाशीं गुंपों नेणें ॥ ४ ॥

॥ ३९७५ ॥

लाज वाटे मज मानिती हे लोक । हें तों नाही एक माझे अंगीं ॥ १ ॥
 मोजुनि झिजलों मापाचिया परी । जाळावी ते थोरी लाभाविण ॥ २ ॥

कोमळ कंटक तीक्ष्ण अगरीं । पोचट ते वरी अंगकांति ॥ ३ ॥
चित्रींचें लेप शृंगारिलें निकें । जीवेंविण फिकें रूप त्याचें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे दिसें वांयां गेलों देवा । अनुभव ठावा नाहीं तेणें ॥ ५ ॥

॥ ३९७६ ॥

लोक म्हणती मज देव । हा तों अधर्म उपाव ॥ १ ॥ आतां कळेल तें
करीं । सीस तुझे हातीं सुरी ॥ २ ॥ अधिकार नाहीं । पूजा करिती
तैसा काहीं ॥ ३ ॥ मन जाणे पापा । तुका ह्मणे मायबापा ॥ ४ ॥

॥ ३९७७ ॥

वाचेच्या चापत्ये बहु जाला कुशळ । नाहा जीजमूळ हातां आलें ॥ १ ॥
ह्मणेनि पंढरिराया दुःखी होतें मन । अंतरींचें कोण जाणे माझें ॥ २ ॥
पूज्य जालों अंगा आला अभिमान । पुढील कारण खोळंबलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे खण न कळेचि निरुती । सांपडलों हातीं अहंकाराचे ॥ ४ ॥

॥ ३९७८ ॥

वांयांविण वाढविला हा लौकिक । आणिला लटिक वाद् दोषां ॥ १ ॥
नाहीं ऐसा जाला देव माझ्या मते । भुकेलें जेवितें काय जाणे ॥ २ ॥
शब्दज्ञानें गौरविली हे वैखरी । साच तें अंतरीं विवेचि ना ॥ ३ ॥
जालों परदेशी गेले दोन्ही ठाय । संसार ना पाय तुझे देवा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे मागें कळों येतें ऐसें । न घेतों हें पिसें लावूनियां ॥ ५ ॥

॥ ३९७९ ॥

चिह्न सोयरा सख्यन विगांवा । जावन त्याच्या सांवा भेटावया ॥ १ ॥
सीण भाग त्यासी सांगेन आपुला । तो माझा बापुला सर्व जाणे ॥ २ ॥
माय माउलिया बंधुवर्गा जाणा । भाकीन करुणा सकळिकांसी ॥ ३ ॥
संत महंत सिद्ध महानुभाव मुनि । जीवभाव जाऊनि सांगेन त्या ॥ ४ ॥
माझिये माहेरीं सुखा काय उणें । नलगे येणें जाणें तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ३९८० ॥

विभ्रंशिली बुद्धि देहांतीं जवळी । काळाची अवकाळीं वायचाळा ॥ १ ॥
 पाळटलें जैसें देंठ सांडी पान । पिकलें आपण त्यापरी ॥ २ ॥
 न मारितां हीन बुद्धि दुःख पावी । माजल्याची गोवी त्यापरी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे गळ लागलिया मत्स्या । तळमळेचा तैसा लवलाहो ॥ ४ ॥

॥ ३९८१ ॥

व्यापक हा विश्वंभर । चराचर याचेनी ॥ १ ॥ पंढरिराव विटेवरी ।
 त्याचीं धरीं पाडले ॥ २ ॥ अवघियांचा हाचि ठाव । देवोदेवीं
 सकळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न करीं सोस । भेदे दोष उफराटे ॥ ४ ॥

॥ ३९८२ ॥

शूद्रवंशीं जन्मलों । ह्मणोनि दंभे मोकलिलों ॥ १ ॥ अरे तूंचि माझा
 भातां । मायवाप पंढरिनाथा ॥ २ ॥ घोकाया अक्षर । मज नाहीं
 अधिकार ॥ ३ ॥ सर्वभावे दान । तुका ह्मणे यातिहीन ॥ ४ ॥

॥ ३९८३ ॥

सिणलेती सेवकां देउनि इच्छादान । केला अभिमानें अंगीकार ॥ १ ॥
 अहो दीनानाथा आनंदमुरती । तुझांसि शोभतीं ब्रीदे ऐसीं ॥ २ ॥
 बहुतांनीं विनविलें बहुतां प्रकारीं । सकळां ठायीं हरी पुरेलेती ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे अगा कुटुंबवत्सळा । कोण तुझी लीळा जाणे ऐसी ॥ ४ ॥

॥ ३९८४ ॥

सकळ सत्ताधारी । व्हावे ऐसें काय हरी ॥ १ ॥ परी या कृपेच्या
 वोरसें । कुडावयाचेचि पिसें ॥ २ ॥ अंगें सर्वोत्तम । अवघाचि
 पूर्णकाम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दाता । तरि हा जीव दान देतां ॥ ४ ॥

पाठभेद — १ देहात, २ अकाळीं, ३ अभिमान अंगीकारा, ४ निरविलें
 ५ पुरविली.

॥ ३९८५ ॥

संगतीनें होतो पंगतीचा लाभ । अशोभीं अनुभव असिजेतें ॥ १ ॥
जैसी तैसी असों पुढिलांचे सोई । धरिती हातीं पार्यां आचारिये ॥ २ ॥
उपकारी नाहीं देखत आपदा । पुढिलांची सदा दया चितीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तरी सज्जनाची कीर्ति । पुरवावी आर्ति निर्बळांची ॥ ४ ॥

॥ ३९८६ ॥

संगें वाढे सीण न घडे भजन । त्रिविध हें जन बहु देवा ॥ १ ॥
याचिमुळें आला संगचा कांटाळा । दिसताती डोळां नानाछंद ॥ २ ॥
एकविध भाव राहावया ठाव । नेदी हा संदेह राहों चितीं ॥ ३ ॥
शब्दज्ञानी हित नेणती आपुलें । आणीक देखिलें नावडे त्या ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आतां एकलेंचि भलें । वैसोनि उगलें राहावें तें ॥ ५ ॥

॥ ३९८७ ॥

सत्तावळें येतो मागतां विभाग । लावावया लाग निमित्त करूं ॥ १ ॥
तुझीं ऐसीं मुखें करूं उच्चारण । बोले नारायण सांपडवूं ॥ २ ॥
आसेविण नाहीं उपजत मोहो । तरिच हा गोहो न पडे फंदीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां व्हावें याजऐसें । सरिसे सरिसें समागमें ॥ ४ ॥

॥ ३९८८ ॥

सत्य तो आवडे । विकल्पानें भाव उडे ॥ १ ॥ आम्ही तुमच्या कृपा-
दानें । जाणों शुद्ध संद सोनें ॥ २ ॥ आला भोग अंगा । न लवूं
उसीर त्या त्यागा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । अंजन ते तुझी सेवा ॥ ४ ॥

॥ ३९८९ ॥

सर्वात्मकपण । माझें हिरोनि नेतो कोण ॥ १ ॥ मनीं भक्तीची आवडी ।
हेवा व्हावी ऐशी जोडी ॥ २ ॥ घेईन जन्मांतरे । होंचि करावया
खरे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कृणी करुनि ठेवूं सेवा ॥ ४ ॥

सांखळिलों प्रीती गळां । भुंके वेळा जाणोनियां ॥ १ ॥ तुमचें मी
केशीराजा । सुनें या काजा पाळिलों ॥ २ ॥ आलें गेलें कळे वाटा । कोण
निटा वाकुडिया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आलें वारी । दुरितें दुरी नातळतां ॥ ४ ॥
॥ ३९९१ ॥

सांडोनियां दो अक्षरां । काय करूं हा पसारा । विधिनिषेधाचा
भारा । तेणें दातारा नातुडसी ॥ १ ॥ ह्मणोनि बोवड्या उत्तरीं ।
वाचे जपें निरंतरीं । नाम तुझे हरी । भवसागरीं तारूं तें ॥ २ ॥
सर्वमय ऐसें वेदांचें वचन । श्रुति गर्जती पुराणें । नाहीं आणिक
ध्यान । साधनें मज चाड ॥ ३ ॥ सेवटीं ब्रह्मार्पण । याचि मंत्राचें
कारण । काना मात्रा वांयांविण । तुका ह्मणे विंदुलीं ॥ ४ ॥
॥ ३९९२ ॥

स्त्रिया पुत्र कळत्र हें तंव मायावंत । शेवटींचा अंत नाहीं कोणी ॥ १ ॥
यमाचिये हातीं बाधोनियां देती । भूषणेंही घेती काढूनियां ॥ २ ॥
तेमिग जोसंग तेजा हा विवास । वारला तुझा कास तुका ह्मण ॥ ३ ॥
॥ ३९९३ ॥

सुख सुखा भेटे । मग तोडिल्या न तुटे ॥ १ ॥ रविरश्मिकळा ।
नये घालितां पै डोळां ॥ २ ॥ दुरि तें जवळी । स्नेहें आकाश
कवळी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्त । माझे पारीं आखंडित ॥ ४ ॥
॥ ३९९४ ॥

सुनियांची आवडी देवा । घेत सेवा नाहीं काहीं ॥ १ ॥ सिकविलें
जवळी वेंसों । जेथें असों तेथेंचि ॥ २ ॥ नेदी दुजे बोलों करूं । गुरु-
गुरु न साहे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुर्वाळितां । अंगें सत्ता संगीची ॥ ४ ॥
॥ ३९९५ ॥

सुनियांचा हाचि भाव । आपुला ठाव राखावा ॥ १ ॥ बुजियाचा

पाठभेदः—१ व साधन मज चाड, २ आकाशा.

वेऊं घारा । नेदूं घरावरी येऊं ॥ २ ॥ केली याची फाडाफाडी । तडा-
मोडी क्षेत्राची ॥ ३ ॥ पातेजत नाहीं लोकां । तुका देवावांचूनि ॥ ४ ॥

॥ ३९९६ ॥

सैवट तो भला । माझा बहु गोड जाला ॥ १ ॥ आलों निजांच्या मा-
हेरा । भेटों रखुमाईच्या वरा ॥ २ ॥ परिहार जाला । अवय्या दुःखा-
चा मागिल्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बाणी । गेली आतां घेऊं धणी ॥ ४ ॥

॥ ३९९७ ॥

स्मशानीं आह्मां न्याहालीचें सुख । या नांवे कौतुक तुमची कृपा ॥ १ ॥
नाहीं तरी वांचां अवघेंचि निर्फळ । शब्द ते पोकळ बडबड ॥ २ ॥
झाडें झुडें जीव सोडरे पाषाण । होती तई दान तुझीं केलें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां पाहे अनुभव । घेऊनि हातीं जीव पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ३९९८ ॥

स्वामीचें हें देणें । येथें पावलों दुरुषणें ॥ १ ॥ करूं आबडीनें वाद ।
तुमच्या सुखाचा संवाद ॥ २ ॥ कळावया वर्म । हा तों पायांचाचि-
धर्म ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सिद्धी । हेचि पाववावी बुद्धी ॥ ४ ॥

॥ ३९९९ ॥

हागतांही खोडी । चळण मोडवितें काडी ॥ १ ॥ ऐसे अनावर
गुण । आवरावे काय म्हूण ॥ २ ॥ नाहीं जरी संग । तरी बडबड-
विती रंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । तुमची न घडेचि सेवा ॥ ४ ॥

॥ ४००० ॥

हीन माझी याती । वरि स्तुती केली संती ॥ १ ॥ अंगीं वसूं पाहे गर्व ।
माझे इरावया सर्व ॥ २ ॥ मी एक जाणता । ऐसें वादतसे चित्ता ॥ ३ ॥
राख राख गेलों वांचां । तुका ह्मणे पंढरीराया ॥ ४ ॥

॥ ४००१ ॥

डोईन भिकारी । पंढरीचा वारकरी ॥ १ ॥ हाचि माझा नेम धर्म ।

मुखीं विठोबाचें नाम ॥ २ ॥ हेचि माझी उपासना । लागे संतांच्या
चरणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । करीन ते भोळी सेवा ॥ ४ ॥

॥ ४००२ ॥

कां रे माझा तुज नथे कळवळा । असोनि जवळा हृदयस्था ॥ १ ॥
अगा नारायणा निष्ठुरा निर्गुणा । केला शोक नेणां कंठस्फोट ॥ २ ॥
कां हें चित्त नाहीं पावले विश्रान्ति । इद्रियांची गति कुंठेचिना ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कां रे धरियेला कोप । सरले नेणों पाव पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ४००३ ॥

यत्न आतां तुह्मी करा । मज दातारा सत्तेनें ॥ १ ॥ विश्वास तो
पायांवरी । ठेवूनि हरी राहिलों ॥ २ ॥ जाणतचि दुजे नाहीं । आणीक
कांहीं प्रकार ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे शरण आलों । नेणें बोलों विनवित्तां ॥ ४ ॥

॥ ४००४ ॥

ह्मणउनि लवलाहें । पाय आहे चिंतति ॥ १ ॥ पाठी लागी येतो
काळ । तूं कृपाळ माडली ॥ २ ॥ बहु उसंतीत आलों । तयां भ्यालों
स्रळ्यासी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तूं जननी । ये निर्वाणी विठुले ॥ ४ ॥

॥ ४००५ ॥

आपुलेंसें करुनि घ्यावें । आश्वासावें नाहींसें ॥ १ ॥ ह्मणउनि धरिले
पाय । आवो माय विठुले ॥ २ ॥ कळलासे सीण चित्ता । शम
आतां करावा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवीं वसें । मज नसे वेगळा ॥ ४ ॥

॥ ४००६ ॥

तुजवीण मज कोण आहे देवा । मुकुंदा केशवा नारायणा ॥ १ ॥
जोडोनियां कर कृपेच्या सागरा । गोपी मनोहरा पांडुरंगा ॥ २ ॥
साच करीं हरी आपुली त्रिदावळी । कृपेनें सांभाळीं मायबापा ॥ ३ ॥

साँख होसी जरी जाती सहा वैरी । मग ध्यान करीं आवडीनें ॥ ४ ॥
 सर्व अपराध क्षमा करीं माझां । लडिवाळ तुझा पांडुरंगा ॥ ५ ॥
 कृपा करोनियां द्यावी क्षमाशांति । तेणें तुझी भक्ति घडेल देवा ॥ ६ ॥
 ऐसें तों सामर्थ्य नाहीं नारायणा । जरी तुज करुणा येइल कांहीं ॥ ७ ॥
 तुका ह्मणे आतां अपंगावें मज । राखें माझी लाज पांडुरंगा ॥ ८ ॥

॥ ४००७ ॥

कंठीं राहो नाम । अंगीं भरोनियां प्रेम ॥ १ ॥ ऐसें द्यावें कांहीं दान ।
 आलों पतित शरण ॥ २ ॥ संतांचिये पार्यो । वेळोंवेळां ठेकीं डोई
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तरे । भवसिंधु एका सरे ॥ ४ ॥

॥ ४००८ ॥

रणीं निघतां शूर न पाहे माघारें । ऐशा मज धीरें राख आतां ॥ १ ॥
 संवसारा हातीं अंतरलों दुरी । आतां कृपा करीं नारायणा ॥ २ ॥
 वागवितों तुझिया नामाचें हत्यार । हाचि बडिवार मिरवितों ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मज फिरतां माघारें । तेथें उणें पुरें तुझी जाणा ॥ ४ ॥

॥ ४००९ ॥

जाणोनी अंतर । टाळिसील करकर ॥ १ ॥ तुज लागली हे खोडी ।
 पांडुरंगा बहु कुडी ॥ २ ॥ उठविसी दारीं । धरणें एकादिया परी
 ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाय । कैसे सोडीन तें पाहें ॥ ४ ॥

॥ ४०१० ॥

उपास कराडी । तिहीं करावीं वापुडीं ॥ १ ॥ आही विठोवाचे
 दास । चिंता झुगारिली आस ॥ २ ॥ भक्तीच्या उत्कर्षे । नाहीं
 मुक्तीचें तें पिसें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बळ । अंगीं आमुच्या सकळ ॥ ४ ॥

॥ ४०११ ॥

न मिळो खावया न वाढो संतान । परि हा नारायण कृपा करो ॥ १ ॥
 ऐसी माझी नाचा मज उपदेशी । आणीक लोकांसी हेंचि सांगें ॥ २ ॥

विटंबो शरीर होत कां विपत्ती । परि राहों चित्तीं नारायण ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे नासिवंत हें सकळ । आठवे गोपाळ तेंचि हित ॥ ४ ॥

॥ ४०१२ ॥

तिहीं त्रिभुवनीं । आक्षी वैभवाचे धनी ॥ १ ॥ हातां आले घाव डाव ।
आमचा मायबाप देव ॥ २ ॥ काय त्रिभुवनीं बळ । अंगीं आमुच्या
सकळ ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे सत्ता । अवधी आमुचीच आतां ॥ ४ ॥

॥ ४०१३ ॥

नव्हे सुख मज न लगे हा मान । न राहे हें जन काय करूं ॥ १ ॥
देहउपघारें पोळतसें अंग । विषतुल्य चांग मिष्टान्न तें ॥ २ ॥
नाइकवे स्तुति वाणितां थोरीव । होतो माझा जीव कासावीस ॥ ३ ॥
तुज पावें ऐसी साग कांहीं कळा । नको मृगजळा गोवूं मज ॥ ४ ॥
तुका ह्याणे आतां करीं माझे हित । काढावें जळत आर्गातनि ॥ ५ ॥

जनाशीं उद्धार.

॥ ४०१४ ॥

अचळ न चळे ऐसें जालें मन । धरुनि निज खुण राहिलोंसें ॥ १ ॥
भावडी वैसली गुणांची अंतरीं । करूं धणीवरी सेवन तें ॥ २ ॥
एकविध भाव नव्हे अभावना । आणिक्या गणां न मिळवे ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे माझे पडिलें आहारीं । ध्यान विदेवरी ठाकलें तें ॥ ४ ॥

॥ ४०१५ ॥

अनुभवाचे रस देऊं आर्तभूतां । सोडूं चोजवितां पुढें पोतीं ॥ १ ॥
देवाचा प्रसाद रत्नाच्या ओवणी । शोभतीळ गुणीं आपुलिया ॥ २ ॥
आधीं भाव सार शुद्ध ते भूमिका । बीज आणि पिका चिंता नाहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्याणे ज्याचें नाम गुणवंत । तें नाहीं लागत पसरवें ॥ ४ ॥

॥ ४०१६ ॥

अनुभवा आलें । माझे चित्तीचें क्षरलें ॥ १ ॥ असे जवळी अंतरे ।
फिरे आवडीच्या फेरे ॥ २ ॥ खादलेंचि वाटे । खारें भेटलेंचि
भेटे ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे उभें । आम्ही राखियेलें लोभें ॥ ४ ॥

॥ ४०१७ ॥

अभयाचें स्छळ । तें हें एक अचळ ॥ १ ॥ तरि धरिला विश्वास ।
ठेलों होउनियां दास ॥ २ ॥ पुरली आवडी । पार्यां लागलीसे
गोडी ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे कंठीं नाम । अंगीं भरलेंसें प्रेम ॥ ४ ॥

॥ ४०१८ ॥

असो खळ ऐसे फार । आह्यां त्यांचे उपकार ॥ १ ॥ करिती पातकांचीं
धुणीं । मोल न घेतां सावणीं ॥ २ ॥ फुकाचे मजुर । ओझे वागविती
भार ॥ ३ ॥ पार उतरून ह्याणे तुका । आह्यां आपण जाती नरका ॥ ४ ॥

॥ ४०१९ ॥

असोत लोकांचे बोल शिरावरी । माझी मज बरी विठाबाई ॥ १ ॥
आपंगिलें मज आहे ते कृपालु । बहुत कनवाळु अंतरींची ॥ २ ॥
वेदशास्त्रें जिशी वर्णिते पुराणें । तिचें मी पोसणें लडिवाळ ॥ ३ ॥
जिचें नाम कामधेनु कल्पतरू । तिचें मी लेंकरूं तुका ह्याणे ॥ ४ ॥

॥ ४०२० ॥

अवचिताचि हार्तीं ठेवा । दिला सेवा न करितां ॥ १ ॥ भाग्य फळलें
जाली भेटी । नेवें तुटी यावरी ॥ २ ॥ दैन्य गेलें हरली चिंता । सदैव
आतां यावरी ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे वांटा जाला । बोलों बोली देवासीं ॥ ४ ॥

॥ ४०२१ ॥

आपुल्यांचा करीन मोळा । माझ्या कुळाचारांचा ॥ १ ॥ अवधियांचें

वंदिन पाय । ठायाठाय न देखें ॥ २ ॥ नेदीं तुटों समाधान । थांबों
जन सकळ ॥३॥ तुका ह्मणे झाडा होय । तों हे सोय न संडों ॥४॥

॥ ४०२२ ॥

आतां आह्मां भय नाहीं वा कोणाचें । बळ विठोवाचें जालें असे ॥ १ ॥
धीर दिला आह्मां येणें पांडुरंगें । न पांगों या पांगें संसाराच्या ॥ २ ॥
तुका ह्मणे माझा कैवारी हा देव । नाहीं भय भेव त्याच्या संगें ॥ ३ ॥

॥ ४०२३ ॥

आतां कांहीं सोस न करों आणीक । धरीन तें एक हेंचि दृढ ॥ १ ॥
जेणें भवसिंधु उत्तरिजे पार । तुटे हा दुस्तर गर्भवास ॥ २ ॥
जोडीन तें आतां देवाचे चरण । अविनाश धन परमार्थ ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे वरा जोडला हा देह । मनुष्यपणें इहलोका आलों ॥ ४ ॥

॥ ४०२४ ॥

आतां चुकलें बंधन । गेलें विसरोनि दान । आपुले ते वाण । सावकाश वि-
कावे ॥ १ ॥ लाभ जोडला अनंत । घरीं सांपडलें वित्त । हातोंहातीं थीत ।
उरों तळ नल्हाची ॥ २ ॥ होतें गोविलें विसारें । माप जालें एकसरें ।
होतें होरे वारें । तोंचि लाहो साधिला ॥ ३ ॥ कराया जतन । तुका
ह्मणे निजधन । केला नारायण । साह्य नेदी विसंबों ॥ ४ ॥

॥ ४०२५ ॥

आता देह अवसान । हें जतन तोंवरी ॥ १ ॥ गाऊं नाचूं गदा रोळें ।
जिंकों बळें संसार ॥ २ ॥ याचि जीऊं अभिमानें । सेवाधनें बळ-
कट ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे न सरें मार्गें । होईन लागें आगळा ॥ ४ ॥

॥ ४०२६ ॥

आतां वांटों नेदी आपुलें हें मन । न सोडों चरण विठोवाचे ॥ १ ॥
दुजियाचा संग लागों नेदी वारा । आपुल्या शरीरावरुनियां ॥ २ ॥
यावें जावें आह्मां देवाच सांगातें । मागूनि करीत हेंचि आलों ॥ ३ ॥

काय वांयां गेलों तो करुं उद्वेग । उभा पांडुरंग मागें पुढें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे प्रेम मागेंतों आगळें । येथें सोगूं फळें वैकुंठींचीं ॥ ५ ॥

॥ ४०२७ ॥

आतां पुढें मना । जाली जाली नारायणा ॥ १ ॥ यथ राहल रा-
हिलें । कैसें गुंतोनि उगलें ॥ २ ॥ भोवतें भोवनी । आलियांची जाली
धणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रंग रंगे । रगलें पांडुरंगे ॥ ४ ॥

॥ ४०२८ ॥

आतां होईन धरणेकरी । भीतिरीच कोंडीन ॥ १ ॥ नाहीं केली जीवें-
साटीं । तों कां गोष्टी रुचे ते ॥ २ ॥ आधीं निर्धार तो सार । मग
भार सोसीन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खाऊं जेऊं । नेदूं होऊं वेगळा ॥ ४ ॥

॥ ४०२९ ॥

आधीं नाहीं कळों आला हा उपाय । नाहीं तरीकाय चुकीं हांतां ॥ १ ॥
घालितों पायांसी मिठी एकसरें । नेदीं तों दुसरें आड येऊं ॥ २ ॥
कासया पडतों लटिक्याचे भरी । नव्हता का शिरीं भार घेतों ॥ ३ ॥
संसाराचा हाट फिरतो दुकान । भरोवरी धन मेळवितो ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे कां हे घेतों गर्भवास । कां या होतों दास कुटुंबाचा ॥ ५ ॥

॥ ४०३० ॥

आनंदाचा कंद गाइयेला गीतीं । पाहियेला चित्तीं देवराव ॥ १ ॥
देवराव तोही आहे निश्चयेसीं । अखंड नामासी बोलवितो ॥ २ ॥
बोलवितो मज कृपा तो करुनि । तुका ह्मणे मनीं धरा भाव ॥ ३ ॥

॥ ४०३१ ॥

आनंदें एकांतीं प्रेमें वोसंडत । घेऊं अगणित प्रेमसुख ॥ १ ॥
गोप्य धन नये वारा लागों यास । पाहों नये वास दुर्जनासी ॥ २ ॥
झणी दृष्टि लागे आवडीच्या रसा । सेवूं जिरे तैसा आपणासी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे हें बहु सकुमार । न साहावे भार वचनाचा ॥ ४ ॥

॥ ४०३२ ॥

आपुला तो देह आह्वां उपेक्षीत । कोठें जाऊं हित सांगों कोणा ॥ १ ॥
 कोण नाही दक्ष करितां संसार । आह्वां हा विचार वमन केला ॥ २ ॥
 नाही था धरीत जीवित्वाची चाड । कोठें करूं कोड आणिकांचें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे असों चिंतोनियां देवा । मी माझे हा हेवा सारूनियां ॥ ४ ॥

॥ ४०३३ ॥

आपुलाला लाहो करूं । केणें भरूं हा विठ्ठल ॥ १ ॥ भाग्य पावलों
 या ठायां । आतां काया कुरवंडी ॥ २ ॥ पुढती कोठें घडे ऐसें । बहुतां
 दिसें फावलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाली जोडी । चरण घडी न विसर्बें ॥ ४ ॥

॥ ४०३४ ॥

आपुल्या विचार करीन जिवाशीं । काय या जनाशीं चाड मज ॥ १ ॥
 आपुलें स्वहित जाणती सकळें । निरोदितां वळें दुःख वाटे ॥ २ ॥
 आइको नाइको कथा कोणी तरी । जाऊनियां घरीं निजो सुखें ॥ ३ ॥
 माझी कोण वोज जाला हा शेवट । देखोनियां वाट आणिकां लावूं ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे भाकूं आपुली करुणा । जयाची वासना तथा फळे ॥ ५ ॥

॥ ४०३५ ॥

आमुची जोडी ते देवाचे चरण । करावें चिंतन विठोवाचें ॥ १ ॥
 लागेल तरी कोणी ध्यावें धणीवरी । अमुपाचि परि आवडीच्या ॥ २ ॥
 उभारिला कर प्रसिद्ध या जग । करूं केला त्याग मार्गें पुढें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे होय दरिद्र विच्छिन्न । ऐसें देऊं दान एकवेळे ॥ ४ ॥

॥ ४०३६ ॥

आवडी भोजन प्रकार परवडी । भिन्न भिन्न गोडी एका रसा ॥ १ ॥
 भोगित्या पंगती लाधलों प्रसाद । तिहीं नाहीं भेद राखियेला ॥ २ ॥

पाकसिद्धि स्वहस्तकें विनियोग । आवडीचे माग सिद्ध केले ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आला उच्छिष्ट प्रसाद । तेणें हा आनंद माझ्या जवा ॥ ४ ॥

॥ ४०३७ ॥

आह्मां अळंकार मुद्रांचे शृंगार । तुळसीचे हार वाहों कंठीं ॥ १ ॥
लाडिके ढिंगर पंढरिरायाचे । निरंतर वाचे नामघोष ॥ २ ॥
आह्मां आणिकांची चाड चित्तीं नाहीं । सर्व सुखें पार्यीं विठोबाच्या ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मांनेघोंचि या मुक्ती । एकाविण चित्तीं दुजें नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ४०३८ ॥

आह्मां आवडे नांव घेतां । तोही पिता संतोषे ॥ १ ॥ उभयतां एक-
चित्त । तरी प्रीत वाढली ॥ २ ॥ आह्मी शोभों निकटवासें । अना-
रिसें न दिसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे । अवघीं अंगें निवालीं ॥ ४ ॥

॥ ४०३९ ॥

आह्मां कथा आवश्यक । येर संपादूं लौकिक ॥ १ ॥ जैसी तैसी माय
बरी । मानिल्या त्या माना येरी ॥ २ ॥ व्यालीचा कळवळा । जीव
बहुत कोंवळा ॥ ३ ॥ कवतुकें वावरें । तुका ह्मणे या आधारें ॥ ४ ॥

॥ ४०४० ॥

आह्मां भय धाक कोणाचा रे पाहें । काळ मशक काय मानव हे ॥ १ ॥
आह्मांसी ते काय चिंता या पोटाची । माउली आमुची पांडुरंग ॥ २ ॥
काय करावी हे कोणाची मान्यता । करितां अनंता कोण वारी ॥ ३ ॥
नाहीं शीण आह्मां जालें कवतुक । पुनीत हे लोक करावया ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे खातों आनंदाचे लाडू । नका चरफडूं घ्यारे तुह्मी ॥ ५ ॥

॥ ४०४१ ॥

आह्मां वैष्णवांचा । नेम काया मनें वाचा ॥ १ ॥ धीर धरूं जिवा-

सार्ती । येऊं नेदू लाभा तुटी ॥ २ ॥ उचित समय । लाज निवा-
रावे भय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कळा । जाणों नेम नाही वाळा ॥ ४ ॥

॥ ४०४२ ॥

आह्मां हरिच्या दासां काहीं । भय नाही त्रैलोकीं ॥ १ ॥ देव उभा
मागें पुढें । उगवी कोठें संकट ॥ २ ॥ जैसा केला तैसा होय । धांवे
सोय धरोनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असों सुखें । गाऊं मुखें विठोवा ॥ ४ ॥

॥ ४०४३ ॥

आह्मी आइते जेवणार । नलगे सोसावे डोंगर । सुखाचा वेव्हार ।
तेणेंचि वाढलें ॥ १ ॥ ठेवा जोडला मिशासी । ठाव जाला पायां-
पासी । नव्हे आणिकांसी । रीघ तेथें यावया ॥ २ ॥ बळी दिला
जीवभाव । नेणें आणिकांचें नांव । धरिला एक भाव । तो विश्वास
फळला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जालों बळी । आह्मी निकट जवळी ।
बोलिलों तें पाळीं । वचन स्वासी आमचें ॥ ४ ॥

॥ ४०४४ ॥

आह्मी भाग्याचे भाग्याचे । आह्मा ताबे भोपळ्याचे ॥ १ ॥ लोकां
घरीं गाई हौसी । आह्मा घरीं उंदिरघुसी ॥ २ ॥ लोकां घरीं तांबे
थाळे । आह्मां घरीं परळ काळे ॥ ३ ॥ लोकां घरीं हत्ती घोडे ।
आह्मां आधोडीचे जोडे ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी सुडके । आह्मां
देखोनि काळ धाके ॥ ५ ॥

॥ ४०४५ ॥

आह्मी वीर जुंझार । करूं जमदाडे मार । तापटिले भार । मोड
जाला दोषांचा ॥ १ ॥ जाला हाहाकार । आले हांकीत जुंझार ।
शंखचक्राचे शृंगार । कंठीं हार तुळसीचे ॥ २ ॥ रामनामांकित

पाठभेदः—१ हा चरण कोठें कोठें नाही. २ थापटिले.

बाण । गोपी लाविला चंदन । झळकती निशाणें । गरुडटके पताका
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे काळ । जालों जिंकोनि निश्चळ । पावला स-
कळ । भोग आह्मां आमचा ॥ ४ ॥

आह्मी सदैव सुडके । जवळीं येतां चोर धाके । जाऊं पुडी भिकें ।
कुतरीं घर राखती ॥ १ ॥ नांदणूका ऐसी सांगा । नाही तरी चांयां
भागा । थोरपण अंगा । तरी ऐसें आणावें ॥ २ ॥ अक्षय साचार ।
केलें सायासांनीं घर । एरंडसिवार । दुजा भार न साहती ॥ ३ ॥
धन कण घरोघरीं । पोट भरे भिकेवरी । जतन तीं करी । कोण
गुरें वासरें ॥ ४ ॥ जाली सकळ निश्चिंती । भांडवल शेण माती ।
झळझळीत भिंती । वृंदावनें तुळसीचीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे देवा । अवघा
निरसला हेवा । कुटुंबाची सेवा । तोचि करी आमुच्या ॥ ६ ॥

आह्मी हरिचे संवगड । जुन ठायींचे वेडे वागडे । हातीं धरुनि
कडे । पाठीं सर्वे वागविलों ॥ १ ॥ ह्मणोनि भिन्न भेद नाही । देवा
आह्मां एकदेहीं । नाही जालों कहीं । एका एक वेगळे ॥ २ ॥ निद्रा
करितां होतो पार्थी । सर्वेचि अंका घेतली तई । वानरें गोवळ गाई ।
सर्वे चारित फिरतसों ॥ ३ ॥ आह्मां नामाचें चिंतन । राम कृष्ण
नारायण । तुका ह्मणे क्षण । जातां जेवितां न विसंबो ॥ ४ ॥

॥ ४०४८ ॥

आह्मी हरिचे हरिचे । शूर कळिकाळा यमाचे ॥ १ ॥ नामघोष बाण
साचे । भाले तुळसी मंजुरेचे ॥ २ ॥ आह्मी हरिचे हरिचे दास । कळि-
काळावरि घालू कास ॥ ३ ॥ आह्मी हरिचे हरिचे दूत । पुढें पळती
यमदूत ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मांवरी । सुदर्शन घरती करी ॥ ५ ॥

पाठभेदः—१ निरविला, निरसविला.

॥ ४०४९ ॥

इहलोकीं आह्वां भूषण अवकळा । भोपळा वाकळा आणि भिक्षा ॥ १ ॥
 निमोली संपदा भयविरहित । सर्वकाल चित्त समाधान ॥ २ ॥
 छिद्राचा आश्रम उंदीरकुळवाडी । धन नाम जोडी देवाची ते ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे एक खेवटीं राहाणें । वर्ततों या जना विरहित ॥ ४ ॥

॥ ४०५० ॥

इहलोकींचा हा देहे । देव इच्छिताती पाहे ॥ १ ॥ धन्य आह्मी जन्मा
 आलों । दास विठोबाचे जालों ॥ २ ॥ आयुष्याच्या या साधनें । सच्चि-
 दानंद पदवी घेणें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाठवणी । करूं स्वर्गाची निशाणी ॥ ४ ॥

॥ ४०५१ ॥

उखतें आयुष्य जायांचें कलिवर । अवघें वोडंबर विषयांचें ॥ १ ॥
 कोणासी हा लागे पुसणें विचार । मनेंचि सादर करूं आतां ॥ २ ॥
 उत्पत्ति प्रळय पडिलें दळण । पाकाचें भोजन बीज वाढे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जाऊं अभयाच्या ठायां । रिघों देवराया शरण वेगीं ॥ ४ ॥

॥ ४०५२ ॥

उभे चंद्रभागे तीरीं । कट धरोनियां करीं । पाउलें गोजिरीं । विदेवरी
 शोभलीं ॥ १ ॥ त्याचा छद माझ्या जीवा । काया वाचा मनें हेवा ।
 संचिताचा ठेवा । जोडी हातीं लागली ॥ २ ॥ रूप डोळियां आवडे ।
 कीर्ति श्रवणीं पवाडे । मस्तक नावडे । उठों पायांवरोनि ॥ ३ ॥ तुका
 जणें तसा । ज्ञानें नासली मोव कामाहरी भवश्रम । उच्चारता वाचंसी ॥ ४ ॥

॥ ४०५३ ॥

उपजोनियां मरें । परि हेंचि वाटे बरें ॥ १ ॥ नाहीं आवडिसी पार ।
 न ह्मणेंचि जालें फार ॥ २ ॥ अमृताची खाणी । उघडली नव्हे
 धणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पचे । विडुल हें मुख्या रुचे ॥ ४ ॥

पाठभेदः— १ भवभिक्षा. २ देवाचें तें. ३ पावटणी. ४ ह्मणाचें. ५ साचें.

॥ ४०५४ ॥

उलंघिली लाज । तेणें साधियेलें काज ॥ १ ॥ सुखे नाच पलतारा ।
गेलों भवाचे सागरीं ॥ १ ॥ नामाची सांगडी । सुखें बांधली आ-
वडी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लोकां । उरली वाचा मारीं हाका ॥ ४ ॥

॥ ४०५५ ॥

एक भाव चिर्तीं । तरी नलगे कांहीं युक्ती ॥ १ ॥ कळों आलें जीवें ।
मज माझियाचि भावें ॥ २ ॥ आठवचि पुरे । सुख अवघें मोहोरें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मन । पूजा इच्छी नारायण ॥ ४ ॥

॥ ४०५६ ॥

एका एसें एक होतें कोणा काळें । समर्थाच्या बळें काय नव्हे ॥ १ ॥
भालूनि वैसलों मिरासीस पाया । जिंकों देवराया संदेह नाहीं ॥ २ ॥
केला तो न सडीं आतां कड्वाड । वारीन हे आड कामक्रोध ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जाळीं अळसाची धाडी । नव्हती आली जोडी कळों साच ॥ ४ ॥

॥ ४०५७ ॥

एकांतीं लोकांतीं करूं गदारोळ । लेश तोही मळ नाहीं येथें ॥ १ ॥
ध्यावें घावें आक्षीं आपुलिया सत्ता । न देखों पुसता दुजा कोणी ॥ २ ॥
भांडाराची किली माझे हातीं आहे । पाहिजे तो पाहें वान येथें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आहां विश्वासाच्या बळें । ठेविलें मोकळें देवें येथें ॥ ४ ॥

एका विध वृत्ति न राहे अंतरीं । स्मरणींच हरी विस्मृत ह ॥ १ ॥
कैस हा नवलाव वाटतो अनुभवे । मज माझ्या जीवें साक्षित्वेसी ॥ २ ॥
न र हे निश्चळ जागवित्तां मन । किती क्षणेंक्षण सावरावें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बहु केले वेवसाव । तेणें रंगें जीव रंगलासे ॥ ४ ॥

॥ ४०५८ ॥

ऐसा दुस्तर भवसागर । नेणों कैसा उतरूं पार ॥ १ ॥ कामक्रोधादि

सावज थोर । दिसतांती भयंकर ॥ २ ॥ मायाममतेचे भोवरे । घेती
भयानक फेरे ॥ ३ ॥ वासनेच्या लहरी येती । उद्योग हेलकावे ब-
सती ॥ ४ ॥ तरावया एक युक्ति अत्रे । तुका नामनावेमधीं बैसे ॥ ५ ॥

॥ ४०६० ॥

ऐसीं वसें आह्यां असोनियां हातीं । कां होऊं नेणतीं दिशाभुली ॥ १ ॥
पोटाळुनी पाय कवळीन उभा । कृपे पद्मनाभा हालें नेदीं ॥ २ ॥
आपुले इच्छेसी घालीन संपुष्टीं । श्रीमुख तें दृष्टी न्वाहाळीन ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे बहु सांडियेलीं मते । आपुल्या पुरतें धरुनी ठेलीं ॥ ४ ॥

॥ ४०६१ ॥

ऐसीं ठारीं बर्भं । तरी सांडवलीं भ्रमे ॥ १ ॥ सुखें नाचतो कीर्तनीं । नाहीं
आशकिन मनीं ॥ २ ॥ ऐसें आलें हाता । बळ तरी गेली चिंता ॥ ३ ॥ सुख
येथें जालें तरी । नाहीं आणिकांची उरी ॥ ४ ॥ ऐसें केलें देवें । पुढें
कांहींचि न व्हावें ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे मन । आतां जालें समाधान ॥ ६ ॥

॥ ४०६२ ॥

कई मात माझे आइकती कान । बोलतां वचन संतां मुखीं ॥ १ ॥
केला पांडुरंगें तुझा अंगिकार । मग होइल धीर माझ्या जीवा ॥ २ ॥
ह्मणऊनि मुख अवलोकितों पाय । हेचि मज आहे थोरी आशा ॥ ३ ॥
माझिया मनाचा हाचि पै विश्वास । न करीं सायास साधनांचे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे मज होईल भरवसा । तरलीं मी ऐसा साच भाव ॥ ५ ॥

॥ ४०६३ ॥

करितों कवित्व ह्मणाल हें कोणी । नव्हे माझी वाणी पदरींची ॥ १ ॥
माझिये युक्तीचा नव्हे हा प्रकार । मज विश्वंभर बोलवितो ॥ २ ॥
काय मी पामर जाणें अर्थभेद । वदवी गोविंद तेंचि वदें ॥ ३ ॥

निमित्त मापासी बैसविलों ओहें । भी तों कांहीं नव्हे स्वामिसत्ता ॥४॥
तुका ह्मणे आहे पाईकचि खरा । वागवितों मुद्रा नामाची हे ॥ ५ ॥

॥ ४०६४ ॥

करूं तैसें पाठांतर । करुणाकर भाषण । जिहीं केला सूतिमत ।
ऐसा संतप्रसाद ॥ २ ॥ सोज्ज्वळ केल्या वाटा । आइत्या नीटा
मागीलां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घेऊं धांवा । करूं हांवा ते जोडी ॥ ४ ॥

॥ ४०६५ ॥

करूं याची कथा नामाचा गजर । आह्वा संवसार काय कर ॥ १ ॥
ह्मणवूं हरिचे दास लेऊं तीं भूषणें । कांपे त्याभेणें कळिकाळ ॥ २ ॥
आशा भय लाज आड नये चिंता । ऐसी त्या सत्ता सपर्याच ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे करूं ऐसियांचा संग । जेणें नव्हे भंग चिंतनाचा ॥ ४ ॥

॥ ४०६६ ॥

कल्याण या आशीर्वादें । जाती द्वंद्वें नासोनि ॥ १ ॥ आश्वासिलें ना-
रायणें । प्रेमदानें अंतरिंच्या ॥ २ ॥ गेली निवारोनि आतां । सकळ
चिंता यावरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे गातां गीत । आलें हित सामोरें ॥ ४ ॥

॥ ४०६७ ॥

काग बग रिठा मारिले बाळपर्णी । अवघी दैत्यखाणी बुडविली ॥ १ ॥
तो मज दावा तो मज दावा । नंदानंदन जीवा आवडे तो ॥ २ ॥
गोवर्धन गिरी उचलिला करीं । गोकुळ भीतरी राखिलें ॥ ३ ॥
वधुनि भौमासुरा आणिल्या गोपांगना । राज्य उग्रसेना मथुरेचें ॥ ४ ॥
पांडव जोहरीं राखिलें कुसरी । विवराभीतरीं चालविले ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे हा तों भक्तांचा कृपाळ । दुष्ट जना काळ नारायण ॥ ६ ॥

काय उणें मज पांडुरंगा पार्यीं । रिद्धिसिद्धि ठार्यीं वोळगती ॥ १ ॥
 कोण पाहे सुखा नासिवंताकडे ! तृष्णेचें बापुडें नव्हों आह्मी ॥ २ ॥
 स्वर्गसुखें आह्मीं केलीं पावटणी । पापपुण्यें दोन्ही उळंडिलीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे घरीं आणिलें वैकुंठ । वसविली पेठ वैष्णवांची ॥ ४ ॥

॥ ४०६९ ॥

काय कृपेविण घालावें सांकडें । निश्चिंती निवाडें कोण्या एका ॥ १ ॥
 आहों तैसीं पुढें असों दीनपणें । वेचुनि वचनें करुणेचीं ॥ २ ॥
 धरुनि भय आतां काय वाहों चिंता । काय करूं आतां आप्तपण ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आह्मी भावहीन जीव । ह्मणउनी देव दरे दरी ॥ ४ ॥

काय शरीरापें काम । कृपा साधावया प्रेम
 आले ते करूं ॥ १ ॥ देईन हाक नारायणा । उचिताचे धर्म । भागा
 पंढरीचा राणा । आइकोन धावेळ ॥ २ ॥ । तें तों नाकळे बंधना ।
 प्रारब्धें आकारलें । आतां हें संचलें । असो सातांपांचांचें गोठलें ।
 फावली ते बरवी संधि । सावधान करूं बुद्धि । भोगा सांभाळीं ॥ ३ ॥
 कोठें नेधें विसावा ॥ ४ ॥ । तुका ह्मणे मधीं ।

॥ ४०७१ ॥

काढाचे ही काळ । आह्मी विठोबाचे लडिवाळ ॥ १ ॥ करूं सत्ता
 सर्वां ठार्यीं । वसों निकटवासें पार्यीं ॥ २ ॥ ऐसी को । गाची वैखरी ।
 वदे आमुचे समोरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बाण । हातीं हरिनाम । तीक्ष्ण ॥ ४ ॥

कासया गुणदोष पाहों आणिकांचे । मज काम त्यांचें उणें असे ॥ १ ॥

काय पापपुण्य पाहों आणिकांचें । मज काय त्यांचें उणें अजे ॥ २ ॥
 नष्टदुष्टपण कवपाचें वाणूं । तयाहून अणु अधिक माझे ॥ ३ ॥
 कुचर खोटा मज कोण असे आगळा । तो मी पाहों डोळां आपुल्लिये ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे मी भांडवलें पुरता । तुजसी पढरिनाथा लावियेलें ॥ ५ ॥

॥ ४०७३ ॥

किती एका दिवशीं । बुद्धी जाली होती ऐसी ॥ १ ॥ काहीं करावें
 स्वहित । तों हें न घडे उचित ॥ २ ॥ अवलंबुनी भीक । लाज सांडिली
 लौकिक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे दीन । जालों मनुष्यपणा हीन ॥ ४ ॥

॥ ४०७४ ॥

कितीवेळां जन्मा यावें । नित्य व्हावें फजीत ॥ १ ॥ ह्मणऊनि जीव
 झाला । शरण गेला विठोबासी ॥ २ ॥ प्रारब्ध पाठी गाढें । न सरे
 पुढें चालतां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे रोकडी हे । होती पाहें फजीती ॥ ४ ॥

॥ ४०७५ ॥

कुरुवंडी करीन काया । वरोनि पायां गोजिरिया ॥ १ ॥ त्रैसलें तें
 रूप डोळां । मन चाळा लागलें ॥ २ ॥ परतें न सरवे दुरी । आवडी
 परी बैसली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विसावलों । येथें धालों धणीवरि ॥ ४ ॥

॥ ४०७६ ॥

केलें शकुनं प्रयाण । आता मागें फिरे कोण ॥ १ ॥ होय तैसें होय
 आतां । देह वळी काय चिंता ॥ २ ॥ पडिलें पालवीं । त्याचा धाक
 वाहे जीवीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीणें । देव काय हीनपणें ॥ ४ ॥

॥ ४०७७ ॥

कोण सांगायास । गेलें होतें देशोदेश ॥ १ ॥ नेलें वाच्या हातीं
 माप । समर्थ तो माझा बाप ॥ २ ॥ कोणाची हे सत्ता । जाली वाचा
 नदविता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे या निश्चयें । माझे निरसलें भय ॥ ४ ॥

॥ ४०७८ ॥

कोणापार्शीं आतां सांगों मी बोभाट । कधीं खटपट सरेल हे ॥ १ ॥
 कोणां आराणूक होईल कोणे काळीं । आपुलालीं जाळीं उगवूनि ॥२॥
 माझा येणें दुःखें फुटतसे प्राण । न कळतां जन सुखी असे ॥ ३ ॥
 भोगा आधीं मनं मानिलासे त्रास । पाहे लपायास ठाव कोठें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे देतो देवाचें गाव्हारें । माझे ऋण येणें सोसियेलें ॥ ५ ॥

॥ ४०७९ ॥

कोणी निंदा कोणी वंदा । आह्मां स्वहिताचा धंदा ॥ १ ॥ काय तुह्मांसी
 गरज । आह्मी भजू पंढरिराज ॥२॥ तुह्मांसारिखें चालावें । तेव्हां स्वहिता
 मुकावें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे हो कां कांहीं । गळ दिला विठ्ठलपार्थी ॥ ४ ॥

॥ ४०८० ॥

कोणें गांवीं आहे सांगा हा विठ्ठल । जरी ठावा असेल तुह्मां कोण ॥ १ ॥
 लागतसें पायां येतो लोटांगणीं । मात तरी कोणी सांगा याच ॥ २ ॥
 गुण रूप याचे वाणिती या संतां । मज क्षेम देतां सुख वाटे ॥ ३ ॥
 सर्वस्वें ह्या जीव ठेवीन चरणीं । पांडुरग कोणी दावी तया ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे गाईवत्सा तडातोडी । तैसी जाते घडी एकी मज ॥ ५ ॥

॥ ४०८१ ॥

कृष्ण माझी माता कृष्ण माझा पिता । बहिणी बंधु चुलता कृष्ण माझा ॥ १ ॥
 कृष्ण माझा गुरु कृष्ण माझे तारूं । उतरी पैलपारु भवनदीची ॥ २ ॥
 कृष्ण माझे मन कृष्ण माझे जन । सोइरा सज्जन कृष्ण माझा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे माझा श्रीकृष्ण विसावा । वाटे न करावा परता जीवा ॥ ४ ॥

॥ ४०८२ ॥

कृपेचे सागर हेचि साधुजन । तिहीं कृपादान केलें मज ॥ १ ॥
 बोवडे वाणीचा केला अंगीकार । तेणें माझा स्थिर केला जीव ॥ २ ॥
 तेणें सुखें मन स्थिर जालें ठायीं । संतीं दिला पार्थी ठाव मज ॥ ३ ॥

नाभी नाभी ऐसैं बोलिलें वचन । तें माझें कल्याण सर्वस्वही ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जालों आनंदनिर्भर । नाम निरंतर घोष करूं ॥ ५ ॥

॥ ४०८३ ॥

खरें नानवट निक्षेपीचें जुने । काढिलें ठेवणें समर्थाचें ॥ १ ॥
मजुराच्या हातें सापाचा उकल । मी तों येथें फोल सत्ता त्याची ॥ २ ॥
कुलाळाच्या हातें घटाच्या उत्पत्ते । पाठवी त्या जाती पाकस्थळा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जीवन तें नारायणी । प्रभा जाते कीर्णी प्रकाशाची ॥ ४ ॥

॥ ४०८४ ॥

खेळतों ते खेळ पायांच्या प्रसादें । नव्हती हीं छंदें नासिवतें ॥ १ ॥
माझा मायबाप उभा विटेवरी । कवतुकें करी कृपादान ॥ २ ॥
प्रसादाची वाणी वदे तीं उत्तरे । नाहीं मतांतरे जोडियेलीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे रस वाढितीया अंगें । छाया पांडुरंगें केली वरी ॥ ४ ॥

खेळों मन्सुखें जीवाच्या संवादें । कौतुक विनोदें निरंजनीं ॥ १ ॥
पचीं पडिऊं तें रुचे वेळोवेळां । होतसे डोहळा आवडीस ॥ २ ॥
एकांताचें सुख जडलें जिन्हारीं । वीट परीचारीं बरा आला ॥ ३ ॥
जगा ऐसैं बुद्धि नव्हे आतां कदा । लंपट गोविंदा जालों पारीं ॥ ४ ॥
आणीक चिंता नलगे करावी । नित्य नित्य नवी आवडी हे ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे घडा राहिला पडोन । पांडुरंगीं मन विसांवलें ॥ ६ ॥

॥ ४०८५ ॥

गाऊं नेणें पगी मी कांहीं गाईन । शरण जाईन पांडुरंगा ॥ १ ॥
ब्रह्मांडनायक मी त्याचा अंकित । काय यमदूत करिती काळ ॥ २ ॥
वेद्या ज्याच्या नामें तारिली गणिका । अजामेळासारिखा पापरासी ॥ ३ ॥

चरणींच्या रजे अहिल्या तारिली । रूपवंत केली कुबजा दौसी ॥ ४
पृथिवी तारिली पाताळासी जातां । तुका ह्मणे आतां आह्मी किती ॥ ५

॥ ४०८७ ॥

गाढवाचें घोडें । आह्मी करूं दृष्टीपुढें ॥ १ ॥ चघळी वाहाणा
माघारिया बांडा सुता ॥ २ ॥ सोंगसंपादणी । तरि करूं शु-
वाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खळ । करूं समयीं निर्मळ ॥ ४

॥ ४०८८ ॥

गुणांची आवडी वाचेचा पसरु । पडिला विसरु सर्वरंखां ॥ १
आदिमध्यअंतीं नाहीं अवसान । जीवनीं जीवन मिळोनि गेलें ॥ २
रामकृष्णनाममाळा हे साजिरी । ओविली गोजिरी कंठाजोगी ॥ ३
तुका ह्मणे तनु जालीसे शीतळ । अवधी सकळ ब्रह्मानंदें ॥ ४

॥ ४०८९ ॥

घालूनि लोळणी पडिलों अंगणीं । सिंचा सिंचवणी तीर्थ वरि ॥ १
बोल्हावेल तनु होईल शीतळ । जाली हळहळ बहुतापें ॥ २
पावेन या ठाया कई जालें होतें । आलों अवचितें उष्टयावरि ॥ ३
तुका ह्मणे कोणी जाणवा राउळीं । येईल जवळी पांडुरंग ॥ ४ ॥

चतुर मी जालों आपुल्या भोंवता । भावेंविण रिता फुंजें अंगीं ॥ १ ॥
आतां पुढें वायां जावें हें तें काई । कामक्रोधें ठार्यां वास केला ॥ २ ॥
गुणदोष आले जगाचे अंतरा । भूताच्या मत्सरावरी बुद्धि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे करूं उपदेश लोकां । नाहीं जालों एका परता दोषा ॥ ४ ॥

॥ ४०९१ ॥

चित्ती धरीन मी पाउलें सकुमार । सकळ विठार संपत्तीचें ॥ १ ॥
कंठी धरिन मी नाम अमृताची वल्ली । होईल राहिली शतिल्ल तनु ॥ २ ॥

पाहेन श्रीमुख साजिरें सुंदर । सकळा अगर लावण्याचें ॥ ३ ॥
करिन अंगसंग वाळकाचे परी । वैसेन तों वरी नुतरीं कडिये ॥ ४ ॥
तका ह्मणे हा केला तैसा होय । धरिली मनें सोय विठोवाची ॥ ५ ॥

॥ ४०९२ ॥

चरणीं नमन सदुरुच्या पूर्ण । नित्य हरिगुण गाऊं सदा ॥ १ ॥
गोवर्धन जेणें नखीं हो धरिला । काळ्या नाथिला महाबळी ॥ २ ॥
ऐसे हरिगुण गातो वाचेवरी । पतितासी तारी जनार्दन ॥ ३ ॥
तका ह्मणे हेंचि सज्जना जीवन । वाचेसी स्मरण गोविंदाचें ॥ ४ ॥

॥ ४०९३ ॥

धवदा भुवनें जयाचिये पोटीं । तोचि आही कंठीं साटविला ॥ १ ॥
काय एक उणें आमूचिये घरीं । वोळगती द्वारीं रिद्धिसिद्धी ॥ २ ॥
असुर जयानें घातले तोरडीं । तो आह्मांसि जोडी कर दोन्ही ॥ ३ ॥
रूप नाहीं रेखा जयासि आकार । आहीं तो साकार भक्तीं केला ॥ ४ ॥
अनंत ब्रह्मांडें जयाचिये अंगीं । समान तो मुंगी आह्मासादीं ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे आही देवाहूनि बळी । जालों हे निराळी ठेवुनि आशा ॥ ६ ॥

॥ ४०९४ ॥

जननी हे जाणे वाळकाचें वर्म । सुखदुःख धर्म जें जें काहीं ॥ १ ॥
अंधापुढें जेणें दिधला आधार । त्याचा हा विचार तोचि जाणे ॥ २ ॥
शरणागता जेणें घातलें पाठीशीं । तो जाणें तेविशीं राखों तथा ॥ ३ ॥
कासे लागे तथा न लगती सायास । पोहोणारा त्यास पार पावी ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे जीव विठ्ठलाचे हातीं । दिला त्याची गति तोचि जाणे ॥ ५ ॥

॥ ४०९५ ॥

जरि हे आड येती लाज । कैसें काज साधतें ॥ १ ॥ करणें केलें उठा-

उठी । पार्यीं मिठी घातली ॥ २ ॥ समर्पिला जीव भाव । धरिला
भाव अखंड ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आड कांहीं । काळ नाहीं घातला ॥ ४ ॥

॥ ४०९६ ॥

जाऊं देवाचिया गांवा । देव देईल विसांवा ॥ १ ॥ देवा सांगों सुख
दुःख । देव निवारील भूक ॥ २ ॥ घालूं देवासीच भार । देव
सुखाचा सागर ॥ ३ ॥ राहों जवळी देवापार्शीं । आतां जडोनि
पायांसी ॥ ४ ॥ तुका ह्मणे आह्मी वाळें । या देवाचीं लडिवाळें ॥ ५ ॥

॥ ४०९७ ॥

जाले भाडवल । अवघा पिकला विठ्ठल ॥ १ ॥ आतां वाणी काशा-
साटीं । धीर धरावाच पोटीं ॥ २ ॥ आपुल्या संकोचें । ह्मणऊनि
तेथें टांचे ॥ ३ ॥ घेतों खऱ्या मापें । तुका देखोनियां सोपें ॥ ४ ॥

॥ ४०९८ ॥

जाळी महा कर्में । दावी निजसुख वर्में ॥ १ ॥ ऐसें कळलें आह्मां
एक । जालों नामाचे धारक ॥ २ ॥ तपाचे सायास । नलगे ध्यावा
वनवास ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येणें । कळिकाळ हें ठेंगणें ॥ ४ ॥

जिव्ह जाला चळ । नेघे अवसान ते पळ ॥ १ ॥ हेंचि विसनावोनी
उटी । देव सांढविला पोटीं ॥ २ ॥ नाहीं जोडा वारा । पडिला प्रसंग
तो बरा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाली । मज हे अनावरु बोली ॥ ४ ॥

॥ ४१०० ॥

जे गाती अखंड विठ्ठलाचें गीत । त्यांचे पार्यीं चित्त ठेवीत मी ॥ १ ॥
जयांसी आवडे विठ्ठलाचें नाम । ते माझे परम प्राणसखे ॥ २ ॥
जयांसी विठ्ठल आवडे लोचनीं । त्यांचें पायवणी स्त्रीकारीत ॥ ३ ॥
विठ्ठलांसी जिहीं दिले सर्व भाव । त्यांच्या पार्यीं टाव सागईत ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे रज होईन चरणींचा । ह्मणविती त्यांचा हरिचे दास ॥ ५ ॥

जेथें लट् मीचा वास । गंगा आली पापनास ॥ १ ॥ तें म्यां हृदयीं
 धरिलें । ताप हरण पाडलें ॥ २ ॥ सेवा केली संतजनीं । सुखें राहिले
 लपोनी ॥ ३ ॥ तका ह्मणे वांकी । भाट जाली तिहीं लोकीं ॥ ४ ॥

॥ ४१०२ ॥

सोवळ्या ओवळ्या राहला नराळा । अवघ्या पत्रावळी करुनी झाडा ॥ १ ॥
 परें परतें मज न लगे सांगावें । हें तों देवें वरें शिकविलें ॥ ३ ॥
 दुसऱ्यातें आह्मी नाहीं आतळत । जाणोनि संकेत उभा असे ॥ ४ ॥
 येथें कोणीं कांहीं न धरावी शंका । मज चाड एका भोजनाची ॥ ५ ॥
 लांचावला तुका मारितसे झड । पुरविलें कोड नारायणें ॥ ६ ॥

॥ ४१०३ ॥

ज्यानें आड यावें कांहीं । त्याचें नाहीं बळ आतां ॥ १ ॥ मन येथें साह्य
 जालें । हरिच्या धालें गुणवादीं ॥ २ ॥ चुकुर तो गेला काळ । जालें
 बळ सांगाचें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धरूं सत्ता । होईल आतां करूं तें ॥ ४ ॥

डोळां भरिल्लें रूप । चित्तीं पायांचा संकल्प ॥ १ ॥ अवघी घातली
 वांटणी । प्रेम राहिलें कीर्तनीं ॥ २ ॥ वाचा केली माप । रासीं हरि-
 नाम अमुप ॥ ३ ॥ भरुनियां भाग । तुका बैसला पांडुरंग ॥ ४ ॥

॥ ४१०५ ॥

तपासी तें मन करूं पाहे घात । धरोनि सांगात इंद्रियांचा ॥ १ ॥
 ह्मणोनि कीर्तन आवडलें मज । सोडोनियां लाज हेंचि करीं ॥ २ ॥
 पाहातां आगमानिर्गमाचा ठाव । तेथें नाहीं भाव एकविध ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे येथें नाहीं वो विकार । नाम एक सार विठोवाचें ॥ ४ ॥

॥ ४१०६ ॥

तरीच म्यां देवा । साटी करूनियां जीवा ॥ १ ॥ येथें बैसलों ध-
रणें । दृढ कायावाचामनें ॥ २ ॥ आवरिल्या वृत्ति । मन वेच-
नियां हातीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जरा । बाहेर येऊं नेदीं घरा ॥ ४ ॥

॥ ४१०७ ॥

तीर्थांची अपेक्षा सृष्टीं वाढे धर्म । जाणावें तें वर्म बहु पुण्य ॥ १ ॥
बहु घरी ऐसी भाविकांची जोडी । काळ नाहीं घडी जात वायां ॥ २ ॥
करूनि चिंतन करवावें आणिकां । तो या जाला लोकां नाव जर्गी ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे ऐसे परउपकारी । त्यांच्या पायांवरी डोई माझी ॥ ४ ॥

॥ ४१०८ ॥

तोंवरि तोंवरि जंबुक करि गर्जना । जंब त्या पंचानना देखिलें नाहीं ॥ १ ॥
तोंवरि तोंवरि सिंधु करि गर्जना । जंब त्या अगस्तित्वाह्वणा देखिलें नाहीं २
तोंवरि तोंवरि वैराग्याच्या गोष्टी । जंब सुंदर वनिता दृष्टी पडिली नाहीं ३
तोंवरि तोंवरि शरत्वाच्या गोष्टी । जंब परमाईचा पुत्र दृष्टी देखिला नाहीं ४
तोंवरि तोंवरि साळामुद्रांचीं भूषणें । जंब तुक्याचें दर्शन जालें नाहीं ॥ ५ ॥

॥ ४१०९ ॥

तोंवरि तोंवरि शोभतील गारा । जंब नाहीं हिरा प्रकाशला ॥ १ ॥
तोंवरि तोंवरि शोभती दीपिका । नुनवतां एका भास्करासी ॥ २ ॥
तोंवरि तोंवरि सांगती संताचिया गोष्टी । जंब नाहीं भेटी तुक्यासवें ॥ ३ ॥

॥ ४११० ॥

दिनरजनीं हाचि धंदा । गोविंदाचे षवाडे ॥ १ ॥ संकल्पला देह
देवा । सकळ हेवा तथेठार्यां ॥ २ ॥ नाहीं अवसान घडी । सकळ
जोडी इंद्रियां ॥ ३ ॥ कीर्ति मुखें गर्जे तुका । करी लोकां सावध ॥ ४ ॥

॥ ४१११ ॥

देवकीनंदने । केले आपुल्या चिंतने ॥ १ ॥ मज आपुल्या ऐसे ।
मना लावूनियां पिसें ॥ २ ॥ गोवळे गोपाळां । केले लावूनियां
चाळा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संग । केला दुरि नव्हे मग ॥ ४ ॥

॥ ४११२ ॥

देव तिळीं आला । गोडें गोड जीव धाला ॥ १ ॥ साधला हा पर्व-
काळ । गेला अंतरींचा मळ ॥ २ ॥ पापपुण्य गेले । एका स्नानेचि
खंडिले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाणी । शुद्ध जनार्दनीं जनीं ॥ ४ ॥

॥ ४११३ ॥

देवाचें निर्माल्य कोण शिवे हातीं । संकल्पासी होती विकल्प ते ॥ १ ॥
वाहिले देह हें देवा एकसरें । होईल तें बरें तेणें द्वारें ॥ २ ॥
होता भार त्याची निवारली खंती । येथें आतां रिती साटवण ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे इच्छे पावविले कष्ट । ह्मणजनि नष्ट दुरावली ॥ ४ ॥

॥ ४११४ ॥

देवावरिल भार । काढूं नये कांहीं पर ॥ १ ॥ तानभुके आठवण ।
घडे तें बरें चिंतन ॥ २ ॥ देखावी निश्चिती । तेचि अंतर श्रीपती
॥ ३ ॥ वैभव सकळ । तुका मानितो विटाळ ॥ ४ ॥

॥ ४११५ ॥

देवें जीव धाला । संसार तो कडू जाला ॥ १ ॥ तेचि येतील ठेंकर
आनंदाचे हरिहर ॥ २ ॥ वेधी आणिकांस । ऐसा जया अंगीं कस
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भूक । येणें न लगे आणीक ॥ ४ ॥

॥ ४११६ ॥

देहभाव आही राहिलों ठेवूनि । निवांत चरणीं विठोबाच्या ॥ १ ॥
आमुच्या हिताचा जाणोनि उपाव । तोचि पुढें देव करीतसे ॥ २ ॥

हणवनी नाहीं सुख दुःख मनीं । ऐकिलिया कानीं वचनाचें ॥ ३ ॥
जालों मी निःसंग निवांत एकला । भार त्या विठ्ठला घालूनियां ॥ ४ ॥
तुका हणजे जालों जयाचे अंकित । तोचि माझे हित सर्व जाणे ॥ ५ ॥

॥ ४११७ ॥

दैन्य दुःख आह्यां न येती जवळी । दहन हे होळी होती दोष ॥ १ ॥
सर्व सुखें येती मानें लोटांगणीं । कोण यांसी आणी दृष्टीपुढें ॥ २ ॥
आमुची आवडी संतसमागम । आणीक त्या नाम विठोवाचें ॥ ३ ॥
आमचें मागणें मागों त्याची सेवा । मोक्षाची निर्देवा कोणा चाड ॥ ४ ॥
तुका हणजे पोटीं सांढविला देव । न्यून तो हा भाव कोण आह्यां ॥ ५ ॥

॥ ४११८ ॥

दोहीं बाहीं आह्यां वास । असों कास घालूनि ॥ १ ॥ बोल बोलों
उभयतां । स्वामीसत्ता सेवेची ॥ २ ॥ एकसरें आज्ञा केली । असों
चाली ते नीती ॥ ३ ॥ तुका हणजे जोहाभितों । आहें होतो ते ठायीं ॥ ४ ॥

द्रव्याचा तो आह्मी धरितों विटाळ । तया पाठी काळ लाग करी ॥ १ ॥
करोनियां हेंचि राहिलों जीवन । एक नारायण नाम ऐसें ॥ २ ॥
तुका हणजे हेंचि करूनि जतन । आलिया ही दान याचकासी ॥ ३ ॥

धर्म रक्षावयासाठीं । करणें आटी आह्यांसी ॥ १ ॥ वाचा बोलों वेद-
नीती । करूं संतीं केलें तें ॥ २ ॥ न बाणतां स्थिति अंगीं । कर्म त्यागी
लंड तो ॥ ३ ॥ तुका हणजे अधम त्यासी । भक्ति दूपी हरीची ॥ ४ ॥

॥ ४१२१ ॥

धर्माचें पाळण । करणें पाषांड खंडण ॥ १ ॥ हेंचि आह्यां करणें
काम । बीज वाढवावें नाम ॥ २ ॥ तीक्षण उत्तरें । हातीं धेऊनि
बाण फिरें ॥ ३ ॥ नाहीं भीड भार । तुका हणजे साना थोर ॥ ४ ॥

॥ ४१२२ ॥

धरावें तों भय । अंतरोनि जाती पाय ॥ १ ॥ जाल्या तुटी देवासर्वें ।
काय वांचोनि करावें ॥ २ ॥ कोणासी पारिखें । लेखूं आपणासा-
रिखें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे असो । अथवा हें आतां नसो ॥ ४ ॥

॥ ४१२३ ॥

धरिणीं जीं होतीं चित्तीं । डोळां तींच दिसती ॥ १ ॥ आलें आव-
डीसी फळ । जालें कारण सकळ ॥ २ ॥ घेईन भातुकें । मागोनियां
कवतुकें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लाड । विठोवा पुरवील कोड ॥ ४ ॥

॥ ४१२४ ॥

धरोनि दोन्ही रूपें पाळणें संहार । करी कोप रुद्र दयाळ विष्णु ॥ १ ॥
जटाजूट एका मुगुट माथां शिरीं । कसळापति गौरीहर एक ॥ २ ॥
भस्मउद्धळण लक्ष्मीचा भोग । शंकर श्रीरंग उभयरूपीं ॥ ३ ॥
वैजयंती माळा वासुगीचा हार । लेणें अळंकार हरिहरा ॥ ४ ॥
कपाळ झोळी एका स्मशानांचा वास । एकं जगन्निवास विश्वंभर ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे मज उभयरूपीं एक । सारोनि संकल्प शरण आलों ॥ ६ ॥

॥ ४१२५ ॥

धन्य देहूं गांव पुण्यभूमि ठाव । तेथें नांदे देव पांडुरंग ॥ १ ॥
धन्य क्षेत्रवासी लोक ते देवाचे । उच्चारिती वाचे नामघोष ॥ २ ॥
कर कटी उभा विश्वाचा जनिता । वामांगीं ते माता रखुमादेवी ॥ ३ ॥
गरुड पारीं उभा जोडुनियां कर । अश्वत्थ समोर उत्तरामुख ॥ ४ ॥
दक्षिणे शंकर लिंग हरेश्वर । शोभे गंगानीर इंद्रायणी ॥ ५ ॥
लक्ष्मी नारायण बलाळाचें वन । तेथें अधिष्ठान सिद्धेश्वर ॥ ६ ॥

विघ्नराज द्वारीं बहिरव बाहेरी । हनुमंत शेजारीं सहित दोषे ॥ ७ ॥
तेथें दास तुका करितो कीर्तन । हृदयीं चरण विठोबाचे ॥ ८ ॥

॥ ४१२६ ॥

नका मजपार्शीं । वदों प्रपंचाचे विशीं ॥ १ ॥ आतां नाइकावी
कर्नीं । मज देवाविण वाणी ॥ २ ॥ येऊनियां रूपा । कोण पाहे
पुण्यपापा ॥ ३ ॥ मार्गे आजिवरी । जालें माप नेलें चोरीं ॥ ४ ॥
सांडियेलीं पानें । पुढें पिका अवलोकन ॥ ५ ॥ पडों नेदी तुका ।
आड गुंपूं कांहीं चुका ॥ ६ ॥

॥ ४१२७ ॥

नको ऐसें जालें अन्न । भूक तान ते गेली ॥ १ ॥ गोविंदाची आ-
वडी जीवा । करीन सेवा धर्णावरी ॥ २ ॥ राहिलें तें राहो काम ।
सकळ धर्म देहीचे ॥ ३ ॥ देह धरिला त्याचें फळ । आणीक काळ
धन्य हा ॥ ४ ॥ जाऊं नेदीं करितां सोस । क्षमा दोष करवीन
॥ ५ ॥ तुका ह्मणे याच पाटी । आतां साटी जीवाची ॥ ६ ॥

॥ ४१२८ ॥

न पडो आतां हाडीं घाव । मध्यें कीव नाशक ॥ १ ॥ करविली
आत्महत्या । जीवा कां त्या द्वंदाच्या ॥ २ ॥ आशापार्शीं गुंतला
गळा । तेणें कळाहीन जालों ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लावूं मुळी । जी-
नकळी शास्त्री ॥ ७ ॥

॥ ४१२९ ॥

नये पुसों आज्ञा केली एकसरें । आह्वांसी दुसरें आतां नाहीं ॥ १ ॥
ज्यांचे तो बळिवंत सर्व निवारिता । आह्वां काय चिंता करणें लागे ॥ २ ॥
बुद्धीचा जनिता विश्वाचा व्यापक । काय नाहीं एक अंगीं तथा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज होईल वारिता । तरी काय सत्ता नाहीं हातीं ॥ ४ ॥

॥ ४१३० ॥

नव्हती भेटी तोंचि बरें । होतां चोरें नाडिलें ॥ १ ॥ अवधियांचा
केला झाडा । रिता वाडा खोंकट ॥ २ ॥ धितनाचें मूळ चित्त । नेलें
चित्त हरुनि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मूळा आलें । होतें केलें तैसेंचि ॥ ४ ॥

॥ ४१३१ ॥

नव्हतों सावचित । तेणें अंतरलें हित ॥ १ ॥ पडिला नामाचा व-
सर । वाढविला संवसार ॥ २ ॥ लटिक्याचे पुरीं । वाहोनियां
गेलों दुरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाव । आह्मां सांपडला भाव ॥ ४ ॥

॥ ४१३२ ॥

न संडावा ठाव । ऐसा निश्चयाचा भाव ॥ १ ॥ आतां पुरे पुन्हा
यात्रा । हेंचि सारुनि सर्वत्रा ॥ २ ॥ संनिधचि सेवा । असों करु-
नियां देवा ॥ ३ ॥ आज्ञेच्या पाळणें । असें तुका संतां ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ ४१३३ ॥

नाचावेंसें वाटे मना । छंद गुणा अधीन ॥ १ ॥ चेष्टविर्ली माझीं
गात्रें । सत्तासूत्रें हालती ॥ २ ॥ नामरूपें रंगा आलीं । तेचि चाली
स्वभावे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पांडुरंगे । अंग संगें कवळिलें ॥ ४ ॥

॥ ४१३४ ॥

नाहीं दिलें कधीं कठिण उत्तर । तरी कां अंतर पडियेलें ॥ १ ॥
ह्मणऊनि आतां वियोग न साहे । लांचावलें देहे संघष्टणें ॥ २ ॥
वेळोवेळां वाचे आठवितों नाम । अधिकचि प्रेम चढे घेतां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे पांडुरंगे जननिये । घेऊनि कडिये बुझाविलें ॥ ४ ॥

॥ ४१३५ ॥

नाहीं मज कृपा केली पांडुरंगें । संताचिया संगें पोट भरिं ॥ १ ॥
चतुराचे सभे पंडित कुशळ । मी काय दुर्बळ विष्णुदास ॥ २ ॥
नका ह्मणे नेणें करूं समाधान । धरिले चरण विठोबाचे ॥ ३ ॥

॥ ४१३६ ॥

नाहीं म्या वंचिला मंत्र कोणापार्शो । राहिलो जीवेंसी^१ धरुनियां ॥ १ ॥
 विटेवरी भावें ठेवियेलें मन । पाउलें समान चिंतीतसें ॥ २ ॥
 पावविलों पार धरिला विश्वास । घालूनियां कास वळकट ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे मार्गे पावले उद्धार । तिहीं हा आधार ठेविलासे ॥ ४ ॥

नाहीं त्रिभुवनीं सुख या समान । ह्मणऊनि मन स्थिरावलें ॥ १ ॥
 धरियेलीं जीवीं पाउलें कोमळीं । कंठीं^२ एकावळी नाममाळा ॥ २ ॥
 शीतळ होऊनियां पावलों विश्रांती । न साहे पुढतीं घाली चित्ता ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जाले सकळ सोहळे । पुरविले डोहळे पांडुरंगें ॥ ४ ॥

॥ ४१३८ ॥

निरोधाचें मज न साहे वचन । बहु होतें मन कासावीस ॥ १ ॥
 ह्मणऊनि जीवा न साहे संगति । बैसतां एकांतीं गोड वाटे ॥ २ ॥
 देहाची भावना वासनेचा संग । नावडे उदग आला यांचा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे देव अंतरे यामुळें । आशामोहजाळें दुःख वाटे ॥ ४ ॥

॥ ४१३९ ॥

नेणें मय काहा नव्हती माझे बोल । विनवितों कोपाल संत झणी ॥ १ ॥
 नव्हती माझे बोल बोले पांडुरंग । असे अंगसंगें व्यापूनियां ॥ २ ॥
 मज मूढा शक्ति कैचा हा विचार । निगमादिकां पार बोलावया ॥ ३ ॥
 राम कृष्ण हरी मुकुंदा सुगारि । बोवड्या उत्तरीं हेंचि ध्यान ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे गुरुकृपेचा आधार । पांडुरंगें भार घेतला माझा ॥ ५ ॥

नेणें जप तप अनुष्ठान याग । काळें तंव लाग घेतलासे ॥ १ ॥

पाठभेद.—१ जीवासीं धरुनि तो, २ केली,

रिघालों या भेणें देवाचे पाठीसीं । लागे त्याचें त्यासी सांभाळणें । २ ॥
 - मापें पाप सळे चालिली चढती । जाली मग राती काय चा ३ ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे चोरा हातीं जें वांचलें । लभवरी आलें वारिलेशु ॥ ४ ॥

॥ ४१४१ ॥

न्यावयासी मूळ पाठवील कधीं । मज कृपानिधि पांडुरंग । १ ॥
 प्राण फुटे माझा त्याचिया वियोगें । घडी जाय युगे येकी येकी ॥ २ ॥
 त्याचिये गांवींची आवड ती जीवा । जीव हा सांडावा वोवाळुन ॥ ३ ॥
 दिनो दिन चिंतां वाटते बहूत । नावडे संचित करावें हें । ४ ॥
 तका ह्मणे आतां आहे तेंचि सरो । कोण करी भरोवरी मग ॥ ५ ॥

॥ ४१४२ ॥

पडिलों भोवणीं । होतों बहु चितवणी ॥ १ ॥ होतों चुकलों मारग ।
 - लाहो केला लाग वेग ॥ २ ॥ इंद्रियांचे संदी । होतों सांपडलों
 बंदीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वरें जालें । विठ्ठलसें वाचे आलें ॥ ४ ॥

॥ ४१४३ ॥

पढीयतें मागा पांडुरंगापाशीं । मज दुर्बळासी काय पीडा ॥ १ ॥
 याचसाठीं दुराविला संवसार । वाढे हे अपार माया तूष्णा ॥ २ ॥
 कांहीं करितां कोठें नव्हे समाधान । विचारितां पुण्य तेंचि पाप ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आतां निश्चळचि भलें । तुज आठविलें पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ४१४४ ॥

पसरोनि मुखें । कैसे धालों वा हारीखें ॥ १ ॥ ब्रह्मादिका दुर्लभ वांटा ।
 - आह्मां फावला राणटां ॥ २ ॥ गोड लागे काय तरि । कृपावंत जाला हरी
 ॥ ३ ॥ उडती थेंबुटें । अमृताहुनि गोमटें ॥ ४ ॥ गोडाहुनि गोड । जिव्हा
 माचे वाढे कोड ॥ ५ ॥ खुणावुनि तुका । दावी वर्म बोलों नका ॥ ६ ॥

॥ ४१४५ ॥

पाप पुण्य दोन्ही वाहाती मारग । स्वर्गनर्क भोग यांचीं पैणी ॥ १ ॥
 एका भाड एक नलगे पुसावें । जेविल्या देखावें मार्गें भूक ॥ २ ॥
 रहाटीं पडिलें भरोनियां रितीं । होतील मागुतीं येतीं जातीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आझी खेळतियां मर्धीं । नाहीं केली बुद्धि स्थिर पाहों ॥ ४ ॥

॥ ४१४६ ॥

पाववावें ठाया । ऐसें सर्वे बोलों तथा ॥ १ ॥ भावा ऐसी क्रिया
 राखे । खोट्या खोटेपणें वाखे ॥ २ ॥ न ठेवूं अंतर । कांहीं भेदाचा
 पदर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जीवें भावें । सत्य मानवीजे देवें ॥ ४ ॥

॥ ४१४७ ॥

पावलों प्रसाद इच्छा केली तैसी । जालें या चित्तासी समाधान ॥ १ ॥
 मायबाप माझा उभा कृपादानी । विटे सम जोडोनि पादांबुजें ॥ २ ॥
 सांभाळासी येऊं नेदीच उणीव । अधिकारगौरव राखे तैसें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सर्व अंतर्बाह्य आहे । जया तैसा राहे कवळनी ॥ ४ ॥

॥ ४१४८ ॥

पाहातां श्रीमुख सुखावलें सुख । डोळियांचा भूक न वजे माझ्या ॥ १ ॥
 जिब्हे गोडी^३ तीन अक्षरांचा रस । अमृत जयास फिकें पुढें ॥ २ ॥
 श्रवणीची वाट चोखाळली शुद्ध । गेले भेदाभेद वारोनियां ॥ ३ ॥
 महामळें मन होतें जें गांदलें । शुद्ध चोखाळलें स्पटिक जैसें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे माझ्या जीवाचें जीवन । विठ्ठल निधान सांपडलें ॥ ५ ॥

॥ ४१४९ ॥

पाळियेले लळे । माझे विठ्ठले कृपाळे ॥ १ ॥ बहुजन्मांचें पोसणें ।
 सरतें पायांपाशीं तें ॥ २ ॥ सर्वे दिली लागों । भातें आवडीचें
 मार्गें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भिन्न । नाहीं दिसों दिलें क्षण ॥ ४ ॥

॥ ४१५० ॥

पाळिला विध तो आजि फळा आला । ऐसा हा कळला साच भाव ॥ १ ॥
नामाची आवडी लागलीसे चित्ता । पाय आठवितां सुख वाटे ॥ २ ॥
धरिल्या देहाचें साधलें कारण । पुढिल्या खंडण गर्भवासा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे लाभ जाला एकसरे । आणिक दुसरें नाहीं धातां ॥ ४ ॥

॥ ४१५१ ॥

पाळुनियां मोठे केले । त्यासी बोलें बोळखी ॥ १ ॥ जबळुनी नवजे
दुरी । लाडें करीं कवतुक ॥ २ ॥ खुण उभा बितेवरी । कट करीं-
धरियेले ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घातली वरी । झुळी थोरी मोलाची ॥ ४ ॥

पुसावेंसें हें वाटे । जें जें भेटे त्यासी ॥ १ ॥ देव कृपा करील
मज । काय लाज राखील ॥ २ ॥ भवघियांचा विकार जाला । हा
राहिला उद्योग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्ता वाटे । कोण भेटे सांगेसें ॥ ४ ॥

॥ ४१५२ ॥

पुष्ट कांति निवती डोळे । हे सोहळे श्रीरंगीं ॥ १ ॥ अंतर्बाहीं विले-
पन । हें भूषण मिरवूं ॥ २ ॥ इच्छेऐसी आवड पुरे । विश्रंभरे
जवळी ॥ ३ ॥ तुका करी नारायण । या या सेवन नामाचें ॥ ४ ॥

॥ ४१५४ ॥

पोट धालें आतां जीवतीं आवडी । पुरवाव परवडा बहुतांचे ॥ १ ॥
काय आंचवणा तांतडीचें काम । मागील तीं श्रम न पवावीं ॥ २ ॥
वाढितिया पोटीं बहु असे वाव । सांभाळितां ठाव काय वेचे ॥ ३ ॥
दाविल्यावांचूनि नाहीं कळों येत । तेथेंही दुश्चित एकपणें ॥ ४ ॥
नावेचा भार तो उदकाचे शिरीं । काय हळू भारी तये ठायीं ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे गीतीं गाऊनि गोविंद । करूं ब्रह्मानंद एकसरें ॥ ६ ॥

पाठभेदः—१ पाळुनियां गोमडें । त्याच्या बोलें बोळखी. २ वांचे. ३ एकपण.

॥ ४१५५ ॥

प्रेमसूत्र बोरी । नेतो तिकडे जातो हरी ॥ १ ॥ मनेंसहित वाचा काया ।
 अवघे दिलें पंढरीराया ॥ २ ॥ सत्ता सकळ तया हातीं । माझी कीव
 काकुलती ॥ ३ ॥ तुका हाणे ठेवी तैसें । आह्मी राहों त्याचे इच्छे ॥ ४ ॥

॥ ४१५६ ॥

बरबबांवरवंट । धिटे चरण सम नीट ॥ १ ॥ ते म्यां हृदयीं धरिले ।
 तापशमन पाउले ॥ २ ॥ सकळ तीर्था अधिष्ठान । करी लक्ष्मी
 संवाइन ॥ ३ ॥ तुका हाणे अंतीं । ठाव मागितला सुतीं ॥ ४ ॥

॥ ४१५७ ॥

चरण जाळ आला ज्याचा त्वाच्या घरा । चुकला पॉन्हेरा ओढाळांचा ॥ १ ॥
 बहु केलें दुःखी त्यांचिया सांभाळें । भासा तोंड काळें तेणें लोभें ॥ २ ॥
 त्यांचिया अन्यायें भोगा माझें अंग । सकळ ही लाग द्यावा लागे ॥ ३ ॥
 नाहीं कोठें स्थिर राहों दिलें क्षण । आजिवरी सिण पावलों तो ॥ ४ ॥
 बेगळाल्या खोडी केली तडातडी । सांगावया घडी नाहीं सुख ॥ ५ ॥
 निरवृत्ति तुका चालिला गोवारें । देवापार्शीं भार सांडवृत्ति ॥ ६ ॥

॥ ४१५८ ॥

वळिवत आह्मी समर्थांचे दास । घातली या कास कळिकाळासी ॥ १ ॥
 तेथें मानसाचा कोण आला पाड । उलंघोनि जड गेलों आर्धी ॥ २ ॥
 संसाराचे बळी साधिलें निधान । मारिले दुर्जन षष्ठवर्ग ॥ ३ ॥
 तुका हाणे एक उरला धरिता ठाव । येर केलें वाव तृणवत् ॥ ४ ॥

॥ ४१५९ ॥

यक्रियाचे अंकित । आह्मी जालों वळिवंत ॥ १ ॥ लाँता हाणोनि
 सारा । केला षड ऊर्मीचा मारो ॥ २ ॥ जन धन तन । केलें तृणाही
 समान ॥ ३ ॥ तुका हाणे आतां । आह्मी मुक्तीचिया माथां ॥ ४ ॥

वाठभेदः—१ बरे. २ पान्हेरा. ३ लाताळिला संसार. ४ मार

॥ ४१६० ॥

बळें बाह्यात्कारें संपादिलें सोंग । नाहीं जाला त्याग अंतरींचा ॥ १ ॥
 ऐसें येतें नित्य माझ्या अनुभवा । मनाची हा ठावा समाचार ॥ २ ॥
 जागृतीचा नाहीं अनुभव सपनीं । जातों विसरूनि सकळ हें ॥ ३ ॥
 प्रपन्नाबाहेरि नाहीं आलें चित्त । केलें करी नित्य वेवसाय ॥ ४ ॥
 तुक ह्मणे मज भोरप्याचि परी । जालें सोंग वरी आंत तैसें ॥ ५ ॥

॥ ४१६१ ॥

बहु कृपावंतें माझीं मायबापें । मी माझ्या संकल्पे अतरला ॥ १ ॥
 संचितानें नाहीं चुकों दिली वाट । लाविलें अदृष्ट मजसर्वें ॥ २ ॥
 आतां मी रुसतो न कळतां वर्म । परी ठावे धर्म सर्व देवा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे उभा राहिला न वैसे । आमुची माय असे उद्देग त्या ॥ ४ ॥

बहुजन्म केला लाग । तो हा भाग लाधलों ॥ १ ॥ जीव देइत हा
 बळी । करीत होळी संसारा ॥ २ ॥ गेलें मग नये हातां । पुढती
 चिंता वाढतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तांतड करूं । पाय धरूं बळकट ॥ ४ ॥

॥ ४१६३ ॥

बहु बरें एकाएकीं । संग चुकी करावा ॥ १ ॥ ऐसें बरें जालें ठावें ।
 अनुभवंें आपुल्या ॥ २ ॥ सांगावें तें काम मना । सलगी जना
 नेदावी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे निघे अगी । दुजे संगीं आतळतां ॥ ४ ॥

बाळ काय जाणे जीवनउपाय । मायबाप वाहे सर्व चिंता ॥ १ ॥
 आइतें भोजन खेळणें अंतरीं । अंकिताचे शिरीं भार नाहीं ॥ २ ॥
 आपुलें शरीर रक्षितां न कळे । सांभाळूनि लळे पाळी माय ॥ ३ ॥
 तका ह्मणे माझा विठ्ठल जनिता । आमुची ते सत्ता त्यावरी ॥ ४ ॥

॥ ४१६५ ॥

बुद्धीचा जनिता लक्ष्मीचा पति । आठवितां चित्तीं काय नव्हे ॥ १ ॥
 आणिकां उपाया कोण वांटी मन्न । सुखाचें निधान पांडुरंग ॥ २ ॥
 गीतां गावों नाचों छंदें वाहों टाळी । वैष्णवांचे मेळीं सुखरूप ॥ ३ ॥
 अनंत ब्रह्मांडें एके रोमावळी । आह्मी केला मोळीं भावें उभा ॥ ४ ॥
 लटिका हा केला संवसारसिंधु । मोक्ष खरा बंधु नाहीं पुढें ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे त्याच्या नामाचे अंकित । राहिलों निश्चित त्याच्या बळें ॥ ६ ॥

॥ ४१६६ ॥

वैसोनियां खाऊं जोडी । ओढाओढी चुकवूनि ॥ १ ॥ ऐसें केलें
 नारायणें । बरवें जिणें सुखाचें ॥ २ ॥ घरांच्या घरीं भांडवल । नलगे
 बोल वेचावे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आटाआटी । चुकली दाटी सकळ ॥ ४ ॥

॥ ४१६७ ॥

बोलणें तें आह्मी बोलों उपयोगीं । पडिलें प्रसर्गीं काळाऐसें ॥ १ ॥
 जयामध्ये देव आदि मध्ये अंतीं । खोल पाया भिंतीं न खचेसी ॥ २ ॥
 करणें तें आह्मी करूं एका वेळे । पुढिलिया बळें वाढी खुंटे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे असों आज्ञेचीं धारकें । ह्मणउनिं एकें घायें सारूं ॥ ४ ॥

॥ ४१६८ ॥

बोलविलें जेणें । तोचि त्यांचें गुह्य जाणे ॥ १ ॥ मी तों काळाडाचा
 धनी । जेवूं मागावें थिकोनि ॥ २ ॥ मजुराच्या हातें । मापें केलें
 जालें रितें ॥ ३ ॥ जाला पुरविता । पांडुरंग माझा पिता ॥ ४ ॥
 मायभापासर्थे । बालें कौतुकें खेळावें ॥ ५ ॥ जैसा करिती घंदा ।
 तैसा पडोनियां छंदा ॥ ६ ॥ त्याच्या साच गाई ह्यैसी । येणें खे-
 लावें मातीशीं ॥ ७ ॥ तुका ह्मणे बोल । माझा बोलतो विट्टल ॥ ८ ॥

॥ ४१६९ ॥

बोलाल या आतां आशुल्यापुरतें । मज या अनंतें गोवियेलें ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ गीत, २ नावो, ३ निश्चित, ४ थाचें, ५ माप जालें गेलें रितें.

झाडिला न सौडी हार्तीचा पालव । वेधी वेधें जीव वेधियेला ॥ २ ॥
 तुमचे ते शब्द कोरडिया गोष्टी । मज सर्वे मिठी अंगसंगें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तुहां होईल हे परी । अनुभव वरी येईल सग ॥ ४ ॥

॥ ४१७० ॥

बाल तंसा चाल । त्याची वदान पाउल ॥ १ ॥ अग झाडान अगण ।
 त्याचें दासत्व करीन ॥ २ ॥ त्याचा होईन किंकर । उभा ठाकेन
 जोडोनि कर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्तीं देव । त्याचे चरणीं माझा भाव ॥ ४ ॥

॥ ४१७१ ॥

बोलावे म्हूण हे बोलतो उपाय । प्रवाहें हें जाय गंगाजळ ॥ १ ॥
 भाग्ययोगें कोणां घडेल सेवन । कैचे येथे जन अधिकारी ॥ २ ॥
 मुखीं देतां घांस पळवितीं तोंडें । अंगींचिया भांडे असुकानें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे पूजा करितों देवाची । आपुलिया रुची मनाचिये ॥ ४ ॥

॥ ४१७२ ॥

बोलावें तें आतां आह्मी अबोलणे । एकाचि वचनें सकळांसी ॥ १ ॥
 मेघवृष्टि कांहीं न विचारी ठाव । जैसा ज्याचा भाव त्यासी फळे ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं समाधानें चाड । आपणाही नाड पुढिलांसी ॥ ३ ॥

॥ ४१७३ ॥

बंधनाचा तोडूं फांसा । देऊं आशा टाकोनि ॥ १ ॥ नाहों तेंच घेतां
 शिरीं । होइल दुरी निजपंथ ॥ २ ॥ नाथिलेंचि माझें तुझें । कोण
 बोझें वागवी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंतराय । देवीं काय जिणें तें ॥ ४ ॥

॥ ४१७४ ॥

ब्रह्मादिक जया लाभासि ठंगणे । वळिये आह्मी भले शरणागत ॥ १ ॥
 कामनेच्या त्यागें भजनाचा लाभ । केलों पद्मनाभ सेवाऋणी ॥ २ ॥
 कामधेनुचिया क्षीरा पार नाहीं । इच्छेचिये वाही वरुषावें ॥ ३ ॥
 बैसलिये ठायीं लागलें भरतें । त्रिपुटीवरतें भेदी ऐसें ॥ ४ ॥

होरि नाही आह्वा विष्णुदासां जर्गीं । नारायण अंगीं विसावला ॥ १ ॥
 तुका ह्मणे बहु लाटे हें भोजन । नाही रिता कोण रहात राहों ॥ २ ॥

॥ ४१७५ ॥

भाक्ते आह्वा केली सांडुनी उद्वेग । पावलों हें सांग सुख याचें ॥ १ ॥
 सुख आह्वां जालें धरितां याचा संग । पळाले उद्वेग सांडूनियां ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे सुख बहु जालें जिवा । घडली या सेवा विठोबाची ॥ ३ ॥

॥ ४१७६ ॥

भाग्यवंत आह्वा विष्णुदास जर्गीं । अभंग प्रसंगी धैर्यवंत ॥ १ ॥
 नाही तें पुरवीत आणूनि जवळी । गाडनी माडली गीत सुखें ॥ २ ॥
 प्रीति अंगीं असे सदा सर्वकाळ । वोळलीं सकळ सुखें ठार्यां ॥ ३ ॥
 आपुल्या स्वभावे जैसे जेथें असों । तैसे तेथें दिसों साजिरेचि ॥ ४ ॥
 वासनेचा कंद उपडिलें मूळ । दुरितें सकळ निवारिलीं ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे भक्तजनांची माडली । करील साडली विठ्ठल आह्वां ॥ ६ ॥

॥ ४१७७ ॥

भूत भविष्य कळों यावें वर्तमान । हें तों भाग्यहीन त्यांची जोडी ॥ १ ॥
 आह्वां विष्णुदासीं देव ध्यावा चित्तें । होणार तें होतें प्रारब्धें ॥ २ ॥
 जगरुढीसाठीं घातलें दुकान । जातो नारायण अंतरोनि ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे हा हो प्रपंच गाढा । थोरली ते पीडा रिद्धिसिद्धि ॥ ४ ॥

॥ ४१७८ ॥

भूर्तीं देव ह्मणोनि भेटतों या जना । नाही हे भावना नरनारी ॥ १ ॥
 जाणे भाव पांडुरंग अंतरींचा । नलगे द्यावा साचा परिहार ॥ २ ॥
 दयेसाठीं केला उपाधि पसारा । जड जीवा तारा नाव कथा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नाही पडत उपवास । फिरतसे आस धरोनियां ॥ ४ ॥

॥ ४१७९ ॥

भोळे भाविक हे जुनाट चांगले । होय तैसें केलें भक्तिभावे ॥ १ ॥

ह्यणउनि चिंता नाहीं आह्यां दासां । न भयों गर्भवासा जन्म घेनां ॥ ३ ॥
 आपुलया इच्छा करूं गदारोळ । भोगूं सर्वकाळ सर्व सुखें ॥ ३ ॥
 तुका ह्यणे आह्यां देवाचा सांगात । नाहीं विसंबत येरयेरां ॥ ४ ॥

॥ ४१८० ॥

मऊ भेणाहूनि आह्या विष्णुदास । कठिण वज्रास भेदूं ऐसे ॥ १ ॥
 मेले जित असों निजोनियां जागे । जो जो जें जें मार्गें तें तें देऊं ॥ २ ॥
 भले तरि देऊं गांडीची लंगोटी । नाठ्याळाचे काठी देऊं माथां ॥ ३ ॥
 मायबापाहूनि बहू मायावंत । करूं घातपात शत्रूहूनि ॥ ४ ॥
 अमृत तें काय गोड आह्यांपुढें । विष तें वापुढें कडू किती ॥ ५ ॥
 तुका ह्यणे आह्या अवघेचि गोड । ज्या पुरे कोड त्याचेपरी ॥ ६ ॥

॥ ४१८१ ॥

मन जालें भाट । कीर्ति मुखें घडवडाट । पडियेली वाट । येचि चाली
 स्वभावे ॥ १ ॥ बोलें देवाचे पवाडे । नित्य नवेचि रोकडे । ज्या परी आ-
 वडे । तैसा तैसा करूनि ॥ २ ॥ रोखीं रहावें समोर । पुढें मार्गें चाले
 भार । करावें उत्तर । सेवा रुजू करोनि ॥ ३ ॥ पूर वर्षला देकारें ।
 संतोषाच्या अभयें करें । अंगींच्या उत्तरें । तुक्या स्वामी शृंगारी ॥ ४ ॥

॥ ४१८२ ॥

मार्गें तें मार्गें देवा । करूं भक्ती त्याची सेवा ॥ १ ॥ काय उणें त्या-
 पार्शी । रिद्धिसिद्धी ज्याच्या दासी ॥ २ ॥ कायावाचामन । करूं देवा
 हें अर्पण ॥ ३ ॥ तुका ह्यणे विश्वंभर । ज्याच्यानें हें चराचर ॥ ४ ॥

॥ ४१८३ ॥

मार्गें जैसा होता माझे अंगीं भाव । तैसा एक ठाव नाहीं आतां ॥ १ ॥
 ऐसें ग्वाही माझे मन मजपार्शी । तुटी मुदलेसी दिसे पुढें ॥ २ ॥
 पुढिलाचे मना आणी गुणदोष । पूज्य आपणांस करावया ॥ ३ ॥
 तुका ह्यणे जाली कोंबड्याची परी । पुढेंचि उकरी लाभ नेणें ॥ ४ ॥

॥ ४१८४ ॥

मार्गे बहुतां जन्मीं । हेंचि करित आलों आह्मी । भवताप श्रमीं ।
दुःखें पीडिलीं निववूं त्यां ॥ १ ॥ गर्जे हरिचे पवाडे । मेळवूं वैष्णव
बागडे । पाझर रोकडे । काढूं पाषाणामध्यें ॥ २ ॥ भाव शुद्ध ना-
मावळी । हर्षें नाचों पिटूं टाळी । घालूं पायां तळीं । कळिकाळ
त्यावळें ॥ ३ ॥ कामक्रोध बंदखाणी । तुका ह्मणे दिले दोन्ही ।
इंद्रियांचे धणी । भाह्मी जालों गोसांवी ॥ ४ ॥

॥ ४१८५ ॥

माझिये बुद्धीचा खुंदला उपाय । करिसील काय पाहेन तें ॥ १ ॥
सूत्रधारी तूं हें सकळचाळिता । कासया अनंता भार वाहों ॥ २ ॥
वाहिले संकल्प न पवती सिद्धी । येऊं देहबुद्धीवरि नये ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे दुःखी करिती तरंग । चिंतूं पांडुरंग आवरून ॥ ४ ॥

॥ ४१८६ ॥

सुखा मुखावाटा नयो हें वचन । ब्हावें हें संतान द्रव्य कोणा ॥ १ ॥
फुकाचा विभाग पतनदुःखासी । दोहींमुळें त्यासी तेंचि साध्य ॥ २ ॥
नाइकावी निंदा स्तुति माझ्या कानें । सादर-या मनें होऊनियां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देव असाध्य यामुळें । आशामोहजाळें गुंतलिया ॥ ४ ॥

॥ ४१८७ ॥

मायामोहजाळीं होतों सांपडला । परि या विठ्ठला कृपा आली ॥ १ ॥
काढूनि वाहेरि ठेविलों निराळा । कवतुक डोळां दाखविलें ॥ २ ॥
नाचें उडे माया करी कवतुक । नाशिवंत सुखें साच केलीं ॥ ३ ॥
रडे फुंदे दुःखें कुटिलील माथा । एकासी रडतां तेंही मरे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे मज वाटतें नवल । मी माझे हे बोल ऐकोनियां ॥ ५ ॥

॥ ४१८८ ॥

नाया साक्षा आह्मां तणा भोंड भार । आप आणि पर नाहीं दोन्ही ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ बंदीखाणी.

सत्याचियेसाटीं अवघाचि भरे । नावडे व्यापार तुटीचा तो ॥ २ ॥
 पोभाळितां चरे अंतरीचें दुःख । लासैं फासैं मुख उघडावें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नव्हे स्फीतीचा हा ठाव । निवांड्यासी देव साक्षी केला ॥ ४ ॥
 ॥ ४१८९ ॥

मुखीं विठ्ठलाचें नाम । मग कैचा भवभ्रम ॥ १ ॥ चालतां बोलतां
 खातां । जेवितां निद्रा करितां ॥ २ ॥ सुखें असों संसारीं । मग
 जवळीच हरि ॥ ३ ॥ मुक्तिवरील भक्ति जाण । अखंड मुखीं ना-
 रायण ॥ ४ ॥ मग देवभक्त जाला । तुका तुकीं उतरला ॥ ५ ॥
 ॥ ४१९० ॥

मुनि मुक्त जाले भेणें गर्भवासा । आह्मां विष्णुदासां सुलभ तो ॥ १ ॥
 अवघाचि संसार केला ब्रह्मरूप । विठ्ठलस्वरूप ह्मणोनियां ॥ २ ॥
 पुराणीं उपदेश साधन उद्भट । आह्मां सोपी वाट वैकुंठींची ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जना सकळांसहित । घेऊं अखंडित प्रेमसुख ॥ ४ ॥
 ॥ ४१९१ ॥

मोक्षपदें तुच्छ केलीं याकारणें । आह्मां जन्म घेणें युगायुगीं ॥ १ ॥
 विटे ऐसैं सुख नव्हे भक्तिरस । पुडतीपुडती आस सेवावें हें ॥ २ ॥
 देवा हातीं रूप धरवूं आकार । नेदूं निराकार होऊ त्यासी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे चित्त निवांत राहिलें । ध्याई तीं पाडलें विटेवरि ॥ ४ ॥
 ॥ ४१९२ ॥

ह्मणउनी खेळ मांडियेला ऐसा । नाहीं कोणी दिशा वर्जियेली ॥ १ ॥
 माझिया गोतें हें वसलें सकळ । न देखिजे मूळ विटाळाचें ॥ २ ॥
 करुनि ओळखी दिली एकसरें । न देखों दुसरें विषमासी ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं काळापाशीं गोवा । स्थिति मति देवा वांचूनियां ॥ ४ ॥
 ॥ ४१९३ ॥

मृत्यु लोकीं आह्मां आवडती परि । नाहीं एका हरिनामैविण ॥ १ ॥

विटलें हें चित्त प्रपंचापासूनि । वमत हें मनीं बैसलेंसे ॥ २ ॥
 सोनें रूपें आह्मां मृत्तिकेसमान । माणिकें पाषाण खडे तैसे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तैशा दिसतील नारी । रिखाचियापरी आह्मांपुढें ॥ ४ ॥

॥ ४१९४ ॥

याचिया आधारें राहिलों निश्चित । ठेवूनियां चित्त पार्यो सुखें ॥ १ ॥
 माझे सुख दुःख जाणे हित फार । घातलासे भार पांडुरंगा ॥ २ ॥
 कृपेचीं पोसणीं ठायींचीं अंकिलीं । ह्मणऊनि लागली यास चित्ता ॥ ३ ॥
 मन राखे हातीं घेउनियां काठी । इंद्रियें तापटीं फांको नेदी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे यासी अवघड नाही । शरणागता कांहीं रक्षावया ॥ ५ ॥

॥ ४१९५ ॥

याती मतिहीन रूपें लीन दीन । आणिक अवगुण जाणोनियां ॥ १ ॥
 केला त्या विटलें माझा अंगीकार । ऐसा हा विचार जाणोनियां ॥ २ ॥
 जें कांहीं करितों तें माझे स्वहित । आली हे प्रचित्त कळों चित्ता ॥ ३ ॥
 जालें सुख जीवा आनंद अपार । परमानंदें भार घेतला माझा ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे यासी नांवाचा अभिमान । ह्मणोनि शरण तारी बळें ॥ ५ ॥

॥ ४१९६ ॥

येणें जाणें तरी । राहें देव कृपा करी ॥ १ ॥ ऐसें तंव पुण्य नाही ।
 पाहातां माझे गांठी काहीं ॥ २ ॥ भय निवारिता । कोण वेगळा
 अंतता ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वारे भोग । वारी तरी पांडुरंग ॥ ४ ॥

॥ ४१९७ ॥

राम राज्य राम प्रजा लोकपाळ । एकचि सकळ दुजे नाही ॥ १ ॥
 मंगळावांचूनि उमटेना वाणी । अखंडचि खाणी एकी रासी ॥ २ ॥
 मोडलें हें स्वामी ठायठाव सेवा । वाढवावें हेवा कोणा अंगें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे अवधें दुमदुमिलें देवें । उरलें तें गावें हेंचि आतां ॥ ४ ॥

॥ ४१९८ ॥

रिद्धिसिद्धी दासी कामधेनु वरी । परि नाही भाकरी भक्षावया ॥ १ ॥
लोडें बालिस्तें पलंग सुपति । परि नाही लंगोटी नेसावया ॥ २ ॥
पुसाल तरि आह्वां वैकुंठीचा वास । परि नाही राह्यास ठाव कोठें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मी राजे त्रैलोक्याचे । परि नाही कोणाचे उणें पुरें ॥ ४ ॥

॥ ४१९९ ॥

लँटिकियाचिया आशा । होतों पडिलों वळसा ॥ होउनियां दोषा । पात्र
मिथ्या अभिमानें ॥ १ ॥ बरवी उघडली दृष्टी । नाही तरी होतों कष्टी ॥
आक्रंदते सृष्टी । मात्र या चेष्टांनीं ॥ २ ॥ मरणाची नाही शुद्धी । लोभीं
प्रवर्तली बुद्धी ॥ परती तों कधीं । वडेचिना माघारीं ॥ ३ ॥ सांचूनि मरे
धन । लावी पोरांसी भांडण ॥ नाही नारायण । तुका ह्मणे स्मरीला ॥ ४ ॥

॥ ४२०० ॥

लावुनि काहाळा । सुखें करितों सोहळा ॥ १ ॥ सादवीत गेलों
जना । भय नाही सत्य जाणा ॥ २ ॥ गात नाचत विनोदें । टाळ
घागऱ्यांच्या छंदें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेव । नाही पुढें येतो देव ॥ ४ ॥

॥ ४२०१ ॥

लँकरा आईतें पित्याची जतन । दावी निजधन सर्व जोडी ॥ १ ॥
तयापरि आमचा जालासे सांभाळ । देखिलाचि काळ नाही आड ॥ २ ॥
भुकेचे संनिध वसे स्तनपान । उपायाची भिन्न चिंता नाही ॥ ३ ॥
आळवूनि तुका उभा पैल थडी । घातली या उडी पांडुरंगें ॥ ४ ॥

॥ ४२०२ ॥

वचनाचा अनुभव हातीं । बोलविती देव मज ॥ १ ॥ परि हें न कळे
अमाविका । जडलोकां जिवांसी ॥ २ ॥ अभ्रुत हे प्रसादिक । कृपा
भीक स्वामीची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वरावरी । जातों तरी सांगत ॥ ४ ॥

पाठभेद—१ लँटिकियाची आशा । होतों पडिलों वळसा ॥

॥ ४२०३ ॥

वचना फिरती अधम जन । नारायण तो नव्हे ॥ १ ॥ केला आतां-
अंगीकार । न मनी भार समर्थ ॥ २ ॥ संसाराचा नाही पांग । देव
सांग सकळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कीर्त वाणूं । मध्यें नाणूं संकल्प ॥ ४ ॥

॥ ४२०४ ॥

वारकरी पायांपाशीं । आले त्यांसी विनविलें ॥ १ ॥ काय काय तें
आइका । विसरों नका रंकासी ॥ २ ॥ चिंतावोनि चिंता केली । हे
राहिली अवस्था ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे संसारा । रुसलों खरा यासार्टीं ॥ ४ ॥

॥ ४२०५ ॥

विठो सांपडावया हातीं । ठावी जाली एक गती । न धरीं भय चित्तीं ।
बळ किती तयाचें ॥ १ ॥ लागे आपणाचि हातीं । किंव भाकावी काकुलती ।
करी मग चित्तीं । असेल तें तयाचें ॥ २ ॥ एकलिया भावबळें । कैं सां-
पडे तो काळें । वैष्णवांच्या मेळें । उभा ठाके हाकेसी ॥ ३ ॥ बांधा माझिया
जीवासी । तुका ह्मणे प्रेमपाशीं । न सोडीं तयासी । सर्वस्वासी उदार ॥ ४ ॥

॥ ४२०६ ॥

विश्वःस तो देव । ह्मणुनि धरियेला भाव ॥ १ ॥ माझी वदवितो वाणी ।
ज्यानें धरिली धरणी ॥ २ ॥ जोडिलीं अक्षरें । नव्हती बुद्धीचीं उत्तरें ॥ ३ ॥
नाहीं केली आटी । कांहीं मानदंभासार्टीं ॥ ४ ॥ कोणी भाग्यवंत । तया
कळेल उचित ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे शरा । आहे मुळींचाचि खरा ॥ ६ ॥

॥ ४२०७ ॥

वेद अनंत बोलिला । अर्थ इतकाचि साधिला ॥ १ ॥ विठोदासी शरण
जावें । निर्जनिष्ठे नाम गावें ॥ २ ॥ सकळशास्त्रांचा विचार । अंतीं इत-
काचि निर्धार ॥ ३ ॥ अठरापुराणीं सिद्धांत । तुका ह्मणे हाचि हेत ॥ ४ ॥

॥ ४२०८ ॥

वेदाचा तो अर्थ आह्वांसीच ठावा । येरांनीं वाहावा भार माथां ॥ १ ॥

खादल्याची गोडी देखिल्यासी नाही । भार धन वांही मजुरीचें ॥ २ ॥
 उत्पत्तिपाळणसंहाराचें निज । जेणें नेलें बीज त्याचे हातीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे आलें आपणाचि फळ । हातोहातीं मूळ सांपडलें ॥ ४ ॥

॥ ४२०९ ॥

बोखटा तरी मी विटलें देहासी । पुरे आतां ऐसी जोडी पुन्हां ॥ १ ॥
 किती मरमर सोसावी पुढती । राहिलों संगती विठोबाचे ॥ २ ॥
 आतां कोण याचा करील आदर । जावो कळिवर विटंबोनि ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे आतां सांडी तेचि सांडीं । कोण फिरे लंडी यासी मार्गे ॥ ४ ॥

॥ ४२१० ॥

वृक्ष वल्ली आह्यां सोयरीं वनचरें । पक्षीही सुस्वरें आळविती ॥ १ ॥
 येणें सुखें रुचे एकांताचा वास । नाहीं गुणदोष अंगा येत ॥ २ ॥
 आकाश मंडप पृथिवी आसन । रमे तेथें मन क्रीडा करी ॥ ३ ॥
 कंथा कुमंडलू देहउपचारा । जाणवितो वारा अवसरू ॥ ४ ॥
 हरिकथा भोजन परवडी विस्तार । करोनि प्रकार सेवूं रुची ॥ ५ ॥
 तुका ह्याणे होय मनासी संवाद । आपुलाचि वाद आपणासी ॥ ६ ॥

॥ ४२११ ॥

शास्त्राचें जें सार वेदांची जो मूर्ति । तो माझा सांगाती प्राणसखा ॥ १ ॥
 ह्याणउनी नाहीं आणिकांचा पांग । सर्व जालें सांग नामें एका ॥ २ ॥
 सगुण निर्गुण जयाचीं हीं अंगें । तोचि आह्यांसंगें क्रीडा करी ॥ ३ ॥
 तुका ह्याणे आह्मी विधीचे जनिते । स्वयंभू आइते केले नव्हों ॥ ४ ॥

॥ ४२१२ ॥

शिकवूनि बोल । केलें कवतुक नवल ॥ १ ॥ आपणियां रंजविलें ।
 बापें माझिया विठुलें ॥ २ ॥ हातीं प्रेमाचें भातुकें । आह्यां देऊनियां
 निकें ॥ ३ ॥ तुका करी दाहो । पाहे रखुमाईचा नाहो ॥ ४ ॥

॥ ४२१३ ॥

शतिल साडली आमुची माउली । विठई बोलली प्रेमपान्हा ॥ १ ॥

जाऊनि वीसंगा रिषेन वोरसे । लागलें तें इच्छे पीइन वरी ॥ २ ॥
 कृपा तनु माझी सांभाळी दुभोनि । अमृतसंजीवनी लोटलीसे ॥ ३ ॥
 आनंदाचा ठाव नाही माझे चित्ती । सागर तो किती उपमेसी ॥ ४ ॥
 सैर जाये पडे तयेसी सांकडे । सांभाळीत पुढें मार्गें आस ॥ ५ ॥
 तुका ह्याणे चिंता कैसी ते मी नेणें । लडिवाळ तान्हे विठाईचें ॥ ६ ॥

॥ ४२१४ ॥

सद्गुरूचे चरणीं ठेविला मस्तक । देउनियां हस्तक उठविलें ॥ १ ॥
 उठविलें मज देउनियां प्रेम । भावार्थें सप्रेम नमस्कारीं ॥ २ ॥
 नमस्कारीं त्याला सद्गुरुरायाला । तुका ह्याणे बोला नाम वाचे ॥ ३ ॥

॥ ४२१५ ॥

सद्गुरूनें मज आशीर्वाद दिला । हरुष भरला हृदयीं माझे ॥ १ ॥
 हृदयींचा भाव कळला गुरूसी । आनंदउल्हासी बोले मज ॥ २ ॥
 बोले मज गुरु कृपा तो करुनि । तुका ह्याणे मनीं आनंदलों ॥ ३ ॥

॥ ४२१६ ॥

सत्तावर्ते मन । पाळी विठ्ठलाची आण ॥ १ ॥ आज्ञा वाहोनियां
 शिरीं । सांगितलें तेंचि करीं ॥ २ ॥ सरलीसे धांव । नलगे वाढवावी
 हांव ॥ ३ ॥ आहे नाही त्याचें । तुका ह्याणे कळे साचें ॥ ४ ॥

॥ ४२१७ ॥

सर्वकाळ डोळां बैसो नारायण । नयो अभिमान आढ मध्ये ॥ १ ॥
 धाड पडो माझ्या थोरपणावरी । नाचे नरहरि उचारीना ॥ २ ॥
 जळो अंतरीचें सर्व जाणपण । विवादवचन अहंतेचें ॥ ३ ॥
 सकळां चरणीं गळित माझा जीव । तुका ह्याणे भाव एकविध ॥ ४ ॥

॥ ४२१८ ॥

सर्वकाळ माझे चित्ती । होचि खंती राहिली ॥ १ ॥ बैसलें तें रूप
 डोळां । वेळोवेळां आठवे ॥ २ ॥ वेव्हाराची सरली मात । अखंडित
 अनुसंधान ॥ ३ ॥ तुका ह्याणे वेध जाला । अंगा आला श्रीरंग ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ वोरस. २ अमृतसंजीवनी. ३ तुझ्या.

॥ ४२१९ ॥

सर्वविशीं आशीं हेचि जोडी केली । स्वामीची साधिली चरणसेवा ॥ १ ॥
 पाहिलेंचि नाहीं मार्गें परतोनि । जिंकिला तो क्षणीं क्षण काळ ॥ २ ॥
 नाहीं पडों दिला विचाराचा गोवा । नाहीं पोटीं हेवा येऊं दिला ॥ ३ ॥
 केळा लाग वेगीं अवधीचि तांतडी । भावना ते कुडी दुराविली ॥ ४ ॥
 कोठें मग ऐसें होतें सावकास । जळो त्या आस वेव्हाशची ॥ ५ ॥
 तुका क्षणे लाभ घेतला पालवीं । आतां नाहीं गोवी काशाचीही ॥ ६ ॥

॥ ४२२० ॥

संतांचीं उच्छिष्टें बोलतो उत्तरें । काय म्यां गव्हारें जाणावें हें ॥ १ ॥
 विठ्ठलाचें नाम वेतां नये शुद्ध । तेथें मज बोध काय कळे ॥ २ ॥
 करितों कवतुक धोबडा उत्तरीं । झणी मजवरि कोप धरा ॥ ३ ॥
 काय माझी याति नेणां हा विचार । काय मी तें फार बोलों नेणें ॥ ४ ॥
 तुका क्षणे मज बोलवितो देव । अर्थ गुह्य भाव तोचि जाणे ॥ ५ ॥

॥ ४२२१ ॥

संसाराच्या नांवें घालूनियां शून्य । वाढता हा पुण्य केला धर्म ॥ १ ॥
 हरिभजनें हें धवळिलें जग । चुकविला लाग कळिकाळाचा ॥ २ ॥
 कोणांही नलगे साधनांचा पांग । कारणें केला त्याग देहबुद्धी ॥ ३ ॥
 तुका क्षणे सुख समाधि हरिकथा । नेणें भवव्यथा गाईल तो ॥ ४ ॥

॥ ४२२२ ॥

संसार तो कोण देखे । आह्यां सखे हरिजन ॥ १ ॥ काळ ब्रह्मानंदें
 सरे । आवंडी उरे संचली ॥ २ ॥ सपतीं तेही नाहीं चिंता । रात्री
 जातां दिवस ॥ ३ ॥ तुका क्षणे ब्रह्मरसें । होय सरिसें भोजन ॥ ४ ॥

साकरेच्या योगें वर्ख । राजा कागदातें देखे ॥ १ ॥ तैसें आह्यां
 मनुष्यपण । रामनाम कोण्यागुणें ॥ २ ॥ फिरंगीच्या योगें करी ।

राजा काष्ठ हातीं धरी ॥ ३ ॥ रत्नकनकायोगें लाख । कंठीं धरिती
श्रीमंत लोक ॥ ४ ॥ देवा देवपाद । देव्हान्यावरी वैसे स्पष्ट ॥ ५ ॥
ब्रह्मानंदयोगें तुका । पढीयंता सज्जन लोकां ॥ ६ ॥

॥ ४२२४ ॥

सांगां जाणसी शकुन । भूत भविष्य वर्तमान ॥ १ ॥ त्यांचा आह्वांसी
कांटाळा । पाहों नावडती डोळां ॥ २ ॥ रिद्धिसिद्धींचे साधक । वाचा-
सिद्ध होती एक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाती । पुण्यक्षरें अधोगती ॥ ४ ॥

॥ ४२२५ ॥

सावध जाळों सावध जाळों । हरिच्या आळों जागरणा ॥ १ ॥ तेथें
बैष्णवांचे भार । जयजयकार गर्जतसे ॥ २ ॥ पळोनियां गेली शोंप ।
होतें पाप आड तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे तया ठाया । ओल छाया कृपेची ॥ ४ ॥

॥ ४२२६ ॥

सोसें सोसें मारूं हाका । होईल घुका ह्मणऊनि ॥ १ ॥ मार्गे पुढें
क्षणभरी । नव्हे दुरी अंतर ॥ २ ॥ नाम सुखीं बैसला चाळा । वेळोवेळां
पडताळीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुखीं केलें । या विठ्ठलें बहुतांसी ॥ ४ ॥

॥ ४२२७ ॥

सिकविला तैसा पढों जाणे पुसा । कैची साच दशा तैसी अंगीं ॥ १ ॥
सपनींच्या सुखें नाहीं होत राजा । तैसा दिसे माझा अनुभव ॥ २ ॥
कासया हा केला जिव्हे अळंकार । पायांसीं अंतर दिसतसे ॥ ३ ॥
दर्पणींचें घन हातीं ना पदरीं । डोळां दिसे परी सत्याचियें ॥ ४ ॥
आस केली तरी लाळचि घोंटावी । ठकाठकी तेवीं दिसतसे ॥ ५ ॥
कवित्वें रसाळ वदविली वाणी । साक्षही पुराणीं वडे ऐसी ॥ ६ ॥
तुका ह्मणे गुरें राखोनि गोंवारी । माझीं ह्मणे परि लाभ नाहीं ॥ ७ ॥

॥ ४२२८ ॥

तुकाळ हा दिवस रजनी । नित्य भणी नवीच ॥ १ ॥ करुण सेवूं

नानापरी । राहे उरी गोडीनें ॥ २ ॥ सरे ऐसा नाहीं झरा । पंक्ती
करा समवेत ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बरवा पान्हा । कान्हाबाई माउलीचा ॥ ४ ॥
॥ ४२२९ ॥

सुखाचें भोतलें । दिसे श्रीमुख चांगलें ॥ १ ॥ मनें धरिला अभि-
ळास । मिठी घातली पायांस ॥ २ ॥ होतां दृष्टादृष्टी । ताप गेला उठा-
उठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जाला । लाभें लाभ दुणावला ॥ ४ ॥
॥ ४२३० ॥

सुखें होतों कोठें घेतली सुती । बांधविला गळा आपुले हातीं ॥ १ ॥
काय करूं बहु गुंतलों आतां । नये सरतां मार्गें पुढें ॥ २ ॥
होतें गांठी तें सरलें येतां । आणीक माथां ऋण जालें ॥ ३ ॥
सोंकरलियाविण गमाविलें पिक । रांडापोरें भिके लावियेलीं ॥ ४ ॥
बहुतांचीं बहु घेतलीं घरे । न पडे पुरें कांहीं केल्या ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे कांहीं न धरावी आस । जावें हें सर्वस्व टाकोनियां ॥ ६ ॥
॥ ४२३१ ॥

स्मरतां कां घडे नास । विष्णुदास यावरी ॥ १ ॥ ऐसी सीमा
जाली जर्गी । तरी मी वेगीं अनुसरलों ॥ २ ॥ धरिलें तें निवडे. आतां ।
न घडे चित्तावेगळें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाश नाहीं । पुराणेंही गर्जती ॥ ४ ॥
॥ ४२३२ ॥

हरिनामाचें करुनि तारूं । भवसिंधुपार उतरलों ॥ १ ॥ फावलें
फावलें आतां । पायीं संतां विनटलों ॥ २ ॥ हरिनामाचा शस्त्र
घोडा । संसार गाढा छेदिला ॥ ३ ॥ हरिनामाचीं धनुष्यकांडें ।
विन्मुख तोंडें काळिकाळ ॥ ४ ॥ येणेंचि बळें सरते आह्मी । हरिचर्या नामीं
लोकीं तिहीं ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे जालों साचे । श्रीविठ्ठलाचे डिंगर ॥ ६ ॥
॥ ४२३३ ॥

हा गे माझा अनुभव । भक्तिभाव भाग्याचा ॥ १ ॥ केला ऋणी ना—

रायण । नव्हे क्षण वेगळा ॥ २ ॥ घालोनियां भार माथां । अवधी
चिंता वारली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वचनासार्दीं । नाम कंठीं धरोनि ॥ ४ ॥

॥ ४२३४ ॥

हाचि परमानंद आळंगीन बाहीं । क्षेम देतां ठायीं द्वैत तुटे ॥ १ ॥
बोलायासि मात मन निवे हर्षे चित्त । दुणी वाढे प्रीत प्रेमसुख ॥ २ ॥
जनांत भूषण वैकुंठीं सरता । फावले स्वहिता सर्वभावे ॥ ३ ॥
तुटला वेव्हार माया लोकाचार । समूळ संसार पारुषळा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तो हा विठ्ठलचि व्हावा । आणिकी या जीवा चाड नाही ॥ ५ ॥

॥ ४२३५ ॥

हो कां नर अथवा नारी । ज्यांचा आवडता हरी ॥ १ ॥ ते मज विठो-
वासमान । नमूं आवडी ते जन ॥ २ ॥ ज्याचे अंतर निर्मळ । त्याचे
सबाह्य कोमळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भावे । जिव्हे प्रेमें वोसंडावे ॥ ४ ॥

॥ ४२३६ ॥

होतें तैसें पायीं केलें निवेदन । अंतरलों दिन बहुत होतो ॥ १ ॥
संबोखुनी केलें समाधान चित्त । बोगरूनि भातें प्रेमरस ॥ २ ॥
नामरत्नमणी करूनि भूषण । अळंकारमंडण माळा दिली ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे सुखें जालों निरामय । नामीं नामसोय निमग्नता ॥ ४ ॥

॥ ४२३७ ॥

होतों सांपडलों वेटी । जातां भेटी संसारा ॥ १ ॥ तों या वाटे कृपा केली ।
भेटी जाली विठोवासी ॥ २ ॥ होता भार माथां माझे । बहु ओझे
अमुप ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केली चिंता । कोण दाता भेटेल ॥ ४ ॥

॥ ४२३८ ॥

विठ्ठल माझा जीव विठ्ठल माझा भाव । कुळधर्म देव विठ्ठल माझा ॥ १ ॥
विठ्ठल माझा गुरु विठ्ठल माझा तारुं । उत्तरील पारु भवनदीचा ॥ २ ॥
विठ्ठल माझी माता विठ्ठल माझा पिता । विठ्ठल चुलता वहिणीबंधु ॥ ३ ॥
विठ्ठल हे जन विठ्ठल माझे मन । सोडरा सज्जन विठ्ठल माझा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे माझा विठ्ठल, विस्वावा । नश्वरित गांवा जाइन त्याच्या ॥ ५ ॥

उजळावया आलों वाटा । खरा खोटा निवाड ॥ १ ॥ बाला
 बोलें । धनी विडुळा सन्निध ॥ २ ॥ तरी मनीं नाहीं शंका ।
 स्वामींच्या ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नये आह्वां । पुढें कामा गवाळ ॥ ४ ॥

दिनदिन शंका वाढे । आयुष्य नेणवतां गाढ ॥ १ ॥ कसा सुल्ला
 बापुर्डी । दंभविषयांचे सांकडीं ॥ २ ॥ विसरलीं मरण । त्याची
 नाहीं आठवण ॥ ३ ॥ देखत देखत पाहीं । तुका ह्मणे आठव नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ४२४१ ॥

करविली तैसी केली कटकट । वांकडें कीं नीट देव जाणे ॥ १ ॥
 कोणाकारणें हें जालेंसे निर्माण । देवाचें कारण देव जाणे ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे मी या अभिमाना वेगळा । घालूनि गोपाळा भार अर्से ॥ ३ ॥

॥ ४२४२ ॥

आमचा विनोद तें जगा मरण । करिती भावहीण देखोवेखी ॥ १ ॥
 न कळे संतत हिताचा विचार । तों हे दारोदार खाती फेरे ॥ २ ॥
 वंदिलें वंदावें निंदिलें निंदावें । एक गेलें जावें त्याचि वाटा ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे कोणी नाइके सांगतां । होती यमदूता वरपडे ॥ ४ ॥

॥ ४२४३ ॥

नटनाट्य अवघें संपादिलें सोंग । भेद दाऊं रंग न घालटे ॥ १ ॥
 मांडियेला खेळ कौतुकें बहुरूप । आपुलें स्वरूप जाणतसों ॥ २ ॥
 स्पटिकाची शिळा उपाधि न मिळे । भाव दावी पिंजळे लाल संगें ॥ ३ ॥
 होउनि निश्चित क्रीडा करूं ॥ ४ ॥

॥ ४२४४ ॥

असें येथीचिया दीनें । भाग्यहीन सकळां ॥ १ ॥ भांडवल एवढें

कृठभेदः—१ वाटे, २ विसरला, ३ कौतुक.

गांठी । नाम कंठी धरियेलें ॥२॥ आणीक तें दुजें कांहीं । मज नाही
यावरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केला कोणें । एवढा नेणें लौकिक ॥ ४ ॥

॥ ४२४५ ॥

कांहींच मी नव्हे कोणिये गांवींचा । एकटें ठायींचा ठायीं एक ॥१॥
नाहीं जात कोठें येत फिरोनियां । अवघेंचि वायांविण बोलें ॥ २ ॥
नाहीं मज कोणी आपुलें दुसरें । कोणाचा मी खरें कांहीं नव्हे ॥३॥
नाहीं आह्मां ज्यावें मरावें लागत । आहों अखंडित जैसे तैसे ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे नांव रूप नाही आह्मां । वेगळा त्या कर्मा अकर्मासी ॥ ५ ॥

॥ ४२४६ ॥

ठेविलें जतन । करूनियां निज धन ॥ १ ॥ जयापासाव उत्पत्ति ।
तें हें बीज धरिलें हातीं ॥ २ ॥ निवडिलें वरळा भूस । सार आइन
जिन्नस ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नारायण । भाग संचिताचा गुण ॥ ४ ॥

॥ ४२४७ ॥

साधनांच्या कळा आकार आकृति । कारण नवनीतीं मथनार्चें ॥ १ ॥
पक्षियासी नाही मारणीं आडताळा । अंतरिक्षीं फळासीचि पावे ॥२॥
भक्तीची जोडी ते उखत्याचि सार्टी । उणें पुरें तुटी तेथें नाही ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आलें सांचत सांचणी । आजी झाली धणी एकसरें ॥ ४ ॥

॥ ४२४८ ॥

नाहीं येथें वाणी । सकळां वर्णीं व्यावी धणी ॥ १ ॥ जालें दर्पणार्चें
अंग । ज्याचा त्यासी दावी रंग ॥ २ ॥ एका भावाचा एकांत । पीक
पिकला अनंत ॥३॥ तुका खळे दार्णी । करी बैसोनी वांटणी ॥ ४ ॥

प्रासंगिक अभंग.

तुकोवावर सहुरुकृपा.

॥ ४२४९ ॥

सद्गुरुरायें कृपा मज केली । परी नाहीं घडली सेवा कांहीं ॥ १ ॥
 सांपडविलें वाटे जातां गंगास्नाना । मस्तकीं तो जाणा ठेविला कर ॥ २ ॥
 भोजना मागती तूप पावशेर । पडिला विसर स्वप्नामाजी ॥ ३ ॥
 कांहीं कळे उफजला अंतराय । ह्मणोनियां काय त्वरा जाली ॥ ४ ॥
 राघवचैतन्य केशवचैतन्य । सांगितली खूण माळिकेची ॥ ५ ॥
 बाबाजी आपलें सांगितलें नाम । मंत्र दिला राम कृष्ण हरि ॥ ६ ॥
 माघशुद्ध दशमी पाहूनि गुरुवार । केला अंगीकार तुका ह्मणे ॥ ७ ॥

॥ ४२५० ॥

माझिये मनींचा जाणोनियां भाव । तो करी उपाव गुरुराजा ॥ १ ॥
 आवडीचा मंत्र सांगितला सोपा । जेणें नव्हे गुंपा कांहीं कोठें ॥ २ ॥
 जाती पुढें एक उतरले पार । हा भवसागर साधुसंत ॥ ३ ॥
 जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सांगडी तापे पेटी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे मज दावियेला तारू । कृपेचा सागर पांडुरंग ॥ ५ ॥

॥ ४२५१ ॥

घालूनियां भार राहिलों निश्चितीं । निरविलें संतीं विठोबासी ॥ १ ॥
 लावूनियां हातें कुरवाळिला माथा । सांगितलें चिंता न करावी ॥ २ ॥
 कटीं कर समचरण साजिरे । राहिला भीवरे तीरीं उभा ॥ ३ ॥
 खुंटले सायास आणीक या जीवा । धरिलें केशवा पाय तुझे ॥ ४ ॥
 वाटे आतां तें करीं अनंता । तुका ह्मणे संता लाज माझी ॥ ५ ॥

॥ ०२३३ ॥

माझिये मनींचा जाणा हा निर्धार । जिवासी उदार जालों आतां ॥ १ ॥
 तुजविण दुजें न धरीं आणिका । भय लज्जा शंका टाकियेली ॥ २ ॥

ठायींचा संबंध तुज मज होता । विशेष अनंता केला संती ॥ ३ ।
 जीवभाव तुझ्या ठेवियेला पायीं । हेचि आतां नाहीं लाज तुझां ॥ ४ ।
 तुका ह्मणे संतीं घातला हावाला । न सोडीं विठ्ठला पाय आतां ॥ ५ ।

तुकोवास कवित्व करण्याविषयीं दृष्टांत.

॥ ४२५३ ॥

नामदेवें केलें स्वप्नाभाजी जागें । सर्वें पांडुरंगें येऊनियां ॥ १ ।
 सांगितलें काम करावें कवित्व । वाउगें निमित्त्य बोलों नको ॥ २ ।
 माप टाकी सळ धरिली विठ्ठलें । थापटोनि केलें सावधान ॥ ३ ।
 प्रमाणाची संख्या सांगे शत कोटी । उरले ते' सेवटीं लावी तुका ॥ ४ ।

॥ ४२५४ ॥

द्याल ठाव तरि राहेन संगती । संतांचे पंगती पायांपाशीं ॥ १ ॥
 आवडीचा ठाव आलोंसें टाकून । आतां उदासीन न धरावें ॥ २ ॥
 सेवटील सळ नीच माझी वृत्ति । आधारें विश्रांती पावईन ॥ ३ ॥
 नामदेवापायीं तुक्या सपनीं भेटी । प्रसाद हा पोटीं राहिलासे ॥ ४ ॥

॥ ४२५५ ॥

संत कृपा जाली । इमारत फळा आली ॥ १ ॥ ज्ञानदेवें रचिलें पाया ।
 रचियेलें देवालय ॥ २ ॥ नामा त्याचा किंकर । तेणें केला हा
 विस्तार ॥ ३ ॥ जनार्दन एकनाथ । ध्वज उभारिला भागवत ॥ ४ ॥
 भजन करा सावकाश । तुका जालासे कळस ॥ ५ ॥

कवित्वाचा निषेध व त्याचा परिहार.

॥ ४२५६ ॥

भूताबाधा आह्यां घरीं । हें तों आश्चर्य गा हरी ॥ १ ॥ जाला
 तकीचा कळस । आले वसतीसी दोष ॥ २ ॥ जागरणाचें फळ । दिली
 गोडोनि तळमळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । आहाच कळों आली सेवा ॥ ४ ॥

॥ ४२५७ ॥

करूं कवित्व काय नाही आतां लाज । मज भक्तराज हांसतील ॥ १ ॥
आतां आला एका निवाड्याचा दिस । सत्याविण रस विरसला ॥ २ ॥
अनुभवाविण कोण करी पाप । रितेचि संकल्प लाजलावे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां न धरवे धीर । नव्हे जीव स्थिर साक्षा मज ॥ ४ ॥

॥ ४२५८ ॥

पावावे संतोष । तुह्मी थासार्ती सायास ॥ १ ॥ करीं आवडीं वचनें ।
पालटूनि क्षणक्षणें ॥ २ ॥ द्यावें अभयदान । भूमी न पडावें
वचन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे परस्परें । कांहीं वाढवीं उत्तरें ॥ ४ ॥

॥ ४२५९ ॥

आतां नेम जाला । याच कळसीं विठुला ॥ १ ॥ हातीं न धरीं ले-
खणी । काय भुसकट ते वाणी ॥ २ ॥ जाणें तेंणें काळ । उरला
सारीन सकळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घाटी । चाटू कोरडा शेवटीं ॥ ४ ॥

॥ ४२६० ॥

कां च न लगे आदि अवसान । बहुत कठीण दिसतसां ॥ १ ॥
अवध्याच माझ्या वेचकिल्या शक्ति । न चलेसी युक्ति जाली पुढें ॥ २ ॥
बोलिलें वचन हारपलें नभीं । उतरलों तों उभीं आहों तैसीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कांहीं न करावेंसें जालें । थकितचि ठेलें चित्त उगें ॥ ४ ॥

॥ ४२६१ ॥

केल्यापुरती आळी । कांहीं होते टाळाटाळी ॥ १ ॥ सत्यसंकल्पाचें
फळ । होतां न दिसेचि बळ ॥ २ ॥ दळणाच्या ओंव्या । रित्या खरें
मापें घ्याव्या ॥ ३ ॥ जातीं उखळें चाटूं । तुका ह्मणे राज्य घाटूं ॥ ४ ॥

॥ ४२६२ ॥

स्तुति तरी करूं काय कोणापासीं । कीर्ति तरी कैसी वाखाणावी ॥ १ ॥
खोट्या तंव नाही अनुवादाचें काम । उरला तो भ्रम वरिवरा ॥ २ ॥

झणवावें त्याची खुण नाही हातीं । अवकळा फजिती सार्वकाश ॥३॥
तुका झणे हेंगे तुमचें माझे तोंड । होऊनियां लंड आळवितों ॥४॥

॥ ४२६३ ॥

मागितल्यास कर पसरी । पळतां भरी वाखती ॥ १ ॥ काय आह्मी
नेणों वर्म । केला भ्रम नेणतां ॥ २ ॥ बोलतां बरें येतां रागा । कठीण
लागा मार्गेंमार्गें ॥ ३ ॥ तुका झणे येथें बोली । असे चाली उफराटी ॥ ४ ॥

॥ ४२६४ ॥

आतां काय खावें कोणीकडे जावें । गांवांत राहावें कोण्या बळें ॥ १ ॥
कोपला पाटील गांवींचे हे लोक । आतां मन भिकें कोण घाली ॥ २ ॥
आतां येणें चवी सांडिली झणती । निवाडा करिती दिवाणांत ॥ ३ ॥
भल्या लोकांपासीं सांगितली मात । केला माझा घात दुर्बळाचा ॥ ४ ॥
तुका झणे याचा संग नव्हे भला । शोधीत विठ्ठला जाऊं आतां ॥ ५ ॥

॥ ४२६५ ॥

काशासाठीं बैसों करूनियां हाट । वाडगा बोभाट डांगोरा हा ॥ १ ॥
काय आलें एका जिवाच्या उद्धारें । पावशी उधारें काय हो तें ॥ २ ॥
नेदी पट परी अन्नें तों न मारी । आपुलिये थोरीसाठीं राजा ॥ ३ ॥
तुका झणे आतां अन्हेरिलें तरी । मग कोण करी दुकान हा ॥ ४ ॥

॥ ४२६६ ॥

सांगा दास नव्हे तुमचा मी कैसा । ऐसें पंढरीशा विचारुनी ॥ १ ॥
कोणासाठीं केली प्रपंचाची होळी । या पायां वेगळी मायबापा ॥ २ ॥
तसेल तो द्यावा सत्यत्वासी धीर । नये भाजूं हीर उफराटे ॥ ३ ॥
तुका झणे आह्मां आहिक्य परत्रीं । नाहीं कुळगोत्रीं तुजविण काहीं ॥ ४ ॥

॥ ४२६७ ॥

तसो तुझे तुजपार्शा । आह्मां त्योसी काय चाड ॥ १ ॥ निरोधें कां

पाठभेदः—१ सावकाशें, २ भिका, ३ उदारें, उधारें, ४ त्याची, ५ विरोधें.

कौडूँ मन । समाधान असोनी ॥ २ ॥ करावा तो उरे आट । खटपट
वाढतसे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येउनि रागा । कां मी भांगा मुकेन ॥ ४ ॥

॥ ४२६४ ॥

अनन्यासी ठाव एक सर्वकाजें । एकाविण दुजें नेणे चित्त ॥ १ ॥
न पुरतां आळी देशधडी व्हावें । हें काय बरवें दिसतसे ॥ २ ॥
लेंकराचा भार माडलीचे शिरीं । तिढळ तें दुरी धरिलिया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे किती घातली लांबणी । समर्थ होउनी केवढ्यासाठीं ॥ ४ ॥

॥ ४२६९ ॥

आहे तेंचि पुढें पाहों । बरे आहों यथेंचि ॥ १ ॥ काय वाढवूनि काम ।
उगाच श्रम तृष्णेचा ॥ २ ॥ स्थिरावतां ओघों बरें । चाली पुरें
पडेना ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वळितां मन । आह्मां क्षण न लगे ॥ ४ ॥

॥ ४२७० ॥

नाहीं जों वेचलों जिवाचिया त्यागें । तोंवरी वाचगें काय बोलों ॥ १ ॥
जाणिवलें आतां करीं ये उद्देश । जोडी किंवा नाश तुमची जीवें ॥ २ ॥
ठायींचेंचि आलें होतें ऐसें मना । जावें ऐसें वना दड जालें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मग वेचीन उत्तरें । उद्देशिलें खरें जाल्यावरी ॥ ४ ॥

॥ ४२७१ ॥

कांहीं मागणें हें आह्मां अनुचित । वडिलांची रीत जाणतसों ॥ १ ॥
देह तुच्छ जालें सकळ उपाधी । सेवेपार्शी बुद्धि राहिलीसे ॥ २ ॥
शब्द तो उपाधि अचळ निश्चळ । अनुभव हा काय नाहीं अंगीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देह फांकिला विभागीं । उपकार अंगीं उरविला ॥ ४ ॥

॥ ४२७२ ॥

माझा मज नाहीं । आला उबग तो कांहीं ॥ १ ॥ तुमच्या नामाची

जतन । नव्हता थोर वाटे सीण ॥२॥ न पडावी निंदा । कार्ता स्वामीची
गोविंदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लाज । आह्मां स्वामीचें तें काज ॥ ४ ॥

॥ ४२७३ ॥

बोलतां वचन असा पाठमोरे । मज भाव बरे कळों आले ॥ १ ॥
मागितलें नये अरुचीनें हातां । नाहीं वरी सत्ता आदराची ॥ २ ॥
समाधानासाठीं लाविलासे कान । चोरलें तें मन दिसतसां ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आह्मां तुमचेचि फंद । वरदळ छंद कळों येती ॥ ४ ॥

॥ ४२७४ ॥

नव्हे तुह्मां सरी । येवढें कारण मुरारी ॥१॥ मग जैसा तैसा काळ ।
दाट सारावा पातळ ॥ २ ॥ स्वामीचें तें साडें । पुत्र होतां काळ-
तोंडें ॥ ३ ॥ शब्दा नाहीं रुचि । मग कोठें तुका वेची ॥ ४ ॥

॥ ४२७५ ॥

नाहीं आइकत तुह्मी माझे बोल । कासया हें फोल उपणूं भूस ॥ १ ॥
येसी ते करीन बैसलिया ठाया । तूंचि बुझावया जवळी देवा ॥२॥
करावे ते केले सकळ उपाय । आतां पाहों काय अझुनी वास ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आला आज्ञेसी सेवट । होऊनियां नीट पायां पडों ॥ ४ ॥

॥ ४२७६ ॥

रूपें गोविलें चित्त । पार्थी राहिलें निश्चित ॥ १ ॥ तुह्मी देवा अवघेचि
गोमटे । मुख देखतां दुःख न भेटे ॥२॥ जाली इंद्रियां विश्रान्ति । भ्रमतां
पीडित होतीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भेटी । सुटली भवबंदाची गांठी ॥ ४ ॥

॥ ४२७७ ॥

थोर अन्याय केला । तुझा अंत म्यां पाहिला । जनाचिया बोला । साटीं
चित्त क्षोभविलें ॥१॥ भागविलासी केला सीण । अधम मी यातिहीन ।
झांकूनि लोचन । दिवस तेरा राहिलों ॥२॥ अवघें घालूनियां कोडें । तान-
मुकेचें सांकडें । योगक्षेम पुढें । तुज करणें लागेल ॥ ३ ॥ उदकां राखिले
कागद । चुकविला जनवाद । तुका ह्मणे धीद । साच केलें आपलें ॥४॥

॥ ४२७६ ॥

नव्हती आलीसी सासुरी । अथवा वायं पाठीवरी । तो म्यां केला हरी ।
एवढा तुह्यां आकांत ॥ १ ॥ वांटिलासी दोहीं ठार्यां । मजपार्शां आणि डोहीं ।
लागों दिला नाहीं । येथें तेथें आघात ॥ २ ॥ जीव घेती मायवापें । थोड्या
अन्यायाच्या कोपें । हें तो नव्हे सोपें । साहों त्वांचि जाणितलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे
कृपावंता । तुज ऐसा नाहीं दाता । काय वाणूं आतां । वाणी माझी कुंठली ॥ ४ ॥

॥ ४२७९ ॥

कापो कोणी माझी मान । सुखें पीडोत दुर्जन । तुज होय सीण । तें मी न
करों सर्वथा ॥ १ ॥ चुकी जाली एकवेळा । मजपासूनि चांडाळा । उभें
करोनियां जळा । माजी वह्या राखिल्या ॥ २ ॥ नाहीं केला हा विचार । माझा
कोण अधिकार । समर्थांसी भार । न कळे कैसा घालावा ॥ ३ ॥ गेलें हो-
ऊनियां मार्गें । नये बोलों तें वाडगें । पुढिलिया प्रसंगें । तुका ह्मणे जाणावें ॥ ४ ॥

॥ ४२८० ॥

तूं कृपाळू माउली । आह्यां दीनांची साउली । न संवरीत आली । बाळवेशें
जवळी ॥ १ ॥ माझें केलें समाधान । रूप गोजिरें सगुण । निवविलें मन ।
आलिंगन देऊनी ॥ २ ॥ कृपा केली जना हातीं । पार्यां ठाव दिला संतीं ।
कळों नये चित्तीं । दुःख कैसें आहे तें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मी अन्यायी ।
क्षमा करीं वो आझे आई । आतां पुढें काई । तुज घालूं सांकडें ॥ ४ ॥

॥ ४२८१ ॥

काय जाणें मी पामर । पांडुरंगा तुझा पार । धरिलिया धीर । काय
एक न करिसी ॥ १ ॥ उताविळ जालों आधीं । मतिमंद हीनबुद्धि । परि तूं
कृपानिधि । नाहीं केला अन्हेर ॥ २ ॥ तूं देवांचाही देव । अवघ्या ब्रह्मांडा-
चा जीव । आह्यां दासा कीं व । कां भाकणें लागली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वि-
श्रंभरा । मी तों पतितचि खरा । अन्याय दुसरा । दारीं धरणें बैसलों ॥ ४ ॥

॥ ४२८२ ॥

तू माउलीहून मयाळ । चंद्राहूनी शीतळ । पाणियाहूनी पातळ
 कळोळ प्रेमाचा ॥ १ ॥ देऊं काशाची उपमा । दुजी तुज पुरुषोत्तमा ।
 ओंवाळूनि नामा । तुझ्या वरूनी टाकिलों ॥ २ ॥ तुवां केलें रे अ-
 मृता । गोड त्याही तूं परता । पांचातत्वांचा जनिता । सकळ सत्ता-
 नायक ॥ ३ ॥ कांहीं न बोलोनि आतां । उगाच चरणीं ठेवितों
 माथा । तुका ह्मणे पंढरिनाथा । क्षमा करीं अपराध ॥ ४ ॥

॥ ४२८३ ॥

मी अवगुणी अन्यायी । किती ह्मणोन सांगों काई । आतां मज
 पार्यीं । ठाव देईं विठुले ॥ १ ॥ पुरे पुरे हा संसार । कर्म बळिवंत
 दुस्तर । राहों नेदी स्थिर । एके ठायीं निश्चळ ॥ २ ॥ अनेक बुद्धीचे
 तरंग । क्षणक्षणां पालटती रंग । धरूं जातां संग । तंव तो होतो
 बाधक ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आतां । अवघी तोडीं माझी चिंता ।
 येऊनियां पंढरिनाथा । वास करीं हृदयीं ॥ ४ ॥

ज्ञानेश्वर महाराजांनीं एका धरणेकरी ब्राह्मणास
 तुकोबाकडे पाठविलें होतें त्याविषयीं अभंग.

॥ ४२८४ ॥

काय ज्ञानेश्वरीं उणें । तिहीं पाठविलें धरणें ॥ १ ॥ ऐकोनियां लि-
 खित । ह्मण जाणवली हे मात ॥ २ ॥ तरी जाणे धनी । वदे सेव-
 काची वाणी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठेवा । होतां सांभाळावें देवा ॥ ४ ॥

॥ ४२८५ ॥

काय मी जाणता । तुझाहूनि अनंता ॥ १ ॥ जो हा करूं अतिशय ।
 कां तुझां दया नये ॥ २ ॥ काय तुज नाहीं कृपा । विश्वाचिया
 मायबापा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वाणी । माझी वदे तुझांहूनी ॥ ४ ॥

॥ ४२८६ ॥

!व्है दास खरा । परि जाला हा डांगोरा ॥ १ ॥ यासी काय करूं
जातां । तूं हें सकळ जाणता ॥ २ ॥ नाहीं पुण्य गांठी । जें हें वेचूं
कोणासाठीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कां उपाधि । वाढविली कृपानिधि ॥ ४ ॥

॥ ४२८७ ॥

तुजविण सत्ता । नाहीं वाचा वदविता ॥ १ ॥ ऐसे आही जाणों
दास । ह्मणोनि जालों उदास ॥ २ ॥ तुह्मी दिला धीर । तेणें मन
झालें स्थीर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आड । केलों मी हें तुझे कोड ॥ ४ ॥

॥ ४२८८ ॥

ठेवूनियां डोई । पायीं जालों उतराई ॥ १ ॥ कारण तें तुह्मी जाणा ।
मी तराळ नारायणा ॥ २ ॥ प्रसंगीं वचन । दिलें तेंचि खावें
अन्न ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे भार । तुह्मी जाणा थोडा फार ॥ ४ ॥

॥ ४२८९ ॥

अगा ये उदारा अगा विश्वंभरा । रखुमाईच्या वरा पांडुरंगा ॥ १ ॥
अगा सर्वोत्तमा अगा कृष्णा रामा । अगा मेघश्यामा विश्वजनित्या ॥ २ ॥
अगा कृपावंता जीवन तूं दाता । अगा सर्वसत्ता धरितया ॥ ३ ॥
अगा सर्वजाणा अगा नारायणा । करुणावचना चित्त द्यावें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे नाहीं अधिकार तैसी । सरती पायांपाशीं केली मार्गे ॥ ५ ॥

॥ ४२९० ॥

श्रीपंढरीशा पतितपावना । एक विज्ञापना पायांपाशीं ॥ १ ॥
अनाथा जीवांचा तूं काजकैवारी । ऐसी चराचरी ब्रीद्रावळी ॥ २ ॥
न सांगतां कळे अंतरींचें गुज । आतां तुझी लाज तुज देवा ॥ ३ ॥
आळिकर ज्याचें करिसी समाधान । अभयाचें दान देऊनियां ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तूंचि खेळें दोहीं ठायीं । नसेल तो देई धीर मना ॥ ५ ॥

॥ ४२९१ ॥

काय तुह्मी जाणा । करूं अन्हेर नारायणा ॥ १ ॥ तरी या लटि-

क्याची गोही । निवडली दुसरे ठायीं ॥ २ ॥ कळों अंतरींचा गुण ।
 नये फिटल्यावांचून ॥ ३ ॥ आपिलें अनुभवा । जनाच्या हें ज्ञान
 देवा ॥ ४ ॥ आणीक कोणी भिती । त्यांच्या चित्तनें विश्रांति ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे बीज पोटीं । फळ तैसेंचि शेवटीं ॥ ६ ॥

धरणक्यास उपदेश.

॥ ४२९२ ॥

नको कांहीं पडों ग्रंथाचिये भरीं । शीघ्र व्रत करीं हेंचि एक ॥ १ ॥
 देवाचिये चाडे आळवावें देवा । ओस देह भावा पाडोनियां ॥ २ ॥
 साधनें घालिती काळाचिये मुखीं । गर्भवास सेखीं न चुकती ॥ ३ ॥
 उधाराचा मोक्ष होय नव्हे ऐसा । पतनासी इच्छा आवश्यक ॥ ४ ॥
 रोकडी पातली अंगसंगें जरा । आतां उजगरा कोठवरी ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे घालीं नामासाठीं उडी । पांडुरंग थडी पाववील ॥ ६ ॥

॥ ४२९३ ॥

पाहुनियां ग्रंथ करावें कीर्तन । तेव्हां आलें जाण फळ त्याचें ॥ १ ॥
 नाहीं तरी वायां केली तोंडपिटी । उरी ते शेवटीं उरलीसे ॥ २ ॥
 पढोनियां वेद हरिगुण गावे । ठावें तें जाणावें तेव्हां जालें ॥ ३ ॥
 तपतीर्थाटणें तेव्हां कार्यसिद्धि । स्थिर राहें बुद्धि हरिच्या नामीं ॥ ४ ॥
 यागयज्ञादिक काय दानधर्म । तरि फळ नाम कंठीं राहें ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे नको काबाडाचे भरी । पडों सार धरीं हेंचि एक ॥ ६ ॥

॥ ४२९४ ॥

गोविंद गोविंद । मना लागलिया छंद ॥ १ ॥ मग गोविंद
 ते काया । भेद नाहीं देवा तथा ॥ २ ॥ आनंदलें मन । प्रेमें पाझ-
 रती लोचन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आळी । जेंवी नुरेचि वेगळी ॥ ४ ॥

॥ ४२९५ ॥

ज्याचें जया ध्यान । तेंचि होय त्याचें मन ॥ १ ॥ ह्मणऊनि अवघें

सारा । पांडुरंग दृढ धरा ॥ २ ॥ सम खूण ज्याचे पाय । उभा व्यापक
-बिडे ठाय ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नभा । परता अनूचाही गाभा ॥ ४ ॥

॥ ४२९६ ॥

सुखें खावें अन्न । त्याचें करावें चिंतन ॥ १ ॥ त्याचें दिलें त्यासी ।
पावे फळ आपणासी ॥ २ ॥ आहे हा आधार । नाम त्याचें विश्वं-
भर ॥ ३ ॥ नाही रिता ठाव । तुका ह्मणे पसरें भाव ॥ ४ ॥

॥ ४२९७ ॥

नाहीं देवापाशीं मोक्षाचें गांठोळें । आणूनि निराळें द्यावें हातीं ॥ १ ॥
इंद्रियांचा जय साधूनियां मन । निर्विषय कारण असे तेथें ॥ २ ॥
उपास पारणीं अक्षरांची अटी । सत्कर्मां शेवटीं असे फळ ॥ ३ ॥
आदर्श संकल्प वारीं अतिशय । सहज तें काय दुःख जाण ॥ ४ ॥
सपनींच्या घायें विवळसी वांयां । रडें रडतियासवें मिथ्या ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे फळ आहे मूळापाशीं । शरण देवासीं जाय वेगीं ॥ ६ ॥

॥ ४२९८ ॥

त्यजिलें भेटवी आणूनि वास्तना । दाविल्याचें जना काय काज ॥ १ ॥
आळवावें देवा भाकूनि करुणः । आपुलिया मना साक्ष करीं ॥ २ ॥
नाहीं जावें यावें दुरूनी लागत । आहे साक्षभूत अंतरींचा ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे हा आहे कृपासिंधु । तोडी भद्रबंधु तात्काळिक ॥ ४ ॥

॥ ४२९९ ॥

संकोचोनि काय जालासी लाहान । वेई अपोशण ब्रह्मांडाचें ॥ १ ॥
करोनि पारणें आंचवें संसारा । उशीर उशिरा लावूं नको ॥ २ ॥
घरकुलानें होता पडिला अंधार । तेणें केलें फार कासावीस ॥ ३ ॥
मुगारुनि दुरी लपविलें काखे । तुका ह्मणे वाखे कवतुकाचे ॥ ४ ॥

॥ ४३०० ॥

माझ्या घापें मज दिधलें भातुकें । ह्मणोनि कवतुकें क्रीडा करीं ॥ १ ॥

केली आळी पुढें बोलिलों वचन । उत्तम हें ज्ञान आलें त्याचें ॥ २ ॥
 घेऊनि विभाग जावें लवलाह्या । आलेती त्या ठाया आपुलिया ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे ज्ञानदेवीं समुदाय । करावा मीं पाय येइत वंदूं ॥ ४ ॥

॥ ४३०१ ॥

जयाचिये द्वारीं सोन्याचा पिंपळ । अंगीं ऐसें बळ रेडा बोले ॥ १ ॥
 करील तें काय नव्हे महाराज । परि पाहे बीज शुद्ध अंगीं ॥ २ ॥
 जेणें हे घातली मुक्तीची गवांदी । मेळविली मांदी वैष्णवांची ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तेथें सुखा काय उणें । राहे समाधानें चित्ताचिया ॥ ४ ॥

॥ ४३०२ ॥

सेवकें करावें स्वाभीचें वचन । त्यासी हूं तूं पण कामा नये ॥ १ ॥
 घेईल जीव कां सारील परतें । भंगलिया चित्तें सांदीजेना ॥ २ ॥
 खद्योतें दावावी रवी केवीं वाट । आपुलेंचि नीट उसंतावें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे तो ज्ञानाचा सागर । परि नेदी अगर भिजों भेदें ॥ ४ ॥

धरणेकच्यानें अभंग व नारळ टाकून दिल्याबद्दल ज्ञानेश्वर
 महाराजांस पत्र.

॥ ४३०३ ॥

चला आळंदीला जाऊं । ज्ञानदेवा डोळां पाहूं ॥ १ ॥ होतिल संतांचिया भेटी ।
 सुखाचिया सांगों गोष्टी ॥ २ ॥ ज्ञानेश्वर ज्ञानेश्वर । गुणीं

फर ॥ ३ ॥ तुझा जन्म नाही एक । तुका ह्मणे माझी भाक ॥ ४ ॥

॥ ४३०४ ॥

ज्ञानराजा माझा योग्याची माउली । जेणें निगमावली प्रगट केली ॥ १ ॥
 छपन्न भाषेचा केलासे गौरव । भवार्णवीं नाव तरावया ॥ २ ॥ गीता
 अळंकारी नाम ज्ञानेश्वरी । ब्रह्मानंद लहरी प्रगटली ॥ ३ ॥ श्रवणाच्या
 मिसें बैसावें येवोनि । समरस होवोनि सुखें नांदा ॥ ४ ॥ अध्यात्म
 विद्येचें करूनियां रूप । उजळिला दीप चैतन्याचा ॥ ५ ॥ तुका
 ह्मणे प्रथं श्रेष्ठ ज्ञानदेवी । एक तरी ओवी अनुभवी ॥ ६ ॥

तुझी येथें पाठविला धरणेकरा । त्याची जाली परी आइका ते ॥ १ ॥
 आतां काय पुढें वाढवूनि विस्तार । जाला समाचार आइका तो ॥ २ ॥
 देवाचे उचित एकादश अभंग । महाफळ त्यांग करूनि गेला ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे सेवा समर्पूनि पायीं । जालों उतराई ठावें असो ॥ ४ ॥

॥ ४३०६ ॥

बोलिलीं लेंकुरें । वेडीं वांकुडीं उत्तरे ॥ १ ॥ करा क्षमा अपराध ।
 महाराज तुझी सिद्ध ॥ २ ॥ नाहीं विचारिला । अधिकार म्यां
 आपुला ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ज्ञानेश्वरा । राखा पायांपें किंकरा ॥ ४ ॥

॥ ४३०७ ॥

ज्ञानियांचा राजा गुरु महाराव । ह्मणती ज्ञानदेव ऐसें तुझां ॥ १ ॥
 मज पामरा हें काय थोरपण । पायींची वाहाण पायीं बरी ॥ २ ॥
 ब्रह्मादिक जेथें तुझां वोळगणे । इतर तुळणे काय पुरे ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नेणे युक्तीची ते खोली । ह्मणोनि ठेविली पायीं डोई ॥ ४ ॥

वाराणसीस यात्रा चालली सावेळीं दिलेलें पत्र.

॥ ४३०८ ॥

परिसें वो माते माझी वितवणी । मस्तक चरणीं ठेवीतसें ॥ १ ॥
 भागीरथी महादोषनिवारणी । सकळा स्वामिणी तीर्थांचिये ॥ २ ॥
 जितां भुक्ति मोक्ष मरणें तुझ्या तीरीं । अहिक्यपरत्रीं सुखरूप ॥ ३ ॥
 तुका विष्णुदास संतांचें पोसणें । वाकपुष्प तेणें पाठविलें ॥ ४ ॥

॥ ४३०९ ॥

तुझी विश्वनाथ । दीन रंक मी अनाथ ॥ १ ॥ कृपा कराल ते

थोडी । पायां पडिलों बराडीं ॥ २ ॥ काय उणें तुह्यांपाशीं । मी तों
अल्पेंचि संतोषी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । कांहीं भातुकें पाठवा ॥ ४ ॥

॥ ४३१० ॥

पिंड पदावरी । दिला आपुलिये करीं ॥ १ ॥ माझे जालें गयाव-
र्जन । फिटलें पितरांचें ऋण ॥ २ ॥ केलें कर्मांतर । बोंब मारिली
हरिहर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे माझे । भार उतरलें ओझे ॥ ४ ॥

पंढरीस वारकरी चालले सावेळीं देवांस दिलेलें पत्र.

॥ ४३११ ॥

तुह्मी संतजनीं । माझी करावी विनवणी ॥ १ ॥ काय तुक्याचा
अन्याय । त्यासी अंतरले पाय ॥ २ ॥ भाका बहुतां गीती । माझी
कीव काकुलती ॥ ३ ॥ न देखे पंढरी । तुका चरण विटेवरी ॥ ४ ॥

॥ ४३१२ ॥

येती वागकरी । वाट पाहातों तोंवरी ॥ १ ॥ घालूनियां दंडवत ।
पुसेन निरोपाची मात ॥ २ ॥ पत्र हातीं दिलें । जयां जेथें पाठ-
विलें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येती । जाइन सीमोरा पुढती ॥ ४ ॥

॥ ४३१३ ॥

रुळे महाद्वारीं । पायांखालील पायरी ॥ १ ॥ तैसें माझे दंडवत ।
निरोप सांगतील संत ॥ २ ॥ पडे दंडकाठी । देह भलतीसवा लोटी
॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बाळ । लोळे न धरितां सांभाळ ॥ ४ ॥

॥ ४३१४ ॥

होइल कृपा दान । तरी मी येईन धांवोन ॥ १ ॥ होती संताचिया
भेटी । आनदें नाचों वळवंटीं ॥ २ ॥ विधेन मातेपुढें । स्तनपान
करीन कोडें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ताप । हरती देखोनियां बाप ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ अल्प. २ तथा तेथें पाठविलें.

॥ ४३१५ ॥

परिसोनी उत्तर । जाव देईजे सत्वर ॥ १ ॥ जरी तूं होसी कृपावंत ।
तरि हा बोलावीं पतित ॥ २ ॥ नाणीं कांहीं मना । करुनि पापाचा
उगाणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । काय शक्ति तुझे पायीं ॥ ४ ॥

॥ ४३१६ ॥

कोणा मुखें ऐसी ऐकेन मी मात । चाल तुज पंढरिनाथ बोलावितो ॥ १ ॥
मग मी न धरीं आस मागील बोभाट । वेगीं धरिन वाट माहेराची ॥ २ ॥
निरांजलें चित्त करितें तळमळ । केधवां देखती मूळ आलें डोळे ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे कई भाग्याची उजरी । होईल पंढरी देखावया ॥ ४ ॥

॥ ४३१७ ॥

समर्पक वाणी । नाहीं ऐकिजेसी कारीं ॥ १ ॥ आतां भावें करुनि
साचा । पायां पडिलों विठोवाच्या ॥ २ ॥ न कळे उचित । कळें समा-
धान चित्त ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे विनंती । विनविली धरा चित्तीं ॥ ४ ॥

॥ ४३१८ ॥

कैचा मज धीर । कोठें बुद्धि माझी स्थिर ॥ १ ॥ जें या मनासी
आवहूं । आंत पोटीं वाव धरूं ॥ २ ॥ कैची शुद्ध मति । भांडवल
ऐसें हातीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अंगा । कोण दशा आली सांगा ॥ ४ ॥

॥ ४३१९ ॥

पुढें तरी चित्ता । काय येईल तें आतां ॥ १ ॥ मज सांगोनियां
घाडीं । वाट पाहातो वराडी ॥ २ ॥ कंठीं धरिला प्राण । पायांपाशीं
आलें मन ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे चित्ता । बहु वाटतसे आतां ॥ ४ ॥

॥ ४३२० ॥

धरितों वासना परी नये फळ । प्राप्तीचा तो काळ नाहीं आला ॥ १ ॥
तळमळी चित्त घातलें खापरीं । फुटतसे परी लाहीचिया ॥ २ ॥

प्रकार ते कांहीं नावडती जीवा । नाहीं पुढें ठावा काळ हातों ॥ १ ॥
जातों तळा येतों मागुताळा वरी । वोळशाचे फेरी सांपडलों ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे बहु करितों विचार । उतरें डोंगर एक चढें ॥ ५ ॥

॥ ४३२१ ॥

कां माझे पंढरी न देखती डोळे । काय हें न कळे पाप यांचें ॥ १ ॥
पाय पंथें कां हे न चलती वाट । कोण हें अदृष्ट कर्म बळी ॥ २ ॥
कां हें पायांवरी न पडे मस्तक । क्षेम कां हस्तक न पवती ॥ ३ ॥
कां या इंद्रियांचो न पुरे वासना । पवित्र होईना जिह्वा कीर्ती ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे कई जाऊनि सोटळें । पडेन हा लोळें महाद्वारी ॥ ५ ॥

॥ ४३२२ ॥

किती करू शोक । पुढें वाढे दुःखें दुःख ॥ १ ॥ आतां जाणसी तें
करीं । माझे कोण मनीं धरी ॥ २ ॥ पुण्य होतें गांठी । तरि कां ला-
गती हे आटी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे बळ । माझी राहिली तळमळ ॥ ४ ॥

॥ ४३२३ ॥

कां माझा विसर पडिला मायवापा । सांडियेली कृपा कोण्या गुणें ॥ १ ॥
कैसा कंठूनियां राहों संवसार । काय एक धीर देऊं मना ॥ २ ॥
नाहीं निरोपाची पावली वारता । करावी ते चिंता ऐसी कांहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे एक वेचूनि वचन । नाहीं समाधान केलें माझे ॥ ४ ॥

॥ ४३२४ ॥

कांहीं माझे कळों आले गुणदोष । ह्मणऊनि उदास धरिलें घेसें ॥ १ ॥
नाहीं तरी मेथें न घडे अनुचित । नाहीं ऐसी रीत त्या घरीं ॥ २ ॥
फळावें तें मना आपुलिया सर्वें । ठायींचें हें ध्यावें विचारूनि ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मज अवेरिलें देवें । माझिया कर्तव्ये बुद्धीचिया ॥ ४ ॥

॥ ४३२५ ॥

आतां पाहों पंथ माहेराची वाट । कामाचा बोभाट घडो सुखें ॥ १ ॥
 काय करूं आतां न गमेसें जालें । बहुत सोसिलें बहु दिस ॥ २ ॥
 घर लागे पाठी चित्ता उभे वारे । आपुलें तें झुरे पाहावया ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जीव गेला तरी जाव । धरिला तो देव भाव सिद्धी ॥ ४ ॥

॥ ४३२६ ॥

विनवीजे ऐसें भाग्य नाही देवा । पायांशीं केशवा सलगी केली ॥ १ ॥
 धीटपणें पत्र लिहिलें आवडी । पार नेणे थोडी मति माझी ॥ २ ॥
 जेथें देवा तुझा न कळेचि पार । तेथें मी पामर काय वाणूं ॥ ३ ॥
 जैसे तैसे माझे बोल अंगीकारों । बोवड्या उत्तरीं गौरवितों ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे विटेवरि जीं पाउलें । तेथें म्यां ठेविलें मस्तक हें ॥ ५ ॥

॥ ४३२७ ॥

देवांच्याही देवा गोपिकांच्या पती । उदार हे ख्याती त्रिभुवर्नी ॥ १ ॥
 पातकांच्या रासी नासितोसी नामें । जळतील कर्म महा दोष ॥ २ ॥
 सर्व सुखें तुझ्या बोलगढी पार्यां । रिद्धि सिद्धि ठार्यां मुक्ति चारी ॥ ३ ॥
 इंद्रासी दुर्लभ पाविजे तें पद । गीत गातां छंद वाहातां टाळी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे जड जीव शक्तिहीन । त्यांचें तूं जीवन पांडुरंगा ॥ ५ ॥

॥ ४३२८ ॥

काय जालें नेणों माझिया कपाळा । न देखिजे डोळां मूळ येतां ॥ १ ॥
 बहु दिस पाहें वचनाची वास । धरिलें उदास पांडुरंगा ॥ २ ॥
 नाही निरोपाचें पावलें उत्तर । ऐसें तों निर्धुर न पाहिजे ॥ ३ ॥
 पडिला विसर किंवा कांहीं धंदा । त्याहूनि गोविंदा जरूरसा ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आलें वेचाचें सांकडे । देणें घेणें पुढें तोही धाक ॥ ५ ॥

॥ ४३२९ ॥

कांहीं चिंतेविण । नाहीं उपजत सीण ॥ १ ॥ तरी हा पडिला वि-
सर । माझा तुझां जाला भार ॥ २ ॥ आली कांहीं तुटी । गेली
सुटोनियां गांठी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे घरीं । बहु वैसले रिणकरी ॥ ४ ॥

॥ ४३३० ॥

एवढा संकोच तरि कां व्यालासी । आह्मी कोणांपाशीं तोंड वासूं ॥ १ ॥
कोण मज पुसे सिणलें भागलें । जरी मोकलिलें तुझीं देवा ॥ २ ॥
कवणाची वाट पाहों कोणीकडे । कोण मज ओढे जीवलग ॥ ३ ॥
कोण जाणे माझे जीवींचें साकडें । उगवील कोडें संकटाचें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तुझी देखिली निश्चिंती । काय माझे चिंतीं पांडुरंगा ॥ ५ ॥

॥ ४३३१ ॥

काय पोरें जालीं फार । किंवा न साहे करकर ॥ १ ॥ ह्मणऊनि
केली सांडी । घांस घेऊं ल्हान तोंडीं ॥ २ ॥ करूं कलागती । तुज
भांडणें भोंवतीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे टांचें । घरीं जालेसेवरोचें ॥ ४ ॥

॥ ४३३२ ॥

जोडी कोणांसाठीं । एवढी करितोसी आटीं ॥ १ ॥ जरी हें आह्मां
नाहीं सुख । रडों पोरें पोटीं भूक ॥ २ ॥ करूनि जतन । कोणा
देसील हें धन ॥ ३ ॥ आमचे तळमळे । तुझें होईल वाटोळें ॥ ४ ॥
घेसील हा श्राप । माझा होउनियां बाप ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे उरी ।
आतां न ठेवीं यावरी ॥ ६ ॥

॥ ४३३३ ॥

समर्थाचे पोटीं । आह्मी जन्मलों करंटीं ॥ १ ॥ ऐसी जाली जर्गी
कीर्ति । तुझ्या नामाची फजिती ॥ २ ॥ येथें नाहीं खाया । न ये कोणी
मूळ न्याया ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे जिणें । आतां खोटें जावपणें ॥ ४ ॥

॥ ४३३४ ॥

देई डोळे भेटी न धरीं संकोच । न घलीं कांहीं वेच तुजवरी ॥ १ ॥
 नुज वृत्तावें ऐसा कोण धर्म । अहर्निशीं नाम घेतां थोडें ॥ २ ॥
 फार थोडें कांहीं करूनि पातळ । त्याजमध्य काळ कड लावू ॥ ३ ॥
 आहे माझी तेचि सारीन सिदोरी । भार तुजवरी नेदीं माझा ॥ ४ ॥
 तुका हणें आह्यां लेंकराची जाती । भेटावया खंती वाटतसे ॥ ५ ॥

॥ ४३३५ ॥

करिल आवाळीं । माझ्या दांताची कसाळी ॥ १ ॥ जासी एखादा
 मरोन । पाठी लागेल हें जन ॥ २ ॥ घरीं लागे कळ्ह । नाहीं जात
 तो शीतळ ॥ ३ ॥ तुका हणें पोरवडे । मज येतील रोकडे ॥ ४ ॥

॥ ४३३६ ॥

जोडीच्या हव्यासें । लागे धनाचेंचि पिसें ॥ १ ॥ मग आणीक
 दुसरें । लोभ्या नावडती पोरें ॥ २ ॥ पाहे रुक्याकडे । मग अवघें
 ओस पडे ॥ ३ ॥ तुका हणें देवा । तुला बहुतचि हेवा ॥ ४ ॥

॥ ४३३७ ॥

सीण भाग हरे तेथींच्या निरोपें । देखिलिया रूप उरी नुरे ॥ १ ॥
 इंद्रियांची धांव होईल कुंठित । पावेल हें चित्त समाधान ॥ २ ॥
 माहेर आहेसैं लौकिकां कळावें । तिढळ बरवें शोभा नेदी ॥ ३ ॥
 आस नाहीं परी उरी बरी वाटे । आपलें तें भेटे आपणासी ॥ ४ ॥
 तुका हणें माझी अविट आवडी । खंडण तातडी होऊं नेदीं ॥ ५ ॥

॥ ४३३८ ॥

एकोनियां कीर्ति । ऐसी वाटती विश्रांती ॥ १ ॥ मार्त सुख डोळां
 पडे । तेथें कोण लाभ जोडे ॥ २ ॥ बोलतां ये वाचे । वीट नये
 जिव्हा नाचे ॥ ३ ॥ तुका हणें धांवे । वासना ते रस घ्यावे ॥ ४ ॥

॥ ४३३० ॥

न बेससी खालीं । सम उभाव पाडलीं ॥ १ ॥ ऐसे जाले बहुत
दिस । जालीं युगें अठ्ठाविस ॥ २ ॥ नाहीं भाग सीण । अराणूक
एक क्षण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे किती । मापें केलीं देती घेती ॥ ४ ॥

॥ ४३४० ॥

मविलें मविती । नेणों रासी पडिल्या किती ॥ १ ॥ परि तूं धालाचि
न धासी । आलें उभाठर्भीं घेसी ॥ २ ॥ अवच्यां अंवघा काळ ।
वाटा पाहाती सकळ ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाहीं । अराणूक तुज कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ४३४१ ॥

करुनि चाहाडी । अवघी बुडवीन जोडी ॥ १ ॥ जरि तूं होऊनि
उदास । माझी बुडविसी आस ॥ २ ॥ येथें न करीं काम । मुखें
नेघें तुझें नाम ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कुळ । तुझें बुडवीन समूळ ॥ ४ ॥

॥ ४३४२ ॥

निरोपासी वेचे । काय बोलतां फुकाचें ॥ १ ॥ परि हें नेघेवेचि
यश । भेओं नको सुखी आस ॥ २ ॥ सुख समाधानें । कोण पाहे
देणें घेणें ॥ ३ ॥ न लगे निरोपासी मोल । तुका ह्मणे वेचे बोल ॥ ४ ॥

॥ ४३४३ ॥

नव्हे धीर कांहीं पाठवूं निरोप । आला तरी कोप येऊ सुखें ॥ १ ॥
कोपोनियां तरी देईल उत्तर । जैसें तैसें पर फिरावूनि ॥ २ ॥
नाहीं त्या तरी काय एक घोर । मज तों माहेर आणीक नाहीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे असे त्यामध्ये हित । आपण निवांत असों नये ॥ ४ ॥

॥ ४३४४ ॥

आतां आसीर्वाद । माझा असो सुखें नांद ॥ १ ॥ ह्मणसी कोणा
तरी काळें । आहेतसीं माझीं वाळें ॥ २ ॥ दुरी दूरांतर । तरी घेसी
समाचार ॥ ३ ॥ नेसी कधीं तरी । तुका ह्मणे लाज हरी ॥ ४ ॥

॥ ४३४५ ॥

आतां हे सेवर्ती । माझी आडकावी गोष्टी ॥ १ ॥ आतां यावा वच-
नाचा । जाव कळे तैसा याचा ॥ २ ॥ आतां करकर । पुढें न करीं
उत्तर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे ठसा । तुझा आहे राखें तैसा ॥ ४ ॥

॥ ४३४६ ॥

बोलिलों तें आतां । कांहीं जाणतां नेणतां ॥ १ ॥ क्षमा करावे अ-
न्याय । पांडुरंगे माझे माय ॥ २ ॥ स्तुती निंदा केली । लागे पा-
हिजे साहिली ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे लाड । दिला तैसें पुरवा कोड ॥ ४ ॥

वारकरी परत येईपर्यंत मनाची स्थिति.

॥ ४३४७ ॥

माहेरींचा काय येईल निरोप । ह्मणऊनि झोंप नाही डोळां ॥ १ ॥
वाट पाहें आस धरूनियां जीवीं । निडळा हे ठेवीं वरी वाहे ॥ २ ॥
वाटेवरी माप लेखितों दिवस । होतों कासाबीस धीर नाही ॥ ३ ॥
काय नेणों संतां पडिलां विसर । कीं नव्हे सादर मायबाप ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे तेथें होईल दृष्टणी । कोण माझे आणी मना तेथें ॥ ५ ॥

॥ ४३४८ ॥

परि तो आहे कृपेचा सागर । तोंवरी अंतर पडों नेदी ॥ १ ॥
बहुकानदृष्टी आडके देखणा । पुरोनियां जना उरलासे ॥ २ ॥
सांगितल्याविणें जाणें अंतरिचें । पुरवावें ज्याचें तैसें कोड ॥ ३ ॥
बहुमुखें कीर्ती आडकली कार्नी । विश्वासही मनीं आहे माझ्या ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे नाहीं जात वांयांविण । पाळितों वचन बोलिलों तें ॥ ५ ॥

॥ ४३४९ ॥

यावरि न कळे संचित आपुलें । कैसें वोडवलें होइल पुढें ॥ १ ॥
करील विक्षेप धाडितां मुळासी । किंवा धाडा ऐसी तांतडी हे ॥ २ ॥

जोंवरी हे डोळां देखे वारकरी । तों हें भरोवरी करी चित्त ॥ ३ ॥
 आस वाढविते बुद्धीचे तरंग । मनाचेही वेग वावडती ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तेव्हां होतील निश्चळ । इंद्रियें सकळ निरोपानें ॥ ५ ॥

॥ ४३५० ॥

होईल निरोप घेतला यावरी । राऊळाभीतरें जाऊनियां ॥ १ ॥
 करूनियां दधिमंगळभोजन । प्रयाण शकुनसुमुहूर्ते ॥ २ ॥
 होतील दाटले सद्गदीत कंठी । भरतें या पोटी वियोगाचें ॥ ३ ॥
 येरयेरा भेटी क्षेम आलिंगनें । केली समाधानें होती संती ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे चाली न साहे मनास । पाहाती कळस परतोनी ॥ ५ ॥

ऐसी ते सांडिली होईल पंदरी । येत वारकरी होते वाटे ॥ १ ॥
 देखिले सोहळे होती आटवत । चालती ते मात करूनियां ॥ २ ॥
 केली आइकिली होईल जे कथा । राहिलें तें चित्ता होइल प्रेम ॥ ३ ॥
 गरुडटके टाळ मृदंग पताका । सांगती ते एकाएक सुख ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आतां येती लवलाहीं । आलिंगूनि वार्हीं देइन क्षेम ॥ ५ ॥

॥ ४३५२ ॥

क्षेम मायबाप पुसेन हें आधीं । न घलीं हें मधीं सुखदुःख ॥ १ ॥
 न करी तांतडी आपणापासूनि । आइकेन कानी सांगती तें ॥ २ ॥
 अंतरींचें संत जाणतील गूज । निरोप तो मज सांगतील ॥ ३ ॥
 पायांवरी डोई ठेवांन आदरें । प्रीतिपडिभरें आलिंगून ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे काया करीन कुरवंडी । ओंवाळून सांडीं त्यावरून ॥ ५ ॥

॥ ४३५३ ॥

होइल माझी संती भाकिली करुणा । जे त्या नारायणा मनीं वैसे ॥ १ ॥
 शृंगारूनि माझीं बोंबडीं उत्तरें । होतील विस्तारें सांगितलीं ॥ २ ॥

क्षेम आहे ऐसें होइल सांगितलें । पाहिजे धाडिलें शीघ्र मूळ ॥ ३ ॥
 अवस्था जे माझी ठावी आहे संतां । होइल कृपावंता निरोपिली ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे सर्वे येईल मुन्हाळी । किंवा कांहीं उरी राखतील ॥ ५ ॥

॥ ४३५४ ॥

दोहींमध्ये एक घडेल विश्वासें । भातुकें सरिसें मूळ तरी ॥ १ ॥
 करिती निरास निःशेष न घडे । कांहीं तरी ओढे चित्त माये ॥ २ ॥
 लौकिकाची तरी धरितील लाज । काय माझ्या काज आचरणें ॥ ३ ॥
 अथवा कोणाचें घेणें लागे रीण । नाहीं तरी हीन कर्मां कांहीं ॥ ४ ॥
 व्यालीचिये अंगी असती वेधना । तुका ह्मणे मना मन साक्ष ॥ ५ ॥

॥ ४३५५ ॥

वैसतां कोणापें नाहीं समाधान । विवरे हें मन तेचि सोई ॥ १ ॥
 घडीघडी मज आठवे माहेर । न पडे विसर क्षणभरी ॥ २ ॥
 न बोलावें ऐसा करितों विचार । प्रसंगीं तो फार आठवतें ॥ ३ ॥
 इंद्रियांसी वाहो पडिली ते चाली । होती विसांवली येचि ठायीं ॥ ४ ॥
 एकसरें सोस माहेरासि जावें । तुका ह्मणे जीवें घेतलासे ॥ ५ ॥

॥ ४३५६ ॥

नाहीं हांनि परी न रहावे निसुर । न पडे विसर काय करूं ॥ १ ॥
 पुसाविसी वाटे मात कापडियां । पाठविती न्याया मूळ मज ॥ २ ॥
 आणीक या मना नावडे सोहळा । करितें टकळा माहेरींचा ॥ ३ ॥
 बहु कामें केलें बहु कासावीस । बहु जाले दिस भेटी नाहीं ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे त्याचें न कळे अंतर । अवस्था तों फार होते मज ॥ ५ ॥

॥ ४३५७ ॥

तोंवरी म्यां त्यास कैसें निषेधावें । जों नाहीं वरवें कळों आलें ॥ १ ॥
 कोणाचिया मुखें तंट नाहीं मार्गें । वचन वाडगें बोलों नये ॥ २ ॥

दिसे हानि परी निरास न घडे । हे तंव रोकडे अनुभव ॥ ३ ॥
 आपुलिये भोगे होईल उशीर । तोंवरि कां धीर केला नाही ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे गोड करील सेवट । पाहिली ते वाट ठावी आहे ॥ ५ ॥

॥ ४३५८ ॥

माहेरींचें आलें तें मज माहेर । सुखाचें उत्तर करिन त्यासी ॥ १ ॥
 पायांवरी माथा आळिंगीन बाहीं । घेईन लवलाहीं पायवणी ॥ २ ॥
 सुख समाचार पुसेन सकळ । कैसा पर्वकाळ आहे त्यास ॥ ३ ॥
 आपुले जीवींचें सुखदुःख भावें । सांगेन अधवें आहे तैसें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे वीट नेधें आवडीचा । बोलिलीच वाचा बोलवीन ॥ ५ ॥

॥ ४३५९ ॥

वियोग न घडे सन्निध वसलें । अखंड राहिलें होय चित्तीं ॥ १ ॥
 विसरु न पडे विकल्प न घडे । आलें तें आवडे तथा पथें ॥ २ ॥
 कामाचा विसर नाठवे शरीर । रसना मधुर नेणे फिकें ॥ ३ ॥
 निरोपासी काज असो अनामिक । निवडितां एक नये मज ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे हित चित्तें ओढियेलें । जेथें तें उगलें जावें येणें ॥ ५ ॥

॥ ४३६० ॥

आतां माझे सखे येती वारकरी । जीवा आस थोरी लागलीसे ॥ १ ॥
 सांगतील माझ्या निरोपाची मात । सकळ वृत्तांत माहेरींचा ॥ २ ॥
 काय लाभ जाला काय होतें केणें । काय काय कोणें सांटविलें ॥ ३ ॥
 मागणें तें काय घाडिलें भातुकें । पुसेन तें सुखें आहेतसी ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे काय सांगती ते कानीं । ऐकोनियां मनीं धरुनी राहें ॥ ५ ॥

॥ ४३६१ ॥

काय करावें म्यां केले ते विचार । घडेल साचार काय पाहों ॥ १ ॥
 काय मन नाही धरीत आवडी । प्रारब्धीं जोडी तेचि खरी ॥ २ ॥

काय म्यां तेथींचें रांधिलें चाखोनी । तें हें करी मनीं विवंचना ॥ ३ ॥
 आणीकही त्यासी बहुत कारणें । बहु असे जिणें ओढीचेंही ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आह्यां बोळविल्यावरी । भरती माघारी केली नाही ॥ ५ ॥

॥ ४३६२ ॥

आह्यां अराणूक संवसारा हातीं । पडिली नव्हती आजिवरी ॥ १ ॥
 पुत्रदाराधन होता मनीं धंदा । गोवियेळों सदा होतो कामें ॥ २ ॥
 बोडवले ऐसें दिसतें कपाळ । राहिलें सकळ आवरोनि ॥ ३ ॥
 मार्गें पुढें कांहीं न दिसे पाहातां । तेथूनियां चिंता उपजली ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे वाट पाह्याचे कारण । येथींचिया हीन जालें भाग्य ॥ ५ ॥

॥ ४३६३ ॥

बहु दिस नाही माहेरींची भेटी । जाली होती तुटी व्यवसायें ॥ १ ॥
 आपुलाल्या होतो गुंतलों व्यासंगें । नाही त्या प्रसंगें आठवले ॥ २ ॥
 तोडिलें तुटतें जडती जडलें । आहे तें आपुलें आपणापें ॥ ३ ॥
 बहु निरोपाचें पावलें उत्तर । जवळीच पर एक तेंही ॥ ४ ॥
 काय जाणों मोह होईल सांडिला । बहु दिस तुटला तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

॥ ४३६४ ॥

होतीं नेणों जालीं कठिण कठीण । जवळाच मन मन रवाहा ॥ १ ॥
 आह्मी होतो सोई सांडिला मारग । घडलें तें मग तिकूनही ॥ २ ॥
 निश्चितीनें होते पुढिलांची सांडी । न चाली ते कोंडी मायबापा ॥ ३ ॥
 आह्यां नाही त्यांचा घडिला आठव । त्यांचा बहु जीव विखुरला ॥ ४ ॥
 तका ह्मणे जालें धर्माचें माहेर । पडिलें अंतर आह्यांकूनि ॥ ५ ॥

आतां करावा कां सोस वांयांविण । लटिकाचि सीण मनासी हा ॥ १ ॥
 असेल तें कळों येईल लवकरी । आतां वारकरी आल्यापाठी ॥ २ ॥
 बहु बिलंबाचें सन्निध पातलें । धीराचें राहिलें फळ पोटी ॥ ३ ॥

चालिलें तें ठावें पावेल सेवटीं । पुरलिया तुटी पाउलांची ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आसे लागलासे जीव । ह्मणऊनि कीं व भाकीतसें ॥ ५ ॥

वारकरी परत आल्यानंतरचे अभंग.

॥ ४३६६ ॥

भागलेती देवा । माझा नमस्कार ध्यावा ॥ १ ॥ तुझी क्षेम कीं स-
कळ । पाळ अवघे गोपाळ ॥ २ ॥ मारगीं चालतां । श्रमलेती येतां
जातां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । कृपा आहे माझ्या ठायीं ॥ ४ ॥

॥ ४३६७ ॥

वालूनित्त । ज्योती । वाट पाहें दिवसराती ॥ १ ॥ बहु उताविळ
मन । तुमचें व्हावें दरुषण ॥ २ ॥ आलों बोळवीत । तैसें याचि पथें
चित्त ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे वेणी । येतां जातां दिवस गर्णीं ॥ ४ ॥

॥ ४३६८ ॥

आजि दिवस धन्य । तुमचें जालें दरुषण ॥ १ ॥ सांगा माहे-
रींची नात । अवघा विस्तारीं वृत्तांत ॥ २ ॥ आइकलों मन । करुनि
सादर श्रवण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे नाम । माझा सकळ संभ्रम ॥ ४ ॥

बोलिलीं तीं काय । माझा बाप आणि माय ॥ १ ॥ ऐसें सांगा जी झड-
करी । तुझी सखे वारकरी ॥ २ ॥ पत्राचें वचन । काय दिलें फिरा-
वून ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कांहीं । मना आणिलें कीं नाहीं ॥ ४ ॥

॥ ४३७० ॥

सांगा मागावळ । सांगा भातुके विठुलें ॥ १ ॥ आसे लागलासे
जीव । काय केली माझी कीं व ॥ २ ॥ फेडिलें मुडतर । किंवा काहीं
जरजर ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सांगा । कैसे आर्त पांडुरंगा ॥ ४ ॥

॥ ४३७१ ॥

आजिचिया लाभें ब्रह्माड ठेंगणें । सुखी जालें मन कल्पवेना ॥ १ ॥
 आर्तभूत माझा जीव जयांसाठीं । त्यांच्या जाल्या भेटी पायांसवें ॥ २ ॥
 वाटुली पहातां सिणले नयन । बहु होतें मन आर्तभूत ॥ ३ ॥
 माझ्या निरोपाचें आणिलें उत्तर । होइल समाचार सांगती तो ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे भेटी निवारला ताप । फळले संकल्प संत आले ॥ ५ ॥

आजि बरवें जालें । माझे माहेर भेटलें ॥ १ ॥ डोळा देखिले स-
 ज्जन । निवारला भाग सीण ॥ २ ॥ धन्य जालों आतां । क्षेम
 देऊनियां संतां ॥ ३ ॥ इच्छेचें पावलों । तुका ह्मणे धन्य जालों ॥ ४ ॥

॥ ४३७३ ॥

वोरसोनि येती । वत्सें धेनुवेच्या चिर्ती ॥ १ ॥ माझा करार्या सांभा-
 ल । वोरसोनियां कृपाळ ॥ २ ॥ स्नेहें भूक तान । विसरती जाले
 सीण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कवतुकें । दिलें प्रमाचें भातुकें ॥ ४ ॥

॥ ४३७४ ॥

आलें तें आधीं खाईन भातुकें । मग कवतुकें गाईन ओढ्या ॥ १ ॥
 सांगितला आधीं आइकों निरोप । होइल माझा बाप पुसे तो तें ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे माझे सखे वारकरी । आले हे माहेराहून आजि ॥ ३ ॥

॥ ४३७५ ॥

आमुप जोडल्या सुखाचिया रासी । पार त्या भाग्यासी नाहीं आता ॥ १ ॥
 काय सांगों सुख जालें आळिगनें । निवाली दर्शनं काति माझी ॥ २ ॥
 तुका ह्मणे त्यांच्या उपकारासाठीं । नाहीं माझ्या गांठी कांहीं एक ॥ ३ ॥

॥ ४३७६ ॥

पवित्र व्हावया घालीन लोळणी । ठेवीन चरणीं मस्तक हें ॥ १ ॥

जाडानं हस्तक करीन विनवणी । घेईन पायवणी धोवोनियां ॥ २ ॥
तुका ह्मणे माझे भांडवल सुचे । संतां हे ठायींचे ठावे आहे ॥ ३ ॥

अनघदसिद्धाच्या शब्दानें रामेश्वरास झालेला दाह
या अभंगानें शमला.

॥ ४३७७ ॥

चित्त शुद्ध तरी शत्रु मित्र होती । व्याघ्र ही न खाती सर्प तथा ॥ १ ॥
विष तें अमृत आघात तें हित । अकर्तव्य नीत होय त्यासी ॥ २ ॥
दुःख तें देखील सर्व सुख फळ । होतील शीतळ अग्निज्वाळा ॥ ३ ॥
आवडेल जीवां जिवाचिये परी । सकळां अंतरीं एक भाव ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे कृपा केली नारायणें । जाणिजेते येणें अनुभवे ॥ ५ ॥

तुकोवाचें अभंगांतील नांव काढून सालोमालो यांनीं
आपलें नांव घातलें त्याबद्दल त्यांचा निषेध.

॥ ४३७८ ॥

ताहीं घाटावें लागत । एका सितें कळे भात ॥१॥ क्षीन् निवडितें पाणी ।
चोंची हंसाचिये आणी ॥ २ ॥ आंगडें फाडुनि घोंगडें करी । अवकळा
तये परी ॥३॥ तुका ह्मणे कण । भर्सी निवडे केंच सीण ॥ ४ ॥

॥ ४३७९ ॥

सालोमालो हांचे दास । ह्मणउन केला अवघा नास ॥ १ ॥ अवघें
वचमंगळ केलें । ह्मणती एकांचें आपुलें ॥ २ ॥ मोडूनि संतांचीं वचनें
करिती आपणां भूषणें ॥३॥ तुका ह्मणे कवी । जगामधीं रूढ दावी ॥४॥

॥ ४३८० ॥

कालवूनि विष । केला अमृताचा नास ॥ १ ॥ ऐशा अभाग्याच्या
बुद्धि । सत्य लोपी नाही शुद्धि ॥ २ ॥ नाक कापुनि लावी सोनें ।
कोण अळकार देणें ॥३॥ तुका ह्मणे बावी । मोडूनि सदार् बांधावी ॥४॥

॥ ४३८१ ॥

कण भुसाच्या आधारे । परि तें निवडितां बरें ॥ १ ॥ काय घों-
गाणी पाधाणी । ताकामध्ये घाटी ल्येणी ॥ २ ॥ सुइणीपुढें चेंटा ।
काय लपविसी चाटा ॥३॥ तुका ह्मणे ज्ञान । दिमाकाची भनभन ॥ ४ ॥

॥ ४३८२ ॥

जायांचे अळंकार । बुडवूनि होती चोर ॥ १ ॥ त्यांसी ताडणाची
पूजा । योग घडे बऱ्या बोजा ॥ २ ॥ अभिलाषाच्या सुखें । अंतीं
होती काळीं मुखें ॥३॥ तुका ह्मणे चोरा । होय भूषण मातेरा ॥४॥

विकल तेथें विका । माती नांव ठेवूनि बुका ॥ १ ॥ हा तो निवाड्याचा
ठाव । खऱ्या खोट्या निवडी भाव ॥२॥ गऱ्हवारे हा विधि । पोट वाढ-
विलें चिंधी ॥३॥ लावूं जाणे विल्हे । तुका साच आणिक कल्हे ॥ ४ ॥

॥ ४३८४ ॥

विषयीं अद्वये । त्यासी आक्षां सिवां नये ॥ १ ॥ देव तेथूनि नि-
राळा । असे निष्काम वेगळा ॥ २ ॥ वासनेची वुंथी । तेथें कैची
ब्रह्मस्थिति ॥३॥ तुका ह्मणे असतां देहीं । तेथें नाहीं जमतीं ॥ ४ ॥

॥ ४३८५ ॥

नमितो या देवा । माझी एके ठायीं सेवा ॥ १ ॥ गुणअवगुण नि-
वाडा । हौस हौस रेडा रेडा ॥ २ ॥ जनीं जनार्दन । साक्ष त्यासी
लोटांगण ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खडे । निवडूं दळणीं घडघडे ॥ ४ ॥

चिंचवडचे महागणपतिभक्त चिंतामणिदेव यांच्याशीं

तुकोबाचें भाषण.

॥ ४३८६ ॥

चिंतामणि देवा, गणपतीसी आणा । करवावें भोजना दुजे पात्रीं ॥ १ ॥

देव ह्मणती तुक्या एवढी केंची थोरी । अभिमानाभीतरी नागवलें ॥ २ ॥
वाढ वेळ जाला सिळें जालें अन्न । तटस्थ ब्राह्मण बैसलेती ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे देवा तुमच्या सुकृतें । आणीन त्वरित मोरयासी ॥ ४ ॥

॥ ४३८७ ॥

वांजा गाई दुभती । देवा ऐसी तुझी ख्याति ॥ १ ॥ ऐसें मागत
नाहीं तुज । चरण दाखवावे मज ॥ २ ॥ चातक पाखरूं । त्यासी
वर्षे मेघधारू ॥ ३ ॥ पक्षी राजहंस । असोलिक मोतीं त्यास ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे देवा । का गा खोचलासी जीवा ॥ ५ ॥

॥ ४३८८ ॥

भोक्ता नारायण लक्ष्मीचा पति । ह्मणोनि प्राणाहुती घेतलिया ॥ १ ॥
भर्ता आणि भोक्ता कर्ता आणि करविता । आपण सहजता पूर्णकाम ॥ २ ॥
विश्वीं विश्वंभर कृपादृष्टी साभाळीत । प्रार्थना करीत ब्राह्मणांची ॥ ३ ॥
कवळोकवळीं नाम घ्यावें गोविंदाचें । भोजन भक्तांचें तुका ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ ४३८९ ॥

माझा स्वामी तुझी वागवितो लात । तेथें मी पतित काय आलों ॥ १ ॥
तीथें तुमच्या चरणीं जाहालीं निर्मळ । तेथें मी दुर्बळ काय वाणूं ॥ २ ॥
तुका ह्मणे तुझी देवा द्विजवंद्य । मी तों काय निंद्य हीन याति ॥ ३ ॥

परतें मी आहे सहजचि दुरी । वेगळें भिकारी नामरूपा ॥ १ ॥
नलगे रुसावें धरावा सकांच । सहज तें नीच आले भागा ॥ २ ॥
पडिलिये ठायीं उच्छिष्ट सेवावें । आर्थ तेंचि देवें केलें ऐसें ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तुझी आह्मां जी वेगळे । केलेती निराळे द्विज देवें ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ हा शब्द नाही.

एका ब्रह्मचाऱ्याचा निषेध.

॥ ४३९१ ॥

काखे कडासन आड पड । खडबड खडबड हुसकल ॥ १ ॥ ५१५-
करा दादकरा । फजितखोरा लाज नाही ॥ २ ॥ अवघा जाला राम
राम । कोणी कर्म आचरेना ॥ ३ ॥ हरिदासाच्या पडती पायां ।
ह्मणती तयां नागवावे ॥ ४ ॥ दोहीं ठायीं फजीत जाले । पागणें केले
अवकळा ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे नाश केला । विटंबिला वेश जिहीं ॥ ६ ॥

॥ ४३९२ ॥

तारतिम वरी तोंडाच पुरतें । अंतरा हें येतें अंतरीचें ॥ १ ॥
ऐसी काय बरी दिसे ठकाठकी । दिसतें लौकिकीं सत्या ऐसें ॥ २ ॥
भोजनांत घावें विष कालवूनि । मोहचाळवणी मारावया ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे मँद देखों नेदी कुडें । आदरेचि पुढें सांग दावी ॥ ४ ॥

॥ ४३९३ ॥

ब्रह्मनिष्ठ काडी । जरी जीवनांवे मोडी ॥ १ ॥ तया घडली गुरु-
हत्या । गेला उपदेश तो मिथ्या ॥ २ ॥ सांगितलें कार्नी । रूप
आपूले वाखाणी ॥ ३ ॥ भूतांच्या मत्सरें । ब्रह्मज्ञान नेले चोरें
॥ ४ ॥ शिकल्या सांगे गोष्टी । भेद क्रोध आहे पोटी ॥ ५ ॥ निंदा
स्तुति स्तवनीं । तुका ह्मणे वेंची वाणी ॥ ६ ॥

॥ ४३९४ ॥

कुटुंबाचा केला त्याग । नाही राग जंव गेला ॥ १ ॥ भजन तें वोंगळ-
वाणें । नरका जाणें चुकेना ॥ २ ॥ अक्षराची केली आटी । जरी पोटीं
संत निंदा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मार्गे पाय । तया जाय स्रळ्ळासी ॥ ४ ॥

तुकोवास मंवाजी गोसाव्यानें मारिलें साच्या परिहाराबद्दल
देवाजवळ मागणें.

॥ ४३९५ ॥

आजि शिवला मांग । माझें विटाळलें आंग ॥ १ ॥ यासी घेऊं प्राय-
श्चित्त । विठ्ठल विठ्ठल हृदयांत ॥ २ ॥ जाली क्रोधासी भेटी । तोंडा-
वाटे नर्क लोटी ॥ ३ ॥ अनुतापीं न्हाऊं । तुका ह्मणे रवी पाहूं ॥ ४ ॥

॥ ४३९६ ॥

न सोडीं न सोडीं न सोडीं । विठोवा चरण न सोडीं ॥ १ ॥ भलतें
जड पडो भारी । जीवावरी आगोज ॥ २ ॥ शतखंड देह शस्त्रधारी । क-
रितां परी न भीयें ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे केली आर्थां । ह्म बलि पावत ॥ ४ ॥

॥ ४३९७ ॥

बरवें बरवें केलें विठोवा बरवें । पाहोनि आंत क्षमा अंगीं कांटीवरी
मारविलें ॥ १ ॥ शिव्या गाळी नीत नाहीं । बहु फार विटांबिलें
॥ २ ॥ तुका ह्मणे क्रोधा हातीं । सोडवूनि घेतलें रे ॥ ३ ॥

॥ ४३९८ ॥

पावलों पावलों । देवा पावलों रे ॥ १ ॥ बरवें संचित होतें तैसें
जालें रे । आतां काय बोलों रे ॥ २ ॥ सोज्ज्वळ कंटकवाटा भावें
करूं गेलों रे । तुका ह्मणे करुनि वेंगळा केलों रे ॥ ३ ॥

कां होती कां होती । देवा एवढी फजीती ॥ १ ॥ सुळीं वर्म नसतों
चुकलों । तो मी ऐसें चितीं ॥ २ ॥ होणार होऊनि गेलें । शिव्या
आतां खंती रे ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पुरे आतां । दुर्जनाची संगती रे ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ अंत. २ सोज्ज्वळ. ३ 'रे' हा शब्द नाही.

॥ ४४०० ॥

सोडवा सोडवा । सोडवा हो अनंता ॥ १ ॥ तुजविण ऐसा । कोण
दुजा प्राणदाता ॥२॥ कोणा लाज नेणां ऐसें । आणिकां शरण आही
जातां ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सखया । माझ्या रखुमाईच्या कांता ॥४॥

॥ ४४०१ ॥

पुत्राची वारता । शुभ एके जेवीं माता ॥ १ ॥ तैसें राहो माझे
मन । गातां ऐकतां हरिगुण ॥ २ ॥ नादें लुब्ध जाला मृग । देह
विसरला अंग ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे पाहे । कासवीचें पिलें माये ॥ ४ ॥

तुकोवास त्यांच्या स्त्रीचें कठोर भाषण.

॥ ४४०२ ॥

मजचि भोंवता केला येणें जोग । काय याचा भोग अंतरला ॥ १ ॥
चालोनियां घरा सर्व सुखें येती । माझी तों फजीती चुकेचि ना ॥२॥
कोणाची बाईल होऊनियां वोढूं । संवसारीं काढूं आपदा किति ॥३॥
काय तरी देऊं तोडितील पोरें । मरतीं तरी बरें होतें आतां ॥ ४ ॥
कांहीं नेदी वांचों धोवियेलें घर । सारवावया दोर शेंण नाहीं ॥ ५ ॥
तुका ह्मणे रांड न करितां विचार । वाहुनियां भार कुंथे माथां ॥ ६ ॥

॥ ४४०३ ॥

काय नेणों होता दावेदार मेला । वैर तो साधिला होडनी गोहो ॥१॥
किति सर्वकाल सोसावें हें दुःख । किति लोकां मुख वासूं तरी ॥२॥
झवे आपुली आई काय माझे केलें । धड या विठ्ठलें संसाराचें ॥३॥
तुका ह्मणे येती बाइले आसडे । फुंदोनियां रडे हांसे कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ४४०४ ॥

गोणी आली घरा । दाणे खाऊं नेदी पोरा ॥ १ ॥ भरी लोकांची
पांटोरी । मेला चोरटा खाणोरी ॥ २ ॥ खवळली पिसी । हाता झोंबे
जैसी लांसी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे खोटा । रांडे संचिताचा सांटा ॥४॥

॥ ४४०५ ॥

आता पोरा काय खासी । गोहो जाला देवलसी ॥ १ ॥ डोचकें
 तिंबी घातल्या माळा । उदमाचा सांडी चाळा ॥ २ ॥ आपल्या पोटा
 केली थार । आमचा नाही येसपार ॥ ३ ॥ हातीं टाळ तोंड वासी । गाय
 देउळीं देवापासीं ॥ ४ ॥ आतां आह्मी करूं काय । न वसे घरीं राता
 जाय ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे आतां धीरी । आह्नुनि नाहीं जालें तरी ॥ ६ ॥

॥ ४४०६ ॥

वरें जालें गेलें । आजी अवघें मिळालें ॥ १ ॥ आतां खाईत पोट-
 भरी । ओल्या कोरड्या भाकरी ॥ २ ॥ किती तरी तोंड । यार्शीं वाजवूं
 मी रांड ॥ ३ ॥ तुका बाइले मानवला । चीथू करूनियां बोला ॥ ४ ॥

॥ ४४०७ ॥

निजों नेदी सकाळ वेळीं । राती काळीं चिनचिनी ॥ १ ॥ वोंगळानें
 घेतली पाठी । केली आटी जीवासी ॥ २ ॥ मेळऊनि सर्वे जन । चिंता
 नेणे देवळींच ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आलों वरा । तोंडा घोरा बाइलेच्या ॥ ४ ॥

॥ ४४०८ ॥

न करव धदा । आइता तोंडीं पडे लोंदा ॥ १ ॥ उठितें तें कुटितें
 टाळ । अवघा माडिला कोल्हाळ ॥ २ ॥ जिवंताचि मेले । लाजा
 वाटूनियां प्याले ॥ ३ ॥ संवसाराकडे । न पाहाती ओस पडे
 ॥ ४ ॥ तळमळती यांच्या रांडा । घालिती जीवा नावें धोंडा ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे वरें जालें । घेगे बाइले लीहिलें ॥ ६ ॥

कोण
 देवार घरा येतें आमुच्या काशाला । काय ज्याचा त्याला नाही धंदा ॥ १ ॥
 गाटीं जालें ब्रह्मांड सोडरें । कोमळ्या उत्तरे काय वेचे ॥ २ ॥

मानें पाचारितां नव्हे अराणूक । ऐसे येती लोक प्रीतीसाठीं ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे रांडे नावडे भूषण । कांतेलेंसें श्वान लागे पाठी ॥ ४ ॥

तुकोवाचा स्त्रीस उपदेश.

॥ ४४१० ॥

पिकल्या सेताचा आह्मां देतो वांटा । चौधरी गोमटा पांडुरंग ॥ १ ॥
सत्तर टके बाकी उरली मागे तो हा । मागें झडले दाहा आजिवरी ॥ २ ॥
हांडा भांडीं गुरें दाखवी ऐवज । माजवरीं बाजे वैसलासे ॥ ३ ॥
मज यासी भांडतां जाव नेदी बळें । ह्मणे एका वेळे घ्याल वांटा ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे स्त्रिये काय वो करावें । नेदितां लपावें काय कोठें ॥ ५ ॥

करितां विचार अवघें एक राज्य । दुजा काण मज पाठा पाला ॥ १ ॥
कोण्या रीती जावें आह्मी वो पळोनि । मोकळे अंगणीं मागें पुढें ॥ २ ॥
काय तें गव्हाणें हिंडावीं वो किती । दूत ते लागती याचे पाठीं ॥ ३ ॥
कोठें याची करूं गेलों कुळवाडी । आतां हा न सोडी जीवें आह्मां ॥ ४ ॥
नेष्टनि बेवाख येथेंचि राहवें । देईल तें खावें तुका ह्मणे ॥ ५ ॥

नागवूनि एकें नागवींच केलीं । फिगोनियां आलीं नाहीं येथें ॥ १ ॥
भेणें सुती कोणी न घेती पालवीं । करूनिया गोवी निसंतान ॥ २ ॥
एकें तीं गोविलीं घेऊनि जमान । हांसतील जन लोक तयां ॥ ३ ॥
सरले तयांसी धालितो वैकुंठीं । न सोडी हे साटी जाली जीवें ॥ ४ ॥
तका ह्मणे जालों जाणोनि नेणतीं । सांपडलों हातीं याचे आह्मी ॥ ५ ॥

काय करूं आतां माझिया सचिता । तेणें जीववित्ता साटी केली ॥ १ ॥

पाठभेदः—१ घाली. २ जीवें जालीं.

न ह्मणावें कोणी माझें हें करणें । हुकूम तो येणें देवें केला ॥ २ ॥
 करुनि मोकळा सोडिलों भिकारी । पुरविली तरी पाठी माझी ॥ ३ ॥
 पाणिया भोंपळा जेवावया पानें । लाविलीं वो येणें देवें आहां ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे यासी नाही वो करुणा । आहे नागवणा ठावा मज ॥ ५ ॥

॥ ४४१४ ॥

आतां तूं तयास होई वो उदास । आरंभला नास माझ्या जीवा ॥ १ ॥
 जरूर हें जालें तुजें कां नावडे । उपास रोकडे येती आतां ॥ २ ॥
 बरें म्यां तुझिया जीवाचें तें काय । व्हावें तें हें पाहें विचारुनि ॥ ३ ॥
 तुज मज तुटी नव्हे या विचारें । सहित लेंकुरें राहों सुखें ॥ ४ ॥
 मळा ह्मणे तरी तज्या माझ्या मंग । म्हेल वियोग कधीं नव्हे ॥ ५ ॥

॥ ४४१५ ॥

नको धरूं आस व्हावें या बाळांस । निर्माण तें त्यांस त्यांचें आहे ॥ १ ॥
 आपुला तूं गळा घेई उगवुनि । चुकवी जाचणी गर्भवास ॥ २ ॥
 ऐवज देखोनि बांधितील गळा । ह्मणोनि निराळा पळतसें ॥ ३ ॥
 देखोनियां त्यांचा अवघड मार । कांपे थरथर जीव माझा ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे जरी आहे माझी चाड । तरी करीं चाड चित्त आतां ॥ ५ ॥

॥ ४४१६ ॥

भले लोक तुज बहु मानवती । वाढेल या कीर्ति जगामाजी ॥ १ ॥
 ह्मणे मेलीं गुरें भांडीं नेलीं चोरें । नाहीत लेंकुरें जालीं मज ॥ २ ॥
 आस निरसूनि कठिण हें मन । करीं वो समान वज्र तैसें ॥ ३ ॥
 किंचित हें सुख टाकीं वो थुंकोनि । पावसील धर्णी परमानंद ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे थोर चुकती सायास । भवबंधपाश तुटोनियां ॥ ५ ॥

॥ ४४१७ ॥

एक हें सुख होईल दोघांसी । सोहळे हे ऋषि करिती देव ॥ १ ॥

जडितविमानें बैसविती मानें । गंधर्वांचें गाणें नामघोष ॥ २ ॥
 संत महंत सिद्ध येतील सामोरे । सर्वसुखा पुरे कोड तेथें ॥ ३ ॥
 आळिगूनि लोळों त्यांच्या पायांवरी । जाऊं तेथवरी मायबापें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे तथा सुखा वर्णू काय । जेव्हां वापमाय देखों डोळां ॥ ५ ॥

॥ ४४१८ ॥

देव पाहावया करीं वो सायास । न धरीं हे आस नाशिवंत ॥ १ ॥
 दिन सोम शुद्ध सकाळीं पातला । द्वादशी घडला पर्वकाळ ॥ २ ॥
 द्विजां पाचारूनि शुद्ध करीं मन । देईं वो हें दान यथाविध ॥ ३ ॥
 नको चिंता करूं वस्त्रा या पोटाची । माउली आमुची पांडुरंग ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे दरी सांगतो पारहाळीं । परी तो जवळी आहे आह्मां ॥ ५ ॥

सुख हें नावडे आह्मां कोण्या वळें । नेणसी अंधळे जालीसी तूं ॥ १ ॥
 भूक तान कैसी राहिली निश्चळ । खुंटलें चपळ मन ठायीं ॥ २ ॥
 द्रव्य जीवाहूनि आवडे या जना । आह्मांसी पाषाणाहूनि हीन ॥ ३ ॥
 सोदरे सज्जन जन आणि वन । अवघें समान काय गुणें ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आह्मां जवळीच आहे । सुख दुःख साहे पांडुरंग ॥ ५ ॥

॥ ४४२० ॥

गुरुकृपे मज बोलविलें देवें । होईल तें ध्यावें हित कांहीं ॥ १ ॥
 सत्य देवें माझा केला अंगीकार । आणीक विचार नाही आतां ॥ २ ॥
 होई बळकट घालूनिया कास । हाचि उपदेश तुज आतां ॥ ३ ॥
 सडा संमार्जन तुळसी वृंदावन । अतीतपूजन ब्राह्मणांचें ॥ ४ ॥
 वैष्णवांची दासी होई सर्वभावे । मुखीं नाम ध्यावें विठोबाचें ॥ ५ ॥
 पूर्ण बोध स्त्रीभ्रतारसंवाद । धन्य जिहीं वाद आइकिला ॥ ६ ॥
 तुका ह्मणे आहे पांडुरंगकथा । तरेल जो चित्ता धरील कोणी ॥ ७ ॥

शवाजा राजं यानीं तुकोवास आपल्या येथें आणविण्याकरितां
अवदागिरी, घोडा, कारकून पाठविला त्या वेळचे अभंग.

॥ ४४२१ ॥

दिवट्या छत्री घोडे । हें तों बऱ्यांत न पडे ॥ १ ॥ आतां येथें पंढ-
रिराया । मज गोविसी कासया ॥ २ ॥ मान दंभ घेष्टा । हे तों
शूकराची विष्टा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे देवा । माझे सोडववणे धांवा ॥ ३ ॥

॥ ४४२२ ॥

नावडे जें चित्ता । तेंचि होसी पुरविता ॥ १ ॥ कारे पुरविली पाठी ।
माझी केली जावें सार्ती ॥ २ ॥ न करावा संग । वाटे दुरावावें जग ॥ ३ ॥
सेवावा एकांत । वाटे न बोलावी मात ॥ ४ ॥ जन धन तन । वाटे
लेखावें वमन ॥ ५ ॥ तुका ह्मणे सत्ता । हातीं तुझ्या पंढरिनाथा ॥ ६ ॥

॥ ४४२३ ॥

काय दिला ठेवा । आह्मां विठ्ठलचि व्हावा ॥ १ ॥ तुझी कळलेती
उदार । सार्ती परिसाची गार ॥ २ ॥ जीव दिला तरी । वचना
माझ्या नये सरी ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे धन । आह्मां गोमासासमान ॥ ४ ॥

॥ ४४२४ ॥

मुंगी आणि राव । आह्मां सारखाची जीव ॥ १ ॥ गेला मोह आणि
आशा । कळिकाळाचा हा फांसा ॥ २ ॥ सोनें आणि माती । आह्मां
समान हें चित्तीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे आलें । घरा वैकुंठ सगळें ॥ ४ ॥

॥ ४४२५ ॥

विरंचीनें केलें ब्रह्मांड सकळ । तयामाजी खेळ नाना युक्ती ॥ १ ॥
युक्तीचा बाळक ब्रह्मनिष्ठ ज्ञानी । गुरुभक्ति मनीं विश्वासेंसी ॥ २ ॥
ऐसा तुझा प्रेमा कळे कांहीं एक । पाहूनियां लेख पत्रिकांचे ॥ ३ ॥
शिव तुझे नाम ठेविलें पवित्र । छत्रपति सूत्र विश्वाचे कीं ॥ ४ ॥

व्रत नेम तप ध्यानयोग कळा । करूनि भोकळा जालासी तूं ॥ ५ ॥
 हा हेत लागला आमुचिये भेटी । पत्रामाजी गोष्टी हेचि थोर ॥ ६ ॥
 याचें हें उत्तर ऐक गा भूपती । लिहिली विनंती हेताची हे ॥ ७ ॥
 अरण्यवासी आह्मी फिरों उदासीन । दर्शनही हीन अमंगळ ॥ ८ ॥
 वस्त्राविण काया जालीसे मळीन । अन्नरहित हीन फळाहारी ॥ ९ ॥
 रोडके हात पाय दिसे अबकळा । काय तो सोहळा दर्शनाचा ॥ १० ॥
 तुका ह्मणे माझी विनंती सलगीची । वार्ता हे भेटीची करूं नका ॥ ११ ॥

॥ ४४२६ ॥

तुझांपाशीं आह्मी येऊनियां काय । वृथा सीण आहे चालण्याचा ॥ १ ॥
 मागावें हें अन्न तरी भिक्षा थोर । वस्त्रासी हे थार विंध्या विदी ॥ २ ॥
 निद्रेसी आसन उत्तम पाषाण । वरी आवरण आकाशाचें ॥ ३ ॥
 तेथें काय करणें कवणाची आस । वांयां होय नाश आयुष्याचा ॥ ४ ॥
 राजगृहा यावें मानाचिये आसे । तेथें काय वसे समाधान ॥ ५ ॥
 राधाचिये घरीं भाग्यवंता मान । इतरां सामान्यां मान नाहीं ॥ ६ ॥
 देखोनियां वस्त्रें भूषणांचें जन । तात्काळ मरण येतें मज ॥ ७ ॥
 ऐकोनियां मानाल उदासता जरी । तरी आह्मां हरि उपेक्षीना ॥ ८ ॥
 आतां हेचि तुझां सांगणें कवतुक । भिक्षेऐसें सुख नाहीं नाहीं ॥ ९ ॥
 तपव्रतयाग महा भले जन । आशाबद्ध हीन वर्तताती ॥ १० ॥
 तका ह्मणे तुझी श्रीमंत मानाचे । पूर्वींच दैवाचे हरिभक्त ॥ ११ ॥

॥ ४ २७ ॥

ऐसी माझी वाणी दीनरूप पाहे । हे त्या करुणा आहे हृदयस्थाची ॥ १ ॥
 नहों कीविलवाणें नाहीं आह्मी दीन । सर्वदा शरण पांडुरंगीं ॥ २ ॥
 पांडुरंग आह्मां पाळिता पोसिता । आणिकाची कथा काय तेथें ॥ ३ ॥
 तुझी भेट घेणें काय हें मागणें । आशेचें हें शून्य केलें आह्मीं ॥ ४ ॥
 निराशेचा गांव दिधला आह्मासी । प्रवृत्ति भागासी सांडियेलें ॥ ५ ॥

पातिव्रतेचें हें मन पति भेटो । तैसे आह्मी विठोमाजी नांदो ॥ ६ ॥
 विश्व हें विठ्ठल नाही दुजे काहीं । देखणें तुझेंही तयामाजी ॥ ७ ॥
 तुजही विठ्ठल ऐसेंचि वाटलें । परि एक आलें आडवें हें ॥ ८ ॥
 सद्गुरुश्रीरामदासाचें भूषण । तेथें घाली मन चळों नको ॥ ९ ॥
 बहुतां ठार्यो वृत्ति चावळली जेव्हां । रामदास्य तेव्हां घडे कैसें ॥ १० ॥
 तुका ह्मणे बापा चातुर्यसागरा । भक्तिभाव तारा भाविकांसी ॥ ११ ॥

॥ ४४२ ॥

आतां एक योग साधावा हा नीट । भल्याचा तो वीट मानूं नये ॥ १ ॥
 जेणें योगें तुझां घडों पाहे दोष । ऐसा हा सायास करूं नये ॥ २ ॥
 निंदक दुर्जन संग्रहीं असती । त्यांची युक्ती चित्तीं आणूं नका ॥ ३ ॥
 परीक्षावे कोण राज्याचे रक्षक । विवेकाविवेक पाहोनियां ॥ ४ ॥
 सांगणें न लगे सर्वज्ञ तूं राजा । अनाथांच्या काजा साह्य व्हावें ॥ ५ ॥
 हेंचि ऐकोनियां चित्त समाधान । आणीक दर्शनें चाड नाही ॥ ६ ॥
 घेऊनियां भेटी कोण हा संतोष । आयुष्याचे दिस गेले गेले ॥ ७ ॥
 एकदोनी कर्म जाणोनियां वर्मे । आपुलिया भ्रमें राहूं आता ॥ ८ ॥
 कल्याणकारक अर्थ याचा एक । सर्वा भूर्तीं देख एक आत्मा ॥ ९ ॥
 आत्मरामीं मन ठेवूनियां राहें । रामदासीं पाहें आपणेयां ॥ १० ॥
 तुका ह्मणे राया धन्य जन्म क्षिती । त्रैलोकीं हे ख्याति कीर्ति तुझी ॥ ११ ॥

॥ ४४३ ॥

आतां हे विनवणी प्रधान अष्टक । प्रभूसी विवेक समजावा ॥ १ ॥
 प्रतिनिधि मानरक्षक चतुर । सात्त्विकाचें घर तुझांपाशीं ॥ २ ॥
 मज्जुमुचे धणी लेखनकारक । पत्रींचा विवेक समजावा ॥ ३ ॥
 पेशवे सुरनिस चिटनिस डवीर । राजाज्ञा सुमंत सेनापति ॥ ४ ॥
 भूषण पांडितराय विद्याधन । वैद्यराजा नमन माझें असे ॥ ५ ॥
 पत्राचा हा अर्थ अंतरीं जाणोनि । विवंचोनि श्रवणीं घाला तया ॥ ६ ॥

सात्विक प्रेमळ दृष्टांताच्या मते । बोलिलों बहुत कळावया ॥ ७ ॥
 यथास्थित निरोप सांगणें हा राया । अर्थ पाहा वांयां जाऊं नेदा ॥ ८ ॥
 भिडेसाटीं बोला गाळूनि अर्थातें । अनर्थकारी तुमते होइल तेणें ॥ ९ ॥
 तुका ह्मणे तुह्मां नमन अधिकाऱ्यां । सांगणें तें राया पत्र माझे ॥ १० ॥

शिवाजी स्वतः दर्शनास आले त्यावेळीं त्यांस
 केलेला उपदेश.

॥ ४४३० ॥

रायाछत्रपति एकावें वचन । रामदासीं ध्यान लावा वेगीं ॥ १ ॥
 रामदासस्वामी सोयरा सज्जन । यांसि तनमन अपीं वापा ॥ २ ॥
 मारुती अवतार स्वामी प्रगटला । उपदेश केला तुजलागीं ॥ ३ ॥
 रामनाम मंत्र तारक केवळ । जालासे सीतळ उमाकांत ॥ ४ ॥
 उफराटीं नामें जपता वाल्मीक । जाला पुण्य श्लोक तात्कालिक ॥ ५ ॥
 तेंच बीज त्यांसि वसिष्ठ उपदेश । त्याहूनि विशेष काय आहे ॥ ६ ॥
 आतां धरूं नका भलत्याचा संग । राम पांडुरंग कृपा करी ॥ ७ ॥
 धरूं नको आस आमुची भूषाळा । रामदासीं डोळा लावीं वेगीं ॥ ८ ॥
 तुशी चाड नाही आह्मां छत्रपति । आह्मी पत्रपति त्रैलोक्याचे ॥ ९ ॥
 च्यारी दिशीं आह्मा भिक्षेचा अधिकार । नेमिलीं भाकर भक्षावया ॥ १० ॥
 पांडुरंगीं आमुची जाली पूर्ण भेटो । हातांत नरोटी दिधली देवें ॥ ११ ॥
 आतां पडूं नको आमुच्या काजा । पवित्र तूं राजा रामभक्त ॥ १२ ॥
 विठ्ठलाचे दास केवळ भिकारी । आह्मांलागीं हरी उपेक्षी ना ॥ १३ ॥
 शरण असावें रामदासालागीं । वमन साष्टांगीं घालीं त्यासीं ॥ १४ ॥
 तुका ह्मणे राया तुज असो कल्याण । सद्गुरू शरण असें वापा ॥ १५ ॥

पाठभेदः—१ मन लावीं, २ त्यासीं तू नमन, ३ मंत्र, ४ कृपाळा, ५ लावी
 आतां, ६ न मिळे, ७ कधीं, ८ मुला, ९ राहें.

कीर्तनप्रसंगी परचक्रवेढा पडला त्या वेळचे अभंग.

॥ ४४३१ ॥

न देखवे डोळां ऐसा हा आकांत । परपीडे चित्त दुःखी होतें ॥ १ ॥
 काय तुर्हा येथें नसालसें जालें । आह्मीं न देखिलें पाहिजे हें ॥ २ ॥
 परचक्र कोठें हरिदासांच्या वासें । न देखिजेत देशें राहातिया ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे माझी लाजविली सेवा । हीनपणें देवा जिणें जालें ॥ ४ ॥

काय म्यां मानावें हरिकथेचें फळ । तारिजे सकळ जंन ऐसें ॥ १ ॥
 उच्छेद तो असे हा गे आरंभला । रोकडें विठ्ठला परचक्र ॥ २ ॥
 पापाविण नाहीं पाप येत पुढें । साक्षीसी रोकडें साक्ष आलें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे जेथें वसतील दास । तेथें तुझा वास कैसा आतां ॥ ४ ॥

॥ ४४३३ ॥

भीत नाहीं आतां आपुल्या मरणा । दुःखी होतां जना न देखवे ॥ १ ॥
 आमची तो जाती ऐसी परंपरा । कां तुझी दातारा नेणां ऐसें ॥ २ ॥
 भजनीं विक्षेप तेचि पै मरण । न वजावा क्षण एक वांयां ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे नाहीं आघाताचा वारा । ते स्वळीं दातारा ठाव मार्गे ॥ ४ ॥

लोहगांवीं कीर्तनांत मेलेलें मूल जीवंत होण्याविषयीं
 देवापार्शीं करुणा.

॥ ४४३४ ॥

अशक्य तों तुझां नाहीं नारायणा । निर्जीवा चेतना आणावया ॥ १ ॥
 मार्गे काय जाणें स्वामीचे पवाडे । आतां कां रोकडे दावूं नये ॥ २ ॥
 थोर भाग्य आह्मी समर्थांचे कासे । ह्मणवितो दास काय थोडें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे माझे निववावे डोळे । दावूनि सोहळे सामर्थ्याचे ॥ ४ ॥

॥ ४४३५ ॥

दाता तो एक जाणा । नारायणा स्मरवी ॥ १ ॥ आणकि नास्त्रिवंतें
काय । न सरे हाय ज्यांच्यानें ॥ २ ॥ चावें तथा काकुलती । जे
दाविती सुपंथ ॥ ३ ॥ तुका क्षणे उरी नुरे । त्याचे खरे उपकार ॥ ४ ॥

लोहगांवीं स्वामींच्या अंगावर ऊन पाणी घातलें

त्यावेळचा अभंग.

॥ ४४३६ ॥

जळे माझी काया लागला वीणवा । धांव रे केशवा मायबापा ॥ १ ॥
पेटली सकळ कांति रोमावळी । नावरे हे होळी दहन जालें ॥ २ ॥
फुटोनियां दोन्ही भाग होऊं पाहे । पाहातोसी काय हृदय माझे ॥ ३ ॥
धेऊनि जीवन धावें लवलाहीं । कवणाचें काहीं न चले येथें ॥ ४ ॥
तुका क्षणे माझी तूं होसी जननी । आणीक निर्वाणी कोण राखे ॥ ५ ॥

विषयसुखप्राप्त्यर्थ एक स्त्री तुकोबाकडे गेली

त्यावेळचे अभंग.

॥ ४४३७ ॥

पराविया नारी रखुमाईसमान । हें गेलें नेमून ठायींचेंची ॥ १ ॥
जाई वो तूं मातेन करीं सायास । आह्मी विष्णुदास नव्हों तैसे ॥ २ ॥
न साहावे मज तुझे हें पतन । नको हें वचन दुष्ट वदों ॥ ३ ॥
तुका क्षणे तुज पाहिजे भ्रतार । तरी का इतर लोक थोडे ॥ ४ ॥

॥ ४४३८ ॥

स्त्रियांचा तो संग नको नारायणा । काष्टा या पाषाणामात्तकच्या ॥ १ ॥
नाठवे हा देव न घडे भजन । लांचावलें मन आवरेना ॥ २ ॥

पाठभेदः—१ तरी काय नर थोडे जाले.

दृष्टिमुखें मरण इंद्रियांच्या द्वारें । लावण्य तें खरें दुःखमूळ ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे जरी अग्नि जाला साधु । परी पावे बाधूं संघट्टणें ॥ ४ ॥

॥ ४४३९ ॥

अवघ्या संसाराचा केलासे निर्वेश । जालों हरिदास आवडीनें ॥ १ ॥
घरीं रांडापोरें गांजिताती फार । ह्मणोनि दारोदार फिरतसें ॥ २ ॥
ठार्यांचा नपुंसक ठावें माझ्या चित्ता । यावरी लोकाता कळलें असे ॥ ३ ॥
काय आमचें जिणें वांयां जावें माये । नायकों तें काय विषय कोडें ॥ ४ ॥
तुका ह्मणे आतां जालिसी उदासी । नवमास कुसी वागविलें ॥ ५ ॥

॥ ४४४० ॥

पोसणा मी बेटा देवासी जंजार । दुजा बहुभार घालूं नको ॥ १ ॥
अरबट देह पडो कोणे ठार्यां । जन्म याला नाहीं सर्वे याची ॥ २ ॥
कवणाची सेवा घ्यावी कोणाकून । सर्वे नारायण प्रकटला ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे तुज बोलतां उत्तर । अज्ञूनियां फिर माय मार्गे ॥ ४ ॥

संतांनीं तुकोवास विचारलें कीं, तुह्यांस वैराग्य कसें झालें,
त्याचें उत्तर.

॥ ४४४१ ॥

याती शूद्र वंश केला वेवसाव । आदि तो हा देव कुळपूज्य ॥ १ ॥
नये बोलों परि पाळिलें वचन । केलियाचा प्रश्न तुह्यां सर्तीं ॥ २ ॥
संवसारें जालों अतिदुःखें दुःखी । मायबाप सेखीं क्रमिलिया ॥ ३ ॥
दुष्काळें आटिलें द्रव्यें नेला मान । स्त्री एकी अन्न अन्न करितां मेली ॥ ४ ॥
लज्जा वाटे जीवा त्रासलों या दुःखें । वेवसाय देखें तुटी येतां ॥ ५ ॥
देवाचें देऊळ होतें तें भंगलें । चित्तासी जें आलें करावेंसें ॥ ६ ॥
आरंभीं कीर्तन करीं एकादशी । नव्हतें अभ्यासीं चित्त आधीं ॥ ७ ॥
काहीं पाठ केलीं संतांचीं उत्तरें । विश्वासें आदरें करोनियां ॥ ८ ॥

गाती पुढें त्यांचें धरावें ध्रुपद । भाषें चित्त शुद्ध करोनियां ॥ ९ ॥
 संतांचें सेविलें तीर्थ पायवणी । लाज नाही मनीं येऊं दिली ॥ १० ॥
 टाकला तो कांहीं केला उपकार । केलें हें शरीर कष्टवृत्ति ॥ ११ ॥
 वचन मानिलें नाही सुहृदांचें । समूळ प्रपंचें वीढ आला ॥ १२ ॥
 सत्यअसत्यासी मन केलें ग्वाही । मानियेलें नाही बहुमतां ॥ १३ ॥
 मानियेला स्वामीं गुरुचा उपदेश । धरिला विश्वास दृढ नामीं ॥ १४ ॥
 यावढि या जाली कविन्वाची स्फूर्ति । पाय धरिले चित्तीं विरोधाचे ॥ १५ ॥

निषेधाचा कांहीं पडिला आघात । तेणें मध्यें चित्त दुखावल ॥ १६ ॥
 बुडविल्या वद्या बैसलों धरणें । केलें नारायणें समाधान ॥ १७ ॥
 विस्तारीं सांगतां बहुत प्रकार । होईल उशीर आतां पुरे ॥ १८ ॥
 आतां आहे तैसा दिसतो विचार । पुढील प्रकार देव जाणे ॥ १९ ॥
 भक्तां नारायण नुपेक्षी सर्वथा । कृपावंत ऐसा कळों आलें ॥ २० ॥
 तुका ह्मणे माझे सर्व भांडवल । बोलविले बोल पांडुरगें ॥ २१ ॥

॥ ४४४२ ॥

एका वचन हें संत । मी तों आगळा पतित । काय काजें प्रीत ।
 करीतसां आदरें ॥ १ ॥ माझे चित्त मज ग्वाही । सत्य तरलों मी
 नाही । एकांचिये वांहीं । एक देखीं मानिती ॥ २ ॥ बहु पीढिलों
 संवसारें । मोडीं पुसें पिटीं ढोरें । न पडतां पुरें । या विचारें राहिलों
 ॥ ३ ॥ सहज सरलें होतें कांहीं । द्रव्य थोडें बहु तेंही । त्याग केला
 नाही । दिलें द्विजां याचकां ॥ ४ ॥ प्रियापुत्रबंधु । यांचा तोडिला
 संबंधु । सहज जालों मंहु । भाग्यहीन करंटा ॥ ५ ॥ तोंड न दा-
 खवे जना । शिरें सादीं भरें राणां । एकांत तो जाणा । त्यासाठीं
 लागला ॥ ६ ॥ पोटे पिढिलों काहारें । दया नाही या विचारें ।
 बोलावितां वरें । सहज ह्मणे यासाठीं ॥ ७ ॥ सहज वडिलां होती

पाठभेदः—१ स्वामीं.

सेवा । ह्मणोनि पूजितों या देवा । तुका हाणे भावा । साटीं झणी
ध्या कोणी ॥ ८ ॥

॥ ४४४३ ॥

बरे जालें देवा निघालें दिवाळें । वरी या दुष्काळें पीडा केली ॥ १ ॥
अनुतापें तुझें राहिलें चिंतन । जाला हा वमन संवसार ॥ २ ॥
बरे जालें देवा बाईल कर्कशा । बरी हे दुर्दशा जनामध्ये ॥ ३ ॥
बरे जालें जर्गी पावलों अपमान । बरे गेलें धन ढोरें गुरें ॥ ४ ॥
बरे जालें नाही धरिली लोकलाज । बरा आलों तुज शरण देवा ॥ ५ ॥
बरे जालें तुझें केलें देवाईल । लेकरें बाईल उपेक्षिलीं ॥ ६ ॥
तुका हाणे बरे व्रत एकादशी । केलें उपवासीं जागरण ॥ ७ ॥

पक्षी दाणे दिपीत असतां तुकोबास पाहून उडाले सामुळें
खेद झाला तो अभंग.

॥ ४४४४ ॥

अवघीं भूतें साम्या आलीं । देखिलीं म्यां कैं होतीं ॥ १ ॥ विश्वास
तो खरा मग । पांडुरंगकृपेचा ॥ २ ॥ माझी कोणी न घरो शंका ।
ऐसें हो कां निर्द्वंद्व ॥ ३ ॥ तुका हाणे जें जें भेटे । तें तें वाटे मी ऐसें ॥ ४ ॥

दत्तावर अभंग.

॥ ४४४५ ॥

तीन शिरें सहा हात । तथा माझे वडवत ॥ १ ॥ काखे झोळी
पुढें श्वान । नित्य जान्हवीचें स्नान ॥ २ ॥ माथां शोभे जटाभार ।
अंगीं विभूती सुंदर ॥ ३ ॥ शंख चक्र गदा हातीं । पायीं खडावा
गर्जती ॥ ४ ॥ तुका हाणे दिगंबर । तथा माझा नमस्कार ॥ ५ ॥

॥ ४४४६ ॥

नमन माझे गुरुराया । महाराजा दुत्तात्रेया ॥ १ ॥ तुझी अवधूत
मूर्ती । माझ्या जिवाची विश्रांती ॥ २ ॥ जीवींचे सांकडे । कोण उग-
वील कोडे ॥ ३ ॥ अनसूवासुता । तुका ह्याने पाव आतां ॥ ४ ॥

पदे.

॥ ४४४७ ॥

पुरे एकचि पुत्र'भाय पोटी ॥ हरी स्मरणें उद्धर्गी कुळें कोटी ॥ ध्रु० ॥
धन्य वंशीं जन्मला भगीरथ ॥ गंगा आणोनी पूर्वज केले मुक्त ॥ पुरे
एक० ॥ १ ॥ गौतमानें आणिली गोदावरी ॥ आपण तरोनि दुज-
यासी तारी ॥ पुरे एक० ॥ २ ॥ पांचा वर्षांचें ध्रुव बाळ तान्हे ॥
अडळ पदीं स्थापिलें बहु मानें ॥ पुरे एक० ॥ ३ ॥ तेजःपुंज शीतळ
सौख्यदानीं ॥ एक चंद्रप्रकाश त्रिभुवनीं ॥ पुरे एक० ॥ ४ ॥ पहा
कैसा तो पुंडलीक धोट ॥ उभा केला वैकुंठ सायक ॥ पुरे एक० ॥ ५ ॥
रामरूपी जन्मला कीर्तिवंत ॥ अंजनीचे उदरीं हनुमंत ॥ पुरे एक० ॥
॥ ६ ॥ तुका ह्याने हरिसीं विन्मुख ॥ गांधारीचे उदरीं शतभूर्ख ॥
॥ पुरे एकचि० ॥ ७ ॥

॥ ४४४८ ॥

एथे कोणाचें काय वा गेलें ॥ ज्याचें लक्षण अनाहत कल ॥ ध्रु० ॥
संती सांगितलें ऐकेना ॥ स्वता बुद्धिहि असेना ॥ वृत्ति निवरली
पिकेना ॥ मूढ कोणाचें ऐकेना ॥ एथे कोणाचें० ॥ १ ॥ अन्य या-
तिचे संगती लागे ॥ साधु जनांमध्ये न वागे ॥ केल्यावीण पराक्रम
सांगे ॥ जेथें सांगे तेथेंचि मीक सांगे ॥ एथे कोणाचें० ॥ २ ॥ नीत
टाकुनी अनीत चाले ॥ भडभड भलतेंच बाल ॥ मद हाउनि उन्मत्त
डोले ॥ अखेर फार वाईट झालें ॥ एथे कोणाचें० ॥ ३ ॥ तुका

ह्मण काहां नम ॥ चितीं न धरी अधम ॥ सांग पडलासे भ्रम ॥
अंती कुटील त्यासी यम ॥ एथे कोणाचे ० ॥ ४ ॥

॥ ४४४९ ॥

पोटापुरते देई ॥ मागणे लयि नाही लयि नाही ॥ ध्रु० ॥ पोळी
साजुक अथवा शिळी ॥ देवा देई भुकेच्या वेळीं ॥ मागणे ० ॥ १ ॥
वख नव अथवा जुन ॥ देवा देई अंग भरून ॥ मागणे ० ॥ २ ॥ देवा
कळणा अथवा कोंडा ॥ आह्वां देई भुकेच्या तोंडा ॥ मागणे ० ॥ ३ ॥
तुका ह्मणे आतां ॥ नका करूं पाया परता ॥ मागणे लयि ० ॥ ४ ॥

॥ ४४५० ॥

ज्याचे सुख त्याला सुख त्याला ॥ काय असे भलत्याला ॥ ज्याचे ॥ ध्रु० ॥
एक पैवुनि तृप्त झाला ॥ एक हाका मारि अन्नाला ॥ ज्याचे सु० ॥ १ ॥
एक पैदी उतरुनि गेला ॥ एक हाका मारी तारूला ॥ ज्याचे सु० ॥
॥ २ ॥ एक मोक्ष मार्गी गेला ॥ एक अधोगती चालिला ॥ ज्याचे
सु० ॥ ३ ॥ तुका वैकुंठार्शी गेला ॥ हाका मारी तो लोकांला ॥
ज्याचे सुख त्याला ॥ ४ ॥

निर्वाणाचे अभंग.

॥ ४४५१ ॥

शोधितांचि नये । ह्मणोनि वोलगतों पाये ॥ १ ॥ आतां दिसों नये
जना । ऐसें करा नारायणा ॥ २ ॥ परतोनि मन । गेलें ठायींचि
मुरोन ॥ ३ ॥ विसरला तुका । बोलों चालों जाला मुका ॥ ४ ॥

॥ ४४५२ ॥

तुम्ही सनकादिक संत । ह्मणवितां कृपावंत ॥ १ ॥ एवढा करा उप-
कार । देवा सांगा नमस्कार ॥ २ ॥ भाकोनि करुणा । विनवा वैकुं-
ठीचा राणा ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे मज आठवा । मूळ लवकरी पाठवा ॥ ४ ॥

॥ ४४५३ ॥

आपुल्या माहेरा जाईन भी आतां । निरोपु या संतां हातीं आला ॥ १ ॥
 सुख दुःख माझे आइकिलें कार्नी । कळवळा मनीं करुणेचा ॥ २ ॥
 करुनि सिद्ध मूळ साडलें भातुकें । येती दिसें एके न्यावयासी ॥ ३ ॥
 त्याचि पथें माझे लागलेंसे चित्त । वाट पाहे नित्य माहेराची ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे आतां येतील न्यावया । अंगें आपुलिया मायबाप ॥ ५ ॥

॥ ४४५४ ॥

सतीं केला अंगीकार । त्यासी अभिमान थोर ॥ १ ॥ कांहीं ठेविलें
 चरणीं । घेती तेंचि पुरवूनि । तुका पायवणी । घेऊनियां निराळा
 ॥ २ ॥ नसतां कांहीं संचित । भेटी जाली अवचित ॥ ३ ॥ देव
 मिळोनियां भक्त । तुका केलासे सनाथ ॥ ४ ॥

॥ ४४५५ ॥

संसाराचे अंगीं अवघींच व्यसनें । आह्मी या कीर्तनें शुद्ध जालों ॥ १ ॥
 आतां हें सोवळें जालें त्रिभुवन । विषम धोऊन सांडियेलें ॥ २ ॥
 ब्रह्मपुरीं वास करणें अखंड । न देखिजे तोंड विटाळाचें ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे आह्मां एकांताचा वास । ब्रह्मीं ब्रह्मरस सेवूं सदा ॥ ४ ॥

॥ ४४५६ ॥

ह्मणवितों दास । परि भी असें उदास ॥ १ ॥ हाचि निश्चय माझा ।
 परि मी निश्चयाहुनि दुजा ॥ २ ॥ सरतें कर्तृत्व माझ्यानें । परि मी त्या-
 हीहून भिन्न ॥ ३ ॥ तुका तुकासी तुकला । तुका तुकाहूनि निराळा ॥ ४ ॥

॥ ४४५७ ॥

न देखिजे ऐसें केलें । या विडुलें दुःखासी ॥ १ ॥ कृपेचिये सिंहा-
 सर्नीं । अधिष्ठानीं बैसविलें ॥ २ ॥ वाजता तो नलगे वारा । क्षीरसा-
 गरा शयनीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे अवघे ठार्यीं । मज पायीं राखिलें ॥ ४ ॥

॥ ४४५८ ॥

पंधरा दिवसांभाजी साक्षात्कार जाला । विठोवा भेटला निराकार ॥ १ ॥
 भांबगिरिपाठारीं वस्ति जाण केली । वृत्ति थिरावली परब्रह्मीं ॥ २ ॥
 निर्वाण जाणोनि आसन घातलें । ध्यान आरंभिलें देवाजीचें ॥ ३ ॥
 सर्प विंचू व्याघ्र आंगासी झोंबले । पीडूं जे लागले सकळिक ॥ ४ ॥
 दीपकीं कर्पूर कैसा तो विराला । तैसा देह जाला तुका क्षणे ॥ ५ ॥

॥ ४४५९ ॥

पांडुरंगें सत्य केला अनुभव । निरसोनि संदेह बुद्धिभेद ॥ १ ॥
 जीवशिवा सेज रचिली आनंद । आडठावे पर्दी आरोहण ॥ २ ॥
 निर्जीं निजरूपीं निजविला तुका । अनुहतें बाळका हळरु माती ॥ ३ ॥

॥ ४४६० ॥

निरंजनीं आह्मी बांधियेलें घर । निराकारीं निरंतर राहिलों आह्मी ॥ १ ॥
 निराभासीं पूर्ण जालों समरस । अखंड ऐक्यास पावलों आह्मी ॥ २ ॥
 तुका क्षणे आतां नाहीं अहंकार । जालों तदाकार नित्य शुद्ध ॥ ३ ॥

॥ ४४६१ ॥

करावें तें काम । उगाच वाढवावा श्रम ॥ १ ॥ अवघें एकमय ।
 राज्य बोलों चालों नये ॥ २ ॥ दुजयाची सत्ता । न चलेसी जाली
 आतां ॥ ३ ॥ आतां नाहीं तुका । पुन्हा हारपला लोकां ॥ ४ ॥

॥ ४४६२ ॥

रंजुसर्पाकार । भासयेलें जगडंबर ॥ १ ॥ ह्यणोनि आठवितों पाय ।
 घेतों आलाय बलाय ॥ २ ॥ दृश्य द्रुमाकार लाणी । केलों सर्वस्वासी
 धणी ॥ ३ ॥ तुकीं तुकला तुका । विश्वां भरोनि उरला लोकां ॥ ४ ॥

॥४४६३॥

घोंटवीन लाळ ब्रह्मज्ञान्या हातीं । शुक्तां आत्मस्थिती सांडवीन ॥ १ ॥
 ब्रह्मभूत काया होतसे कीर्तनी । भाग्य तरी ऋणी देवा ऐसा ॥ २ ॥
 तीर्थभ्रामकासी आणीन आळस । कडु स्वर्गवास करिन भोग ॥ ३ ॥
 सांडवीन तपोनिधा अभिमान । यज्ञ आणि दान लाजवीन ॥ ४ ॥
 भक्तिभाग्यप्रेमा साधीन पुरुषार्थ । ब्रह्मींचा जो अर्थ निजठेवा ॥ ५ ॥
 धन्य ह्मणवीन येह लोकीं लोकां । भाग्य आहीं तुका देखियेला ॥ ६ ॥

॥ ४४६४ ॥

अवधियांच्या आलों सुळें । एका वेळे न्यावया ॥ १ ॥ सिद्ध
 व्हावें सिद्ध व्हावें । आधीं ठावें करितों ॥ २ ॥ जोंवरि ते घटिका
 दुरी । आहे उरी तो काळ ॥ ३ ॥ मंगळाचे वेळे उभे । असों शोभे
 सावध ॥ ४ ॥ अवधियांचा योग घडे । तरी जोडे श्लाघ्यता ॥ ५ ॥
 तुका ह्मणे पाहें वाट बहु आट करुनि ॥ ६ ॥

॥ ४४६५ ॥

चिन्हें उमटती अंगीं । शकुलाजोगीं उत्तम ॥ १ ॥ आठवला बाप-
 माय । येइल काय मूळ नेणों ॥ २ ॥ उत्कंठित जालें मन । तेंचि खुण
 तेथींचि ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे कामा वारीं । आळस घरीं करमेना ॥ ४ ॥

॥ ४४६६ ॥

आरोनियां पाहे वाट । कटकट सोसेना ॥ १ ॥ आलियांस पुसें मात ।
 तेथें चित्त लागलें ॥ २ ॥ दळीं कांडीं लोकांऐसें । परि मी नसें ते
 ठायीं ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे येथें पिसें । तेथें तैसें असेल ॥ ४ ॥

॥ ४४६७ ॥

येथीलिया अनुभवे । कळों जीवें येतसे ॥ १ ॥ दोन्ही ठायीं एक जीव ।

माझी काँव त्या अंगी ॥ २ ॥ भूक भुकेचि खाउनि धाय । नाही हाय
अन्नाची ॥ ३ ॥ तुका ह्मणे सुख जालें । अंतर धालें त्यागुणें ॥ ४ ॥

॥ ४४६८ ॥

पैल आले हरि । शंख चक्र शोभे करीं ॥ १ ॥ गरुड येतो फडत्कारें ।
ना भी ना भी ह्मणे त्वरें ॥ २ ॥ मुगुटकुंडलांच्या दीप्ति । तेजें लोपला
गभस्ति ॥ ३ ॥ मेघश्यामवर्ण हरि । मूर्ति डोळस साजिरी ॥ ४ ॥ चतु-
र्भुज वैजयंती । गळां माळ हे रुळती ॥ ५ ॥ पीतांबर झळके कैसा । उज-
ळत्या दाही दिशा ॥ ६ ॥ तुका जालासे संतुष्ट । घरा आलें वैकुंठपीठा ॥ ७ ॥

॥ ४४६९ ॥

शंखचक्रगदापद्म । पैल आला पुरुषोत्तम ॥ १ ॥ ना भी ना भी भक्त-
राया । वेगीं पावलों सखया ॥ २ ॥ दुरुनि येतां दिसे दृष्टी । धाकें दोष
पळती सृष्टी ॥ ३ ॥ तुका देखोनि एकला । वैकुंठीं हूनि हरि आला ॥ ३ ॥

॥ ४४७० ॥

पैल दिसतील भार । दिंडी पताका अपार ॥ १ ॥ आला पंढरीचा
राणा । दिसतील त्याच्या खुणा ॥ २ ॥ सुख वाटे मना । डोळे
वाह्या स्फुरती ॥ ३ ॥ उठिले गजर नामाचे । दळभार वैष्णवांचे
॥ ४ ॥ तुका करी रिता ठाव । त्यांसी बैसावया वाव ॥ ५ ॥

॥ ४४७१ ॥

थला जाऊं रे सामोरे । पुढें भेटों विठ्ठल धुरे ॥ १ ॥ तुका आनं-
दला मनीं । कैसा जातो लोटांगणी ॥ २ ॥ फेडावया धणी । प्रेमसुखाची
आजि ॥ ३ ॥ पुढें आले कृपावंत । मायबाप साधुसंत ॥ ४ ॥ तुका
आळंगिला वाहीं । ठेविला विठोवाचे पार्थी ॥ ५ ॥

॥ ४४७२ ॥

सकळही माझी बोलवण करा । परतोनि घरा जावें तुझीं ॥ १ ॥

कर्मधर्मे तुह्यां असावे कल्याण । व्या माझे वचन आशीर्वाद ॥ २ ॥
 वाढवूनि दिलों एकाचिये हातीं । सकळ निश्चिंती जाली तेथें ॥ ३ ॥
 आतां मज जाणें प्राणेश्वरासवें । मीं माझिया भावें अनुसरलों ॥ ४ ॥
 वाढवितां लोभ होईल उसीर । अवर्षांच स्थिर करा ठार्यीं ॥ ५ ॥
 धर्म अर्थ काम जाला एके ठार्यीं । मेळविला जिहीं हाता हात ॥ ६ ॥
 तुका ह्मणे आतां जाली हेचि भेटी । उरल्या त्या गोष्टी बोलावया ॥ ७ ॥

॥ ४४७३ ॥

तुका उतरला तुकीं । नवल जालें तिहीं लोकीं ॥ १ ॥ नित्य करितों
 कीर्तन । हेचि माझे अनुष्ठान ॥ २ ॥ तुका बैसला विमानीं । संत
 पाहाती लोचनीं ॥ ३ ॥ देव भावाचा भुकेला । तुका वैकुंठासी नेला ॥ ४ ॥

॥ ४४७४ ॥

वाराणसीपर्यंत असों सुखरूप । सांगावा निरोप संतांसी हा ॥ १ ॥
 येथूनियां आह्यां जाणें निजधामा । सवें असे आह्यां गरुड हा ॥ २ ॥
 कृपा असों द्यावी मज दीनावरी । जातसों माहेरीं तुका ह्मणे ॥ ३ ॥

आह्मी जातो आपुल्या गांवा । आसुचा रामराम ध्यावा ॥ १ ॥ तुमची
 आमची हेचि भेटी । येथूनियां जन्मतुटी ॥ २ ॥ आतां असों द्यावी दया ।
 तुमच्या लागतसें पायां ॥ ३ ॥ येतां निजधामीं कोणी । विट्टल विट्टल
 बोला वाणी ॥ ४ ॥ रामकृष्ण मुखीं बोला । तुका जातो वैकुंठाला ॥ ५ ॥

॥ ४४७५ ॥

आह्मी जातो तुह्मी कृपा असों द्यावी । सकळां सांगावी विनंती माझी ॥ १ ॥
 वाढवेळ जाला उभा पांडुरंग । वैकुंठा श्रीरंग बोलावितो ॥ २ ॥ अं-
 तकालीं विठो आह्यांसी पावला । कुडीसहीत जाला गुप्त तुका ॥ ३ ॥

कान्होबाचे अमंग.

॥ ४४७७ ॥

सुंदर मुख साजिरे । कुंडले मनोहर गोमटी वो ॥ नागर नागखोपा ।
 केशर कस्तुरी सळवटी वो ॥ विशाल व्यंकट नेत्र । वैजयंती तळपे
 कंठी वो ॥ कास पितांबराची । चंदन सुगंध साजे उटी वो ॥ १ ॥
 अतिवरवंटा बाळा । आली सुलक्षणी गोंधळा वो ॥ राजस तेजोराशी ।
 मिरवी शिशोमणी वेल्हाळा वो ॥ कोटि रविशशिप्रभा । लोपल्या
 सकळा वो ॥ न कळे ब्रह्मादिकां । अनुपम्य इची लीळा वो ॥ २ ॥
 आवळी सकुमार । गोरी भुजा शोभती चारी वो ॥ सखोल वक्ष-
 थळ । सुढाल पदक झळके वरी वो ॥ कटी क्षुद्र घंटिका । शब्द
 करिताती माधुरी वो ॥ गर्जित चरणीं वाकी । अभिनव संगीत नृत्य
 करी वो ॥ ३ ॥ अष्टांगी मंडिन काय । वर्णाची रूपठेवणी वो ॥ शोधिव
 सुंदर रसाची ओतिली । सुगंध लाघण्यखाणी वो ॥ सर्वकळासंपन्न ।
 मंजुळ बोले हास्यवदनी वो ॥ बहु रूपे नटळी । आदिशक्ति नारायणी
 वो ॥ ४ ॥ घटस्थापना केली । पंढरपुरमहानगरीं वो ॥ अस्मानी
 मंडप दिला । तिन्ही ताळावरी वो ॥ आरभिला गोंधळ इनें । चंद्रभागे-
 तिरीं वो ॥ आली भक्तिकाजा । कृष्णाबाई योगेश्वरी वो ॥ ५ ॥ तेहतीस
 कोटि देव । चासुंडा अष्ट कोटि भैरव वो ॥ आरत्या कुरवंड्या । क-
 रिती पुष्पांचा वरुपाव वो ॥ नारद तुंबर गायन । ब्रह्मानंद करिती
 गंधर्व वो ॥ वंदी चरण रज । तेथे तुक्याचा बांधव वो ॥ ६ ॥

॥ ४४७८ ॥

पवित्र सुदिन उत्तम दिवस दसरा । सांपडला तो साधा आजि मुहूर्त

बरा । गर्जा जयजयकार हरि हृदयी धरा । आळस नका करूं लाहानां
 सांगतों थोरां ॥ १ ॥ या हो या हो बाइयांनो निघाले हरी । सिलंगणा
 घेऊनि वेगीं आरत्या करीं । ओवाळूं श्रीमुख वंदूं पाउलें शिरीं । आह्वां
 दैव आलें येथें धरिंच्या घरीं ॥ २ ॥ अक्षय सुहूर्त औटामध्यें साधे तें ।
 मग येरी गर्जे जैसें तैसें होत जातें । ह्मणोनि मागें पुढें कोणी न
 पाहावें येथें । सांडा परतें काम जाऊं हरी सांगतें ॥ ३ ॥ बहुतां बहुतां
 रीतीं चितीं धरा हे मनीं । नका गई करूं आइकाल ज्या कारीं । मग
 हें सुख कधीं न देखाल स्वप्नीं । उरेल हायहाय मागें होईल कहाणी ॥ ४ ॥
 ऐसियास वंचती त्यांच्या अभाग्या पार । नाहीं नाहीं नाहीं सत्य
 जाणा निर्धार । मग हे वेळ घटका न ये अजरामर । कळलें असों
 घा मग पडतील विचार ॥ ५ ॥ ज्यासाठीं ब्रह्मादिक जालेती पिसे ।
 उच्छिष्टा कारणें देव जळीं जाले मासे । अर्द्धांगीं विश्वमाता लक्ष्मी
 वसे । तो हा तुक्याबंधू ह्मणे आलें अनायसें ॥ ६ ॥

॥ ४४७९ ॥

मनु राजा एक देहपुरी न असे नांदतु त्यासी दोघी नारी । पुत्र-
 पौत्र संपन्न भारी । तें कृपा केली आह्मावरी गा ॥ १ ॥ ह्मणउनी
 आलों या देशा । होतों नाही तरी भुललों दिशा । दाता तो मज भेटला
 इच्छा । येउनि मारग ढाविला सरीसा गा ॥ २ ॥ सर्वे घेउनि चौघे-
 जण । आला कुमर सुलक्षण । कडे चुकवूनि कांटवण । ऐका आणिलीं
 तीं कोण कोण गा ॥ ३ ॥ पुढें भक्तीनें धरिलें हातीं । मागें ज्ञान
 वैराग्य धर्म येती । स्थिर केलीं जीं आचपळें होतीं । सिद्ध आणुनि
 लाविलीं पंथीं गा ॥ ४ ॥ केले उपकार सांगों काय । बाप न करी
 ऐसी माय । धर्म त्याच्या देखियेले पाय । दिलें अक्षय भय वारुनि
 दान गा ॥ ५ ॥ होतों पीडित हिंडतां गांव । पोट भरे ना राहावया
 ठाव । तो येणें अवघा संदेह । ह्मणे फेडियेला तुक्याचा बांधव गा ॥ ६ ॥

॥ ४४८० ॥

गातों वासुदेव मी एका । चित्त ठेवुनि ठायीं भावें एका । डोळे झां-
कुनि रात्र करूं नका । काळ करीत बैसला लेखा गा ॥ १ ॥ राम राम
स्मरा आधीं । लाहो करा गांठ घाला मूळवंदीं । सांडावा उगिया उ-
पाधी । लक्ष लावुनि राहा गोविंदीं गा ॥ २ ॥ अल्प आयुष्य मानवी
देह । शत गणिलें तें अर्ध रात्र खाय । पुढें बालत्व पीडा रोग क्षय ।
काय भजनासी उरलें तें पाहें गा ॥ ३ ॥ क्षणभंगुर नाहीं भरंवसा । व्हा
रे सावध सोडा माया आशा । न चळे बळ पडेल मग फांसा । पुढें
हुशार थोर आहे ओळसा गा ॥ ४ ॥ कांहीं थोडे बहुत लागपाठ । करा
भक्ति भाव धरा बळकट । तन मन ध्यान लावूनियां नीट । जर असेल
करणे गोड शेवट गा ॥ ५ ॥ विनवितों सकळां जनां । कर जोडुनि थोरां
लाहनां । दान इतुलें द्या मज दीना । ह्मणे तुकयाबंधु राम ह्मणा गा ॥ ६ ॥

॥ ४४८१ ॥

गेले टळले पहार तीन । काय निदसुरा अझून । जागे होउनि करा
कांहीं दान । नका ऐकोनि झाकों लोचन, गा ॥ १ ॥ हरी राम
कृष्ण वासुदेवा । जाणवितसें जना । चिपळ्या टाळ हातीं मुखीं
घोष । नारायणा गा ॥ २ ॥ जें टाकेल कोणा कांहीं । फळ पुष्प
अथवा तोय । द्या परी मीस घेऊं नका भाई । पुढें विन्मुख होतां
बरे नाहीं गा ॥ ३ ॥ देवाकारणें भाव तस्मात । द्यावें न लगे फारसें
वित्त । जालें एक चित्त तरी बहुत । तेवढ्यासाठीं नका करूं वाता-
हात गा ॥ ४ ॥ आलों येथवरी बहु सायासें । करितां दान हेंचि
मागायास । नका भार घेऊं करूं निरास । धर्म सारफळ संसारास
गा ॥ ५ ॥ आतां मागुता येईल फेरा । हें तों न घडे द्या नगरा ।
ह्मणे तुकयाबंधु भाव धरा । ओळखी नाहीं तरी जाल अघोरा गा ॥ ६ ॥

॥ ४४८२ ॥

करुनि आइत सत्यभामा मंदिरों रे । वाट पाहे टळोनि गेली रात्री
रे । न येचि देव येती कामलहरी रे । पांडिली दुश्चिती तंव तो कवाड
दिमकारी रे ॥ १ ॥ सर गा परता कळला तुझा भाव रे । कार्यापुरतें हें
दाविसी लाघव रे । बोलतोसी तें अवधी तुझी माव रे । जाणोनि
आलासी उजडता समयो रे ॥ २ ॥ मीच वेडी तुजला बोल नाही
रे । दानावेळें विटंबणा जाली काय रे । मागुती रुद्रासी भेटी दिली
तई रे । विश्वासतें तुझ्या बोला अझुनि तरी रे ॥ ३ ॥ भ्रम होता तो
अवघा कळों आला रे । मानवत होतें मी भला भला रे । नष्टा क्रिया
नाहीं मां तुझ्या बोला रे । तुकयाबंधु स्वामी कानळ्या कोसात्या रे ॥ ४ ॥

॥ ४४८३ ॥

तंव तो हरि ह्मणे निजांगने वो । लाइ नीच कां देसिल डोहणे वो ।
मजपें दुर्जे आलें तें देव जाणे वो । शब्द काय हे बोलसी ते उणे
वो ॥ १ ॥ पाहा मनीं विचारुनि आधि वो । सांडूनि देह भ्रांति
करीं स्थिर बुद्धि वो । तंट केलें हें माझे तुझे उपाधि वो । उघडीं
डोळे अझुनि तरी धरीं शुद्धि वो ॥ २ ॥ कोठें तरी दुनियांत वर्तलें
वो । स्त्रियांनीं भ्रतारा दाना दिलें वो । कैसा मी भला नव्हे तें
सोसिलें वो । रुसतेसी तूं उफराटें नवल जालें वो ॥ ३ ॥ काय
सांग म्यां दैन्य केली कैसी वो । तुझ्या गर्बे आणविलें हनुमंतासी
वो । कष्टी केलें मज गरुडा भीमकीसी वो । तुकयाबंधु ह्मणे खरे
खोटें नव्हे यासी वो ॥ ४ ॥

॥ ४४८४ ॥

तंव ते ह्मणे ऐका हृषीकेशी वो । नवाजिलें तुझी ह्मणा आपणांसी
वो । तरी कां वंचनुक सुमनासी वो । नट नाट्य बरें संपादूं जाणसी
वो ॥ १ ॥ सर हो परता आतां हो हरी । ह्मणे सत्राजिताची कुमरी

जाणतें मी का शब्दाच्या कुसरी । ऐसेंच करून ठकविलें आजिवरी
 ॥ २ ॥ भावें गेलें म्हण न व्हावा वियोग । मनींची आर्त जन्मांतरीं
 व्हावा संग । तों तों केलें पाठमोरें हें जग । ऐसें काय जाणें हे तुझे
 रंग ॥ ३ ॥ काय करूं या नागडिलें कामें । लागलें तयास्तव इतुकें
 सोसावें नेमे । नाही तरी कां नव्हतीं ठावीं वर्मे । परद्वारीं ऐसा
 हाकळिती प्रसिद्धनावें ॥ ४ ॥ काय किती सांगावे तुझे गुण । न
 फुटे वाणी निष्ठुर ऐसा निर्गुण । आपपर न हाणली माय वहीण ।
 सासूसुनास लावुनि पाहासी भाडण ॥ ५ ॥ इतुकियावरी हाणे वैकुंठीचा
 राणा । होऊन गेलें तें नये आणूं मना । आतां न करीं तैसें करी
 क्रिया आणा । भक्तवत्सल हाणे तक्रयाबंध काढ्या ॥ ६ ॥

॥ ४४८५ ॥

अगा य वैकुंठनायका । अगा ये त्रैलोक्यतारका । अगा जनार्दना
 जगव्यापका । अगा पालका भक्तांचिया ॥ १ ॥ अगा ये वसुदेवदेवकी-
 नंदना । अगा ये गोपिकारमणा । अगा बळबंध वामना । अगा
 निधाना गुणनिधी ॥ २ ॥ अगा ये द्रौपदीबांजवा । अगा ये सखया
 पाडवा । अगा जावांचये जीवा । अगा माधवा मधुसूदना ॥ ३ ॥
 अगा महेश्वरा महाराजा । अगा श्रीहरी गरुडध्वजा । अगा सुंदरा
 सहस्रभुजा । पार मी तुझा काय वर्णू ॥ ४ ॥ अगा अंबकृषिपरंपरा ।
 निरालवा निर्विकारा । अगा गोवर्धनधरणीधरा । अगा माहेरा दीना-
 चिया ॥ ५ ॥ अगा धर्मराया धर्मशीला । अगा कृपासिंधु कृपाळा । अगा
 प्रेमाचिया कळोळा । सकळकळाप्रवीणा ॥ ६ ॥ अगा चतुरा सुजाणा । मधुरा-
 गिा सुलक्षणा । अगा उदारा असुरमर्दना । राखें शरणा तक्रयाबंधु ॥ ७ ॥

॥ ४४८६ ॥

देवा मी चांडाळ चांडाळ । हाणतां लागताहे वेळ । नसें पाहातां
 भूमंडळ । ऐसा अमंगळ खळ दुसरा ॥ १ ॥ जन्मा उपजलियापा-

सुनी । असत्त्व ^{कर्त} नें व्यती । सत्य आचरण नेणें स्वप्नीं । निखळ
 खाणी अवगु ^{वांची} ॥ २ ॥ भक्ति दया अथवा कथा । काना न साहच
 वार्ता । अखंड ^{विषयांची} वेधा । अधम पुरता अधमाहुनी ॥ ३ ॥ काम
 क्रोध दंभ अ ^{ईकार} । गर्व ताठा मद मत्सर । यांचें तरी माहेरघर ।
 परउपकार ^{त्रैरी} जैसा ॥ ४ ॥ निंदा द्वेष घात विश्वास । करितां
 नाहीं केला ^{वाळस} । करू नये ते केले संतउपहास । अभक्ष तेंही
 भक्षिलें ॥ ५ ॥ पाळिले नाहीं पितृवचन । सदा परद्वारीं परधनीं
 ध्यान । बोले ^{नये} घडलें ऐसें अन्यान्यविण । दासीगमन आदिक-
 रुती ॥ ६ ॥ कायामनें वाचाइंद्रियाशीं । सकळ पापांचीच राशी ।
 तुकयाबंधु हाणे ऐसियासी । आलों हृषीकेशी तुज शरण ॥ ७ ॥

॥ ४४८७ ॥

काय काय करितों या मना । परि नाइके नारायणा । करू नय
 त्याची करी विवंचना । पतना नेऊं आदरिलें ॥ १ ॥ भलतिया सर्वे
 धांवे सैराट । चाट आडवाट दरे दरकुट । न विचारी कुडें कांहीं
 कपट । घात बळकट मांडियेला ॥ २ ॥ न पुरती भ्रमणा दाही
 दिशा । सप्त ही पाताळ आकाशा । घाली उडी वळेंचि देखोनि
 फांसा । केलों या देशा पाहुणा ॥ ३ ॥ चेतवून इंद्रियें सकळ ।
 आशा तूणा कल्पना काम क्रोध काळ । दुराविली शुद्ध बुद्धि केली
 राळ । ऐसें चांडाळ अनिवार हें ॥ ४ ॥ आतां काय ऐसें करावें
 यासी । बहु जाचिलों केलों कासाविशी । तुकयाबंधु हाणे हृषीकेशी ।
 धाव मज एसा परा जाला ॥ ५ ॥

॥ ४४८८ ॥

एक मागणें हृषीकेशी । चित्त घात्रें सांगतों वचनासी । मज अंतर तुझ्या
 चरणासी । न पडे ऐसी कृपा करीं ॥ १ ॥ नको दुजी बुद्धि आणिक ।
 रिद्धिसिद्धी परलोक । तूं स्वामी मी खेवक । खंडणा नको करू ऐसी

॥ २ ॥ मना येईल तो जन्म देई । भलतें कुळीं भलतें ठायीं । तें
मी सांकडें घालीत नाहीं । हृदयींहुनी पुवा नव जावें ॥ ३ ॥ इतुकें करीं
भलत्या परीं । भलत्या भावें तुझे द्वारीं । राहेन दास होऊनि कामारी । वदो
बैखरी नित्य नाम ॥ ४ ॥ नको विचारूं दुसरें आतां । शरण आलों जी
पंढरीनाथा । तुक्याबंधु ह्मणे रे अच्युता । आहेसी तूं दाता दानशूर ॥ ५ ॥

॥ ४४८९ ॥

तूं बळिया शिरोमणी । आहेसि माजी ये त्रिभुवनीं । रिघालों पाठी तुझी
ह्मणउनी । आतां करीन मी असेल तें ॥ १ ॥ तूं देवा प्रताप दिनकर । सुरा
असुरांचा सुर । महावीरां वीर धनुर्धर । मी तों पामर काय तेथें ॥ २ ॥
कृपासिंधु दीनवत्सळ । फोडिली देवांची वंद शाळ । संहारुनि राक्षस-
दळ । शरणागत राजीं स्थापिला ॥ ३ ॥ उपक्रम करावा बहुत । तरी
तूं आणसी धर्मनीत । उचित काय तें अनुचित । राखें शरणागत
आलों आतां ॥ ४ ॥ किती म्यां काय विनवावें । शरण आलों जीवें
भावें । तुक्याबंधु ह्मणे करावें । क्षेम आघवें येणें काळें ॥ ५ ॥

॥ ४५० ॥

दुभा देखिला भीमातीरीं । कर मिरवले कटावरी । पाडलें तरी स्रमचि
साजिरीं । नाम तरी अनंत अति गोड ॥ १ ॥ शंखचक्रांकित भूपणें । जडि-
तमेखळा चिद्रत्नें । पीतांबर उदी शोभे गोरेपणें । लोपलीं तें रवितेजें
॥ २ ॥ श्रवणीं कुंडलें देती डाळ । दशांगुळीं मुद्रिका माळ । दंत ओळी
हिरे झळाळ । मुख निर्मळ सुखरासी ॥ ३ ॥ कडीं कडदोरा वांकी वेळा ।
वाहीं बाहुवटे पदक गळां । मृगनाभी रेखिला टिळा । लवती डोळां
विद्युलता ॥ ४ ॥ सुंदरपणाची साम्यता । काय वर्णू ते पात्रे आतां ।
तुक्याबंधु ह्मणे रे अच्युता । धन्य ते मातापिता प्रसवली ॥ ४ ॥

॥ ४४९१ ॥

कई देखतां होईन डोळीं । सकळां भूतीं मूर्ति सांवळी । जीवा नांव
भूमंडळीं । जळीं स्थळीं काष्टीं पाषाणीं ॥ १ ॥ ऐसा कृपा करील
नारायण । जीव जगाचा होईन । प्रेमसागरीं वुडईन । होईल स्नान
अनुतापीं ॥ २ ॥ ऐसा कई येईन देवास । दृश्य नासोनि जाईल
आस । सदा संतचरणीं देहाचा वास । सेवीन शेष धणीवरी ॥ ३ ॥
कई नवसा येतील अंकुर । सुखा नाहींसा होईल पार । अमृत तें
पृथ्वीजळ सागर । वाहाती पूर आनंदाचे ॥ ४ ॥ प्रसन्न दया क्षमा
शांति । कई नवविधा होईल भक्ति । भोगनि वैराग्यसंपत्ति । मनो-
रथ कळती तई पुरले ॥ ५ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे सांग । नव्हे तुजविण
निरसेना पांग । ह्मणोनि घातले साष्टांग । पांडुरंगा चरणावरी ॥ ६ ॥

कान्होवास तुकोवाच्या वियोगानें झालेला विरहताप.

॥ ४४९२ ॥

दुःखें दुभागलें हृदयसंपुष्ट । गहिवरें कंठ दाटताहे ॥ १ ॥
ऐसें काय केलें सुमित्रा सख्या । दिलें टाकोनियां वनामार्जीं ॥ २ ॥
आक्रंदती बालें करुणावचनीं । त्या शोकें मेदिनी फुटीं पाहे ॥ ३ ॥
काय हें सामर्थ्य नव्हतें तुजपार्शीं । संगें न्यावयासी अंगभूतां ॥ ४ ॥
तुज ठावें आह्मां कोणी नाहीं सखा । उभय लोकीं तुका तुजविण ॥ ५ ॥
कान्हा ह्मणे तुझ्या वियोगें पोरटीं । जालों दे रे भेटी बंधुराया ॥ ६ ॥

॥ ४४९३ ॥

सख्यत्वासी गेलों करीत सलगी । नेणेंचि अभागी महिमा तुझा ॥ १ ॥
पावलों आपुलें केलें लाहे रस । निर्देवां परिस काय होय ॥ २ ॥
कष्टविलासी म्यां चांडाळें संसारीं । अद्यापिबरि तरी उपदेशीं ॥ ३ ॥
उचित अनुचित सांभाळिलें नाहीं । कान्हा ह्मणे कांहीं बोलों आतां ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ वरी चरणा. २ केलें लाहेंरस.

॥ ४४९४ ॥

असो आतां कांहीं करोनियां ग्लांती । कोणा काकुलती येइल येथें ॥ १ ॥
 करूं कांहीं दिख राह ता सायास । झावा त्या लागस भावाचिये ॥ २ ॥
 करितां रोदना बापुडें ह्मणती । परि नये अंतीं कामा कोणी ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्मणे पडिलिया वनीं । विचार तो मनीं धोलिला हे ॥ ४ ॥

॥ ४४९५ ॥

चरफडे चरफड शोकें शोक होये । कार्यमूळ आहे धीरापारीं ॥ १ ॥
 कल्पतसे मज ऐसें हें पाहातां । करावी ते चिंता मिथ्या खोटी ॥ २ ॥
 न चुके होणार सांडिल्या शूरत्वा । फुकटचि सत्वा होइल हानी ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्मणे दिल्या बंद मना । वांचूनि तिधाना न पवीजे ॥ ४ ॥

कान्होबाचें तुकोबाच्या वियोगामुळें देवारीं कठोर भाषण.

॥ ४४९६ ॥

नलगे चिंता आतां अनुमोदन हाता । आलें मूळ भ्राता गेला त्याचें ॥ १ ॥
 घरभेद्या येथें आहे तें सुकानु । धरितों कवळून पाय दोन्ही ॥ २ ॥
 त्याचें त्याचिया मुखे पडिलें ठावें । नलगे साराचें मागें पुढें ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्मणे करील भेटी भावा । सोडीन नेधवां या विठ्ठला ॥ ४ ॥

॥ ४४९७ ॥

मूळस्थळ ज्याच गांमतीचे तीरीं तो हा सारी दारी खेळवितो ॥ १ ॥
 ऐसें हें कळलें असावें सकळां । चोर त्या वेगळा नाही दुजा ॥ २ ॥
 वैष्णव हे हेर तथाचे पाळती । खूण हे निरुती सांगितली ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्मणे आलें अनुभवास । तेजेंच आहांस नामविलें ॥ ४ ॥

॥ ४४९८ ॥

नये सोमसरी उपचाराची हरी । करकरेचें करीं काळें तोंड ॥ १ ॥
 मागतां इतुकें जोडुनियां कर । ठेवुनियां शिर पायावरी ॥ २ ॥

तुझां आह्यां एके ठायीं सहवास । येथें द्वैत द्वेष काय बरा ॥ ३ ॥
तुक्याबंधु ह्याणे बहुता बहुतां रीती । अनंता विनंती परिसावी हे ॥ ४ ॥

॥ ४४९९ ॥

बरा रे निर्गुणा नष्ट नारायणा । घरबुडवणा भेटलासी ॥ १ ॥
एके घरीं कोणी कोणासी न धरी । ऐसी अपरांपरी केली आह्यां ॥ २ ॥
कान्हा ह्याणे कां रे निष्काम देखिलें । ह्याणोनि मना आलें करितोसी ॥ ३ ॥

॥ ४५०० ॥

नितांव हें तुला । नांव साजे रे विठ्ठला । बरा शिरविला ।
फाटक्यामध्ये पाव ॥ १ ॥ काहीं तरी विचारिलें । पाप पुण्य ऐसें
केलें । भुरळें घातलें । एकाएकीं भावासी ॥ २ ॥ मुद्राधारण साळा
टिके । बोल रसाळ कोंवळे । हातीं फांशाचें गुंडाळें । कोण चाळे
गृहस्था हे ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्याणे मिस्किन । करितोसी देखोन ।
पाहा दुरिवरी विच्छिन्न । केला परी संसार ॥ ४ ॥

॥ ४५०१ ॥

लालुचाईसाठीं बळकाविशी भावा । परि मी जाण देवा जिरों नेदी ॥ १ ॥
असों त्या निश्चय हा मनीं मानसीं । घातली येविशी दृढ कास ॥ २ ॥
मज आहे बळ आळीचें सबळ । फोडीन अंत्राळ हृदय तुझें ॥ ३ ॥
करुणारसें तुक्याबंधु ह्याणे भुलवीन । काढूनि घेईन निज वस्तु ॥ ४ ॥

॥ ४५०२ ॥

भक्ति मुक्ति तुझे जळों ब्रह्मज्ञान । दे माझ्या आणोनि भावा वेगीं ॥ १ ॥
रिद्धि सिद्धि मोक्ष ठेवीं गुंडाळून । दे माझ्या आणून भावा वेगीं ॥ २ ॥
नको आपुलिया नेऊं वैकुंठासी । दे माझ्या भावासी आणून वेगीं ॥ ३ ॥
नको होऊ काहीं होसील प्रसन्न । दे माझ्या आणून भावा वेगीं ॥ ४ ॥
तुक्याबंधु ह्याणे पाहा हो नाही तरी । हत्या होईल शिरीं पांडुरंगा ॥ ५ ॥

॥ ४५०३ ॥

धींदधींद तुझ्या करीन धींदड्या । ऐसैं काय वेड्या जाणितलें ॥ १ ॥
 केली तरी बरें मज भेटी भावास । नाहीं तरी नास आरंभिला ॥ २ ॥
 मरावें मारावें या आलें प्रसंगा । बरें पांडुरंगा कळलेंसावें ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्याणे तुझी माझी उरी । उडाली न धरीं भीड कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ४५०४ ॥

तुझीं वरें आह्वां ठावीं नारायणा । परि तूं शाहाणा होत नाहीं ॥ १ ॥
 मग कालाबुली हाका देते वेळे । होतोसि परि डोळें नुघडिसी ॥ २ ॥
 जाणोनि अज्ञान करावें मोहरें । खोटी खोडी हे रे तुझी देवा ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्याणे कारण प्रचीति । पाहातों वेळ किती तेचि गुण ॥ ४ ॥

॥ ४५०५ ॥

मुख्य आहे आह्वां मातेचा पटंगा । तुज पांडुरंगा कोण लेखी ॥ १ ॥
 नको लावूं आह्वां सर्वें तूं तोंवरी । पाहा दूरवरी विचारूनी ॥ २ ॥
 साहे संतजन केले महाराज । न घडे आतां तुज भेईन मी ॥ ३ ॥
 तुकयाबंधु ह्याणे अइक्यें ऐक्यता । वाढतें अनंता दुःखें दुःख ॥ ४ ॥

॥ ४५०६ ॥

नाहीं घटिका ह्याणसी । लाग लागला तुजपाशीं । पडिला हृषीकेशी ।
 जाव सकळ करणें ॥ १ ॥ माझें नेलें पांघरूण । ठावें असोन दुर्वळ
 दीन । माणसांमधून । उठविलें खाणोण्या ॥ २ ॥ आह्मी हें जगऊनि
 होतों पाणी । संदीं देवदेव करूनि । जालासी कोठोनि । पैदा चोरा
 देहाच्या ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्याणे केलें । उघडें मजचि उमगिलें । ऐसैं
 काय गेलें । होतें तुज न पुरतें ॥ ४ ॥

॥ ४५०७ ॥

अवघां तुज बाळें सारिखीं नाहीं तें । नवल वाटतें पांडुरंगा ॥ १ ॥
 झणतां लाज नाहीं सकळांची माउली । जवळी धरिलीं एकें दुरी ॥ २ ॥

एका सुख घावें घेऊनि वीसंगा । एके दारीं गळा भ्रमविती ॥ ३ ॥
 एका नवनीत पाजावें दाटून । एकें अन्न अन्न करितील ॥ ४ ॥
 एकें वाटतील न वजावीं दुरी । एकांचा मत्सरं जवळी येतां ॥ ५ ॥
 तुकयाबंधु ह्मणे नावडती त्यांस । कासया व्यालास नारायणा ॥ ६ ॥

॥ ४५०८ ॥

कनवाळ कृपाळ । उदार दयाळ मायाळ । ह्मणवितोसी परि केवळ ।
 गळेकाटू दिसतोसी ॥ १ ॥ काय केलें होतें आह्मी । सांग तुझें एक ये
 जन्मीं । जालासी जो स्वामी । एवढी सत्ता करावया ॥ २ ॥ भलेपणाचा
 पवाडा । बरा दाविला रोकडा । करुनि बंधु वेडा । जोडा माझा
 विखंडिला ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे भला । कैसें ह्मणताती तुजला ।
 जीव आमुचा नेला । अत पाहिला कांहीं तरी ॥ ४ ॥

॥ ४५०९ ॥

आतां कळों आले गुण । अवघेचि यावरोन । चोखट लक्षण । धरिलें
 हें घरघेणें ॥ १ ॥ या नांवें कृपासिंधु । ह्मणवितोसी दीनबंधु । मज
 तरी मैदु । दिसतोसी पाहानां ॥ २ ॥ असळ दया नाही पोटीं ।
 कठीण तैसाचि कपटी । अंधळ्याची काठी । माझी गुदरसीच ना
 ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे पुरता । नाही म्हूण बरें अनंता । एरवीं
 असतां । तुझा घोंट भरियेला ॥ ४ ॥

॥ ४५१० ॥

काय सांगों हृषीकेशा । आहे अनुताप आला ऐसा । गिळावासी नि-
 मिषा । निमिष लागों नेदावें ॥ १ ॥ माझें बुडविलें घर । लेंकरें बाळें
 दारोदार । लाविलीं काहार । तारातीर करोनि ॥ २ ॥ जीव घ्यावा
 किंवा द्यावा । तुझा आपुला केशवा । इतुकें उरलें आहे । भावाचिया
 निमित्त्यें ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे जग । बरें वाईट ह्मणों मग । या
 कारणें परी लाग । न संडावा सर्वथा ॥ ४ ॥

॥ ४५११ ॥

मायबाप निमाल्यावरी । घातलें भावाचे आभारीं । तोही परि हरी ।
 तुज जाला असमाई ॥ १ ॥ हे कां भक्तीचे उपकार । नांदतें विध्वं-
 सिलें घर । प्रसन्नता व्यवहार । सेवटीं हे जालासी ॥ २ ॥ एका
 जीवावरी । होतों दोनी कुटुंबारी । चाळवूं तो तरी । तुज येतो
 निर्लज्जा ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे भला । आणिक काय ह्मणावें तुला ।
 वेडा त्यानें केला । तुजसर्वें संबंधु ॥ ४ ॥

॥ ४५१२ ॥

पूर्वीं पूर्वजांची गती । होचि आइकिली होती । सेवे लावूनि श्रीपती ।
 निश्चिंती केली त्यांची ॥ १ ॥ कां रे पाठी लागलासी । ऐसा सांग
 हृषीकेशीं । अद्यापवरी न राहासी । अंत पाहासी किती म्हूण ॥ २ ॥
 जन्मजन्मांतरीं दावा । आह्मां आपणां केशवा । निमित्त चालवा ।
 काईसयांस्तव हें ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे अदेखणा । किती होसी
 नारायणा । देखों सकवेना । खातयासी न खात्या ॥ ४ ॥

॥ ४५१३ ॥

निसुर ससार करून । होतों पोट भरून । केली विवसी निर्माण ।
 देवपण दाखविलें ॥ १ ॥ ऐसा काढियेला निस । काय म्हूण सहित
 वंश । आणिलें शेवटास । हाउस तरी न पुरे ॥ २ ॥ उरलों पाल-
 व्या सेवटीं । तेंही न देखवे दृष्टी । दोघांमध्ये तुटी । रोकडीचि
 पाडिली ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे गोड । बहु जालें अति वाड ।
 ह्मणोनि कां बुड । मुळ्यांसहित खावें ॥ ४ ॥

॥ ४५१४ ॥

बरा जाणतोसी धर्मनीति । उचित अनुचित श्रीपती । करूं येते राती ।
 ऐसी डोळे शांकूनि ॥ १ ॥ आतां जाव काय कैसा । दसी तो दे
 जगदीशा । आणिला बोळसा । आपणां भोंवता ॥ २ ॥ सेवेचिया

सुखास्तव । वळें धरिलें अज्ञानत्व । येईल परि हा भाव । ज्याचा
त्यासी कारणा ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे नाहीं । आतां आह्मां बोल
कांहीं । जडोनियां पार्थी । तुझे त्वांचि घेतलें ॥ ४ ॥

॥ ४५१५ ॥

कांहीं विपत्ति अपत्यां । आतां आसुचिया होतां । काय होईल अ-
नंता । पाहा बोलों कासया ॥ १ ॥ वरें अनायासें जालें । साया-
सेंविण बोले चालें । कावाड चुकलें । केलें कष्टावेगळें ॥ २ ॥ बरा
सांपडलासी वोजा । वर्मावरी केशीराजा । बोलायासी तुझा । उजु-
रचि नाहींसा ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे दगा । बरा दिला होता
वा गा । झडकरा चलगा ॥ चांग पैय चालजे ॥ ४ ॥

॥ ४५१६ ॥

देवा तुजपें माझ्या पूर्वजांचें ऋण । आहे तें कां नेदिसी अझून ।
अवगलासी झोंडपणें । परि मी जाण जीवें जिरों नेदीं ॥ १ ॥ कळों
येईल रोकडें । उभा करिन संतांपुढें । तुझे काय एवढें । भय आ-
पुलें मागतां ॥ २ ॥ आजिबरी होतो नेणता । तों तुज फावळें रे
अनंता । कवडीचा तो आतां । पडों नेदीन फेर ॥ ३ ॥ ठेविला ये
जीवनीं जीव । ह्मणे तुक्याचा बांधव । साक्षा गळा तुझा पाव ।
एके ठायीं बांधेन ॥ ४ ॥

॥ ४५१७ ॥

मागें असताशी कळला । उमस घेऊं नसता दिला । तेणेंचि काळें
कला । असता अवघा निवाडा ॥ १ ॥ इतका न लगता उशीर ।
न धरितों भीडभार । सिद्धासी व्यवहार । कासयासी लागला ॥ २ ॥
असोनियां गाल खरा । किति केल्या येरझारा । धरणेंही दिवस

तेरा । माझ्या भावें घेतलें ॥ ३ ॥ अद्भुत तरी इतक्यावरी । चुकवीं
जनाचार हरी । तुक्याबंधु ह्मणे उरी । नाहीं तरी नुरे कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ४५१८ ॥

आता न राह क्षण एक । तुझा कळला रे लौकिक । नेदीं हालें
एक । कांहीं केल्यावांचूनि ॥ १ ॥ संबंध पडिला कोणाशीं । काय
डोळे झांकितोसी । नेईन पांचांपाशीं । दे नाहीतरी बोदूनि ॥ २ ॥
सुखें नेदीस जाणवलें । नास केल्याविण उगलें । तरि तेंही विचा-
रिलें । आह्मी आहे तुज आधीं ॥ ३ ॥ असेंच करूनि किती । नाग-
विलीं नाहीं नीती । तुक्याबंधु ह्मणे अंतीं । न सोडिसी ते खोडी ॥ ४ ॥

॥ ४५१९ ॥

तुज ते सवे आहे ठावें । ध्यावें त्याचें बुडवावें । परि तें आह्मांसवें ।
आतां न फावे कांहीं ॥ १ ॥ नव्हों सोड्याचे धणी । कष्टे मेळविलें
करोनि । पाहा विचारोनी । आढी धरोनि काम नाहीं ॥ २ ॥ अवघे
राहिले प्रकार । जालें जीवासी उदार । असा हा निर्धार । कळला
असावा असेल ॥ ३ ॥ आतां निदसुर जसावें । गांठ पडली कुण-
ध्यासवें । तुक्याबंधु ह्मणे राखावें । देवा महत्व आपुलें ॥ ४ ॥

॥ ४५२० ॥

बहु बालण नय कामा । वाडगें तें पुरुषोत्तमा । एकाचि वचनें
आह्मां । काय सांगणें तें सांग ॥ १ ॥ देणें आहे कीं भंडाई । करणें
आहे सांग भाई । आतां भीड कांहीं । कोणी न धरी सर्वथा ॥ २ ॥
मार्गें गेलें जें होउनी । असो तें धरित नाहीं मनीं । आतां पुढें ये-
थूनि । कैसा काय विचार ॥ ३ ॥ सारखी नाहीं अवघी वेळ । हें तों
कळतें सकळ । तुक्याबंधु ह्मणे खळखळ । करावी ते उरेळ ॥ ४ ॥

॥ ४५२१ ॥

आता हे न सुद्धे न चुके । बोल कां दवडिसी फिके । जन लोक
पारिखें । अवघे केलें म्यां यासाठी ॥ १ ॥ नये सरतां नव्हे भलें ।
तुझे लक्षण कटलें । बैसलासी काढिलें । देहाचे मुळीं दिवाळें ॥ २ ॥
दिसतोसी बरा बोल कोंवळे । गुण मैदाचे चाळे । दिसताती ये-
वेळे । काय करूं विसंबोनि ॥ ३ ॥ तुकथाबंधु ह्मणे देखतां । अंध
बहिर ऐकतां कैसें व्हावें आतां । इतुकियाउपरी ॥ ४ ॥

॥ ४५२२ ॥

तिहीं ताळीं हेचि हाक । ह्मणती पांढरा स्फांटेक । अवघा बुडावे
लौकिक । सुखेंचि भीके लाविलीं ॥ १ ॥ थोंटा नांव शिरोमणी ।
नाहीं जोडा त्रिभुवनीं । ह्मणोनि शाहाणे ते कोणी । तुझे दारीं बैस-
तिना ॥ २ ॥ निर्गुण निलाजिरा निनांवा । लंड झोंड कुडा देवा ।
नागवणा या नांवा । वांचूनि दुजा नाइकीं ॥ ३ ॥ सर्वगुणें संपन्न । कट
आलासी संपूर्ण । तुकथाबंधु ह्मणे चरण । आतां जिवें न सोडीं ॥ ४ ॥

॥ ४५२३ ॥

तोचि प्रसंग आला सहज । गुज धरितां नव्हे काज । न संडितां
लाज । पुढें वोज न दिसे ॥ १ ॥ तूं तर न होसी शाहाणा । नये
सांगतो तेंही मना । आपण आपणा । आतां प्रयत्न देखावा ॥ २ ॥
न पुरवी प्राहातां वाट । द्यावें प्रमाण चोखट । कास घालूनियां
नीट । चौघाचार करावा ॥ ३ ॥ आतां श्रमाचें कारण । नव्हे
व्हावें उदासीन । न पडे त्याविण । गांठी तुकथाबंधु ह्मणे ॥ ४ ॥

॥ ४५२४ ॥

हळूहळू जाड । होत चालिलें लिगाड । जाणवेल निवाड । न क-
मिमी परी पढें ॥ १ ॥ मी तों सांगून उतराई । जालों आतां तुज

काई । कळों येईल भाई । तैसा करीं विचार ॥ २ ॥ मार्गे युगे अठ्ठा-
विस । जालीं दिवसाचा दिवस । मुदल व्वाज कासावीस । होसी
देवा ये कामें ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्याणे राखें । आतां टाकीं तुझीं तीं
सुखें । जगजाहिर ठाउकें । जालें नाही खंडलेंसें ॥ ४ ॥

॥ ४५२५ ॥

पत्र उचटिलें प्रेतें । ग्वाही कराया कारणें । नाही तरी पुण्यें ।
तुझ्या काय उणें आह्वां ॥ १ ॥ नांव तुझेचि करोनि । आहों सुखें
पोट भरोनि । केली केली जाणवणी । ह्याणउनि नाही ह्याणशील ॥ २ ॥
आतां इतुकिया उपरी । दे नकों भलतें करीं । ह्याणती ऋणकरी ।
आमुचा इतकें उदंड ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु जागा । अळवावया पांडुरंगा ।
केला कांहीं सामा । याची नव्हती गरज ॥ ४ ॥

॥ ४५२६ ॥

माझ्या भावें केली जोडी । न सरेसी कल्पकोडी । आणियेलें धाडी ।
घालूनि अवघें वैकुंठ ॥ १ ॥ आतां नलगे यावें जावें । कोठें कांहींच
करावें । जन्मोजन्मीं खावें खावें । सुखें विसोनसें जालें ॥ २ ॥ असंख्य
संख्या नाही पार । आनंदें दाटलें अंबर । न माये अपार । त्रिभुवनीं
सांटवितां ॥ ३ ॥ अवघें भरलें सदोदित । जाले सुखाचे पर्वत ।
तुक्याबंधु ह्याणे परमार्थ । धन अद्भुत सांपडलें ॥ ४ ॥

॥ ४५२७ ॥

आतां चुकलें देशाउर । करणें अकरणें सर्वत्र । घरासी आंगर । आला
सकळ सिद्धीचा ॥ १ ॥ जालीं निघाई निधानें । लागलें अनंतगुणरत्न ।
जन्माचें विच्छिन्न । दुःख जालें दारिद्र ॥ २ ॥ तारुं सागरिचें
अवचितें । हेदोवेलें आलें पुथें । ओढिलें सचितें । पूर्वदत्तें लाधलें ॥ ३ ॥

तुक्याबंधु ह्मणे सीमा । नाहीं आसुचिया देवा । आतां पुरुषोत्तमा ।
ऐसा सवदागर सांपडला ॥ ४ ॥

॥ ४५२८ ॥

सांपडलें जुनें । आसुच्या वडिलांचें ठेवणें । केली नारायणें । कृपा
पुण्यें पूर्वींचिया ॥ १ ॥ सुखें आनंदरूप आतां । आह्मी आहों याक-
रितां । निवारिली चिंता । देणें घेणें चुकलें ॥ २ ॥ जालें भांडवल
घरिंचें । अमुप नाम विठ्ठलाचें । सुकृत भावाचें । हें तयानें दाविलें
॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे फिटला । पांग नाहीं बोलायाला । चाड
दुसरी विठ्ठला । वांचूनियां आणीक ॥ ४ ॥

॥ ४५२९ ॥

कोठें गुंतलासी द्वारकेच्या राया । वेळ कां सखया लावियेला ॥ १ ॥
दिनानाथ ब्रीद सांभाळीं आपुलें । नको पाहों केलें पापपुण्य ॥ २ ॥
पतितपावन ब्रीदें चराचर । पातकी अपार उद्धरिले ॥ ३ ॥
तुक्याबंधु ह्मणे द्रौपदीचा धांवा । केला तैसा मला पावें आतां ॥ ४ ॥

॥ ४५३० ॥

वचन ऐकें कमळापती । मज रंकाची विनंती ॥ १ ॥ कर जोडितों कथे-
काळीं । आपण असावें जवळी ॥ २ ॥ घेई^२ घेई माझी भाक । जरि कां
मागेन आणीक ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे देवा । शब्द इतुकाचि राखावा ॥ ४ ॥

॥ ४५३१ ॥

करुनी उचित । प्रेम घालीं हृदयांत ॥ १ ॥ आलों दान मागायास ।
थारीं करुनियां आस ॥ २ ॥ चिंतन समर्थी । सेवा आपलीच देई ॥ ३ ॥
तुक्याबंधु ह्मणे भावा । मज निरवावें देवा ॥ ४ ॥

पाठभेदः—१ वचन ऐका कमळापती २ घेई ऐसी भाक । मागेन जरि कांही

॥ ४५३२ ॥

आली लळिताची वेळ । असा सावध सकळ ॥ १ ॥ लाहो करा वेगीं
स्मरा । टाळी वाडेंनि विश्वंभरा ॥ २ ॥ जालिया अवसान । न संपडती
चरण ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे थोडे । अवधि उरली आहे पुढें ॥ ४ ॥

॥ ४५३३ ॥

कामक्रोध अहंकार नको देहीं । आशा तृष्णा माया लज्जा चिंता कांहीं ।
वास पंढरीचा जन्म सदा देई । आणीक दुजें मागणें तुज नाहीं ॥ १ ॥
कृपा देई दान हरि मज कृपा देई दान । नाहीं त्रिमिर दाखवीं
चरण । आर्त पुरवावें भेटी देऊन । नको उपेक्षूं आलिया शरण ॥ २ ॥
नाम अखंड हृदयीं राहो वाणी । न पडे विसर क्षण ज्यागृतिं स्वप्नीं ।
संतसमागम ऐसा दे लावूनि । आणीक दुजें कांहीं नेणें तुजवांचूनि
॥ ३ ॥ पंथपुरींचा रविसुत पुरे आतां । आड करावा भवसिंधु ऐसा
नव्हता । नाहीं आडताळा त्रैलोक्या माजी सरता । विनवी तुक्याबंधु
चरणीं ठेवूनि माथा ॥ ४ ॥

॥ ४५३४ ॥

आतां मागतों तें एक नारायणा । भावपूर्वक मनापासूनियां ॥ १ ॥
असों दे मोकळी जिव्हा जरि गाइल गुण । नाहीं तरी खिळुन टाकीं
परती ॥ २ ॥ मातेचिया परि देखती परनारी । ठेवीं नेत्र तरी नाहीं
तरी नको ॥ ३ ॥ तरी बरें कांटाळा करिती निंदास्तुतीचा । नाहीं
तरी कानांचाही देख प्रेतन ॥ ४ ॥ सकळ इंद्रियांचा निग्रह करूनि एक ।
राखावीं पृथक तोडोनि भ्रम ॥ ५ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे तेचि वाट प्राणां ।
पडतां नारायणा विसर तुझा ॥ ६ ॥

॥ ४५३५ ॥

ह्मणसी दावीन अत्रस्था । तैसें नको रे अनंता ॥ १ ॥ होउनियां

सहाकार । रूप दाखवीं सुंदर ॥२॥ मृगजळाचियापरी । तैसें न करावें
हरी ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे हरी । कामा नये बाह्यात्कारी ॥ ४ ॥

॥ ४५३६ ॥

नेणें गाऊं कांहीं धड बोलतां वचन । कायावाचेमनेंसहित आलों शरण
॥ १ ॥ करीं अंगीकार नको मौकलूं हरी । पतितपावन ब्रीदें करावीं
खरीं ॥ २ ॥ नेणें भक्तिभाव तुझा ह्मणवितों दास । जरि देसी
अंतर तरी लज्जा कोणास ॥ ३ ॥ ह्मणे तुक्याबंधु तुझे धरियेले पाये ।
आतां कोण दुजा ऐसा आह्वांसी आहे ॥ ४ ॥

॥ ४५३७ ॥

तूंच मायबाप बंधु सखा आमचा । वित्त गोत जीवलग जीवृचा ॥१॥
आणीक प्रमाण नाहीं दुसरें आतां । योगक्षे^{भार} तुझे घातला माथा ॥२॥
तूंच क्रियाकर्म धर्म देव तूं कुळ । तूंच त^{तीर्थ} व्रत गुरु सकळ ॥३॥
ह्मणे तुक्याबंधु करिता कार्यता देवा । तूंच भाव भक्ति पूजा पुनस्कार
आधवा ॥ ४ ॥

॥ ४५३८ ॥

गाऊं वाऊं टाळी रंगीं नाचों उदास । सांडोनि भय लज्जा शंका
आस निरास ॥१॥ बळियाचा बळी तो कैवारी आमुचा । भक्तिमुक्ति-
दाता सकळांही सिद्धींचा ॥२॥ मारूं शब्दशस्त्रबाण निःशंक अनिवार ।
कंटकांचा चूर फोडूं काळाचें शिर ॥ ३ ॥ ह्मणे तुक्याबंधु नाहीं
जीवाची वाड । आपुलिया तेथें काय आणिकांची भीड ॥ ४ ॥

॥ ४५३९ ॥

सांडूनि वैकुंठ । उभा विटेवरी नीट ॥१॥ आला आला रे जगजेठी ।
भक्तापुंडलिकाचे भेटी ॥ २ ॥ पैल चंद्रभागे तिरिं । कट धरुनियां
करीं ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे अंबर । गजर होतो जयजयकार ॥४॥

॥ ४५४० ॥

कृपाळू भक्तांचा । ऐसा पति गोपिकांचा ॥ १ ॥ उभा न पाचारितां
दारीं । न सांगतां काम-करी ॥ २ ॥ भाव देखोनि निर्मळ । रजा बोडवी
कपाळ ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे न भजा । का रे ऐसा भोळा राजा ॥ ४ ॥

॥ ४५४१ ॥

केला अंगीकार पंढरीच्या देवें । आतां काय करितिले काळ मशक
मानवें ॥ १ ॥ घातलीं बाहेर तीं भय होतें ज्यानें । बैसला आपण तेथें
घालुनियां ठाणें ॥ २ ॥ लागों नेदी वारा दुजियाचा अंगासी । हा पुरता
निर्धार कळों आला आह्मांसी ॥ ३ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु नलगे करावी
चिंता । कोणेविशीं आतां बैसलों हस्तीवरी माथां ॥ ४ ॥

कान्होबा देवाशीं बोलले ते अभंग.

॥ ४५४२ ॥

अगोचरी बोलिलों आज्ञेविण आगळें । परी तें आतां न संडावें
राउळें ॥ १ ॥ जाईल रोकडा बोल न पुसती आह्मां । तुझा तुझे
ह्मणविलें पाहा पुरुषोत्तमा ॥ २ ॥ न व्हावा न वजावा न कळतां
अन्याय । न धरावें तें मनीं भलता करा उपाय ॥ ३ ॥ ह्मणे तुकयाबंधु
हीन मी ह्मणोनि लाजसी । वारा लागों पाहातोहे उंच्या झाडासी ॥ ४ ॥

॥ ४५४३ ॥

उदार कृपाळू सांगसी जना । तरी कां त्या रावणा भारियेलें ॥ नित्य
नित्य पूजा करी श्रीकमळीं । तेणें तुझे काय केले ॥ १ ॥ काय वडि-
वार सांगसी वांयां । ठावा पंढरीराया आहेसि आह्मां ॥ एकलाचि
जरी देऊं परिहार । आहे दुरिवरी सीमा ॥ २ ॥ कर्णाऐसा वीर
उदार जुझार । तो तुवां जर्जर केला वाणीं ॥ पाडिला भूमी परी न-

येचि करुणा । दांत पाडिले दोन्ही ॥३॥ थियाळ वापुडे सात्विक-
 वाणी । खादले कापुनि त्याचें पोर ॥ ऐसा कठिण कोण होईल दुसरा ।
 उखळीं कांडविलें शिर ॥ ४ ॥ जिबी चक्रवर्ती करितां यज्ञयाग ।
 त्याचें चिरिलें अंग ठायीं ठायीं ॥ जाचउनि प्राण घेतला मार्गे । पुढें
 न पाहतां काहीं ॥५॥ बळीचा अन्याय सांग होता काय । बुडविला
 तो पाय देउनि माथां ॥ वॉडिलें दार हा काय कहार । सांगतोसी
 चित्र कथा ॥ ६ ॥ हरिचंराचें राज्य घेउनियां सर्व । विकविला जीव
 डोंबाघरीं ॥ पाडिला विघ्न नळादमयंतीमधीं । ऐसी तुझी बुद्धि हरि
 ॥७॥ आणिकही गुण सांगावे किती । केलिया विपत्ति माउसीच्या ।
 वधियेला मामा सखा पुरुषोत्तमा । ह्मणे बंधु तुक्याचा ॥ ८ ॥

॥ ४५४४ ॥

भरोनि जाईन गुणनामावरुनि । तुझ्या चक्रपाणी मायवापा ॥ १ ॥
 चुकविलीं दुःखें मायेचा वोळसा । तोडोनियां आशापाश तें ॥ २ ॥
 केली काया तनु हिंवासी शीतळ । चिंता तळमळ नाही ऐसी ॥ ३ ॥
 काळें तोंड काढ करुनि राहिलें । भूतमात्र जालें सज्जनसखें ॥ ४ ॥
 तुक्याबंधु ह्मणे अवध्या दशदिशा । मुक्त रे परेशा तुझ्या पुण्यें ॥५॥

॥ ४५४५ ॥

तुह्मां आह्मांसी दुरुषण । जालें दुर्लभ भाषण ॥ १ ॥ ह्मणऊनि करितां
 आतां । दंडवत घ्या समस्तां ॥२॥ भविष्याचें माथां देह । कोण जाणें
 होईल कायं ॥३॥ ह्मणे तुक्याचा बांधव । आमचा तो जाला भाव ॥४॥

॥ ४५४६ ॥

कोण या पुरुषार्थाची गति । आणियेला हातोहातीं ॥ जाहाज पृथ्वी-
 पति । केली ख्याती अद्भुत ॥ १ ॥ भलारे पुंडलिका भला । महिमा
 नव जाये वाणिला ॥ दगा देउनि अवघियांला । सांडविलें अविताश ॥२॥

केलें एके घरीं कैणें । भरलीं सदोदित दुकानें ॥ दुमदुमिलीं सुखानें ।
हे भाग्याची पंढरी ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे किल्लथा । संतांचे हातीं
दिल्या । आंगावेगळें आपुल्या । टाकुनि जाला महिमान ॥ ४ ॥

॥ ४५४७ ॥

चवदा भुवनें लोक तिन्हीं दाढे जो कवळी । संपुष्ट तो' संबळीमध्ये
देखा ॥ १ ॥ उत्पत्तिसंहार करिता तो प्राळण । तो नदा नदन ह्मणवीतसे
॥ २ ॥ असुर तोडरी दैत्यांचा काळ । जाला द्वारपाळ वळीचा तो ॥ ३ ॥
लक्षुमीचा स्वामी क्षीराच्या सागरा । उच्छिष्टकवळां पसरी मुख ॥ ४ ॥
तुक्याबंधु ह्मणे चतुरांचा रावो । भावें तो पाहा हो केला वेडा ॥ ५ ॥

॥ ४५४८ ॥

चित्तीं वैसलें चिंतन । नारायण नारायण ॥ १ ॥ नलगे गोड कांहीं
जातां । आणीक दुसरें सर्वथा ॥ २ ॥ हरपला द्वैतभाव । तेणें देह
जाला वाव ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे आह्मी । जालों निष्काम ये कार्मीं ॥ ४ ॥

॥ ४५४९ ॥

व्यापिलें सर्वत्र । बाहेरी भितरी अतर ॥ १ ॥ ऐसें गोविंदें गोविलें ।
बोलें न वजाये बोलिलें ॥ २ ॥ सचिताची होळी । करुनि जीव घेतला
बळी ॥ ३ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे नाहीं । आतां संसारा उरी कांहीं ॥ ४ ॥

॥ ४५५० ॥

केली हाणाळां अघोळी । येऊनि वैसलों राउळीं ॥ १ ॥ अजिचें जालें
भोजन । राम कृष्ण नारायण ॥ २ ॥ तुक्याबंधु ह्मणे नास । नाहीं
कल्पांतीं जयास ॥ ३ ॥

॥ ४५५१ ॥

अनंतजन्में जरी केल्या तपरासी । तरी हा न पवसी ह्मणे देह ॥ १ ॥

ऐसें जें निधान लागलेंसैं हार्ती । त्याची केली माती भाग्यहीना ॥ २ ॥
उत्तमाचें सार वेदाचें भांडार । ज्याच्यानें पवित्र तीर्थे होती ॥ ३ ॥
ह्मणे तुकयाबंधु आणीक उपमा । नाहीं या तों जन्मा द्यावयासी ॥ ४ ॥
॥ ४५५२ ॥

राम ह्मणतां कामक्रोधाचें दहन । होय अभिमान देशघडी ॥ १ ॥
राम ह्मणतां कर्म तुटेल भवबंधन । नये श्रम सीण स्वप्रासहीं ॥ २ ॥
राम ह्मणतां जन्म नाहीं गर्भवास । नव्हे दारिद्रास पात्र कधीं ॥ ३ ॥
राम ह्मणतां यम शरणागत बापुडें । आढळपद पुढें काय तेथें ॥ ४ ॥
राम ह्मणतां धर्म घडती सकळ । तिमिरपडळ नासे हेळा ॥ ५ ॥
राम ह्मणतां ह्मणे तुकयाचा बंध । तरिजेल भवसिंधु संदेह नाहीं ॥ ६ ॥
॥ ४५५३ ॥

तटाचे जातीला नाहीं भीड भार । लाता मारी थोर लाहान भेणे ॥ १ ॥
परी त्या विशेष मनुष्य होऊनि । करी खंड मान वडिलांचा ॥ २ ॥
बेरसा गाढव माय ना बहिण । भुंकें चवीविण भलतेंचि ॥ ३ ॥
तुकयाबंधु ह्मणे बोकड मातलें । न विचारी आपुले तोंडों मुते ॥ ४ ॥
॥ ४५५४ ॥

मायझबा खर गाढवाचें बीज । तें ऐसें सहज कळों येतें ॥ १ ॥ अपमानिलें
जेणें श्रेष्ठाचें वचन । तेचि त्याची खूण ओळखावी ॥ २ ॥ मद्यपी तो
पुरा अधम यातीचा । तथा उपदेशाचा राग वायां ॥ ३ ॥ तुकया
बंधु ह्मणे पिसाळलें सुनें । आपपर तेणें न विचारावें ॥ ४ ॥
॥ ४५५५ ॥

हम उदास तीन्हके सुनाहो लोकां । रावणमार विभीषण दिई लंका ॥ १ ॥
गोबरधन नखपर गोकुल शाखा । बसून लागी जब मेंहुं फत्तरका ॥ २ ॥
वैकुण्ठनायक काल कौसासुरका । दैत डुवाय सब मंगाय गोपिका ॥ ३ ॥
स्तंभ फोड पेट चिरीया कश्यपका । प्रल्हादके लिये कहे भाई तुकयाका ॥ ४ ॥

॥ ४५५६ ॥

चुराचुराकर माखन खाया । गौलनीका नंद कुमर कन्हया ॥ १ ॥
 काहे बराई दिखावत मोहि । जानतहुं प्रभुपना तेरा सब हि ॥ २ ॥
 और वात सुन उखलसुं गळ । बांध लिया आपना तूं गोपाला ॥ ३ ॥
 फेरत बनवन गाऊ धरावत । कहे तुकयाबंधु लकरी लेले हात ॥ ४ ॥

॥ ४५५७ ॥

मत्स्यकूर्मशेषा कोणाचा आधार । पृथिवीचा भार वाहावया ॥ १ ॥
 काय धाक आह्वां कासयाची चिंता । ऐसा तो असतां साहाकारी ॥ २ ॥
 शंखचक्रगदा आयुधें अपार । वागवितो भार भक्तासाठीं ॥ ३ ॥
 पांडवा जोहरी राखिलें कुसरी । तो हा बंधूचा कैवारी तुकयाच्या ॥ ४ ॥

॥ ४५५८ ॥

न गमे नै गमे न गमे हरिविण । न गमे न गमे न गमे मेळवा
 शाम कोणी गे ॥ १ ॥ तळमळ करी तैसा जीव जळाविण मासा
 दिसती दिशा ओसा वो ॥ २ ॥ नाठवे भूक तान विकळ जालें मन ।
 घडी जाय प्रमाण जुगा एकी वो ॥ ३ ॥ जरी तुह्मी नोळखा
 सांगतें एका । तुकयाबंधूचा सखा जगजीवन ॥ ४ ॥

॥ ४५५९ ॥

नेत्राची वासना । तुज पाहावें नारायणा ॥ १ ॥ करीं याचें समाधान ।
 काय पाहातोसी अनुमान ॥ २ ॥ भेटावें पंढरिराया हेंचि इच्छिताती
 बाह्या ॥ ३ ॥ जावें पंढरीसी । हेंचि ध्यान या मानसीं ॥ ४ ॥
 चित्त झणे पार्यां । तुझे राहीन निश्चर्यां ॥ ५ ॥ झणे बंधु तुकयाचा ।
 देवा भाव पुरवीं साचा ॥ ६ ॥

॥ ४५६० ॥

मन उताविळ । जालें न राह्ने निश्चळ ॥ १ ॥ दे रे भेटी पंढरिराया ।

उभारोनि चारी बाह्या ॥ २ ॥ सर्वांग तळमळी । हात पाय रोमा-
वळी ॥ ३ ॥ तुकयाबंधु ह्मणे कान्हा । भूक लागली नयना ॥ ४ ॥

॥ ४५६१ ॥

बरवा बरवा बरवा रे देवा तूं । जीवाहूनि आवडसी जीवा रे देवा
तूं ॥ १ ॥ पाहातां वदन संतुष्ट लोचन । जाले आइकतां गुण श्रवण
रे देवा ॥ २ ॥ अष्ट अंगें तनु त्रिविध ताप गेला सीण । वर्णितां
लक्षण रे देवा ॥ ३ ॥ मन जालें उन्मत्त अनुपम ग्रहण । तुकयाबंधु
ह्मणे महिमा नेणें रे ॥ ४ ॥

॥ ४५६२ ॥

नमस्कारी भूतें विसरोनि याती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ १ ॥
परउपकारीं वेचियेल्या शक्ती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ २ ॥
द्वैताद्वैतभाव नाहीं जया चित्तीं । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ ३ ॥
जयाचिये वाचे नये निंदास्तुती । तेणें आत्मस्थिती जाणीतली ॥ ४ ॥
उचित अनुचित जाणे धर्मनीती । दृढ भाव भाक्ति मानव तो ॥ ५ ॥
तुकयाबंधु ह्मणे बरकड ते येर । संसाराचे खंर भारवाही ॥ ६ ॥

॥ ४५६३ ॥

विठ्ठला रे तुझे वर्णितां गुणवाद । विठ्ठला रे दग्ध जालीं पापें ॥ १ ॥
विठ्ठला रे तुजें पाहातां श्रीमुख । विठ्ठला रे सुख जालें नयना ॥ २ ॥
विठ्ठला रे तुज देतां आलिंगन । विठ्ठला तनमन निवाल्या बाह्या ॥ ३ ॥
विठ्ठला रे तुझी ऐकतां कीर्ति । विठ्ठल हे विश्रांति पावले स्मरणें ॥ ४ ॥
विठ्ठला रे तुकयाबंधु ह्मणे देहभाव । विठ्ठला जीवीं पाव धरितां गेला ॥ ५ ॥

॥ ४५६४ ॥

आकारवंत मूर्ति । जेव्हां देखेन मी दृष्टी ॥ १ ॥ मग मी राहेन निवांत ।
ठेवूनियां तेश्चें चित्त ॥ २ ॥ श्रुति वाखाणिती । तैसा येसील प्र-
चिती ॥ ३ ॥ ह्मणे तुकयाचा सेवक । उभा देखेन सन्मुख ॥ ४ ॥

॥ ४५६५ ॥

उठा भागलेती उजगरा । जाला स्वामी निद्रा करा ॥ १ ॥ वाट पाहाते
रुक्मिणी । उभी मंचक संवारुणी ॥ २ ॥ केली करा क्षमा । बडबड
पुरुषोत्तमा ॥ ३ ॥ लागतो चरणा । तुक्याबंधु नारायणा ॥ ४ ॥

॥ ४५६६ ॥

कंसरायें गर्भ वधियेले सात । ह्यणोनि गोकुळासी आले अनंत ।
ध्यावया अवतार जालें हेंचि निमित्त । असुर संहारुनि तारावे भक्त
॥ १ ॥ जय देव जय देव जय विश्वरूपा । श्रीविश्वरूपा । ओवा-
ळीन तुज देहदीपें बापा ॥ २ ॥ स्थूलरूप होऊनि धरितसे सानें ।
जैसा भाव तैसा तयांकारणें । दैत्यांसी भासला सिंह गजाने । काळासी
महाकाळ यशोदेसी तान्हे ॥ ३ ॥ अनंत वर्णा कोणा न कळेचि
पार । सगुण कीं निर्गुण हाही निर्धार । पांगळीं साही अठरा कफित
वेव्हार । तो वळितसे गौळियाचें खिलार ॥ ४ ॥ तेहतिस कोटि
तिहीं देवांसी श्रेष्ठ । पाडलें पाताळीं नेणती स्वर्गीं मुगुट । गिळिलीं
चौदा भुवनें तरि न भरेचि पोट । तो खाउन धाला गोपाळांचें
उच्छिष्ट ॥ ५ ॥ महिमा वर्णू तरि पांगलिया श्रुति । सिणला शेष
चिरल्या जिव्हा करितां स्तुति । भावेंविण कांहीं न चलेचि युक्ति ।
राखें शरण तुक्याबंधु करी विनंती ॥ ६ ॥

॥ ४५६७ ॥

सकुमार मुखकमळ निजसारनिर्मळ । सावळी सुनीळ तनु भ्रमरांग
कुरळ । झळकति दिव्य तेजें दंत भाज पातळ । मिरवालें मयूरपत्रें
मुगुट कुंडलें माळ ॥ १ ॥ जय देवा जगदीश्वरा । धन्य रखुमाई-
वरा । आरती करीन काया । ओवाळिन सुंदरा ॥ २ ॥ गोजिरे
ठाणमान भुजा मंडित चारी । शोभती शंख चक्र गदा पद्म मोहरी ।

हृदयीं ब्रह्मपद बाणलें शृंगारीं । गर्जती चरणीं वांकी कंठ कोकिल-
 स्वरीं ॥ ३ ॥ घवघवित उटी अंगीं बावन चंदनांची । ललाटीं क-
 स्तुरिचा कास पितांबराची । कटिसूत्र करि साजिरें प्रभा वर मोति-
 यांची । संगीत सकळ मुद्रा पाउलें कुकुमार्ची ॥ ४ ॥ सौभाग्यसुख-
 सागर गुणलावण्यखाणी । लाघवी दीनवत्सळ विश्व लाविलें ध्यानीं ।
 आश्चर्य देव करिती ऋषि राहिले मुनि । धन्य ते प्रसवली ऐसिया
 नदपत्नी ॥ ५ ॥ वर्णितां ध्यान महिमा श्रुति राहिल्या नेति । रवि-
 कोटि चंद्र तारा प्रकाशा न तुळती । उदार सुर गभीर पूर्ण आनंद-
 मूत । तुकयाबंधु ह्मणे स्तवूं मी काय किती ॥ ६ ॥

॥ ४५६८ ॥

परमानंदा परमपुरुषोत्तमरामा । अच्युता अनंता हरि मेघश्यामा ।
 अविनाशा अलक्षा परता परब्रह्मा । अकळकळा कमळापती न कळे
 महिमा ॥ १ ॥ जय देव जय देव जय जी श्रीपती । मंगळशुभदा-
 यका करीन आरती ॥ २ ॥ गोविंदा गोपाळा गोकुळरक्षणा । गिरि-
 धरकर भवसागरतारका दधिमथना । मधुसूदन मुनिजीवन धरणी-
 श्रमहरणा । दीनवत्सळ सकळां मूळ जय जयनिधाना ॥ ३ ॥
 विश्वभरा सर्वेश्वरा जगदाधारा । चक्रधर करुणाकर पावन गर्जेद्रा ।
 सुखसागर गुणआगर मुगुटमणी शूरा । कल्याणकैवल्यमूर्ति मनो-
 हरा ॥ ४ ॥ गरुडासना शेषशयना नरहरी । नारायणा ध्याना सुर-
 वरहरगौरी । नंदा नंदनवंदन त्रिभुवनांभीतरी । अनंतनामीं ठसा
 अवतारांवरी ॥ ५ ॥ सगुण निर्गुणसाक्ष श्रीमंत संतां । भगवाना
 भगवंता कालकृतांता । उत्पत्तिपाळणापासुन संहारणसत्ता । शरण
 तुकयाबंधु तारीं रिति बहुतां ॥ ६ ॥

रामेश्वरभट्टादिकांचे अभंग.

॥ ४५६९ ॥

भक्त भागवत जीवन्मुक्त संत । महिमा अत्यद्भुत चराचरीं ॥ ऐसिया
 अनंतामाजी तूं अनंत । लीलावेश होत जगत्राता ॥ १ ॥ ब्रह्मानंद तुकें
 तुळे आला तुका । तो हा विश्वसखा क्रीडे जनीं ॥ २ ॥ शाखा
 श्रेष्ठाचार अविरुद्ध क्रिया । तुझी भक्तराय देखियेली । देऊनि तिळां-
 जुळी काम्य निषिद्धांसी । विधिविणें योगेशीं ब्रह्मार्पण ॥ ३ ॥ संत
 ब्रह्मेळीं जगधंदा गिळी । पैल उदयाचळीं भानु तुका ॥ संतवृदें तीर्थ
 गौतमी हरिकथा । तुकया नर सिंहस्ता भेटों आली ॥ ४ ॥ शांति
 पतिव्रते जाले परि नयन । काम संतर्पण निष्कामता । क्षमा क्षमा-
 पणें प्रसिद्ध प्रथा जगीं । तें तों तुझ्या अंगीं मूर्तिमंत ॥ ५ ॥ दया
 दिनानाथा तुवा जीवविली । विश्वीं विस्तारली कीर्ति तुझी । वेदवाक्य
 बाहु उभारिला ध्वज । पूजिले देव द्विज सर्वभूतें ॥ ६ ॥ अधर्म क्षय-
 व्याधि धर्माशीं स्पर्शला । तो त्यां उपचारिला अनन्य भक्ति । ब्रह्म
 ऐक्यभावे भक्ति विस्तारिली । वाक्यें सपळ केलीं वेदविहितें ॥ ७ ॥
 वेद्बुद्धि जाल्या अभिमानें वंचलों । तो भी उपेक्षिलों न पाहिजे । न घडो
 याचे पार्यां बुद्धीचा व्यभिचार । मागे रामेश्वर रामचंद्र ॥ ८ ॥

॥ ४५७० ॥

तुकाराम तुकाराम । नाम घेतां कापे यम ॥ १ ॥ धन्य तुकोबा समर्थ ।
 जेणें केला पुरुषार्थ ॥ २ ॥ जळीं दगडा सहित वद्दा । तारियल्या जैशा
 लाह्या ॥ ३ ॥ झणे रामेश्वर भट्ट द्विजा । तुका विष्णु नाहीं दुजा ॥ ४ ॥

॥ ४५७१ ॥

पंडित वैदिक अथवा दशमंथी । परि सरी न पवती तुकयाची ॥ १ ॥
 शास्त्रही पुराणें गीता नित्य नेम । वाचिताती वर्म न कळे त्यांसी ॥ २ ॥

कर्म अभिमानें वर्ण अभिमानें । नाडले ब्राह्मण कलियुगीं ॥ ३ ॥
 तैसा नव्हे तुका वाणी व्यवसाई । भाव त्याचा पायीं विठोबाचे ॥ ४ ॥
 अमृताची वाणी वरुषला शुद्ध । करी त्या अंशुद्ध ऐसा कोण ॥ ५ ॥
 चहूं वेदांचें हें केलें विवरण । अर्थही गहन करूनियां ॥ ६ ॥
 उत्तम मध्यम कनिष्ठ वेगळे । करुनि निराळे ठेविले ते ॥ ७ ॥
 भक्तिज्ञानें आणि वैराग्यें आगळा । ऐसा नाहीं डोळां देखियेला ॥ ८ ॥
 जपतप यज्ञ लाजविलीं दानें । हरिनाम कीर्तनें करूनियां ॥ ९ ॥
 मार्गे कवीश्वर जाले थोर थोर । नेलें कलिवर कोणें सांगा ॥ १० ॥
 ह्याणे रामेश्वर सकळा पुसोनि । गेला तो विमानीं वैसोनियां ॥ ११ ॥

॥ ४५७२ ॥

माझी मज आली रोकडी प्रचित । होऊनि फजित दुःख पापें ॥ १ ॥
 कांहीं द्वेष त्याचा करितां अंतरीं । व्यथा या शरीरीं बहुत जाली ॥ २ ॥
 ज्ञानेश्वरें मज केला उपकार । स्वप्नीं सविस्तर सांगितलें ॥ ३ ॥
 तुका सर्वां श्रेष्ठ प्रिय आह्वां थोर । कां जे अवतार नामयाचा ॥ ४ ॥
 त्याची तुज काहीं घडली रे निंदा । ह्याणोनि हे बाधा घडली तुज ॥ ५ ॥
 आतां एक करीं सागेन तें तुला । शरण जाई त्याला निश्चयेशीं ॥ ६ ॥
 दर्शनेंचि तुझ्या दोषा परिहार । होय तो विचार सांगितला ॥ ७ ॥
 तोचि हा विश्वास धरोनि मानसीं । जाय कीर्तनासी नित्य काळ ॥ ८ ॥
 ह्याणे रामेश्वर त्याच्या समागमें । जालें हें आराम देह माझे ॥ ९ ॥

॥ ४५७३ ॥

वैष्णवांची याती वाणी जो आपण । भोगी तो पतन कुंभपाकीं ॥ १ ॥
 ऐशी वेद श्रुति बोलती पुराणें । नाहीं तें दूषण हरिभक्तां ॥ २ ॥
 उंच निच वर्ण न ह्याणावा कोणी । जें कां नारायणीं प्रिय जालें ॥ ३ ॥
 चहूं वर्णासी हा असे अधिकार । करितां नमस्कार दोष नाहीं ॥ ४ ॥
 जैसा शालिमाम न ह्याणावा पाषाण । होय पूज्यमान सर्वत्रांसी ॥ ५ ॥

गुरु परब्रह्म देवाचा तो देव । त्यासी तो मानव ह्मणूं नये ॥ ६ ॥
ह्मणे रामेश्वर नामीं जे रंगले । स्वयेंचि ते जाले देवरूप ॥ ७ ॥

॥ ४५७४ ॥

आरती तुकारामा । स्वामि सद्गुरुधामा । सच्चिदानंदन मूर्ति । पाय
दाखवी आह्मां ॥ १ ॥ आरती० ॥ राघवें सागरांत । पाषाण ता-
रिले । तैसे हे तुकोवाचे । अभंग रक्षिले ॥ २ ॥ आरती० ॥ तुकि-
तां तुळणेसी । ब्रह्म तुकासी आलें । ह्मणुनि रामेश्वरें । चरणीं मस्तक
ठेविलें ॥ ३ ॥ आरती० ॥

॥ ४५७५ ॥

तुंचि आत्माराम नव्हेसी देहधारी । स्तुति जरी होय झडो माझी
वैखरी । पातकीं मूढजन पडतील अघोरीं । यालागीं अवतार केला
महीवरी ॥ १ ॥ जय जय भक्तराया धर्ममूर्ती तुक्या । आरती
वोंवाळीं भावें तुझिया पायां ॥ धृ० ॥ २ ॥ तुझे ठार्यीं असे भ्रम
कोणा न कळे नेम । जन हें काय जाणे अनुभवितों राम ।
टाकोनि अभिमान जीवीं धरिलें प्रेम । बोलोनि महिमा तुझा जना
दिला विश्राम ॥ ३ ॥ अद्भुत महिमा तुझा काय वर्णू दातारा । उद-
केंविण अन्न दिवस क्रमिले तेरा । आतां हे ऐसी प्राप्ति काय घडेल
येरां । उदकीं कागद दिन रक्षिले अठरा ॥ ४ ॥ ऐकतां तुझे वचन
मन होय उन्मन । सच्चिदानंद गाभा तुजठार्यीं पूर्ण । नित्य हें
असो माझे तुझे पार्यीं अनुसंधान । करुनि कृपादान देई इतुर्कें
दान ॥ ५ ॥ शास्त्र आणि वेदांत शिष्टाचार समस्त । आणिला एक-
वाक्या जनलोक कुतार्थ । विशेष रामेश्वरा प्रेम दिलें बहुत ।
विनवितों तुज आतां ठेवीं मस्तकीं हात ॥ ६ ॥

निळोबाकृत.

॥ ४५७६ ॥

प्रपंचरचना सर्वही भोगुनि त्यागिली । अनुतापाचे ज्वाळीं देहबुद्धि
हविली । वैराग्याची निष्ठा प्रगटुनि दाखविली । अहंता ममता दवडुनि
निजशांति वरिली ॥ १ ॥ जय जयजी सद्गुरु तुक्या दातारा । तारक
संताचा तूं जिवलग सोयरा ॥ धृ० ॥ हरिभक्तीचा महिमा विशेष
वाढविला । विरक्ती ज्ञानाचा ठेवा उघडुनि दाखविला । जगदोद्धा-
रालागीं उपाय सुचविला । निंदक दुर्जनांचा संदेह निरसिला ॥ जय०
॥ २ ॥ तेरा दिवस वह्या रक्षुनियां उदकीं । कोरड्याचि काढुनि
दाखविल्या शखीं । अपार कावता शांक्त मिरवुनि इह लोकां । कर्तितनत्र-
वणें तुमच्या उद्धरती जन लोकीं ॥ जय० ॥ ३ ॥ बाळवेष घेउनि श्रीहरी
भेटला । विधि ज्या जनिता तोचि आठवा हा दिधला । तेणें ब्रह्मानंदें प्रेमा
डोलविला । न तुके ह्यणुनि तुका नाहीं गौरविला ॥ जय० ॥ ४ ॥
प्रयाणकाळीं देवें विमान पाठविलें । कलिच्या काळामाजी अद्भुत
वर्तविलें । मानवदेह घेउनि निजधामा गेले । निळा ह्यणे सकळ
संत तोषविले ॥ जय जयजी सद्गुरु तुक्या दातारा ॥ तारक० ॥ ५ ॥

वामनकृत तुकारामस्तुति.

॥ ४५७७ ॥

जयाची वदे पूर्ण वेदांत वाणी । ह्यणावें कसें हो त्यालागिं वाणी ॥
परब्रह्मरूपी असा जो तुकावा । त्याचे तुकीं कोण ऐसा तुकावा ॥ धृ० ॥
जया दर्शनें स्पर्शनें मुक्त होती । तुका नाम वाचे ह्यणे आणित्ताती ॥
पनर्जन्म त्या प्राणियालागिं कैचा । तुकाराम वाणी जया नाम वाचा ॥ १ ॥

नरधाम टाकून कैसा उडाला । जिवन्मुक्त होऊनि ब्रह्मी बुडाला ।
 जयाची तनु ब्रह्मरूपीं बुडाली । भवभ्रंति हे जाण कैसी गळाली ॥२॥
 तुकायासि कोठें तुकाया दिसेना । जनीं हिंडतांना तुकावा दिसेना ।
 तुकावा कसा तो चतुर्भूज जाला । निराकार ब्रह्मीं स्वरूपीं निराळा ॥३॥
 तुका ब्रह्मरूपी स्वरूपीं रहातो । जया दीप न्यायें जयासी पहातो ।
 तुका बैसला ज्ञान वैराग्य धामीं । वझे चित्कळा पूर्ण ब्रह्मीं अरामीं ॥४॥
 जयाचे मुखीं भारती वेदमाता । तथा प्राप्तिची कायसी जाण चिंता ।
 निजानंद आनंद तो मग्न जाला । निराकार ब्रह्मस्वरूपीं मिळाला ॥५॥
 कृपासागरे नाव निर्माण केली । असंख्यात बुद्धी तरोनीच गेली ।
 पुढेंही तरायासि ऊपाय केला । ह्मणोनी तुका मृत्युलोकासी आला ॥६॥
 कसें भर्जिलें बीज तें ऊगवेना । तसें सर्व संपादिलें तें कळेना । पहा
 ओध त्या जाहला वामनाला । सुखाचा गमे पूर्ण ठेवा मनाला ॥७॥

मोरोपंतकृत.

॥ ४५७८ ॥

(आर्या)

विष्णुयशाचें घाली द्याया अमृता त्रपा दुकान तुका ॥
 जरि यासि न देवासी श्रीरामासी हि पादुका न तुका ॥ १ ॥
 नाइक न गा ह्मणे जो घातुकचि दिसो अघातुकावाणी ॥
 प्रेमें ध्यावा गावा भस्म कराया अघा तुकावाणी ॥ २ ॥
 नरकांतुनि काढितसे काढुनि बहु पतित पातुकावाणी ॥
 तो गुरु कसा नव्हे हो ज्ञानांबुधि अतितपा तुका वाणी ॥ ३ ॥
 भगवान् स्वभुजासि ह्मणे तुजसी तारुनि जना तुको बाहो ॥
 नारद मुनिसा सुयशें बहुमत सज्जनमना तुकोवा हो ॥ ६ ॥

साधु ह्यणेल मन स्मृति हरिची तैशी न टाकु तुक्याची ॥
 कीं औदार्यघनाची ज्याप्रति पावुनि घटा कुतुक याची ॥ ५ ॥
 वूत यमाशि कथिति कीं निर्मुनि हरिभजनसेतु कागाळी ॥
 ऐकेना बळ इतरा धर्माचें तिळ नसे तुका गाळी ॥ ६ ॥
 मेघें न तर्पिला तो सुतृषित चातक करील आ जितुका ॥
 जो जो मुमुक्षु त्यातें त्यातें करितो सुतृप्ति आजि तुका ॥ ७ ॥
 शरणांगतें वहातां वेंचिल देवूनि ओ तुका मास ॥
 येइल पर साध तसा व्याघ्रापरि काय ओतु कामास ॥ ८ ॥
 धूता पळांत पुण्यें जरि ह्यणतां काय शक तुक्या धू ॥
 वाटे याची माता जेंवि करी तेंवि न ऋतु कयाधू ॥ ९ ॥
 भक्तिरसचि मूर्त्त असा करिति बृहस्पति शतऋतु कयास ॥
 कीं वाटे भगवद्यश सुरभीपय अमृत तऋ तुक्यास ॥ १० ॥
 विमद विराग विमत्सर तृप्ति सदा सुगुण हे तुकारामीं ॥
 ते कैचे स्वर्गींच्या विविधविषयलाभ हेतुकारामीं ॥ ११ ॥
 वाटे वह माजी तो भागवज्जशिरोवतंस शक यातें ॥
 कीं जें अनुदिन रुचलें त्या सद्रासका तसाच तुक्यास ॥ १२ ॥
 आश्रम विभीषणातें श्रीराम कुसंगहातुकामातें ॥
 साधु ह्यणे व्हावा या मोहत्यागीं हि हा तुका मातें ॥ १३ ॥
 साधुसभा प्राणप्रिय ज्याचे निर्दोष युक्तिमदभंग ॥
 भगवज्जनेतरांचा करिती ज्यांतील उक्ति मदभंग ॥ १४ ॥
 ज्याचे अभंग लागति खळहृदया जेंवि बाण रामाचे ॥
 ज्या परवाद न मोहिति शर जैसे ईश्वरास कामाचे ॥ १५ ॥
 स्वात्मानुभव पहातां तुक्या केवळ सखाचि जनकाचा ॥
 वैराग्यें डोलविला माथा जेणें मुनींद्र सनकाचा ॥ १६ ॥
 वाटे भगवत्कीर्तन रुचिनें याहूनि आन नारद न ॥

सद्गुंदा शोभविती ज्याचे गुण जेंवि आनना रदन ॥ १७ ॥
 ज्याच्या सदभंगातें सेवी जन जेंवि बाळ आम्यातें ॥
 घनसा ह्मणे भरावें सुरसें जें मुख करील आ म्यां तें ॥ १८ ॥
 ज्याच्या होय अभंगावांचुनि होऊनि हरिकथा नाहीं ॥
 श्रोत्यांसि अभंगा हीं तीं दे जसि माय हरिख थानाहीं ॥ १९ ॥
 नाम्याच्या तुक्याच्या गाइन शुक कीं महातपा व्यास ॥
 रामाच्या कृष्णाच्या कवण न जोडील हात पाव्यास ॥ २० ॥
 शोभे कथा अभंगा पावुनियां जेंवि दीप काशाला ॥
 सदभंग कथेंत नको तरि भग शालेंत दीप काशाला ॥ २१ ॥
 सुज्ञ शिवाजी राजा न ह्मणे तुक्यासि काय साधु निका ॥
 तत्पंडित प्रधाना न कळे गुण समज फार आधुनिका ॥ २२ ॥
 भक्तिरसिक शुद्रकवन ह्मणवूनि कशास नाक वाहेल ॥
 भगवत्पदप्रसादा बुध जेंवि तशास नाक वाहेल ॥ २३ ॥
 केला चि गुरु तुकोबा जरि अशुचि पशु तथापि शुनकानें ॥
 अधम बद्धमना न ह्मणे परिसुनि हि अशा कथा पिशुन कानें ॥ २४ ॥
 प्रभु आपण शतमुखसा सदभंग प्रकट जो करी घनसे ॥
 नाचति मयूरसे हरिभक्त ह्मणे ज्यात शोकरोध नसे ॥ २५ ॥
 श्रीराम तसा गेला वैकुंठाला सकाथ हा काहीं ॥
 महिमा न भीरु करणें दुष्टाच्या यास काय हाकाहीं ॥ २६ ॥
 गडबड बडबड करिती न च येवूं दे तुका परिस मोर ॥
 प्रभुचा प्रसाद अद्भुत बहुमत केला शुकापरिस मोर ॥ २७ ॥
 तूं काय गरुड कींगे खळ जिव्हे मक्षिके तुका वाणी ॥
 तेथें लक्ष्मी राबे राहे ज्या पक्षिकेतु कावाणी ॥ २८ ॥
 जो कुलज हि अभिमानी ज्याचा प्रदेश या तुकारामी ॥
 ह्मणतो तद्विद्येतें सीता तन्मतिस यातुकारा मी ॥ २९ ॥

भगवद्भक्ति कराया बहु जड जीवांसि जो तुका शिकवी ॥
 याच्या दुसरा धरणीवरि येइल कोण हो तुकासि कवी ॥ ३० ॥
 परिस अयाचा उडवी सद्भाव तसाचि भक्त यातीस ॥
 रामात्मजें मयूरें अर्या रचिल्या सदर्थ या तीस ॥ ३१ ॥
 निर्जितगंगाभंगाभंगाकर आर्यकौ तुकारामा ॥
 श्रीनारदवाल्मीकिव्याससखो जयति कौ तुकारामा ॥ ३२ ॥

(पद.)

॥ ४५७९ ॥

धन्य धन्य तुका वाणी ॥ ध्रु. ॥ अमृत रसाची क्षितीवर ज्याची ।
 सिंधुची ज्याची वाणी ॥ १ ॥ डोलवितो जडां अजडां ही । हरिच्या
 वेणुवाणी ॥ २ ॥ मोर घनीं त्याच्या अभंगीं । सुखासी नाही वाणी ॥ ३ ॥

गोपाळबुवाकृत.*

(पद.)

॥ ४६८० ॥

करी भक्तियोगें काया ब्रह्मचि हा तुक्या ॥ ध्रु० ॥ नसे द्वेष ज्या
 देहीं । सर्व भुतांचे ठायीं । अधमोत्तम आपपर नाही ज्या ॥ १ ॥ करी
 न सरे राव रंक प्राणा । भला ना नष्ट जिबना । मित्र असा जें सर्व
 भुतांचा ॥ २ ॥ भूतमात्रीं अभयदानी । जैसी बाळक जननी । तैसी
 सर्व भुतीं संपूर्ण करी दया ॥ ३ ॥ मी माझे न हणने कदा । सदा
 उधारी गोविंदा । काळाचा निजपाश अहंमेमता छेदुनियां ॥ ४ ॥
 सुखदुःख होतां प्राप्त । जैसें आकाश अलिप्त । तशी वृत्ती ज्या अभेद

सुख सेवुनियां ॥५॥ क्षमा धरत्रीचे ठायीं । तैसी वाटे जया देहीं । सर्वही
साहुनि शांत अनंत जसा । श्रीकांत तसा गुरु गोपाळाचा स्वामिया ॥६॥

(आरती.)

॥ ४५८१ ॥

शुद्ध परब्रह्म संता अव्यक्ता । पुरुषोत्तमा क्षर अक्षरातीता । स्वइच्छा प्रग-
टोनी दाविसी भक्ता । भक्तीने ऐश्वर्य साधोनी सत्ता ॥ १ ॥ जयदेव जय-
देव जय सद्गुरु तुकया श्रीसद्गुरु तुकया । सद्भावे आरती ओवाळूं सखया
॥ धृ० ॥ ब्रह्मादि हरिहर क्षेत्र विचार । करिती सिद्ध ऋषी शास्त्रें
अवतार । नेणती योगी ज्ञानी मुनी सर्वत्र । जाणोनि तें केलें ब्रह्म
शरीर ॥ २ ॥ अनेक महाकवी वेदांत वक्ते । वाक्यें दीप राती अविद्या
हंते । त्यामूर्जां तव वाक्यें भानू साक्षात । याकारणें श्रीहरी रक्षी
उदकांत ॥३॥ देह परब्रह्म वैकुंठा नेणें । ऐसा तुजवांचून न देखें आन ।
आणिक ही केलीं बहुत कारणें । गोपाळ सद्भावे ओवाळी चरण ॥४॥

(नामावळी.)

॥ ४५८२ ॥

श्रीतुकारामा । प्रिय श्रीरामा । असुरविरामा ॥ चैतन्यभूषणा । पाषांड दु-
षणा । कथामृतअशना ॥ वक्ता महावाणी । बावाशिष्यशिरोमणी । अ-
मृत संजिवनी । वैराग्य सुरवाणी ॥ ज्ञानी अमरेंद्रा । बोधामृतचंद्रा । परमसु-
भद्रा ॥ प्राणेंद्रियदमना । तनुसहितखगमना । हरिशिरींच्या सुमना । जि-
जाईरमणा ॥ तूं तारक लोका । महा नामधारका । नारायणजनका । त्रिभु-
वन व्यापका ॥ जयमुक्तिवर्या । चित्प्रकाशसुर्या । परमाद्भुतधैर्या । श्री
विठ्ठलहृदया ॥ जगद्गुरु भूपा । वेष्टित अमुपा । महासिद्ध स्वरूपा । मायात-
मदीपा अगोचर लक्ष्मी । जग तव कुक्षी । सर्वांतर साक्षी । दैविगुणपक्षी ॥
कुमती नरगंजन । प्रेमळमनरंजन । भवभयगजभंजन । निवासिनीरंजन ॥
तनुब्रह्मचि संज्ञा ॥ महा अद्भुतब्रह्मा । सर्व कळा सुज्ञा । जगीवधवाज्ञा ।

द्रव्यतत्वज्ञा । भुवनत्रयीं राज्ञा । तैलोक्य कृतज्ञा । उद्धति आज्ञा ॥
 षड्भिषु संहर्षा । माया नदितर्या । तापत्रयहर्षा । मनोजय कार्या ॥
 महायोग मंडणा । तरुपाप खंडणा । कळिकाळदंडणा । गण असुर-
 कंडणा ॥ तूं सुखसागर । महा प्रगार । ब्रह्म तनुनागर । अद्भुत
 सौदागर ॥ चिन्मय सुखवासी । देहुक्षेत्रनिवासी । तारक लोकांसी ॥

विठ्ठलनाथकृत.

(पद.)

॥ ४५८३ ॥

जडदेह कसा घेऊनि गेला तुकाराम वाणी ॥ ध्रु० ॥ भजन पूजन भा-
 वबळें । जिंकियले कळिकाळ । गर्जताती तीन ताळ । ऐकतध्ती कानीं ॥
 जडदेह० ॥ १ ॥ पंढरिचा देव गडी । पावविला पैल थडी । विठ्ठल-
 नाथ गरीब गडी । त्यासी कोण मानी ॥ जडदेह कसा० ॥ २ ॥

तुकारामाष्टक.

श्लोक.

(शिखरिणीवृत्त.)

॥ ४५८४ ॥

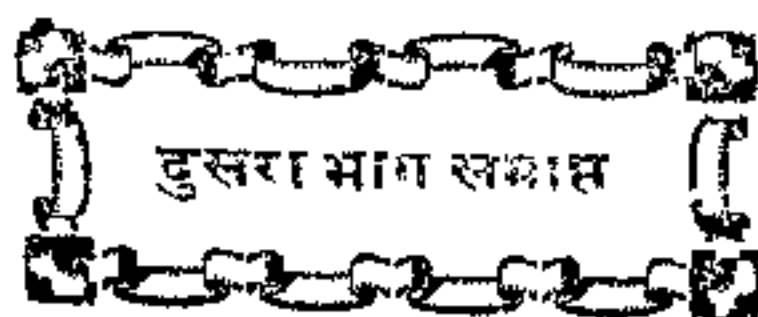
तुकारामा माझ्या, परम सदया भक्तवरदा ॥ तुझी कीर्ती शोभे विमल
 शशि तो जेंवि शरदा ॥ मला दीनालार्गी, तुजविण नसे आप्त दुसरा ॥
 अपेक्षा भेटीची, बहुत मज ये या अवसरा ॥ १ ॥ तुकारामीं ज्याची सतत
 जडली प्रीति बरवी ॥ रवीवत् तो जाणा, विधि अविधि त्याला न
 भरवी ॥ रवी जैसी लोणी, ग्रहण करितां तक्र उरते ॥ रते पादाब्जी
 त्या, भविं सुख मिळे दुःख हरते ॥ २ ॥ प्रभु श्रीरामाच्या, अति
 सुलभ नामीं प्रखर ते ॥ असें कीं सामर्थ्य, त्वरित अघ जें नाश

करितें ॥ परी त्याहूनी दों, अधिकचि 'तुका'अक्षर वरीं ॥ जसें चित्ता
 दे क्षी, बहु हरुष तें भक्ष्य र वरी ॥ ३ ॥ जयाचें वास्तव्य, स्थल
 सुखद देहू तन मनें ॥ भवाऽग्नी जालेल्या, त्वरित सुख दे हूत नमनें ॥
 तिथें वाहे इद्रा-यणि नदि महाधन्य सुशिला ॥ तशीं झाडें सर्वे,
 मनुज महिही वन्य सु शिला ॥ ४ ॥ पिता, माता, भ्राता, स्वजन-
 गण वा गोतहि तुका ॥ तयावीणें मातें, इतर नरुचे हेत इतुका ॥
 दिसे दृष्टीनें हा, अचिर अवघा माव जितुका ॥ तयाचा संयोग
 क्षणिक नरहो ! हे मनिं तुका ॥ ५ ॥ जशी वत्सा घेनू, जशि व
 जननी बालकरिती ॥ जसें इच्छा-दाढ्य, स्वशिवजननी बाल करिती ॥
 तशी माझी प्रीती, सतत चि तुकारामिं जडली ॥ असे कोंजे देवा,
 कधिं हि नवजेती विघडली ॥ ६ ॥ तुकापादावर्जांचा मन मधुप माझा
 मधु पितो ॥ तुका हाची इंद्रू, मम मन-चकोरा सुखवितो ॥ तुकोबा
 अंभोदा !, क्षुधित मयुराला मज पहा ॥ सुसौख्याद्या तैशा, पतितहि
 नरा रामजप हा ॥ ७ ॥ कसें सिंधूचें तें, जल टिटवि पक्षीण उपसे ॥
 तसें पृथ्वी माजी, तृण किति कदा ना कळतसे ॥ तसें मातें मूढा,
 सुगुणतुक्याचा न गवसे ॥ असें जाणोनीयां, पदतलिनि पाडू दडतसे ॥ ८ ॥

स्रग्धरा.

॥ ४५८५ ॥

ऐसें हें अल्पधीनें निरुपम तुक्या अष्टकें वर्णिलें ॥ कर्णाला गोड
 ऐसें, सुगस शिखरिणी वृत्त हें जाणिलें ॥ नाहीं शक्तिस्वतंत्रा, बुध
 ह्यणति निमित्यासि हा पांडुरंग ॥ कर्ता, भोक्ता, विठोवा, सकल
 यसवि जो सृष्टिचें अंतरंग ॥ ९ ॥

अभंगांची वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
अ. अइकाल परी ऐसे नव्हे १९८	अडचणीचें दार ... २५८५	अनत ब्रह्माडें । एके २९
अखड कर्मा ४८७	अणुरणीया थोकडा .. ३५८७	अनत लक्षणें वाणितां ९
अखड जया तुझी .. १७५५	अतरली खुटी भेटी २७९	अनंताचे मुखीं ... ११
अखड मुडतर ... २०४	अंतराय पडे गोविंदीं ३५३१	अनंताच्या ऐकीं कीर्ती ११
अखड सत निंदी ... २७०९	अतरीचा भाव ... १९९४	अनता जीवाचीं ... २१
अखड धीरावधी . ४८१	अतरीची घेतो गोडी २९४२	अनन्यासी ठाव एक ४२
अगत्य ज्या नरका .. २७५३	अतरीची ज्योती ... ३६१७	अनाथ परदेशी हीन १६
अगाए सावळ्या . ४५३	अतरीचें गोड... ३१६७	अनाथाचा नाथ ३८
अगा कहराकरा .. १७४६	अतरीचें जाणां १५७२	अनाथाचा सखा ... १९
अगा पढरीच्या राया १७७८	अतरीचें ध्यान . . ३८१२	अनाथाची तुझा दया १३
अगा भरला ताठा . २८६९	अति जाले उत्तम... २८६२	अनाथां जीवन ... ३८
अगा ये मधुसूदना ४५२	अतित्याई देता जीव ३३१६	अनुतापयुक्त गेलिया १२
अगा ये वैकुण्ठनायका ४८८५	अतित्याई बुद्धे गंगे .. २८९४	अनुतापे दोष . . २४
अंगाकार ज्याचा केला २९४८	अतिवाद लावी ... ३४८०	अनुभव ऐसा ... ३८
अगीं घेऊनियां वारें २५११	अतिवादी नव्हे शुद्ध २७२३	अनुभव तो नाहीं ... १५
अगीं ज्वर तथा नावडे २७१९	अद्वयचि द्वय जालेंचि १९४८	अनुभवा आलें ... ४०
अगीं देखोनिया सती ३०६४	अद्वैती तो माझे नाही १६७२	अनुभवाचे रस देऊ ४०
अगीं देवी खेळे ... ३४७५	अधमाची थारी ... १८०२	अनुभवावाचून सोंग २६
अगीं ब्रह्मक्रिया ... २६३६	अधमाचें चित्त ... २८३७	अनुभवे अनुभव ... ३६
अगे अनुभव जाला ८९७	अंधळें तें सागे . . २५५२	अनुभवे आलें अगा ३४
अगोचरीं बोलिलों .. ४५४२	अधळ्याची काठी . १६४१	अनुभवे कळों येतें... ३८
अग्न तापलिया ... ६३६	अधिक कोंडितां ... २३०२	अनुभवे वदे वाणी .. ३३
अग्नि कुंडामाजी ... ३८५	अधिकाचा मज ... २७५	अनुसरे तो अमर ... ३७
अग्नि हा पाचारी . . ३२२०	अधिकार तैसा करू ३२९१	अनुसरे त्यासी फिरों
अग्नीमाजी गेलें ... ८९५	अधिकार तैसा ... ३०९७	अनुहात ध्वनि वाहे... ६
अग्नीमाजी पडे धातु ३८००	अधीरा माझ्या मना ३४४१	अनुहार्ती गुतला नेणे ३६
अचळ न चळे ऐसे... ४०१४	अनत जन्में जरी ... ४५५१	अनेक दोषाचे काट ६
अह्मनि का थीर पोरा २१५	अनंत जुगाचा देव्हारा ३३०	अज्ञाच्या परिमळें... २३
	अनत ब्रह्माडें उदरीं ११८	अन्यायासी राजा जरि २१

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
पराध जाले जरी १९६८	अवघा भार वाटे देवा ९०१	अवतार नामभेद गणा ५६४
पराधी ह्यणोनि ... ३८३३	अवघा वेंचलों ... २०४८	अवीट हें क्षीर हरिकथा ७२२
भक्त ब्राह्मण जळो २८२८	अवघिया चाडा कुटित २२९४	अविश्वासीयाचें शरीर ३४७९
भक्ताचे गांवी साधु २७८१	अवघियाच्या आलों ४४६४	अशक्य तो तुझां ... ४४३४
पय उत्तर सती... ५१३	अवघियां दिला गोर २२६	अशोकाच्या वर्नां ... ३९९
नयदान मज ... १७३२	अवघींच तीर्थें घडलों ८१५	असतलक्षण भूतांचा २६२९
नयाचे स्थळ ... ४०१७	अवघी तुज बाळें ... ४५०७	असर्ता कांटाला हा ३४३०
भेनव सुख तरि या ८९९	अवघी भूतें साम्या ४४४४	असत्य वज्रच होता ३०४२
भेमानाची ... ३२८६	अवघी मिथ्या आटी ३१६४	असा जी सोंवळे ... ३८३१
भेमानाचें तोंड ... ३१३८	अवघीं मिळोनि ... २८५	असाल ते तुझी असा १३२१
भेमानी पाहुरंग... २९१३	अवघें अवघीकडे २४०	असे नादतु हा ... ५२१
भगळ वाणी ... ७२०	अवघे गोपाळ ह्यणती २२१	असें येथींचिया दीनें ४२४४
भच्या कपालें तुज १४८१	अवघेंचि गोड जालें २२८	असो आता ऐसा धंदा ४४७
पर आहां अमर... ३७६१	अवघेचि निजों नका ३०१२	असो आतां काहीं... ४४९४
पर तू खरा ... १५१५	अवघे चुकविले ... ८९८	असो आता किती... १५५५
मृत अंघेरें उचबळे ३४२८	अवघें जेणें पाप नासे ८१४	असो खटपट ... २२०६
मृत तें प्रेम जिव्हा ८९६	अवघे देव साव .. ३०९९	असो खळ ऐसे फार ४०१८
मुताची फळें ... १७०४	अवघें ब्रह्मरूप रिता २५२०	असोत लोकाचे बोल ४०१९
कृष्णा आझीं... २५७	अवघ्या उपचारा ... १३६५	असोत हे तुझे प्रकार ३८३७
कृष्णा तुवां ... २५८	अवघ्या कोल्ह्यांचें वर्म २८१८	असोत हे बोल .. १८६४
गिळिले हो ... २३१२	अवघ्या ज्येष्ठा देवी ३२४	असो तुझे तुजपार्शी ४२६७
हें देह व्यर्थ ... २३७९	अवघ्या दशा येणे... ४७६	असोनि न कांजे ... २०७४
विण पाठातर ... ३२८३	अवघ्या पातकाची मी २०३४	असो मत्रहीन क्रिया ५१४
भक्ताचे साटीं ... ८९३	अवघ्या पापें घडला ४४०	असो मागे जालें ... १६३७
भग भाव अल्पमति ५०१	अवघ्या भूतांचें केलें ३६१५	अस्त नाही आतां... ३५२१
भग माझा मती ... २२४४	अवघ्या वाटा जाल्या ३३०३	अहकार तो नासा भेद ३२३०
हा करे सो होय... ३४५	अवघ्या ससाराचा... ४४३९	अहल्या जेणें तारिली ४०९
हा देवे अला ... ३४८	अवचित त्याणीं ... ५७	अहो कृपावता ... १७९१
भगुण तो कोणी... ३१०१	अवचित या तुमच्या ३८३८	अहो पुरुषोत्तमा ... १६०४
भगुणाचे हाती ... ३२७६	अवचिताचि हाती... ४०२०	अक्षई ते झालें ... ३७०१
घाच अन्यायी... ३८३२	अवतार केला ... ९०	अक्षराचा श्रम केला ३७६९
घाचि आकार ... ३६९०	अवतार गोकुळीं हो ५६६	अज्ञान हा देह स्वरुपी ३५४३
घा तो शकुन ... ८९४		आज्ञानाची भक्ति ... २५२३

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
आ	आडवा तो उभा ... ३३०४	आतां आह्मां हेचि ... ३८
आइक नारायणा वचन १२४१	आण काय सादर ... १५१९	आतां उघडी डोळे २३
आइकिली कीर्ति .. १४४९	आणिकां उपदेशं ... ३३२	आता एक योग ... ४४
आइका माझी... २१३९	आणिकांची सेवा .. ८६९	आता ऐसें करू ... १
आइकिली मात ... १३४३	आणिकांची स्तुति ... १८५२	आता करावा कां ... ४३
आइत्याची राशी ... ३३५०	आणिकांच्या कापिती २७६३	आतां कळों आले ४५
आइत्या भाग्या धणी ८६८	आणिकांच्या घातें । २८७२	आता काढाकाढी... १७
आकारवत मूर्ति ... ४५६४	आणिकाच्या घातें ... ३१५९	आता काय खावें ... ४२
आगी लागो त्या... १२८८	आणिकां छळावया... ३११५	आता काशासाठी .. २२
आग्रहा नांवे पाप ३२४८	आणिकासी तारी ऐसा ३१८७	आता काहीं सोस न ४०
आचरणा ठाव .. २८९०	आणिता त्या गती ३११७	आता केशीराज्ज होचि १७
आचरती क्रम २७३	आणिलें सेवटा ... १५७८	आतां कोठें धांवें.. ३८
आचरे दोष न धरी २८६६	आणीक ऐसें कोठें ... ८४५	आतां गाऊ तुज ... ३८
आजामीळ अत .. १२३६	आणीक काय थोडी २९०	आता गुण दोष काय १४
आजिचें हें मज तुझी ९०७	आणीक कांही नेणें २२३२	आता घेई माझे .. २२
आजि नव्हे कालिच्या ३२१६	आणीक काहीं मज १८९९	आतां चक्रवरा ... १५
आजिवरी होतो ... ३४५९	आणीक काहीं या... ३४६३	आता चुकलें देशाऊर ४५
आजिवरी होतो . २०३२	आणीक काळें न चले ३४६८	आतां चुकले बंधन ४०
आजि शिवला माग ४३९५	आणीक कोणाचा न १८९६	आतां जावें पढरीसी ७
आजी आनहु रे एकी ५९७	आणीक दुसरें मज १८५६	आतां तरी पुढें हाचि १३
आजी ओस अमरावती २३३	आणीक नका करू ७२३	आतां तरी मज ... १७
आजी कां वो तू ... १५९	आणीक पाखाडें ... २००८	आतां तळमळ ... २२
आजीच्या लाभें . ४३७१	आणीक मात माझ्या १९१२	आता तुज कळेल तें ५
आजी दिवस जाला ५८२	आणीक म्यां कोणा २१८३	आतां तुज मज ... १७
आजी दिवस धन्य ४३६८	आणोनिया मना ... १८६०	आगां तुझा भाव ... १४।
आजी नवल मी आलें १६१	आत हरि बाहेर हरि ३४९२	आता तुझे नाम गात ३८५
आजी वरवें जालें... ४३७२	आता असो मना ... ३४५१	आता तुझी कृपावत ९०
आजीवरी तुझा आह्मां १९४	आता आवश्यक करणें १४४७	आता तू त्यास होई ४४०
आठवे देव तो करावा २३६१	आतां आशीर्वाद ... ४३४४	आता दुसरें नाही वनी २२०
आठवों नेदी आघडी ३६८५	आतां आहे नाही ... २२२२	आतां देवा मोकळिलें १८०
आडकलें देवद्वार ... ५७८	आतां आह्मा भय... ४०२२	आतां देह अवसान ४००
आड पडे काही ... २८११	आतां आह्मां हेचि... ३८५१	आता दोघामध्ये काय १६८
आडलिया जना होसी ११६८		आतां धावें अभयदान १७५

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
ता धर्माधर्मा काहीं ५०६	आता माझ्या मना. . ३४८२	आधी कां मज ... २१२७
ता न करी सोस १५४४	आता माझ्या मायबापा १७९७	आधींच आळशी . २८४६
ता नको चुको.. १४४१	आता मी देवा ... ४३२	आधीं देह पहाता वाव ३७६२
ता न हणें मी .. २२८०	आता मी न पडें ... ५०८	आधीं नाहीं कळो ... ४०२९
ता नये बोलों ... २०७९	आता मी पतित ऐसा ३८४७	आधी सोज्वळ करावा ३७७६
ता न ये मागें ... १५४	आता मी सर्वथा नव्हे ३५६२	आनद अद्वय नित्य... १९३९
ता न राहें क्षण ४५१८	आता मोकलावें नव्हे २१२५	आनदले लोक .. ४०३
ता नव्हे मोड ... ३६५३	आतां येणें पडिपाडें ३८४०	आनदाचा कंद ... ४०३०
ता नेम जाला ... ४२५९	आता येणें बळें ... ५०४	आनदाचा थारा ... ३३२२
ता पढरीराया ... १८३०	आता येणेंविण नाहीं ३६६३	आनदाचें डोहीं ... ३६६१
ता पाहाशील काय २१४३	आतां येथें खरें ... १६०१	आनदाच्या कोटी ... ३५९८
ता पाविजेल घरा २१९९	आतां येथें आली ... ३८५०	आनदें एकांती प्रेम ४०३१
ता पावेन सकळ ५१०	आता येथें लाजे ... ३४६०	आनदें कीर्तन कथा ७२४
ता पाहों पथ ... ४३२५	आतां वाटों नेदीं ... ४०२६	आपटा संवदड ... ३३१७
ता पुढें धरी ... ३४६२	आतां सांडू तरी ... १४००	आपण चालक ... ११६३
ता पुढें मना ... ४०२७	आतां सोडवणें न था १२७७	आपणाचि व्हाल साहे १३१९
ता पोरु काय .. ४४०५	आता हे शेवटीं ... ४३४५	आपण तों असा ... २२०१
ता वरें घरिच्या १५१६	आतां हें उचित माझे १२१७	आपण लागे काम ३२२८
ता वरें जालें ।... १७८४	आता हेंचि जेऊ हेंचि २३८	आपला तो एक देव ३७३२
ता वरें जालें ।... ३६००	आतां हें न सुटे न ४५२१	आपलें तों काहीं ... ३७२१
ता वरें जालें ।... १८२२	आतां हे विनवणी.. ४४२९	आपल्याच स्फुदें . . ३३६२
ता भय नाहीं ऐसें ३८४८	आतां हें शेवटीं असो २१२९	आपुला तो देह ... ४०३२
ता मज तारीं ... १५८३	आता होईन धरणेकरी ४०२८	आपुलाला लाहो करू ४०३३
ता मज देवा ... १८१९	आता होई माझे ... २१७०	आपुलिया तुझी ... ३७४३
ता मज धरवावी ५०९	आता होई माझे ... २१७०	आपुलाल्यापरी ... ४६
ता मज नाहीं १७२८	आत्मस्थिति मज ... १७४३	आपुलिया आगें तोडी २३६५
ता मागतों तें ऐक ४५३४	आदि मध्य अत ... ३३६५	आपुलिया ऐसें करीं १९८८
ता माझा नेणों... ५०५	आदि वर्तमान ... १४४२	आपुलिया काजा ... ३५५३
ता सर्वभावें ... ३८४९	आंधळ्या पांगळ्याच्या ३७७	आपुलिया बळें नाहीं २९६२
ता माझे नका... २६४२	आंधळ्यासि जन ... २७२१	आपुलिया लाजा ... ८७०
ता माझे सखे येती ४३६०	आधार तो व्हावा ... २३०६	आपुलिया हिता जो ९०५
ता माझ्या दुःखा २१०९	आधारावांचुनी ... २६१७	आपुलिये टाकी ... ३८४५
ता माझ्या भावा १८२७	आधिल्या भतारें काम १८०	आपुली कसोटी शुद्ध ३४०७

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.

आपुली बुटबुट ...	२६८४
आपुलें आपण ...	३७५२
आपुले गांवीचें न ..	११५८
आपुलें मरण पाहिलें	३५७९
आपुलें मागतां ...	१५३५
आपुले वरदळ नेंदा	१५३१
आपुले वेंचुनी खोडा	२७२०
आपुलेंसें करुनी घ्यावें	४००५
आपुल्या आपण ...	१४१४
आपुल्या आह्मी ...	१२९३
आपुल्यांचा करीन ..	४०२१
आपुल्याचा भोत ...	३१८९
आपुल्या पोटासाठी	२७१३
आपुल्या महिमानें ...	२२८९
आपुल्या माहेरा ...	४४५३
आपुल्या विचार करीन	४०३४
आपे तरे त्याकी ...	५३६
आमुचा तू ऋणी ...	१३८८
आमचा विनोद तें	४२४२
आमचा रवदेश ...	३६०३
आमची कां नयें ...	२१६७
आमचे गोसावी .	२५७९
आमच्या कपालें तुज	१४८१
आमच्या हें आलें ...	१८३८
आमिषाचिये आसे...	६९६
आमुचिया भावें तुज	१४७३
आमुची कृपाळू तू ..	१७३६
आमुनी जिवलगें ...	१९७६
आमुची जोडी ते .	४०३५
आमुची भिरास .	७८७
आमुची विश्रांति ...	१८६५
आमुचें उचित हेंचि	११९४

अभंगाचा अंक

आमुचें जीवन हें ...	३६८३
आमुचे ठाउके तुझां	१५००
आमुचे दडवत ...	२०६८
आमुप जोडल्या * ...	४३७५
आयुष्य गेलें वायाविण	२२७५
आयुष्य भोजावया	२६९१
आयुष्य वेचुनी कुटुंब	२३४०
आरती तुकारामाची	४५७४
आरुष माझी वाणी	९०२
आरुष शब्द बोलों...	५७४
आरुषा वचनां ...	२०७२
आरोनिया पाहें वाट	४४६६
आर्तभूता द्यावें दान	२४३६
आर्तभूतांप्रति	३२६४
आर्त माझ्या बहु पोटीं	१९५०
आला त्यांचा भाव...	५३
आला भागासि तो ..	१७५१
आलिंगन कठाकठीं ..	१७२
आलिंगन घडे ...	९०९
आलिया अतिता	१५०२
आलिया भोगासी	३००३
आलिया ससारा उठा	२३१०
आलिया ससारीं...	६७१
आलियें धावती ...	१६५
आली लळिताची	४५३२
आली सलगी	१८०६
आली सिंहस्थ पर्वणी	२४१६
आलें ते आधी खाईन	४३७४
आलें देवाचिया मना	३८८८
आलें धरा येच पेटें	२३५०
आलें फळ तेव्हां ...	७०२
आलें भरा केंणें ..	८१२
आले सत पाय ..	९०६

अभंगाचा अंक

आले सुरवर नाना	२
आले हो ससारा ...	४
आलों उल्लधुनी ...	१२
आवडी का ठेवू ...	१३
आवडीची न पुरे...	९
आवडीची सलगी ...	३२
आवडीचें दान देतो	२९
आवडीचे भेटी निवे	३३
आवडीच्या ऐसें ...	१९
आवडीच्या मतें ...	२५
आवडी धरुनिं करू	११
आवडी धरोनि ...	१२
आवडी न पुरे माय	१२
आवडी न पुरे ..	१७
आवडीनें धरिलें ...	२९
आवडी भोजन ...	४०
आवडी घेते कळों	३३
आवडी सारिखें ..	३५
आवडे पढरी भिना	८
आवडेल तैसें तुज	२१
आवडे हें रूप ...	
आवल नाम आला	३
आशा तृष्णा माया	३३
आशा ते करविते	३७
आशाबद्ध आह्मी .	२१
आशाबद्ध जन ...	२५
आशाबद्ध तो जगाचा	३३
आशाबद्ध बहु असे	१६
आशाबद्ध वक्ता ...	२५
आशा हे समूळ ...	२३
आशीर्वाद त्या जाती	५
आश्चर्य तें एक जालें	१६

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
नां धर्माधर्मो काही ५०६	आता माझ्या मना .. ३४८२	आधी का मज ... २१२७
ना न करी सोस १५४४	आता माझ्या मायबापा १७९७	आधीच आळशी ... २८४६
ना नको चुको . १४४१	आता मी देवा ... ४३२	आधी देह पहातां वाच ३७६२
ना न ह्मणें मी .. २२८०	आता मी न पडे .. ५०८	आधी नाहीं कळो ... ४०२९
नां नये वोलों ... २०७९	आतां मी पतित ऐसा ३८४७	आधी सोज्वळ करावा ३७७६
ना न ये मागे ... १५४	आतां मी सर्वथा नव्हे ३५६२	आनद अद्वय नित्य... १९३९
नां न राहें क्षण ४५१८	आता मोकलावे नव्हे २१२५	आनदले लोक ... ४०३
ना नव्हे गोड ... ३६५३	आता येणें पडिपाडे ३८४०	आनदाचा कद ... ४०३०
ना नेम जाला ... ४२५९	आता येणें बळें ... ५०४	आनदाचा थारा ... ३३२२
नां पठरीराया ... १८३०	आता येणेंविण नाहीं ३६६३	आनदाचें जोही ... ३६६१
ना पाहाशील काय २१४३	आतां येथें खरें ... १६०१	आनदाच्या कोटी . . ३५९८
नां पाविजेल घरा २१९९	आतां येथें आली ... ३८५०	आनदें एकातीं प्रेम ४०३१
ना पावेन सकळ ५१०	आतां येथें लाजे ... ३४६०	आनदें कीर्तन कथा ७२४
ना पाहों पथ ... ४३२५	आता वाटों नेदीं ... ४०२६	आपटा संवदड ... ३३१७
ना पुढें धरी ... ३४६२	आता सांडू तरी ... १४००	आपण चाळक ... ११६३
ना पुढे मना ... ४०२७	आतां सोडवणें न या १२७७	आपणाचि व्हाल साहे १३१९
ना पोरा काय . . ४४०५	आता हे शेवटीं ... ४३४५	आपण तो असा ... २२०१
नां वरें घरिच्या १५१६	आता हें उचित माझे १२१७	आपण लागे काम ३२२८
नां वरें जालें ।... १७८४	आतां हेंचि जेळ हेंचि २३८	आपला तो एक देव ३७३२
नां वरें जालें ।... ३६००	आतां हें न सुटे न ४५२१	आपलें तो काहीं ... ३७२१
नां वरें झालें ।... १८२२	आतां हे विनवणी... ४४२९	आपल्याच स्फुदें ... ३३६२
नां भय नाहीं ऐसें ३८४८	आता हें शेवटीं असो २१२९	आपुला तो देह ... ४०३२
नां मज तारीं ... १५८३	आता होईन धरणेकरी ४०२८	आपुलाला लाहो करू ४०३३
नां मज देवा ... १८१९	आतां होईं माझे ... २१७०	आपुलिया तुझी ३७४३
नां मज धरवावी ५०९	आत्मस्थिति मज ... १७४३	आपुलाल्यापरी ... ४६
नां मज नाही १७२८	आदि मध्य अत ... ३३६५	आपुलिया आंगें तोडी २३६५
नां मागतां ते ऐक ४५३४	आदि वर्तमान ... १४४२	आपुलिया ऐसें करीं १९८८
नां माझा नेणों... ५०५	आंधळ्या पांगळ्याच्या ३७७	आपुलिया काजा ... ३५५३
नां सर्वभावे ... ३८४९	आंधळ्यासि जन ... २७२१	आपुलिया बळें नाहीं २९६२
नां माझे नका... २६४२	आधार तो व्हावा ... २३०६	आपुलिया लाजा ... ८७०
नां माझे सखे येती ४३६०	आधारावांचुनी ... २६१७	आपुलिया हिता जो ९०५
नां माझ्या दुःखा २१०९	आधिल्या अतारें काम १८०	आपुलिये टाकीं ... ३८४५
नां माझ्या भावा १८२७		आपुली कसोटी शुद्ध ३४०७

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक
आपुली ब्रुटबुट ... २६८४	आमुचें जीवन हें ... ३६८३	आले सुरवर नाना २
आपुलें आपण ... ३७५२	आमुचे ठाडके तुह्या १५००	आले हो ससारा ... ४
आपुले गांवाचें न ... ११५८	आमुचे दडवत ... २०६८	आलों उल्लेखुनी .. १२
आपुलें मरण पाहिले ३५७९	आमुप जोडल्या ... ४३७५	आवडी कां ठेवू . १३
आपुलें मागतां ... १५३५	आयुष्य गेलें वांयाविण २२७५	आवडीची न पुरे ... ९
आपुले वरदळ नेदा १५३१	आयुष्य मोजावया . २६९१	आवडीची सलगी ... ३२
आपुले देंचुनी खोडा २७२०	आयुष्य वेचूनी कुटुंब २३४०	आवडीचें दान देतो २९
आपुलेंसें करुनी घ्यावें ४००५	आरती तुकारामाची ४५७४	आवडीचे भेटी निवे ३३
आपुल्या आपण ... १४१४	आरुष माझी वाणी ९०२	आवडीच्या ऐसें ... १९
आपुल्या आह्मी .. २२९३	आरुष शब्द बोलों .. ५७४	आवडीच्या मतें ... २५
आपुल्यांचा करीन .. ४०२१	आरुषा वचनीं ... २०७२	आवडी धरुनिं करूं ११
आपुल्याचा भोत ... ३१८९	आरोनिया पाहें वाट ४४६६	आवडी धरोनि ... १२
आपुल्या पोटासाठीं २७१३	आर्तभूता घावें दान २४३६	आवडी न पुरे माय १२
आपुल्या महिमानें ... २२८९	आर्तभूताप्रति . ३२६४	आवडी न पुरे १७
आपुल्या माहेरा ... ४४५३	आर्त माझ्या बहु पोटीं १९५०	आवडीनें धरिलिं ... २९
आपुल्या विचार करीन ४०३४	आला त्यांचा भाव... ५३	आवडी भोजन ... ४०
आपे तरे त्याकीं ... ५३६	आला भागासि तो .. १७५१	आवडी येते कळों ३३
आमुचा तू ऋणी ... १३८८	आलिंगन कठाकठीं... १७२	आवडी सारिखे . ३५
आमचा विनोद तें ४२४२	आलिंगनें घडे ... ९०९	आवडे पटरी भिमा ८
आमचा स्वदेश ... ३६०३	आलिया अतिता . १५०२	आवडेल तैसें तुज २१
आमची का नये ... २१६७	आलिया भोगासी ३००३	आवडे हें रूप ...
आमचे गोसावी २५७९	आलिया ससारा उठा २३१०	आवल नाम आछा ३
आमच्या कपालें तुज १४८१	आलिया ससारीं... ८७१	आशा तूष्ण माया ३३
आमच्या हें आलें ... १८३८	आलियें धांवती ... १६५	आशा ते करविते ३७
आमिषाचिये आसे... ६९६	आली लळिताची ४५३२	आशाबद्ध आर्हीं .. २१
आमुचिया भावें तुज १४७३	आली सलगी . १८०६	आशाबद्ध जन ... २५
आमुची कृपाळू तू. . १७३६	आली सिंहस्थ पर्वणी २४१६	आशाबद्ध तो जगाचा ३३
आमुची जिवलगें .. १९७६	आलें तें आधी खार्इन ४३७४	आशाबद्ध बहु असे १६
आमुची जोडी ते .. ४०३५	आलें देवाचिया मना ३०८८	आशाबद्ध वक्ता ... २५
आमुची मिरास .. ७८७	आलें धरा येच पेठें २३५०	आशा हे समूळ .. २३
आमुची विश्राति .. १८६५	आलें फळ तेव्हा ... ७०२	आशीर्वाद त्या जाती ५
आमुचें उचित हेंचि ११९४	आलें भरा केणें ... ८१२	आश्चर्य तें एक जालें १६
	आले सत पाय ... ९०६	

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
अर्थ वा वाटे ... १२४९	आह्यां काहीं आह्यां ३३४१	आह्या घ्यावें तुझें नाम १६३६
आसावे दास ... २१९८	आह्यां केले गुणवत १३७३	आह्यां जाणावें तें काई २०८३
आडी निकट ... ८०५	आह्यां गाजी जन ... १५२९	आह्या जाणों तज्ञा . ३५०९
आन शयन भोजन ३६६२	आह्यां घरीं एक गाय २९७७	आह्या जाणो तुझा... १६४४
आ निरसली ... ५८	आह्यां घरीं धन ... ३८५६	आह्या जातो आपुल्या ४४७५
आरी स्वभाव ... २७४५	आह्यां देणें घरा ... ३२२७	आह्या जातो तुझी ४४७६
आ आहा रे भाई ३६६	आह्यां निकटवासे ... २२२	आह्या जालों एकविध १६६३
आकटा त्याचे करिती २६७५	आह्यांपाशीं याचें बळ १६२८	आह्या जालों गांवगुड ३४२
आच तो मोड ... ३४३१	आह्यांपाशीं सरे एक ३२९०	आह्या ज्याचे दास... ७९२
आच वाहाचू आंत १९९	आह्यां बोल लावा... १५९७	आह्या तरी आस ... ३५०८
आरनिद्रे नलगे ... ३८२१	आह्या भय धाक .. ४०४०	आह्या तुझ्या दासी . १५५६
आ रे भाई । गमा ३६९	आह्या भाविकाची ... १८४४	आह्या तेंणें सुखी ... ३४६६
आ रे भाई । नग ३६७	आह्या विष्णुदासाहेचि १९२९	आह्या देतो हाका ... १६५७
आ रे भाई । नमो ३६७	आह्या वें णवाचा .. १७१३	आह्या देव तुझी देव १३६१
आ रे भाई । प्रथम ३६५	आह्या वैष्णवाचा नेच ४०४१	आह्या न देखों अचगुणां ३५२८
आ ऐसा देव ... ३८२२	आह्यां शरणागतां . ३५८६	आह्या नरका जातां १३९९
आ तरि सत्ता ... १३६७	आह्या सर्वभावें हेंचि ३८५८	आह्या नाचों तेंणें सुखें ९११
आ तेंचि आह्या ... १०६७	आह्यासाठीं अवतार २०१३	आह्या नामाचे धारक १९१३
आ तेंचि पुढे पहा ४२६९	आह्यासां तां नाहीं १९१५	आह्या पतिततू पावना १५६१
आ तें सकळ... . ३८०२	आह्यासी सकळ ... ३८५७	आह्या पतित ह्मणोनि १३८३
आ तें सकळ ... ११६७	आह्यासी सागाती ... ३८५५	आह्या पतितांनीं ... १४०२
आ तैसा आतां आहे ३८४३	आह्या सुकाल सुखाचा ७९३	आह्या पाहा कैसी . १८४१
	आह्या सोईरे हरिजन ९१०	आह्या वळकट जालों १४२८
आ सकळा वंगळा ३७८६	आह्यां हरिच्या दासां ४०४२	आह्या बोलों तें तुज १२९९
आ उभा विदेवरी ३३२३	आह्या हें कौतुक जगा २४७९	आह्या भाग्याचे ... ४०४४
आ अवघे भाडवल १९१०	आह्यां हेंचि भाडवल १९११	आह्या भांडों तुजसवें १६५४
आ अळकार मुद्रांचें ४०३७	आह्या असों निश्चितीनें ३८५४	आह्या भाव जाणों १५०६
आ आपुलें नावडे ११७२	आह्या आइतेजवणरो ४०४३	आह्या भाविकें हे . १४३२
आ आराणूक ... ४३६२	आह्या आर्तभूत जिवां १५८७	आह्या मार्गें ऐसें नाहीं ३८५९
आ आवडे ... ४०३८	आह्या आळीकरें ... ८७२	आह्या मेलों तेव्हा देह ३५७८
आ आह्यां आतां १८७	आह्या उतराई ... २२२०	आह्या ह्मणों कोणी... १४२०
आ एकाविधा पुण्य १८४५	आह्या गावें तुझी ... ३०८६	आह्या याची केली १५४०
आ कथा आवश्यक ४०३९	आह्या गोवर्णी रानटे २४१	आह्या रामाचे राजत ३८६०

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक
आह्मी विद्रलाचे दास १९३०	इहलोकीं आह्मा ... ३५९४	उदार कृपाळ सांगसी ४५१
आह्मी वीर जुंझार ... ४०४५	इहलोकींचा हा देहे ४०५०	उदार चक्रवर्ती ... ८
आह्मी वैकुण्ठासी ... ३४३६	उ. ०	उदार तू हरी ऐसी २०
आह्मी शक्तिहीनें ... १५०८	उकरडा आधीं अंगीं ३१९१	उदारा कृपाळा ... ५
आह्मी सदैव सुडके ४०४६	उखतें आयुष्य .. ४०५१	उदासीना पावल्या वेगीं १
आह्मी सर्वकाळ कैचीं ३८५३	उगविल्या गुती ... ३२६१	उदासीनाचा देह ... ९
आह्मी हरिचे सवगडे ४०४७	उगेंचि हें मन राहातें १२४५	उद्धत त्या जाती ... २८
आह्मी हरिचे हरिचे ४०४८	उच निच कांही नेणें २९४७	उद्धवअक्रूरासी ... १७
आह्मी क्षेत्रीचे सन्यासी ३६०७	उच नीच कैसी ... ३५९	उद्धराचा संदेह ... २९
आळणी ऐसें कळों. . १५३२	उचित जाणावें मुख्य २४०१	उद्धेगाची धाव बैसली ३५
आळवितां कठ ... २१६८	उचित तें काय १४७८	उद्धेगासी बहु फाकती १२
आळविता वाळें ... १३६४	उचित न कळे २५२६	उधानु काटीवरि ... ३४
आळवीन स्वरें ... २२४१	उचिताचा काळ ... ३१२६	उपकारासाठी बोलों २६
आळस आला अगा २१९७	उचिताचा दाता ... १६३९	उपकारी असे आरोगि ९
आळस पाडी विषय १७७१	उचिताचा भाग होतो १४८४	उपचारासी वाज ... ३६
आळिकरा कोठें साहातें २०२६	उच्चारू आसाठी ... २२०४	उपजला प्राणि न राहें २९
आळी करावी ते .. ३८४४	उजळलें भाग्य आतां ९१३	उपजलें मनी २२
आज्ञा पाळुनिया ९०४	उजळावया आलों .. ४२३९	उपजल्या काळें शुभ १४
इ.	उजळिता उजळे .. ३४२३	उपजोनिया पुढती येऊ २
इच्छा चाड नाही... ३७६४	उठाउठीं अभिमान. . ८१३	उपजोनिया मरें ... ४०
इच्छावे तें जवळीं ३६६४	उठा भागलेती ... ४५६५	उपजोनी मरो किती २०
इच्छिती त्यांसी ... २००४	उठा सकळ जन ... ५४७	उपजों मरों हे तों ... १४
इच्छिलें ते शकुनवती ३१५६	उठोनियां तुका मेला ५७९	उपदेश तो भलत्या २६
इच्छेचे पाहिलें .. २३७४	उतरलों पार... .. ३८६१	उपाधिवेगळे तुझी ३५
इच्छेपाशीं आलों. १६९३	उत्तम धालावें ... ३६९८	उपाधीचें बीज ... ३६
इतुलें करीं देवा .. २१६०	उत्तम त्या याति .. ९१४	उपाधीच्या नांवें ... ३६
इतुलें करीं भलत्या... ४७१	उदकीं कालवी शेष ९१२	उपास कराडी ... ४०
इद्रियांचीं दिनें .. २२२७	उदड शाहाणे होत... २४२८	उपासा सेवटी अघा ३०
इद्रियाचें पुरे कोड... ८७३	उदार कृपाळ ... ११४६	उपेक्षिला येणें कोणी ३०
इद्रियासी नेम नाही २५४५	उदार कृपाळ पतित	उवरांतील कीटका ३५
इनामाची भरली पेंठ ८५७	पावना ... २१२४	उभय भाग्यवत तरीज २५
इहलोकीं आह्मां भूषण ४०४९	उदारा कृपाळा पतित ११५४	उभाउभी फळ ...

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
१ ऐल थडी ... ३२३६	एक मागणें हृषीकेशी ४४८८	एकाबोटाची निशाणी २४५७
२ देखिला भौमा ४४९०	एकमेकीं घेती थडका २१८	एका ह्मणें मलें ... ३४०१
३ गरिला हात ५९२	एक ह्मणती आर्ह्या.. २६०५	एका वेळे केलें तरी ३५४१
४ भांवरेच्या तिरी ५१८	एक ह्मणती कृष्णा .. २६७	एका हाती टाळ एका ९१७
५ चंद्रभागे तिरी ४०५२	एक ह्मणती मुखवासी २६६	एकां असे एक हेवा ३३४७
६ या बाजारांत कथा २५५९	एकली राना . १५३	एके घाई खेळतां २९४
७ ट्टी वाणी ... ६४६	एकली वना चालली १५१	एके ठायीं अन्नपाणी ३६४४
८ ट्टे तें ठायी ... २२३५	एकल्या नव्हे खेळ .. ३३५०	एवढा प्रभु भावें । २९२९
९ रमा एक सरी ८९०	एकविध आर्ह्या न धरू १८४६	एवढा सकोच तरी ४२३०
१० लें तें भक्तिसुख १३७८	एकविध नारायण ... ३७७७	एवढी अपकीर्ती ... २७१७
११ लावी उर ... २६४९	एकविध वृत्ति न राहे ४०५८	रे.
१२ धिली लाज ... ४०५४	एकवेळ करीं या ... २१८२	एकतो दाट ... ३२९८
१३ गिर कां केला ... २२०९	एकवेळ प्रायश्चित्त ... ३६९९	एक पाडुरगा एक ४९२
१४ या पत्रावली ... २५६३	एक वेळे तरी जाईन ३८६३	एक वाई तुज वो ३२९
१५ तिल्या कर्मवाटा २२१४	एकशेरा अन्ना चाड २३४६	एक हें सुख होईल ४४५७
१६ वाढवितां वाढली ३०२७	एकाएक वसें ... २०४२	एका एका भाविक ३४८५
शु.	एकाएकीं आतां ... ३५३५	एका गा ए अवघे २३९८
१ वैर हत्या .. १६४५	एकाएकीं हातोफळी ३८६४	एका गा ए भाई ... ३४४
२ च्या परिहारा... १७०७	एका ऐसे एक होतें ४०५६	एका जी देवा माझी १४९८
घ.	एका गावें आर्ह्यां ... १९१४	एका जी संतजन .. ९१९
१ आतां तुझी करा १७९४	एकाच स्वामीचे . ३६०	एका पंडितजन .. ३०२४
२ एका साह्य करूं ३०९३	एकाचिया घाट्या टोके २७४	एका महिमा ... २९५०
३ करिती गुरु गुरु २५०४	एकाचिये वेठी ... ३६५६	एका वचन हें सत ४४४२
४ तटस्थ मानसी... ३४१५	एकाचिये सोई ... २५४१	एका सतजन उत्तरे ९१९
५ ते गाढव मनुष्याचे २८१५	एकाचीं उत्तरे ३१७९	एका हें वचन माझे ९२०
६ नेणतां नाडलीं १३६०	एका जीवें आता जिणें १८९	एके पाडुरगा वचन १२७८
७ परि बहिर वरें ३३३६	एकांतेंचि सुख देई १७२७	एकें रे जना तुझ्या २३८२
८ पाहातमा एकांची २३७५	एकाती लोकाती वरू ४०५७	एकोनियां कीर्ति . ४३३८
९ प्रेमगुज एकें . . ११४८	एकादशी सोमवार न २६९६	ऐशा भाग्यें जालो ९१८
१० ब्रह्मचारी गाढवा २६८५	एकादशीस अन्नपान २७०१	ऐसा कर घर आवे ५३४
११ भाव चित्तीं ८०५५	एका पुरुषा दोघी ... २६५९	ऐसा कोणी नाही हें ३०६७
१२ मन तुझ्या अवघ्या ३४७	एका बीजा केला नास २४५८	ऐसा घेई का रे... ३७३६

दणानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.

ऐसाचि तो गोवा ...	१५४८
ऐसा तव मोळा ...	१६०२
ऐसा दुस्तर भवसागर	४०५९
ऐसा माझा कोण आहे	२१५४
ऐसा मी अपार नाही	१३८७
ऐसा सर्व भाव तुज	३८६५
ऐसा हा लौकिक कदा	११५३
ऐसिया सपत्ती आह्यां	३६९६
ऐसी एकां अटी .	२४४७
ऐसी जिव्हा निकी	३४६५
ऐसी जोडी करा राम	६३१
ऐसीं ठावा वरुं	४०६१
ऐसी ते साडिली...	४३५१
ऐसी माझी वाणी ..	४४२७
ऐसीं वरुं आह्यां .	४०६०
ऐसी वाट पाहे काही	५५१
ऐसी हे गर्जवू ...	४५८
ऐसें कलियुगाच्या	४३९
ऐसें का जालें तें	१४९३
ऐसें काय उणें जालें	१३९३
ऐसें का हो न करा	३७३७
ऐसे कुळीं पुत्र होती	२६७४
ऐसे कैसे जाले भोंदू	२५०२
ऐसें कोण पापबळी	१५८४
ऐसें कोणी लारो करी	१३९१
ऐसें ठावें नाहीं मूढा	२७२९
ऐसे नाना भेष ...	२५०३
ऐसे पुढती मिळता	६२१
ऐसें भाग्य कईं ...	२०२५
ऐसें सत्य माझे येईल	१७०६
ऐसे साडुनियां धुरे	२३३७
ऐसे हे अल्प .	४५८५

अभंगाचा अंक.

ओ.

ॐ तत्सदिति सूत्राचें	३४८६
ओनाम्याच्या काळें	३८०३
ओले मातीचा	३२०२
ओले मूळ भेदी	३४३८
ओवाळू आरती ...	५६०
ओस जात्या दिशा	२०४१
ओळखी त्यासी होय	२५

क.

कई तो दिवस देखेन	२१३८
कई ऐसी दशा येईल	२०८६
कई मात माझे ऐकती	४०६२
कई देखतां होईन ...	४४९१
कटावरी कर कासया	१९८५
कठिण नारळाचें अग	२३९९
कंठीं कृष्णमणी ...	२७७८
कंठीं धरिला कृष्णमणी	२३५
कंठीं नाम सिका ...	७११
कंठीं राहो नाम	४००७
कडसणी धरितां ...	३५३०
कण भुसाच्या आधारे	४३८१
कथनी पठणी करुनि	३०११
कथा करोनिया इव्य	७२५
कथा करोनियां मोल	७२६
कथाकार्ळाची सर्यादा	७२७
कथा त्रिवेणीसगम .	७३३
कथा दुःख हरी कथा	७२९
कथा देवाचें ध्यान .	७२८
कथा पुराण ऐकतां...	२७७६
कथा प्रावर्ण । नव्हे...	२४०४
कथा हे भूषण ...	७३४
कथे उभा अग ...	२५७४

अभंगाचा अंक

कथेचा उलघ तो ...	७३
कथेची सामग्री ...	५८
कथे बैसोनि सादरें	७३
कर्धी कृपा करिसी...	१९५
कनकाच्या परियेळा	५७
कनवाळ कृपाळ । ...	४५०
कनवाळ कृपाळू ...	२०५
कन्या गो करी कथेचा	२६८
कन्या सासुन्यासि ...	१९५
कपट काहीं एक .	३८६
कव मरू पाळ धरण	५३
कमोदिनी काय जाणे	३८६
कर कटावरी	१९४
करणे ते देवा	९२
करणे तें हेंचि करा...	२४०
करणे न करणे वारलें	३१२
करविता व्रत अर्थ .	२७०
करविली तैसी केली	४२४
करा करा लागपाट	७७
करा नारायणा ०...	२२७
कराल तें करा ...	३८६
कराल तें काय नव्हे	२१८
करावा उद्धार किंवा	१४६
करावा उद्धार हें तुह्यां	१४४
करावा कांटाळा नव्हे	१४६
करावा कैवाड ...	५१
करावा वर्षाव	१८७
करावी ते पूजा मनेचि	२४७
करावें कीर्तन ...	७३
करावें गोमटें	३२९
करावें चिंतन ...	३३७
करावें ते काम	४४९
करितां कोणाचें ही ...	२९५

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.
करिता तडातोडो ... ३३१२
करिता देवार्चन ... ३०५९
करिता या सुखा ... ९२३
करिता विचार अवघे ४४११
करिता विचार तो हा २०२८
करिता विचार ... १४१८
करिता वेरझारा ... १६५२
करिता होया व्हावे ३३०२
करिती तथा वेवसाव ३०७३
करितो कविल झणाल ४०६३
करिसी कां न करिसी २१५६
करिसी तें देवा करीं १२४०
करिसी लाघवे .. १५६८
करी आणिकाचा ०... ३४००
करीं ऐसी धावाधावी २९०३
करीं ऐसे जागे ... ३८६६
करीं धदा परि ... ३८७०
करीन कोल्हाळ .. १९१९
करील आवाळी . ४३३५
करी भक्ति श्रोगें .. ४५८०
करी सध्याज्ञान . ३००१
करी हेचि काम ... ३४५३
करुणा बहुत तुझिया ६८८
करुं कवित्व काय ... ४२५७
करु जातां समिधान १८१८
करु तैसे पाठातर ४०६४
करुनि उचित खेळें ३५५०
करुनि कडविड . ३३३७
करुनि जतन ... २३४२
करुनियां शुद्ध मन २३८९
करुनि गाहां जरी .. ३८७१
करुनि विनवणी ... १७८८
करुनी आश्रत ... ४४८२

अभंगाचा अंक.
करुनी आरती १७८
करुनी उचित । प्रेम ४५३१
करुनी चहावी ... ४३४१
करुनी चिंतन खेळों १२२०
करुं याची कथा ... ४०६५
करु स्तुती तरी ते . १३३१
करोत तपादि साधनें ८४६
करोनि स्नानविधि ... २०७०
कर्कश सगति ... २८५२
कर्म धर्म नव्हती सांग ६७६
कलयुगामाजी थोर. . २६३८
कलिधर्म मागे ... २६३७
कलियुगीं कवित्व ... २६३३
कल्पतरु रुया नव्हती ९२४
कल्पतरु अर्गी इच्छिले ३१७०
कल्पतरुखालीं ३१७४
कल्याण या आशीर्वादे ४०६६
कवण जन्मता कवण ११६९
कवण दिस येईल .. ३४३१
कवण पाषाणासी .. ३५२४
कवणाशीं भाडों कोण १४३५
कवतुकवाणी बोलतसे १२७९
कवतुकवाणें ... १४८०
कवळाचिया सुखें ... २३९
कवीश्वरांचा तो ... २५८२
कसरायें गर्भ वाघियेले ४५६६
कस्तुरीचे अर्गी ... ३०७७
कस्तुरी मीनली जये ३४३४
कस्तुरीचें रूप अति ७१०
कळल हे खूण ... ९२५
कळलें माझा तुज ... १४१२
कळस वाहियेला ... ३८७२

अभंगाचा अंक.
कळे ऐशा वाटा ... ३५०१
कळे परि न सुटे ... २७७७
कळे न कळे त्या धर्म ६१९
कळों आला भाव .. ११९८
कळों आलें ऐमे आता १६४३
कळों आलें तुझें ... १३०९
कळों नये तोंचि ... १४७२
कळों येतें तरी का १३५८
कळों येतें वर्म २२५१
काकुळती एकें पहाती ८३
काकुळती येतो हरी २८३
काखे कडासन आड ४३९१
काग बग रिठा मारिले ४०६७
कां गा किविलवाणा ५५२
कां गा कोणी न झणे २१३३
कागा धर्म केला ... १६५०
का जी आक्षा होतें २०८७
का जी तुझी ऐसे ... १६८६
कां जी धरिले नाम १५८५
का जी माझे जीवीं २२५६
कां जी वाढविलें ... १५७०
कांच्यासाठीं झाले ज्ञान ४४४
कानडीनें केला..... १६८१
कान फाडूनियां मुद्रा २४९२
कां न जावें वसोाने ९२६
कानी धरि बोलु ... २५४२
कान्हया रे जगजेठी १९४८
कान्हो एकली रे १४९
कान्होवा आता तुझी २४३
कान्होवा तू आलगट २५२
कापे कोणी माझी.. ४२७९
कास घातला बांदोड ४१७
काम क्रोध अहकार ४५३३

अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक
काम क्रोध आड ... ३८७४	काय करू आतां ... १२३०	काय त्या दिवस .. १२८
काम क्रोध माझे ... २०४९	काय करू आतां ... ४४१३	काय दरा करील वन २५९
कामक्रोध माझे ... १४२४	काय करू आतां या २३००	काय दिनकरा ... १८०
कामवेनूचें वासरू ... १५८६	काय करू आन देवते १८५४	काय दिला ठेवा .. ४४२
काम नाही काम नाही ३६०८	काय करू कर्माकर्म... १५६४	काय दिवस गेले ३३५
काम सारुनी सकळ २२३	काय करू जी दातार २३०४	काय देवापारीं उणे २५७
कामाचा अकित ... २६५८	काय करू जीव होतो २०९७	काय देवें खातां ... ६५
का माझा विसर ... ४३२३	काय करू पोरा ... २६७९	काय देह घालू ... १७३
कां माझे पढरी न ४३२१	काय करू मज ... २७६५	काय धर्म नीत ... ४१
कामातुर चवी सांठी २८५७	काय करू सांगताही ३२३७	काय धोविलें कातडें २५८
कामातुरा भय लाज २८५८	काय करू वाळा ... १८०३	काय धोविलें बाहरी २४०
कामांमध्ये काम ... ६१६	काय काय करितो या ४४८७	काय नव्हे करिता... १८१
कामिनीसी जैसा . ३०४७	काय कार्या करिती . २५८८	काय नव्हे केले ... ६३
कामें नेले चित्त नेदी ५५४	काय कार्या करू लोक २१६२	काय नव्हेसी तू एक १८६
कामें पीडिलों माया २५०	काय कृपेविणं घालावें ४०६९	काय नाही माझे ... ३७९
काय आता आह्मीं... १२४७	काय केले जळचरो २८६८	काय नाही माता ... ९२
काय आतां यासी . ४५	काय क्रोध आह्मी ... १९२५	काय नाही लवत ... २५८
काय आह्मां चाळविसी ४२	काय जाणें मी पामर ४५८१	काय नेणों होता ... ४४०
काय आह्मी केले ऐसे २२४८	काय जाणों वेद .. २२३३	काय न्यून आहे ... २२४
काय आह्मी भक्ति... ४७३	काय जालें नेणों ४३२८	काय पाठविलें ... ४३७
काय उणे आह्मां .. १९२७	काय ढोरापुढें घालूनि २८०८	काय पाहातोसी ... २०७
काय उणे कां करितोस १२९	काय तां करावी ... २६१८	काय पुण्य ऐसे ... २०५
काय उणे जालें तुज १४६८	काय तुज कैसें ... २१३१	काय पुण्यराशी ... ३८७
काय उणे मज ... ४०६८	काय तुज मागे नाही १४२३	काय पोरें जालीं फार ४३३
काय उरली ते करू १२७२	काय तुझा महिमा ५६१	काय फार जरी जालों २११
काय एकां जालें ते २३७०	काय तुझी ऐसी .. १४९०	काय वा करीसी सोवळें २४३
काय ऐसा जन्म जावा ३८८०	काय तुझी थोरी बणूं ११५०	काय बोलों सांगा ... १७६
काय ऐसा सागा ... १८३१	काय तुझे उपकार... ११७७	काय मज एवढा भार ३८७
काय ऐसी वेळ ... ३८७६	काय तुझे वेचे मज १९६२	काय मागावें कवणासी ३८७
काय करावें तें धातां १५६६	काय तुझी जाणां ... ८२९१	काय मागे आह्मी ... ११६
काय करावें म्यां केले ४३६१	काय ते विरक्ति ... १८८५	काय माझा पण ... २००
काय करितील केली ६९३	काय ते सामर्थ्य न १४६४	काय माझी सत पहाती १३
काय करीक तें नव्हे ७०१	काय तो विवाद असो २४१२	

अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
अस माझे नेती ... १८६९	कां रे पुढ्या मातलासी ८१९	काही दुसरा विचार २७७३
अस माता विसरे ... १३६३	कां रे पुढ्या मातलासी ८२०	काहीं न मागती देवा २९४६
अस मी अन्यायी तें १२६६	का रे माझा तुज नये ४००२	काहीं न मागे कोणासी ३११२
अस मी उद्धार पावेन ४९६	कां रे माझी पोरें ... २३४३	काही नित्यनेमाविण २७४०
अस मी जाणता ... ४२८५	कार्तिकीचा सोहळा ८९१	काही मागणें हें आह्या ४२७१
अस म्या मानावें ४४३२	कार्यचि कारण ... १३३७	काहीं माझे कळों आले ४३२४
अस लवणकाणिकेविण १२९०	कालवृत्ति विष ... ४३८०	काहीं बोलिलों बोबडें २२९६
अस वाणू आतां न ९२९	काल्याचिये आसे . २३२	काही निपत्ति अपल्या ४५१५
अस विनवावें कोण १४०६	कावळीयासी नाही २७६४	काहे भुला ... ५४१
अस वृंदावन मोहियलें २७८९	कावळ्याच्या गळा २७९१	काहे रोवे आगले ५४२
अस शरीरिपे काम ४०७०	काशासाठी आह्या ... १४६२	काहे लडका वास २५१३
अस सर्प खातो अन्न २५८६	काशासाठी बैसो ... ४२६५	काहो आलें नेणों १५५९
अस सांगो आता ... ९३०	काशीयात्रा पाच... ८४३	कां हो एथें काळ ... १९६०
अस सागो तुझ्या... ३८७८	कांस घालोनी वळकट ३४३७	कां होती का होती ४३९९
अस सागो हृषीकेशा ४५१०	कासया करावे तपाचे ८४७	का हो तुझी माझी १४९५
अस साधनाच्या ... ३८२४	कासयागा मज वातले ३८८२	का हो देवा काहीं न २१७६
अस साहतोसी फुका १६५८	कासया गुणदोष पाहों ४०७२	का हो माझा मानियेला ४८४
अस सुख आहे ... ६५५	कासया जी ऐसा ... ३७१८	कां हो वाढवितों देवा १५०९
अस ह्याचें घ्यावें ... २८७१	कासया या लोभें केले २१७४	काळ जवळिच उभा २३५८
अस ज्ञानेश्वरी उषें ४२८४	कासया लागला १३९२	काळतोडा सुना .. २६०३
असा वाचा मन .. १२५५	कासया वाचूनि जालो १४५२	काळयाचे मागें चेंडू ५४
असावाचामनें जाला २३९४	कासयासी व्यर्थ ... १७२५	काळ सारावा चितने ३०५०
असा वाचा मन ... १४४६	कासयासी व्हावें ... ११८९	काळ सार्थक केला ६६०
अर्थे करुनि करी धदा ३८८१	कासया हो माझा .. १६३१	काळाच सारखा ... ३२५३
अरणापें असतां दृष्टी ३१५१	कासियानें पूजा करूं ३५२३	काळाच्या सत्ता ते २९०१
अरे गमाविल्या गाई २४२	कासिया पाषाण ... ३११३	काळाचे ही वळ .. ४०७१
अरे तुझी ठेवा बहुता ३६६६	काही एक तरी ... २०४३	काळावरि घालू तरि २०००
अरे तुझी निर्मळ २३२१	काहीच नलगे आदि ४२६०	काळावरी सत्ता ... १३५७
अरे दाटोन होता २३३६	काहींच मी नव्हे ... ४२४५	काळिया नाथूनी .. २८७
अरे दास होसी .. ०३३८	काहीं चिंता कोणा १०६	काळें खादला हा ... ३३२६
अरे न पावसी .. १६५५	काहीं चितेविण ... ४३२९	काळोखी खाऊन . २३६६
अरे न भजसी हरी २३२२	काहीं जडभारी ... ३८८३	किडा अन्नाचें माणुस १३१०
अरे नाठविसी . २३२३	काही जाणो नये ... ३४७१	किती उपदेश कारावा २७२

अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक
किती एका दिवशी ४०७३	कृपा करावी भगवते १८३५	केले पाप जेणे दिले ३३०
किती करू शोक. . ४३२२	कृपा करूनी देवा... १८१४	केले शकुने प्रयाण .. ४०७
किती चौघाचारें ... ८७४	कृपावंत किती .. २९९२	केल्यापुरती आळी... ४२६
किती तुजपार्शा देऊ १७१५	कृपावता कोप न ध० २०८२	केवढा तो अहकार १६२
किती था काळाचा ३०३४	कृपावता दुजे नाही २०७८	केवा मज धीर ... ४३१
किती रांडवडे २४०७	कृपावंते हाक दिली ७३	केवे भाडवल खरा १४५
किती लाजिरवाण २४१७	कृपालु ह्मणोनि ... १७४१	केवल्याच्या तुझा घरी १५६
किती विवचना ... २०३८	कृपालू मक्तांचा .. ४५४०	के वाहावे जीवन . . २३७
किती वेळा खादला २७०३	कृपालू सज्जन तुझी ९३३	केसा कृपालु हे न .. १३९
किती वेळां जन्मा ४०७४	कृपेचा ओलावा .. १५६७	केसा ती देखिला ... २०३
किती सागें तरी .. २७२५	कृपेचे उत्तरे देवाचा ३०३८	केसा सिद्धीचा ... २७९
किती सोसिती करटी २७३४	कृपेचे सागर हेचि ४०८२	केसा होतो कृपावत ३२४
कीर्तन ऐकावया ... १९५८	कृष्ण गातां गीर्ता २९९५	केसी करुं आता साग १२१
कीर्तन चाग कीर्तन ७३५	कृष्ण गोकुळीं जन्मला ११६	केसी करू तुझी सेवा ४७
कीर्तनाची गोडी ... ३२६५	कृष्ण माझी माता... ४०८१	केसी दिसों बरीं १२९
कीर्ति चराचरी आहे ९३१	कृष्ण हा परिचारी २७	केसे असोनि ठाउके २३१
कीर्तनाचा विकरा ... ७३६	कृष्णाचिया सुखें भूख ७९	केसे करुं ध्यान केसा १२१
कीर्तनाच्या सुखें .. ७३७	कृष्णाजनें जाले ... ३६१८	केसे भले देवा ... १८२
कीविलवाणा जाला २७४३	केला अगीकार . ४५४१	कोटिजन्म पुण्यसाधन ९३
कुंकवाची ठेवावेवी २६८८	केला कर्ईवाड ... ९३४	कोठें आता आही... २१३
कुचराचे श्रवण . . २८४८	केला तैसा अगीकार २२६३	कोठें गुतलासी ... २०९
कटल्याविण नव्हे ... २७११	केला पण सांडी ... १५२८	कोठें गुतलासी द्वार० ४५२
कटुबाचा कला त्याग ४३९४	केला पुढें हरि ... ३६	कोठें गुंतलासी यो० २०९
कुतच्या ऐसें ज्याचे २८०१	केला मातीचा पशुपति ३३५४	कोठें देवा आले अगा ३८८
कुंभ अवघा एक ३१७६	केला रावणाचा वध ४०२	कोठें देवा बोलों ... १३३
कुंभपाक लागे त्यासी ३२	केलियाचे दान ... १७८५	कोठें नाही अधिकार ३२६
कुरगी पाडस ... २१२३	केली कटकट गाऊ ५७३	कोठें भोग उरला ... ३८८
कुरुवडी करीन काया ४०७५	केली प्रतिज्ञा मनाशीं ८७५	कोठें मी तुझा धरुं १३
कुशळ गुतले निषेधा २६०२	केली सलगी तोंडपिटी १५४३	कोड आवडीचे ... २२८
कुशल वक्ता नव्हे ३८०९	केली सीताशुद्धि ... ४१५	कोडियाचे भोरेपण २५२
कुळधर्म ज्ञान ... २४३८	केली हार्णाळां अंचोळी ४५५०	कोडिला गे माज... १२
कुळीची हे कुळदेवी ९३२	केले तरी आतां ... १४९७	कोडे रे कोडे एका हे ३०
कुळीचे देवत ज्याचे १७४४	केले नाही मनीं त्या २४४५	कोण आता कळिकाळा ३८

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
ग आमर्चा योग १३०४	कोण साक्षीविण २२४५	खेळंमेळीं आले घरा ४४
ग आह्वा पुसे ... २१=१	कोण्या काळे येईल १९८२	खेळं मनासवे ४०८५
ग घरा येतें ... ४४०९	कोपोनियां पिता बोले ३८६	खेळं लागलों ... ४२६
ग जाणे कोणा ... १२४२	कोरडिया ऐशा ३२५२	खोंकरी आवण होय ७३८
ग तें कारण राहिलें १२५३	कोरडिया गोष्टी १७०१	खोड्याचा विकरा ... ३१४१
ग तो उपाव करू २०१७	कोरड्या गोष्टी २५७१	खोल ओल पडे तें २६२२
ग त्याचा पार ... ९३६	कौडीकौडीसाटीं २४९३	ग.
ग हुजें हरी सीण २२१०	कौतुकाची सृष्टी १३००	गगा आली आह्वांवरी ९४१
ग पर्वकाळ ... १३९६	कौलें भरियेली पेंठ ३२९४	गगा गेली सिधुपाशीं २१९५
ग पुण्य कोण ... ९३७	क्या कडू नहिं बुझत ५३१	गगाजला पाहीं पाठी ९४२
ग या पुरुषार्थाची ४५४६	क्या गाऊ कोई ५२७	गगा न देखे विटाळ ३२८५
ग येथे रिता गेला ७९८	क्या मेरे राम कवन ५४३	गंगेच्या अताविण ३२६८
ग वेची वाणी ... १९००	क्याला मज आयो १५०	गजइंद्र प्रशु आहें . ११५५
ग सांगायास ... ४०७७	क्रियामतिहीन २२७२	गजेंद्र तो हस्ती सहस्र ३९७
ग सुख धरोनी ... ४९५	ख.	गडी गेले रडी ... २१६६
ग होईल आतां ... ३६७०	खडा रवाळी साकर ३५२०	गणेश सारजा करिती १२१५
ग चिंता आड ... २७९२	खद्योतें फुलविलें ... २७१०	गति अधोगति ... ३७५७
गाच्या न पडो १८५८	खरे नानवट निक्षेपाचें ४०८३	गधर्व अभि सोम ... ३१२१
गाचें चित्तन करू २१३७	खरें बोले तरी २४२९	गधर्वनगरों क्षण एक ३२८१
गाच्या आधारे ... ११७९	खरें भांडवल सापडलें १८७८	गयाळचें काम ... २८५०
गापार्शी आतां ... ४०७८	खळा सदा क्षुद्रीं दृष्टी ९४०	गरुडाचे पार्थी। ... २१९४
गापार्शीं द्यावें माप ३६७१	खाणोरियांचीं पुसों ३३२५	गरुडाचे वारिकें ... ५
गा पुण्या फळ ९३८	खादलेंच खावें वाटे ३६४९	गरुडावरि बैसोनि... ९
गा पुण्ये याचा ९३९	खावें त्यावे द्यावें ... ३८८६	गर्जत जावें नामावळी ६४५
गा मुझे ऐसी ४३१६	खिस्तीचा उदीम २६३७	गर्भाचें धारण ... २६७१
गाशीं विचार २९९३	खुटोनियां दोरी १२५२	गर्भी असतां वळि... ३०६१
गाही केंडावें हा ३४६१	खेचर खडतर .. ३२५	गळित जाली काया ५८८
गी एकाच्या पोरें १२२९	खेळतां न भ्यावें ११९७	गव्हाच्या घुगन्या .. २४६२
गी एकी भुलली १३७	खेळता मुरारी जाय १४७	गव्हाराचें ज्ञान अवघा २७१२
गी निंदा कोणी ४०७९	खेळतां ते खेळ ... ४०८४	गव्हे गुरु दास्य ससारीयां ६७५
गी सुना कोणी १२७	खेळ नव्हे बरा ६४	गहू एकजाती ... २८७८
गे गांवीं आहे ... ४०८०	खेळ मांडियेला २९३	गाई गोपाळ यमुनेचे १४६
गेण तुझा साग ... २३२८		

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
गाईन ओंबिया पढरीचा ५२५	गुळें माखोनियां दगड २५४६	घ.
गाईन ते लीळा चरित्र ११४	गैला कोठें होता १११	घटां अलिप्त असे रवि ३६०
गाऊ नेणें कळा कुसरी ३८८७	गेले टळले पाहार तीन ४४८१	घडिया घालुनी तळीं ५४
गाउ नेणें परी मी ४०८६	गेले पळाले दिवस २३३९	घरी रांडा पोरें मरती २८३
गाऊ वाहू टाळी रगीं ४५३८	गेली वीरसरी ३१४०	घरोघरीं अवघें झालें २४७
गाऊ वाणू तुज विठो ५७२	गोकुळींची गति कोण ८४	घरोघरीं बहु जाले २५८
गाजराची पुगी ... २४८२	गोकुळींच्या सुखा ११७	घातला दुकान । देती ९४
गाठोळीस धन भाकावी २५६१	गोड जालें पोट धालें ६८६	घातला दुकान । पढीये ३१८
गाढव शृंगारिलें कोडें २७७२	गोड नावे क्षीर ३२६२	घालिती पव्हया २२५
गाढवाचे अर्गी ... २८१९	गोड लागे परी १५७	घाली कवाड टळली १४
गाढवाचे घोडें..... ४०८७	गोडीपणें जैसा गुळ ३६२७	घालुनिया माणीं ३७९
गाढवाचें तानें..... २८१६	गोणी आली घरा ४४०४	घालुनियां कास १६२
गातां आइकतां ... २६९८	गोदेकाठां होता आड ३३२७	घालुनिया ज्योती ४३६
गाती ओंब्या कामे १०५	गोपाळ प्रीतीनें कैसें २६३	घालुनियां भार ४२५
गातीं नाचतीं आनदें २२९१	गोपाळ ह्यणती २७१	घालुनियां मध्यावर्ती २४८
गातीं भाव नाहीं अर्गी २२७०	गोपाळा उभडू नावरे ४९	घालुनि लोळणीं ४०८
गातीं नासुदेव मी ऐका ४४८०	गोपाळांचें कैसें केलें २६८	घेईन मी जन्म ३८८
गावाळाचे अर्थीं कारे ६५७	गोपीचंदन मुद्रा धरणें १८४२	घेईं घेईं माझे वाचे ३४८
गायत्री विकोन पोट ७३९	गोभट्या बीजाचां फळें २८७९	घेऊ नये तैसें दानू २५२
गायनाचे रगी ३५०६	गोरस घेऊनी सातें १३३	घेऊनिया चक्र गदा २९२
गायनाचें वाहें टाळी ६३४	गोविंद गोविंद । मना ४२९४	घेता आणिकाचा १६०
गांवलोकीकांहीं १४१५	गोविंद भ्रतार गोविंद २९	घेती पाण्यासी हुदरी २४
गावे ह्यणउनि गीत ३२६७	गोविंदाचे नाम गोड ८६	घेसी तरी घेई ९४
गासी तरि एक ... २६१२	गोविंदावांचोनि वदे २७५१	घोंगडियाचा पालट ४२
गुणा आला विटेवरी १०	गोहो यावा गावा २६७०	घोंगडियाचीं एकी... ४२
गुणांचाचि साटा ९४३	गौरव गौरवापुरतें ३३६४	घोंगडियास घातली ४३
गुणाची आवडीं ... ४०८८	गौळणी आल्या वाज १२५	घोंगडें नेलें सांगों मी ४३
गुरुकृपे मज बोलविलें ४४२०	गौळणी बाधिती १३०	घोंटवीन लाळ . . ४४६
गुरुचिया मुखें होईल ९४४	गौळणीचाचीं ताकपिरें २९५५	घ्या रे भाई घ्यारे... ३०२
गुरुपादाशीचें जळ... २८४०	ग्रथाचे ते अर्थ नेणती ३१३५	घ्या रे भोंकरें भाकरी २३
गुरुमार्गामुळें अष्ट ... २५०९	ग्रासोग्रासीं भाव ३३१८	घ्यारे लुटी प्रेमसुख ३०५
गुरुशिष्यपण ३०९१		घ्यावी तरी घ्यावी १२६
गुळ साडुनी गोडी ३४७३		

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
च.	चालिती आडवाटा ३१३६	चुकलिया आह्ला १४१०
कफेरीं गळीं गळा ३६५०	चालिलें सोवती ३३९२	चुकलिया ताळा २४००
चळी चचळ निश्चळी ३७५३	चालें दडवत १२३२	चुकली ते बाट ३०६०
चुर मी जालो ... ४०९०	चालें हें शरीर ३७३६	चुवळीचा करी २८४५
चदन तो चदनपणे ३२९७	चालवणे काय २२८८	चुराचुराकर माखन ४५५६
चनाचे गावा ... २८८२	चाहाडाची माता २७५७	चोर टेंकाचे २६१९
चनाचे हात पायही ९४७	चितनाची जोडी १७७०	चोरटें सुनें मारिलें टाळे ११७१
चनाच्या वासं ... ३८८९	चितनासी नलगे वेळ ३०३७	चोराचिया धुडका मनी ३१७५
रणाचा महिमा ... १२९१	चितने अचित ३६१९	चोरासी चादणें ९५०
रणी नमन ४०९२	चितने सरे तो ९४८	चोरें चोरतें २५४०
रफडे चरफड शोके ४४९५	चिंता ते पळाली १५	चौक भरियेला ३१९
ला आळदीला ४३०३	चिंता नाहीं गावां ९४९	छ.
ला जालु रे सामोरे ४४७१	चितामणि देवा ४३८६	छळी विष्णुदासा कोणी २७०८
ला पढरींसी जालु ७८६	चितिल्ली पावलें १०२	छोडे धन मंदिर ५२८
ला बाई पाडुरग २३४	चितिल्लें तें मनियें जाणें ३२६९	ज.
ला वळू गाई । दूर २१९	चित्त गुतलें प्रपचे २३०३	जग अमगळ ३३१३
ला वळू गाई । वेंसां २२०	चित्त ग्वाही तेंथें ३८०४	जग अवघें देव २६१०
वदा भुवने जया० ४०९३	चित्त घेउनिया ११८१	जग ऐसें बहुनावें ९५१
वदा भुवने लोक ४५४७	चित्त तुझ्या पायीं १५२२	जग चले उस घाट ५३७
वहू आश्रमाचे धर्म ३२८८	चित्त तें चितन ३०९६	जग जोगी जग जोगी ३४३
वहूकडूनियां घेती तें २५९	चित्त शुद्ध तरी ४३७७	जग तरि आह्ला देव ३३००
वाकरीवांचून २८७७	चित्त समाधानें ३४१४	जगदीश जददीश ५६२
वागला तरी पूर्णकाम ४८६	चिता ऐसी नको ३४५७	जगा काळ खाया ३५८१
वागलें नाम गोमटें रूप ४७९	चिताचा चाळक ... ३७९४	जगाचा हा बाप २४
वाड अनन्याची १९	चित्ताचें बाधलें ३७५०	जगां ऐसा बाप व्हावा ३३५५
वातुर्यांच्या अनतकळा ३१३९	चित्ता मिळे ल्याचा ३४१९	जगां कीर्ति व्हावी २५१२
वारी वेद ज्यासाठीं ६४२	चित्तीं तुझे पाय ३८९०	जगां मान्य केलें १४७९
वारी वेद ज्याची १८	चित्तीं धरीन मी ४०९१	जडलों अंगाअर्गी १५१.
वाल केलासी मोकळा ६३९	चित्तीं नाहीं आस २९१५	जडलों तो आतां पायी ९५९
वाल घरा उभा १७५२	चित्तीं नाहीं तें २४३२	जडदेह कसा ... ४५८३
वाल साह्या राधो ३४०	चित्तीं वेंसलें चितन ४५४८	जतन करीन जीवें १९२१
वावळलें काय २८८८	चिन्हें उमटती अर्गी ४४६५	जन तरी देखें ११७६
वालावा पंथ तो ३२६६	चिरगुटें घाल्नि २५४८	जन देव तरी २६०९

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक
जननिया बाळका रे ५८१	जया शिरी कारभार ३१६९	जातों न येतिया वाटा २५	
जवनी हे जाणे ४०९४	जयासी नावडे २७१०	जाय तिकडे लागे ३५	
जन पूजा याचा मज १९९८	जये ठायी आवडी १९४९	जाय परतें काय १२	
जन मानवले वरी ११७०	जये वेळीं चोरुनियां ३१	जाय फाकोनियां १२	
जन विजन जालें ३५६६	जरा कर्णमूळीं सागों १२५६	जायाचे अगुलें लेता ३१	
जन हे सुखाचें दिल्या ११५६	जरि मी नव्हतों १६४७	जायाचें अळकार ... ४३	
जनाचिया मना जावें ८४८	जरि हा हो कृपा ३७८४	जायाचे शरीर ... ९	
जनी जनार्दन ऐकतें १२४८	जरि हे आड येती ४०९५	जा रे तुझी पडरपुरा ५	
जन्ममरणाची कायसी ११९२	जरी झालें राज्य ३१३७	जाला कवतुक करिता १६	
जन्ममरणाची विस० ३५२५	जरी तुझा मज नसता १२०३	जाला जीवार्सी उदार १६	
जन्म मृत्यु फार जाले २१८५	जरी न भरे पोट ३८९२	जाला प्रेतरूप ... ३५	
जन्मा आलिया ३४१	जरी माझी कोणी ३४८३	जालासी पडित पुराण २५	
जन्मा आलियाचा २३०७	जववरी नाहीं देखिली ८४१	जाला हा डांगोरा ... ३८	
जन्मा आलों त्याचें ९५५	जव हें सकळ सिद्ध ४६६	जालिया दर्शन करीन २०	
जन्मांतरिचा परिट २७९७	जवळी नाहीं चित्त २५७	जाली गाढवी दुधाळ २५	
जन्मांतरी शुद्ध नाहीं २०५७	जवळी मुखापार्शी ६३७	जाली झडपणी खडतर ८	
जन्मा येउनि काय २६९०	जळती कीर्तने ७४१	जाली तडातोडी २२	
जन्मा येऊन उदार २५४३	जळतें सचित १९३४	जाली पाकसिद्धि वाट ५	
जन्मा येऊनि कारे ६२४	जळले तें बाह्यसोग २४४८	जाली हरिकथा रग ८	
जन्मा येउनि तथा ९५३	जळे माझी काथा ४४३६	जाली होती कप्या ५	
जन्मा येणे घडे ६६३	जळो अगी पडो ३१७१	जाले आता सांटे ३६	
जन्मोजन्माचें सचित ३८९१	जळो आतां नाव ३६९३	जाले पीक आह्मा ३५	
जन्मोजन्मा दास १८२५	जाणो नेणो काय ... १८३३	जाले भाडवल ... ४०	
जप करितां राग ३४७६	जाता पडरीच्या ७९४	जाले रामराज्य काय ४	
जप तप ध्यान नलगे १८८४	जाति विजातीची . . ३३५३	जालें समाधान . . ३०	
जपाचे निमित्त २५५५	जातीचा पाईक ओळखे ३६२	जालों आतां एके २	
जय जय ह्यणा राम ६१८	जातीचा ब्राम्हण ... २८२७	जालों आतां दास २०	
जयाचिये द्वारी ४३०१	जातीची शिदळी २६६५	जालो आतां दास २०	
जयाचिये वाचे न ये १८९१	जातीचें तें चढे प्रेम १५३४	जालों तव सार्चें ... २४	
जया दोषां परिहार ८०७	जाती पडरीस ... ७८५	जालों द्वारपाळ ... १५	
जया नाहीं नेम २६९७	जातों वाराणसी ... २८४१	जालो निर्भर मानसीं ३८	
जयापासोनि सकळ ३४९०	जाय जाय तू पडरी ७७४	जालो वळिवत ... ३८	

अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
अ माझे नेता ... १८६९	कां रे पुढ्या मातलासी ८१९	काही दुसरा विचार २७७३
अय माता विसरे ... १३६३	कां रे पुढ्या मातलासी ८२०	काही न मागती देवा २९४६
अय मी अन्यायी ते १२६६	कां रे माझा तुज नये ४००२	काहीं न मागे कोणासी ३११२
अय मी उद्धार पावेन ४९६	कां रे माझीं पोरें ... २३४३	काहीं नित्यनेमाविण २७४०
अय मी जाणता ... ४२८५	कार्तिकीचा सोहळा ८९१	काहीं मागणें हें आझा ४२७१
अय म्या मानावें ४४३२	कार्यचि कारण ... १३३७	काहीं माझे कळों आले ४३२४
अय लवणकणिकेविण १२९०	कालवृत्ति विष ... ४३८०	काहीं बोलिलों वोबडें २२९६
अय वाणू आता न ९२९	काल्याचिये आसे . २३२	काहीं निपत्ति अपत्या ४५१५
अय विनवावें कोण १४०६	कावळीयासी नाही २७६४	काहे भुला ... ५४१
अय वृदावन मोहियलें २७८९	कावळ्याच्या गळा २७९१	काहे रोवे आगले ५४२
अय शरीरपें काम ४०७०	काशासाठी आही ... १४६२	काहे लडका घास २५१३
अय सर्प खातो अन्न २५८६	काशासाठी बसो ... ४२६५	काहो आलें नेणों १५५९
अय सांगो आतां ... ९३०	काशीयात्रा पांच... ८४३	कां हो एथे काळ ... १९६०
अय सागो तुझ्या... ३८७८	कास घालोनी बळकट ३४३७	कां होती कां होती ४३९९
अय सागो हृषीकेशा ४५१०	कासया करावे तपाचे ८४७	कां हो तुझी माझी १४९५
अय साधनाच्या ... ३८२४	कासयागा मज घातलें ३८८२	का हो देवा काहीं न २१७६
अय साहतोसां फुका १६५८	कासया गुणदोष पाहों ४०७२	का हो माझा मानियेला ४८४
अय सुख आहे ... ६५५	कासया जी ऐसा ... ३७१८	कां हो वाढवितां देवा १५०९
अय ह्याचें घ्यावें ... २८७१	कासया या लोभें केलें २१७४	काळ जवळिच उभा २३५८
अय ज्ञानेश्वरीं उणें ४२८४	कासया लागला १३९२	काळतोडा सुना .. २६०३
अया वाचा मन ... १२५५	कासया वाचूनि जालो १४५२	काळ्याचे मागे चेंडू ५४
अयावाचामनें जाला २३९४	कासयासी व्यर्थ ... १७२५	काळ सारावा चिंतनें ३०५०
अया वाचा मनें ... १४४६	कासयासी व्हावें ... ११८९	काळ सार्थक केला ६६०
अये करुनि करी धदा ३८८१	कासया हो माझा .. १६३१	काळाच सारखा ... ३२५३
अरणापें असतां दृष्टी ३१५१	कासियानें पूजा करू ३५२३	काळाचिया सत्ता ते २९०१
अरे गमाविल्या गाई २४२	कासिया पाषाण ... ३११३	काळाचे ही कळ... ४०७१
अरे तुझी ठेवा बहुता ३६६६	काही एक तरी ... २०४३	काळावरि घालू तरि २००७
अरे तुझी निर्मळ २३२१	काहीच नलगे आदि ४२६०	काळावरी सत्ता ... १३५७
अरे दाटोन होतां २३३६	काहींच मी नव्हे ... ४२४५	काळिया नाथूनी . २८७
अरे दास होसी . . २३३८	काहीं चिंता कोणा १०६	काळें खादला हा ... ३३२६
अरे न पावसी ... १६५५	काहीं चितेविण . ४३२९	काळोखी खाऊन . २३६६
अरे न भजसी हरी २३२२	काही जडभारी ... ३८८३	किडा अन्नाचे माणुस १३१
अरे नाठविशी .. २३२३	काही जाणो नये ... ३४७१	किती उपदेश कारावा २७२६

अभंगाचा अंक

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

किती एका दिवशी ४०७३
किती करू शोक... ४३२२
किती चौघाचारें ... ८७४
किती तुजपार्शीं देऊ १७१५
किती या काळाचा ३०३४
किती राडवडे २४०७
किती लाजिरवाण २४१७
किती विवचना ... २०३८
किती वेळा खादला २७०३
किती वेळां जन्मा ४०७४
किती सागों तरी २७२५
किती सोसिती करटां २७३४
कीर्तन ऐकावया ... १९५८
कीर्तन चाग कीर्तन ७३५
कीर्तनाची गोडी ... ३२६५
कीर्ति चराचरीं आहे ९३१
कीर्तनाचा विकरा . . ७३६
कीर्तनाच्या सुखे... ७३७
कीर्तिलवाणा जाला २७४३
कुंकवाची ठेवावेवी २६८८
कुचराचे श्रवण ... २८४८
कटल्याविण नव्हे... २७११
कुटुबाचा केला त्याग ४३९४
कुतऱ्या ऐसें ज्याचें २८०१
कुंभ अवघा एक . ३१७६
कुंभपाक लागे त्यासी ३२
कुरगी पाडस ... २१२३
कुरुवडी करीन काया ४०७५
कुशल गुंतले निषेधा २६०२
कुशल वक्ता नव्हे ३८०९
कुळधर्म ज्ञान ... २४३८
कुळीची हे कुळदेवी ९३२
कुळीचें दैवत ज्याचें १७४४

कृपा करावी भगवतें १८३५
कृपा करुनी देवा... १८१४
कृपावत किती .. २९९२
कृपावता कोप न द० २०८२
कृपावता दुजे नाही २०७८
कृपावतें हाक दिली ७३
कृपालु ह्मणोनि ... १७४१
कृपालू मक्तांचा .. ४५४०
कृपालू सज्जन तुझी ९३३
कृपेचा ओलावा .. १५६७
कृपेचें उत्तरें देवाचा ३०३८
कृपेचे सागर हेचि ४०८२
कृष्ण गातां गीतीं २९९५
कृष्ण गोकुलीं जन्मला ११६
कृष्ण माझी माता... ४०८१
कृष्ण हा परिचारी ... २७
कृष्णाचिया सुखें भूख ७९
कृष्णांजनें जाले ... ३६१८
केला अगीकार . ४५४१
केला कडवाड ... ९३४
केला तैसा अगीकार २२६३
केला पण साडी ... १५२८
केला पुढें हरि ... ३६
केला मातीचा पशुपति ३३५४
केला रावणाचा वध ४०२
केलियाचें दान ... १७८५
केली कटकट गाऊ ५७३
केली प्रतिज्ञा मनाशीं ८७५
केली सलगी तोंडपिटी १५४३
केली सीताशुद्धि ... ४१५
केली हाणाळां अघोळी ४५५०
केलें तरी आतां ... १४९७
केलें नाही मनीं त्या २४४५

केलें पाप जेणें दिले ३३०
केलें शकुनें प्रयाण... ४०७
केल्यापुरती आळी .. ४२६
केवढा तो अहकार १६२
केचा मज धीर ... ४३१
केचें भाडवल खरा १४५
केवल्याच्या तुझां घरी १५६
के वाहावें जीवन . २३७
केसा कृपालु हें न .. १३९
केसा तीं देखिला ... २०३
केसा सिंदलीचा ... २७९
केसा होतो कृपावत ३२४
केसी करू आतां साग १२१
केसी करू तूझी सेवा ४७
केसी दिसों बरीं १२९
केसें असोनि ठाउकें २३१
केसें करूं ध्यान केसा १२१
केसें भलें देवा ... १८२
कोटिजन्म पुण्यसाधन ९३
कोठें आतां आही. २१३
कोठे गुंतलासी . . २०९
कोठें गुंतलासी द्वार० ४५२
कोठें गुंतलासी थो० २०९
कोठें देवा आलें अगत ३८८
कोठें देवा बोलो ... १३३
कोठें नाही अधिकार ३२६
कोठें भोग उरला ... ३८८
कोठें मी तुझा धरूं १३
कोड आवडीचें ... २२८
कोडियाचें गोरेपण २५३
कोडिला मे माज... १३
कोडें रे कोडें एका हें ३
कोण आता कळिकाळा ३८

वर्णानुक्रमणिका

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
विण आसर्ची योग १३०४	कोणें साक्षीविण २२४५	खेळांमेळीं आले घरा ४४
विण आह्या पुसे ... २१६१	कोण्या काळें येईल १९८२	खेळां मनासवे ४०८५
विण घरा चेंतें ... ४४०९	कोषोनिचा पिता बोले ३८६	खेळां लागलों ... ४२६
विण जाणे कोणा ... १२४२	कोरडिया ऐशा ३२५२	खोंकरी आधण होय ७३८
विणतें कारण राहिलें १२५३	कोरडिया गोष्टी १७०१	खोळ्याचा विकरा ... ३१४१
विण तो उपाव करू २०१७	कोरड्या गोष्टी २५७१	खोल ओल पडे तें २६२२
विण त्याचा पार ... ९३६	कौडीकौडीसाठीं २४९३	ग.
विण दुजें हरी सीण २२१०	कौतुकाची सृष्टी १३००	गंगा आली आह्यावरी ९४१
विण पर्वकाल ... १२९६	कौलें भरियेली पेंठ ३२९४	गगा गेली सिंधुपाशी २१९५
विण पुण्य कोण ... ९३७	क्या कडू नहिं बुजत ५३१	गगाजळा पाही पाठी ९४२
विण या पुरुषार्थाची ४५४६	क्या गाळ कोई ५२७	गंगा न देखे विटाळ ३२८५
विण येथे रिता गेला ७९८	क्या मेरे राम कवन ५४३	गगेचिया अताविण ३२६८
विण वेची वाणी ... १९००	क्याला मज आयो १५०	गजइंद्र पशु आसें . ११५५
विण सागांयास ... ४०७७	क्रियामतिहीन २२७२	गजेंद्र तो हस्ती सहस्र ३९७
विण सुख धरोनी ... ४९५	ख.	गडी गेले रडी ... २९९
विण होईल आतां ... ३६७०	खडा रवाळी साकर ३५२०	गणेश सारजा करिती १२१५
विण चिंता आड ... २७९२	खद्योतें फुलविलें ... २७६०	गति अधोगति ... ३७५७
विणाचिया न पडो १८५८	खरें नानवट निक्षेपचें ४०८३	गधर्व अग्नि सोम ... ३१२१
विणाचे चिंतन करूं २१३७	खरें बोळे तरी २४२९	गधर्वनगरी क्षण एक ३२८१
विणाच्या आधारे ... ११७९	खरें भांडवल सांपडलें १८७८	गयाळाचें काम ... २८५०
विणापाशीं आतां . ४०७८	खळा सदा क्षुद्धी दृष्टी ९४०	गरुडाचे पायीं । ... २१९४
विणापाशीं आवें माप ३६७१	खाणोरियांचीं पुसों ३३२५	गरुडाचें वारिकें ... ५
विणा पुण्या फळ ९३८	खादलेंच खावे वाटे ३६४९	गरुडावरि बैसोनि ... ९
विणा पुण्यें याचा ९३९	खावें ह्यावें द्यावें ... ३८८६	गर्जत जावें नामावळी ६४५
विणा मुखे ऐसी ४३१६	खिस्तीचा उदीम २६३७	गर्भाचें धारण ... २६७१
विणाशी विचार २९९३	खुटोनियां दोरी १२५२	गर्भी असता वळि ... ३०६१
विणाही केडावें हा ३४६१	खेचर खडतर . ३२५	गळित जाली काया ५८८४
विणी एकाचिया पोरे १२२९	खेळतां न भ्यावें ११९७	गव्हाच्या घुगऱ्या ... २४६२
विणी एकी भुलली १३७	खेळतां मुरारी जाय १४७	गव्हाराचें ज्ञान अवघा २७१२
विणी निंदा कोणी ४०७९	खेळतां ते खेळ ... ४०८४	गव्हे मुरु दास्य ससारीयां ६७५
विणी सुना कोणी १२७	खेळ नव्हे बरा ६४	गव्हे एकजाती ... २८७८
विणे गावीं आहे ... ४०८०	खेळ मांडियेला २९३	गाई गोपाळ यमुनेचे १४६
विणे तुझा साग ... २३२८		

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
गाईन ओविया पढरीचा ५२५	गुळें माखोनिया दगड २५४६	घ.
गाईन ते लीळा चरित्र ११४	गुला कोठें होता १११	घटीं अलिप्त असे रवि ३६०
गाऊ नेणें कळा कुसरी ३८८७	गुले टळले पाहार तीन ४४८१	घडिया घालूनी तळीं ५४
गाऊ नेणे परी मी ४०८६	गुले पळाले दिवस २३३९	घरी राडा पोरे मरती २८३
गाऊ वाहू टळी रगीं ४५३८	गुली वीरसरी ३१४०	घरोघरीं अवघें झालें २४७
गाऊ वाणू तुज विठो ५७२	गोकुळांची गति कोण ८४	घरोघरीं बहु जाले २५८
गाजराची पुंगी २४८२	गोकुळांच्या सुखा ११७	घातला दुकान । देती ९४
गाठोळीस धन भाकावी २५६१	गोड जालें पोट धालें ६८६	घातला दुकान । पढीये ३१८
गाढव शृंगारिलें कोडे २७७२	गोड नावें क्षीर ३२६२	घालिती पव्हया २२५
गाढवाचे अर्गी ... २८१९	गोड लागे परी १५७	घाली कवाड टळळी १४
गाढवाचें घोडे..... ४०८७	गोडीपणें जैसा गुळ ३६२७	घालुनिया मापीं ३७९
गाढवाचें तानें..... २८१६	गोणी आली घरा ४४०४	घालुनियां कास १६२
गाती आइकतां ... २६९८	गोदेकांठी होता आड ३३२७	घालुनियां ज्योती ४३६
गाती ओंव्या कामे १०५	गोपाळ प्रीतीनें कैसें २६३	घालुनिया भार ४२५
गातो नाचतों आनदें २२९१	गोपाळ ह्यणती २७१	घालुनियां मध्यावतीं २४८
गातो भाव नाहीं अर्गी २२७०	गोपाळां उभडू नावरे ४९	घालुनि लोळणी ४०८
गातों वासुदेव मी ऐका ४४८०	गोपाळांचें कैसें केलें २६८	घेईन मी जन्म ३८८
गावाळाचे प्रथीं करे ६५७	गोपीचंदन मुद्रा धरणें १८४२	घेईं घेईं माझे वाचे ३४८
गायत्री विकोन पोट ७३९	गोमट्या बीजाचीं फळें २८७९	घेऊ नये तैसें दानू २५२
गायनाचे रगीं ३५०६	गोरस घेऊनी सातें १३३	घेऊनियां चक्र गदा २९२
गायनाचें वाहें टळी ६३४	गोविंद गोविंद । मना ४२९४	घेता आणिकाचा १६०
गांवलोकीकाहीं १४१५	गोविंद भ्रतार गोविंद २९	घेती पाण्यासी हुवरी २४
गावे ह्यणउनि गीत ३२६७	गोविंदाचें नाम गोड ८६	घेसी तरी घेई ९४
गासी तरि एक ... २६१२	गोविंदावाचोनि वदे २७५१	घोंगडियांचा पालट ४२५
गुणा आला विटेवरी १०	गोहो यावा गावा २६७०	घोंगडियाचीं एकी... ४२५
गुणांचाचि साटा ९४३	गौरव गौरवापुरतें ३३६४	घोंगडियास घातली ४३१
गुणांची आवडी ... ४०८८	गौळणी आल्या वाज १२५	घोंगडें नेलें सागों मी ४३१
गुरुकृपे मज बोलविलें ४४२०	गौळणी बाधिती १३०	घोंटवीन लाळ ४४६
गुरुचिया मुखें होईल ९४४	गौळीयाचीं ताकपिरें २९५५	घ्या रे भाई घ्यारे... ३०२
गुरुपादाशीचें जळ... २८४०	ग्रथाचे ते अर्थ नेणती ३१३५	घ्या रे भोंकरें भाकरी २३
गुरुमार्गामुळें अष्ट ... २५०९	ग्रासोग्रासी भाव ३३१८	घ्यारे लुटी प्रेममुख ३०५
गुरुशिष्यपण ३०९१		घ्यावी तरी घ्यावी १२६
गुळ सांडुनी गोडी ३४७३		

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
च.	चालिती आडवाटा ३१३६	चुकलिया आह्यां १४१०
क्रफेरी गळीं गळा ३६५०	चालिलें सोवती ३३९२	चुकलिया ताळा २४००
चिळी चचळ निश्चळी ३७५३	चालें दडवत १२३२	चुकली ते वाट ३०६०
चुर मी जालों ... ४०९०	चालें हें शरीर ३७३६	चुबळीचा करी २८४५
चदन तो चदनपणे ३२९७	चालवणे काय २२८८	चुराचुराकर माखन ४५५६
दिनाचे गांवीं ... २८८२	चाहाडाची माता २७५७	चोर टेकाचे २६१९
दिनाचे हात पायही ९४७	चित्तनाची जोडी १७७०	चोरटें सुनें मारिलें टाले ११७१
दिनाच्या वासैं ... ३८८९	चित्तनासी नलगे वेळ ३०३७	चोराचिया धुडका मर्ना ३१७५
दिनाचा महिमा ... १२९१	चित्तनें अचित ३६१९	चोरासी चांदणे ९५०
दिनाची नमन ४०९२	चित्तनें सरे तो ९४८	चोरें चोरातें २५४०
दिनाचे चरफड शोके ४४९५	चिंता ते पळाली १५	चौक भरियेला ३१९
दिना आळदीला ४३०३	चिंता नाहीं गांवीं ९४९	छ.
दिना जाऊ रे सामोरे ४४७१	चितामणि देवा ४३८६	छळी विष्णुदासा कोणी २७०८
दिना पढरीसी जाऊ ७८६	चितिलीं पावलें १०२	छोडे धन मंदिर ५२८
दिना बाई पाडुरग २३४	चितिलें तें मनिचें जाणें ३२६९	ज.
दिना वळू गाई । दूर २१९	चित्त गुतलें प्रपंचें २३०३	जग अमगळ ३३१३
दिना वळू गाई । बैसां २२०	चित्त ग्वाही तेथें ३८०४	जग अवघें देव २६१०
दिना वदा भुवने जया० ४०९३	चित्त घेउनियां ११८१	जग ऐसैं बहुनावें ९५१
दिना वदा भुवने लोक ४५४७	चित्त तुझ्या पायीं १५२२	जग चले उस घाट ५३७
दिना वडूं आश्रमाचे धर्म ३२८८	चित्त तें चित्तन ३७९६	जग जोगी जग जोगी ३४३
दिना वडूं कडूनियां येती ते २५९	चित्त शुद्ध तरी ४३७७	जग तरि आह्यां देव ३३००
दिना वाकरीयाचून २८७७	चित्त समाधानें ३४१४	जगदीश जददीश ५६२
दिना वागला तरी पूर्णकाम ४८६	चित्ता ऐसी नको ३४५७	जगा काल खाया ३५८१
दिना वागलें नाम गोमटें रूप ४७९	चित्ताचा चाळक ... ३७९४	जगाचा हा बाप २४
दिना वाड अनन्याची १९	चित्ताचें बांधलें ३७५०	जगां ऐसा बाप व्हावा ३३५५
दिना वातुर्याच्या अनतकळा ३१३९	चित्ता मिले त्याचा ३४१९	जगां कीर्ति व्हावी २५१२
दिना वारी वेद जयासाठीं ६४२	चित्तां तुझे पाय ३८९०	जगां मान्य केलें १४७९
दिना वारी वेद ज्याची १८	चित्तां धरीन मी ४०९१	जडलें अगाअगीं १५१-
दिना वाल केलासी मोकळा ६३९	चित्तां नाहीं आस २९१५	जडलें तो आतां पायीं ९५२
दिना वाल घरा उभा १७५२	चित्तां नाहीं तें २४३२	जडदेह कसा ... ४५८३
दिना वाल माझ्या राघो ३४०	चित्तां बैसलें चित्तन ४५४८	जतन करीन जीवें १९२१
दिना वाळलें काय २८८८	चिन्हें उमटती अगीं ४४६५	जन तरी देखें ११७६
दिना वाळावा पथ तो ३२६६	चिरगुटें घालनि २५४८	जन देव तरी २६०९

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक
जननिया बाळका रे ५८१	जया शिरी कारभार ३१६९	जातों न येतिया वाटा २०	
जननी हे जाणे ४०९४	जयासी नावडे २७१०	जाय तिकडे लागे ३०	
जन पूजा याचा मज १९९८	जये ठार्या आवडी १९४९	जाय परतें काय . . १०	
जन मानवले वरी ११७०	जये वेळीं चोखनियां ३१	जाय फाकोनियां . . .	
जन विजन जालें ३५६६	जरा कर्णमूळी सागों १२५६	जायाचें अगुले लेता ३०	
जन हें सुखाचें दिल्या ११५६	जरि मी नव्हतों १६४७	जायाचें अळकार ... ४३	
जनाचिया मना जावें ८४८	जरि हा हो कृपा ३७८४	जायाचें शरीर ... १०	
जनीं जनार्दन ऐकतसे १२४८	जरि हे आड येती ४०९५	जा रे तुझी पठरपुरा १०	
जन्ममरणाची कायसी ११९२	जरी आलें राज्य ३१३७	जाला कवतुक करिता १०	
जन्ममरणाची विस० ३५२५	जरी तुझा मज नसता १२०३	जाला जीवासी उदार १०	
जन्म मृत्यु फार जाले २१८५	जरी न भरे पोट ३८९२	जाला प्रेतरूप . . . ३५	
जन्मा आलिया ३४१	जरी माझी कोणी ३४८३	जालासी पढित पुराण २५	
जन्मा आलियाचा २३०७	जववरी नाही देखिली ८४१	जाला हा डागोरा ... ३८	
जन्मा आलों त्याचे ९५५	जव हें सकळ सिद्ध ४६६	जालिया दर्शन करीन २०	
जन्म प्रतरिंचा परिट २७९७	जवळी नाही चित्त २५७	जाली गाढवी दुधाळ २०	
जन्मातरीं शुद्ध नाही २०५७	जवळी मुखापार्शी ६३७	जाली झडपणी खडतर ८	
जन्मा येउन काय २६९२	जळती कीर्तने ७४१	जाली तडातोडी २२	
जन्मा येउन उदार २५४३	जळतें साचित १९३४	जाली पाकसिद्धि वाट ५	
जन्मा येऊनि कारे ६२४	जळालें तें बाह्यसोंग २४४८	जाली हरिकथा रग ८	
जन्मा येउन तया ९५३	जळें माझी काया ४४३६	जाली होती कथा ८	
जन्मा येणें घडे ६६३	जळो अगो पडो ३१७१	जाले आता सांटे ३६	
जन्मोजन्मीचें सांचित ३८९१	जळो आतां नाव ३६९३	जाले पीक आह्मां ३७	
जन्मोजन्मीं दास १८२५	जाणों नेणों काय ... १८३३	जाले भांडवल ... ४०	
जप करितां राग ३४७६	जाता पढरीच्या . . . ७९४	जालें रामराज्य काय ४	
जप तप ध्यान नलगे १८८४	जाति विजातीची ... ३३५३	जालें समाधान ... ३८	
जपाचे निमित्त २५५५	जातीचा पाईक ओळखे ३६२	जालों आतां एके ३३	
जय जय ह्यणा राम ६१८	जातीचा ब्राम्हण ... २८२७	जालों आतां दास २९	
जयाचिये द्वारी ४३०१	जातीची शिदळी २६६५	जालों आता दास २०	
जयाचिये वाचे न ये १८९१	जातीचें तें चढे प्रेम १५३४	जालों तव साचें ... २३	
जया दोषां परिहार ८०७	जाती पंढरीस ... ७८५	जालो द्वारपाळ . . . १५	
जया नाही नेम २६९७	जातों वाराणसी ... २८४१	जालों निर्भर मानसी ३८	
जयापासोनि सकळ ३४९०	जाय जाय तू पंढरी ७७४	जालो बळिवत ... ३८	

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
लो स्वयं कृष्ण .. ९४	जुझार ते एक विष्णु ९५९	जेथें माझी दृष्टी जाय ३६७८
लो ह्यणती त्याचे २७३५	जुनाट हें घन अत ८७७	जेथें लक्ष्मीचा वास ४१०१
वें बाहेरी हा नाठवें ८०	जे का रंजले गाजले ९६०	जेथें वैष्णवाचा वास ९६३
या तुझी माझे २१६४	जे केली आळी ते १४०५	जे दोष घडले न फिटे १४७४
धी महा कर्म । ४०९८	जे गाती अखड .. ४१००	जेविता ही धरी . २८४३
ठें घातलें सागरी २८७३	जें जें कांहीं करीतो ३५१७	जेविले ते सत मार्गे ४१०२
कडे जाय तिकडे १७८३	जे जें कांहीं मज ... २१०७	जेंवी नवज्वरें नापलें २८३२
कडे पाहें तिकडे ३४८९	जें जें केलें तें तें ... २९६९	जैशा तुझी दूरी आहां १६८०
कडे पाहें तिकडे १७८२	जें जें जेथें पावे ... ३६३६	जैशा साठी तैसें हावें १५३४
कावा ससार ... ३००७	जें जें मना वाटे ... १३७२	जैसा अधिकार ... १९२८
चे पीडे बाळ ९५७	जें जें व्हावें संकल्पें ३१५८	जैसा तैसा आता . १८४०
व्हा जाणें फिकें २९७०	जें ज्याचे जेवण ... ९६१	जैसा निर्मळ गंगाओघ २९६५
व्हे जाला चळ ४०९९	जेणें घडे नारायणी २४१३	जैसी तैसी तरी .. १५७६-
व खादला दैवतें १६७०	जेणें तुज जालें रूप १३९०	जैसें चित्त जयावरी ३०४३८
व जायवरी सांडी २०९८	जेणें तुजी कास भावें २११७	जैसें तैसें बाळ मातेसी ९५६
व जीती जावना ३०७२	जेणें नाहीं केलें आपलें २७३०	जैसें तैसें राहे देवाचें ३२७७
व तोचि देव भोजन २५२१	जेणें माझे चित्त राहे १६९५	जैसें दावी तैसा राहे २५६९
वन उपाय . ३८९८	जेणें माझे हित होईल २१८६	जो का निर्गुण निराकार ८७८
वन हे मुक्त नर ३३९४	जेणे मुखें स्तवी ... २७४४	जों जों घ्यावा सोस २२९८
वनावाचूनी तरुमळी २१५१	जेणें वाढे अपकीर्ति २४३९	जोडिले अजुळ ... २२१७
वभाव त्याचा गेला ९३	जेणें वेळ लागे .. २२३६	जोडिलें तें आता न ३६८२
वशिवाच्या माझनि ३०४	जेणें हा जीव दिला ५०३	जोडो कोणांसाठीं . . ४३३२
व्याचें जीवन ... ३४८८	जेणें होय हित . . १७८७	जोडोच्या हव्यासें .. ४३३६
वेविता तो माझा ३७९९	जेथें आठवती ... ७०९	जोडोनिया कर ... २२३४
वेवेल तें किती २४५१	जेथें कीर्तन करावें... ७४०	जोडोनिया कर ... ५७१
व्यांचा जिव्हाळा १९०८	जेथें जातो तेथें तू .. ३५४६	जोडोनियां धन उत्तम ८६४
व्याचें कां नेणा १६२९	जेथें जातो तेथें ... २००९	जो भक्ताचा विसावा २३०८
व्याचें जाणाचे या २८९२	जेथें जावें तेथें कपाळ ९६२	जो मानी तो देइल ३८९९
व्याचें जीव नेणें पापी २८७५	जेथें जेथें जासी ... ३५१७	जो या गेला पडरपुरा ८४४
व्यासाठीं यत्नभाव ५१५	जेथें देखें तेथें उभा ३५३७	ज्याचा ऐसा अनुभव ९६४
जेथें व्हावें सारी ... ३२५७	जेथें देखें तेथें तुझीच ३७८८	ज्याची खरी सेवा... ३२७३
ज्याच्याच्या गोष्टी २४३१	जेथें पाहें तेथें . ११७४	ज्याची जया आस ३४०४
	जेथें माझी दृष्टी ... १४५४	ज्याचे गर्जता पवाडे ७०३

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	
ज्याचे गर्जतां पवाडे	३४९९
ज्याचे गावी केला	३२७९
ज्याचे जया ध्यान ..	४२९५
ज्याचें जैसें भावी मन	१७७६
ज्याचे माथां जो जो	३३२०
ज्याचे सुख त्याला	४४५०
ज्याच्या सर्गें होतो	३६२८
ज्या जैसी आवडी त्या	२२९
ज्या ज्या आम्हापारी	३६१०
ज्यानें आड यावे ...	४१०३
ज्यानें ज्यानें जैसें ..	३२८७
ज्यानें हीनपणे	१३३८
ज्यासी आवडी	९६५
ज्यासी नाचडे	२६९९
ज्यासी विप्रयाचें	२५२४
श्वरत्यासी काढा	३३१५
झ.	
झड मारोनिया विसलों	१४६३
झरा लागला सुखाचा	३१५२
झविली महारें ...	९६६
झाकूनियां नेत्र	६५४
झाड कल्पतरु ..	१६२३
झाडे वोरपोनि	६५३
झेला रे झेला वरचेवर	२१४
ट.	
टंवकास्नी दृष्टि	४३६
टाक रुका चाल राडे	३३३
टाळघोळ मुख	७४२
टाळ दिंडी हातीं	३०८५
टिळाटोपी माळा	२४८९
ठ.	
ठकिलें काळा मारिली	४२४
ठकलोसें द्वारी ..	१८०७

अभंगाचा अंक.	
ठार्याची ओळखी	१६२०
ठाव तुम्हांपारी ..	१३१५
ठाव देऊनिया राखें	०६९३
ठाव नाहीं बुड ..	१५४७
ठेवा जाणीव गुडून	३८८६
ठेविलें जतन	४२४६
ठेवूनि इमान राहिलों	१२८१
ठेवूनिया डोई	४२८८
ड.	
डगमगी मन	१६९२
डळमळिला मेह आणि	३८७
डाई घालूनिया पोरें	३०३
डिवेना डसेना बुजेना	३०८०
डोई वाढवूनि केश	२४८८
डोळां भरिलें रूप	४१०४
डोळियांचें दैव आजि	३७०४
डोळियां पाझर कंठ	१९८१
डोळ्यामध्ये जैसें कणु	२४०५
डोरुलों भक्तिसुखें	११४०
ढ.	
ढालतरवारि सुतले हे	२७३२
ढेंकणाचे सर्गे हिरा	३२४७
ढेंकणासी बाज गड	३१०८
ढेंकरें जेवण दिसे	२४४४
त.	
तक्र शिष्या मान	२५०८
तटाचे जातीला नाहीं	४५५३
तडामोडी करा	३२५८
तन मन धन दिलें	३६३८
तप तीर्थ दान व्रत	३०३९
तपासी तें मन करू	४१०५
तम भज्याय ते बुरा	३४७

अभंगाचा अंक.	
तया घडले सकळ नेम	३
तयासर्वें करी काला	३
तया साठीं वेचू वाणी	३
तयासी नेणती बहु	२९
तरले ते मार्गे	१४
तरलों म्हणुनि धरिला	२५
तरि का नेणते होते	१
तरि कां मार्गे वाया	१४
तरिच जन्मा यावे	३
तरिच हा जीव ससारी	३
तरिच होय वेडी	३
तरि म्या आळवावे ..	३
तरी आम्ही तुझी	२
तरी कां प्वाडे गर्जती	३
तरी का वोळगणे	२
तरीच म्यां देवा	४
तरीच हीं केली	३
तरीं भले वायां गेलों	१
तरी सदा निर्भर दास	९
तरी हांव केली अमुपा	३
तरुवर बीजा पोटा	३
तव ते म्हणे ऐका	४
तंव तो हरि म्हणे वो	४
तळमळी चित्त	२
ताकें कृपण तो जेवू	१
तातडीची धांव अगा	२
तातडीनें आम्हां	२
तापत्यावाचून नव्हे	३
ताप हें हरण श्रीमुख	४
तांबियाचें नाणें न	२
तामसाचीं तपें	३
तारतिम वरी तोडाच	४
तारिलों बहुते चुकवूनि	९

वर्णानुक्रमणिका

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
... ऐसे जड ... ४१०	तुज केलिया नव्हे २१२०	तुझा दास मज २००६
... ह्याच्या मदें न ३१९८	तुज घालोनियां २०८५	तुझा भरवसा आह्मा १५२६
... लागलें बदरी ८०४	तुजच पासाव जालोंसें १४९२	तुझा विसर नको ... २०८१
... तान्हे प्याली ३६०५	तुज जाणें तान्हे नाहीं १४३७	तुझा शरणागत ... १८८१
... ह्याची धणी १८१५	तुज ते सवे आहे ४५१९	तुझा शरणागत .. ४१९४
... धोडा पाणी ३३३४	तुज दिला देह ३९०५	तुझा सग पुरे सग पुरे १३५१
... ताळी हेचि हाक ४५२१	तुज दिलें आतां करी २०१८	तुझा ह्यणऊनि ... १४१६
... त्रिभुवना ४०१२	तुज न करिता काय २१६९	तुझा ह्यणविलों दास २१९६
... ही लोक ऋणे ८६५	तुज न में मी ६८७	तुझा ह्यणवून तुज... १९८७
... एक अर्ध राई ८०३	तुज नाहीं शक्ति १६६१	तुझा ह्यणोनिया . . २१०८
... न शिरें सही हात ४४४५	तुज पाहातां समोरी १३०८	तुझिया दासांचा . २१४१
... देखोनियां यमुनेचें ५१	तुज पाहावें हे धरितों ३९०६	तुझिया नामाचा . ६८९
... जळ देखें पाषाण २७५८	तुज मज ऐसी परी ३५१६	तुझिया पार नाही गुणा ४८९
... योचिये पथे चाले ३२३९	तुज मज नाहीं भेद ३५१५	तुझिया पाळणा ओढे ३०५३
... चें जे मूळ व्रताचें ८६६	तुज मागणें तें देवा १८१०	तुझिया विनोदें . १४५६
... टणें एकें तपें ९६९	तुज लागीं माझा २१८०	तुझिये सगती . . २४९
... ची अवस्था स्थळी ४१०७	तुजवरी ज्याचें मन १७९५	तुझी कीर्ती सागों .. ११८३
... केली कोटीवरी ८४२	तुज वर्णी ऐसा ३४९७	तुझी माझी आहे २०१६
... फळती काळें ९७०	तुजवाचुनी मागणें ५१७	तुझी वमें आह्मा . . ४५०४
... जालिले तांदुळ २५९८	तुजवांचून कोणा २२४७	तुझे अगभूत... ३५५५
... उतरला तुकी ४४७३	तुजविण काही ३९०३	तुझे थोर थोर . . २२७३
... वस्तर विचारा ५२६	तुजविण कोणां ३९०२	तुझे दारीचा कुतरा २२०२
... राम तुकाराम ४५७०	तुजविण चाड ३९०४	तुझे दास्य करू ५८५
... रामा माझ्या ४५८४	तुजविण देवा १८२१	तुझे नाम गाया नसे २११०
... वेडा अविचार १८८०	तुजविण मज कोण ४००६	तुझे नाम गोड ... ६९९
... म्हणे पुन्हा न ३६८८	तुजविण वार्णा ११८०	तुझे नाम पठरिनाथा १३०३
... म्हणे सुख घेतलें ३४	तुजविण सत्ता ४२८७	तुझे नाम माझे मुखीं १७१९
... ऐसा कोण १२४४	तुजविण तिळभरी २०४७	तुझे नाम मुखी ... १४२७
... ऐसा कोणी न ११४५	तुजशी संबघचि खोटा १५३६	तुझे नाम मुखी . १७५४
... करितां नव्हे ऐसें १२६०	तुजसवें आम्ही १४५	तुझे नामी दीननाथा १५९८
... करिनां होनी ३५२९	तुजसवें येतां हरी २८०	तुजे पाय माझी काशी ८६०
... करितां होनें २०५९	तुज म्हणताले कृपेचा २०५२	तुजे पाय माझे भाळ १७६७
... काय करू मज ११८२	तुझा दास ऐसा २१५९	तुजे पाय माझे ... ३५४५

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
तुझे प्रेम माझ्या २१११	तुम्हासाठी आम्हां १४५३	तू माझी माउली... ३९
तुझे पोटीं वाव १८२०	तुम्हासी न कळे ... १२७१	तूं श्रीयेचा पति ... २२
तुझे मजपार्शी मन १३३३	तुम्हासी हें अवघें १५६२	ते काय पवाडे नाहीं २
तुझे रूप पाहतां देवा १३१२	तुम्हां होईल देवा... १४७०	तेच किती वारवार ९
तुझे वर्णुं गुण ऐसी ३४९६	तुम्ही आम्ही भले १३४६	तेचि करी मात ... २३
तुझे वर्म आह्या कळों ३९१०	तुम्ही कटाळला तरी १५६०	तेज्या इशारती . २८
तुझे वर्म ठावें ३९०८	तुम्ही गोपी बाळा. . १३२	तेणें वेशें माझी ... ३६
तुझे वर्म हाती . ३९०९	तुम्ही जावें ३९१२	तेणें सुखें माझें निवाळें ३५
तुझे ह्यणवितां काय १३९५	तुम्ही तरा सागा ... ५८३	तेथें सुखाची वसति ९
तुझे ह्यणों आह्यां . १३११	तुम्ही तों सदैव ... २२५२	ते माझे सोयरे सज्जन ९
तुझ्याठायीं ओस १६५३	तुम्ही पाय सती ... ९७१	तेरा दिवस जालें १४
तुझ्या नामाची . १८८३	तुम्ही वैसलेती ... १४८३	तेलणीशीं रुसला वेड ३०
तुझ्या रूपें माझी १७५६	तुम्ही माझा देवा... २०४६	ते ही नव्हे जें करिता ३८
तुझ्या शरणागत . . २१५७	तुम्ही येथे पाठविला ४३०५	तेव्हा धालें पोट .. २१
तुटे भवरोग ६९८	तुम्ही विश्वनाथ . ४३०९	तेव्हां होतो भोगाधीन ३
तुटे मायाजाळ विघडे ६६८	तुम्ही संतजनी ४३११	तेसैं नव्हो आम्ही .. ३९
तुमचा तुम्हा केल्या १६४८	तुम्ही संत मायबाप ९७२	तोंच ही क्षुळ्ळें सखी ३७
तुमाचिये दासाचा ९७४	तुम्ही सनकादिक संत ४४५२	तोचि प्रसंग आला ४५
तुमची तों भेटी नव्हे १९८६	तुम्ही साच रुपेक्षाल १२४६	तोचि लटिक्या माजी २६
तुमचे स्तुतियोग्य २०५२	तुम्ही साधु सत ... ९७३	तोचि साधी सधी ३८
तुमच्या पाळणा . ३९०७	तुळशीमाळा घालूनी ४६१	तोडुनि पुष्पवाटिका २८
तुर्शा कोण घाली ... ३०७	तुळसीवृदावनी . . २७६२	तोंडें खाये फार .. २७
तुम्हा आह्यां उरी ... ४२९	तृषाकार्ळा उदकें भेटी ९७५	तोंडें बोलावें तें तरी १२
तुम्हा आह्या जव ... २०८४	तूं आम्हा सोयरा ... १८६२	तो बोले कोमळ निष्ठुर
तुम्हां आह्या तुदी ... १४०७	तू कृपाळू माउली... ४२८०	तो या साचभावे न
तुम्हां आह्यां सरी .. १३३४	तूच मायबाप बधु ४५३७	तोवरि तोवरि ... ४१
तुम्हां आह्यांसवे न १४२२	तूचि अनाथाचा दाता ४८८	तोवरि तोवरि ... ४१
तुम्हां आह्यांसी दह्यष ४५४५	तूचि आत्माराम ... ४५७५	तोवरी म्या त्यास कैसें ४३
तुम्हा उद्धरणें फार .. १३२७	तू पांढरा स्फटिक मणी १५९३	त्रासला हा जीव ... १३
तुम्हां ठावा होता देव १२९६	तू बळिया शिरोमणी ४४८९	त्राहे त्राहे त्राहे ... १७
तुम्हां न पडे वेच ... १५७५	तू माउलीहून मयाळ ४२८२	त्रिपुटीच्या योगें ... २४
तुम्हापार्शीं आह्या .. ४२२६	तू माझा कावसा ... १३२२	त्रिविध कर्माचिवेगळाले ९
तुम्हा सागतां... २६३१	तू माझा मायबाप... १८६१	त्रैलोक्याचा नाथ ... ३

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
विक्रम पाळिता... २९८०	दसरा दिवाळी तोचि ९८१	दीप न देखे अधार ३०५१
जलें भेटवां ... ४२९८	दह्याचिया अर्गा निघे ३०७१	दुखत्रलें चित्त ११९६
ग तरी ऐग्या करा ३७७३	दाखवूनि आस . १५८९	दुःख वाटे ऐसी ऐकों १२४३
ग तव मज न... ३९१५	दाटे कठ लागे ... २१७३	दुःखाचिये साटीं तेथें ८६२
गी भोग भाड्या ३९१६	दाढी डोइ मुडी ... २४९५	दुःखाची सगति . ३९१८
चेया चरणा भाडें ९७९	दाता नारायण ... ३४९३	दुःखाचे डोंगर लागती २३३०
चे सुख नाही आलें २०१	दामाजीपताची रसद ३९८	दुःखी होती लोभें करावी ६६
नी धणीवरी सग २७०	दारिद्राने विप्र पीडिला १२०८	दुःखे दुभागलें ... ४४९२
नी राखे बळे ... ७४	दानें कांपे हात ... २७५६	दुजा ऐसा कोण बळी १८५
हरिदासाची भेटी ७४३	दारी परोवरी .. १५५१	दुजे खडे तरी ३७५४
ध	दावूनिया कोणा कांही १५१७	दुडीवरी दुडी १७६४
डयेसी निघतां ... ६०१	दावूनि बड २८३८	दुध दर्हा ताक पशूचें १८७१
डोनिया मान ... ३६१४	दास झालों हरिदासाचा ९८२	दुधाचे घागरी मद्य चा २५३७
डें आहे थोडें आहे ३७३४	दासा सर्व काळ ९८३	दुधाळ गाढवी जरी ३२०६
डे तुम्ही मागें होती २१३४	दासीचा जो सग करी २६६१	दुवळें सदैवा . २७८५
डें परी निरे ... २३९६	दासों पाळें दैरे राम ५३३	दुर्जनाचा मान . . २८०६
अन्याय केला ४२७७	दास्य करी दासाचे ४८५	दुर्जनाजी गधी २८१०
र ती गळाली ... ३७०६	दिकाचि या नाहीं २३५९	दुर्जनाची जाती २७७०
द	दिनदिन शका डाटे ४२४०	दुर्जनाची जोडी . २८०३
गडाच्या देवा बगाड २६६९	दिनरजनी हाधि वदा ४११०	दुर्जनाचें अग अवघेचि २८०५
अन्यायाच्या माथा १६६७	दिला जीवभाव ३५५२	दुर्जनासि करी साह्ये २८०४
धमाजी लोणां ... ३१८८	दिली चाले वाचा . ३११४	दुर्बळ हें अवघें जन २७४६
म कीर्ति पोड भरे १९८०	दिली मान तरी नेधावी ३३११	दुर्बळाचें कोण ... १५०७
म तिचें नांव ... ३३८९	दिली हाक मने नव्हे ११९५	दुर्बळाचे हातीं सांपडलें १२५८
मा क्षमा स्मृति ... ७४४	दिवट्या छत्री घोडे ८४२१	दुर्बळा वाणीच्या एक ३११०
राचें पिळू म्हणें २१४७	दिवट्या वायें लावुनि २८२१	दुर्बुद्धि ते मना ... १७९०
णासी नखटें लाजे २७९४	दिवसा व्यापारचावडी २६८७	दुर्वासया स्वामी गुतलां ३९०१
णासी बुजे . . २८७०	दिवाळखोर नारायण ३३७९	दुर्वासं निरोप आणिला ३९४
नाची आस ... १९४१	दीन आणि दुर्बळासी ७४५	दुष्ट आचरण ग्वाही ३९१७
नाचें आर्त धीवा २२२९	दीनाचा कृपाळू दुष्टजना ९८	दुष्ट भूपण सज्जनाचें ९८५
	दीनानाथा तुझां त्रिदें ११९३	दुष्टाचें चित्त न भिजे २८०९
	दीन घेउनियां धुडिती १८८६	दूरि तांचि होतो ... ३५१३

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
देई डोळे भेटी न...	४३३४	देव ते सत देव ... ५९३
देईल तें उणें नाही	३१७२	देव त्या फावला ... ६९
देऊ कपाट ...	३९१९	देव दयाळ देव ... ९९३५
देऊ ते उपमा	१२९७	देव घरी नाना सोंगें ३३२९
देऊनियां प्रेम ...	१४८९	देव निठळ देव निठळ २९३९
देखण्याच्या तीन जाती	३३३२	देव पाहावया करी ४४१८
देखत आखां झुटा	५४४	देव पाहों देव पाहों २९३३
देखत होतों आधी	३७५	देव वराडी देव वराडी २९३६
देखिलासी माती खात्त्र	१२०	देव वासर देव ... २९४०
देखिलें तें धारिन मनें	३९२१	देव भक्तालागी करू २९०४
देखीचा दिमाख .	३८०५	देव भला देव भला २९३४
देखीचें ते ज्ञान करावें	२४७४	देव मजुर देव मजुर २९३७
देखोनि पुराणिकांची	२८२३	देव राखे त्या मारील २९२७
देखोनियां तुझ्या ...	३९२०	देव वसे चिर्ती ... १७७२
देखोनि हरखली	२६७२	देव सखा आतां केलें ३५४९
देखोवेखी करिती गुरु	२५०७	देव सखा जरी ... ३०५४
देती घेती परज गेली	३३२८	देव होईजेत देवा... २६०७
देव अवघे प्रतिपादी	२७४२	देव होंसी तरी ... २६०८
देव आड जाला ..	३७०२	देवा आता ऐसा करी १७५०
देव आतां आम्ही	३९२२	देवा आदिदेवा ... १३
देव आमचा . . .	२९३०	देवा ऐकें हे विनती ७१४
देव आहे सुकाळ देशी	३८२६	देवा ऐसा शिष्य देई १८३४
देवकीनदने	४१११	देवाचा भक्त तो ... ९८६
देव कैचा तथा दुरी	३०३३	देवाचिया वस्त्रा .. २६४७
देव गाथा घ्यावा ऐसें	१३७९	देवाचिये चाडे प्रमाण २३५१
देव घ्वा कोणी देव	२९४१	देवाचिये पायी देई ३४४४
देव जडला जाइना	३६३३	देवाचिये पाई वेचो १९१६
देव जाणता देव ...	२९३८	देवाचिये माथा घालु ३७३३
देव जाले अवघे ..	३६३०	देवाची ते खूण आला २९३०
देव तिहीं बळे धरिला	३७७८	देवाची पूजा हे भूताचें ९८४
देव तिळी आला ...	४११२	देवाची भाडारी . ३७१५
देव तीर्थ येर दिसे	२६१५	देवाचे घरी देवे केली ३५२७
		देवाचें चरित्र नाठवे २७
		देवाचें निर्माल्य कोण २८
		देवाचे भजन का रं ४४
		देवाचे म्हणोनि देवी २३
		देवाच्या उद्देशें जेथें ३८
		देवाच्या निरोपें पिटितों ३२
		देवाच्या प्रसादें करा २९
		देवाच्या सबधें विश्वचि २९
		देवाच्याही देवा ... ४३
		देवा तुजपें माझ्या... ४५
		देवा तुज मज षण १५
		देवा तू आमचा कृपाळ ४७
		देवा तू कृपाकरणासिधु ४८
		देवा बोलें आता बोला १९
		देवा मी चाडाळ . ४७
		देवावरिल भार .. ४१
		देवावरी भार .. ३०
		देवासाठी जाणा ... ३०
		देवासी अवतार ... ३०
		देवासी तो पुरे ... २७
		देवासी पै भाडो . १३
		देवासी लागे सकळांसी ३५
		देवी आणि दैती सिधु ३०
		देवी देव जाला भोग ३०
		देवे जीव धाला ... ४९
		देवे दिला देह भजना २९
		देवे देऊळ सेविलें .. ३७
		देश वेष नव्हे माझा ३७
		देह आणि देहसबधें ३८
		देह जाईल जाईल... २९
		देह तव असे भोगाचें ३०
		देह तव आहे प्रारब्धा २०

वर्णालुक्रपणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
६५ पायी .. ३९२३	ध.	धरिता इच्छा दुरी पळे ३०७८
जले हें सरे ३७५९	धडकला अग्नि आम्हा २५६	धरिता ये पडरीची ... ८०२
१ तरी . ३०७९	धणी न पुरे गुण गाता ... ६	धरितो वासना परि न ४३२०
परब्धा शिरी २२७९	धन मेळवूनि कोटी २३४०	धरियेलां होंगे .. ८६३
द्वि वसे .. ३२४६	धनवत एक बहिर ३२१७	धरियेले रूप कृष्णनाम १०७
द्वि वये लोभ ३०९८	धनवंता घरी ... ३१६८	धरिला पालव न सोडी १३५
व आम्हां ४११६	धववतालागीं ... ३११९	धरिलां जां होतीं चितीं ४१२३
पुत्याचें भातुकें २३२०	धना गुतलें वित्त माझे ५१९	धरिल्या देहाचें ... ३२१८
लावी वात . २८५९	धनार्साच धन ... ३९२५	धरीं दोही ठायी ९७
हा सादर पाहवा ३७६८	धनी ज्या पाईका ... ३५७	धरुनि पालव असुडीन १३९४
असोनियां देव २३३५	धनें वित्तें कुळें ... ९८१	धरुनियां चाली हांवा ३९२६
भारें पीडिली ... ५६३	धन्य आजि दिन ... ९९२	धरुनियां मनी वोलिलों १४५७
दुःख आम्हा न ४११७	धन्य काळ सतमेटी ९९८	धरुनिया सोई परतलें २०६४
दवसाचा पाहुणा २६८६	धन्य जालों हो ससारीं ७९४	धरुनि हें आलों जीवीं १९५४
टी टिपरी एकचि नाद २९६	धन्य ते पडरी धन्य ८३४	धरोनि दोन्ही रूपें .. ४१७४
टी हात ठेवुनि कटी ८६१	धन्य तें गोधन... .. २९२	धरोनियां फरश करी १२
च्या आधारे २८२८	धन्य ते संसारी ... ९८९	धर्म तो न कळे . २७०२
करुनि आम्हां १३९८	धन्य तो ग्राम जेथें ... ८३५	धर्म रक्षावया अवतार १२३५
पळती कौतने १६४६	धन्य त्या गौळणी . १३१	धर्म रक्षावयासाठी... ४१२०
बाहीं आम्हां वास ४११८	धन्य दिवस आजि ६९२	धर्माची तू मूर्ती . १७८९
मध्ये एक घडेल ४३५४	धन्य दिवस आजि . ९९०	धर्माचें पाळण .. ४१२१
जी आम्हा कांहीं ५५९	धन्य देहू गांव ... ४१२५	धवळले जगदाकार ३६५९
गाझा विचारोनियां १५०१	धन्य धन्य ज्यास ... ८३६	धाई अतरिच्या सुखें २४६५
एसें दिसे ... १३२९	धन्यधन्य तुकावाणी ४५७९	धाकुट्याचे सुखी घास ३१२२
टाव तरी राहेन ४२५४	धन्य पुडलिका बहु... ८१८	धालें मग पोट २१०
माळ जरी पडेन ३९२४	धन्य वा त्या ऐशा नारी १७४	धालों सुखे ठेंकर देऊ ३६०२
अमतां धर्म न २७४८	धन्य भावशीळ ... २९७९	धांवा कान्होवा गेल्या २८९
राचा तो आम्ही ४११९	धन्य मी मातीन ... ३५२२	धाव घाली आई ... १९४६
याचिया कोटी .. ३०४५	धन्य शुद्ध जाती ३१८६	धाव धाव गरुडध्वजा २०६६
याचिया मार्गे ... ३३९५	धन्या आता काय करू ३३६०	धावा केला धावा ... २२५३
केचें केणे आलें ... ८५९	धरावा तो बरा ... ९९३	धाव शीघ्रवत... .. २२११
पाल विनती करी २२०८	धरावें तों भय ... ४१२०	धावे त्यासी फावे ... ३०८२
याचिया ध्यानें हरिरूप ९२		

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक	अभंगाचा अंक
धावे माते सोई ... ३०६३	न कळे तें काळो . ६४४	नटनाळ्य अवघें ... ४२
धांवोनियां आळो ... ३९२७	न कळे ब्रह्मज्ञान .. २५१४	नटनाळ्य तुम्ही केलें ३५
धिग जिणें त्याचा ... १४४७	न कळे महिमा वेद १२०७	न देखवे डोळा ऐसा ४४
धिग जिणें तो वाईले २६५५	न कळे माव मुनि ५९४	न देखिजे ऐसें केलें ४४
धिग तो दुर्जन नाही २८१२	नका कांही उपचार १६६	न देखें न बोलें ... १
धीदधीद तुझ्या करीन ४५०३	नका घालू दुध .. २३८०	न देखोन कांही ... ३५
धीर तो कारण ... १८५०	नका दतकथा येथें ३२२५	न धरी प्रतिष्ठा ... ६
धीर तो कारणासाध्य ७४६	नका धरू कोणी ... २४८०	न पडो आतां हाडीं ४५
धीर नव्हे मनें ... २९०८	नका मजपार्शी ... ४१२६	न पवीजे त्या ठायी २२
धेनु चरे वनातरीं ... २२४७	नका वाट मन ... ३०१९	न पवे सन्निध वाटते ८
धोंड्यासवें आदळिता १५४१	नको आतां पुसों .. ७७२	न पालटे एक ... ६
ध्याइन तुझें रूप गाइन १८७९	नको आह्वासवें ... २८१	न पालटे जाती ... ३५
ध्यानीं ध्यातां ३६६१	नको ऐसें जालें अत्र ४१२७	न पाहें साधारे आला २०
ध्यानी योगीराज ... ९९४	नको कांही पडों . ४२९२	न पूजा आणि का देवा १८
न.	नको घालू ज्ञासा . ३४५२	न बैससीं खाली ... ४३
न करवे धंदा ... ८४०८	नको दुष्टसग. . . १३५२	न बोलतां तुम्हां कळों २
न करा टाचणी . ७१२	नको देऊ देवा पोटीं १७२०	न बोलसी तेंही कळलें ८
न करावी आता ... ३०९६	नको धरू आय व्हावें ४४१५	न बोलावें परी १४
न करावी चिंता ... २९१०	नको नको मना गुतू ३४४०	न बोलेसी करा ... १८
न करावी स्तुति . . ९९५	नको बोलों भांडा. . २६९४	नभोमय जालें अळ ३५
न करि त्याचें ... २९७३	नको ब्रह्मज्ञान ... २१५८	नमन माझे गुरुराया ४४
न करीं उदास ... २२१२	नको मज ताळा नको १७२१	न मनावी चिंता । ३५
न करी तळमळ राहें २३८३	नको माझे मानू ... २००२	न मनावी चिंता ... ९
न करीं तुमची सेवा २०१४	नको येऊ लाजे होय ३४५८	न नमावें तैसे गुरुचें २४
न करी पठण घोष १८५९	नको विद्या वयसा १७००	न मनीं ते ज्ञानी न २४
न करी रे मना ३४४३	नको साडू अन्न नको ३०३५	नमस्कारी भूतें ... ४५
न करीं रे संग राहें ३७३९	नको होऊ देऊ भावीं ३३८७	नमावे पाय हें माझे ९
न कळतां काय करावा २०२१	न गमे न गमे . . ४५५८	नमितो या देवा ४३
न कळतां कोणी ... ३५०७	न गमेसीं जाली ... १२५७	न मिळती एका एक २८
न कळशी ज्ञाना न १२३३	न घडे मायबापें ... २०१०	न मिळो खावया न ४०
न कळे जी भक्ती... १८७३	न चलवे पथ वेच... ६००	नमोनमो तुज माझे ११
न कळे तत्वज्ञान मूढ ३९२८	नजरकरे सोहि जिंके ३४६	नमो विष्णुविश्वरूपा १०

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
जाला भूता २३९७	न वजे वाया काही ७४९	न व्हावें तें जालें ३९३३
इच्छू केवा ... ३१६५	नवा नवसार्ची ... १५९४	नव्हे आराणूक पार ७८४
ऐसे बोलों कठिण १४३३	न विधारितां ठायाठाव २८१४	नव्हे आराणूक ... २७२४
जरी काहा ... ३२७२	न सांगतां तुम्हा कळों ५५६	नव्हे कांहीं कवणाचा ३९३१
जरी तुज मधुर २९९७	न संडवे अन्न ... २२७४	नव्हे खळवादी मताचि २४१९
नेत्रा जळ ... २६२५	न सडावा आता ऐसें ३६७३	नव्हे जाखाई जोखाई १८९७
पाहों मुख ... २८१३	न सडावा ठाव ... ४१३२	नव्हे तुम्हा करी ... ४२७४
पुसो आज्ञा केली ४१२९	न सडी अवगुण ... २७४७	नव्हे दास खरा ... ४२८६
माझा तुम्हा होऊ ३४३५	नसता अधिकार ... ३१०४	नव्हे धीर काहीं ... ४३४३
वार्द मन ... २३९१	नसताचि दाउनि भेव ३९३४	नव्हे नरनारी ससारीं ३३८
सोमसरी ... ४४९८	नसतो किविलवाणें १५८१	नव्हे निष्ठावत तुज १९६६
स्तवू काचें होतें ३४२९	न सरे छटितां मागें ८०६	नव्हे परि म्हणवी १६३५
वाचे अनुचित ३०२८	न सरे भाडार ... ३३४५	नव्हे ब्रम्हचर्य ... २४६७
रह वांया जाय २३५६	न सांगावें वर्म ... ३०१३	नव्हे ब्रम्हज्ञान बोलता २४७५
गरी बाळें अवघा १७०५	नसावें ओशाळ ... ३१०३	नव्हे भिडा हें कारण १६५६
तुति आणि ... १७५३	नसे तरी मनी नसो १८०४	नव्हे मतोल्याचा ३०६८
पहे रसना बोलतारं २०२	न सोडी न सोडीं ५३९६	नव्हे मी आहाच ... १४५५
पहे क्षण एक वैकुटीं ७४७	न म्हणे कवणा सिद्ध १७४	नव्हे शाहाणा . १६३३
रगती मज ... १९७१	न म्हणे वो आम्ही २८९७	नव्हे मी स्वतंत्र २०४०
रगावी दिठी ... ३९३	न म्हणे सान थोर ३३९७	नव्हे शब्द एक .. ३६२०
रगे चदना सांगावा ९२८	नव्हतियाचा सोस ३६९२	नव्हेसी तू लासी १५९६
रगे चिता आतां ४४९६	नव्हती आलीसी ४२७८	नव्हे तुख मज न ४०१३
रगे देवा तुझें १७३९	नव्हती ते सत १०००	नव्हे हें कवित्व ... ३३६३
रगे देशकाळ ... २३९२	नव्हतो भेटा तांच ४१३०	नव्हे हें गुस्त्व मेघवृष्टि ९९९
रगे द्यावा जीव २३६७	नव्हती माझे बोल । ३२७८	नव्हो आतां जीवी १३८६
रगे पाहावें अबद्ध ३९२६	नव्हती माझे बोल १८०१	नव्हो आम्ही ... १५५२
रगे मरावे . ३५३४	नव्हती ही माझीं ... ३६७५	नव्हो गाडे आळसी १६५१
रगे मायेसी बाळें २०११	नव्हती हे उसणे बोल २६२४	नव्हो वैद्य आम्ही ३२८९
रगे हें मज तुझें १९४५	नव्हते ते कळो आलें ३९३२	नव्हो सभाधीट ... १३८१
रगाहिजे जपे न ७४८	नव्हतो सावचित ४१३१	न होय निग्रह देहासी ३९३४
रजतां घरा ... १३५३	नव्हावा तो बरा १४५१	नाइकावे कानी तथाचे २५६७
रजावा तो काळ १३४२	न व्हावें तें जालें । १५३०	नानर कोडे बाळरूप ८६७

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
नागलें देखोनि चागले २७७१	नामाविण काय चाउगी ६६५	नाहीं तुम्हा काहीं... १५
नागवृत्ती एके ... ४४१२	नामासारिखी करणी १६०८	नाहीं तुम्ही केला... २२
नाच गाणें माझा ५७७	नामे ज्ञानसध्या केले ६०९	नाहीं त्याची शका ..
नाचतां देखिली गाई ८५	नारायण आले . ६२	नाहीं त्रिभुवनी सुख ४९
नाचावसें वाटे मना ४१२३	नारायण भूती न कळे ४०	नाहीं दिलें कधी ... ४१
नाचे टाळी पिटी १००२	नारायणा ऐसा ... ३३३९	नाहीं दुकळलों अन्ना १३
नातुडे जो कवणे परि ८१७	नारायणे कस चाणूर ९६	नाहीं देणें घेणें ... ११
नाना मतातरें शब्दाची २४६९	नारे तरि काय नुजेडे ३०९५	नाहीं देवांचा विश्वास २०
नाम आठविता ... १६८२	नावडावें जन नावडावा १७१०	नाहीं देवापाशी ... ४७
नाम आहे ज्यापाशीं ६७९	नावडे जें चित्ता ४४२२	नाहीं नाश हरि ...
नाम उच्चारितां कठीं ६०३	नावडे ज्या कथा २५७५	नाहीं निर्मळ जीवन २५
नाम घेता उठाउठीं ६०४	नावडे तरि कां येताल २८३१	नाहीं पाइतन ... २८
नाम घेता कठ ... ७०४	नाशवत देह नासेल ६३५	नाहीं पाक होत ... २७
नाम घेतां नलगे मोल ६०८	नाहीं आइकत तुम्ही ४२७५	नाहीं पाहो मुखमात्रा २८
नाम घेता मन निवे ३९३६	नाहीं आलें भक्तिसुख २०२०	नाहीं बळयोग ... १९
नाम घेता वांया गेला ६२४	नाहीं आम्हा शत्रु... ३५९५	नाहीं भ्यालो तरी... १५
नाम तारक भवासिंधु ६०५	नाहीं आम्ही विष्णुदास ४४८	नाहीं मज कृपा केली ४९
नाम दूषी त्याचे नको ६६७	नाहीं उल्लिखिलें ... १४७६	नाहीं मज कोणी ... ३५
नामदेवें केलें .. ४२५३	नाहीं काटाळलों परि ३९३९	नाहीं मागितला . १५
नामधारकासी नाहीं ६६६	नाहीं काम भाजें काज १८२	नाहीं माथा भारें ... १५
नाम न वदे ज्याची ६६४	नाहीं काष्ठाचा गुमान २९७५	नाहीं म्या वचिला.. ४१
नामपाठ मुक्तफळाच्या १६७५	नाहीं कोणी दिस जात ३२९३	नाहीं येथें वाणी ... ४२
नाम पावन पावन ६०६	नाहीं खड जाला. . १५४६	नाहीं रिकामीक परी ७
नामसंकीर्तन साधन पै ६०२	नाहीं गुणदोष लिपो २०४५	नाहीं रूप नाहीं नाव ३७
नाम साराचेही सार ६८२	नाहीं घटिका म्हणसी ४५०६	नाहीं लाग भाग ... ३९
नाम म्हणता मोक्ष ६७८	नाहीं घाटावें लागत ४३७८	नाहीं लोपों येत गुण ३९
नामाचा डागोरा फिरवी ६०७	नाहीं जप तप .. २०२२	नाहीं वागवीत ... १८
नामाचा महिमा १२२४	नाहीं जालें मोल... १४०८	नाहीं विचारीत ... ३४
नामाची आवडी तोचि ७१७	नाहीं जों वेचलों . ४२७०	नाहीं शब्दाधीन वर्म ३७
नामाचें चिंतन प्रगट ७५०	नाहीं तरी आतां कैचा १४१८	नाहीं सतपण मिळत १०
नामाचे पवाडे बोलती ६८३	नाहीं तुज काहीं ... १६९१	नाहीं सताशी शरण २६
नामाचें सामर्थ्य का रे ३८३	नाहीं तुझे उगा पडत ४२४	नाहीं सरो येत ... १२

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
सरो येत ... २४७१	निवैर व्हावें ... ३००५	नेत्राची वासना ... ४५५३
ससाराची चाड ३९३८	निवडावे खडे . २४१०	नेदावी सलगी न २७५४
साजत हा सोठा १००४	निवडुनि दिलें नवनीत ३३४४	नेदी कळें लेल्यावि तें ४८
सुमधाची लागत २४४२	निवडे जेवण ... ३२४४	नेदी दुःख देखों दासा ७२
हानि परि न ४३५६	निवडोनि वाण काडिले ३३४८	नेलें सलेंबळें ... ३५४०
होत भार ... १२६४	निश्चितीनें होतों ... २०८८	नेसणें आलें होतें ३७०५
समाचे वन ३४२०	निष्ठावत भाव ... ३०३६	नो बोलावें ऐसें ... १२१६
आलें ते अगोडूनि १३४४	निष्ठुर-तो दिसे ... २४४९	न्यावयासी मूळ ... ४१४१
आलें दिवाळें . . ३८२३	निष्ठुर मी जालों .. १४१७	प
अदास उभा ... ५६	निष्ठुर आसार्टीं करितों २४४९	पंचभूताचा गोंधळ ३७११
अह्याने गातां उभा ७००	निष्ठुरा उत्तरी न ... १३८५	पंचभूतांचिये सांपडलो ३५५९
असेजेची अतुरी . १००५	निष्ठुर ससार करून ४५१३	पंचामिसाधन करू १४२५
तों नेदी-सकाळवेळी ४४०७	नीचपण बरवें देवा १३६६	पटे डाळू आम्ही ... ३६८८
अथ उठोनिया .. २३४५	नीट पाट करुनी थाट ३३९	पडता जड भारी ... ६२३
अथ या मनासी २०५१	नीत सांडोनि अघनीत २७०५	पडली घोर रजनी १५२
एक तो परउपकारी २८७४	नुसवे तें उसवून ३१४	पडित तोचि एक ३७८१
आवें हे जग . . ३४१०	नेधे तुझें नाम . . १५४५	पडित वाचक जरी ३०२५
आ स्तुति करवा पोट २५७२	नेणतियांसाटीं नेणतां २६	पडित वैदिक ४५७१
आ कोणी मारी ३५५६	नेणती तयासी काच ३५९	पडित म्हणता थोर २५६८
आच हे तुळा ... ४५००	नेणती वेद श्रुति कोणी ३९४१	पडियलों वनी थोर २१००
आचिया झाडा २७८६	नेणपणें नाहीं केला १९७४	पडिला प्रसंग का मी ३५०९
जनीं आम्ही ... ४४६०	नेणें अर्थ कांही ... ४१३९	पडिलिया ताळा . ३६४६
जनी एकटवाणें २०५	नेणें करू सेवा .. २२६५	पडिली भुली धावतें १६४
जधती परि न मोडे ३९३७	नेणें सति काय कवण २०१९	पडिली हे रूढि जसा २३७२
जधाचें मज न साहे ४१३८	नेणें साऊ काही धड ४५३६	पडिलों बाहेरी ... ३५७५
जोप सागतां . ३४२१	नेणें गाणें कठ नाहीं ३९४०	पडिलों भोवणीं ... ४१४२
जोपासी वेंचे ४३४२	नेणें जप तप अनुष्ठान ४१४७	पडोनिया राहीं ... १००७
जुगाचे घ्यावें ... १४३०	नेणे फुको कान .. ३४३२	पंढरपुरीचें दैवत ७८०
ज्यासी तुम्ही १४९९	नेणें वर्ण धर्म जा ६१	पंढरि पुण्यभूमी . ५६८
जोराचें अवघें सोड १७९२	नेणें सुनें चोर . . २८४७	पंढरिये माझें माहेर ७९७
जोहापुरतें अन्न २३८५	नेणों काय नाड ... १००६	पंढरीचा महिमा ... ८२८
जो हाणें साधनाचे २४१८	नेणों वेळा काळ ... २५३	पंढरीचा चारकरी ... ८०९

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

पठराचा वास धन्य	८३२
पठराचा वाट पाहें	१९६१
पंढरीची वारी आहे	७८९
पंढरीची वारी जथांचिये	८१०
पंढरीचे वा भूत मोठें	८२५
पंढरीचे वारकरी ...	८११
पंढरी चोहटा माडियेला	२९९
पंढरी पठरी	८२९
पठरी पावन जालें	३४५४
पठरी घडे अतित्यायें	८८९
पंढरीस जाऊ म्हणती	७८२
पठरीस जाते निरोप	८५१
पठरीस दु ख न मिळे	८३५
पंढरीसी जाय	८३०
पंढरी जारे आलेना .	७७६
पठरीसी जावें ऐसे ...	८५०
पढियते आम्हां	१७४५
पढियतें मागा ...	४१४३
पतनासि जे नेती ...	३३८७
पतित पतित	५९१
पतितपावना.	२२३९
पतित मिरासी ...	१६५९
पतित मी पापी शरण	२१७९
पतिव्रता ऐसी ...	२६६६
पतिव्रता नेणे	१८५१
पतिव्रते आनंद मनीं	३१०६
पतिव्रतेची कोर्ती ...	२६६४
पतिव्रते जैसा अतार	१८५३
पत्र उचठिलें प्रयत्ने	४५२५
पदोपदी दिलें अग	३५५४
पदोपदी पायां पडणें	२११८
पंधरा दिवसां एक ..	२६९५

पंधरा दिवसामाजी	४४५८
पय दधि घृत आणि	३६२५
पर उपकारे कायावाचा	३०२६
परतें मी आहे सहजचि	४३९०
परद्रव्य परकाता ...	३४२७
परद्रव्य परनारी ...	२४८४
परद्रव्यपरनारीचा...	२४३५
परपीडक तो आह्मा	१८४८
परपुरुषाचें सुख भोगे	१९७
परमानंद परम ...	४५६८
परमार्थी तो न ...	३३६८
परमेष्ठिपदा	१००८
परस्त्रीतें झणता ...	३०४१
परार्थीन माझे करुनिया	१६६४
परस्त्रिया नारी ...	२३०९
परस्त्रिया नारी	४४३७
परि आतां माझी..	३९४२
परि तो आहे कृपेचा	४३४८
परिमळ हणू चोळू	३०५६
परिमळें काष्ठ ताजवा	३४३९
परिस काय धालु	१४१४
परिसाचे अगें सोनें	३७९७
परिसें गे सुनेबाई...	२६६३
परिसे वो माते माझी	४३०८
परिसोनी उत्तर ...	४३१५
पर्जन्य पडावें आपुल्या	३१०९
पर्वकाळी धर्म न करी	२६४४
पवित्र तें अन्न ...	७१३
पवित्र ते कुळ पावन	१०१०
पवित्र तो देह वाणी	१००९
पवित्र सुदिन उत्तम	४४७८
पवित्र सोंवळी ..	३३३०

पवित्र व्हावचा घालीन	४३
पवित्र होईन चरित्र	३९
पशु ऐसे होती ज्ञानी	२५
पसरुनि राहिलो बाहो	२२
पसरोनी मुखें	४१
पहा ते पांडव अखड	१६
पहावया तुझा जरी	१२
पहावा नयनी विडलचि	१९
पहिली माझी ओवी	५
पळाले ते भ्याड ..	२
पक्षीयाचे घरा नाहीं	१६
पाईक तो जाणे ...	३३
पाईक तो प्रजा राखो	३
पाईकपणें खरा सुशारा	३
पाईक हणें जोडिला	३
पाईकानी पथ ...	३
पाईकचें सुख ...	३
पाखाड्यानी पाठी	११
पांगुळ जालों देवा	३
पाचारितां धावे !..	२९
पाटवणें पडणें पाया	१६
पाठवाल तेथे गर्जेत	११
पाठवील ठाया ...	२९
पाठी पोटी देव ...	३२
पाठीलागा काळ येतसे	३९
पाठी लागे तया	१३
पाठीवरी भार ...	१०
पाठेळ करिता न ...	२४
पाडावी ते वरी ...	३२
पाडुरंगा आतां एका	११
पाडुरंगा ऐसा सांडुनि	८
पाडुरंगा करू प्रथम	५

वर्णालुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
सरो येत ... २४७१	निर्वैर व्हावे ... ३००५	नेत्राची वासना ... ४५५३
ससाराची चाड ३९३८	निवडावे खडे ... २४१०	नेदावी सलगी न २७५४
साजत हा मोठा १००४	निवडुनि दिले नवनीत ३३४४	नेदी कळो लेल्यावि ते ४८
सुगंधाची लागत २४४२	निवडे जेवण ... ३२४४	नेदी दुःख देखों दागा ७२
हानि परि न ४३५६	निवडोनि वाण काढिले ३३४८	नेले सळेबळे ३५४०
होत भार ... १२६४	निश्चितीनें होतो ... २०८८	नेसणें आले होतें ३७०५
साचे वन ३४२०	निष्ठावत भाव ... ३०३६	नो बोलावे ऐसें ... १२१६
आले ते अगोहूनि १३४४	निष्ठुर-तो दिसे ... २४४९	न्यावयासी मूळ ... ४१४१
आले दिवाळें ३८२३	निष्ठुर मी जालों . १४१७	प
आसा उभा ... ५६	निष्ठुर यासाठी करितों २४४९	पचभूताचा गोंधळ ३७११
आल्यानें गाता उभा ७००	निष्ठुरा उत्तरी न .. १३८५	पचभूताचिये सापडलों ३५५९
आसेजेची अतुरी .. १००५	निसुर ससार करून ४५१३	पचाभिसाधन करू १४२५
आं नेदा सकाळवेळी ४४०७	नीचपण वरवे देवा १३६६	पटे डाळू आम्ही ... ३६८८
आय उठोनिया ... २३४५	नीट पाट करूनी थाट ३३२	पडतां जड भारी ... ६२३
आय या मनासी २०५१	नीत साडोनि अवनीत २७०५	पडली घोर रजनी १५२
आक तो परउपकारी २८७४	नुसवे ते उसवून ३१४	पडित तोचि एक ३७८१
आवे हे जग . ३४१०	नेधें तुझे नाम . १५४५	पडित वाचक जरी ३०२५
आस्तुति करवी पोट २५७२	नेणनियांसाठी नेणतां २६	पडित वैदिक ४५७१
आशी कोणी मारी ३५५६	नेणती तयांसी काच ३५९	पडित म्हणता थोर २५६८
आंव हे तुला .. ४५००	नेणती वेद श्रुति कोणी ३९४१	पडियलों वनी थोर २१००
आचिया झाडा २७८६	नेणपणें नाही केला १९७४	पडिला प्रसंग का मी ३५०९
आजनी आम्ही ... ४४६०	नेणें अर्थ कांही ... ४१३९	पडिलिया ताळा . ३६६६
आजनी एकटवाणें २०५	नेणें करू सेवा . २२६५	पडिली भुली धावतें १६४
आजती परि न मोडे ३९३७	नेणें सति काय करण २०१९	पडिली हे रुढि जसा २३७२
आज्याचें मज न साहे ४१३८	नेणें सालं काही धड ४५३६	पडिलों बाहेरी ... ३५७५
आप सांगता ३४२१	नेणें गाणे कठ नाही ३९४०	पडिलों भोवणीं ... ४१४२
आपासी वेचे . . ४३४२	नेणें जप तप अनुष्ठान ४१४७	पडोनियां राहीं ... १००७
आणाचे घ्यावे ... १४३०	नेणें फुको कान ३४३२	पडरपुरीचे दैवत ७८०
आयासी तुम्ही १४९२	नेणें वर्ण धर्म जी ६१	पडरि पुण्यभूमी ... ५६८
आरार्च अवघें सोड १७९२	नेणें सुनें चोर ... २८४७	पडरिये माझे माहेर ७९७
आहापुरतें अन्न २३८५	नेणों काय नाड ... १००६	पडरीचा महिमा ... ८२८
आर हाणें साधनाचे २४१८	नेणों वेळा काळ ... २५३	पडरीचा वारकरी ... ८०९

वर्णानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
पठराचा वास धन्य ८३२	पधरा दिवसामाजी ४४५८	पवित्र व्हावया घालीन ४३
पंढरीचा वाट पाहें १९६१	पय दधि घृत आणि ३६२५	पवित्र होईन चरित्र ३९
पढरीची वारी आहे ७८९	पर उपकारें कायावाचा ३०२६	पशु ऐसे होती ज्ञानी २५
पढरीची वारी जयांचिये ८१०	परतें मी आहे सहजचि ४३९०	पसरुनि राहिलों बाहो २२
पढरीचे वा भूत मोठें ८२५	परद्रव्य परकाता ... ३४२७	पसरोनी मुखें ... ४१
पढरीचे वारकरी ... ८११	परद्रव्य परनारी ... २४८४	पहा ते पाडव अखड १३
पढरी चौहटा मांडियेला २९९	परद्रव्यपरनारीचा... २४३५	पहावया तुझा जरी १२
पढरी पंढरी ८२९	परपीडक तो आझा १८४८	पहावा नयनी विठ्ठलचि १९
पंढरी पावन जालें ३४५४	परपुरुषाचें सुख भोगे १९७	पहिली माझी ओवी ७
पढरी घडे अतित्यायें ८८९	परमानंदा परम .. ४५६८	पळाले ते भ्याड .. ३
पढरीस जाऊ म्हणती ७८२	परमार्थी तो न ... ३३६८	पक्षीयांचे घरी नाही १६
पढरीस जाते निरोप ८५१	परमेष्ठिपदा १००८	पाईक तो जाणे ... ३
पंढरीस दुःख न मिळे ८३५	परस्त्रीतें ह्मणतां ... ३०४१	पाईक तो प्रजा राखो ३
पंढरीसी जाय ८३०	परार्थीन माझें करुनिया १६६४	पाईकपणें खरा मुशारा ३
पढरी जारे आलेना . . ७७६	पराविद्या नारी ... २३०९	पाईक ह्मणें जोतिला ३
पढरीसी जावें ऐसें ... ८५०	पराविद्या नारी . . ४४३७	पाईकानी पथ ... ३
पढियते आम्हीं १७४५	परि आता माझी . ३९४२	पाईकांचे सुख . ३
पढियतें मागा ... ४१४३	परि तो आहे कृपेचा ४३४८	पाखांज्वानी पाठी ११
पतनासि जे नेती ... ३३८७	परिमळ ह्मणू चोळू ३०५६	पांगुळ जालों देवा ३
पतित पतित . ५९१	परिमळें काष्ठ ताजवा ३४३९	पाचारिता धावें :.. २९
पतितपावना, २२३९	परिस काय धातु .. १४१४	पाटवणे पडणें पाया १६
पतित मिरासी ... १६५९	परिसाचे अगें सोने ३७९७	पाठवाल तेथे गर्जेन ११
पतित मी पापी शरण २१७९	परिसे मे सुनेवाई... २६६३	पाठवाळ ठाया ... २९
पतिव्रता ऐसी ... २६६६	परिसें धो माते माझी ४३०८	पाठी पोटीं देव ... ३२
पतिव्रता नेणे .. १८५१	परिसोनी उत्तर ... ४३१५	पाठीलागा काळ येतसे ३९
पतिव्रते आनंद मनीं ३१०६	पर्जन्ये पडावें आपुल्या ३१०९	पाठी लागे त्या १३
पतिव्रतेची कांतीं ... २६६४	पर्वकाळी धर्म न करी २६४४	पाठीवरी भार ... १०
पतिव्रते जैसा अतार १८५३	पवित्र तें अन्न ... ७१३	पाठेळ करिता न ... २४
पत्र उचठिलें प्रयत्नें ४५२५	पवित्र ते कुळ पावन १०१०	पाडावीं ते बरी ... ३२
पदोपदी दिलें अग ३५५४	पवित्र तो देह वाणी १००९	पाडुरगा आतां एका ११
पदोपदी पाया पडणें २११८	पवित्र सुदिन उत्तम ४४७८	पाडुरगा ऐसा सांडुभि ८
पधरा दिवसां एक .. २६९५	पवित्र सोंवळीं ... ३३३०	पाडुरगा करू प्रथम ५

वर्णानुक्रमणिका

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
अभंगा कांहीं .. १७३०	पावलों प्रसाद इच्छा ४१४७	पाळिला पोसिला... १४८८
अभंगा कृपाळुचा ३२६६	पावलों हा देह . २११२	पाळुनिया गोमटे ... ४१५१
अभंगा तुझे काय ३८९	पावदावें ठायां .. ४१४६	पिकलिये सेंदे ३५७१
अभंगे पांडुरंगे ... २१९०	पावावे सतोष ... ४४५८	पिकल्या सेताचा ... ४४१०
अभंगे प्रहा ... १३८६	पावे ऐसा नाश . ३७०३	पिकवावें धन ... ३२२३
अभंगे सत्य केला ४४५९	पाषाण देव पाषाण ३०६६	पिंडदान पिंडे ठेविलें ३५८९
अभंगे पात्र दिगवरा ३६८७	पाषाण परिस भूमि ३३५९	पिंड पदावरीं ४३१०
अभंगे निघाली गुजरी ३२८२	पाषाण प्रतिमा ... ३४२६	पिंडपोषकाच्या जळो २५१९
अभंगे शुद्ध चित्त ... २४२०	पाषाण फुटती तें ... ५०	पिंड पोसावे हे ... २५१८
अभंगे जो खाईल ... ७५१	पाहतां तंव एकला ३४८७	पुडलीकाचे निकटसेवे ८८०
अभंगे ताप दैन्य जाय १०११	पाहा किती आले १५१२	पुंडलीक भक्तराज... ८२१
अभंगे ताप माझे ... १६९७	पाहा कैसे कैसे . २९५१	पुढिलाचें इच्छी फळ १८०५
अभंगे पुण्य दोन्ही ४१४५	पाहाता गोवळी . २५४४	पुढिलाचें सोयी माझ्या १४४५
अभंगे पुण्य सुख ... १२५०	पाहातां ठायाठाय... ३३६९	पुढिलिया मुखें निंब २०२३
अभंगे पाचिया मुळें ... ३४२२	पाहातां रूप डोळा... २९५९	पुढें आता कैचा ... ३०८४
अभंगे पांची मी राशी २२६६	पाहाता श्रीमुख . ४१४८	पुढें जेणें लाभ घडे ३१३४
अभंगे पांची वासना नको १७३३	पाहाता हें वरवे जालें ३६५१	पुढें तरी चित्ता . ४३१९
अभंगे पांची सचितें ... ११८६	पाहाता गौळणी ... १२२	पुढें येते देवा ... ३२३
अभंगे पापिया चांडाळा ... २६५२	पाहातोसी काय . १८१७	पुण्य उभे राहो ... ७७९
अभंगे पापी तो नांवी ... २७७४	पाहा रे तमासा ... ३०२	पुण्य परउपकार पाप २४३७
अभंगे पापी ह्मणो तरि ... १४३४	पाहा रे हें दैवत... ३४९१	पुण्यपापा ठाव नाहीं ३५७३
अभंगे परवे अन्न ... ३१३३	पाहावया माजी नभा १५८	पुण्य फळले बहुता १०१७
अभंगे पाच्या प्रसादे ... १०१४	पाहा हो देवा कैसे १२८६	पुण्यवत व्हावें ... १०१८
अभंगे पाया जाला नारु ३३८१	पाहुणे घरासी ... १०१५	पुण्यविकरा तें मातेचें २५६४
अभंगे पाया पडावें हे माझे १ १३	पाहूनियां ग्रथ .. ४२९२	पुत्र जाला चोर ... २६७३
अभंगे पायापासीं चित १६३४	पाहें तिकडे दिशा. . १७८६	पुत्राची वारता . ४४०१
अभंगे पायां लाळुनिया दोरी २३५५	पाहें प्रसादाची वट ३९४५	पुनीन केलें विष्णुदासीं १०१९
अभंगे पावतों ताडन . १२९२	पाहें मजकडे .. २०९६	पुरली धाव कडिये १३६२
अभंगे पावला प्रसाद आता ५७५	पाहो ग्रंथ तरी आयुष्य १८८८	पुरविली आळी ... ५८६
अभंगे पावले पावले तुझे १६७८	पाळितां वचन ... १०१६	पुराणप्रसिद्ध सीमा ... ६८४
अभंगे पावलों पठरी वैकुण्ठ ७९०	पाळियेले लळे ... ४१४९	पुराणीक ह्मणविती २४८६
अभंगे पावलों पावलों ... ४३९८	पाळिला विध तो... ४१५०	पुराणीचा इतिहास ८०१
		पुरुषाहार्ता ककणचुडा १२८९

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
बरवे माझ्या केलें ७५२	बहुतां जन्माअंतीं ७८१	बाईल चालिली माहेर २६६१
बारा कुणबी केलों... ३९४९	बहुतां जन्माअती । २३२६	बाईल सवासिण आई २६६०
बारा जाणतोसी ... ४५१४	बहुता जन्मीचें सचित १०२७	बाघे सोडी हें तो २८८४
बाराडियाची आवडी ३९५०	बहुता जातींचा केला ३७१७	बाप करी जोडी ... २०७३
बारा रे निर्गुणा नष्ट ४४९९	बहुता दिसांची आजि ३५७६	बाप माझा दिनानाथ ८८१
बारे आझां कळों १३८२	बहुतां पुरे ऐसा बाप ३०१६	बाप मेला न कळतां ३९५६
बारे जालीयाचे अवघे ३२१३	बहुता रीती १६२७	बारबार काहे भरत ५४६
बारे जालों आजीवरी ४६४	बहुते गेलीं वायां ... ४४६	बारा वर्षे बाळपण ३१९६
बारे जालों आली... ४१५७	बहु दिस नाही ... ४३६३	बाराही सोळा ... २९५
बारे जाले गेले ... ४४०६	बहु दूरवरी ३९५३	बा रे कृष्णा तुझे मुख २६५
बारे जालें देवा ... ४४४३	बहु देवा बरे जाले १३४७	बा रे पांडुरंगा केव्हां १९६७
बारे सावधान ... ३०७६	बहु धीर केला . १६०५	बाळ काय जाणे ... ४१६४
बसतां चोरापार्शी... ३२०९	बहु नावें ठोविलीं ३६७६	बाळपर्णी हरि ... १२१
बसोनि स्थिररी ... २५७०	बहु प्रकार गव्हाचे ३३७३	बाळपर्णे ऐसीं वर्षे ३१९७
बहु उतावळि .. ३९५१	बहु फिरलो ठायाठाय १८७७	बाळ बापा ह्मणे काका ३१३३
बहु काळीं बहु काळीं २४४	बहु बरा बहु बरा २४५	बाळ माते निष्ठुर होय ३९५५
बहु कृपावर्ते माझीं ४१६१	बहु बरे एकाएकीं ४१६३	बाळ मातेपार्शी सांगे २१५२
बहु क्लेशी जालो या २११८	बहु बोलणें नये कामा ४५२०	बाळ माते लाते बरी २१८९
बहु जन्मांतरें फेरे २२०७	बहु भितो जाणपणा १०२८	बाळ मायेवीण ... १८८७
बहु जन्मां देवटीं .. १६९८	बहु या प्रपचे २०३१	बाळाचें जीवन ... २१९२
बहु जन्मे केला लाग ४१६२	बहु वाटे भये २०३१	बीज पेरे सेती ... ३०३२
बहु जन्मे सोस केला ३९५४	बहु होतां भला ... १५३८	बीजापोटीं पाहे फळ २७७९
बहु टाळाटाळी ... ३२०३	बहुक्षेदक्षीण ... २२६९	बीजा फळाचा ... २७७५
बहुढविलें जन मन ५७६	बळबुद्धि वेचुनिया ३१५३	बुडतां आवरीं . . १६२२
बहुत असती मार्गे १८६८	बळियाचे अकित ... ४१५९	बुद्धिसदा शिरा . २७२८
बहुत करुनि ... १४८२	बळिवंत आर्ही ... ४१५८	बुद्धिहीना उपदेश २२९२
बहुत कृपाकू दानांचा ३८८	बळिवंत कर्म ३९५२	बुद्धिहीनां जडजीवा २२३०
बहुत जाचलो ससारीं ४६८	बळी ह्मणे आजी ... ३९१	बुद्धीचा जनिता ... ४१६५
बहुत सोसिले मार्गे न २३१६	बळे डाई न पडे हरी ३०६	बुद्धीचा पालट थरा २३३१
बहुतांचे सगानी..... २९१	बळें बाह्यात्कारे .. ४१६०	बेगडाचा रंग राहे १९८३
बहुतांच्या आर्ही ... २००	बाइल तरी ऐसी ... २६५३	बैसतां कोणापें नाही ४३५५
बहुता छदांचे बहु ३४६९	बाइले आधीन होय २६५४	बैसलो तो कडियेवरी १३००

सर्गांनुक्रमणिका

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

वसलेसे दारीं ...	१५२४	बोलिलीं जैसें ...	१०३१	ब्रह्म ज्याचे जगदानी ...	८
वैसवूनी फेरी ...	२२५	बोलिलों तें आतां...	४३४६	ब्रह्मदावळी ज्याचे ...	१०
वैसों आता मनीं ...	१३१३	बोलिले तें आता...	१३२६	भ.	
वैसों खेळू जेवू ...	३९५७	बोलिले तें कांही ...	२६४१	भक्त ऋणी देव ...	२९४
वैसोनि निवात शुद्ध ...	२३९०	बोलिलों तें धर्म ...	१०३०	भक्त ऐसे जाणा जे ...	१०
वैसोनि निश्चळ करीं ...	२९६४	बोली मैदाची बरवी ...	२४८७	भक्तजनां दिले निज ...	८
वैसोनियां खाळ जोडी ...	४१६६	बोले तैसा चाले ...	४१७०	भक्त देवाघरचा सुना ...	२२
वैसों पाठमोरीं ...	२१९३	बोलों अबोलणें ...	३६२१	भक्त भागवत ...	४५६
बोलणेंची नाही ...	३६८९	बोलोनिया काय दावू ...	३९५८	भक्तवत्सल दिना थ ...	८८
बोलणें तें आहीं ...	४१६७	बोलोनी दाळ कां ...	५५	भक्त ह्यापाऊनि वंचावें ...	२५७
बोलतां वचन असा ...	४२७३	बोळविला देह ...	५३३	भक्ताच महिमा ...	१३
बोलतां निकुरें ...	१६६६	बौध्यअवतार माझिया ...	१४९१	भक्ताची साकडी ...	१३
बोल नाही तुझ्या ...	११९९	ब्रह्मचारी धर्म घोकावें ...	३०४६	भक्ताविण देवा ...	२२
बोल बोलतां वाटे ...	१०२९	ब्रह्म न लिपे त्या ...	३४९४	भक्तां समागमें ...	१५
बोल बोले अबोलणें ...	३७१	ब्रह्मनिष्ठ काडी ...	४३९३	भक्ताहूनि देना ...	१०३
बोलविलें जेणें ...	४१६८	ब्रह्मयाचे वेद ...	३७९	भक्ति आहीं केली ...	४१७
बोलविसी तरी ...	१३१६	ब्रह्मरसगोडी त्यासी ...	३७०७	भक्तिऋण घेतले जाईं ...	१५२
बोलविसी तैसें आणी ...	१९९५	ब्रह्मरस घेई काढा ...	६२६	भक्ति ज्याची घोडी ...	२७४
बोलविसी माझे मुख ...	३१४२	ब्रह्मरूपाचीं कर्में ...	३७९१	भक्ति तें नमन वैराग्य ...	३७४
बोलाचें गौरव ...	७५३	ब्रह्म सर्वगत ...	१०३२	भक्ति तों कठिण ...	३४१
बोलाथाचा त्यासी ...	१८००	ब्रह्महत्या मारिल्या ...	२६८२	भक्ति प्रतिपाळे दीन ...	१९४
बोलाल या आतां ...	४१६९	ब्रह्मज्ञान जरी एके ...	२४७६	भक्ति प्रेमसुख नेणथे ...	३२०
बोलावा विठ्ठल पाहावा ...	३४६७	ब्रह्मज्ञान जरी कळे ...	१०३३	भक्तिभाव आहीं ...	६२
बोलावें नें आतां ...	४१७२	ब्रह्मज्ञान जेथें आहे ...	८८२	भक्तिभावे करी ...	२३५
बोलावें तें धर्मां मिले ...	३११६	ब्रह्मज्ञान दारीं येते ...	१०३४	भक्ति मुक्ति तुझे ...	४५०
बोलावें म्हूण हे ...	४१७१	ब्रह्मज्ञान नव्हे ...	३४४९	भक्तिसुखें जे भातले ...	१०४
बोलिलिया गुणी नाही ...	१२८०	ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी ...	२५१६	भक्तीचिया पोटी ...	५६
बोलिली ती काय ...	४३६९	ब्रह्मादिक जया ...	४१७४	भक्तीचिया पोटी ...	३६३
बोलिलीं लेंकुरें ...	४३६	ब्रह्मादिकां न कळे ...	२५१	भक्तीचे तें धर्म ...	३७७
बोलिलेचि बोलें ...	११६४	ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी ...	२५७८	भक्तीविण जिणें जव्हे ...	२३५
बोलिले ते देवऋषी ...	३९३	ब्राह्मण तो याती ...	३०८३	भक्तीसाठी केली ...	३
बोलिलों उत्कर्षें ...	३९५८	ब्राह्मण न कळे ...	६१७	भगवता तुजकारणें	

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
परवे माइया केले ७५२	बहुतां जन्मांअतीं . . ७८१	बाईल चालिली माहेरा २६६१
परा कुणबी केलों... ३९४९	बहुतां जन्माअती । २३२६	बाईल सवासिण आई २६६०
परा जाणतोसी ... ४५१४	बहुतां जन्मीचें संचित १०२७	बाधे सोडी हें तो २८८४
पराडियाची आवडी ३९५०	बहुतां जातीचा केला ३७१७	बाप करी जोडी ... २०७३
परा रे निर्गुणा नष्ट ४४९९	बहुता दिसाची आजि ३५७६	बाप माझा दिनानाथ ८८१
परे आझा कळों १३८२	बहुता पुरे ऐसा बाण ३०१६	बाप मेला न कळता ३९५६
परे जालीयाचे अवघे ३२१३	बहुतां रीती ... १६२७	बारबार काहे भरत ५४६
परे जालों आजीवरी ४६४	बहुतें गेलीं दाया ... ४४६	बारा वर्षें बाळपण ३१९६
परे जालों आली... ४१५७	बहु दिस नाही ... ४३६३	बाराही सोळा ... २९५
परे जाले गेले ... ४४०६	बहु दूरवरी .. ३९५३	बा रे कृष्णा तुझे मुख २६५
परे जाले देजा ... ४४४३	बहु देवा वरें जाले १३४७	बा रे पांडुरंगा केव्हां १९६७
परे सावधान ... ३०७६	बहु धीर केला .. १६०५	बाळ काय जाणे ... ४१६४
पसतां चोरापारी... ३२०९	बहु नाचें ठोविली ३६७६	बाळपणी हरि ... १२१
पसोनि स्थळरी ... २५७०	बहु प्रकार गव्हाचे ३३७३	बाळपणें ऐसीं वर्षे ३१९७
पुहु उतावळि .. ३९५१	बहु फिरलों ठायाठाव १८७७	बाळ बापा ह्मणे काका ३१३३
पुहु काळीं बहु काळीं २४४	बहु वरा बहु बरा २४५	बाळ माते निष्ठुर होय ३९५५
पुहु कृपावतें माझीं ४१६१	बहु करे एकाएकी ४१६३	बाळ मातेपारीं सगे २१५२
पुहु क्लेशीं जालों या २११८	बहु बोलणें नये कामा ४५२०	बाळ माते लाते वरी २१८९
पुहु जन्मांतरे फेरे २२०७	बहु भितो जाणपणा १०२८	बाळ मायेवीण ... १८८७
पुहु जन्मा शेवटीं ... १६९८	बहु या प्रपंचें २०३१	बाळाचे जीवन ... २१९२
पुहु जन्में केला लाग ४१६२	बहु वाटे भये २०३१	बीज पेरे सेतीं ... ३०३२
पुहु जन्में सोस केला ३९५४	बहु होता भला . १५३८	बीजापोटीं पाहे फळ २७७९
पुहु टाळाटाळी ... ३२०३	बहुशेदक्षीण ... २२६९	बीजां फळचा २७७५
पुहु डविलें जन मन ५७६	बळबुद्धि वेचुनिया ३१५३	बुडतां आवरीं . १६२२
पुहुत असतीं मार्गे १८६८	बळियाचे अकित . ४१५९	बुद्धिमदा शिरी . २७२८
पुहुत करुनि ... १४८२	बळिवत आर्त्ता ... ४१५८	बुद्धिहीना उपदेश २२९२
पुहुत कृपाळू दानाचा ३८८	बळिवत कर्म ... ३९५२	बुद्धिहीना जडजीवां २२३०
पुहुत जाचलों संसारी ४६८	बळी ह्मणे आजी . ३९१	बुद्धीचा जनित्ता ... ४१६५
पुहुत सोमिले मार्गे न २३१६	बळें डाई न पडे हरी ३०६	बुद्धीचा पालट धरा २३३१
पुहुतांचे सगानी... २९१	बळें बाह्यात्कारें . ४१६०	बेगडाचा रग राहे १९८३
पुहुतांच्या आढी ... २००	बाइल तरी ऐसी ... २६५३	बैसतां कोणापें नाही ४३५५
पुहुता छदांचे बहु ३४६९	बाइले आर्धान होय २६५४	बैसलो तों कडियेवरी १३०७

श्रीगणेशाय नमः

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

बसलोस दारी ...	१५२४	बोलिलो जैसे ...	१०३१	ब्रह्म ज्याचे जगदानी	८०
वैसवूर्ना फेरी ...	२२५	बोलिलो ते आता ...	४३४६	ब्रह्मावृळी ज्याचे ...	१०
वैसो आता मनीं ..	१३१३	बोलिलो ते आता ...	१३२६	भ.	
वैसो खेळू जेवू ...	३९५७	बोलिलो ते कांही ..	२६४१	भक्त ऋणी देव ...	२९४
वैसोनि निवात शुद्ध	२३९०	बोलिलो ते धर्म ...	१०३०	भक्त ऐसे जाणा जे	१०३
वैसोनि निश्चळ करी	२९६४	बोली मैदाची बरवी	२४८७	भक्तजना दिले निज	२
वैसोनियां खाऊ जोडी	४१६२	बोले तेसा चाले ...	४१७०	भक्त देवाघरचा सुना	९२
वैसा पाठमोरा ..	२१९३	बोलो अबोलणे ...	३६२१	भक्त भागवत	४५०
बोलणेची नाही ...	३६८९	बोलोनिया काय दावू	३९५८	भक्तवत्सल दिना थ	८८
बोलणे ते आही ..	४१६७	बोलोनो दाऊं का ..	५५	भक्त ह्याणुनि वचावे	२५
बोलतां वचन असा	४२७३	बोळविला देह	५३३	भक्ताच महिमा	१-३
बोलतो निकुरे ...	१६६६	बौध्यअवतार माझिया	१४९१	भक्ताची साकडी	१
बोल नाही तुझ्या	११९९	ब्रह्मचारी धर्म घोकावे	३०४६	भक्ताविण देवा	२२
बोल बोलता वाटे	१०२९	ब्रह्म न लिपे त्या ..	३४९४	भक्ता समागमें	१-३
बोल बोले अबोलणे	३७१	ब्रह्मनिष्ठ काडी ...	४३९३	भक्ताहूनि देवा ...	१०३
बोलविले जेणे ...	४१६८	ब्रह्मयाचे वेद ...	३७९	भक्ति आही केली	४१०
बोलविसी तरी ...	१३१६	ब्रह्मरसगोडी तयासी	३७०७	भक्तिऋण घेतले साहज	१५२
बोलविसी तैसे आणीं	१९९५	ब्रह्मरस घेई काढा ...	६२६	भक्ति ज्याची थोडी	२७४
बोलविसी माझे मुख	३१४०	ब्रह्मरूपाची कर्मे ...	३७९१	भक्ति ते नमन वैराग्य	३०४
बोलाचे गौरव ..	७५३	ब्रह्म सर्वगत ...	१०३२	भक्ति तो कठिण ..	३४१
बोलायाचा त्यासा ...	१८००	ब्रह्महत्या मारिल्या	२६८२	भक्ति प्रतिपाले दीन	१९४
बोलाल या आता ..	४१६९	ब्रह्मज्ञान जरी एके	२४७६	भक्ति प्रेमसुख नेणवे	३२०
बोलावा विठ्ठल पाहावा	३४६७	ब्रह्मज्ञान जरी कळे	१०३३	भक्तिभाव आही ...	६२
बोलावे ते आता ...	४१७२	ब्रह्मज्ञान जेथे आहे	८८२	भक्तिभावे करीं ..	२३५
बोलावे ते धर्मा मिले	३११६	ब्रह्मज्ञान दारीं येते	१०३४	भक्ति मुक्ति तुझे ..	४५०
बोलावे म्हूण हे ...	४१७१	ब्रह्मज्ञान नव्हे ..	३४४९	भक्तिसुख जे मातले	१०४
बोलिलिया गुणी नाही	१२८०	ब्रह्मज्ञानाची भरोवरी	२५१६	भक्तीच्या पोटी ..	५६
बोलिली ती काय ...	४३६९	ब्रह्मादिक जया ...	४१७४	भक्तीच्या पोटी	३६९
बोलिलीं लेंकुरे ...	४३६	ब्रह्मादिकां न कळे	२५१	भक्तीचे ते वर्म ..	३७७
बोलिलेचि बोलें ...	११६४	ब्राह्मण तो नव्हे ऐसी	२५७८	भक्तीवीण जिणे शब्दो	२३५
बोलिले ते देवकृपी	३९३	ब्राह्मण तो थाली	३०८३	भक्तीसाठी केली ...	२
बोलिलो उत्कर्षे ...	२९५८	ब्राह्मण न कळे	१०६	भगवता गुजकारणे	३७

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
भगवें तरी श्वान ... २५३२	भाग सीण गेला ... १३४५	भावे गावे गीत ... ३००२
भजन घाली ... २५८०	भाग्यवंत आह्मी विष्णु ४१७६	भिऊ नका बोलें ... २६१
भजन या नासिलें .. २७३६	भाष्यवंत ह्यणों त्यां ३०२९	भिक्षापात्र अवलंबणें २५९५
भजन या नासिलें २५४३	भाग्यवंता ऐशी जोडी १०४३	भीत नाहीं आतां .. ४४३३
भजनोचे जालें ... ३२३२	भाग्यवता होचि काम १०४२	भीतरी गेले हरी ... ५५८
भजल्या गोपिका सर्व १०३	भाग्यवता हे परवडी ३०७४	भीमातिरीचा नाटक २२७८
भय नाहीं भेव ... २४११	भाग्याचा उदय ... १०४४	भीमातीरवासी ८३३
भय वाटे पर .. १९९३	भाग्यालागीं लांचावले ७५४	भीमातीरीं एक वसलें २९८
भय हरिजन ... २९१२	भाग्यासाठीं गुरु कंला २६८३	भुंकती तीं घावीं ... २८२०
भय होतें आह्मी ३६४२	भाग्यें ऐसी जाली १८३७	भुकुनियां सुने लागे १०४८
भयार्ची तो आह्मा ३५९३	भाडवल माझे ... १२७३	भुके नाहीं अन्न ... १५५३
भरणी आली मुक्त ३२१५	भाडवी माडली ३३७४	भूक पांटापुरती ... ३०३३
भरला दिसे हाट .. ३७०९	भांडावे तें गोड ४२०	भूतदयापरत्वे जया १०४९
भरिला उलडूनी रिता १६०	भांडावें तों हित १६६०	भूत नावरे कोणासी ८२३
भालते जन्मी मज २००७	भाते भरुनि १०४५	भूतबाधा आह्मा घरीं ४२५६
भाल्या ह्यणे जन ... १३५५	भार घालीं देवा .. ३०३०	भूत भविष्य कळों ४१७७
भाले रे भाई जिन्हे ५३८	भार देखोनि... .. १०४६	भूताचिये नादे जीवीं ३७७५
भाले लोक तुज वहु ४४१६	भारवाही नोकखती ६५	भूर्ती देव ह्यणोनि .. ४१७८
भाले लोक माहीं ... ११७५	भाव तैसें फळ ... २१४०	भूर्ती भगवत... .. ३४१२
भाले ह्यणर्वितां ... ३१७७	भाव दावी शुद्ध .. ४१	भूर्ती भगवद्भाव ... ३८१८
भालो नदाजीको ... १४१	भाव देवाच उचित ३२७४	भूर्ती अवधी शुद्ध . ३८२२
भाल्याचें कारण . १०४१	भाव धरिला चरणीं १६३८	भूर्तीवरि कोण ऐसा ७५६
भाल्याचें दर्शन .. ३२०८	भाव धरी तथा . २७१६	भेटीची आवडी ... १९५२
भवसागर तरतां २३२७	भाव नाहीं काय . २५५७	भेटीवांचोनिया दुजे १९५६
भवसिंधूचें काय कोडे ३०४४	भावनेच्या मुळें .. ५२	भेणे पडे डोळसा... १०५०
भवसिंधूचें हेंचि तारु १६६९	भावबळें कैसा ... १७४२	भेद तुटलियावरी ... १८७५
भवाचिया सगें बहुच २३६२	भावबळें विष्णुदास १०४७	भेदाभेदताळा न घडे ७०८
भग त्या मुख्याचे ... ५७	भावभक्तिवादे करावें ७५५	भोक्ता नारायण .. ४३८८
भगलेली लबा ४३६६	भावाचिया बळें ... ३६०१	भोग तो न घडे ... ३३७८
भगलेली मी जाना २१०५	भावापुढें बळ... .. ३०६२	भोग द्यावे देवा ... ३३६१
भगल्याचा तूं विशावा १३७६	भाविकाचे काज अगे २९६०	भोग भोगवरी द्यावा ३७७३
भगल्याचें तारु ... ३०३२	भाविकां हें बर्म ... ३९१६	

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

भोगावरि आह्मीं ...	३५१०
भोगियेल्या नारी ...	१७६६
भोगिला गोपिका ..	११०
भोगी जाला त्याग	३५७४
भोगे घडे त्याग ...	३१४४
भोजन ते पाशांतीचें	२४५०
भोजनाच्या कार्या	२१११
भोंदावया मास ...	२४८५
भोरप्यानें सांग ...	२५९२
भोवडीसरिसें ...	३१८२
भोळे भक्त भाव ...	६८०
भोळे भाविक हे ...	४१७९
भ्यालीं जिवा चुकलीं	२८६
भ्रतारअंगसगें ...	३३६६
भ्रतारसी भार्या ...	२६५७
भ्रतार पाउले ...	३४७०

म.

मज मेणाहून आह्मीं	४३८०
मजलाचा मगळ ...	२४५४
मज अगाच्या ...	३६१६
मज अनाथाकारणें	२२१६
मज अभयदान देई	१९१८
मज ऐसें कोण ...	१४७१
मज काहीं सांग ...	१२७५
मज कोणी काहीं...	३९५९
मजचि भोंवता केला	४४०२
मज ते हासतील...	४८३
मज त्याची भीड...	११६५
मज दास करी	१७९९
मज नष्ट माया ...	१२१८
मज नाही तुझ्या ...	२१०२
मज नाही धीर ...	१५७१

मज पाहतां हें ...	२१६३
मजपुढें नाही ...	१९९९
मज माझा उपदेश	३९६०
मजशी पुरें न पडे	१५४२
मज संतांचा आधार	१५३९
मजसर्वें आतां ...	१९१
मजसर्वें नको चेष्टा	१६६५
मजुराचें पोट भरे...	३०८९
मढे झांकुनिया ...	३०५२
मणि पडिला दाडेसी	२८३६
मतिविण काय वर्णू	३९६१
मत्र चळे पिसें लागतें	६७१
मंत्रतत्र नहि मानत	५२९
मत्स्यकूर्म शेषां ...	४५५७
मथनासाठी धर्माधर्म	३१६०
मथनीचे नवनीत ...	२९८३
मथने भोगे सार ...	३३०१
मथुरेच्या राया ...	२२३८
मदें मातुलें नागवें	२८५१
मधुरा उत्तरासवें...	२९११
मन उतावीळ ...	१९५१
मन करा रे प्रसन्न	३०१०
मन गुतलें लुलयां	३१०५
मन जालें भाट ...	४१८१
मन माझें चपळ न	२०५०
मनवाचातीत तुझे हें	१२५४
मन वोळी मना ...	३७००
मना एक करीं ...	३४४५
मनाचिये साक्षी ...	३५५८
मना वाटे तैसीं ...	११२
मना सांढिं हे नासना	५२२
मनीं भाव असे काहीं	३०२३

मनीं वसे त्याचे ...	१०५१
मनु राजा एक ...	४४७९
मनें हरिरूपीं गुंतल्या	२३
मनोमय पूजा... ..	२४२६
मनोरथ जैसे ...	१४
मरण माझे मरोन..	३५८०
मरणा हातीं सुटली	३५८३
मरणाही आधीं ...	१९६
मरोनि जाईन... ..	४५४४
मसोनियां गेली माया	१५९९
मविलें मविती ...	४३४०
मर्शां पोरा घे रे नार	३०८
मस्तकीं सहाबें ...	२६१४
महा जी महादेवी	५६५
महारासी सिवें ...	२८२६
महुराऐसीं फळें ...	३१८५
माउलीची चाली ...	१०५२
माउलीसी सांगे कोण	१२३४
माकडा दिसती ...	२७८४
माकडे मुठीं धरिले	२७६५
मागणेंत एक तुज ...	१७६३
मागणें तें एक ...	१७२४
मागणें तें मागों देवा	४१८२
मागता भिकारी ...	१७४७
मागता विभाग ...	१५३७
मागतियाचे दोनिच	१५४९
मागल्याची कोठें ...	१६८५
मागाच्याची नाहीं ...	१२९८
मागायास गेलों ...	२८२
मागितल्यास आस	२२८७
मागितल्यास कर... ..	४२६३
मागील ते आटी ...	३३०६

वर्णानुक्रमिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
मागील विसर होईल १२८४	माझी आता लोक १२६७	माझे हाती आहे ... १६९६
मागुता हाचि जन्म ४६५	माझी आता सत्ता १८५५	माझे ह्मणतां याला २३४९
मागें असताशी कळला ४५१७	माझी पाठ करा कवी २५५६	माझ्या इंद्रियार्थी ... २१३२
मागें चित्ता होती १३१८	माझी भक्ती भोळी १८४	माझ्या कपालाच्या १६०३
मागें जैसा होता ... ४१८३	माझी मज आली ४७७२	माझ्या वारें मज ... ४३००
मागें नेणणें घडलें ३३६३	माझी मज जाती १४९८	माझ्या भावे केली ४५२६
मागें पुढें जालो ... १०५३	माझी मेली बहुवरि १५२७	माझ्या मना लागो १७७४
मागें पुढें नाहीं ... ३६४०	माझी विकृत माउली १९३३	माझ्या सुखे मज ... ३७३०
मागें पुढें पाहें ... ३०१	माझी सर्व चित्ता आहे १९१७	माझ्या वडिलाची १६४२
मागें बहुत जाले खेळ ३६३६	माझे अतरीचें तोचि १८९८	माझ्या विठोवाचा १९२६
मागें बहुतां जना २१८१	माझे आराधन १९३२	माडवाच्या दारा २८६०
मागें बहुतां जन्मी ४१८४	माझे कोण आहे ... २१२६	माडे पुण्या मुखे ... २५९३
मागें शरणागत ... २१५३	माझे गडी कोण कोण २१३	माता कापी गळा ... १३७४
मागें सर्ती होतें जें २६३२	माझे घोगडें पडिले ४३५	मातेचिये चित्ता .. १०५६
माझा घात पात ३९६२	माझे चित्त तुझे पायीं ५४९	मातेची अवस्था काय १७५१
माझा तव खुटला ४९७	माझे जड भारी ... २२२५	मातेची जो थाने ... २८६
माझा तुझी देवा केल १४९६	माझे जीवन तुझे पाय २२४६	मातेविण वाळा ... १९७८
माझा देव्हारा साचा ३२२	माझे तों फुकाचे ... ३९६५	मान अपमान गोवे ३७३५
माझा पाहा अनुभव ३४३३	माझे तों स्वभाव मज ३९६४	मान इच्छी तो ... ३३३८
माझा मज नाहीं ... ४२७२	माझे परिसावें .. १३१४	मानामान कित्ती . १६१२
माझा स्वामी तुझी ४३८९	माझे पाय तुझी डोई १७९३	मानावया जग व्हावी २७३७
माझिया जांवाचा मज १८९४	माझे मज आता न १७६१	मानी भक्ताचे उपकार ८४९
माझिया जीवासी ... ३९६३	माझे मज कळो येती २०५५	मानू कांहीं आह्मी . ३६३४
माझिया तो जीवें .. १९७०	माझे मज द्यावें ... १९३५	माप ह्मणे मी मवितें १७७३
माझिया देहाची मज ३५३२	माझे मन पाहे कसून ३९६६	मायझवा खर ... ४५५४
माझिया मनाचा ... ३६४८	माझे मनोरथ पावविले ३५६३	मायबाप करिती चित्ता २६७८
माझिया मीपणा । ३७६७	माझे मागणें तें कित्ती ३९६७	मायबाप जोहार जी ३६६
माझिया मीपणावर १०५७	माझे माझ्या हाता ३५६९	मायबाप निमाळ्यावरी ४५११
माझिया सचित्ता ... २२९५	माझे माथा तुझा हात १२९५	मायबाप बंधु सोयरा १०३४
माझिये जातीचें मज १०५४	माझे मुख नामी रगो २१०४	मायबाप सवे नथे ... ३२४०
माझिये बुद्धीचा ... ४१८५	माझे लेखी देव मेला १५५०	मायबापाचाये भेटी ३६२९
माझिये मनीचा जाणा ४२५२	माझे विषयी तुज १९७४	मायबापापुढें लाडिकें १०२४
माझिये मनीचा ... ४३५०		

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

अभंगाचा अंक.

मायबापापुढे लेकराची २०८०	मी तंव अनाथ ... ५०२	मुदलामध्यं पडे तोटा ३३३१
मायबापें केवळ काशी ३१२०	मी तव बैसलों ... १९५३	मुनि मुक्त जाले भेणें ४१९०
मायबापें जरी सर्पीण २४४२	मी तें मी तूं तें तू ... १३५०	मुसकुश दोन्ही मारिले ३९५
मायबापें साभाळिता २८९९	मी तों अल्पमतिहीन ४११	मुसळाचें धनु नव्हे २५३६
मायलेकरात भिन्न २२८५	मी तों दीनाहूनि दीन १८१२	मुसावळें अग ... ३५४४
माय वर्ना धाल्या ... १०५७	मी तो बहु सुखी ... ११५७	मुळाचिया मुळें ... ३३५१
माया तेचि ब्रह्म ब्रह्म ३७५६	मी तों सर्वभावे ... २०५४	मुळाचा तुझां लागला ४३०
माया ब्रह्म ऐसे ... २५१७	मी त्यांसी अनन्यतां १२३७	मुळां नेणपण ... ३१९३
मायामोहजाळीं होतो ४१८७	मी दास त्याचा ... १८७६	मूर्तिमत देव नादतो ७९६
मायारूपें ऐसे ... ३४५५	मी माझे करीत ... ४३३	मूळ कारणें संतां ... १३०१
माया साक्षी आह्मी ४१८८	मी याचक तू दाता १६७१	मूळस्थळ ज्याचें ... ४४९७
मायेचा मारिला अर्गा ३३८८	मी हें ऐसे काय जाती ३७१२	मृगजळ दिसे ... २३६०
माये मोकलिलें कोठें २०६२	मुकें होता तुझ्या ... २६१३	मृगजळा काय करावा ३७५५
माये लेकरांत भिन्न २२८५	मुक्त कासत्या हाणावे ३७१३	मृगाचिये अर्गा ... ३३७७
मायेवरी सत्ता ... १०५८	मुक्त तो आशका ३८०८	मृत्युलोकीं आह्मां ४१९३
मायेची चालता ... ३०१८	मुक्त होता परी ... ३८१५	मैघवृष्टीनें करावा ... ३०१७
मायेची बहुत याचि ३०५७	मुक्तिपांग नाही ... १०५९	मेरे रामको नाम जो ५३५
मारिले असूर ... १००	मुख डोळां पाहे ... १७७	मेला तरी जावो सुखें २८९३
मारु नये सर्प ... ३१२८	मुखाकडे वास ... १५८२	मेलियाच्या राडा २८७६
मार्ग चुकले विदेशी २०२४	मुखा नाम हाती मोक्ष ७०५	मेल्यावरि मोक्ष ... २०३६
मास खानां हाऊस २७८७	मुखा विट्टलाचें नाम ४१८९	मेळवूनी सकळ गोपाळ २०६
मास चर्म हाडे ... ३२२१	मुखें बोलावें ते ... १९९७	मैत्र केले महा वळी २३४८
माहार माते चपणी २७९८	मुखें बोले ब्रह्मज्ञान २५०१	मैद आला पढरीस... ८२७
माहेराचा काय येईल ४३४७	मुखें सती इंद्रियें ... ३७०६	मै भुली घरजानी वाट १३९
माहेराचे आलें ते मज ४३५८	मुखें सागे त्यासा पैल ४७	मोकळी गुते रिती कुथे ३३४
माहेराच्याचे धनी ... १५९२	मुखें सागे ब्रह्मज्ञान २५१५	मोकळें मन रसाळ १०६०
माथ्या आहे सर्व ... १२१४	मुख्य आर्धा ... ३२३८	मोटळें हाटी सोडिल्या ३३४०
माथे हरिदासांची ... १२१३	मुख्य आहे आह्मा ४५०५	मोल घेऊनियां कथा ११८८
माथेनी गौळणी देती १२८	मुगी आणि राव ... ४४२४	मोल देऊनियां साट्टावे २५६२
माथे अवगुणी अन्यायी ४२८३	मुगीचिया घरा कोण ७५७	मोल वेचूनियां धुंडिती २१७८
माच विखळ माच ३६६७	मुगी होऊनि साखर २६११	मोलाचें आयुष्य ... २०३९
मां व्यालों ... ३५१	मुडल जतन जाल ३८२२	मोलाचें आयुष्य ... २३१३

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	
मोलें घातलें रडाया २५५८	यातिगुणें रूपें काय २९४९	येणें जाणें तरी ... ४१९५	
मोहरोनि चित्ता ... १३०२	यातिहीन मज काय ३९७०	येणें जाला तुमचे ... १५०५	
मोहोन्याच्या संगे ... ३१८४	याती मतिहीन रूपें ४१९५	येणें पांगें पायापाशीं २२२४	
मोक्ष तुमचा देवा... १९८९	याती शूद्र वश केला ४४४१	येणें बोधें आर्ह्या ... १९२३	
मोक्ष देवापाशीं नाहीं ३२२५	याती हीन मती हीन २३०१	येणें मार्गें आले ... २९६८	
मोक्षपदें तुच्छ केलीं ४१९१	या रे करू गाई ... २१७	येणें मुखें तुझे वर्णा १७२९	
मोक्षाचें आझासी ... १६८९	या रे गडे हो धरू घाई २९७	येतील अतरा शिष्टाचे १६८७	
मौन कां भरिलें ... २०९०	या रे नाचों अवघेजण ७५९	येती चारकरी ... ४३१२	
य.			
यज्ञ आतां तुझी करा ४००३	या रे हरिदासानों ... ३१४५	येथीचिया अळकारे १०६६	
यथार्थ वाद साडुनि ३४१६	या ल तर या रे लागें २०७	येथील जे एक घडी १६९	
यथार्थवादें तुज न ११४७	या लागी आवडी ह्मणा ६१२	येथील हा ठसा . ३१५	
यथाविधि पूजा करी १९२२	यावरी न कळे सचित ४३४९	येथीलिया अनुभवं ४४६७	
यमधर्म आणिक ... ११८४	यावें माहेरास ... २२०५	येथुनिया ठाव ३६२३	
यमपुरी त्याणीं .. २७५२	यासाटीं करितों निष्ठुर १२३१	येथें आड कांहीं न १८३३	
यम संगे दूता तुझा ७५८	यासी कोणी ह्मणे ... ३२४३	येथें काम संशयाचें. १०६५	
यमाचे हे पाश ... ३२१४	यासी समाचार सागतों ८२	येथे दुसरी न सरे .. ३८०७	
यमुनेतटीं माडिला ३०५	या हो या चला जाऊ १४४	येथे नाहीं उरों आले २४७८	
यमुने पावळीं ... २२४	युक्ताहार न लगे ... ६४०	येथें बोलोनिया काय १८९३	
यज्ञानिमित्त तें शरीरासी २४३३	युक्ति तव जाल्या १०६३	ये दशे चरित्र केलें ... ८९	
यज्ञ भूताच्या पाळणा ३६१३	येइल घरा देव न धरी ३०२१	ये रे कृष्णा खुणाविती १४८	
याचा कोणी करी पक्ष २७५५	येइल तुझ्या नामा १६१६	योग तप याचि नावे ३७६७	
याचा तव हाचि मोळा १२४	येइल तें घेइन भागा २७८	योगाचें तें भाग्य ... ३३९९	
याचि नांवें दोष ३०८०	येई गे विठ्ठले ... २०६९	योग्याची सपदा त्याग ३८०१	
याचिया आधारें ... ४१९४	येई वो येई वो येई २०६०	र.	
याचि हाका तुझें ... १६४९	येउनि ससारीं ... १९३७	रक्त श्वेत कृष्ण पीत ३५७०	
याची कोठे लागली ३६४७	येउनी जाउनी पाहें २१४८	रंगलें या रंगें पालट ३६३३	
याची सवे लागली १६२	येऊ या जी कांहीं ... ३६४	रंगी रंगें नारायणा १८२४	
यांच्या पूर्वे पुण्या कोण १६	येउनि नरदेहा विचा २९९०	रंगी रंगे रे श्रीरंगे... २६९३	
राजमाटी केल्या होता ३६११	येऊनी नरदेहा झांकि २३१८	रचियेला गांव सागराचे १०४	
राजमाटी वनांतरा ३०६९	येऊनि ससारा काय १२०४	रज्जु धरुनिया हातीं ३५१९	
राजसाटीं भक्ति ... ३७२०	येगा महाविष्णु १९६४	रज्जु सर्पाकार ... ४४६२	
	येगा येगा पाडुरगा २४३	रडे अळकार ... १२३८	

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
रडोनियां मान ... ३४२५	रायाचें सेवक ... १५७३	लटिक्याचे आवतणें २५३
रणी निघतां शूर न ४००८	राया छपत्रति ऐकावे ४४३०	लटिक्याचे वाणां २७९
रत्नजडित सिंहासन... ५८९	रासभ धुतला महा २८१७	लडिवाळ ह्यणोनी १६९४
रत्नाच्या वोवणी काचे ३३८२	राहाणें तें पायापार्शां १७६९	लय लक्ष्मी मन न राहे ७६३
रवि दीप हिरा दाविती १०६४	राहिलों निराळा ... ३२५६	लय लक्षूनियां जालों २६०
रवि रश्मिकळा ... ३८१९	राहे उभा वादावादीं १३२०	लये लये लखोटा . ३१२
रवीचा प्रकाश ... १८७२	राहो आतां हेचि ध्यान ७	लवण मेळवितां जळे ३५१४
राउळासी जातां त्रास २६४८	राहो येचि ठायीं ... ३९७३	लवत्रिलें तयासर्वें... १०६७
राजस सुकुमार मदनाभा २	रिकामें तू नको मना ३४४८	लक्षूनिया थोगीं ... ३४९५
राजस सुदर बाळा... ३२७	रिद्धिसिद्धी दासी . ४१९८	लक्ष्मीवल्लभा ... १८००
राजा करी तैसे दाम २९८१	रुची रुची घेऊ गोडी १९३८	लागपाठ केला ... ३२४७
राजा चाले तेथें वैभव ३१८३	रुचे सकळां मिष्टान्न २६२६	लागलिया मुख स्तना ३२७०
राजा प्रजा द्राड देश ४३८	रुसलों आह्मी ... १८७०	लागलें भरतें ... ६९५
रात्रीं दिवस आढ्यां ३९७२	रुसलो ससारा ... ३६५८	लागों दिलें अंगा... १३४९
राम कहीं जीवना फल ५४	रुळे महाद्वारीं ... ४३१३	लागोनियां पायां... ६१९
राम कृष्ण ऐसीं .. ३९७१	रूप नावें माया .. ३७१४	लागों नेदीं बोल पायां ११६
रामकृष्ण गीती गात ३७२	रुपीं जडले लोचन ३५२७	लाघवी सूत्रधारी... ८८५
रामकृष्ण गोविंद ... १७०३	रुपें गोविलें चित्त ४२७६	लाजती पुराणें ... १५५५
रामकृष्ण नाममांडी ६३३	रोगिया मिष्टान्न ... २८२५	लाज ना विचार ... १५८०
रामनाम हाचि ... २३२५	रोजकीदीं जमा . . ३९७४	लाज चाटे पुढें तोंड १७१
रामनामाचे पवाडे . . ६१३		लाज चाटे मज ... ३९७
राम भजन सब सार ५४५		लाजोनियां काळें. ५२६
राम राज्य राम प्रजा ४१९७		लाडाच्या उत्तरीं... २८०
रामराम उत्तम अक्षरें ४०८		लाडे भाकितो करुणा १३०
रामराम दोनी अक्षरें ३७०		लापनिक शब्दें नातुडे २४७
रामरूप केली ... ४०६		लाब धांवें पाय . . ३३५
राम ह्यणतां काम ४५५२		लांब लांब जटा २४९
राम ह्यणता तरे ... ४१२		लाववूनि जटा नेसोनि २४९
राम ह्यणता रामचि ४१३		लाभ खरा नये तुटी ८८
राम ह्यणे प्रासोप्रासां ४१४		लाभ जाला बहुतां २३१
रामा अयोध्येच्या .. १६११		लाभ पुढें करी .. २९९
रामा बनवासा ... ४०५		लाल कमली बोडे ५६
	ल.	
	लकेमाजी घरें किती ३१३२	
	लचाळाच्या कामा २८९६	
	लटिक्याची आशा ४१९९	
	लटिका ऐसा ह्यणता १५३३	
	लटिकाचि केला ... १५९०	
	लटिका तो प्रपच एक ३०४८	
	लटिका प्रपच ... ३६२४	
	लटिकी ग्वाही . २५३९	
	लटिके तें रुचे ... २८८१	
	लटिके तें ज्ञान ... ७६०	
	लटिकें हासें लटिकें ३६३२	

वर्णांकमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
एचार्साटी ... ४५०१	वचनेचि व्हावें आपण ३०७०	वाचेचिया आळा. ... २५८७
नि कावाळा ... ४२००	वचने ही नाड ... ३७२७	वाचेच्या चापल्ये .. ३९७७
निया भाठी ... ३३१४	वचुनिया पिंड ... ३१३८	वाचे विद्रल नार्ही .. ६७३
नि कोलित ... १३३०	वटवट केली ... १६१३	वाजतील तुरें ... ३७१९
निया पुश्री पोर ... ७६१	वडिलें दिलें भूमिदान २८६५	वाजा गाई दुभती ४३८७
नियां मुद्रा ... २४९४	वत्स पळे धेनु धावे ३३७५	वाझेने दाविलें ... २५४९
नपण दे गा देवा १८३२	वदवावी वाणी माझी १०६९	वाट दावी त्याचें गेलें १२१२
गविग्रही तो ... ३	वदिलें वदावे ... २४५५	वाट पाहे बाहे ... ५८४
रा आईतें पित्याची ४२०१	वदान मी भूतें ... ३५२६	वाट पाहें हरि का १९६३
रानी आळी ... २१६६	नवृ चरणरज सेवूं ७१६	वाट वैकुंठी पाहाती १०७१
राच हित ... १०६७	वदे वाणी परि दुर्लभ १२३९	वांटा घेई लवकरा ... २३६८
रा लेववी माता १०६६	वदे साक्षत्वेसी वाणी ३१६१	वाटीभर विष दिलें ३८४
लें कवित्व साक्षे १२७६	वरता वेंघोनी घातली २८४	वाटुली पाहातां सिणले १९४२
दुखण्यासमनि ३०५८	वरतें करोनिया तोंड २६००	वाटे या जनाचें थोर २३३९
फार वाखा... १२५९	वरी वरी वोलें ... २५३८	वाढलिया मान न ३७४७
मान देहसुख... १९७७	वरी लोलारस ... २५६०	वाढवावा पुढे आणीक १२८३
झणती मज ३९७६	वर्णावी ते थोरी एका २९६६	वाढविलें कागस ... १६१९
का कळो आळा देव ७७	वर्णावे ते किती ... २९०७	वांयां ऐसा जन्म... १३३६
डाचे न पाहे दोष २१८७	वर्णाध्रम करिसी चोख १०७०	वाया जातो देवा .. १८०९
गवरी ठेवुनि हेत २७३६	वर्णू महिमा ऐसी नार्ही ११४४	वाया जाय ऐसा... १३२४
कफ गारा ... ३३४९	वर्ततां वासर ... १७८९	वांया तैसे वोल ... ९५
बुधकाच्या बळें १३७०	वर्म तरी आह्यां ... १३६८	वायांविण वाढविला ३९७८
परिसाटी ... २७१४	वर्म दावी सोपें ... २१	वारकरी पायापार्शी ४२०४
केकापुरती नव्हे १८४९	वसवाचें घर ... ३७२८	वारघार तुज द्यावया २०५३
कासाटी या. ... ३०१७	वसोनि थिल्लरी ... २५७०	वारवार हाचि न .. १६७७
	वळिलें जे गाई ... ३२७५	वाराणसी गया पाहिली ८४०
	वळी गाई धावे ... २६७	वाराणसीपर्यंत असो ४४७४
	वाड्याने भलें ... ३३१०	वारिता बळें धरिता ४४१
	वाखर घेउन आले ३३४३	वारिले लिगाड ... १६१४
	वाचाचा काळभूत . २५३३	वास नारायण केल्या १०१
	वाघें उपदेशिला... ३२०५	वासनेच्या मुखी... ३-१५
	वाचा लाडके ७५	वासुदेवा दीनानाथा ४५५

अभंगानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
वाहावतो पुरी ... २२५८	विठ्ठल हा चित्ती... १९०३	विषयाचें सुख एथं २३
वाळुनियां जन सांडी १६७९	विठ्ठला रे तुझे वर्णितां ४५६३	विषयां अद्वये ... ४३
वाळो जन मज ... १७९	विठ्ठला रे तू उदाराचा २०९४	विषयां विसर पडिला ३६
विकल तेथें विका ४३८३	विठ्ठलावांचोनि ब्रह्म १८९२	विष्ठा भक्षी तथा ... २७
विचा केला ठेवा... ६५९	विठ्ठला विठ्ठला ... १६२६	विष्णुदासां भोग ... १५
विचा पांडी नागी. . ३१९२	वितीयेवढेंसें पोटा... २७०६	विष्णुमय जग ... ३७
विचार करिती बैसोनि १७०	विद्या अल्प परी गर्व २७६१	विष्णुमय सर्व . . १०
विचार नाहीं नर खरं २६०४	विधवेसी एक सुत १७७५	विष्णु यशाचें घाली ४५
विचारावाचून ... ३७५८	विधीनें सेवन ... ३३९३	विसरलें कुळ आपुला १
विचारिलें आर्थां ... ३६५४	विनति घातली ... ३२१	वीट नेघे ऐसें राधा ३३
विटबले भट ... ११९	विनवितां चतुरा तुज १४०८	वीर विठ्ठलाचे गाढें १०
विटाळ तो पर द्रव्य २९९९	विनविता तरी ... १४३८	वृत्ति भूमि राज्य द्रव्य २५
विटेवरी समचरण... ६६१	विनविता सेवटीं . . १७६८	वृत्तीवरि अज्ञा येणें १४
विठोबाचें नाम ज्याचे ६५८	विनविजे ऐसें काहीं १३२५	वृंदावना केलें साकरेचे २८
विठोबाचे पार्या जीव ११८५	विनविजे ऐसें भाग्य ४५२६	वृद्धपर्णी आली जरा ३२
विठो साडावया हाती ४२०५	विभ्रशिली बुद्धि देहात ३९८०	वृद्धपर्णी न पुसे कोणी ३२
विठ्ठल आमचे जीवन ४६०	वियोग न घडे सन्निध ४३५९	वृक्षवल्ली आह्मां ... ४२
विठ्ठल आमचा निजाचा १९०४	विरचीनें केलें ब्रह्मांड ४४२५	वेचाचें तें जीवें ... ३१
विठ्ठल कर्तनाचे... ५९९	विरहतापें फुंदे छद १३८	वेठी ऐसा भाव ... ३३
विठ्ठल गीर्ता गावा ... १९०६	विश्वभरा वळे ... २९०५	वेडावली काय कराचें
विठ्ठल गीर्तां विठ्ठल १९०७	विश्वव्यापी माया ... १३५९	वेडें वांकडें गाईन... १६
विठ्ठल टाळ विठ्ठल... १९०२	विश्वाचा जनिता ... २९५४	वेडिया उपचार ... २८
विठ्ठलनामाचा नाहीं ६७४	विश्वास तो देव ... ४२०६	वेडा वेडा रे पंढरी... ७
विठ्ठल नावाडा फुकाचा ७०६	विश्वास धरुनि ... १७४०	वेद अनत बोलिला ४२
विठ्ठल भीमालीरवासी ४५९	विश्वासिया नाहीं १८६६	वेद जया गाता ... ३६
विठ्ठल माझा जीव ४२३८	विश्वा विश्वभर ... ३६४१	वेद नेले शखासुरे १३
विठ्ठल माझी माय २२८१	विष पोटी सर्पा ... ३१५०	वेदपुरुष तरी नेती २१
विठ्ठल मुक्ति दाता ७६२	विषम वाटे दुरवरी ३३७६	वेदविहित तुझी ... २४
विठ्ठल विठ्ठल मंत्र १९०१	विषमाची शका वाटे १७३	वेद शास्त्र नाहीं ... २८
विठ्ठल विठ्ठल येणें छंदें ६२०	विषयभोर्दी भुलले ४७०	वेदाचा तो अर्थ ... ४२
विठ्ठल सोयरा सज्जन ३९७९	विषय तो मरणसर्गां ३१९०	वेदाचे गव्हर न कळे ६
विठ्ठल सोयरा सज्जन १९०५	विषयांचे लोलिंगत २४६३	वेरझारी जाला सीण १५

अभंगाचा अंक.

वंदाया पुरते	१०७४
नाहीं बोल ...	२८९१
गेले निष्काम	३३१
वेळां हेंचि सागे	३०८१
जावया तपाचे	८२३
डोंचा देव ...	८२४
डोंचे सुख पढरिये	८००
ठाच्या लांका दुलेभ	२०
एक पढरिराव	२९१४
वाचविती जीवा	३१११
व तें राज्य ...	२९८८
वाचे धणी सकळा	३१५७
गरापाशी ...	३२९५
ग्याचा अर्गी ...	१२२५
ग्याचें भाग्य !	१०७५
शेव तो जया ..	१०७६
शव मुनिविप्राचा	३०५५
शवाची कीर्ति ..	१०७७
श्रीभगर्ता सुख	१०७८
शांची याती ...	४५७३
शिवें चोरटां ...	१०७९
श्या तरी मी ...	४२०९
शिविलें अग ...	१७८१
श्या सोकरां ...	४२२
शोनी येती ...	४३७३
श्रीचा दोहू पान्हा	२७७
शेचारिणी गणिका	३९६
शहर तो खोटा	१५९१
शक हा विश्वभर	३९८१
शिलें सर्वत्र ...	४५४९
श्याविण करी ..	२५५०

अभंगाचा अंक.

श.

शकुन्तलें लाभ हानि	१६२१
शक्ती द्याव्या देवा...	३३७२
शख कारिशी ज्याच्या	२४६४
शंखचक्रगदापद्म ...	४४६९
शब्दज्ञानी येऊं नेदीं	२५२२
शब्दाचीं पै रत्नें ...	५८०
शब्दा नाही धीर .	२७२२
शरण आलें त्यासी	२१५०
शरण शरण जी ...	४१८
शरण शरण वाणी	१०८०
शरणागत जालों...	३६५७
शरीर दुःखाचें कोठार	४६७
शाक्त गधडा जये ...	४३७
शक्तांची शूकरी माय	४४२
शातपिपरतें नाही सुख	३०००
शादीचें तें सोग ...	२८४९
शास्त्रज्ञ हो ज्ञाते ...	२४७०
शास्त्राचें जें सार ...	४२११
शाहाणपणें वेद मुक्ता	३०९०
शाहाणियां पुरे ...	२४४१
शिकल्या बोलाचे ...	२५२५
शिकल्या शब्दाचें...	२०४४
शिकविणें नाक झाडी	२७६७
शिकविणेंसाठी	३२१०
शिकविलें तुझीं तें	१९२
शिकविले बोल ...	१३५६
शिकवूनि बोल ...	४२१२
शिकवूनि हित ...	२२५५
शिकें लाविलेले दुरी	२०८
शिखा सूत्र तुझा ..	३७४२
शिजल्यावरी जाल	३२३५

अभंगाचा अंक.

शिंदळा साल्याचा...	२८४४
शिव शक्ति आणि...	१८६७
शिष्याची जो नेधे...	२४२२
शिष्या सागे उपदेश	२५०६
शिळा जया देव ...	३१६६
शिळा स्पटिकाची न...	१७
शिळें खाता आला...	३३४२
शीतळ तें शीतळाहुनी	३१४९
शीतळ साउली ...	४२१३
शुक्सनकादिकां ...	२९५६
शुद्ध ऐसें ब्रह्मज्ञान	३७७४
शुद्ध चर्या हेंचि ...	१०८१
शुद्ध दळणाचें सुख ...	३१६
शुद्ध परब्रह्मा ...	४५८१
शुद्ध बीजापोटीं ...	१०८२
शुद्धशुद्ध निवडे कैसें	३७९८
शुद्धचें सारोनी ...	३१५
शुभ जाल्या दिशा...	३५९६
शुभ मात तिहा . .	६०
शुभशासी विष्टा मानें	३७१८
शुभशासी जन्मलो ...	३९८२
शुभशासी मोल ...	२९१८
शुभ साजती हतियारे	२७०७
शुभारिक माझीं नव्हती	२१७५
शेवटांची हे विनती	१७८०
शेवटांची विनवणी	११४१
शोकवावा म्या देहे	१५५८
शोकें शोक वाढे ...	३३९०
शोभितांचि नये ...	४४५१
शोधिलील मूळ ...	१६१०
शोधूनि अन्वय वश	३६३५
श्रमपरिहारा ...	३५५७

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
श्रीअनता मधुसूदना ४५१	सचितचि खावें ... ३५९९	सिकाविला तैसा पढों ४२	पेंचन करितां मूळ ४
श्रीतुकारामा ... ४५८२	सचित तैशी बुद्धि ३४२४	सताचे नी सेवकां ... ३९	सताचे तारा करितां २
श्रीपढरीशा... ४२९०	सचित प्रारब्ध ... ३५८८	सताचे चित्त ... २९	सताचे सोडरे ... २९
श्रीमुख बोणवा ... २६२	सचितावांचून ... ३३०५	सताच्या पादुका ... २९	सताच्या हेळणें ... २९
श्रीराम सखा ऐसा. ३४४६	सज्जन तो शब्द ... २७४९	सता नाही मान ... २९	सतांनी सरता केलें १०
श्रीसंतांचिया... ८९२	सत आले घरा ... १०८८	सतापायीं विन्दुख... १०	सतापाशीं बहु असावें १०
श्वान शीघ्रकोपि ... २८३४	सतकृपा जाली ... ४२५५	संतांसी तों नाही... २९	सतासी क्षोभवी ... २९
श्वानाचियापरि लोळे ११९१	सत केवळ दयाळ १०८९	सतीं केला अगीकार ४	सतींचें तें घेतां वाण ३
श्वाना दिली सवे ... १९९६	सत गाती हरिकीर्तनीं १०९०	सतींचे माउली आरुषा ३	सत्ताबळें येतो मागता ३५
षडूसा राधिलें ... १०८३	सतचरणरज लायतां १०९१	सत्तावर्ते मन ... ४२	सत्येचे भोजन समयां ३६
सकलगुणें सपन्न .. ३०६५	सतचरणीं नाही गोडी १०९२	सत्य आह्ला मनी ... २९	सत्य तू सत्य तू ... २९
सकल्पासी अधिष्ठान ३०६९	संतचिन्हें लेउनि अगीं २५००	सत्य तो आवडे ... ३९	सत्य त्यागाचि समान ३३
सकल्पिला तुज ... ११८७	सतजना भाडीं यावया १०९३	सत्य त्वेशीं घेणें ... १२	सत्यसकल्पाचा दाता २९
सकळ विंतामणी... १०८४	सत देखोनिया स्वयें २६५०	सत्या माप वाढे ... २९	सत्य सत्ये देतें फळ २९
सकळतीर्थाहुनी ... ८३८	संतनिंदा ज्याचे घरीं २७५९	सत्या आठविता देव २३	सदा तळमळ ... २८
सकळतीर्थाहुनि ... ८३७	सत पढरीस जाती २२६२	सदा तळमळ ... २८	सदा नामघोष करू ३५
सकळ तुझे पायीं ... २१४४	सतपाउलें साजिरी १०९४	सदा माझे डोळे ... १६	
सकळ देवगंठे इवत २४५९	सत मागे पाणी नेदी २६५१		
सकळ धर्म मज ... १९३१	सत भानितील मज २२६१		
सकळ पूजा स्तुति १०८५	सत मारगी चालती १०९५		
सकळ सत्ताधारी .. ३९८४	संतसगतीं न करावा ३४०२		
सकळही माझी .. ४४७२	सतसगें याचा वास १०९६		
सकळ हे माया नागवे ३२१२	सतसमागम एखादिया १०९७		
सकळिकाचें समाधान २२४२	सतसेवेसी अग चोरी १०९८		
सकळिकाच्या पायां २३७८	संता आवडे तो ... १०९९		
सकुमार मुखकमळ ४५६७	सताचा अतिक्रम ... ११००		
सकोचतो जीव ... १०८६	सताचा पढीया वो ... २११६		
सकोचोनी काय ... ४२९९	संताचा महिमा तो ११०१		
सख्यत्वासी गेलो .. ४४९३	सताचिया पायीं भाक्षा ११०३		
सगतीनें होतो पंगतीचा ३९८५	सताचिये गावीं प्रेमाचा ११०२		
सगें वाढे सीण न ३९८६	सताचीं उच्छिष्टें ... ४२२०		
सचित उत्तम भूषि ... ३३	सतांची स्तुति ते ... ११०४		

वर्णांकुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
नाही बोल ... १४६६	समश्रुक्ति असतां २३३४	सर्वात्मकपण... ३९८९
नन गेले निष्काम ३७६५	सम सपाट वेसनकाट ३३७	सर्वापरी तुझे गुण गा २११८
वेळां हेचि सांग २३६४	समागमें असे हरि ... ८७	सर्वाभूती धावें अन्न ३१३०
ठ्ठा जावया तपाच ०८७	समाधान त्याचीं इद्रियें ७८	सवग जालें सवग २९९६
ठीचा दे... १८१६	समुद्रवळयाकित पृथ्वीचे ६४७	सवसारतापें तापलें मी १९९०
रायें कृपा मज ४२४९	समुद्र हा पिता वधू. ३३९९	सवसार तीहीं केला ३७८३
ल्ले चरणीं ... ४२१४	सयोग सकळा असे ... ३८	सवसारसाते आले हो २९९२
ल्लें मज ... ४२१५	सरतें माझें तुजें ... ३७४५	ससार करिती मोठ्या २७३३
स्वाचूनि प्रेक्ष्य २५०५	सरलियाचा सोसे मनी १८२६	ससार तो कोण देखे ४२२२
करितोसी ... २५८४	सरलें आतां नाही ३०१३	संसारसर्गे परमार्थ २४६६
वार्म ध्यान जप ६२९	सरळा ही नामें ... ६३०	ससारसिंधु हा दुस्तर ४६९
गरा तुझीं ... २१३०	सरे आह्मांपाशीं एक ३२५०	॥ १११९
ग्याहळा नावडे ८५२	सरे ऐसें ज्याचें दान १६१८	॥ २९८४
वाल ध्यानें ... ३५०	सर्प भुजोन गुतला... १९९१	॥ २४०३
थारा उपर ... ३४९	सर्प, विंचू दिसे ... ३४१७	॥ १५९५
णदृष्टि विटेवरी १६७३	सर्वकाळ डोळ्या बैसो ४२१७	४४५५
णा आला ... ४०१	सर्व माझे चित्ती ... ४२१८	॥ १२०५
भयें हे कर. . . १४४८	सर्वथाही खोटा सग ३१४३	२७९५
या नावे दिनांचा १७०२	सर्वपर्शी हरि साहे... १११५	४२२१
चा ठाव संचला १२६२	सर्व भाग्यहीन ... १११६	१५२५
ची धरिली कास २२२३	सर्व भावें आलो तुजचि १९७९	१७६२
चें केलें ... ३१५५	सर्वरसीं मीनलें चित्त ३६०९	॥ ६५६
चे पोटी ... ४३३३	सर्वविशी आह्मीं ... ४२१९	३७४४
चें बाळ ... १५७७	सर्वविशी माझा ... १११७	३७६
चें बाळ पाघरे १६३०	सर्व सर्गी वीट आला १३४८	३५९२
चे सेवे कोठें १६७६	सर्व सुख आह्मी भोगू १८८	२०३७
वे सेवे बहु... ३२११	सर्वमुखा अधिकारी ... ६९०	२७२९
सी नाही ... २४६१	सर्वसुखाचिया आशा ४९३	४२२३
सां लाज ... १२००	सर्वसुखें आजी एथेचि १११८	३९९०
वाणी ... ४३१७	सर्वस्वाचा त्याग तो ३७८०	सांगतां गोष्टी लागती ३६८६
जी वाणी ... ३-५१	सर्वस्वाचा साठी ३७६०	सांगतां दुर्लभ ज्ञानाचिया ७६५
	सर्वभ्या मुकावें नेणे ३-६	सांगतां हे नवे मन्व ११२५

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
सागतों तरि तुझी २३११	साधन सपत्ति हेंचि ८५३	सिकविला तेंसा पढों ४
सागतों तें तुझी आइकावें १९३	साधनाचे कष्ट मोटे ३३७१	सिचन करितां मूळ
सागतों या मना तें ३४५६	साधनाच्या कळा ... ४२४७	सिणलेती सेवका ... ३
सांग ला कोणासी ११२०	साधनें आसुर्चा ... ३६८४	सिणलों दातारा करितां २
साग पाडुरगा मज २११४	साधनें तरी हींच ... २९९८	सिंदळीचें चित्त ... २
सागा दास नव्हे ... ४२६६	साधावया भक्तिकाज ८८८	सिंदळीचे सोदरे ... २
सांगावें ते बरे असतें १४९४	साधाया तो देव ... ३७५१	सिंदळीसी नाहीं ... २
सागो देवा काय नेणां २२७७	साधु ह्याणावें कोणास ११२३	सिद्ध करूनिया ठेविलें
सांगों जाणती शकून ४२२४	साधूच्या दर्शना ... २६४६	सिद्धीचा दास नव्हे १
साच मज काय कळों २१४५	साधूनी बचनार ३१२४	सीण भाग हरे ... ४
साच माझा देव्हारा ३२०	सापडला सर्दा ... १६०९	सुकलिया कोमां . २
साच हा विद्रुल हें ३३१९	सापडला हातीं ... ३६९७	सुकाळ हा ४
साजे अळकार ... २४२१	सापडलें जुनें ... ४५२८	सुख नाहीं कोठें ... २
साटविला हरी . . २९४४	सापें ज्यासी खावें २८०७	सुख पाहता जवापाडें २
साटविले वाण ३१८०	सामावे कारण २८६४	सुख या सतसमागमें
साडवले सकळाचे ... ७६	सारा विद्रुदाडू ... ३००	सुखरूप ऐसें कोण दुजे
साडावी हे भीड ... १४६०	सारावीं लिगाडें धरावा ३३६७	सुखरूप चाली ... २
साडियेली काया ... २२०३	सारासार विचार करा ६१५	सुख वाटे तुझे वणितां १
साडियेले रूप विक्राळ २६४	सारीन तें आतां ... १७१७	सुख वाटे परी वर्म १
सांडुनियां सर्व ... ३००१	सालोमालो हरिचे ४३७९	सुख वाटे येचिं ठार्या १
साडुनि सुखाचा ... ११२२	सावडी काडण ओवी ३१८	सुख सुखा भेटे ... ३
साडुनि कीर्तन न ... ७६६	सावध जालों सावध ४२२५	सुख सुखा विरजण ३
साडुनिया पठरीराव ४४५	सावधान ऐसें काय तें २९८७	सुख हें नावडे आह्मां ४
साडुनी वैकुंठ ... ४५३९	सावळें रूपडें चोरटें ८५६	सुखाची वसती जाली १
साडोनिया दो अक्षरा ३९९१	सावळें सुंदर पाहे ... ३४५०	सुखाचें ओतलें ... ४
सात पाच भौळणी १४३	सावळें सुंदर रूप ... १६८८	सुखा मुखावाटे नयो ४
सातादिवसाचा जरी ७६३	सावित्रीचें विटवन २८६३	सुखाचे व्यवहारी ... २
साता पांचां तरी ... १५७९	सासुरिया वीट आला १९५	सुखें खावें अन्न ... ४
साते चला काजळ ३३५	साही शाखां अतिदुरी ४०७	सुखें घेऊ जन्मातरें
सादाविलें एका ... २९६७	साहोनिया टाकाघाणे २४२७	सुखें न मनी अवगुण ३
साधक जालें ... २६३४	साहोनियां टोले ... ३७७१	सुखें वोळब दावी ... २
साधकार्णी दशा ... २३८४	साळकृत कन्यादान २६६१	सुखें होतो कोडें ... ४

चर्चानुक्रमणिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
गावाई थिता... २७९०	सोडवा सोडवा ... ४४००	स्मशानीं आह्वां ... ३९९७
गाचा कांही ... १९९२	सोडियेल्या गाई ... २१२	स्वगोत्रीचा पुत्र ... १६८४
अगकांती सुख ५६७	सोडियेल्या गाठीं ... १७६	स्वप्रीचिया शोष्ठां ३५६४
तें ध्यान ... १	सोडिला ससार ... २९५७	स्वप्रांचें हें धन हातीं १४३३
मुख साजिरें ४४७७	सोनियाचा कळस ११२५	स्वप्रांच्या व्यवहारा २५५३
सुवेळ ... ३२८	सोनियाचे ताट . . २७६६	स्वधे पाक करी ... ३७९२
सैं ओलावली ३६६८	सोनें दावी वरी तावें २४६०	स्वयें सुखाचे जाले १५६
यचा हाचि भाव ३९९५	सोन्याचे पर्वत करवती ३०९४	स्वर्गांचे अमर ... ७६८
गांची आवडी... ३९९४	सोपें वर्म आह्वां ... ७६७	स्वल्प वाट चला .. ६२८
ने येती तीर्थे ... ८३९	सोलीव जें सुख ... ११२६	स्वामिकाज गुरुभक्ति २९७४
व्यां जालें ... १२२१	सोवळा तो जाला ... २९७१	स्वामिचिया सत्ता ... ३६४५
कीर्तने दिलें १४८७	सोवळा होऊ तों ... १२२८	स्वामित्वाचीं वर्में... २०६७
हिं ना तैसें जालें २६२७	सोसियेली आटी ... १०८	स्वामिसेवा गोड ... २२८३
एकात ... ३०९२	सोसैं बहुगर्भवासी २३५७	स्वामिचें हें देणें ... ३९९८
शालें सुगी ... ४२३	सोसैं वाढे दोष ... ३२९६	स्वामीच्या सामर्थ्ये २९७२
बेरा रे फुकाचें ४२१	सोसैं सोसैं मारू हाका ४२२६	स्वामी तू ही कैसा ११
हें देवी दैवतें ४६२	सोसोनि विपत्ती ... ३५३६	स्वामीसी सकट ... १९७३
प्री आज्ञा ... १४३१	सोळा सहस्र होऊ १३४०	ह.
प्री आज्ञा ... ३०३१	सौरी सुर जालें दूर ३३६	हनुमत महावळी ... ४१६
पंकरावें ... १४३९	स्तवूनिया नरा ... २७३१	हम उदास तीन्हके ४५५५
पंकरावें स्वामीचे ४३०२	स्तुति करीं जैसा ... ११२७	हमामा रे पोरा ... ३०९
प्री भुजा ... ३९९६	स्तुति करूं तरी ... ३४९८	हरिकथेची आवडी... ७६९
प्री होतो ... १२६९	स्तुति तरी करूं काय ४२६२	हरिकथे नाही । ... ७१९
प्री जरी आलें २८८७	स्तुती अथवा निदा ३२२६	हरिकथेवांचून ... ११२८
प्री हे विनति ३५०७	स्त्रियाचा तो सग . . ४४३८	हरि गोपाळासवे ... २८८
प्री आवडी . . ६३२	स्त्रिया धन हें वा . ३४०५	हरिचिया भक्ता नाही ११३२
हा रस वाटितें २४८१	स्त्रिया पुत्र कळत्र हे ३९९२	हरिची हरिकथा . २७३९
उचिष्ट लोकेन १७०९	स्त्रीपुत्रादिकां राहिला २०३०	हरिच्या जागरणा... २३२९
वतन हांसै राय ९१	स्थिरावली वृत्ति . ३५६०	हरिच्या दासा भये ११३३
सी धाडरे . २३४९	स्मरणाचे वेळे ... २२६४	हरिच्या दासा सोपें ११३४
सीगासि करी ... २६४५	स्मरता कां घडे नास ४२३१	हरिजनाची कोणा न ११२९
सी दे कांही ... २६२०	स्मशान ते भूमि . . २८३१	हरिजनां प्राण विकली ११३०

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
हरी तूं निष्ठुर निर्गुण १५०५	हार्तांचें न संडावें देवें ४९१	हेंचि दान देगा देवा १८३
हरि तैसे हरीचे दास ४८२	हार्तां धरिलियाची २०१२	हेंचि भवरोगाचें ... ४७
हरिदासाचिये घरी १८२३	हार्ता धरू जावें ... २२६७	हेंचि भेटी साच ... ३६६
हरिनामवेली पावली ७१८	हार्तां होन दावी बेंना २६३५	हेंचि मागणें विठाबाई १७७
हरिनामाचें करुनि ४२३२	हा तों नव्हता दीन १३२६	हेंचि माझे चित्तां... १७५
हरीनें माझे हरिलें... १६३	हा तो नव्हे काहीं... ३६७४	हेंचि माझे तप हेंचि १८८
हरिबिन रहिया न. . १४०	हारपल्याची नका... ३८२०	हेंचि माझे धन ... २२८
हरिभक्त माझे जिव. ११३१	हारपोनी गेली निशी ३६४३	हेंचि याच्या ऐसें... ३७४
हरिसू मिलदे एकहि ५३०	हालवूनि खुट ... ३००८	हेंचि वादकाची कळा १३२
हरि ह्यणता गति.. ६१०	हासों रुसों आतां... १९०	हेंचि बारवार ... २२०
हरिरता चपळा नारी १७१	हित जाणें चित्त ... ३१२५	हेंचि वेळा देवा नका २१२
हरिहर सांडूनी देव ४४३	हित तें हें एक राम ६४८	हेंचि सर्वसुख जपावा १८९
हरिहा भेद ... २९४३	हित नाहीं ठावें ... ३२४२	हेंचि सार हेंचि सारु ३२३
हारे हरि तुझी ... २३७६	हित व्हावें तरी दभ २३८८	हेंचि सुख पुढें मागतों १७२
हारे तुझी काति ... १३४	हित सांगे तेणें दिलें ३४०९	हेंचि तों एक सतांठाची ११३
हरी तुजें नाम गाईन १७२२	हितावरी यावें ... ३२२२	हेंचि तों टाळाटाळी ... ३२१
हरीविण जिणें व्यर्थचि २३५३	हिरण्याक्ष दैत्य मातला ३८१	हेंचि तों वाटलें आश्चर्य ११
हरुप आनदाचा ... ३३३३	हिरा ठेवितां ऐरणी ११३७	हेंचि दयाचे भरितां काव २८
हूहूहू जाड ... ४५२४	हिरा ठेविता काले... ११३८	हेंचि माझी मिराशी... १२९
हाका मारी ज्याच्या २६०१	हिरा शोभला ... ५९०	हेंचि ही ऐसें तेंही ऐसें ३४१
हाकेसरिसी उडी... ६८१	हिरोनिया नेला मुखी २०८९	हेंचि ईल तरी पुसापुसी १५५
हागतांही खोडी ... ३९९९	हीच त्याची पचभूतें ११३५	हेंचि आतां माझ्या... ७७
हागिल्याचे सिंके ... २८५३	हीन माझी याति... ४०००	हेंचि ईन खडे गोटे ... १७५
हागे आलों कोणी... ११३६	हीनवर बांजवर दोघी १२०९	हेंचि ईन भिकारी ... ४००
हा मे माझा अनुभव ४२३३	हीनसर बुद्धीपासी... ३७२२	हेंचि ईन कृपादान ... ४३१
हांगे माझे हार्तां... २२७	हुदकी पिसवी हलवी २८२२	हेंचि ईल जाला अंगें... ३८२
हांगे हाचि आता १३३२	हुवरती गाये तयांकडे २७२	हेंचि ईल तो भोग ... १६८
हाचि नेम आता न १८०	हें का आह्यां सेवा १६१५	हेंचि ईल निरोप घेतला ४३५
हाचि परमानद ... ४२३४	हेंचि अनुवाद सदा २३७	हेंचि ईल माझी संती... ४३५
हाचि माझा नेम... १९७२	हेंचि जतन करा ... २२१९	हेंचि होउनि कृपाळ ... १३५
हातपाय मिळोनि... ३८२५	हेंचि तुझी वृजा ... ३५३८	हेंचि होउनी जगम विभूती २४९
हार्तां घेऊनियां काठी ३५८२	हेंचि थोर भक्ति ... ३५३१	हेंचि होऊ नको काहीं या ३००

वर्णावलीसूचिका.

अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.	अभंगाचा अंक.
ऊनि सन्यासी ... २४९०	ह्यणता हरिदास कां २३३२	क्षणक्षणां जीवा ... २०६३
कां दुराचारीं ... ७०७	ह्यणती धालों धणीवरी २४८	क्षणक्षणां सांभाळितों ३७४१
कां नर अथवा ४२३५	ह्यणनिता हरी न ह्यणे ६७०	क्षणक्षणा हाचि ... २९८९
का पुत्र पत्नी वधु २४१४	ह्यणविती ऐसे ... ३४७४	क्षमाशह जया ... ३४०४
तीं नेणों जालीं... ४३६४	ह्यणवितों दास ते... ३९६८	क्षर अक्षर हे तुमचे १४२९
तें तेंसैं पायीं केलें ४२३५	ह्यणवितों दास न .. ११७३	क्षरला सागर मगां ३५१२
तें बहुत हे दिवस १५५	ह्यणवितों दास । परि ४४५६	क्षीर मागे तथा रायते २८५५
तों तें चिंतित ... ४७७	ह्यणवितों दास । मज १३७७	क्षीराब्धिपासा... ४५४
तों सांपडलों वेठी ४२३६	ह्यणसी दावीन ... ४५३५	क्षुधा तृषा कांहीं ... ७७१
य वारकरी ... ७७८	ह्यणसी नाही रे ... २३३३	क्षुधार्थी अन्न दुष्काळें २१०५
गउनि काथ जीऊ १२२७	ह्यणसी होऊती ... २३७३	क्षुधेलिधा अन्न ... ३१२९
गउनि खेळ ... ४१९२	ह्यणें चेंडू कोणें ... ५५	क्षेम देयाला हो ... २२३७
गउनि जाली ... ३६३९	ह्यणें विठ्ठल पाषाण २७३८	क्षेम मायवाप पुसेन ४३५२
गउनि शरण जावें २९५२	ह्यणें विठ्ठल ब्रह्म नव्हे १८९०	क्षोभ आणि कृपा... ३२५५
गउनि दास नव्हे १४७५	ह्यातारपणां थेटे ... ३५९९	क्ष.
गउनि काकुळती २२९७	व्हाक्या भिकारी हें २१३३	ज्ञानराजा माझा ... ४३०४
गउनि जालों ... ३६६९	क्ष.	ज्ञानियाचा गुरु राजा ४३०७
गउनि धरिले पाय २१८८	क्षणभरी आक्षी ... १८६	ज्ञानियांचे घरीं ... २०३५
गउनि लवलाहे... ४००४		

गार्थेतील कठीण शब्दांचा कोश.

अ.

अकळ अथवा आकळ-न कळण्यासारखा.
 अक्षम-अक्षम, पंगु
 अखय-अक्षय
 अगुणा-निर्गुण, गुणशून्य २ द्राड, खोडकर.
 अगुलें-अगठी.
 अगोजणे-अंगीकारणे
 अधोरजप पिशाचमत्रजप
 अठरा-अठरा पुराणे.
 अठोनी वेठोनी-अडवातिडवा, वेडावाकडा
 अडबद-करदोटा, कटदोरा.
 अडाखा अ आडाखा-धोरण, युक्ति २ ताळा.
 अत्यंत-प्रत्यक्ष अनुभव.
 अधीलपणा-श्रेष्ठपणा, मुख्यपणा, पडिलेपणा
 अनर्गळ-विघ्नप्रतिबंध, खच्छंदी.
 अनामिक-अत्यज, महार इ०
 अनारिसे अ आनारिसे-वेगळें, अन्य.
 अनु अ आणु-अन्य, अणिक
 अनुहात (ध्वनि)-अविच्छिन्न योगादि धार-
 णेने जो दशनादाचा ध्वनि ऐकू येतो तो
 अवाळ-हाल, विपत्ति.
 अवालणा-न वोलण्यासारखा.
 अभड-विपुल, पुष्कळ.
 अभिनव-नवल, अभिनव
 अभिलास-अभिलाष
 अभुक-भूक नाही अशी स्थिति, तृप्ति
 अरोथा-अपूर्व इच्छा.

अवकळा-तेजोहानि, तेजोभग, फजीती
 स्वरूपनाश.

अवगणी-सोंग.
 अवगणें अ. आवगणें ओळखणें.
 अवश्वरा-अवसरा.
 अशुद्ध-रक्त.
 अशोर्भा-अशुर्भा
 असट-पातळ, पाणचट.
 असमाई-असत्य
 असुक-असुख.
 असेरया-आश्रया.
 असोशी-हाव उत्कठा.
 आहिक्य अ आहिक्य-ऐक्य.

आ.

आइत अ. आइती-सामग्री, तयारी, सामान,
 साहित्य
 आकळ-सत्यज्ञान, परब्रह्म
 आगळा-अधिक, फार, मोठा.
 आगा-मोठा, श्रेष्ठ.
 आगोज-अगाध, भयकर, मोठें.
 आचावाचे-बडबड
 आट-आड, हरकत.
 आटी-प्रयत्न, खटपट, पराकाष्ठा.
 आणी-टोक, अग्र
 आतळणें-जवळ येणें, शिवणें, स्पर्श करणें,
 आतुडणें-सांपडणें, प्राप्त होणे.
 आथिलें-असलेलें.

आदा-जमा, उत्पन्न.
 आन-अन्य, दुसरा.
 आपसया-आपोआप
 आपैते-आपोआप, ऐते
 आयणी-तत्त्वनिर्णयेच्छा.
 आरणे-उत्सुक अ अर्धीर होणे २ ओरडणे.
 आरधे-दुःखाचा कोलाहल.
 आराहणे-अनुकूल असणे
 आरणूक-शांति, सौख्य, उंसंत
 आराला-उत्सुक झालेला.
 आरालिया-आराधिल्या ?
 आरुष-आर्ष, अडाणी.
 आरोगणे-भक्षणें.
 आर्त-उत्कट इच्छा.
 आर्थ-मागणे =
 आलगट-अळड, हूड, अडाणी
 आवारा-खटाटोप
 आवर्त-भोंवरा
 आविस-आमिष.
 आसडा-अंगास एकाएकी हिंसका वसतो
 तो व त्यानंतर होणारे दुःख.
 आहाकटा-गडबड, ओरड, आक्रोश.
 आहाच-वरवर
 आहाचपण-वरवरची कृति.
 आहाच वाहाच-सामान्य. २ वरवर.
 आळ अ आळी-छद, नाद, हट्ट.
 आळवण-विनवणे.
 आळीकर-छादिष्ट
 उ.
 उखता अवघा
 उखर-खडबडीत
 उखितो अ० उखतो-अवघे. १ उदासीन.
 उगटिले-घाईट.

उगले-उगे, व्यथे. २ दुसरे. ३ घांत.
 उगवणे-उकलणे, सोडवणे.
 उगळणे-ओकणे. २ माधारा घेणे.
 उगाणा-सर्व दोष व पापे आपणावर घेऊन
 केलेली सोडवणूक. २ गणना.
 उगिया-रिक्कमा, फुकटचा.
 उजगरा-जागरण. २ उशीर विलंब.
 उजरी-उदय, उत्कर्ष.
 उदेशी-उद्देशी
 उदैजणे-उगवणे
 उद्वेग-उद्विग्नपणा, उदासीनपणा, अस्वस्थ-
 पणा.
 उधानु-तीन (नंदभाषा)
 उन्मन-लीन.
 उन्मनी-मनाची लीनता होते अशी पाचवी
 अवस्था-१ जागृति, २ स्वप्न, ३ सुषुप्ति
 ४ तुरीया, ५ उन्मनी-अशा एकदर
 पांच अवस्था आहेत.
 उन्माळित-उघडलेला.
 उन्हवणी-ऊन घाणी.
 उपणणे-झडपणे, पाखडणे.-धान्यातील भूस,
 कोंडा इ. वाऱ्याच्या योगाने निराळे
 करण्याकरिता धान्य पाटीतून उंचावरून
 खाली ओतणे.
 उपेग-उपयोग.
 उवग-कटाळा, त्रास.
 उभारा-स्थिरता, स्तिमितपणा
 उमत्त-अवकाश, उंसंत. २ विस्तार. ३
 उद्भव.
 उमाने-उमजणे.
 उरी-बाकी, टाव, स्थिति.
 उल्लघ-उल्लघणे, २ उल्लघणारा.
 उसतणे-शेवटास नेणे, आटोपणे.

उसळणें-हर्षविणें.
जसाळी-हर्षवितें.

ऊ.

ऊर्मी-मनाचे तरंग.

ऋ.

ऋणिया-ऋणकरी, देणेदार.

ए.

एकावळी-एकेरा हार,
एकीसवा-एके ठिकाणा
एक्याच-उगान्न, न बोलतां, स्तब्धपणे.

औ.

औट-साडेतीन (३॥.)
औठडें-औटपीठ. ४ स्थान. (त्रिकूट,
श्रियांट, गोलोट, औटपीठ.) हीं महा-
कारणस्थानें.

क.

कंकर-खडा. २ निखारा.
कडविड-खिडुकमिडूक, रजगीविजगी (सो-
न्याची, ह्याची इ.)
कडसणी-विचार.
कणव-करणा.
कुहु-कांदा
कप-कापूस अथवा त्यासारखा जलद पेट-
णारा पदार्थ.
कपाट देणें-दार लावणें, बंद करणें.
करबाडें-कडवा.
करमर-शास्त्र विशेष.
करमुर-कळा
करवडी अ. करवडी-पोटाची खांच. अति
क्षुधा लागली असतां " करवड वाळली"
असें ह्मणतात.
कर्णधार-नावडी.
फर्दळी-केळ.

कळवड अ. कळवडु-गोवऱ्यांचा ढांग रचून
त्याजवर लिपण घालून ठेवतात तो
२ डेरे वगैरे मडक्याचें लिपण

कल्पणें-वत्पणें.

कव-मिठी, वेग

कवळ-काविळीनें डोळ्यांवर पिवळेपणा येतो.
तो. २ ग्रास.

कवळणें-घास घालणें. २ कृपा करणें.

कळस-शेवट. २ कलश.

कळह-कळह, भांडण.

कळांतर-व्याज.

कळी-खडा.

काचवटी-कांच

काचाकुची-काचकूच.

काचें-कचें.

कार-मळ.

कांटवण-कांटेवन, कांटेरान.

काटी-वीस (नंदभाषा).

कानकोडें-चोरटें.

कानवडें-एका आगावरलें, वांकडें.

कापडी-यात्रेकरू, निशाण घेऊन नेहमीं
वाऱ्या करणारा.

कामारी-सेबक, चाकर.

कामावणें-कामावणें.

कारियाची-कार्याची.

कालावूल अ० कालावुली-कांसावीस.

काव्हविणें-त्रासविणें, चिडविणें.

काहाळा-वाद्यविशेष.

काहो-धोष.

काळोसा-काळोख.

कीर-खचीत, निश्चयात्मक.

कुकारा-मोठी हाक, हरळी.

कुकुड अ० कुकड-कोणीकडे.

खा-मोरचल
 खाची-फुकट (गल्ली कुर्चीचे),
 खाच्या-खांचा (भोवऱ्याने भोवऱ्याभ पाड-
 तात त्या,) गुचे.
 खाटीमेटी-घरदार.
 खावा-कुडावा, कुडावा, रक्षण २ भित्त.
 खाओरा-दुसरा.
 खाओरि-कोठवर.
 खाडी-कपटी, वाकडी
 खाडें-वक्र, हेवेखोर, वाईट
 खाडणें-मनांतल्या मनात जळणें.
 खालाकुड-काईट लाकूड
 खाल्ळ अ० कुश्चिळ-कुत्सित, घाणेरें, मलीन.
 खसरी-कुशळता, कौशल्य,
 खळवणी-कोळवणी.
 खळीक-अजीर्ण.
 खट-निंदा कूट खाणें-निंदा करणें.
 खजें-धान्य २ नारळ.
 खवा-पाड, थोरी
 खळवणें-केळवण, लमाच्या पूर्वीची मेज-
 वानी घेणें. मिरवणें.
 खवाड अ० कैवाडें-कारस्थान, युक्ति, तज-
 वीज, २ धीर, अवसान
 खोड-कौतुक, आवड
 खोडिसवाणें-मौजेचें, गोजिरवाणें
 खोप-झोंपडी
 खोपट-घर, झोंपडी
 खोवसा-आश्रय, आधार.
 खयाला अ० खयाल्या-कां.
 खमणें-मरणें, जाणें
 ख.
 खड-मक्का, ठराव.
 खत-व्रण, खवद, क्षत.

खतेला-खचलेला, भरलेला.
 खद्योत-काजवा.
 खलेती-जांत अर्जे अथवा पत्र घालतात
 ती धैली
 खळ-छद्द, नाद.
 खाई-छाया.
 खाण अ० खाणें-ठिकाण, स्थान २ वस्ती,
 मुक्काम ३ भक्ष्य, जेवणखाण
 खाणोरा-खादाड, खाणजोर.
 खातड-खातेरांत राहणारा
 खान-खानचोर, खणती लाकून चोरी
 करणारा
 खालें-खाली.
 खुडा अवयव आंखडलेला.
 खेदी-दुःख देई
 खेवले-जडलेले
 खोंकर-मोडकळीस आलेलें, फुटकें.
 खोडणें-वाईट चाल-खोडी लागणें.
 खोडावणें-खोडा विडी होऊन पडणें, छुळ
 होऊन पडणें.
 खोळ-गुह्य
 खौसा-खिसमतगार.
 ग.
 गडसद-अडचण, कचाटी, पेच.
 गदा-एक आयुध, हत्यार
 गदारोळ-मोठी गर्जना. २ पाडिल्य, निरूपण.
 गभस्ति-सूर्य
 गरुडटका-गरुड अप्रभागी असलेला. २
 पताका
 गवांदी-अन्नयत्र.
 गव्हान-गव्हान. २ पागळ्याच्या हातातील
 टेंकण ३ गावानें.
 गहिला-वेडा.

गांजिषा-जाळें पिशवी ऐवजीं
 गाळ्याळ-आतल्या गाठीचा, कपटी.
 गाडमणी-गुह्य
 गाढा-दुर्बळ, नपुसक, गाडू.
 गादणें-मळणें, पीडावणें
 गावटळ अ गावटाळ-अडाणी
 गिन्हे-गरीब.
 गुज-गुह्य, गुप्त गोष्ट.
 गुठार-लमाण, डोंबारी, वैदू, कोल्हाटी
 याच्या चट्याच्या झोंपड्या २ हौदा,
 अवारी ३ गूड.
 गुढी-ध्वज, पताक
 गुत } -गुता, घोंटाळा.
 गुनी }
 गुपणें अ गुंफणें-जुळणी करणें रचणें
 २ गुतणें
 गुमान-अभिमान अहकार. २ पर्वा.
 गेटा-गळ्यांतला एक दागिना
 गोठी-गोष्टी
 गोमटा-सुंदर, चागला
 गोरवें-गौरवानें
 गोरजन-नर किंवा नारी ईश्वरप्रीत्यर्थ आप-
 णास जाळून घेतात त्या साधनाचें नांव
 गो-हवाडी-गुखाडी
 गोवळा-गवळी २ भूत.
 गोवा-गोंधळ, घोंटाळा.
 गोवार-शेणखंडा.
 गोही अ ग्वाही-साक्षी, साक्षीची जवानी.
 ग्यानगड-ज्ञानाचे गड.

घ

घमडी-पुष्कळपणा, वैपुल्य
 घराचारी-गृहस्थाश्रमी, घरंदाज.
 घायवटा-जखम.

घालन-धोंकां, सकट घालणीचें रान हा धो
 क्याचें-सकटाचें-चोराचें-रान
 घुमरी (पुष्कळ, ओतप्रोत)
 घुसमांडणें-श्वास कांडणें, कोडमारा करणें.
 घुळी-पोळ, साड
 घोर्गे-मोठें. २ घवाड.
 घोघाणिया-घामट बायको.

च.

चपे-सादीस.
 चपेट-झपाटा; सपाटा.
 चपेटा-झपाटा.
 चर्मक-वाभार.
 चर्या-तन्हा, प्रकार.
 चाकाटणें-चकित होणें.
 चाग-चागला.
 चाच-चलाख, चपल, चचल.
 चाट-बडबड्या, बहुभाष.
 चादू-सैपाकाची पळी
 चाम-चामडें, चर्म.
 चार-उपचार
 चार-चारी वेद.
 चावटी-वात्रालपणा
 चिकरणें अ विकरणें-विखरणें.
 चितवनी-चिंतावनात.
 चिताक अ चिताग-बायकाच्या गळ्यांतील
 एक दागिना
 चितावणें-चितेत पडणें
 चिरा-धोंडा, दगड, उदाहरण, घालूं जीव-
 पणा चिरा हा जीवपणावर धोंडा घालूं,
 ह्मणजे तें नाहींसे करूं.
 चिनचिनी अ चिणचिणी-रात्रीं चिनचिन
 असें ओरडणारा प्राणी, रात्र
 चुभळ-चोंबडें. २ आशाळभूत.

रणे-चेतणे, चैनन्यरूपे व्यापार करणे
२ चेष्टा करणे.

डा-चेटक.

त-चित्त.

वणे-चालू होणे २ चालू करणे.

खटा-चांगला

खडा-चोख, चांगला.

जवणे-चकित करणे. २ मोठ्या उत्साहाने
करणे इ.

पडू-लोणी वगैरे चोपडलेला पदार्थ.

हटा-चवुठा

घावार-चौघांत न्याय, पंचाईत

घावार-चवाठा.

ज.

जति-धति, अवसान. २ बौद्धपंथी यति.
३ सन्यासी.

जती-शक्ति, अधिकार. २ जत्रा.

जनाचार-पंचाईत.

जमान-जामीन.

जयेजत-जये (जेव्हां) जत (अद्वैत) ?

जरजर-जीर्ण वस्त्र, फाटके तुटकें वस्त्र.

जवळिके-जवळ, समीप

जाडा-झाडा.

जार-गर्भवेष्टन.

जाहती-जुलूम, जास्ती.

जिव्हार-अतःकरण. २ बीज. ३ मर्म.

जीणे-वाचणे.

जुग-युग

जुझार अ० जुजार-योद्धा, पराक्रमी.

जुतणे-जुपणे.

जुती-जुपणी.

जेगट-वाद्यविशेष

जेठा-पहिलवान, मज्ज.

जेवा-जेवण.

जोड अ० जोडी-सपादणी.

जोतिला-जोडला.

जोहर-अग्नि, आग.

जोहारणे-नमणे, जोहार करणे.-

ज्यालेपण-जिवतपण, जन्म

झ.

झकणे-चकित होणे, फूसणे.

झड-झडप.

झणी-झटकन, लवकर. २ कदाचित
नाहीतर.

झळई-मृगजळ २ उष्णता.

झासा-दहशत, धास्ती.

झोंटि-केळू, शेडी.

ड.

डकणे-शकणे, करू शकणे.

डकेला-धोष

डका-अग्रभाग.

डणक-मोठे.

डकणे-मिळणे, पावणे, घडणे.

डकी-कृति, २ आवड.

डचणी-टचाई, उणीव.

डचर-जोड्याची टांच.

टांचे-टचाई, तोटा २ उणे

टाहो-धोष, टुकळी.

टेवा-ढव, डील

टोका-माप २ काटा, ताजवा

टोप-युद्धाच्या वेळा घालण्याचे शिरस्त्राण.

ठ.

ठकणे-ठकवणे, फसवणे.

ठाकण अ० ठाकणी-ठिकाण.

ठाडा-उभा

ठाण् मान-बांधा-रचना. (शरीराची) २

सुरेखपणा

ठावें-जागा, ठिकाण.

ठेंगा अ० ठेंग्या-सोडगें, काठी.

ठेंगें-राहणें

ठोंवरा-करलासुद्धां धान्य.

ठोंवा-दांडू, टिकोरें

ड.

डसवणें-चिकटावणें; तादात्म्य करून टाकणें

डाई-द्वेषीं, शहांत, गोत्यात

डाक-एक वाद्य. (खुनाचा पत्ता न लागेसा

झाला ह्यणजे कुभार ही डांक वाजवितो

ह्यणजे खून अगास येतो व खुनाची

हकीकत सांगतो असा कोठें समज आहे.

डांग-काठी

डाय-द्वेष, अकस

डाव-डाग (लोखंड तापवून दिलेला).

डिगर-मूल, लेंकरूं.

डिवणें-उपद्रव इजा देणें, मारणें.

डिवी-मारकट.

डेंगा-ड, जड.

डोबड-झसरू, लाक्षणिक खदक, दिवा इ०

डोहणा-टोमणा, ठोसरा. २ विघ्न, आडकाठी

डौरणे-सजणे, शोभणें.

ढ.

ढवळार-हवेली, टोलेजग इमारत.

ढाळ-रीति, चाल

ढाळणें-झाडणें, हालवणें.

ढिसाळ-उच.

ढुग-ढुगण.

त.

तजणें-त्याग करणें.

तट-तफावत, अतर; प्रतरणा. २ भांडण.

तट-बोभाटा, हकाटा; प्रख्याति.

तडताथवड-तावडतोव, तात्काळ.

तन-तृण, रानझाड, गवत.

ताकट-घमट, ओखट.

ताकंपिरें-ताक पिणारीं, ताकट, घामट.

ताटस्थ-तटस्थ.

तानें-बच्चा, तान्हे वाळ.

तापटणें-थापटणें

तारातीर-ताडातोड, त्रिस्थळी.

ताळी-देहसत्यत्व

तिमाणें-शेतांतील माणसाच्या आकृती

बुजगावणें.

तिळतांदळा-सर्वांशी मिळून चालणार

मनमिळावू

तुक-तोल, वजन, महत्व.

तुटी-तूट, तुटणूक

तुरतुरा-झपाट्याचा.

तूर-वाजत्रें

तेजी-पाणीदार घोडा

तोंडक-भांडण. २ भाडखोर

तोडर-तोडा, वाळा

तोरड-साखळी तोरडी घालणें ह्य० जिंकू

कवजात-ताळ्यांत ठेवणें.

त्राहाविलीं-त्रासविलेलीं.

त्रिपुटी-ज्ञेय, ज्ञाता, ज्ञान; ध्येय, ध्यात

ध्यान, इत्यादि त्रितय.

त्रिमिर-तिमिर, अधार.

थ.

थकित-थक झालेला.

थडवा-अल्प जलाशय.

थाटी-जमाव, मंडळी, थवा.

थार-आश्रय.

थिकणें-खेद-दुःख करणें.

ता अ० थोता-वायां.

कर-डबकें.

त-वायां

ई-शैत्य

कडा-लहान, लघु.

ट-दाडगा, हरामी, गुलाम.

द.

णें-सजणें

ई-वादी, द्वेषी

सामा-भोरचा.

र-बेडूक

डी अ० देसोडी-दशी.

दुला-नवरा

गवंटा-उंबरटा

टो-दृष्टि

डी-एक तलुवाद्य

वसें-कणकेचा एक पदार्थ विशेष.

दिवस; उदा० सात दी=सात दिवस

दोन दी=दोन दिवस

ताळा-कातरी, चिमटा, दोन टोकाचें हत्यार.

डी-वागर.

गवणी-दुप्पट करणे

गणी-दूध तापवण्याचें भाडें २ दुभ-

त्याचें भाडें.

म-धुम

माला-पिछाडी २ पाठ

कड-गळ्यातला दागिना.

धन-दुःखी, खिन्न

ई-दुपट.

वणा-पाहणारा.

वी-देखणें, दृष्टि, अवलोकन

वीचा ज्ञानाचा, विचाराचा.

तोवेखी-पाहून.

देघलसी-देवपिसा

देवाईल-देऊळ, देवालय.

देहाडा-देह

दो-दोन उदा० दोपाहारा-दोनप्रहरा.

दोम दोम-भिक्षेच्या वगैरे वेळीं फकीर

लोकाच्या ह्यणण्यांत हा शब्द येत असतो.

दोरा-एक दागिना, सुताच्या बाकी, कमण्या

वगैरे.

ध.

धगी-धग, आग, उष्णता.

धडफुडा-खरा २ खरोखरी

धडफुडी अ धडफाडी-धड फाडणारी २

खरोखरी.

धण अ धणी-समाधान, तृप्ति, भर, पूर्ति.

धद धद-सोंगे, ढव, ढग.

धसा-कुटाळ, मूर्ख

धाटे-दाटे

धाणें-तृप्त-संतुष्ट होणे.

धाय-हंबरडा.

धारण-घुसळखांब, मुख्यखांब, (जमिनी-

पामून आढ्यापर्यंत पांचणारा.)

धाव-वीळ, गुहा

धिग-धूम, ओतप्रोत, गजरधूम.

धिद-धिडवडा

धिदधिद-डागोरा, जघन्य, प्रसिद्धि.

धीर-अवकाश, विलव

धुडका-धडकी

धुडवणी-पोकळ, डौलाच्या, वायचळ.

धुनी-धुणारी, नदी

धेंड-पोकळ अवडवर.

न.

नदुली-नणद.

नल्हाचि (नलाहाची)-लाहाणे पाह.

नळी-नरही, मान.
 नागर-रम्य, सुंदर
 नागवर्णे अ नागवर्णे-नाटोपणे, अनावर होणे.
 नागीवा-नागवा, उघडा
 नाटक-नाटकी, खेळ करणारा.
 नाड-विघ्न, अडचण, नड
 नाडिये-नफे
 नाड्या-नकास
 नाथणे-पीडा देणे, खोड मोडणे.
 नाथा-नदीवेल, मूर्ख
 नाहो-नवरा.
 निका-नेटकी, चागली, खरी.
 निकुर-निश्चय
 निगुती-निभ्रांत, खास, निःसशय.
 निगुरा-ज्याने गुरु केला नाही तो.
 निघोटे-सघन, परिपूर्ण
 निडळ } -केवळ २ कपाळ.
 निडळ }
 निडारणे-भरून घेणे.
 नित-नित्य
 निदसुरा-झोपेच्या धुर्दात असलेला.
 निघाई-धन्य, कृतकृत्य.
 निपट-अगदी
 निपराध-दुष्ट, नीच
 निपराधी-निरुपयोगी, अप्रयोजक.
 निंबदेणे-तुच्छ करणे, दोष देणे
 निरजन-प्रकाशरूप
 निरय-नरक
 निरवणे-सोपवणे, हवालणे
 निरसणे-नाहीसे करणे, निस्तारणे.
 निरांजणे-त्रासणे, वैतागणे.
 निरुते-खरे, निश्चित
 निरें-निखालस, शुद्ध, निर्भेळ.

निर्वाण-अंतः
 निर्वाळा-निवाळा
 निष्टक-खचीत, निःसशय
 निसुग-निलेज्ज, निलाजरा
 निसुर-निखालस, निश्चित
 निक्षेपणे-ठेव ठेवणे, पुरून ठेवणे (द्रव्य
 नीस-निवड, पृथकरण
 नुधवा-न^xउधवा=(उधवणे, वर करणे,
 उचलणे)
 नेव्या-नेटाने?
 नेपुर-नूपुर, पैजण, तोरड्या.
 नेवरा-खूर, नखी.
 नैश्वर्य-नाशवत
 न्याहाल्या-गाद्या, गिरद्या इ०

प.

पग-पाळळ, पाय २ पावलाची खूण.
 पच-पचन, सद्य
 पटगा-आस्ता
 पटे-पट, वस्त्र
 पडदळ-तरवार अडकावण्याचा पक्ष २
 सामान.
 पडिपाडे-सारखेपणे.
 पडिभर-मोटेपणा, डौल २ आसक्ति.
 पडियता-आवडता
 पडिये-आवडीचा, आवडेलसा
 पतग-तावूस रंगाचे एक लांकूड २ पाखर
 परताप-दक्षिणा २ प्रताप
 परमाई-वीरसू, वीरजननी
 परवडी-चातुर्याने २ प्रकार.
 परबा-परका
 परावी, परावीया-परकी, परक्या.
 परावे-परके
 पराश्रम-दुसऱ्याचा आश्रम.

रियेळ-परळ, ताटली, तवक.
हुडणें-पडणें, निजणें.
व्हे-पाणपोवई, पाणसत्र.
ईक-सेवक (मोठ्या इदवाराचा), अत्यंत
विश्वासू व हुशार चाकर.
इकी-सेवकपणा
कुळणें-शिथिल होणें, विस्कळणें, सईल
होणें, फुटणें.
ख-शुद्ध, स्वच्छ
खर-कृपा २ गाय, म्हैस याचे दोन स्तन.
खग-पराधीनपणा
खणें-पराधीन होणें २ पसरणें.
खोरा-झाडाच्या मुळ्याची वारीक मुळे.
खोवाडी-पाठोपाठ.
ख्येळ-ओड्याचे जनावर, ओझील.
खिवार-महार
खोचोरा-भोंकाचा घट, मडके
खोवाणी-पाठोपाठ
खणें-विश्वासणें.
खेरा-झाडाचा गळलेला व वाळलेला पाला.
खोवाणी-अडाणी वायका.
खोवा-आडवा
खोवा-पानाआड २ फानदी.
खोवा-पोवई.
खोवा-लत.
खोवा-तिरी.
खोवा-पायरिच्या
खोवा-पायाचें पाणी (तार्थ.)
खोवा-सोडणें, तुच्छ करणें.
खोवा-सगत
खोवा-पसत. २ स्वच्छ.
खोवा-अ पाहुणे-पाहुणचार.
खोवा-अ पिडणें-दुःख-त्रास देणे.

पिटपिट-चिरचिर, डुरडुर.
पिलगणे-पुढें पुढें धावणें, २ कोणतीही
क्रिया हळू हळू करणें.
पिशवी-गोमुखी.
पिशुन-चाहाड, दुष्ट
पुंजाळणें-परिपक्वज्ञान भक्तीच्या योगानें नेत्र
तेजावून गभीर दिसणें.
पुट-प्रकार, रूपांतर.
पुडू-नाम (कपाळीं लानलेला)
पुनस्कार-पुरस्कार.
पुरलासाटी-भोगासाटी, चैनीसाटी.
पुस अ० पुस-पुच्छ, शेपुट.
पेंठवणी-पाठवणी-विदागी मागणे
पेंडा-जोंधळे अ० भानेण यापासून काढ-
लेली दारू.
पेणा अ० पेणें-मुक्काम, वस्ती
पेणावणें-उठवणीस येणें.
पेसपाड-पंच पांच, तिखट मीठ.
पैल-पलीकडे.
पोभाळणें-चोळणें, घासणें.
पोरवडा-अव्यवस्था, घोटाळा.
प्रताप-दक्षिणा.

फ

फका-एखादा पदार्थ तोंडभर-पिठाचे फके,
पोह्याचे फके (मारणें.)
फटकाळ-वाईट, दुष्ट.
फटमर-गाढ्या, भित्रा, पळपुढ्या.
फटमरें-गांढेपणाचें.
फडी-निकाल, उलगडा, फाड
फलकट-पोकळ, फोलकट.
फाजी-आडफाटा, हरकत, अडचण.
फांदा-सकट, घोटाळा, गोता.
फावणें-साधणें, मिळणें, हातीं लागणें, चालणें.

फासावणे-समजणें, उमजणें.
 फिका-निस्तेज, विनहशिली.
 फिरंगी-तरवार, तिखें.
 फुज-अभिमान.
 फुदणें-डौल-गर्व करणें.
 फुदी-स्त्रीचे जननेद्रिय.
 फुलबरा-माळ, गजरा.
 फोडी-कौडी २ खांड (सुपारीचें वगैरे)

. घ.

बदखाणी-बदीखाना.
 बरग-एका प्रकारचें बीज.
 बरवट-चागला सुदर.
 बरवथा-बरवाथाचें रूप, सुदर, सुरूप.
 बराडी-आशाळभूत, दुकाळलेला.
 बहिरवास-बाहेरवास.
 बहुडविणें-माणें लावून देणें, जिकडक्या
 तिकडे धाडणें.

बहुडा-मोठा.
 बळेरया-बळाची योग्यता
 बळ्याथाढा-बळकट निश्चयाचा, दृढनिश्चयी.
 बाखर-पुरण (गुळखोबरें अथवा गुळ,
 साखर याचें करंज्या वगैरेंत घालतात तें.)
 बाजागिरी अ. बाजीगेरी-गारूड विद्या हात-
 चलाखी, गौडबगाली विद्या.
 बाडा-काहीं काळा व काहीं पांढरा या दोन
 रंगांचा.

बादवडी } -बदी
 बादोडी }

बाधिका-भ्रांति. २ बाधणारी.
 बापुला-बाप
 बार-बारी, पाळी. २ धोष, हव्यास.
 बालिस्ट-लोड, उशी, तक्या.
 बासणें-चालणें.

बाखर-शिछें अन्न. २ रिकामठवट्या, उन
 ३ व्यर्थ.

बिडवई-श्रेष्ठ, हितकर्ता.
 बिडार-विन्हाड.
 बिदी-गल्ली, रस्ता
 बुच्या-निर्लज्ज, मूर्ख.
 बुझावणें-समजावणें [घेतात ते वरु
 बुधी-घुगट, बुरखा २ घुगट बुरखा ज्या
 बुनादीचें-अनादी काळचें, बहुता दिवस
 बुर-भुस्सा (काढणें)
 बेंबळ-डिला.

बेरसा-विचारशून्य, दाडगा.
 बोटवरी-बोटावर.
 बोने-नैवेद्य, बळी
 बोभा-हाका, बोंबा.
 बोहरी-राखरांगोळी, नाश, क्षय.
 बोळावा-सोवती.

. झ.

भकांधा-कुचेष्टा, निदा
 भडभड-निरर्थक, वागजल्प, रिकामी बडब
 भरोबरी-सामग्री, श्रम.
 भवतारिया-भवतारक
 भाकणें-माणणें, दीनवाणीनें विनवणें
 भाज-भार्या, बायको.
 भाजिली खाजणी-क्षयवृद्धि.
 भाटवोळीपणा बडवड.
 भांड-बहुभाष, भिक्षेनें पोट भरणाऱा.
 भांडाई-भांडखोरपणा.
 भाणें-ताट, पात्र
 भातुकें-खाजें, खाऊ.
 भातें-मजुरी.
 भार-समुदाय, जमाव
 भावणें-भावना करणें, कल्पणें.
 भांस अ. भासी-भाताचा कोंडा, करले.

गुळवाणे-भयानक, भयकर, उदासवाणी.
व-भय.

ज-आषड

त-सर्वांगांचें कातडें काढल्याल्यावर राहते
ती आकृति २ वाईट भाग.

रडो-एकपक्षी, कौचपक्षी, करकोचा.

वरी-बुगडी.

म

पारे-ढांगी साधु.

ण-भूषण.

तोळा-हीण, घोटाळ, घाला.

दला-स्वस्त झाला, भाव उतरला.

दार-मुसलमानाचें थडगे.

णें-मानणें.

णे-मरण.

णें-मोजणे.

वता-मोजणारा.

श-मायेश.

जर-हुकूम, सनद.

जिरा-माजोरी, उन्मत्त.

जिरे-माज, धुंदी.

ठ-मद.

ती-देह (अलंकारिक)

त्रा-वासनांचे विषय.

धुलिया-मडकी.

दळा-मृदंग

दे-समुदाय, मेळा.

पणें-मोजणे, मणणे.

परेली-मार (वाचा) गेलो.

व-माया.

वेकणें-मोल पावणें.

रणें मिळणें, एकत्व पावणें.

ती-वियोग

तर-दैन्य, दु ख, दास्य.

मुडताळणें-वळणें, लवलवणें.

मुडा-पंगु, कुब्ज.

मुन्हाळी अ. मुळहारी-बोलावणें, बोलावणारा.

मुसाफा-मुसलमानाचे धर्मग्रथ.

मुसावणें-ओतप्रत-पूर्णपणें भरणें.

मूळ-बोलावणें, आमंत्रण.

मूळडाळ-मूळ पाळ.

मूळबद-आरर्भाचा बद, पहिला बद.

मोकट अ० मोकटां-भोकळा, अनर्मळ.

मोकळ-रिकामा, निरुद्योगी.

मोड अ० मोडी-आकार, पद्धत २ गुला,

गोधळ, घोटाळा.

मोहरर-वाद्य.

मोहोरणें-प्राप्त होणें, शिरणें.

मोळा-ओझे. २ रीत, रिवाज, चाल.

झणियारा-सेवक, दूत.

झणियें अ० झणियें-काम, कार्य.

झनेरा

मनेरा } मन (अलंकारिक)

मनेरी } २ तगादा.

झैसवेलसुरकाडी-सुरकाडी.

झैसा-रेडा.

य.

याति-जाति, ज्ञान.

यारी-निकट मित्रता.

यावा-उद्य, प्राप्ति.

येसणार-अगत्य

येह-इह, त्या

र.

रग-वर्ण.

रजा-कामवासना, २ रजोगुणांची प्रेरणा.

रडारोवी-रडारड, आक्रोश.

रबडवणें-भरणें, वरवटणें, २ गुतवून-जख-

वून घेणें (कामांत.)

रवा-किंमत, योग्यता, पाड.
 रस-भक्तिरस इ०
 रहणी-रीत, चाल. २ ठिकाण.
 रळपळ अ. रळफळ-घोटाळा, अव्यवस्था.
 रळी-विनोद, थट्टा.
 राऊळ-देऊळ
 राडवडा-शिव्यागाळी.
 रातणे रमणें, रिक्षणें.
 राहडी-राड, चिखलाची भिरविटी.
 रीस-रोष, क्रोध
 रूफडे-सुदररूप, साजिरें तोड.
 रेमट-लावट गोष्ट.

ल.

लचाळ-गचाळ, हेंदरा.
 लबल्रहो-त्वरा.
 लवी-लवन
 लहणें-रोकड, २ प्रीति, प्रेम.
 लाइ अ लै-बहुत, पुष्कळ
 लखणीक-लाक्षणिक, २ दर्शनी.
 लागपाठ-पाठलाग, त्वरा
 लागभाग-लागबांधा.
 लागवरी (१ लागवडी)-गर्भधारण स्थिति
 लागवेग-अतित्वरा.
 लागें-लागलेच.
 लाटे-मोठें
 लाडणें-लाडावणें.
 लागी-लावपी. २ मालमत्ता.
 लादी-घडीव चीप.
 लास-डाग.
 लासैं-डागानें, चिन्हानें.
 लाहणें-पावणें-स होणें. उ तो दड होतो.
 लाहे-तो दंड पावतो किंवा त्यास दड होतो.
 लाहा-मोठा, लह.
 लाहाणें अ. ल्हाणें-पावणें.

लाहातें-चिरकाळचा लाभ.
 लाहो-छंद, श्रोत्रा.
 लुगडें-वख (सामान्यतः)

लुडा-लुळा.

लोकभांड-लोकांत पुष्कळ घोलून भिकेव
 पोट भरणारा.

लोलिंगत-आसक्त, लपट.

लोवाळ-पुष्कळ लोंकरीचा.

घ.

वचणें-वगळणें.

वजणें-जाणें.

वर-वार (प्रसवानंतर पडते तीः)

वरदळ-बाह्यरंग, हलकें, निरस.

वरपडला-स्वाधीन झालेला.

वरळा-फोल व धान्य यांची मिसळ, भूर

वराक-नीच-हलकट.

वरी-पुष्कळ, वरी.

वहिली-चांगली.

वहिलें-लवकर, त्वरित.

वक्षस्थळ-छाती.

वा-उवा, वाजविणें.

वाइला-वाजविला.

वाइलें-वाहिलें.

वाकळा-गोदडी.

वाखणें-लवणें, भित्रेपणानें स्वाधीन होणें.

वाखती-खोळ. (घोगडी वगैरेची); पोट
 ची बखळ; चिंता.

वाखर-एक प्रकारचा लोखंडाचा पदार्थ.

वाखा-बातमी, दुःखे.

वाधुरा-वनातील पशु धरण्याचा सापळा, जा

वाज-निरर्थक, व्यर्थ.

वाटुली-वाट, मार्ग.

वाड-वाट, थोर, मोठें.

डा-गुराचा वाडा.
 डेकोडे-अत्यंत कौतुकानें; अत्यंत.
 ण-वर्ण; माल, जिन्नस, तोटा.
 णी-तोटा, कमताई.
 धा-गर्भाशय पोट.
 न-वाण-जिन्नस, पदार्थ.
 र-आवर, निस्तर.
 णें-सपणें, आटोपणें.
 रिकें-वर बसणारा, स्वार.
 ला-प्रातिपात्र, आवडता.
 व-निरर्थक, वाया, आस्ता, रीग.
 वडणें-फडकणें.
 वरणें-फिरणें, हिंडणें, भटकणें,
 विसें-भटके.
 व-मार्ग, वाट, मार्गप्रतीक्षा.
 वपणें-बरळणें, बडबड करणें.
 वलाती-निकाल, फडशा, सोडचित्री.
 वी-व्यर्थ, निष्फळ.
 व्ह-वाहो-प्रवाह, प्रचार.
 व्हाल-ओढा.
 व्ही-मार्ग, कृति.
 वळणें-वाळ्यांत टाकणें, बहिष्कार करणें.
 वळण-सशय.
 वळ-दुष्ट, दुराचारी, वावगा.
 वळव-छिन्नभिन्न झालेले.
 वळ-वेताळ.
 वान-कौशल्य, कारागिरी.
 वणें-गर्क होणें, निमग्न होणें.
 वचना-काळजी.
 व्हडणें-बिड्ढल होणें, सद्गदित होणें.
 व्हळ-दुःखाच्या गोष्टी सांगणारा.
 व्हळक-निरर्थक निष्कारण.
 व्हिसी-काळजी, चिंता, चेटकी.
 व्हिसा-दौस.

विषम-विरुद्ध, प्रतिकूल विलक्षण सकट.
 विसंभणें-टाकून जाणें, त्याग करणें.
 वेचावेच-खर्चव्यर्च खटपट.
 वेटणें-वेढण, वेष्टन करणें.
 वेठी-विगारी.
 वेल्हाळ-सुंदर.
 वेशी-मार्ग, आधार.
 वेळाईत-कैचारी, साहाकारी.
 वैखरी-वाणी, वाचा.
 वैरागर-रत्नाची खाण
 वोगर-वाडपी, अन्न वाडणारा.
 वोगरणे-अन्न वाडणें
 वोज-स्वच्छता, निर्मलता; चांगुलपणा.
 वोडवणें-प्राप्त होणें; मिळविणें.
 वोडणें-नेसणें, पांघरणें.
 वोरस-स्नेहभरित पान्हा.
 वोल्हावणें-भिजणें; भारावणें.
 वोसंग-माडी.
 वोसणणें-बरळणें, स्वप्नांत बडबडणें.
 वोसपणें-कटाळणें, उवगणें.
 वोळ वळणे.
 वोळगणा-दास, सेवक.
 वोळणें-वळणें.
 वोळव-खोटें, मिष; कौतुक.
 वोळसा-छद, चटक, व्यसन.
 व्याली-आई.
 व्यासी-व्यासकृति.

श.

शर्त-पाणी, तेज, पराक्रम.
 शमी-शांत करी.
 शादी-बहुस्त्री.
 शास्त-शासन.
 शिखा-शेंडी.
 शिराणी-उपभोग; अप्रतिम नवक.

श्रीक-शिक्षा.

श्वपच-कत्यत चांडाल.

स.

संगीत अ संगीन-यथास्थित, यथायोग्य.

सचीत-नशीब.

सडवणें-सोडवणें, साडवणें.

सतत-स्वतंत्र, स्वेच्छाचारी

सतसघट्टणें-सताच्या सगतीनें.

सती-सतसंबंधीं सगतीनें.

सत्रावी-ज्ञानशक्ति

सदो-साद, कोनकोंपरी; अडचण

सपुष्ट-देव ठेवण्याचें पात्र.

सपश्रुळीत-सुरेख, चागळा

सपुरता-पूर्ण, समर्थ, सबल.

संभ्रम-निष्कारण आर्त; डौल. [करणें

समोखणे अ सत्रोखणें-समजावणें, सात्वत

सर अ सरी-बरोवरी, सारखेपणा.

सरण-चिंता

सरणें-चालणें, लागणें.

सरवदा-डाकोचा

सरा-दारू, मद्य

सरिसा सारखा.

सरोवरी-आदरआतिथ्य

सवरित-वेष्टित, आच्छादित

सवसाटी-बरोवरी, सारखेपणा.

सदा-कडे, कडून पक्षां.

सवाद-स्वाद, रुचि.

सळ-अभिमान; आप्रह; छळ, वैर.

सहार-नाश

सहोदर-भाऊ.

सा अ० सहा अ० साही-सहा शाखें.

साडलें अ० सावलें-घळें.

सांकडे-संकट, अरिष्ट.

सांग-परिपूर्ण, सहा अंगें.

साच अ० साचर-खरें, सत्य; शाश्वत.

साटी-बदला, मोबदला, समत, सोबत.

साटोवाटी-भरती, भराभर, बदल्य.

सांडीमांडी-खटपट.

साडे-नीच.

सांडोवा-कुरवंडी, त्याग

सांत-सातत्य, लागोपाठ होण्याची स्थिति

सादर-तयार.

सादवणें अ. सादावणें-शब्द-आवाज करणे

सान-लहान.

सावडा-भोळा, भोळसर.

सावाधावा-साह्य, मदत.

सामरस्य-समरसत्व; ब्रह्म

सामा-सामान, माल, सामग्री.

सायुज्यता-चतुर्विध मुक्तीतील ईश्वराशी

जीवाशी अभेद दाखविणारी मुक्ति

सार-बल, शक्ति.

सारणें-गरणें, आटोपणें; सिद्ध करणें.

सारसे-सरशी, बरोवरी, साम्य. [अमलदा

साळभाज्या-साल अखेरचा हिशेब घेणा

सावया-साह्य करणारा, कैवारी.

सावल अ. सावलें-लुगडें.

साहे-साह्य, मदत.

सिक-शिक्षा.

सिंचणे-शिंपडणें.

सिंचवणी-शिंपडावयाचा पदार्थ.

सितरणें-ठकविणें.

सिदोरी-भाकरी.

सिलें-हत्यारें, शस्त्रें.

सीस-डोकें.

सुडका-चिंधी.

सुतणें-निजणें.

सुताळी-शोध, पत्ता, धांग.

सुतुतू-एका प्रकारचा खेळ.

दा-सुदे, सरळ, चांगला.
 पनाट-शून्यरूप, व्यर्थ.
 रुपती-निद्रा, गादी
 भट-सुरेख, चांदने, विस्तोर्ण, योद्धा.
 कवडी-सुरकुडीचा खेळ.
 वारवाडिकपणे-सुखदायकपणे.
 राणी अ शिराणी-उपभोग, आवड.
 की अ. सेखीं-शेवटीं, परिणामी
 द-एक कडू फळ (याचा कषाय करून
 र तडून खातात)
 ल-खेळातील एक पदार्थ, उत्तम वाद्य
 र अ. स्वैर-स्वच्छद, यथेष्ट.
 पाण-सोपें
 म-सौम्य.
 मवल-सोमल.
 र-नातेवाईक, जार, आकांत
 वा-मनातल्या, गोष्टी.
 स-उत्कठा, हाव, हावरेपणा
 हाळ-शोभा
 दड-एक झाड
 दणी-कुडी, डाग (परिट डोर इत्यादिकांची).
 रस-अभक्ति, प्रसाद, यत्न, आनंद
 री-चौचाल, निलाजरी अशी छी, मुरळ्या
 यमु-साक्षात्, प्रत्यक्ष.
 ख ह.
 थारा-हत्या करणारा.
 रू-गीत, गाणें.
 री अ. हारी-ओळ, राग, माळ.
 क-याळ.
 क-दुक
 कलणे-हाकून देणें, ओरडणें, हाका मारणें.
 क-वाजर.
 डोरिया-अज्ञान, अनाडी.
 तुका-अटकळीचा.

हातसर-गजरा.
 हातसोका-हात सर्वईचा.
 हातोफळी-हातोहाती, तत्काळ.
 हावाहावा-हायहाय.
 हाय-अपेक्षा, उत्कठा, हाव
 हारबळणें-हरपणें, सांडणें.
 हारास-हास, क्षय, हानि.
 हारिस-हर्ष, आनंद.
 हालमाकलमें-एकमेकांचीं मागचीं पुडचीं.
 हाले-मारिलें.
 हालो-निजध्यास, चिंतन, लाहो.
 हिका-हेका, दुराग्रह.
 हिंपुटी-कष्टी, दुःखी.
 हिमाताचे-धैर्याचे.
 हिरोनिया-हिसकावून.
 हीनपणा-गरीबपणा.
 हुदकणे-झाडणें, हिसका.
 हुवरी एक खेळ.
 हुंकाड-एककळी, हरी, हेकाड.
 हुंमे-इकडे.
 हुंड-पशूचा कळप
 हुंडगा-चिपाडाचा भार
 हुंदोवणें-हेलकावणें.
 हुंवा-उत्कट इच्छा, मत्सर.
 हुळा-लीळा; क्षण, त्वरित.
 हुंड-पैज. क्ष.
 क्षणी-नेम मारणारे.
 क्षर-नाशवत, अशाश्रित
 क्षरणें-पाझरणें, वाहणें.
 क्षीदक्षीण-हाळ, अपेष्टा, दुर्दशा, उदासीन.
 क्षीर-अमृत.
 क्षेदक्षीण-दिलगीर, दुःखी.
 क्षेम-आलिंगन.
 क्षेत्रपाळ-सर्वांचा राजा.

श्री.

श्रीतुकाराम महाराजांचें अल्प चरित्र.

यद्यद्विभूतिमत्सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ।

सत्तदेवावगच्छ त्वं ममतेजोऽश संभवम् ॥ १ ॥

श्रीमद्भगवद्गीता.

चरित्रलेख हा आधींच उत्तम, तशात साधुपुरुषांचा व त्यांतूनाह तुकाराममहाराजां सारख्याचा, म्हणजे त्याची थोरवी काय वर्णावी ? महत्वाकांक्षी लेखणीने तिकडे धांव घेतली तर नवल नाही. ह्या मानवकोटीत आज अनतकालापासून असंख्य जण होऊन गेली व होतील, तथापि महाशय तुकाराम महाराजांसारखे थोर पुरुष क्वचित् आढळतील. ह्या मायभूमीला ज्यांनीं रत्नगर्भा हें ब्रीद मिळवून दिलें, अशाच्या वर्गात ह्या महापुरुषाची गणना करितात. तेव्हां याचें चरित्र म्हणजे सद्बोध्याचा वैराग्यमंडणावयाचा.

तुकाराम महाराजांचें नांव आम्हां महाराष्ट्रीयांच्या ओळखांचे होण्यास त्याचे अगच कारण होत हे अभंग म्हणजे महाराष्ट्रवासीजनास यांची एक बहुमोल शास्त्र देणगी असून, परमार्थमार्ग दाखविणारे दीप व भक्तिबोधाभृतांचे अक्षय्य वहाते, जिव्हासरेच होत; तुकारामांच्या अभंगांचा प्रभाव असा काही विलक्षण आहे कीं, यांचे म्हणण्याची सत्यता तत्काळ पडून, मन त्यांस सहज वश होतें व अतः करणांत यांचे विषयी अत्यंत आदर उत्पन्न होतो आणि असें अद्वितीय मनःसामर्थ्य ह्या पुरुषांचे कोटून प्राप्त झाले असावे, हें समजून घेण्याची उत्कट जिज्ञासा होते. ह्या अभंगांत तुकारामांचें अतरंग अगदीं हुबेहुब प्रतिबिंबित झाले आहे एकेका अभंगांत एके स्वतंत्र निवडक तत्त्व ग्रथित केलेले कित्येक ठिकाणीं आढळतें. निरनिराळ्याकाळाच्या पाठीवर होऊन गेलेल्या महात्म्याची नीतिधर्मविषयक उत्तमोत्तम तत्त्वे यांचे अभंगांत हवीं तैथें स्पष्ट पहायास सापडतात. पण त्यांत विशेष हें कीं, ह्यांची प्रफ.

पादनशैली अगदीं निखालसु स्वतंत्र असून, चित्तवेधक आहे. वेद, भगवद्गीता, भागवत, पौराणिक कथानके, चरित्रे, नीतितत्त्वाचा उपदेश, लोकव्यवहारातले निरनिराळे प्रसंग, आत्मचरित्र व भक्तिप्रणय इत्यादि अभंगांचे विषय असल्यामुळे, त्या त्या प्रसंगाची माहिती असत्यावाचून, अथवा कल्पना मनात आणल्यावाचून कांही अभंग समजत नाहींत. ह्या सर्व अभंगांत तुकाराम महाराजांचे अंतरंग ठिकाठिकाणीं अगदीं दृग्बुद्ध प्रतिबिंबित झाल्यामुळे, त्यांचे चरित्र लिहिण्यास ह्यातले पुष्कळ अभंग आधारभूत झाले आहेत.

तुकाराम महाराजांच्या चरित्रलेखनास साधनें म्हटलीं तर हे वरील अभंग, महीपति यांनीं भक्तलीलामृतांत दिलेले वर्णन, व तुकारामांच्या वंशजात प्रचलित असलेल्या दंतकथा एवढाच होत; व याचेच अवलंबन आजपर्यंतचे सर्व लेखक करीत आल्यामुळे, आम्हांसहि त्याचेच अनुयायी व्हावे लागत आहे.

तुकाराम महाराजांचे घराणें मोरे या उपनांवानें प्रसिद्ध असून, त्यांचे मूळ ठिकाण देहू गांव होय. पुण्याजवळ सुमारें आठ कोसांवर इद्रायणी नामक नदी आहे, तिच्या तीरीं हा गाव आहे. येथेंच तुकाराम व त्याचे पूर्वज रहात आले ह्या घराण्यांत पूर्वापार विठोबाची भक्ति चालू होती, तथापि तुकारामाचे आठवे पूर्वज जे विश्वभर त्यांच्या वेळेपासून ही भक्ति वाढत जाऊन, तुकारामांच्या वेळीं ती अगदीं शिखरास जाऊन पोहोचली असावी, असें दिसते, कारण हल्लीं देहू मुक्कामी जे विठोबाचे प्रसिद्ध देऊळ दिसते, तें विश्वभरांनींच बांधिलें असें दृष्टतात.

विश्वभर हे लहान असतांच त्यांचे वडील निवर्तले. घरांत यांची आई व हे अर्धा दोनच माणसें असत. ह्यामुळे यांस रीतभात लावणारी व कुलाचार शिकविणारी काय ती आईच. मोठे होताच तिनें यांचे लग्न करून दिलें. ह्यांच्या पूर्वजाचा घदा व्यापार. तोच हे मोठ्या इमानाने व दक्षतेनें चालवीत. विश्वभर हे स्वभावानें फार सुशील व नेहमीं संतुष्टवृत्ति असून, साधुसतांविषयीं यांस मोठा आदर वाटत असे. इष्ट मित्र जमवून रात्रीं भगवद्भजन करणें, साधुसतांचा मनापासून परामर्ष घेणें ह्या गोष्टी त्यांच्या मोठ्या आवडत्या असल्यामुळे, त्यांच्या द्रव्याचा यात पुष्कळ व्यय होई त्यावेळच्या तेथल्या बहुतेक घराण्यातून पंढरपूरचा वारा करण्याचा चालू असे तशीच मोन्याच्या घराण्यातहि होती. विश्वभर मोठे झाले, असें पाहून त्यांच्या आईनें त्यांसहि वाडवडिलांच्या चालीप्रमाणें वारी करीत जाण्याविषयी सांगितलें. उत्तम सुपीक जमीनीत जसा वीं

पैरायचा मात्र अवकाश, कीं पीक दाटलेंच समजा; तसें विश्वभर हे आधींच जन्मत प्रेमळ भक्त, त्यात आणखीं आईची आज्ञा, ती होताच जणुं काय त्यांच्या आधींच प्रेम पूर्ण हृदयांत भगवद्भक्तिवृक्षाचा अकूर उगवून तो तत्काळ विस्तरू लागला. विश्व भर पंढरीच्या वारीस पहिल्याने गेले होते, तेव्हा विठोबाच्या दर्शनानें व साधुसतांच्य सहवासादिकांनीं त्याच्या मनास फार सुख झालें. अतर्यामां भक्ति ठसली व परत येऊन, दर पधरवड्यास वारी करण्याचा आपला निश्चय त्यानीं आइस कळविल व त्याप्रमाणे त्यानीं सतत सोळा वाऱ्या केल्या ह्याचें चित्त भगवद्भक्तींत रमल्यामुळे प्रापंचिक व्यवसायात सहजच थोडी हयगय होत गेली व त्यामुळे त्यांचे आतंश्रु त्यास धोळू लागले कोणी यास वाखाणीत व कोणी यांचा उपहास करीत. तरी पण विश्वभर हे अत्यंत निश्चयी असल्यामुळे त्यानीं हें सारें जुमानिलें नाहीं शेवटीं सतराव्या खेपेर पंढरपुरास जाणार तो त्यास स्वप्नात येऊन श्री विठोबांनीं सांगितलें कीं, ' वारं करण्याचे कारण नाहीं, मी येथेंच आलो आहे. ' नंतर देहू मुक्कामीं अज्याच्या वनात विश्वभरास श्रीविठोबा रखुमाईच्या स्वयंभू मूर्तिं भुईत सापडून दृष्टातार्ची प्रतीतीं आलीं मग इद्रायणीतीरीं लहानसे देवालय बाधून, मूर्तिस्थापना करून, ते तेथेंच भजन पूजन व पंढरीसारखा एकादशांचा उत्सव करू लागले; आषाढी कार्तिकी एकादशीच पंढरपूरची वारी मात्र त्यानीं आमरण सोडिली नाहीं.

पुढें कांहीं वर्षांनीं विश्वभरांचे देहावसान झालें ह्याची वायको आमाबाई, व हारि व मुकुंद हे दोन मुलगे एवढाच कुटुंबपरिवार होना. आमाबाई ह्या भ्रतूराप्रमाणेंच भक्तिनिष्ठ असत. त्यानीं विश्वभराच्या मार्गे भजनपूजनक्रम अगदीं यथास्थित चालवून मुले वयांत येताच त्यांची लग्नें करून दिली विश्वभराची घरची स्थिति चांगली होती

हरि व मुकुंद हे दोघे मुलगे आईवापांसारखे भक्तिमान् नव्हते, त्यांस सामान्य जनांप्रमाणें ऐहिकसुखप्राप्तीची महत्वाकाक्षा असल्यामुळे क्षात्रधर्मानुरूप राहून प्रतिष्ठ व संपत्ति मिळविण्याच्या इच्छेने आपल्या मातुश्रीच्या इच्छेविरुद्ध त्या उभयतांन फौजेत हुद्याच्या जागा मिळवून ते एका राजाच्या पदरीं राहिले. पुढें तेथे स्वपराक्रमां व राजकृपेनें ते मोठ्या योग्यतेस चढले व मातुश्रीसह लवकरच त्यानीं आपल्या वायकांस नोकरीच्या गांवां नेलें आमाबाईंना पूर्वापार विद्वलभक्तिपूजन अंतरल्यामुळें आतिशय वाईट वाटलें व त्या मुलाजवळ निरुपायास्तव राहिल्या एकीकडे पुत्रमोह व एकीकडे विद्वल भजनपूजनाचा त्याग केल्याचा पश्चात्ताप, ह्या दुहीमुळें आमाबाईंचें मन रात्रदिवस

अस्वस्थ असे; त्यांस वारंवार स्वप्न पडत, त्यात विठोबा आपणांस परत देहूस बोला-
 वीत आहे, पुत्रमोहास वश होऊ नये असें सागत आहे, असें दिसे; परंतु मुलाचा
 जावर विश्वास नसे ह्यामुळे त्यांस गप्प वसावे लागे एकदां आमावाईस असें स्वप्न पडले
 कीं, विठोबाचा आपणांवर अतिशय कोप झाला आहे, व दोन्ही मुलगे युद्धात रणागणीं
 पडले असून त्यांच्या घराची व मालमत्तेची वाताहत झाली आहे. जाण्या होतांच
 आमावाई मोठमोठ्यानें रडू लागल्या. त्यांनीं मुलांस स्वप्न सांगितले, पण त्यांना मुळांचे
 कसय वाटले नाही. आमावाई मात्र अतिशय कष्टी झाल्या व त्यांना पश्चात्तापानें व ह्मो-
 ळानें घेरून टाकले.

थोडेसे दिवस लोटले नाहींत तोंच हे दुष्ट स्वप्न खरें झालें. राजावर परचक्र येऊन
 युद्ध झालें त्यात हरि व मुकुंद यांनी लढण्याची शिकस्त केली, पण त्या युद्धांत ते
 पडले. शत्रूच्या लोकांनीं गावात लूट मांडिली; त्यात त्यांचें सर्वस्व लुटून नेलें. दोघी
 मुनांपैकी धाकटी, मुकुंदाची वायको त्यावेळच्या क्षत्रियाच्या चालीप्रमाणें सती गेली.
 गोरली गरोदर होती ह्मणून राहिली. ह्या अरिष्टाने आमावाईच्या दुःखास पारच राहिल्या
 नाहीं, सुनेस बरोबर घेऊन त्या देहूस परत आल्या व तिला बाळंतपणासाठीं माहेरी
 गाठविलें. आमावाई ह्या आर्द्याच भाविक व कोवळ्या मनाच्या, त्यात पश्चात्तापांत
 दिवस घालविलेले व त्यातच आणखी हा भयकर प्रसंग आल्यामुळे त्याच्या मनाची
 काय अवस्था झाली असेल हें कल्पनेनेंच जाणावें. संसारसुखाची पूर्ण निराशा व
 विद्वलभक्तिल्यागाचा पूर्ण अनुताप मनांत सतत वसत असल्यामुळे त्या अगदीं विरक्त
 झाल्या व त्यांनीं तनमनधन रात्रदिवस विद्वलसेवेस अर्पण करून पर्ववत भजनपजन

करून नाकपा जुनमाहाच्या प्रायाश्चत्ताथ दंवपूजन हाच जीविताचा एक हेतु
 मजून, त्यांतच त्या मरेपर्यंत राहिल्या. घरात मिळविता पुरुष नसल्यामुळे खाण्या-
 प्याचे हाल फार होऊन, आमावाईचे डोळे गेले. तरी हें सारे त्यांनीं धैर्यानें सहन
 करून, भक्तिपरायणता ढकळ दिली नाहीं. तिकडे माहेरी त्यांची सून प्रसूत होऊन पुत्र
 झाला, त्याचें नांव विठोबा ठेविलें. तो बोलता चालता होतांच सासूच्या दुखण्याचें वर्त-
 न ऐकून मुलास घेऊन ती देहूस येण्यास निघाली, पण ती येण्याच्या अगोदरच
 आमावाई मृत्यु पावल्या होत्या.

सन १९७१ वासह आमावाईची सून देहूसच राहिली व विद्वलभक्तीचा कुलाचार चा-
 रूणू लागली. मोठेपणीं विठोबास आईकडून पूर्वजांचा इतिहास समजला, त्या वेळेपासून

त्यानीं पढरीन्वी बारी पुन सुरु केली ते आईस घेऊन दरवर्षीं बारीस जात. ईश्वराच्ये
 दयेंनें विठोबाचें लग्न होऊन, संसार चागला झाला, व वशाहि वाढला याचे पुत्र
 घट्टाजी पटाजीचे शंकर शंकरांचे कान्हया. व कान्हयाचे बोलहोबा हे सवे या कुळांत
 जन्मलेले पुरुष थोडे बहुत भक्तिनिष्ठ निपजले. तथापि बोलहोबा हे सर्वोत्तम धर्मेनिष्ठ
 होते. ह्या सर्वजणांनीं पंढरपूरची वार्षिक वारी कधीं चुकू दिली नाहीं. बोलहोबा
 त्याची पत्नी कनकाई ही उभयता पूर्ण भगवद्भक्त व अत्यंत शुद्धाचरणी होती. पोटा
 सतान नसल्यामुळें तीं उभयतां निराश व कष्टी असत व सतानप्राप्तीसाठीं नवसह
 करीत. अशा साधु दपत्याची भक्तदयाळ परमेश्वर कधीं उपेक्षा करील काय ? त्यांज
 वर लवकरच त्याची उदार कृपादृष्टि वळली व कालांतरानें ह्या जोडप्यास तीन पुत्ररत्ने
 झालीं. त्याची नांवे सावजी, तुकाराम व कान्होबा. भगवंताने आपले मनोरथ असे
 सफळ केले, ह्मणून हें वृद्ध जोडपें कृतज्ञतेनें ईश्वरचरणीं विशेष लीन राहून सेवा कर
 लागलें सावजी, तुकाराम व कान्होबा हे तिघे पुत्र अनुक्रमें महादेव, विष्णु व ब्रह्मदेव
 यांच्या वरांमुळें झाले असें ह्मणत त्यांत तुकाराम हे नामदेवाचे अवतार मानितात
 नामदेव व तुकाराम यांचे अभंग ताडून पाहिले तर पुष्कळ साम्य दिसतें. अंतरग
 अतिशय भक्तिपरता व ईशप्रेमातुरता सारखीं आहंस काणालाहा दिसून येत. नामदेवाच
 शतकोटि अभंग करावयाचे होते, त्यातले पांच कोटि एकावन्न लक्ष बाकी होते त्यांच
 पूर्तता तुकारामांचा अवतार घेऊन केली असें म्हणतात. असा एक अभंग सरकार
 राथेंतल्या चरित्र वर्णनांत आढळतो:—

विठोबाचें तुकारामांशीं स्वप्नांत भाषण. ।

चाळीस लक्ष त्रौन्याण्णव कोटी । नव लक्ष लळित आलें शेवटीं ।

मग (नामदेव) आला वैकुंठीं । स्वइच्छा ॥

एकावन्न लक्ष पांच कोटी जाणें । शेष राहिले याचें (नामदेवांचें) बोलणें ।

ते तूं वदें प्रसादवचने । सप्रेम जीवन मी देतो ॥

महीपति.

वेदाचे अभंग केले श्रुतिपर । द्वादश सहस्र सहितेचे ॥ १ ॥

निरुक्त निघंट आणि ब्रम्हसूत्र । अवतार सहस्र उपग्रथ ॥ २ ॥

अभंग ते कोठें भक्तिपर केले । ज्ञानपर केले तितुकेचि ।

पचाहत्तर लक्ष वैराग्य वर्णिलें । नाम तें गाइलें तितुकेचि ॥

साठी लक्ष केला बोधक जनासी । वणिले रूपासी तितुकेंचि
द्वादशसहस्र आत्मबोध केला । अनुभव घेतला एक कोटि ।
चौतीस सहस्र लक्ष कोटि पाच । सांगोनियां साच तुका गेला ॥

ह्यात वर्णिलेली सख्या पटत नाही व हा अभंग तुकारामाचा नसावा; कारण हा पणत्याही गाथेत आढळत नाही.

तुकारामाच्या बाळपणचा वृत्तात फारसा कोठे आढळत नाही. पण एका गाथेत त्याचे बंधु कान्होबा याचा एक अभंग दिला आहे, त्यांत बाळपणचा एक आख्यायिका आहे ती अशी. शेतकऱ्याच्या मुलांप्रमाणे तुकारामांसहि घरचीं गुरे राखणीस न्यावा लागत. पण त्यांना ते काम फारसे आवडत नसे, म्हणून ते कोठे एकीकडे जाऊन बसत. त्यांना लहानपणीं खेळ फारसे आवडत नसत. त्यांनीं बाळकीडेचें वर्णन करिताना खेळाविषयीं अभंग केले आहेत. तरी अगदीं लहानपणापासून विठ्ठलाच्या भजनाना जनाचा त्यांना नाद असून खेळहि त्यांचाच आवडे. एके दिवशीं त्याच्या सोबत्यांना कनकाईस येऊन सांगितले कीं, तुमचा मुलगा गुरांजवळ नसतो; कोठे तरी एकीकडे जाऊन बसतो व आम्हांला गुरे राखावी लागतात, म्ही त्याला काहीं सागा, रोज रोज त्याचे काम आम्हां काय म्हणून करावें ! ऐकून कनकाईस फार राग आला व त्या रागानें तुकारामास म्हणाल्याः "तुझ्यानें एवढें कामसुद्धां धड होत नाही, तर उगाच जगलास कशाला ? मरेनास का कादाचा!" तुकारामानीं हें सारे मुकाड्यानें ऐकून घेतलें व आपल्या सोबत्यांस जाऊन विचारू लागला कीं, गड्यानीं, आईनें मला मरायला सांगितलें आहे तर मरतात कसे तें म्हाला ठाऊक असलें तर मला सांगा तेव्हां मुलांनीं आपल्या काळ्या तिरडीसारख्या धून त्यावर तुकारामांस निजवून नदी कांठीं वाळवटात नेऊन रेती उकरून पुरलें. व रेती लोटली व परत जावयास लागले. इतक्यांत त्यांस वाटले कीं हा गुदमरेल, म्हणून परत वळू लागले तों नदीस एकाएकीं पूर आला म्हणून ते तसेच पळून गेले सध्या- वाळ झाली, गुरे घरीं आलीं, तरी मुलगा घरीं का आला नाहीं म्हणून कनकाई काळजी घेवें लागल्या व शेजारी जाऊन मुलांस विचारू लागल्या तों त्यांनीं सर्व सांगितले; ते एकतांच मोठ्याने रडत रडत त्यांनीं वाळवटाकडे धांव घेतली व मुलास हाका विचारू लागल्या; तुकारामानीं त्या खड्यांतून ओ दिली तेव्हां आईचा आनंद पोटात आवेना. त्यांनीं धावत जाऊन तुकारामांस वाहेर काढून पोटाशी धरिलें व असे कां केलेस

म्हणून मोठ्या ममतेने विचारिलें. तेव्हां ' तूं मर म्हटलेस हणून मी मला ' अस त झणाले. कनकाई जरी रागाच्या सपाट्यात तेवढ्या वेळेपुरतें तसें बोलल्या तरी मागून त्यांना पश्चात्ताप झाला. पण थोडासा उशीर झाला असता, तर आज केवढा अनर्थ झाला असता ' भगवताच्या दयेनें आपला मुलगा भाज आपणास परत मिळाला हणून कृतज्ञ अतःकरणाने देवाची स्तुती करीत कनकाई मुलास आनदानें घेऊन घरा गेल्या. ह्या एका गोष्टीवरून सुद्धां तुकारामांच्या अंगचे भावी गुण प्रगट झालेले दिसतात. अतिशय ज्ञानाधारकता, सहनशीलता, नम्रता, स्वार्थशून्यता व विलक्षण निर्भयता, हे सारे गुण पहाणारास या एका गोष्टीत देखील दिसतात. ज्याच्या हातून राष्ट्रशिक्षणाचे महत्कृत्य व्हावें अशी प्रभूची योजना, त्यांचा अंत तो अकालीन होऊं देईल ? ' शुद्ध बीजा पोटीं । फळ रसाळ गामटा । । ह तुकारामांच्या वचने आहे बोलहोबा व कनकाई हें जोडपें मोठें सात्विक व भक्तिनिष्ठ त्यात आणून भगवताने उत्तम पुत्रदान देऊन त्यांचें अभीष्ट पुरविलें, तेव्हां त्यांची भगवद्भजनशील विशेषत्व प्रकाशली हे तिघे मुलगे उपजतच पवित्रसंस्काराचे, सदाचरणी आईबापा व त्यांच्याच सहवासात वाढलेले मग ते उत्तम निपजले हें सांगणें नकोच. ह्याच अगची उत्तम लक्षणे वाळपणी अनेक प्रसंगां प्रकट होत असत. बोलहोबा पढरीच्या वारीस अथवा कामाकाजास बाहेर गावा जात तेव्हा देवळांतील देवाची पूजा वगैरे धाकटे तुकाराम पहात पण त्यांना तें काम इतकें प्रिय असे की, त्यांनी किती वेळ गेला ह्याचेंही त्यांस भान राहत नसे, इतकी त्यांची वृत्ति पुजेंत तल्लीन होई. तसेंच वडील घरां नसतां कोणी साधुसंत अतिथी आले तर त्यांचें आदरातिथ्य तुकाराम व त्यांचे भाऊ फार उत्तम करीत. त्यामुळे त्यांची ह्याजवर तत्काळ प्रीति जडे व बोलहोबाजवळ ते मुलांच्या गुणांची तारीफ करीत तेव्हां त्यांसही मोठी धन्यता व अभिमान वाटे. ह्याप्रमाणें अनेक प्रसंग आल्याने तुकारामांच्या अगच्या उत्तम गुणास चांगली दिशा लागून मोठेपणीं शोभणारे सर्व गोष्टींचे ज्ञान त्यांनी लहानपणासपादन केलें. बोलहोबाचें चरित्र बारकाईनें पाहूं गेलें, तर असें दिसतें की, या भावाच्या पुरुषावर ईश्वराची विशेष कृपादृष्टि होती. त्यांची पत्नी त्यांच्याचसारखी असून मुलेंही सदाचरणी एवढेंच नव्हे, तर ससारात सुख, ब्रह्मप्राप्ति, धर्मांत यश लोकांत कीर्ति, हीं सर्व असून वर भगवद्भक्तीकडे मनाचा सतत ओढा असे ! घर सुस्थिति असल्यामुळे मुलांची लग्नकार्ये होऊन चांगल्या संपन्न घराण्याशीं सोयरी

मल्या. बाल्होवा वृद्ध होत चालले, ह्मणून ससारसूत्रें पुत्रांच्या हातीं देण्याचें योजून
 सांस व्यापारासंसाराविषयीं माहिती करून देऊ लागले परंतु वडील पुत्र सावर्जी
 चें चित्त ससारांत मुळीच नव्हतें, ते नेहमी विरक्तवृत्ति असत, त्यानीं ससार
 लविण्याचें काम पत्करण्याची आपली इच्छा नाहीं असें वडिलांस कळविले. तुकाराम
 वेळीं काय ते १३ तेराच वर्षांचे होते त्यांजवरच हा प्रपंच येऊन पडला. ते लहान
 ह्मणून बाल्होवा त्यास व्यापारउदीमाची, व ससार चालविण्याची माहिती देत असत.
 ईश्यापांचें ऐकून त्यांस, ज्ञानदेव, नामदेव, मुक्ताबाई आदि साधूंचे अभंग ह्मणतां
 असत. त्यांस लोहण्या वाचण्याच ज्ञान लहानपणां करून दिलें असल्याचें कोठेंच
 कळत नाहीं पण पुढें मोठेपणां त्यानीं तें प्राप्त करून घेतले असावें असें दिसतें.
 त्याच्या अभंगावरून त्यांच्या बुद्धीचा विकास चांगलाच झालेला दिसतो

त्याची पत्नी रखमाबाई ह्यांस दम्याचा उपद्रव होता, ह्मणून पुण्यांत अप्पाजी
 चें नावाचें कोणी श्रीमंत व्यापारी होते त्यांची कन्या जिजाई ऊर्फ अवलाईशीं
 चें दुसरे लग्न करून दिले. ससारपाश गळ्यात पडून सुमारें चार वर्षे होई तों यांचें
 चाललें होतें. व्यापारांत फायदा व लोकांत प्रतिष्ठा मिळाल्यानें वृद्ध
 तापितरांस अतकाळीं मोठें समाधान वाटे. पण ही स्थिति अल्पकाळ टिकली. सतराव्या
 र्शीं त्यांचे आइबाप पांच सहा महिन्याच्या आत अतरले व हळूहळू दुर्दशेस सुरवात
 ळी. तुकारामांचें अतःकरण आर्धांच अतिशय कोंवळें, वय लहान व त्यांत आई व
 प दोघांचाहि अत थोड्याच दिवसांत झालेला, तेव्हां त्या दुःखानें त्यांच्या मनास फारच
 का बसला. भावंडादिकांच्या शोकानें त्यांचें हृदय दुभंग झालें. यास वर्ष लोटतें
 लोटतें तों सावर्जीची पत्नी मरण पावली ती एक तुकारामांच्या दुःखांत भर पडली,
 वजी आर्धांच विरक्त, त्यास ससारपाश मुळीच नको असे, पण पत्नी असेपर्यंत
 सास प्रपंचत्याग करिता येईना, तो पाश देवानें आयताच तोडिला, मग प्रपंच बंध-
 तून मोकळे होण्यास त्यास उशीर कसला ? ते लागलेच सर्वसगपरित्याग करून
 र्थ्यात्रेस निघून गेले, ते जन्मात पुनः परतच आले नाहींत. त्यानी उरलेलें आयुष्य
 धुसंत सहवासात व ईश्वर भजनात घालविलें असें ह्मणतात. ते घरात चित्त घालीत
 सत, तरीही तुकारामास त्याचा मोठा आधार होता. असे हे एका मागून एक
 खाचे प्रसंग लोटल्यामुळे तुकाराम अगदी उदासीन झाले; त्याचे चित्त ससारांतून

पार उडालें व नदीच्या ओघासारखें ईश्वराकडे वळले, तें पुनः मार्गें फिरलें नाहीं. घरांत कुटुंब मोठें असून पोशिंदे कायते हेच, आणि चित्त तर ससारास विटलेलें, तेव्हा व्यापार धदा, देणे घणें सुरळ्यांत चालनास झाले. आसइष्टांवाहा पात्रां पुराणवृत्ती कशी रुचणार ? तीं सामान्य माणसें तीं यास कटाळून गेलीं व नानाप्रकारें उपहास करूं लागलीं. खरोखर, भगवताच्या ह्या विचित्रं स्पृष्टीत जेवढे ह्मणून चमत्कार आहेत त्या सर्वांत साधु पुरुषांचा मूर्खानां केलेला छळ हा अत्यंत विलक्षण चमत्कार होय. कुटुंब चरितार्थ चालविण्यासाठीं द्रव्य मिळावें, ह्मणून ते निरनिराळ्या प्रकारें उद्योग करीत, पण महागाई व दुष्काळामुळें त्या मेहनतीचें काहीं एक चीज झालें नाहीं. दुष्काळ तर इतका भयंकर पडला होता कीं, धारण शेरावर येऊन बसली ! यांच्छे विसाव्या वर्षी त्याची पहिली पत्नी रखमाबाई व त्याचा पुत्र सतुजी ही अन्न अन्न करूं वारलीं त्याचेसाठीं तुकारामांनीं अन्नासाठीं दारोदार भिक्षा मागितली पण कीणी काळ घालीना. मरण हें आधींच भयंकर, त्यांतून अशा तऱ्हेनें आलेलें, मग मा रहाणाऱ्या माणसांच्या जिवाला किती हळहळ वाटली असेल तिची कल्पना करणे वरें पुढील वर्षी घरांत चार गुरें होती तींही मरून गेलीं व दिवा निघालें दुर्दैव हात धुवून पाठीस लागल्यावर मनुष्य किती टिकाव धरणार ? प्रिय जनांचा वियोग, ससाराचें वाटोळे, लौकिकाचा सत्यानाश, आसइष्टांच्या ममभेद उग्रहासोक्ति, ह्या साऱ्या असह्य विपत्तींनीं तुकारामाची अवस्था अत्यंत हीन व करुणास्पद झाली व इहलोकच्या अनंत विषयानीं याजकडे पाठ फिरावली, तज्ज्हां यांच्छे अनाथ व निराधार मनोवृत्तीस एकदया भगवद्भक्तीनें मात्र शाश्वत थारा दिला. तुकारामाच्या आयुष्याच्या पूर्वार्धाची ह्मणजे पहिल्या २१ वर्षांची हकीकत झाली. तुह्मास वैराग्य कसे झाले असें एकदा काहीं सतांनीं विचारिलें, त्यास उत्तर ह्मणून तुकारामांनीं हे अभाग ह्मटले —

याती शूद्र वश केला वेवसाव । आदि तो हा देव कूळ पूज्य ॥ १ ॥
 नये बोलों परि पाळिलें वचन । केलियाचा प्रश्न तुह्मां संतीं ॥ २ ॥
 सवसारें जालों आते दुःखे दुःखी । माययाप सेखां ऋभिलिया ॥ ३ ॥
 दुष्काळें आटिले द्रव्यें नेला भान । स्त्री एकी अन्न अन्न करितां मेली ॥ ४ ॥
 लज्जा वाटे जीवा त्रासलों या दुःखें । वेवसाय देखें तुटी येतां ॥ ५ ॥

देवाचें देऊळ होतें तें भंगले । चित्तासी जें आलें करावेंसे ॥ ३ ॥
 आरंभों कीर्तन करा एकादशी । नव्हतें अभ्यासीं चित्त आर्धा ॥ ७ ॥
 कांहीं पाठ केला सताचा उत्तरे । विश्वासे आदरें करोनियां ॥ ८ ॥
 गाती पुढें त्यांचे धरावें धृपद । भावें चित्त शुद्ध करोनियां ॥ ९ ॥
 सतांचे सेविलें तीर्थ पाथवणी । लाज नाहीं मनीं येऊं दिली । १० ॥
 टाकला तो कांहीं केला उपकार । केलें हें शरीर कष्टवृत्ति ॥ ११ ॥
 वचन मानिलें नाहीं सुहदांचे । समूळ प्रपचें वीट आला ॥ १२ ॥
 सत्य असत्यासी मन केलें ग्वाही । मानियेलें नाहीं बहुमता ॥ १३ ॥
 मानियेला स्वप्नां गुरूचा उपदेश । धरिला विश्वास दृढ नार्मी ॥ १४ ॥
 यावरि या जाली कवित्वाची स्फूर्ति । पाय धारिले चित्ता विठोबाचे ॥ १५ ॥
 निषेधाचा कांहीं पडिला आघात । तेणें मध्यें चित्त दुखविलें ॥ १६ ॥
 बुडविल्या वह्या बैसलों धरणें । केलें नारायणें समाधान ॥ १७ ॥
 विस्तारीं सांगतां बहुत प्रकार । होईल उशीर आतां पुरे ॥ १८ ॥
 आतां आहे तैसा दिसतो विचार । पुढील प्रकार देव जाणे ॥ १९ ॥
 भक्ता नारायण नुपेक्षी सर्वथा । कृपावत ऐसा कळो आलें ॥ २० ॥
 तुका ह्याणें माझे सर्व भाडवल । बोलविले बोल पाडुरगें ॥ २१ ॥
 ऐका वचन हें सत । मी तों आगळा पतित ॥
 कार्य काजे प्रीत । करितसां आदरे ॥ १ ॥
 माझे चित्त मज ग्वाही । सत्य तरलों मी नाही ॥
 एकां चिये वार्हीं । एक देखीं मानिती ॥ २ ॥
 बहु पीडिलों ससारें । मोडीं पुसें पिटीं डोरें ॥
 न पडता पुरें । या विचारें राहिलों ॥ ३ ॥
 सहज सरलें होतें कांहीं । द्रव्य थोडें बहु तेही ॥
 त्याग केला नाही । दिलें द्विजा याचकां ॥ ४ ॥
 प्रियापुत्र वंधु । यांचा तोडिला संबधु ॥
 सहज जालों मंदु । भाग्यहीन करंटा ॥ ५ ॥
 तोंड न दाखवे जना । शिरें सांदी भरें राणा ॥
 एकांत तो जाणां । त्यासाठीं लागला ॥ ६ ॥

पोटे पीटिलों काहारें । दया नाहीं या विचारें ॥ १ ॥
 बोलावितां बरें । सहज ह्यणें या साठीं ॥ ७ ॥
 सहज वडिलां होती सेवा । ह्यगोनि पूजितां या देवा ॥ ११ ॥
 तुका ह्यणे भावा । साठीं झणी घ्या कोणी ॥ ८ ॥
 बरे जालें देवा निघालें दिवाळें । बरी या दुष्काळें पीडा केली ॥ १२ ॥
 अनुतापें तुझें राहिलें चिंतन । जाला हा वमन सवसार ॥ २ ॥
 बरे जालें देवा बाईल कर्कशा । बरी हे दुर्दशा जनामध्ये ॥ ३ ॥
 बरे जालें जर्गी पावलों अपमान । बरें गेलें धन ढोरें गुरें ॥ ४ ॥
 बरे जालें नाहीं धरिली लोकलाज । बरा आलों तुज शरणा देवा ॥ ५ ॥
 बरें जालें तुझें केलें देवाईल । लेकरें बाईल उपेक्षिली ॥ ६ ॥
 तुका ह्यणे बरें व्रत एकादशी । केलें उपवासां जागरण ॥ ७ ॥

तुकारामाचें बहुतेक चरित्र ह्या अभंगांत प्रतिबिंबित झाले आहे. ह्याप्रमाणे अनेक ऐहिक संकटांनी वेतागलेले तुकाराम अत्यंत त्रस्त झाल्यामुळे त्यांच्या पात्रकात आसइष्टांस, कुटुंबाचा योगक्षेम पुढें कसा चालणार ही मोठी चिंता घेऊन पडले त्यांनीं त्यास परोपरीनें समजुतीच्या गोष्टी सांगून पाहिल्या. आर्जव, गोडीगुलाब निर्भर्त्सना करून व तिरस्कार, धिःकार इत्यादि सर्व प्रकारानें बोलून पाहिलें, पण त्या- काहीं उपयोग झाला नाहीं. ससारातून मन उठलें ते उठलेंच लोका- सागणें ते मुकाळ्यानें ऐकून मात्र घेत, परत उत्तर कांहांच करीत नसत. एकटें बसून विचार करीत रहावयाचें हें त्यांनीं व्रत घेतलें होतें. ह्यात कोणी व्ययत्य करितीत ह्यणून ते एकदा गपचुप घरांतून निघून गेले व देहूहून दोन कोसांवर भावनाथ ह्यणू डोंगर आहे तेथें जाऊन स्वस्थ व एकाग्र चित्तानें भगवताचें ध्यान भजन करीत राहिले. अन्न पाण्याचीहि पर्वा केली नाहीं. हे असे एकाएकीं नाहींसे झालेले पाहून घराच्या माणसास हुरहुर लागली, तेव्हां धाकटे बंधु कान्होबा त्यांच्या शोधास निघावे ते फिरतां फिरतां सात दिवसांनीं भावनाथास जाऊन पोहोंचले. मग त्यांस तुकाराम भेटले. त्या ठिकाणांच तुकारामांस ईश्वर दर्शन झाले, असें महीपतींनीं लिहिलें आ- भगवदर्शन झालेल्या ठिकाणीं त्यांनीं पादुका स्थापन केल्या, त्या अद्यापि तेथें दि- तात. कान्होबास भावाच्या भेटीनें अतिशय आनंद झाला. त्यांनी मोठ्या आर्जव तुकारामास परत घरां यावे असें झटलें. तेव्हां त्यांच्या आप्रहार्थ तुकाराम त्यांजबरो-

ती येण्यास निघाले ते वाटेत दुसऱ्या दिवशीं इंद्रायणीचे तीरीं बसले. व तेथेंच
 नयता वधूनीं सात दिवसाचा उपवास सोडला. नंतर कान्होवांकडून घरातलीं खर्ते
 तुकारामानीं तेथें आणविलीं; व भावास झणाले कीं, “ ह्यावरून लोकांकडे आपलें
 च येणें आहे असें दिसतें, पण तें वसूल करू लागलों तर त्यास शत्रुत्व होईल,
 त्या भरीस न पडना हीं खते इंद्रायणींत बुडवून टाकणें वरें. ” परंतु कान्होवांस
 म्हणणें पसत पडलें नाहीं. ते तुकारामांसारखे विरक्त झाले नव्हते झणून भावास
 यत विनयाने विनवू लागले कीं, “ मीं धाकटा, आपण वडील आपणास काहीं
 गण्याचा अधिकार मला पाहोचत नाहीं; पण आपण वैराग्य धरिलें तसें माझे नाहीं,
 त्या मार्गे ससार आहे, तो कसा चालेल ? ” तेव्हां तुकारामानीं त्या खतापत्रांच्या
 सारख्या वाटण्या करून, भावाची भावास देऊन आपली इंद्रायणीस अर्पण
 की व सांगितलें कीं, “ मला इतःपर संसार करणें नाहीं, चरितार्थ कसाहि चाले,
 भगवद्भजन हाच माझ्या जन्माचा कृतसकल्प, तेव्हां आपलें दोघाचें जुळेलसें दिसत नाहीं,
 मचा विचार तुम्हीं पाहावा. ” हें समजताच कान्होवा आपला ससार वेगळा करून
 ह लागले.

देहूस परत आल्यावर तुकारामानीं आपला नित्य क्रम ठेविला तो असा. सकाळीं
 इंद्रायणीस्नान करून वडिलानीं वाधलेल्या विठोवाच्या देवळात जाऊन पूजाअर्चा
 करावयाची, मग वनात जावयाचे देहूजवळ तीन कोसांवर भांडार पर्वतावर ते चार-
 ण जाऊन राहात. अगदा भिताहार करून सुखानें अहांनेश भगवन्नामाचा घोष व
 एकांत विचार चालवीत असत सध्याकाळीं परत आल्यावर रात्रीं विठोवाच्या देवळात
 भजन करीत. त्यांस पोटासाठीं भिक्षा मागण्याचे प्रसंग फारच क्वचित येत. ससारत्याग
 च्या तरी चरितार्थासाठीं उद्योगास मुळींच शिवायचें नाहीं असा काही त्यांचा कृत-
 श्रय नव्हता. भगवद्भजनास व्यत्यय न येतां एकाद दुसरा काम धंदा उचलण्यास ते
 जी असत, कारण त्यांस भिक्षावलंबन अप्रिय वाटत असे त्याविषयीं त्यांचा एक
 भाग पुढें पहावा—

भिक्षापात्र अवलंबणें । जळो जिणें लाजिरवाणें ॥ १ ॥

ऐसियासी नारायणें । उपेक्षीजे सर्वथा ॥ २ ॥

देवापार्थी नाहीं भाव । भक्ति वरी वरी वाव ॥ ३ ॥

मर्षिला जीव । नाहीं तों हा व्यभिचार ॥ ४ ॥

जगा घालावें सांकडें । दीन होऊन वापुडें ॥ ५ ॥

होंचि अभाग्य रोकडें । मूळ आणि विश्वास ॥ ६ ॥

काय न करी विश्वभर । सत्य करिता निर्धार ॥ ७ ॥

तुका ह्मणे सार । दड पाय धरावे ॥ ८ ॥

अशा निस्पृहवृत्तीचा माणसें भिक्षेचा आदर कितपत करितील, हें काहीं सागायां नकोच. त्यांच्या पत्नीच बहुतेक नेमानें त्यास वाहून नेत, व मागाहून आपण अन्नग्रह करीत. तुकाराम हे भगवद्भक्तजनांस आड न येतील अशीं कामें पत्करीत असल्यांनीं एकदां अदमण दाणे घेण्याचें कबूल करून एका शेतकऱ्याची शेतराखणी केली ती गोष्ट चमत्कारिक व मनोवेधक आहे. एके दिवशीं ते इद्रायणी तीरीं भजन करीत असतां एक शेतकरी त्यांस येऊन ह्मणाला की, "माझे शेत येथून जंवलच आहे त्यांत दाणा भरूं लागला आहे, व मला तर परगावां कामास जावयाचें आहे. तुं येथे भजन करीत वसता, ते तेथेच वसलां तर, अनायासें शेतास राखण होऊन माझेहि काम होईल व तुह्यांला मी राशीवर अदमण दाणे देईन ते तुमच्या लेंकना बाळांना खायला होतील." तुकारामांनीं हो ह्मटले, तेव्हां त्या शेतकऱ्याने त्या शेतात माळ्यावर नेऊन वसविलें, हातात गोफण दिली, व वजाविले की, शेताचांगली जतन करा. नंतर तो आपल्या कामास निघून गेला इकडे तुकाराम माळ्यावर वसून सतत भजनघोष चालवीत धान्याच्या कणसांवर भुकेल्या पक्ष्याच्या झुडीच्या झुडी येऊन वसत, पण त्यांस तुकाराम काहीं हाकवीत ना. त्यांस द्यावुद्धीमुळे वाटलें कीं, हे विचारे निरुपद्रवी जीव भुकेला हवें तेवढें खाऊन जातील, ते उगळी चोरून काहीं अधिक नेणार नाहींत, त्यांची पाटमार करण हें पाप आहे जात्र तें श्रम समळ्यांचा सारखाच, तेव्हा ह्या बापड्यास आपण खुशाल खाऊ द्यावें. तुकारामांचा कांहीं काम पत्करल्यानें त्यांच्या कुटुंबास फार आनंद झाला. अवलाईवरच कुटुंबाचा पोषणाचा भार पडे. तेव्हां त्या दाण्याची संसारास मदत होईल, ह्या भावी आनदास अन्न पोंचविण्याचे काम मोठ्या उल्हासानें विनचूक वेळेवर करीत असता, त्यास कंटा न वाटल्यास नवल नाहीं. तुकाराम राखणीस वसून एक महिना हा कर्म चालत तो शेताचा मालक परत आला, व शेत पहावयास जातो तो तेथे काय शेत पाखरांनीं गच्च भरून गेलेलें. हें अरिष्ट पाहून, शेतकऱ्याचा सत्ताप अनावर झाला. त्या आवेशांत तो तसाच माळ्याकडे गेला व तुकारामास माळ्यावरून त्या

गाली ओहून पुष्कळ मार देऊन शिव्यांची लाखोली वाहिली ! व रागाने फणफणत
 गस फरफरां ओढीत गावकऱ्यांकडे घेऊन गेला. तुकाराम मुकाव्यानं हें सारें सहन
 रीत होते गावकऱ्यांनीं दोघाचेंहि ह्मणणें ऐकून घेतले. त्यांत तुकारामाचें बोलणें
 कून तर, त्या तसल्या वेळीं सुद्धा त्यांस हंसू आलें । मग या तव्याचा निकाल कर-
 साठीं शेतकऱ्यांस पिकाचा अदमास विचारून, त्याच्या सांगण्याप्रमाणें दोन खंडी
 पाबद्दल तुकारामांकडून रोखा ल्हवून घेऊन, त्यांनीं तो शेतकऱ्याचे हवालें केला.
 ते शेताची स्थिति पहावयास जातात तों गावकऱ्यास अतिशय आश्चर्य वाटलें.
 रण शेतात पीक अतोनात लोटलें होतें ! तें पाहून शेतकऱ्यास आपल्या उतावीळ-
 पाबद्दल व सत्तापाबद्दल पश्चात्ताप होऊन दाण्याच्या लोभानें आपण रोखा परत देतो असे
 ह्मणू लागला. परंतु गावकऱ्यांनीं पूर्वीचाच न्याय कायम केला व शेतकऱ्यास रोख्या-
 माणें २ खंडी दाणे देऊन बाकी पंधरा खंडी उरल्या त्या तुकारामांस नेण्यास सांगि-
 त्या. परंतु ते नेईनात, ह्मणून तें धान्य तेथील देशपाडे महादाजीपत यांनीं साठ
 ठेविलें. पुढें देहूस तुकारामांच्या पूर्वजांनीं बांधलेल्या विठोबाच्या देवळाचा जीर्णो-
 र करण्याच्या कामी ते दाणे फारच उपयोगी पडले. ह्या जीर्णोद्वाराचे वेळीं तुकाराम-
 हातात कुदळ पावडें घेऊन एखाद्या मजुराप्रमाणें खपत होतें.

ह्या आपल्या देवळात प्रति एकादशीस ते मोठा उत्सव करीत असत. रात्रीं
 त्याच्या नामाकित हरिदासास बोलावून कीर्तन करवीत व त्यावेळीं स्वतः मागे
 मे राहून, टाळ, वीणा वाजवीत कीर्तन झाल्यावर रात्रभर जागून भजन
 रीत व दुसरे दिवशां शक्यनुसार ब्राह्मण भोजन घालून पारणा करीत. देव-
 तली झाडलोट, सारवण, सारें स्वहस्तें करीत पांथस्थांचा चांगला आदरसत्कार
 कून, भुकेल्या तान्हेल्यास अन्नपाणी देत. कोणी प्रवासी आजारी पडला तर
 हस्तें त्याची सेवाशुश्रूषा करून औषधपाण्याची तरतूद मयेनें करीत असत.
 धुसताची सेवा मनोभावे करून, त्याचा बोध अनन्यभावे ग्रहण करीत असत. वृद्ध,
 रजाचे गरीबाचे आज्ञे उचलून सहाय्य दंत. प्रवासी लोकास वाटेने
 चा व तहानेचा भास होऊ नये, ह्मणून जागोजागी पाण्याच्या घागरी भरून
 रीत. कामास निरूपयोगी ह्मणून रानात सोडून दिलेल्या गायबैलादि जनावराचे हाल
 नयेत ह्मणून ते त्यांस स्वतः चारापाणी घालीत असत. अशी त्यांची भूतदया
 समदृष्टि होती. ब्राह्मणाविषयीं पूज्यभाव फार म्हणून त्यांच्या येथें एखाद्या मजु-

राप्रमाणें राबत व झाडसारवणादि कामें करीत. ही सारी दगदग दिवसभर झाल्यामुळे अर्थांच त्यांस लबकर झोंप येई. पण तींमुळें त्यांच्या भजनाच्या प्रियकर्तव्यास अतरास येई, म्हणून ते शेंडीम दोरी बाधून खुटीस अडकवीत व अशा तऱ्हेनें झोंप टाकून भजनास खळ पडू देत नसत. अशा अनेक गोष्टी लिहितां येतील. पुढें काहीं काळाने त्यांस अशी इच्छा झाली की, आपण स्वतः कथा करावी. म्हणून त्यांनीं तो गुण संपादन करण्याचा यत्न सुरू केला. कोठें कथा आहे असे कळलें की जाऊन हरिदासांच्या मार्गें उभें राहून, धूपद म्हणत जावें. असें करतां करतां त्यांच्या कानीं पुष्कळ कवनें पडत गेलीं ते घरीं आल्यावर ऐकलेल्या गोष्टींचें चागले मनन करीत. मग नामदेव, कवीर, ज्ञानेश्वर, एकनाथ इत्यादि थोर साधूंचे प्रथ अवलोकन करून त्यांनीं त्यांचीं कवनें पाठ केलीं. रामायण, भागवत, योगवासिष्ठ, अमृतानुभव इत्यादि परमार्थपर प्रथांचें वाचन, पुराण, कथा श्रवण करून, भांडार, डोंगरावर एकातात राहून काहीं काळ मनन करून ज्ञानप्राप्ति करून घेतली. ते एकादशीजिवा आमरण करीत होते.

तुकाराम महाराजांस गुरुपदेश स्वप्नातच झाला, त्याची हकीकत अशी. एकदा एके भाषण १० मीस गुरुवारी पहाटे त्यास स्वप्न पडलें. त्यात सकाळच्या प्रहारास आपण गंगास्नानास जात असतां एक ब्राह्मण भेटला असें त्यांनीं पाहिलें त्यानें रामकृष्ण नाममंत्र दिला, व आपली गुरुशिष्य परपरा सांगितली. "मूळ राघव चैतन्य त्यांचे शिष्य केशव चैतन्य, यांचा शिष्य मी बाबाचैतन्य." त्या ब्राम्हणास आपण घरी भोजनास आणिलें, तों पत्नी जिजाबाई ह्या काहीं रागांत अपशब्द बोलल्या व म्हणून ब्राम्हण निघून गेला. हे स्वप्न पाहून तुकाराम जागे झाले. त्यावर त्याच एक अभंग आहे तो हाः—

सद्गुरुराये कृपा मज केली । परि नाहीं घडली सेवा काहीं ॥ १ ॥

सापडविलें वाटे जाता गंगास्नाना । मस्तकी तो जाणा ठेविला कर ॥ २ ॥

भोजना भागती तूप पावशेर । पडिला विसर स्वप्नामाजी ॥ ३ ॥

कांहीं कळे उपजला अतराय । ह्यणेनिथा काय त्वरा जाली ॥ ४ ॥

राघवचैतन्य केशवचैतन्य । सांगितली खूण माळिकेची ॥ ५ ॥

बाबाजी आपले सांगितलें नाम । मंत्र दिल्या रामकृष्णहरि ॥ ६ ॥

भाषणशुद्ध दशमी पाहुनि गुरुवार । केला लगीकार तुका ह्यणे ॥ ७ ॥

माझिया मर्नीचा जाणोनियां भाव । तो करी उपाव गुरुराजा ॥ १ ॥
 आवडीचा मत्र सांगितला सोपा । जेणें नव्हे गुपा कांहीं कोठे ॥ २ ॥
 जातीपुढें एक उतरले पार । हा भवसागर साधुसत ॥ ३ ॥
 जाणत्या नेणत्या ज्या जैसी आवडी । उतार सागडी तापे पेट्ये ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे मज दावियेला तारु । कृपेचा सागरू पांडुरग ॥ ५ ॥
 चालुनियां भार राहिलों निश्चितीं । निरविलें सर्ती विठोवासि ॥ १ ॥
 लाचूनिया हातें कुरवाळिला माथा । सांगितलें चिता-न करावी ॥ २ ॥
 कडींकर समचरण साजिरे । राहिला भीवरे तीरी उभा ॥ ३ ॥
 खुंटले सायास अणिकी या जीवा । धरिले केशवा पाय तुझे ॥ ४ ॥
 तुज वाटे आता तें करीं अनता । तुका ह्मणे संतां लाज माझी ॥ ५ ॥
 माझिये मर्नाचा जाणा हा निर्धार । जिवासी उदार जालें आतां ॥ १ ॥
 तुजविणु दुजें न धरी आणिका । भय लज्जा शंका टाकियेली ॥ २ ॥
 ठार्यांचा सवध तुज मज होता । विशेष अनता केला सर्ती ॥ ३ ॥
 जीवभाव तुझ्या ठेवियेला पायां । हेंचि आता नाहीं लाज तुझ्यां ॥ ४ ॥
 तुका ह्मणे सर्ती घातला हात्राला । न सोडां विठ्ठला पाय आतां ॥ ५ ॥

तुकाराम हे जसे स्वसुखनिरभिलाषी होते, तसेच अतिशीय परोपकारी स्वभावाचे होते. त्यांच्या दयाळू स्वभावाच्या अनेक गोष्टी त्यांच्या चरित्रात आढळतात. ' उदार चरितानान्तु वसुधैव कुटुम्बकम् ' हें वर्णन त्यास अगदीं यथार्थ लागू होतें. त्याचा द्वैतभाव, अहंकार व आपपर बुद्ध अगदां लुप्त झाल्यामुळ त्यांस दिसेल तें भगवताचेंच रूप वाटे. कोणाशीं बोलण्याचें झालें कीं ' मायबाप ' असें संबोधून बोलत व होईल त्याला होईल तितकें साह्य करीत. एकदां एक जर्जर वृद्ध बाई तेल आणायस बाजारांत धाळली होती, ती थोडेसें चालून थकून खाली धसे, व थोड्या वेळानें उठून पुनः चालू लागे. तिला पाहून तुकारामास फार कळवळा आला, व मां तुझ्यास उचलून पाठीवर घेतों असें ह्मणाले. तेव्हां बाई ह्मणाली कीं, एवढे पैसे घेऊन माझे तेल बाजारातून आणून दे ह्मणजे झालें. तेव्हा त्यानीं तिचें तेल आणून दिलें त्या तेलाने चमत्कार असा झाला कीं, तें पुष्कळ दिवस पुरलें. ही गोष्ट ह्यातारीच्या तोंडून ऐकतच पुष्कळ भोळवट व टवाळ लोक आपल तेल आणण्यास तुकारामांस सांगू लागले. चांगुलपणाचा भलत्याच तऱ्हेनें फायदा करून घेणाऱ्या लोकांना कोठेंहि पहा, काहीं तोडू

नसतो. तुकारामांनीं मुकाट्यानें सर्वांचें काम करावें असें होतां होतां, तेलाचे नळे फार झाल्यामुळे प्रत्येकाच्या पैशांचें स्मरण न राहून हिशेवात घोट्याळा झाला, तसें लोकांनं हें काम सागणें बंद केलें. कोणी तर यांस वेडेच ह्मणत, व हवें तें काम सागत. बाजा-राच्या दिवशीं एखाद्या हमालाप्रमाणें याच्या डोक्यावर ओझे देऊन घरीं नेत व ओझे असह्य असलें तरी तुकाराम काहीं कुरकुरत नसत. त्यांनीं खुशाल मुखानें भगवनाम-घोष करीत वाट सारावी ! त्यास असें वाटेकीं, सर्वांतर्थांमीं विडल रखुमाई वसतात तेव्हा हें काम त्याजप्रीत्यर्थच केल्यासारखे होय. त्याची सामान्य जनांविषयीं जर ही बुद्धि, तर साधुसत्त्वविषयीं त्यांस केवढा प्रेमादर असेल वरें ? साधुसताच्या भेटीचा योग आला असता, ते त्याच्या सेवेत एखाद्या दासाप्रमाणें राबत असत. ते भजनांत तल्लीन होऊन नाचू लागले ह्मणजे त्याच्या पाई खडे रतू नयेत, ह्मणून आपल्या हातानें जागा साफसूफ करीत. दुसरें कोणी नसल्यास कीर्तनाचे वेळीं दिवटी हातीं धरून उभे राहून त्यांस उष्मा होऊ नये ह्मणून पल्याने वारा घालीत कधी कधी त्याच्या मागे उभे राहून धूपद धरीत व गाऊ लागत तुळशी फुलाच्या माळा करून त्याच्या गळ्यांत घालीत. कधी कीर्तन चालतांना बाहेर बसून, त्यांचा पादत्राणें सभाळीत. साधुसताचें पाद सवादन करीत व प्रवासाने थकलेल्या भागलेल्याचें पाय शेकून सुखशुश्रूषा करीत. कोणी कांहींहि मागायास येवो, त्यांनीं कधीं ना हटलें नाहीं. एकदां जिजाबाई न्हावयास बसल्या होत्या. त्यांनीं न्हाल्यावर नेसावयास आपलें एकचेंएक लुगडे चुणून खुटीवर ठेविलें होतें. इतक्यांत एक गरीबवाई येऊन तुकारामापाशीं जुने वस्त्र मागू लागली. तेव्हां त्यांनीं आपल्या वायकोचें तें खुटीवरलें लुगडें तिला देऊन टाकिलें. मनुष्याप्रमाणेंच त्यांची इतर प्राण्यावर देखील दया असे. ते पशुपक्षांस चारापाणी, व मुग्यास पीठसाखर घालीत. चालताना किडामुगी पायाखालीं सापडू नये ह्मणून ते फार जपून पावलें टाकीत चालत एकदां ते वाटेनें चालले असता त्यांच्या अगावर खडोगणती डास येऊन बसले, पण त्यांनीं त्यास मुळांच उडवून न देतां खुशाल बसून यथास्थित रक्त खाऊ दिलें शेवटीं वाटेनें जाणाऱ्यांना त्याचीं दया येऊन त्यांनीं ते डांस हाकविले. एके वेळीं कांहीं पक्षी दाणे खात असतां तिकडून तुकाराम जाऊ लागले तेव्हां त्यांस भिऊन ते उडून गेले. तें पाहून त्यास फार वाईट वाटलें. शेवटीं त्यांनीं असाच निश्चय केला कीं, पक्षी निर्भय होऊन, आपल्याजवळ येऊन भक्ष्य खाईपर्यंत येथून हलावयाचें नाही. मग ते वराच वेळ तेथेंच निचेष्ट बसून राहिले, तेव्हा ही अचेतन मूर्तिच आहे.

सैं समजून, ते पक्षी त्याच्या अगावर येऊन खुशाल वसूं लागले, तेव्हा त्यांचें चित्तु
तुष्ट झालें. या वेळचा त्याचा एक अभंग आहे, तो हाः—

अवधीं भूतें साम्या आलीं । देखिली म्यां कैं होतीं ॥ १ ॥

विश्वास तो खरा मग । पांडुरंग कृपेचा ॥ २ ॥

माझी कोणी न धरो शका । हो का लोकां निर्द्वंद्व ॥ ३ ॥

तुका ह्मणे जें जें भेटे । तें तें वाटे मी ऐसें ॥ ४ ॥

तुकारामांना सतसेवा ह्मणजे जीव कीं प्राण व सतसमागम ह्मणजे सुखाचे माहेरच
।टे, हें पूर्वीच सांगितलें आहे. ज्यांवर आपली अत्यंत प्रीति असते; त्याच्या सारखेंच
नुष्य होत जातें किंवा असतें असें ह्मणतात 'ज्याचें जया ध्यान । तेंचि होय त्याचें
।न ॥' हें त्याचेंच वचन आहे व तें व्हांवीं खोटें नव्हे; तुकाराम हे पराकाष्ठेचे संतभक्त व
।श्वरभक्त होते, तसेच ते मूर्तिमत्त साधुपुरुष होते. हें पहावयाचें झालें तर त्याच्याच
।ष्टीनें पहातां येईल. त्यांना साधुलक्षणें सांगितलीं आहेत, तीं हीं—

तरी सत ह्मणवावें । नेणे आपुलें परावें ॥ १ ॥

भूतमात्रीं हरी वीण । न पाहेचि दुजेपण ॥ २ ॥

प्रेम अतरी निःसीम । मुखीं ज्याचे रामनाम ॥ ३ ॥

तुका ह्मणे देहभाव । सर्ती सोडियेला गांव ॥ ४ ॥

जे का रंजले गाजले । त्यासि ह्मणे जो आपले ॥ १ ॥

हीं सर्व चिन्हें त्यांच्या अर्गां परिपूर्ण होतीं, हें त्यांच्या चरित्रांत स्पष्ट दिसत आहे.
।सतत ईश्वरनामस्मरण व त्याचाच लोकांस उपदेश हीच त्यांची जन्माची देवघेव. त्यास भ-
।क्तिपराङ्मुख लोकांची अतिशय कांय येई ह्मणून ते त्यास कळकळीनें उपदेश करीत असत;
।च कोणी लक्ष्य दिलें नाहीं असें कधीं कधीं वाटे तेव्हा तिरस्कारानें बोलत, पण त्यात
।हेतु एवढाच असे कीं, कोणीकडून तरी त्यांचें लक्ष्य ईश्वराकडे लागावें. पुढें काहीं दिव-
।सांनीं त्यांस कविता करण्याविषयीं स्वप्न पडलें. त्याबद्दलचे अभंग असे आढळतात —

नामदेवें केलें स्वप्नामाजी जागे । सर्वें पांडुरगें येऊनियां ॥ १ ॥

सांगितलें काम करावें कवित्व । वाउगें निमित्त्य बोलों नको ॥ २ ॥

माप टाकी सळ धरिली विद्रलें । थापटोनि केलें सावधान ॥ ३ ॥

प्रमाणाची सख्या सगें शत कोटी । उरले शेवटीं लावी तुका ॥ ४ ॥

द्याल ठाव तरि राहेन संगतो । सतांचे पगती पाझापाशीं ॥ १ ॥

आवडीचा ठाव आलोंसैं टाकून । आतां उदासीन न धरावें ॥ २ ॥

सेवटील स्थळ नीच माझी वृत्ति । आधारे विभ्राति पावईन ॥ ३ ॥

नामदेवापायीं तुक्या स्वप्नीं भेटो । प्रज्ञाद हा पोटीं राहिलासे ॥ ४ ॥

ह्याप्रमाणें तुकारामास नामदेव व श्रीविठ्ठल यांनी स्वप्नांत दृष्टात देऊन कविता करण्य सांगितल्यावर काहीं काळानें ते कविता करू लागले नामदेवाच्या शतकोटी अभंगांपै बाकी राहिलेले अभंग तुकारामांनीं करावे असें विठ्ठलांनीं सांगितलें त्यास कीर्तन स्व करण्याचो गोडी लागलीं हें मागें सांगितलेंच आहे. अभंगादि करण्यापूर्वीं ते भाड पर्वतावर एकातीं जाऊन ईश्वरविषयक विचार व चिंतन करीत बसत हा त्यां क्रम बरेच दिवस चालू होता, त्यामुळें त्यांच्या पत्नींस फार त्रास होई तुकार धरीं भोजनास न आले तर त्या त्यास वाडून नेत अथवा पोंचवीत असत दोनप्रहरच वेळीं अन्नाचें ताट व भोपळाभर पाणी घेऊन त्या भाडार डोंगरावर जात असत एके दिवशीं त्या ऐन उन्हातून तळतळत चालल्या असता, त्यांच्या पायांत ए करवडीचा कांटा शिरला, त्यामुळें अगदीं कासार्वस होऊन त्या वेशुद्ध पडल्य भोपळा लुवडून जाऊन सर्व पाणी सांडून गेलें व भाकरांची पाटी दुसरीकडे आदळल बऱ्याच वेळानें त्या वाटेनें कौण्डी हातारा मनुष्य येऊन, त्यानें अवलाईची अवस पाहून डोळ्यास पाणी लावून, धारा घालून त्यास सावध केले, व पायातला तो मो थोरला खोल गेलेला काटा चुकीनें काडिला मग अन्नाची पाटी सांवरून रिकार भोपळा घेऊन वाटेनें त्या लगडत लगडतच जाऊ लागल्या वाटेत पाणी कोंठें मिळें या विंचनेत त्या होत्या, इतक्यांत त्याच वृद्ध मनुष्यानें त्यास पाणी आणून दिलें घेतलें व तुकारामाकडे जाऊन पोहोचल्या. तुकारामास त्यांच्या तोंडून झालेली हकीक कळली तेव्हा त्यांस फार कळवळा आला व त्यांनी अतःपर तुला असा त्रास होणा नाही, मी घरीच येतो असें झटलें पुढें ते असे दूर जाऊन बसले नाहींत.

हे कविता करू लागले तेव्हां प्रथम श्रीकृष्णाची बालक्रीडा वर्णिली, तिचे (१०० अभंग लिहिले, असें महीपतींनीं झटलें आहे. ह्या नऊशें ओंव्या भागवतातल्या दशम स्कंधाच्या आधारानें रचिल्या. त्यांनीं नामदेवाचें पुष्कळ अभंग वारकाईनें अवलोकन केले होते, व पुढे त्यासही अभंगच करावेसें वाद्द लागलें कोच्या कागदांच्या वह्य करून, त्यात ते केलेली कविता पहिल्या पहिल्यानें स्वहस्ते लिहून ठेवीत त्यां पहिल्यानें बाळभोध लिहिण्याची सवय नसल्यानें अक्षर वेडें वांकडे घेई. कीर्तनाचे वेळीं ते

रचलेले अभग ह्यणू लागले असें होतां होतां त्यांच्या अर्गीं शीघ्र कवित्वं येऊन, अर्गीं आयल्या वेळीं भर कीर्तनात इष्टतत्त्वावर अभग करतां येऊ लागले. हे ह्यणू रचलेले काहीं अभग अतिशय हृदयगम झाले आहेत व त्यावरून ह्याची शक्ति अद्भुत वाटल्यावाचून रहात नाही. निरनिराळ्या अभगांतून जे जे रस त्यांत श्रोतृजनांच्या मनोवृत्ति अर्गीं तल्लीन होऊन पोहू लागत, असा त्यांचा प्रभाव असे ते पढरीच्या वारीस नेमानें जात असत, तेव्हां तेथेही आपल्या व मधुर अभगवाणीनें विद्वलास आळवीत, यामुळे तेथें जमलेल्या लोकांस अतिशय व यांजविषयीं परम आदर वाटे. सत्य व शुद्ध आचरण, निस्पृह व नम्रवृत्ति, निराग्य, प्राणिमात्राविषयी अत्यंत दयाशीलता, सदैव भक्तिरसनिं उचवळणारे अतःकरण व त्यात आणखी विलक्षण प्रासादिक कवित्वसामर्थ्य, मग त्यांच्या त्या अमृतवाणीने श्रोतृजनांस दास करून सोडिलें तर त्यात आश्चर्य कसले ? आज काळीं लोटल्यावर देखील जी अभगवाणी जिवत वाटते, जिची आह्मां साऱ्या शतकांतल्या लोकांच्या मनावर चमत्कारिक सत्ता बसते व पुढेही बसेल यांत संशय नाही, ती त्यांची अमृतवाणी त्या वेळच्या भाविक व रळ वृत्तीच्या लोकांस देहमान विसरवून तन्मय करून टाकी, यात काहीं आश्चर्य ते भक्तीच्या भरांत असता, कीर्तनप्रसर्गां एखादें थूळ वचन न आठवले ह्यणजे अभग तेथल्या तेथें रचून झणत, तेव्हा त्यांची ती रचना, रसभरांत वर्णन व ते उल्हासानें झणताना त्यांच्या स्वरात प्रतिबिंबित झालेली त्यांच्या निर्मळ भजनमग्न प्रेमळवृत्तीची छटा हीं सर्व श्रोत्यांस तटस्थ करीत; हीं अद्भुत शक्ति पाहून व त्यांजविषयीं असें वाटे कीं, हा पुरुष अद्वितीय आहे ह्यामुळे यांच्या कीर्तनास लोक येऊ लागले व त्यांची कीर्ति व त्यांचे अभग सर्वतोमुखी झाले. त्यांचे पुष्कळ लोक उतरून ठेवीत असत कृष्णावतारामुळे नद, गौळणी, कसादिकांचीं जशीं अमर झालीं तसें अभगामुळे तुकारामाचें व त्यांच्या शत्रूचें झालें आहे. त्यांचा लौकिक वाढत चालला असतां, चिंचवडचे मवाजी गोसावी नांवाचे ब्राह्मण येऊन राहिले होते, त्यांस हें सहन न होऊन त्यांनी तुकारामांस त्रास देण्याचा चालविला आपण साधु ब्राह्मण झणवीत असून, आपणांस कोणी मान देत व तुकाराम शत्रू असून त्यांस लोक फार मानितात, त्यांच्या भजनास भावानें त्रास मोठी गर्दी जमते, हें पाहून मवाजीच्या मनांत द्वेष व हेवा उत्पन्न झाला. त्यांचें उष्टें काढण्यांत काहीं निमित्त हवें, तें बरेच दिवस शोधूनहि मिळना; यामुळे

ते मनच्यामनी जळत. त्यांनीं लौकिकार्थ कीर्तनास नांवाला थावे मात्र, पण मत्सराने जळफळत असल्यामुळे त्यांस दुसरें काही दिसत नसे. एकदां एके एकादशीस यात्रा भरली होती. विठोबाच्या देवळाच्या प्रदक्षिणेच्या वाटेवर, मंबार्जांनीं बागेस घातले होते त्याची कांटेरी झाडे आली होती; तीं वाटेंत होती, ह्मणून लोकांस त्रास नये या हेतूनें तुकारामांनीं उपटून टाकून वाट साफ केली. हें निमित्त मिळतांच, अद्वेषानें जळणाऱ्या मंबाजीबुवांनीं तुकारामास त्याच काटेरी झुडपांनीं मरे मझोडपून काढिलें एक काठी मोडली कीं दुसरी ग्रावी, असा क्रम, मारता मारतां दुखून येई तों, सारखा चालला होता. शेवटीं दमल्यावर त्यांनीं तुकारामास सोडून त्यांच्या अगाची मारानें अगदीं दुर्दशा झाली होती. तीं अवलाईनीं व शिष्य मंडळ शोक सुश्रूषा करून बरी केली. पण तुकारामांनीं हें सारें मुक्ताब्दानें सोडिल्लें त्या विद्वानांनीं कीर्तनास मंबाजी गोसावी आले नाहींत. तेव्हा तुकारामांनीं तपास केला तों 'अग तुकारामांचे अग आहे, ह्मणून येवकत नाही असा निरोप आला; त्यावर तुकाराम स्वतः त्यांच्या अगास गेले, व "आपलीं झाडे उपटलीं हा अन्याय झाला, ह्मणून आपणांस राग येणें साहजिक आहे, व त्या भरात आपण जें काय केलें ते योग्यच आहे, आता हें सारें होण्यास कारण झालों, त्याची क्षमा करावी व कीर्तनास चलावें" असें ह्मणून तुकारामांनीं मंबाजींचें अग रगडित बसले. ह्या भाषणानें मंबाजीबुवा अगदीं खजील झाले, त्यांचा क्रोध आजिबात भावळला, ते उठून कीर्तनास आले व त्यावेळीं त्यांस तुकारामांचा बोध केला ह्या प्रसंगाचे सहा अभंग सापडतात खऱ्या भक्तिप्रेमानें अर्गें सहनशील व धैर्य देण्याची कशी शक्ति असते तें यावरून दिसते त्यातला एक.—

न सोडीं न सोडीं न सोडी । विठोबा चरण न सोडीं ॥ १ ॥

भलतें जड पडो भारी । जीवावरी आगोज ॥ २ ॥

शत खड देह शस्त्रधारी । करिता परी न भीये ॥ ३ ॥

तुका ह्मणे केली आधीं । दड बुद्धी सावध ॥ ४ ॥

'वज्रादपि कठोराणि मृदूनि कुसुमादपि' ह्या हृदयाच्या दोन्ही वृत्ति ह्यात पहिल्या मंबाजी बुवांस तुकारामाची ही विलक्षण नम्रता व क्षमाशीलता पाहून फार आश्चर्यचकित पराकाष्ठेची लाज वाटली. तुकारामाचा मायाळ स्वभाव, उदार व शुद्ध अंतःकरण पाहून पुष्कळ लोक त्याचे भाविक शिष्य बनले. ते कथा भजन कीर्तनादि प्रसंगी हजारों लोकांस सहाय्य करीत त्यात दोषे विशेष प्रसिद्ध आहेत गगाधर मवाळ कडूसकर देश

गण व सताजी चाकणकर तेली हे दोघे संसाराविषयी विरक्त असून रात्रदिवस तुका-
गांपाशीं रहात त्यांनी तुकारामाचे अभंग लिहून घेत जावे व कीर्तनांत मागे उभे राहून
द घरीत जावे, असा नेम होता.

तुकारामाची पत्नी जिजाई ऊर्फ अवलाई ह्या पतिव्रता तर खऱ्याच, पण स्वभावाने
गट असून फारच तोंडाळ होत्या त्यामुळे तुकारामांस वेळेवेळीं फारच त्रस सोसावा
ह्या पतिपत्नीचे स्वभाव अगदीं परस्पर विरुद्ध होते मनुष्य स्वभावात सत्व, रज,
त, अथवा देवपण, मनुष्यपण व पशुपण ह्या तिन्हींचीं लक्षणें कृमजास्त मानानें
सळलेलीं असतात त्यात तुकारामाच्या अर्गी वरील तिन्हींपैकी पहिल्या दोन
पीच विकास पावल्या असून तिसरी नष्ट झाली होती परंतु जिजाईचें उलटें होतें;
त्या अर्गी दुसरी व तिसरी वृत्ति बळावली असून पहिलीचें अस्तित्व क्वचितच भासे
तेहि अळवावरच्या पाण्याइतके टिकत असे पत्नी ही पतीचें अर्धांग, तेव्हा तुकारा-
च्या अर्गी पशुत्तीस जेव्हां थारा मिळनासा झाला, तेव्हां त्या विचारीनें कदाचित्
नीच्या ठायीं येऊन वास केला असेल, कारण दुसरें इतकें हक्काचें व जवळचें स्थान
ठें मिळणार ? किंवा असेही असेल की, तुकारामाच्या शुद्धसात्विक स्वभावामुळे
गांचा त्रास त्यास होऊ नये म्हणून अवलाई ह्या अशा तिन्हेनें त्याच्या सरक्षक असाव्या
शी विधात्याचीहि योजना असेल ! गुलाबपुष्पाला सभाळणांच्या काव्यासारखीच
राचिन् ही योजना असावी कारण काही अशी तसें दिसतें टवाळ व नीच लोक जेव्हां
कारामास त्रास देत तेव्हां त्या तोंडानें व हातानेंहि चागला समाचार घेत असें आढळतें. ह्या
घाचें स्वभाव एकमेकाच्या उलट जात्याच असल्यामुळे एकाच परिस्थितीचे उभयतावर
भिन्न परिणाम झाले म्हणजे दारिद्र्य, दुष्काळ, लोकापवाद, प्रपचभार इत्यादि तापांनीं
नयतास दुःख भोगावें लागलें, तथापि ती, तुकारामाच्या ठायीं वैराग्य व ईश्वरप्रीति व
के वाढविण्यास कारण झाली, व जिजाईचा स्वभाव मात्र अधिक तापट, तिरसट,
कळ व वैतागल्यासारखा झाला त्यामुळे तुकारामांनीं कोणी साधुसत, अतिथि, अभ्या-
स सत्कार करण्याच्या बुद्धीने घरीं आणलें असतां जिजाईनां दुरुत्तरे करावीं,
वारवार होई. असल्या प्रसंगाच्या पत्नीच्या भाषणावर त्यांनी काही अभंगहि लिहून
वेले आहेत

अशाच एका प्रसर्गां अतिशय मन विद्वन गेल्यामुळे, तुकाराम गृहत्याग करून अर-
वास पत्करून राहिले कोणी अन्नपाणी आणून दिल्यास ग्रहण करावे, नाही तर वायु-

भक्षण करूनच रहावे. प्रातःकाळीं इद्रायणीस्नान करून विठ्ठलाची पूजाअर्चा करून घेतात जावे, व रात्री भजनासाठीं परत यावे, असा क्रम दोन महिने चालला होता. त्यावेळीं एके एकादशीस वाटेत त्याची व पत्नीची अकस्मात् गांठ पडली जिजाई व अशा तापट व चंचल स्वभावाच्या होत्या तरी त्या वृत्तीचा अमल त्याच्यावर नसेल तेव्हां त्या फार चांगल्या वागत असत. साऱ्या जगानें देवाप्रमाणें मानिलेला आपला पति, आपल्या तोंडाळपणानें ऋटाळून, गृहत्याग करून गेला ही गोष्ट, रागाचा सफाई निघन गेल्यावर त्यांच्या मनास खाऊ लागलीच होती प्रत्यक्ष शत्रूचीं मनें सुद्धा तुकारामाच्या अप्रतिम सद्गुणांनीं वश होत, तर जिजाई ही तर त्याची वायको ! तेव्हा त्यांच्या मनावर मुर्च्छाच परिणाम होणार नाही काय ! दर सामितल्याप्रमाणें त्या उभयपक्षांचा गांठ पडतांच जिजाईनीं आजपासून तुमचें वचन मी मानोन, घरीं चलावे असें नम्रत्वानें ह्मटलें, तेव्हां तुकाराम परत घरा आले. भगवताच्या ह्या विचित्र स्वरूपाचें भिन्न भिन्न स्वभावाचीं स्त्रीपुरुषे विवाहबंधनांनीं एकत्र होऊन, प्रपंचयात्रेस चालले सर्व काळीं सर्व देशांत आढळतात. ह्या अशा विचित्र जन्माच्या गांठी बांधण्याचा विचार त्याचा हेतु काय असेल तो असो तें गूढ पुरतैपणीं उक्लण्यास आम्हां मानवांच्या अगदीं असमर्थ आहोत. पण पुढे मात्र खरें कां, असल्या स्त्रीपुरुषाचे जन्मयोग पाहण्यास ईश्वरास • पुवलोपावलीं घांवून यावे लागत असेल, व अनेक कष्टहि असतील ! असो. तुकाराम घरीं आले, त्याच रात्री पत्नीच्या स्वभावांत चांगला पाहिलेला पाहून, तीं सधि देवदू नये ह्मणून तुळशीवृंदावनाशीं बसून जिजाईस त्वं सद्गुणपदेश केल्या, व सर्वस्व दान करण्यास सांगितलें याबद्दल त्याचे १०-११ अक्षरे आहेत ते दुसराकडे पहाव. (अक्षर ४४१०-४४४७) त्यांत पूर्णत्वाचे नाव व ह्याप्रमाणें ह्या बोधाचा परिणाम अवलाईच्या मनावर अल्पकाळच राहिला, व तुकारामाचें लुगडें एका ह्यारणीस दिलें, ह्या निमित्तानें पुनः ' येरे माझ्या मागल्या ' असे ह्यांत नवल काय ! ' ज्याचा जो आहे प्रकृति गुण लोपे नच कदा ' हीच गोष्ट जिजाईची. तापटपणा व चांगली बुद्धि कायम न टिकणें ह्याशिवाय जिजाईच्या दुसरे कांहीं वाईट गुण नव्हते. ह्या दोन गुणाच्या अमलांतून त्या अलिप्त असत, त्यांच्याची वागणूक अत्यंत सुशील स्त्रीसारखी असे. घरांत मिळण्यासारखें असेल ते तुकारामांस अन्न पोचविल्यावांचून त्या जेवित नसत. त्या आपल्या पतींस, मुलांस सारास फार जपत असत; व त्यांचे आचरण अगदीं शुद्ध असे. नवऱ्याचा विरक्त

र्गच्या स्वभावाच्या उलट असल्यामुळे, व मुलाबाळांस हवे तें वेळेवर न मिळाल्यामुळे
 पाचे हाल पाहून त्यांस पुष्कळ प्रसर्गी वाईट वाटे, त्या भरांत त्या तुकारामास हवें तें
 लित; पण एरवीं त्याजविषयी जिजाबाईंच्या मनांत चांगली भक्ति असे. व ही गोष्ट
 कारामही ओळखून होते तुकाराम महाराजांच्या चरित्रलेखकांनीं जिजाईंच्या स्वभावा-
 र निरनिराळीं मतें दिलीं आहेत, पण आह्मांस त्या वादात पडावेसें वाटत नाही. स्वभा-
 षला औषध नाही हें सर्वमान्य आहे; व भगवताचा हेमानेम झणून श्री तुकारामांनीं
 हर त्यास जन्मभर मान दिला तर आर्हाही तेच मानून, तुकारामाचें अनुकरण करून
 षाच्या स्वभाववर्णनावर नम्रपणाने मूकवृत्ति धारण करावी हेंच योग्य ह्योय, नव्हे का ?
 कारामास महादेव व विठोबा हे दोन मुलगे व काशी, भार्गिणी, व गंगा अशा तीन
 ली होत्या. हीं सारीं जिजाबाईंचाच मुळे ह्यातला महादेव हा लहानपणीं एकदा सुत-
 षाच्या विकारानें फार आजारी होता. अवलाईनी औषधें, भालदेच्या सर्व कांहीं
 षून पाहिलें, पण कशानेंहि गुण येईना. तुकाराम हे केवळ श्रीविठ्ठलावर भरवसा ठेवीत.
 षाची इच्छा असेल तें होवो, हाच त्यांचा मंत्र; हेच त्यांचे औषधी उपाय. मुलगा तर
 गर्दी मरणोन्मुख झालेला. त्याच्या हाल अपेष्टा आईला अगदी पाहवतना. त्या दुःखा-
 षा व वैतागाच्या भरांत तिनें विठ्ठलावर यथेच्छ तोंड सोडिलें. विठोबा देवास त्या
 र्मा 'काळ्या' असें झणत असत व त्याच्या नादीं तुकाराम लागले, झणूनच ससाराचें
 टोळें झालें असें त्यांना वाटे. शेवटीं मुलाला नेऊन विठ्ठलमूर्तीवर आपटवा झणजे
 षाच्या यातना तरी एकदम सपतील असें झणून त्या देवाळांत गेल्या, व आता आपटणार,
 असा चमत्कार झाला कीं 'तुझा मुलगा बरा झाला' असे शब्द त्यांच्या कानां पडले,
 षतात तों खरेंच भक्ताची जीवप्राण जी भक्ति तिनें ज्याचें चित्त चोरलें आहे,
 तिला बरा होऊन काय न करील ? मुलानें आपल्याला लघवी होते असें सागि-
 लें, तेव्हा आईनें त्यास उचलून बाहेर नेलें; पुष्कळ लघवी सुटून मुलगा रोगमुक्त झाला.
 तर त्यानें खावयास मागितलें व खाऊन झोप घेऊन उठला, तो चांगला बरा झाला.
 तुकारामांचा लौकिक हळूहळू चहूकडे फैलावत चालला. त्याजबरोबर श्रीविठ्ठल
 जिन करितात ही गोष्ट ऐकून, पुण्याजवळच्या चिंचवड गावचे महागणपतिभक्त चिता-
 षण देव यांनीं हा चमत्कार प्रत्यक्ष पहायास मिळावा म्हणून तुकारामास चिंचवडास
 ष्याची विनंति केली ती मान्य करून तुकाराम तेथें गेले. तेव्हा त्यांच्या नुसत्या भाष
 थशानेच चितामणी देवास त्याची नि सीम भक्ति व निर्मळ अतंकरण दिसून आलें,

व त्यांजवर भगवत्कृपा झाली आहे ह्याचेंहि कांहीं चिन्ह त्यांस दिसलें भोजनाचे वेळीं तुकारामांनीं दोन पानें अधिक आणवून मांडिलीं, व चिंतामणि देवास सांगितलें कीं 'गणपतीस भोजनास बोलवावें;' परंतु देवास तें सामर्थ्य नव्हतें, म्हणून त्याच्यानें कांहीं झालें नाहीं. तेव्हां तुकारामांनीं श्रीविठ्ठलाची व गणपतीची स्तुति व आराधना करून त्यास प्रत्यक्ष भोजनास आणिलें. त्यावेळीं चिंतामणि देवास व तुकारामांस मात्र ते उभय देवाचें दर्शन घडलें पंक्तिंत इतर मडळी पुष्कळ होती, पण त्यास वाढलेली पारिकामी झालेली मात्र दिसली, देव दिसले नाहींत मग चिंतामणि देवास अतिशय आनंद झाला व त्यांनीं तुकारामास फार गौरविलें. तेव्हां आपल्या नम्र स्वभावानुसार तुकारामांनीं चिंतामणि देवाची स्तुति केली. ती अशी—

माझा स्वामी तुझी वागवितो लाथ । तेथें मी पतित काय आलों ॥ १ ॥

तीथें तुमच्या चरणां जाहलां निर्मळ । तेथें मी दुर्बल काय वाणूं ॥ २ ॥

तुका म्हणे देवा द्विज वंद्य । मीं तो काय निघ हीन याति ॥ ३ ॥

वरील प्रसंगाचे इतर अभंग मिळून पांच अभंग पान ९७४ वर दिलेले आहेत तुकारामांस तिची मुली होत्या हें वर म्हटलेंच आहे त्या लग्नाजोगत्या झाल्या तेव्हा जिजाईंनीं पतीच्या मागें फारच निकड लाविली तेव्हां तुकारामांनीं, बाहेर जाऊन रस्त्यांत खेळून होते त्यांतले स्वजातीचे पाहून तीन मुलगे आणून त्यांस हळूच लाविली, व ब्राम्हण बोलावून लक्षें लाविली. नंतर जावयास दूधभात जेऊ घातला कांहीं वेळानें नवऱ्या मुलांच्या आईबापास ही हकीकत समजली, तेव्हा त्यांसहि मोठे आनंद झाला व आप्तसोयऱ्यांस बरोबर घेऊन ते तेथें आले, व चार दिवस सोहळा केला गांवकरी लोकांनीं हि यावेळीं साहित्य वगैरे करण्याचे कामीं चांगले साह्य केले ह्या जातयांचीं आडनावें मोझे, गाडे व जांभुळकर अशीं होती.

पठरपुरास एक ब्राह्मण आपणांस शास्त्रव्युत्पत्ति व्हावी ह्याणून उपास करीत होत त्यांस 'आजदीस जावे' असा दृष्टांत झाला तेव्हां तो तेथें जाऊन उपास करीत राहिल नंतर ज्ञानेश्वरांनीं स्वप्नांत येऊन त्यास सांगितलें कीं, 'तुकारामांस शरण जावें ह्याणून इच्छा पूर्ण होईल' तुकाराम हे शूद्र, याजकडे जाऊन काय होणार असें मनात येऊन ब्राह्मण आधींच निराश झाला तथापि दृष्टांतवचनास मान देऊन देहूपर्यंत आला ज्ञानेश्वरांचे ठायीं अपूर्व योग्यता वसत असून, ब्राह्मण त्यांच्या आज्ञेनें हिकडे येतो हे मोठे आश्चर्य वाहून, तुकारामांनीं त्याचा आदर करून त्यास अकरा अभंग करून दिले,

क प्रासादिक नारळ दिला ही गोष्ट अगदीं सॅक्रेटिसासारखी दिसते. त्या पाश्चात्य सां-
 देलफायच्या देवानें कौल दिला होता कीं, सॅक्रेटिस हा सर्व अथेन्स शहरात राहाणा
 हे तें ऐकून त्यासही असाच चमत्कार वाटला होता त्याच्या चरित्रांतल्या पुष्कळ
 टीप्पणीं तुकारामांच्या चरित्राचेंही साम्य दिसतें; तें पाहून असें वाटते कीं, निरनिराळ्या
 काळातरानें झालेलेही एकाच पुरुषांचे अवतार असतात. तुकारामांनीं नारळ व
 अंग दिले खरे, पण् ब्राह्मणास संस्कृत व्युत्पत्तिज्ञान हवें असल्यामुळे हे प्राकृत अंग
 आवडून तो ते तेथेच टाकून चालता झाला तेव्हां तुकारामांनीं १३ अभगांचें ज्ञाने-
 रास पत्र लिहिलें. हे १३ व वरचे अभग (पान ९५६ यात) आढळतील. ते फारच
 मर्मिक आहेत.

त्या ब्राह्मणानें टाकलेल्या नारळाची व अकरा अभगांची अशी गोष्ट सांगतात कीं,
 वार्जा महाराजांच्या पुराणिकाच्या पदरी राहिलेल्या कोंडोबा नांवाच्या एका ब्राह्मणास
 तुकारामांनीं पुढें ते अभग व नारळ दिला नारळात पाहतात तों नुसतीं उत्तम पाणी-
 र मोत्यें भरली होती ! कोंडोबांस पुढें त्या अभगांच्या योगानें ज्ञानप्राप्ति होऊन
 मोठी कीर्ति झाली असें ह्मणतात. अमदावादच्या एका मोठ्या सावकारानें अभीष्ट
 द्वयर्था ज्ञानेश्वरास एक लाख रुपयांच्या जवाहिराचा जवस केला होता. तो नवस फेड-
 याच्या हेतूनें सावकार नारळ कोरून, उची मोत्यांनीं भरून झाळंदीस घेऊन आला;
 त्या त्यास दृष्टांत झाला कीं, नारळ तुकारामांस द्याव्, ह्मणून सावकारानें तो तुका-
 मास अर्पण केला होता, व तोच नारळ तुकोबांनीं ब्राह्मणास दिला होता.

एक वेळ लोहगावचे कोणी लोक देहू मुक्तामीं आले होते, त्यांस असें वाटलें कीं,
 तुकारामास आपल्या गावीं घेऊन जावें व त्याचें कीर्तन भजन वगैरे ऐकावें. त्यांनीं
 तुकारामांस विनयानें आमंत्रण केलें, तें त्यांनीं मान्य करून लोहगावीं जाऊन तेथें
 त्याच्या मनाप्रमाणें भजन कीर्तन केलें. त्या लोकांनीं तेथें मोठा समारंभ करून पुष्कळ
 देवस भजन कीर्तन सतत चालविले होतें. तेथील अगदी गरीब लोकसुद्धां तुकारामांस
 आधासामुग्री देत व आदरानें त्याचे कीर्तन आपापल्या घरां करवीत व त्याचा उपदेश
 ग्रहण करीत हे लोहगावीं असतांना एकदां परचक्राचा वेडा पडला होता, त्या वेळचे
 तीन अभग पान ९८६ वर आहेत

लोहगावाहून देहूस परत आल्यावर तुकारामाची कीर्ति अधिकच वाढत चालली.
 दर्शन घेऊन त्याचे चमत्कार पहावे हा पुष्कळ भाविक लोकाचा हेतु असे, त्यामुळे

अगदी लावलांबच्या गावाहून लोकांच्या झुंडांच्या झुडी वेळू लागल्या. तेव्हां कीर्तनावर कीर्तनें सुरू झालीं त्याची आंगची उत्तम कवित्व शक्ति अभ्यासाने व उल्हासाने अधि- कच प्रकाशली, त्यामुळें त्यांच्या कीर्तनास अतिशय रग चढे. ' बोले तैसा चाले, ' निस्पृह, निर्भोड व स्पष्टवक्ते असून भक्तिरसानें तुंडुब भरलेलें त्याचें अत करण कीर्त- नाचे वेळीं जेव्हा ईश्वर प्रेमानें अतिशय उचवळू लागे, तेव्हा समुद्र जसा चद्रास भेट पहातो, तसा त्यांचा जीवात्मा परमात्म्यास भेटण्यास धावतो आहे असा भास होई व श्रोतेही देहभान विसरून जात, व त्याचें चित्त तुकारामाचे ठायीं लीन होई. ह्यांच्या कीर्तनास अनेक जातींचे लोक येत पण विद्येच्या व जातीच्या वृथाभिमानामुळें ब्राह्म- णांची समजूत त्याजविषयीं अशी असे कीं, हा कुळबट उगाच काहीं तरी पाखांड माज- वीत आहे, अशा प्रकारची बडबड ब्राह्मणमंडळी नेहमीं करीत इतक्यात पुण्यच्या ईशा- न्येस धावली नावाचें खेडें आहे, तेथें रामेश्वरभट्ट ह्याणून एक राजमान्य विद्वान् ब्राह्मण होते, त्यास तुकारामाची लोकप्रियता पाहून मत्सर उत्पन्न झाला, व त्यांनीं निश्चय केला कीं, याला काहीं तरी शासन झालें पाहिजे मग त्यांनीं गांवच्या अधिकाऱ्याच्या मनांत तुकारामाविषयीं वैषम्य उत्पन्न करून त्याजकडून देहूच्या पाटलास तुकारामांस हद्दपास करण्याचा हुकूम मिळवून दिला. तो तुकारामाच्या दृष्टीस पडतांच त्यास मोठी चिंता उत्पन्न झाली कीं, हें पूर्वींघार देवस्थान सोडून कसें जावें प्राणाहून प्रिय अशा वडिलो- पार्जित विठोबाच्या सेवेस अंतराय होणार याचें त्यांस अनिवार दुःख झालें

हें सारें कृत्य रामेश्वराचें, असें समजतांच तुकाराम त्यास शरण गेले व तेथेंच त्यांस विठ्ठलभजन सुरू केलें त्यांत श्रुतांचा अर्थ आलेला पाहून, रामेश्वराचें पित्त अगदीं खवळलें व ते तुकारामांस ह्याणाले—“तू शूद्र आणि श्रुत्यर्थ सागतोस तो ऐकणें व सांगणें हें दोन्ही नरकप्रद आहेत, ह्याणून तू हें कवित्व करू नको ” तुकाराम ह्याणाले.—“ श्रीपांडु रंगाच्या आज्ञेवरून मी ही बडबड करीत आलों, पण आता आपण द्विजवर्य आज्ञापित्त आहां, ह्याणून इत पर कवित्व करणे सोडून देतो, पण आजपर्यंत केलेल्या कवितेचें काय करू !” तेव्हा रामेश्वरांनीं तें बुडवून टाकण्यास सांगितलें मग तुकाराम देहूस आले व श्रीविठ्ठलमूर्तीस हा वृत्तांत निवेदन करून त्यांनीं अभगांच्या वद्द्या वरखाली दगड चिपांनीं रुमालात बाधून इद्रायणीच्या डोहात बुडवून टाकिल्या, तेव्हां पुष्कळ भावि- लोकास फार वाईट वाटलें, व विघ्नसतोष्याचा आनदतरंग गगनांत मावेनासा झाला मग चार पाच दिवसांनीं हे परोत्कर्षासहिष्णु वीर तुकारामाकडे येऊन मानभावीपणा

श्रमणतात कीं, 'तुम्हीं पूर्वी इंद्रायणींत खतें बुडवून ससार बुडविलात व आता कवित्व
 बुडवून परमार्थासही मुकलात. ना प्रपच ना परमार्थ साधला. असलें हे जिणें काय-
 कामाचें!' हें खोंचून बोलणें त्याच्या आधीच हताश व भगलेल्या चित्तास शल्यवत्
 होऊन त्यानीं अन्नपाणी वर्ज्य केलें व देवळासमोर तुळशीवृदावनाजवळच्या एका शिळे-
 पर विठ्ठलकरुणा भाकीत पडून राहिले ते तेरा दिवसपर्यंत ह्या कुशीचे त्या कुशीस-
 तुद्रा वळले नाहींत, मग हालण्याचालण्याचें नाव तें कशाला? तेरा दिवसाच्या उपवासाने
 अतर्यामींच्या अलोट दुःखाच्या वेदनानीं शरीर अगदीं कृश होऊन डोळ्यांत प्राण
 उरला होता जवळ गेलें ह्यणजे नामस्मरणाचा मद ध्वनि ऐकू येई व श्वासोच्छ्वासाचा
 भास होई, तेवढ्यावरून मात्र समजावें कीं हे जिवंत आहेत। बाकी काही उरलें
 म्हणतें ही त्यांची अत्यंत करुणावह स्थिति पाहून त्याच्या भक्तांचें चित्त फारच हळ-
 हळले. तेरा दिवस लोटल्यावर रात्री ह्या भक्तास देवाचा दृष्टात झाला कीं, "तुकारामांचे
 कवित्व मीं पाण्यात रक्षण केलें आहे त्यांच्या वह्या उदईक पाण्यावर तरतांना दिसतील,
 महांटेस जाऊन काढून आणाव्या." त्याप्रमाणें भक्तमडळी पहाटे इंद्रायणी तीरी जाऊन
 पहाते तों खरेंच। अभगाच्या वह्या डोहात कोरड्या तरगत होत्या, त्या काढून घेऊन
 त्यांनीं श्रीविठ्ठलाची व त्याच्या प्रेमळभक्ताची-तुकारामाची-पुष्कळ स्तुति केली व अगदीं
 उत्सुक अंतःकरणाने व मोठ्या उल्हासान ते लागलेच तुकारामाकडे येऊन सद्गदित
 होऊन मोठ्या कळवळ्यानें ह्यणाले-"महाराज आपण महासाधु, आपल्या भक्तीला वश
 झालेल्या श्रीपादुरगाने आपल्या वह्या इंद्रायणीच्या डोहात आजवर रक्षण करून
 आतांच आपणास आणून दिल्या आहेत, त्या डोळे उघडून पहा" हे अमृ-
 ताधिक शब्द ऐकून तुकारामाच्या त्या शुष्क व मृतवत् देहात जशी कांही वीजच
 संचरावी, याप्रमाणे ते तत्काळ खाडकन् उठून बसले. वह्या पाहताच त्या
 अनन्यप्रेममूर्ति भक्तांचें हृदय कृतज्ञता व आनदानें उचवळून गेलें, तो लोट अंतःकरणांत
 भावेनासा होऊन डोळ्यांवाटे आनदाश्रुचे पूर लोटले, व मुखानें अंतःकरणात खच-
 केलें प्रेमभांडार, स्तुतिपर अभगाच्या रुपानें रिक्त केले, तो प्रसंग कोणती निर्जीव
 लेखणी चितरू शकेल? बारा वर्षे वनवास भोगून परत आलेल्या प्राणाधिक श्रीरामास
 पाहून कौसल्या देवीला झालेल्या आनदाला तरी काही मिति असेल! पण हा आनद तर
 अद्भुत होता त्या वेळचे त्यांचे अभंग इतके प्रेमपूर्ण व भक्तिरसानें ओथबलेले आहेत,
 कीं त्यांतले दोन यथे दिल्यावांचून मनास रहावतच नाहीं

रूपें गोविलें चित्त । पायीं राहिलें निश्चित ॥ १ ॥
 तुझीं देवा अवघेची गोमटे । सुख देखतां दुःख न भेटे ॥ २ ॥
 जाली इद्रिया विश्राति । भ्रमतां पीडत ते होतीं ॥ ३ ॥
 तुका ह्मणे भेटी । सुटली भववदाची गाठी ॥ ४ ॥

हा अभग त्याच्या मनोवृत्तीचें अंतःकरणावर उत्तम चित्र उठवितो, तें पाहून कसलाही मनुष्य घटकाभर विदेही बनून सच्चिदानदरूपात विलीनदास होऊन जातो. अशी त्या अभगाची जबर, विलक्षण सत्ता अजून अनुभवाम घेते; तर त्या भाविक भक्तांस त्या वेळीं कायू धाटले असेल, याची कल्पना करावी.

तू माउलीहून मयाळ । चद्राहूनि शीतळ ॥ १ ॥
 पाणियाहूनि पातळ । कळोळ प्रेमाचा ॥ २ ॥
 देऊ काशाची उपमा । दुर्जा तुज पुरुषोत्तमा ॥ ३ ॥
 ओवाळूनि नामा । तुझ्यावरुनि टाकिलों ॥ ४ ॥
 तुवा केलें रे अमृता । गोड त्याही तू परता ॥ ५ ॥
 पाच्या तत्त्वांचा जनिता । सकळ सत्ता नायका ॥ ६ ॥
 काही न वोलोनि आतां । उग्राच चरणीं ठेवितों माथा ॥ ७ ॥
 तुका ह्मणे पंडरिनश्या । क्षमा करा अपराध ॥ ८ ॥

हा अभग कोणत्या सहृदय श्रोत्यांस व वाचकांस प्रेमवश करून भक्तिरसानें विरघळविणार नाही ? असो. तुकारामांस याच प्रसर्गां काही साक्षात्कार झाल्याचें त्याच्याच उद्गारांवरून दिसतें.

थोर अन्याय केला । तुझा अत म्या पाहिला ॥ १ ॥
 जनांचिया बोला । साठी चित्त क्षोभविलें ॥ २ ॥
 भागविलासी केला सीण । अधम मी यातिहीन ॥ ३ ॥
 झांकूनि लोचन । दिवस तेरा राहिलों ॥ ४ ॥
 अवघें घालूनिया कोडें । तानभुकेचें सांकडें ॥ ५ ॥
 योगक्षेम पुढें । तुज करणें लागेल ॥ ६ ॥
 उदकां राखिले कागद । चुकविला जनवाद ॥ ७ ॥
 तुका ह्मणे ब्रीद । ताच केलें आपुलें ॥ ८ ॥

तूं कृपाळू माउळी । आह्या दीनाची साउळी ॥ १ ॥
 न सरित आलो । वाळ्वेशें जवळी ॥ २ ॥
 माझे केलें समाधान । रूप गोजिरें सगुण ॥ ३ ॥
 निवविलें मन । आलिंगन देऊनि ॥ ४ ॥
 कृपा केली जनाहातीं । पायीं ठाव दिला संतीं ॥ ५ ॥
 कळों नये चित्तीं । दु ख कैसें आहे ते ॥ ६ ॥
 तुका झणें मी अन्यायी । क्षमाकरीं दो माझे आई ॥ ७ ॥
 आतां पुढे काई । तुज घालू साकडें ॥ ८ ॥
 कापो कोणीं माझी मान । सुखें पीडोत दुर्जन ॥
 तुज होय सीण । तें मी न करीं सर्वथा ॥ ९ ॥
 चुची जाली एकवेळ । मजपासुनि चाडाळ ॥
 उभें करोनियां जळ । माजी वद्या राखिल्या ॥ १० ॥
 नाही केल्या हा विचार । भाजा कोण अधिकार ।
 समर्थासीं भार । नकळे कैसा घालावा ॥ ११ ॥
 गेलें होऊनिया करोनिया मार्गें । नये बोलों तें वाउगें ।
 पुढिलिया प्रसगें । तुका झणें जाणावें ॥ १२ ॥

भक्तांची सत्ता, दृढनिश्चय व अभिमान आणि कळवळा दाखाविणारे हे अभंग फार हृदयगम आहेत. त्यांत श्रीविठ्ठल बालरूपाचे उक्त भेटून त्यांनीं आपलें सांतवन केलें असें तुकारामांनीं झटलें आहे. भगवतानें बालरूपानें दर्शन देणें यांत फार अर्थ आहे. भक्ताची थोडी व आपलें अनुपम वात्सल्य आपण लहान व नम्र होऊन जितकें उत्तम तत्वेनें दर्शविलें गेलें आहे, तितकें दुसऱ्या रूपानें साधणें नाही. त्यानें, ईश्वरास भक्तान्ना आदर केवडा वाटतो, व भक्तिच्या अर्गीं ईश्वरास वळावण्याचें केवढें सामर्थ्य आहे, व शेमाचें उत्तम लक्षण जें प्रियजनांच्या ठायीं नम्रता तीं सारीं यांत व्यक्त झाली आहेत.

अशी अभंगाच्या वद्यांची हकीकत होते, तीं तिकडे रामेश्वरभटांवर एकाएकीं कांहीं शब्दांच प्रसंग गुदरला. पुण्यांत वागनाथ झणून जागृत दैवत होतें, त्यावर रामेश्वरांची मोठी धरदा असे. तेथें ते दर्शनास गेले असतां एका विहिरींत स्नानास उतरले. विहीर उतरून गेल्या वेळां तात अनघडांसद्ध नावाच एक अवलिया उतरले होते व त्या विहिरीच्य

पाण्यानें निमाज पडण्याच्या वेळीं ते हातपाय तोंड धुत होते त्या विहिरींत स्नान करून रामेश्वर बाहेर येतात तों एकाएकीं त्याच्या अंगांत अतिशय दाह होऊ लागला. कोणी ह्मणतात पाणी गडूळ झालें ह्मणून फकीराने शाप दिला कीं हें कृत्य करणाराचा दाह होवो. व कोणी ह्मणतात फकीरानें पाण्यावर कांहीं प्रयोग केला असावा, व कोणास वाटलें कीं, तुकारामांत कवित्व द्वेषबुद्धीनें नष्ट करविलें ह्मणूनच असें झालें-असावें असे अनेकाचे अनेक तर्क होते अगावर सतत ओळीं वच्चें व पाण्याची धार धरून अनेक औपधोपचार करूनही जेव्हा रामेश्वरांचा दाह शमेनासा झाला तेव्हां ते अलकापुरीस ह्मणजे आळदीस जाऊन ज्ञान देवाची आराधना करू लागले. तेथें त्यांस तुकारामांस शरण जाण्याविषयीं दृष्टां झाला व त्याच सुमारास तिकडे देहूस त्यांच्या अभंगांच्या वद्दया पाण्यांतून घर आल्या वर्तमान चहूकडे पसरून रामेश्वरांच्याही कानीं गेलें, तेव्हां तुकारामांशीं आपण द्वेष केल्या बद्दल त्यास फार पश्चात्ताप झाला. मग त्यांनीं तुकारामांची एका अभंगात स्तुति करून ती शिष्याहातीं त्यास पाठविला; ती हकीकत वाचून तुकारामास त्यांच्या अवस्थेबद्दल वाई वाटलें व त्यांनीं रामेश्वराकडे पुढील अभग पाठविला.

चित्तशुद्ध तरी शत्रु मित्र होती । व्याघ्र हे न खाती सर्व तथा ॥ १ ॥
 विष तें अमृत अघात तें हित । अकर्तव्य नीत होय त्यासी ॥ २ ॥
 दुःख तें देईल, सर्व सुखफळ । होतील शीतळ अग्निज्वाळा ॥ ३ ॥
 आवडेल जीवा जिवाचिये परी । सकळा अतरा एक भाव ॥ ४ ॥

हा अभग वाचतांच इतके दिवसाचा रामेश्वरांच्या अगाचा दाह तो तत्काळ ज्ञात झाला मग ते आळदीहून तुकारामांस भेटावयास निघाले, तो वाटेंतच उभयतांची गां पडली रामेश्वरांनीं कृतज्ञ अतःकरणानें तुकारामांची पुष्कळ स्तुति केली व तुकारामांनीं आपल्या नेहमींच्या विनयवृत्तीनें त्यांशीं गर्वरहित व मोकळ्या मनानें भाषण केले मग दोघेही आळदीस गेले व लवकरच तुकाराम देहूस परत आले. ही हकीकत घडल्यापासून रामेश्वर हे तुकारामांशीं पुढें निरतर स्नेहभावानें वागून त्याजवळच राहू लागले. हा वरील अभग कै न्यायमूर्ति रानडे यांनीं आपल्या एका व्याख्यानास आधा भूत धरिला आहे तुकारामांच्या अभंगानें रामेश्वरभट्टाचा दाह शमला, हें अनघडासि अवलियांस कळलें, तेव्हां त्यास मोठा चमत्कार वाढून, ते तुकारामांस पहावयास आले, त्यांच्या भेटीनें त्यास फार आनंद व समाधान वाटलें.

एकदा तुकाराम महाराजावरु मोहित झालेली कोणी एक स्त्री कामवश होऊन एकांवरु
 ाहून त्याजकडे आली होती तेव्हा या साधुपुरुषानें तीस मातेसमान मानून व पुष्कळ
 दुपदेश करून निरोप दिला ज्यांनीं भक्ति हा आपला विषय करून मन ईश्वरास
 ाहिलें त्याजपुढें विषयाचा तोरा किती ? ह्या प्रसंगीचे त्यांचे काही अभंग आहेत.
 ाहगांवच्या लोकावर तुकारामाचा फार लोभ असे व त्यांचीही तुकारामांवर तराचि
 क्ति असे, त्यांस तेथलें आमत्रण आलें ह्मणून तिकडे ते गेले होते. बरोबर भाऊ
 न्होबा, रामेश्वरभट्ट, गगाजीभवाळ व सताजी तेली हे व इतर काहीजण सदोदित
 सत, ते भजनाचे वेळीं मागें उभे रहात व धूपद धरीत. कथा भजनाची एकसारखी
 ड लागली होती तेथले लोक भक्ति रसास्वादानें अगदी गुग झाले होते, पण त्या
 वांत शिवजी कासार ह्मणून एक गृहस्थ होता तो मात्र तुकारामाची नेहमीं निंदा करी.
 क्क्यांत एकदा असें झालें की, एक दरिद्री ऋणपीडित ब्राह्मण तुकारामास शोधित
 आला तो आळंदीस धरणें घेऊन वसला असता त्यास दृष्टांत झाला की, तुकारामा-
 ष्टे जावें ह्मणजे सकट दूर होईल हें ऐकून तुकारामांनीं ब्राह्मणास अश्वासन दिलें व आपल्या
 ष्ट व शिष्य भडळींस साह्य करण्यास सांगितलें. त्यांनीं गांवच्या लोकांकडून मागून
 ष्टा जमविला व ब्राह्मणाच्या कर्जाची भरपाई केली तेव्हां तो मोठ्या आनदाने स्वदेशीं
 त्त गेला. ही गोष्ट कासारास समजल्यावर त्याच्या मनाचा वाईट ग्रह बदलला व
 ष्ट्या साधु पुरुषांचा द्वेष करणें गैर आहे असें त्यास वाटूं लागलें. पुढें काहीं दिव-
 ष्टीं ह्या कासाराचे गुमांस्ते छत्तीस बैल घेऊन सुबईस कधील खरेदी करण्यास गेले
 ष्टे ते परत येऊन पहातात तों आणिल्लें कधील नसून रूपे आहे त्याबद्दल सुबईच्या
 ष्ट्याच्यास विचारतां त्यांनीं कधीलच दिलें होतें,' असें कळविलें. नेल्यां कासार

त्याचवेळीं त्याचवेळीं आला त्यास तुकाराम ह्मणाले कीं तुझ्या सुदैवानें तुला हा
 सर्वेंतय द्रव्यलाभ झाला आहे, त्याचा सद्व्यय कर मग शिवाजीनें लोहगावी
 असरु लोकासाठीं एक मोठी विहीर बांधली व ब्राह्मणभोजनें घालून पुष्कळ दानधर्महि
 मग ह्या विहिरीस
 लक्ष्णच परिणाम घडला. त्याची वृत्ति धनलोभाने फुगून न जातां उलट तो काहीं
 लीं विरक्त झाला व अक्षय्य तुकारामापाशीं येऊन बसूं लागला ही त्याची वृत्ति
 न त्याच्या बाय
 क्त बनत चालला, ह्मणून ती त्यांचा फार मत्सर करू लागली. तेनें एके दिवशीं
 ारामांस घरीं बो
 लावून स्नानाच्या निमित्तानें त्यांच्या अगावर रूप कदत पाण्याच्या

धोंगरी ओतिल्या तेव्हा त्यांचें अंग आतिशय पोळलें त्या वेळचा त्याचो व
आहे; पुढे या बाईस कोड उठले, तेव्हा तुकारामास आंघोळ घालून भाजलें हो
तेथली माती लाविल्यानें ते बरें झालें, तेव्हापासून ती द्वेषभाव सोडून तुकारामां
भजनी लागली

अशा एकेक गोष्टी चहूकडे प्रसिद्ध झाल्यामुळें तुकारामाचें दर्शन घेण्यास अ
लोक थेंऊ लागले. शिवाजी महाराजाना त्याची कीर्ति ऐकून भेट घ्यावी असें व
लागलें तेव्हां त्यांनीं कारकुनावरोबर नजराणा, घोडे, अबदागिरी व बराच लवाज
वेऊन, त्यास भेटास बोलाविलें. तेव्हां तुकारामांनीं कशाचाहि स्वीकार न करि
नम्रपणे ह्मटलें की, आह्मी भगवताचे दास, आह्मांस हें ऐश्वर्य कशाळा ? हें सारें तुम्
तुम्ही परत न्या ! असें ह्मणून व शिवाजी राजांस व त्याच्या अष्टप्रधानांस उपदेश
असे सात अभग कारकुनांस लिहून दिले. (पान ९८२ पहा). ह्यांत सांगितलेली राजनी
पाहून आजकालचे मुत्सद्दी सुद्धां स्तब्ध होतात, अशी त्यांची योग्यता आहे. तुकार
महाराजाचा भगवद्भजन हाच एक विषय होता, तरी त्याच्या तोंडून राजनी
तत्त्वांचा उपदेश असा मासलेवाईक थावा हे काही लहानसहान आश्चर्य नव्हे !
अभग व तुकारामांची निस्पृहता पाहून राजांस चमत्कार वाटला, व त्यांच्या मन
तुकारामाविषयी विशेषच आदर वाढला त्यांस भेटीची उत्कंठा इतकी झाली कां, वरोव
शलका शलका मडळा घेऊन व पुष्कळस जवाहोर व नजराणा घेऊन स्वारी तुकारामांक
गेली, व जवाहिरानें भरलेलें तबक स्वहस्तें त्याजपुढें ठेविले पण त्या निस्सीम भगवद्भ
काचें चित्त लवमात्रहि चळलें नाहीं. त्यानें त्या चालून आलेल्या लक्ष्मीचा अगत
मनापासून तिरस्कार केला. भगदूपिणी भक्तीच्या अक्षय्य ईश्वर प्रेमार्ची माळ घात
त्यामुळे दैवी संपत्ति ज्याच्या पायीं लोळत आहे, त्याच्या पुढें या नश्वर सपत्तीच
मातब्बरी काय ? ती त्याला मृत्तिकेसमान भासली, व देवाने हा प्रसंग आपणांच
कां आणला ? याचें वाईट वादन अत्यंत केविलपणें जणुं काय 'प्रभो, कितो अं
पहातांस हा माझा' असे ह्मणून कटाळा व तिरस्कार दाखविला. शिवाज
महाराजांस हें पाहून अत्यंत आश्चर्य वाटलें. त्यानीं ते सर्व जवाहिर धर्मा
दिलें व तुकारामाच्या भजनकीर्तनात ते लीन झाले. त्यांच्या मनाला उपरति होऊन
राज्यकारभार प्रधानादिकांस सांगून त्यांनीं एकांत पत्करिला. सकाळी जाऊन एक
वसावे तें राजा कीर्तनास घावें. हें त्यांच्या मातुभीत समजतें तेव्हां त्यांस फार वाई

टलें आपला एकुलता एक मुलगा, पोटी संतान नाही, अल्पवयी, शिरावर राज्य-
गार आणि संसारातून विरक्त झाला, तेव्हा पुढें गति काय होणार ही चिंता
त्यांच्या हृदयास जाकू लागली. त्यांनी तुकारामाकडे येऊन मोठ्या आर्जवानें ही हकीकत
भागून मुलाचें लक्ष पूर्ववत् ससाग्रस लागावें असा उपदेश करण्यास विनति केली.
जिहां तुकारामांनीं तें मान्य करून रात्रां राजे कीर्तनास आलेले पाहून कर्मकांडाचें
नरूपण केलें. तें इतकें रसभरित झालें की शिवाजीचें व श्रोत्यांचीं मनें द्रवलीं. वर्णा-
मधर्म व कर्तव्यपालन हाच तरणोपाय असें त्यांनीं त्या कीर्तनात प्रतिपादन केलें,
जिहां राजांच्या मनांत हा बोध ठसून महाराष्ट्राच्या सुदैवानें त्यांनीं पुनः राज्यसूत्रें हातीं
पुण्याचें मान्य करून, तुकारामाचा आशीर्वाद व प्रसाद ग्रहण करून ते आनवानें परत
जिण्यांत गेले व आपल्या वृद्ध मातुश्रींस त्यांनीं निश्चित केलें.

नंतर चार महिने होतांच लोहगावाहून तुकाराम परत देहूस आले. या वेळीं त्यांच्या
तून पुष्कळ चमत्कार घडले. दरिद्रास चमत्कारिक तऱ्हेनें रुक्मी प्राप्त होणें, मुक्यास
वाचा, एकाचें अन्न अनेकांस पुरणें, हिंस्र पशु वश होऊन माणसाळणें, लोखंडाचें सोने
रणें, खाऱ्या विहिरांचें पाणी गोड होणें, अधारांत अंगांतून तेज दिसणें, संपायाला
लेला पदार्थ पुष्कळ दिवस पुरणें, मेलेले मूल जिवंत होणें, इत्यादि अनेक अद्भुत
कार महीपतींनीं वर्णिले आहेत, पण ते येथे देण्यास अवकाश न्हीं. ह्या सर्व चम-
त्कारांवर पुष्कळांचा विश्वास नसल्यामुळे अनेकांनी अनेक मते दिली आहेत, आह्मास
हिंहीं झणावयाचें नाहीं, तरी एवढें मात्र सांगितल्यावाचून रहावत नाहीं की-अनिवार
स्तीच्या अंगी सामर्थ्यहि असतें, अथवा भक्तास वश होऊन ईश्वर त्यास तें देतो व
आ योगानें चमत्कारिक वाटणाऱ्या गोष्टी त्याजकडून घडतात. त्याची प्रतीति पहावयास
ज्ञासूनी स्वतः त्या योग्यतेस चढून मग मत द्यावें हें वरें.

तुकाराम आषाढीकार्तिकी एकादशीची पंढरपुरची वारी नेमानें करात असत असैं
जिं द्वटलेंच आहे एकदां त्यांची प्रकृति अतिशय अस्वस्थ होती, त्यामुळे त्यांस वारीस
विवेना, तेव्हां त्यांनी श्रीपांडुरगास छत्तीस अभंगाचें पत्र पाठविलें. त्यांत आपण येण्यास
समर्थ आहों हें दर्शवून, भगवताची करुणा अतिशय प्रेमळ तऱ्हेनें भाकली आहे.
(पान ९५८ वहा). हे अभंग वारकऱ्यांनीं पंढरपुरास श्रीविठ्ठलास दिले. तेथून
वरत येईपर्यंत तुकाराम अगदी अस्वस्थ होते. त्यास अगदीं चैन पडत नव्हतें. वार-

करी परत घेतांच त्यांस त्यांना प्रेमभरात हड आलिंगन दिलें व घडरपुन्नेथि समाचार ऐकून ते सतुष्ट झाले. त्या वेळीं पढरीनाथांना तुकारामास देहूस येऊन ते दिलें व त्याजवरोबर भोजन केले, अशी आख्यायिका आहे. भक्तकुलरमणी हि हिचा भगवंताचे ठायीं अनन्य भाव होजा, त्याची आठवण हे अभग पहातांच बांधून रहात नाही ईश्वरप्रेमाचे लक्षण खऱ्या भक्तानीं असें वर्णिलें आहे. प्रिया, पुत्र, मित्र, बंधु, सखा, मातापिता हीं सर्व अन्योन्य नातीं त्यांच्याठायीं न वतात. त्याचा प्रत्यय देवी मिराबाईप्रमाणें तुकारामांच्या अभगांत हवा तेथें आयेतो. व हीच भक्तीची रमणीयता होय. भगवतास कधी आई मानून, तर कधी मूर्त समजून, कधीं दासाप्रमाणें तर कधीं लत्तेने, कधीं लाडानें तर कधीं स्नेहानें, व कधीं प्राणप्रिय पतीचा विरह असद्य होऊन हृदयस्फोट होत असलेल्या विह्वल साध्वीच्या उद्धारार्थां, असें अनंत प्रकारांनीं आपल्या देवास आळविले आहे. फार दिवस सातुरवसाने कांचलेल्या मुलीनें आईचे नांव घ्यावें, अथवा कसायाच्या हातात सांपडलेल्या गाईनें दानवाणीने हंबरडा फोडावा, तसें प्रपचतापानें गाजलेल्या व ईश्वरभेटीत विह्वळ व उत्सुक झालेल्या हृदयाचें चित्र यांच्या करुणारसपूर्ण अभगांनीं रंगविलें आहे मनुष्याला मनुष्यपण जें आहे, तें केवळ त्याच्या अंतःकरणानेंच आले आहे व अंतःकरणाची थोरवी, भक्ति व प्रेमासुखेंच आहे कारण त्या गुणांत मनुष्यांस देवत्व आपण्याचें सामर्थ्य आहे त्या भक्तीचा वा प्रेमाचा विषय ज्यांनीं भगवत केला आहे, त्यांच्या त्या अनुपम हृदयनिधीच्या तरंगांत भगवताच्या तृष्णीतल्ले हृदयंगम चित्रें पाहून घ्यावीत त्यांच्या सर्व अभगांत प्रेमळ भक्तिरत्नानें ओथबलेले अभग आहेत ते अक्षय्य व चित्तद्रावक आहेत त्यांचा प्रभाव फार विलक्षण आहे असा अनुभव आल्यावाचून रहात नाही, म्हणूनच आम्ही असल्या अभगास 'जीवत अभग' म्हणतां कोठें कोठें अभगांतून यास आपल्या पूर्वजन्मीची ओळख पटल्याचें दर्शविलेले आढळतें. निष्कपट, निर्मळ, बालकांसारखें शुद्ध कोमल अंतःकरण, अत्यंत दयाळूवृत्ति, अभिमानशून्यता, स्वार्थाची ओळखही नसणें, अपार उदारता, उदात्त व गर्भीर विचारशक्ति, अमर्याद निस्पृहता, अतिशय स्पष्ट वक्तृत्व, उत्तम कल्पकथा, निर्लोभता, निष्काम अनुपम भक्ति व भगवद्भजनीं तनमनधनाचें अर्पण व सर्वैव परमार्थ बोध, तत्परता हे यांचे मुख्य गुण त्यांच्या अभगात ठिकठिकाणीं बठले आहेत. वाचनानें अथवा श्रवणानें मनुष्याचीं मनें अगदीं वश करून सोडण्याचा गुण या अभगांत ओतप्रोत भरला आहे. त्यांची कविता मधुरस्वितासारखी लहज, सुंदर, सरळ

टलें आपल बहुतेक सुलभ आहे त्यास सगुणोपासनेचीच भक्ति विशेष असे एकदां एका
 र आणि । वाद्याच्या आग्रहास्तव हे विवेकसिंधु श्रवण करण्यास गेले व तांडावरून घुगट
 यांच्या हृदय वसले. ब्राह्मण निरूपण करू लागला तरी हुकार काहाच मिळना झणून घुगट
 गून मुलाचे गहातो तों तुकाराम कानात घट्ट बोळे घालून मुखाने नामोच्चारण करीत वसलेले !
 ष्हां तुकारामास फार क्रोध चढला. त्यांनीं सगुणोपासनेचा महिमा दाखवून आपणास
 रूपण केले भक्ति आवडत नाही असे सांगितले. नंतर तो ब्राह्मणही यांचा अनुयायी झाला.
 मधर्म व असेच एकदां लोहगावी कीर्तनाचे वेळीं दोन दुराग्रही कर्ममार्गवादी संन्यासी
 ष्हां गेले होते त्यांचे नाममाहात्म्यवर्णन ऐकून त्यांचे पित्त खवळले व त्यांनीं तुकारामां-
 ष्यां फिरीद केली. तेव्हां दादोजी कोंडदेवांनीं तुकारामांच्या कीर्तनाचा पुण्यास भर
 ष्यां शकसमूहात योग आणून, संन्याशासही बोलाविले. तेव्हा तुकारामाचा भाव पाहून त्यास
 न प्रनुताप होऊन ते तुकारामास नम्र झाले ते पुण्यास असता शिबूजीराजे कीर्तनास येत
 असत, त्या पाळथीवर राहून यवनांना एकदां देवळाभोंवतीं गुराडा घातला. तेव्हा
 चा, तुकारामांनीं राजास अभय आश्वासन दिले, त्या विकट प्रसंगातून श्रीपादुरगकृपेनें त्यांची
 रणे, सुटका झाली ती अशी की, कौणी इसम घोड्यावरून जातांना यवनास दिसला, ते
 लेला शिवाजी असे समजू ते पाठलाग करीत गेले, इतक्यात राजे सुखरूप निघून गेले
 कार कोंडोपंत लोहोकरे नावाच्या ब्राम्हणास तुकारामांना काशीयात्रा करविली त्यांची हकी-
 कत मनोवेधक आहे. ब्राह्मण दरिद्री होता. त्यास तुकारामांनीं एक होन दिला होता व
 तो मोडून शेवटी उरेल तो एक पैसा पदरी वांधून देवण्यास सांगितले. असे
 ष्यां त्या पैशाचा पुन होन होत असे त्या रीतीनें त्यास यात्रा करण्यास हवे तितक
 द्रव्य मिळाले शेवटी तो होन तुकारामांना परत घेतला. एकदां तुकारामांनीं आपल्या
 माडीचे कातडे कापून दाखविले तों, आत पिजलेल्या कापसासारखे दिसले, रक्तमास
 कांही नव्हते. लोहगावच्या लोकावर परचक्र आल्यामुळे पुष्कळांचा घरे, दारे नष्ट झाली.
 तुकाकाहा वाट फुटेल तिकडे गेले, काहीं विरक्त होऊन होईल तें होवो झणून तेथेच राहिले,
 ष्यां झाले थोडे तुकारामाच्या लोभाने देहूस येऊन राहिले एकादर्याम देहूस मोठा कीर्तनाचा
 ववेना उत्सव होई तेव्हां त्यांचे चौदाहि शिष्य हजर असत व आसपासहून पुष्कळ लोक यत्
 समर्थ असत. त्यांची तुकारामावर अगदी कायावाचामने करून भक्ति जडली होती असे
 पान होतां होता तुकारामांना घोड्याच दिवसांनीं ' काया ' ब्रह्म केली, ते भजनात रंगून
 वरत जाऊन देहभान विसरत, तेव्हां त्यांनीं आपली स्थिति बघिली आहे ती अशी.—

डोळां भरले ह्य । चित्ता पाया पें सकल्प ॥ १ ॥

अवधी घातली वांटणी । प्रेम राहिलें कीर्तनां ॥ २ ॥

वाचा केली माप । रासीं हरिनाम अमुप ॥ ३ ॥

भरुनिया भाग । तुका बैसला वांडुरग ॥ ४ ॥

आह्मीं भक्ति करितो ती स्वतः साठीं, स्वार्थीसाठीं, लौकिकास्तव अथवा चान्हें ह्मणून करित असतो पण तुकाराम हे भक्तीसाठीच भक्ति करित व देवा साठीच म आळवीत. त्याची भक्ति न प्रणय देवच हाऊन राहला हाता, त्यामुळ देवाचा त्याचे अंगां आलीं होती. तीं अशीं कां, दुष्ट, मूर्ख, दरिद्री, रोगग्रस्त, दीन, श्रीमंत, र चांगले, वाईट, सवाशीं ममतेने वागून हितचितीत व त्यांनीं सन्मार्गास लागून आ सफल करावें ह्मणून मनापासून उपदेश करित.

फारवेळ दृष्टी आड झालेल्या आईसाठीं मूल जसे कावरे वावरे होतें, अथवा दुष्कार ग्रस्ताचा जीव जसा अनासाठी कासावीस होतो, तशी यांची वृत्ती भगवद्रूपदर्शनासाठी होत असे. सामान्य माणसें सर्वापुत्र, आप्तइष्ट, कामक्रोध, लोभमोह, भूकतहान इत्या दिकांच्या तापानें व्याकूळ होऊन वेडावतात, पण तुकाराम हे भक्तीनिच कासावीस वेडे होत त्यांच्यांत व इतरांत दुसरा मोठा भेद आहे तो हा कीं दुष्ट, मूर्ख व अज्ञान माणसांचा त्यास कृटाळा व तिरस्कार न येतां उलट दयेनें त्यांचें मन कळवळे व त्यांत सुदुद्धि यावी ह्मणून ते देवास विनवित

पुढें पुढें तुकारामांस ऐहिक क्रमाचा अगदीं कंटाळा येऊन वैकुण्ठ पुरास जावस वाट लागलें शेवटीं शेवटीं तर त्यानीं असें आरभिलें होते, कीं कवितेंतच जे बोलायाचें ते सर्व ह्मणावें, एरवीं भाषण करू नये वैकुण्ठास जातो असें ते वारंवार ह्मणत शेवटीं विरोधी नाम सवत्सरांत शके १५७१ त वद्य द्वितीया सोमवारी सकाळीं त्यानीं आपल्या अनुयायास अखेरचा उपदेश केला व पत्नीस निरोप धाडिला कीं, 'आह्मीं वैकुण्ठपुरास जातो, तर तुझीही बरोबर चलावे' परंतु त्यानीं उलट कळविले कीं, 'मी पांच महिन्यांची गरोदर असून लेंकरें वाळे लहान आहेत घरी गुरें ढोरें आहेत, हा प्रपचाचा पसारा टाकून येववत नाही' शिवाय हे नेहमींच वैकुण्ठास जातो ह्मणत तेव्हां कोठें तरी जात असतील असे सर्वास वाटलें.

अभंग ह्मणत ह्मणत ते देवास नमस्कार करून, देवळाबाहेर पडले. तेव्हा सर्व मंडळीत फार दुःख झालें, ते कोठें जाणार याची कोणासच कल्पना नव्हती. हिमालयाकडे

ब्रह्मगात असतील, असा तर्क होता तथापि चौदा शिष्य व इतर सडळी शिरोवर इद्रायणीपर्यंत आली. तेथे त्यांनी विराण्या ह्यणजे विहरिणीचे, सखिभावाचे ह्यणण्यास सुरवात केली हे अभग अतिशय हृदयद्रावक आहेत. आधीच के अलोट, त्यांत आणखी उत्सुकता वाहून जगाचा कटाळा आलेला, मग काय ? मागे हटलेला भक्तिप्रणय यात बुडव भरून वहात आहे परमेश्वर प्राणप्रिय पति ह्यण एखाद्या स्त्रीप्रमाणे त्याजवर अनुरक्त होऊन त्याचा वियोग दुसह झाला असे चित्र ह्या अभगांत आहे.

विहरिणीचे अभग सरतांच पुष्पक विमानांत वसून ब्रह्मा, विष्णु, महेश, आदि देव शिरोवर आदि तेथे आली. ही विमानातली सडळी व तुकारामांचे शिष्य ह्याच्यात शिरोवरनामघोष व जयजयकार चालला होता. विमानाचे व देवाचे तेज पाहून, शिरोवरचे डोळे दिपून गेले. इतक्यांत देवांनी तुकारामास विमानात बसवून घेतले व शिरोवर न चालू लागले, तेव्हां त्याच्या घटांचा मोठा नाद झाला. तो दिगतरीं दुमदुमत राहिला. काहीं वेळाने विमानाचा प्रकाश व घटानाद गेला तेव्हा लोक डोळे उघडतात तों तुकाराम दिसतात. ह्यणून सर्वजण शोक करू लागले. त्यांची पत्नी व मुलगेही तेथे येऊन पोहोचले, त्यांच्या विलापास काय पार ? ही गोष्ट सोमवारीं सकाळीं झाली. शिरोवरमडळी पुष्कळ वेळ वाट पहात राहिली कीं, थोड्या वेळाने तुकाराम परत येतील. ह्यण तसे कांहीं झालें नाहीं देहूस श्रीविठ्ठलाचे परमभक्त तुकाराम ह्यणून झाले ते अशा तऱ्हेने गुप्त झाले.

इद्रायणीच्या डोहांतून निघालेले पुस्तक आहे. त्याची तुकारामाचे वंशज देहूस पूजा करीत असतात. त्यात तुकाराम तीर्थास गेले असे स्वच्छ लिहिले आहे. ते असें.—

“ शके १५७१ वीरौधीना संवसरे सौमगा वद्य द्वितीया वार सोमवार ते दिवशीं प्राथकाळीं तुकोबानीं तीर्थास प्रयाण केलें शुभ भवतु मगळ ” ॥ ॥ ॥

कान्होबा तुकारामाचे वधु यांनी त्यावेळी पुष्कळ अभग केले आहेत ते शोक, करुणा चैतान व त्वेष यांनी परिपूर्ण असे आहेत. तुकाराम न भेटले तर प्राण देऊ अशा निग्रहाने हे चौदा भक्त सारखे तीन दिवस इद्रायणीतीरी वसून राहिले. तों पंचमीचे दिवशीं तुकारामाची टाळ व गोधडी वरून आभाळांतून खाली पडली. ती सर्व भक्त मंडळीनी पाहून हे तुकाराम महाराजांचे शेषटचे दर्शन असे ह्यणून पूज्यभावाने समा-

ज्ञान पावले. रामेश्वर भद्रांच्या संमत्तीने पंचमी हीच तुकाराम बुवांची पुण्यतिथि ठरविली व त्या दिवसापासून ब्राह्मणसतर्पण व भोजनोत्सव सुरू करून तिसरे दिवशीं उत्समांत लळित केले व आनदाने उत्सव पार पाडिला. हाच क्रम अद्याप त्यांच्या पुण्यतिथीचा चालत आहे. तुकारामांचे मुलगे भगवद्भक्तच निपजले. त्याची पत्नी ते बैकुंठास जाते वेळीं गरोंदर होती त्यांस पुढें पुत्र झाला, त्याचें नाव नारायण ठेविलें. हे नारायण बुवा ह्या नांवानें सुप्रसिद्ध आहेत. यास शिवार्जी महाराजांनी चार गांव इनाम करून दिले व विठोबाच्या देवळास शिखर बांधलें. नारायणबुवांनी एकदां सर्वस्वदान केले व दूरदूरच्या यात्रा केल्या. तुकारामांचे अभंग त्यांनीं पठण केले होते व कथेंत योजित असत. यांचें कर्तिननैपुण्य लोक फार वाखाणतात.

बहिपति क्षणतात कीं, तुकाराम गुप्त झाल्यावर सुद्धां त्यांच्या काहीं भक्तमंडळीस त्यांचे प्रत्यक्ष वापरोक्ष दर्शन झालें आहे. त्यांचो बेलवाडीस दिलेली कन्या, एक सन्यासी, बहिणाबाई नांवाची एक ब्राह्मणी, सुदुवण्यास राहाणारा एक लिंगार्ईत वाणी, व निळोबा गोसावी पिंपळनेरकर यास त्यांचे दर्शन झालें आहे.

महाराष्ट्रीय जनांच्या सुदैवानें व भगवताच्या कृपेनें, तुकारामांच्यारख्या विभूति उत्पन्न होऊन त्यांनीं मायभूमीस अक्षय्य सौभाग्याचा टिळा लाविला; स्वतःचे तनमन क्षिजवून पुढिलांस अभंग रूपानें अमोल, अनंत, शाश्वत व अभंग बोधभांडार देऊन जन्म सार्थक्याची किंवा मोक्षसदनाची किल्ली स्वाधीन करून ठेवून गेले आहेत.

स्मरणांत ठेवून भारतवासी जनांची तद्वत् वागणूक होवो, ह्या मायभूमीच्या पुन्हा अशीं अद्वितीय सुपुत्र रत्नें जन्मास येऊन तिचा यशोदुग्धि दशदिशां दुमदुमवोत व त्याचें वर्णन करण्यातच हा देह अक्षय्य क्षिजून विश्राम पावो एवढेंच चिंतून बाबकांस 'पुनरागमनायच' असें प्रार्थून ही नम्र लेखणी निरोप इच्छिते.

REFBANK OF AMERICA
FEBRUARY 1961

REFBK-0000155